

8150

శ్వాససంగ్రహము

విద్యాంసులు రచించినట్టి చివరి
భాషా సారస్వతాదివిషయక శ్వాసముల సంపుటి
సంకలనము : తెలిపిచ్చెడల జరిగినట్లు

తెలిపిచ్చెడల జరిగినట్లు

ప్రకాశకుడు : గుంటూరు

అన్ని హక్కులూ రామమూర్తి సంతలుగాలివి

ప్రథమ ముద్రాము : నవంబరు ౧౯౩౩

English Section Printed at
G S. Press, Mount Road, Madras

Telugu Section Printed at
The Chandrika Press, Guntur

RAO SAHIB G V RAMAMURTI PANTUJU GARU

This Miscellany of Papers
 is
 Presented
 to
 Rao Saheb, Mahopadhyaya
 Gidugu Venkata Ramamurti Pantulu Garu
 on his Seventieth Birthday
 by
 his friends, admirers and students
 In recognition of his efforts
 To rehabilitate the use of Current Telugu

రావుసాహెబు మహాపాధ్యాయ
 శ్రీ గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులు గారికి,
 వారి వ్యావహారిక భాషాభివృద్ధి గురించి
 వారి సత్ప్రతిభను జ్ఞాపకమున
 వారి మిత్రులూ, అభిమానులూ, శిష్యులూ
 సమర్పించిన
 వివిధ విషయక వ్యాస సంగ్రహము

సంపాదకీయ భూమిక

చరిత్రభావంతులైన ఖరిశోధకులూ, విద్వాంసులూ, మండితులూ, కవులూ వివిధ విషయములనుగూర్చి రచించి ఆదరానురాగములతోనూ, భక్తిగౌరవములతోనూ ౫ వంతులుగారికి అర్పించిన వ్యాసరాజముల సంపుటము ఇది.

గ్రాంథికభాషాభిమానులు తత్వోపమా ప్రవేశపెట్టి, అదే సంప్రదాయసిద్ధమైన ఋణమార్గమనే భ్రమతో వెర్రిపరుగులెత్తిస్తూ ఉన్న భాషాస్థిమంత్రిని ప్రజాసమ్మతమై, సహజమై, సరళమై ఉండే మార్గములో పెట్టడానికి భగీరథప్రయత్నము చేసి, తమ ఉద్యమము తమ కళ్ళయెదుటనే విజయము పొందే మహాభాగ్యమును పొందిన శ్రీ వంతులుగారి కృషిని ఆభినందిస్తూ వర్తమానాంధ్రభాషాభిమానులు ఏకముఖముగా వారికి సమర్పించిన కాన్క- ఈ “వ్యాససంగ్రహము ” - “ A Miscellany of Papers ” ఈ కాన్క- గాథిక భాషాదేవికి అమూల్యాలంకారము- విజయధ్వజముకూడాను.

ఈ సంపుటములో చరిత్రచేరిమి త్రము వ్యాసములు పంచవలసినదని కోరుకూ- విద్వాంసులకు వ్రాసినచాటులలో శ్రీ వంతులుగారు ఏయేవిషయములలో ఖరిశ్రమ చేసినారో వాటికి సంబంధించేట్లు ఉండేలాగున మానవజాతిశాస్త్రము, పురావాస్తుశాస్త్రము, కావ్యశోధనము, అంధ్రభాషాచరిత్రము, భాషాతత్వశాస్త్రము, శిక్షాశాస్త్రము మొదలయిన విషయములనుగూర్చి వ్రాయవలసిన మనవిచేసినాను. ఇందులో చేర్చినవ్యాసములు చాలావరకు పై విషయములకు సంబంధించినవే. కథలూ, కద్యములూ, భౌతికశాస్త్రవిషయక వ్యాసములూకూడా కొద్దిగా ఇందులో చేర్చినాను.

గ్రంథముద్రణము ప్రారంభించిననాటికి వ్యాసము లన్ని నాకు అందకపోవడము వల్ల ఈ వ్యాసములు విషయములవారీగా వర్గీకరణము చేసి అచ్చువేయడము వల్ల పడ్డది కాదు.

ఈ గ్రంథము అచ్చువేయించడములో నాకు మిక్కిలి సహాయభూతులయినవారు శ్రీ రామమూర్తివంతులుగారి శిష్యకోటిలో చరిత్రానులూ, సాహిత్యములూ, నాకు గురువులుగూ అయిన శ్రీకాశ్యపూరి సూర్యనారాయణవంతులుగారు. వారికి నా హృదయపూర్వక వందనములు సమర్పిస్తున్నాను.

నవంబరు ౧౯౩౩

గుంటూరు.

తెలికిచెర్ల వెంకటరత్నం

పంపాపవంతు

CONTENTS

(English Section)

Our Master and the Modern Telugu Movement :	1
Dr. B Seshagunrao M A., Ph D	
Gramyam and Grammar in Italy :	12
A Galletti Esq I C S	
Reminiscences :	22
J A Yates Esq M A, I B S (<i>Retired</i>)	
Language reform in Norway :	27
Professor Sten Konow	
A Small Contribution to the Knowledge of the Munda Languages :	30
W F De Hevesy	
Dravidic Glides :	33
Professor L V Iltamaswamy Aiyar, M A, B L	
Kharavela	71
Professor Sumati Kumar Chatterji M A, Ph D	
The Development of Dravidian r .	75
A F Thyagaraju, M A	
Is Telugu Alphabet Quite Phonetic? .	81
P Venkataramanayya M A, L T	
Dravidian Pronouns - Avan and Vadu	84
Professor K. Suryanarayana, B A., L T.	
Mahendravarman I and Pulakesin II	97
Dr. N. Venkataramanayya, M A, Ph. D	
A Buddhist Relief from Nagarjunakonda	105
T. N. Ramachandran, M A	
The Chronology of the Later Pallavas :	111
M. Somasekhara Sarma	
Paren - A Sora dialect :	145
G. V. Sitapah, B. A., L. T.	

విషయ సూచిక

(ఆంధ్ర భాగము)

తెలుగు :	1
బులుసు పాఠశాల శాస్త్రీలుగారు	
ఆంధ్ర భాషా సంస్కృత దాయము :	8
మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రీగారు	
ఆంధ్ర వాక్యమున వృద్ధి సాధనములు :	21
ముక్కవిల్లి సూర్యనారాయణగారు, ఎం. ఎ., ఎల్. టి	
ఆంధ్ర భాషా సంస్కృతములు, వాటిని వృద్ధి ప్రియము	25
కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, ఎం. ఎ.	
భాష - సివి :	40
జనాబ్ డి.మర్ అలీషా సాహెబ్	
కోడు భాష తెలుగున వున్నదామా?	43
డాక్టరు మరాఠీ శేషగిరిరావుగారు, ఎం.ఎ, ఎ.హెచ్. డి.	
సంక్షేపము :	47
మహారాజా శ్రీ విక్రమదేవవర్మ బహద్దరుగారు	
గుర్తు స్వరణ :	48
భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	
ఓలానుండ :	49
చింతా దీక్షితులుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.	
బాలవ్యాకరణము :	71
పులివండా అప్పలస్వామిగారు	
మాతాప్రభుత్వములు :	81
డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, ఎం.ఏ., ఎల్.టి., ఎ.హెచ్.డి.	

తాలువన దొడ కాదు :	124
వర్షుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిలవారు	
దేవత్వము	127
పీలకా గణపతిగారు	
అణువులు వాటి పరిమాణము :	131
తెలిశిచెల్ల కృష్ణమూర్తిగారు, ఎం. ఎ., బి. ఇ.డి.	
జపిచేయు పని :	137
విస్సా అప్పారావుగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.	
పాశ్చాత్యగ్రంథకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ :	146
వంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు	
అర్థవిపరీణామపద్ధతి :	217
విద్యాన్ దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రిగారు	
గ్రామ్యాపవాదనిరసనము ...	231
వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	
స్త్రీలసారస్వతిము : ...	237
చింతా దీక్షితులుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.	
పాశ్చాత్యభాషాచరిత్రము ...	262
వేదాల తిరువెంగళాచార్యులుగారు, శిరోమణి	
తూర్పుగాంగరాజుల ఆరువొత్తశాసనములు : ...	280
రాళ్లబండి నుబ్బారావుగారు, ఎం. ఎ., ఎల్. టి.	
బొల్లదుర్తి-మాలెపాడుశాసనము : ...	301
మొలంబల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	
నదకర్తలు : ...	311
తల్లావజ్జల శివశంకరశాస్త్రిగారు	
తెలుగుభాషలోని ఎదిములు :	322
అడవిము రామారావుగారు	
హాస్యము : ...	327
వేదాల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు	

కాంచ	338
వేడుల సర్వనారాయణశాస్త్రిగారు			
అంభినాటములలో వాదపీఠాప	339
కీర్తన కమేశ్వరరావుగారు, ఎం. ఏ, ఎల్. టి.			
మద్రాసుశాల, గౌర్యభాషాధివృద్ధి...	342
కుందూరి శశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ.			
అభినవసము	344
లక్ష్మీ శారదలు			
శ్రీరామమూర్తికి తొలిజోహారు			346
జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణగారు, ఎం. ఎ., బి. ఎల్.			
అన్నె లగాదాలే	352
భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.			
ప్రశంస :			361
నెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.			
మాస్టర్మహానరభాష :			363
తెలిపర్ల వెంకటస్వామిగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.			

Our Master and the Modern Telugu Movement

B SESHAGIRI RAO

We commemorate in this volume the 70th Birth-day, *Vardhanti*, of our revered master and teacher, the greatest *pravartaka* or propagandist of the Modern Telugu Movement, Rao Sahib Gidugu Venkata Ramamurti Pantulu Garu, B A , (Madras), D Phil (Bharati), *Kaisari-i-Hind*, Mahôpâdhyâya, of Parlakimedi, retired professor of History of the Rajah's College, Parlakimedi and one of the oldest and most distinguished old boys of H H The Maharajah's College, Vizianagaram

About 1880, four years before the present writer was born, he and his present writer's uncle, both matriculates from the Maharajah's College, Vizianagaram, emigrated to Parlakimedi, within a year of each other, as teachers in the then Middle School there. In those days going to Parlakimedi meant crossing the *Vataram* once for all, it meant going into the company of the tiger, the bear and malaria, but Parlakimedi made Ramamurti Pantulu, the school having in its growth offered a challenge to his capabilities, and as the school grew to a High School and also to a College, he also grew, all by his own unaided efforts, to an F A , and a B A , coming out second in History in the Presidency I class list of the Madras University for the year 1895. As a shater in the great enthusiasm of that eventful day, when Parlakimedi was *en fete* and the Rajah Sahib and his brother attended the night entertainment got up by his pupils, I can realise vividly how he was felicitated as having made Parlakimedi famous. Nor was this all. He had also made Parlakimedi famous in educational circles by his experiments in teaching, and by having interviewed two Inspectors of Schools, a Director of Public Instruction and two members of the local and imperial legislatures on the educational needs of the Savaras—all which work had brought to a head next year his great and generous enthusiasm for Savara education into practical grips in conference with the executive and judicial officials of the Ganjam district. Thus early in his professional career he developed into a man with a wider humanitarian vision and mission. He had also by then made famous the ruling Gânga family of Parlakimedi Rajahs by editing some copper plate grants found in the District in the *Epigraphia Indica* and inci-

dentally identified the Capital of Kalinga or Kalinganagara with Mukhalingam on the Vamsadhara where for some time the ancestors of the present Rajah of Parlakimedi ruled. He had also by that time deciphered the major portion of the Inscriptions on Temples in Mukhalingam, then not even known to the Madras Epigraphists, and from these he definitely identified the Parlakimedi Raj-family with the one of Anantavarma Chôda Ganga who ruled over Kalinga and conquered Orissa and Bengal. At school and in public life, he was a terror to evil-doers, a great force for purity, an enthusiastic and practical advocate of social reform. He was a great bulwark to us in our prarthanasamajist campaigns and advocacies against all forms of social and religious evils and irrational bigotries. Although, as a professor of History he emphasised the brighter aspects of Conservatism and Autocracies, he yet impressed on us that he did so in order that in our democratic enthusiasms, we may fail to do the justice that is due to other forms of social or political life and organisation. He had in the next two years contributed large ethnographic material to Thurston on Oriya castes and tribes—authentic information freely given to him by several Oriya families in the Parlakimedi Taluk in those days when the Oriya amalgamation question was never dreamt of. He started his first Savara school in 1890 with a teacher, a Savara boy Pattigâdu, whom he fed, clothed and taught for years, before which in 1896 he started and managed even a Pariah school, long, long before the Pariahs or Untouchability was ever imagined to be or to develop into a problem. Thus the Linguistic, Epigraphic, Ethnographic and Humanitarian and Reformist bias of his wide and intensive culture had become quite evident by the year 1902 when the present writer was in the F. A. class and his lectures on Ancient History delivered with the natural eloquence of a dedicated missionary and treated from all the various points of view of such composite erudition and catholic heart, were so all-absorbing that they ring clear to this day in the ears of his intimate pupils. The present writer having grown under his fostering affection, as almost the eldest of his children, being only three months older than his eldest son, and having had his own share in fair-copying his manuscripts on various subjects—those were days before typewriters—naturally enough fell into active association with him in later years when, with the background of his intensive and varied culture in the humanities and historical sciences he came to be the great leader *Achârya pravartaka* of the Modern Telugu Movement, the greatest literary issue of the present generation in the Andhra country. And the permanent contribution made by him to this great urge for democratic self expression in Andhra literature entitles him to the greatest veneration of the Andhra youth, as the great literary enfranchiser, in some respects even greater, because less compromising than his own great leader Viresalingam Pantulu, the maker of modern Andhra life and literature.

In a volume commemorating our revered teacher's *Vardhanti*, no apology is needed for giving in a historic setting his great and permanent contribution to its progress and its philosophy

The Modern Telugu Movement or the movement for making spoken Telugu the vehicle of literary expression really dates back, in our time, to and hails from the royal court of Sree Maharajah Anandagajapatiraj, Manyā Sultan Bahadur, Padsha-hi-kalinga of Vizianagaram, under whose scholarly lead, the city, was like Athens of Pericles, the eye of the Andhra people. It was under His Highness' patronage and inspiration that the late Kavisekhara Gurujada Venkata Apparow Pantulu, the then Epigraphist of the Vizianagaram Raj, composed the ever-famous play of "Kanya-sulkam" in spoken Telugu. In the preface to this work, like Dante in *Divina Comedia*, he vigorously advocated the use of spoken Telugu for humorous and literary self-expression. It was also under the same royal inspiration and patronage that he edited "The Telugu Harp" the first vernacular paper in the Andhra country to admit articles in spoken Telugu. He discussed a few scenes of the play before being staged with his friend and classmate, our Ramamurti Pantulu Garu who thus was even then in close touch with Apparow from whom he also caught his first enthusiasm for Epigraphy, years passed, Maharajah Anandagajapatiraj Bahadur passed away. Having lost its courtly intellectual centre, literary life in the Andhra became provincialised and Rajamundry under Viresalingam Pantulu continued its intellectual lead and became the leading open forum for Andhra literary effort. We at Parlakimedi, teachers and pupils, became steeped in the literature and ideas of Viresalingam Pantulu and our views on language and the popular enthusiasms and reformations to which it has to be effectively harnessed became coloured by the Viresalingam tradition. Elsewhere in the Andhra country a battle royal was raging between the pedantic, prabandhic diction of Chinnavasuri and Kakkonda Venkataratnam Pantulu, and the simplified popular diction school of Viresalingam and his reformist followers like Chilakamurti Lakshmi Narasimham. Had the Chinnayasuri school triumphed, the whole progress of Andhra letters in our generation and the popular educational advance to which it contributed would not have so well followed. Strictly speaking, it was like the Wordsworthian movement in English letters of the nineteenth century, based on living popular diction but adjusting himself to the then prevailing conventions of grammatical prescription. It was like pouring raw wine into old bottles—this attempt of the Viresalingam school to twist modern ideas and living forms of expression into the forms and ways of the grammar of older poetry and it broke down eventually in the humorous dialogues, farces and social plays of Viresalingam. Apparow and Ramamurti Pantulu Garu deriving their literary enthusiasms from that great leader have only

more boldly come forward for throwing away this disguise or pseudo-classic veil and frankly adopting living, spoken Telugu, in its deliberate learned and cultured forms as the basis of giving literary expression to modern ideas. In poetry, as Apparow said and proved by his lyrics, the movement was to proceed on lines similar to those of Prakrit Literature as an artistic fusion of new and old (కృతశైలికి పాదములు). In his Epilogue to Memorandum on Modern Telugu, Ramamurti Pantulu Garu advocated a regularisation of forms of living speech for admission into the traditional grammar and Viresalingam Pantulu Garu even wanted to compose a grammar of current Telugu (Vyāvahārikabhāṣha) with the aid of our teacher Principal Ramanujachariar, Raja K R V Krishnarow Bahadur of Polavaram and several other scholars advocated such an amplification of Telugu grammar in order that the obsolete forms may be entirely dropped from modern prose and verse. However, before the year 1914, this great principle of Andhra literary effort and expansion was just an idea, an aspiration.

It was about this time that Mr Yates came to Vizagapatam as Inspector of Schools and he held conferences to infuse teachers with a new enthusiasm for the Direct method of teaching English in preference to the traditional grammar-cum-translation method. It involved the study of practical English Phonetics. Ramamurti Pantulu Garu, after a hard fight with Mr Yates on behalf of the traditional method in which he trained us, got convinced by his arguments for a new departure, mastered the literature on the subject and started teaching English to children of both sexes in his own home. He trained his last son Suryanarayana, M A , L T , in this method and this boy by his achievement in a few months quite astonished Dr Jones of the London University who was then lecturing to Honours students in the Madras University on Phonetics. At a subsequent conference at Vizagapatam Ramamurti Pantulu not only demonstrated his own experiments in this new line but also gave lectures on "Telugu Phonetics" worked up on the Jones' model. At about this time Mr P T Srinivasa Iyengar, M A., Principal of the Vizagapatam College wrote a pamphlet "Life or Death—a plea for Vernaculars" wherein he advocated the larger use of simple spoken vernacular diction and grammar as the basis of modern literary effort. An assistant teacher of his college, Mr Chetti Lakshminarasimham wrote his Greek Puranic Tales in which he made a hotch-potch of literary, polite, vulgar forms and it happened that this book was published for non-detailed study for S S L C examination. This gave the signal for a great raging and tearing propaganda for the suppression of "Gramya" Telugu. All the arts, intrigues and devices of popular agitation, backed up by persons in high places, were pressed into service, and the book was withdrawn. But the idea of the rights of the spoken vernacular as the basis of

school instruction, school-books and examination remained behind to be debated with added zeal. The great experience and erudition of our teacher was canvassed and he, having mastered the Savara language by the direct method, could easily follow and appreciate the enthusiasm of foreigners to learn Telugu also by the direct method which receives a rude check as it meets the bewildering difference between literary and popular grammar. On the philological side this difference offered a challenge, as to how to explain and resolve this difference historically. It offered also another challenge, i.e., to probe into the so-called tradition of treating all spoken Telugu as "Gramya" or "vulgar." Having done his best for the Vizagapatam scholars in offering educational buttresses for their well-meaning, right, but bungling venture, he came to Vizianagaram for a conference on this matter with his old friend Apparow. What was thus an idea, principle or hypothesis acted upon outside the schools, if at all, came now to be operated as a regular educational and literary movement and we, at any rate, in Vizianagaram were not satisfied with merely advocating it for primary or elementary schools. Through our Andhra Sahitya Sangham, we outlined a programme of the modern critical study of spoken Telugu language and literature of which this advocacy of spoken Telugu for literary self-expression and as a vehicle of modern knowledge was to be a chief plank. Principal K. Ramanujachari Garu was its first President and the present writer, its first Secretary. With this definite organisation, divesting it of its foreign elements which only served to cloud and prejudice the living permanent interests for which it yearned, the Movement for Modern Telugu reached its first stage.

THE FIRST STAGE

The first historic stage of the Modern Telugu Movement, as a movement, began when the Telugu Academy of Madras under the academic leadership of M. R. Ry. Jayanti Ramayya Pantulu Garu and the munificent patronage of the Rajah Saheb (Now Maharajah) of Pittapore, launched their great offensive in the press and on the platform and by mahajars to Government and educational bodies to discount and discountenance it. Numerous meetings were held all over the country and itinerant lecturers denounced the new movement and expounded classical tradition, but with few exceptions, all this advocacy of tradition and denunciation of current polite Telugu mis-named "Gramya" was carried on by these protagonists in the very style, grammar and diction to which they took exception. Meanwhile the controversy was carried into the Madras University when the Syndicate of that body constituted a Commission to report upon the style suitable for Telugu University students required to express modern ideas, thoughts, in-

formation and experience in vernacular composition. Literary conferences began to be organised in various places in the Andhra country to discuss the propriety of current Telugu as the vehicle of literary self-expression. With a view to gather together the supporters of this movement and deal comprehensively with the modernisation of Andhra vernacular studies, including composition, a literary association called the "Andhra Sahitya Sangham" was formed at Vizianagaram with the late Dewan Bahadur K Ramanujachari Garu as its President, and we also began to hold conferences to focus progressive opinion. Such conferences were those held at Kovvur and Yellamanchilli. At about this time, the Telugu Academy organised a deputation under the leadership of Sir B. N. Sarma Garu to the Government of Madras urging (1) against the new current Telugu Movement, (2) defending the unfettered publication of *Srngara Prabandhas* or erotic poems in classical Telugu.

It was our revered teacher Ramamurti Pantulu Garu who at great personal sacrifice of time, convenience and money prepared the now famous "Memorandum on Modern Telugu" which for the first time in the history of Andhra critical studies brought out clearly the linguistic distinctions between the old Telugu of classical works and the new Telugu of current speech—a work which several distinguished foreign savants in Dravidian Philology or Indian Linguistics gave up as a matter too difficult for their depth. The academicians also circularised educational institutions for support, but the response was all too scanty. The country was really with us the *modernists*, but the tradition of a half-a-century in which the elder generation grew up was too forceful to brush aside. It would be well here to quote from the presidential address of Mr Y. Narayanamurti Pantulu, the then Secretary of the Maharajah of Vizianagaram to the first Anniversary Conference of our Andhra Sahitya Sangham to show how by that time the problem of classical vs modern Telugu became clarified. He was till then a strong Academician but then became convinced modernist after serious argument with Ramamurti Pantulu Garu. He said —

"The question now is whether grammatical forms which do not altogether conform to popular usage but are only due to centuries of refinement on the part of authors who revelled in creating artificial differences for the purpose of rising above the familiar and the commonplace should be allowed to remain, at any rate in school books, whether transcriticism should be allowed to invade the stronghold of Telugu idiom, whether obsolete forms whose meaning can only be elucidated by a reference to the grammar and the dictionary should have any place in literature, whether it will be worth the while of the masses who ought to draw their inspiration moral and in-

tellectual from the literature of the country to waste their whole resources of mind in mastering obsolete words, pedantic turns of expression and conventional terminations. Put from a different standpoint the question reduces itself to this,—whether the living forms of the language should be given any status, whether they are not after all the most easy and natural medium of popular education, whether, if there must be a difference between popular and literary subjects, there ought to be also a difference between popular and literary grammar, whether current grammatical forms must not modify and supersede forms which only live in the pages of the dictionary. A study of the history of language will be the only means by which this question can be tackled.”

THE SECOND STAGE

Caught in the tentacles of this huge controversial offensive, with scanty monetary resources and little official or aristocratic backing, we yet took the field from our side as best we could, following under the banner of our revered teacher. It must be said to the credit of the Madras Government and the Madras University that they gave us an equal chance on academic bodies with the academy representatives but before the skill with which they manipulated votes, our advocacy based on laws of literary and linguistic science could not prevail. On two great public occasions, the modernists were compelled to accept the challenge of the academicians to debate the issue on academic grounds, once at Nidadavole conference and subsequently at the anniversary of the Telugu Academy at Cocanada presided over by our revered Principal and President Ramanujachari Garu. Like our teacher's Memorandum on Modern Telugu, the late Ramanujachariyar's address to the Telugu Academy was a classic statement of the case for modernism, the minimum demand of the modernists. The great audience of Andhra intelligentsia that heard that classic address—the only one of its kind for all this quarter of a century—felt for once how irrational the denunciation of the conventionalists was. Mr Jayanti Ramayya Pantulu put in at the Composition Committee his own “Defence of Literary Telugu” embodying the arguments against current Telugu urged in the press and on the platform during these controversies. It must be said, that, but for these denunciations, there was little else that was vitalising in the programme and sessions of the Telugu Academy. It was work on this Committee that progressively revealed to us modernists how strong our case really was and how far and through how many generations in pre-British times our idea has been fructifying. To the academician notion of variation of spoken Telugu grammatical forms from district to district of Andhradesa, we opposed the evidence of uniformity collected from letters of pundits from various districts written to C. P.

Brown Esq., the author of the Telugu dictionary, we supplemented such evidence of early British times by forms from actual letters of non-English-educated but traditionally learned gentlemen from various districts in contemporary times. We went still further and examined ancient manuscripts on subjects other than Kavyas and collected grammatical forms from the spoken Telugu of earlier centuries and pressed them into the service of this proof of uniformity. We examined dated inscriptions of earlier times and showed how along side of the Kavya style, there subsisted all through the centuries, a popular prose style for all cultural purposes, basing itself on the spoken idiom of the day but enlivening, energising and illuminating it with infusions of literary diction. It is the material collected in this effort that our revered teacher carried from place to place and college to college, from Berhampore to Madras, for the examination of different local committees of scholars and teachers and public men in order that thereby their minds may be disabused of the illusion sedulously fostered by the academicians, that the advocacy of current polite Telugu as the vehicle of literary self-expression or the means of popular instruction and examination is a new-fangled fad of philological enthusiasts ignorant of the tradition of Telugu language and literature. Our revered teacher's work "Nijamaina Sampradayamu" or "The True Tradition" sums up all this great evidence.

THE THIRD STAGE

Still the academicians and their uncritical followers stuck pathetically to the view that Telugu grammar like that of Panini for Sanskrit was once for all fixed and unalterable and that in any case, any grammatical form not used by the Bharata-trio or Kavitrāyām should not be used in literary verse or prose. As member of the Telugu Board of Studies of the Madras University, our revered teacher always used to show how almost every book prescribed for study under Telugu for the several University examinations invariably violated this canon of the classicists, the more so, as the author was a contemporary or belonged to the Chinnayasuri-Viresalingam tradition. He often argued how unfair and irrational it is to expect students to write after grammar which the works they study for language could not possibly observe and did, in fact, hopelessly violate. How what these neo-classicists of the century wrote could not be classical and how artificial and often ridiculously uneuphonic it would be to write strictly after the grammar of Nannaya's or Poetic Trio's Bharata, he marvellously demonstrated in his "Prādenugugamma" contributed to the journal of the Andhra Sahitya Parishad. It was a withering lampoon of the swiftian type condemning the academy deputation to the Madras Government, but nevertheless, on the linguistic side it showed his unparalleled grasp of the grammatical structure of the literary Telugu of the

eleventh century Another of his achievements in this line was to show up how often and how badly Chinnayasuri, the founder of the new tradition blundered in his Nitichandrika in trying to write that antiquated style But his greatest achievement, that which lifted this controversy far above transitory or passing considerations, is the preparation of his "Balakavi Saranyam" now printed for the first time, the real source of the enlargements in new elements in Brahmasri Mallady Suryanarayana Sastri's "Andhra Bhashanu-Sasanam." Like Professor Saintsbury, it may be said of Ramamurti Pantulu Garu that there is not a printed or manuscript scrap of Telugu Literary verse or prose which has not gone under his red pencil and offered him examples of (1) deviations of literary usage from the Kavitrāyam, (2) pitfalls in the imitation of the grammar and idiom of the literary Telugu of the eleventh century And these variations of both types are really traceable to the influence of the living spoken language of the authors and their environment As a result of this great labour, he stands to-day as the greatest living scholar of the Telugu language both in its antique monuments and contemporary efforts, and what is more, he has demonstrated once for all that even the so-called classical Telugu of Kavyas has gone on changing in grammar, concord, idiom and semantics, and that these changes even fixed in *yatis* and *prasas* of verse-systems are all traceable to the ever-abiding and irresistible influence of current speech But our first great triumph was that a year or two before his death the late Viresalingam Pantulu Garu accepted the Presidency of our modern Telugu Association under the new name వాగ్దత్తవేదము (వాగ్దత్త వేదము) with Mr J Ganganna as Secretary The controversy, the greatest literary issue of our generation, was thus laid to rest, though the academicians still affect to be unconvinced But even they have been forced to the reflection and conclusion that the Telugu grammar—as the Tirupati Venkata Kavulu long ago said—is but a glimmering light, not a great beacon like Paninian grammar, and that it has got to be greatly revised and augmented even from the abiding books of the last hundred years We, modernists, rejoice that one evidence of such dawning sense—however belated—among them is the publication, well within the classic tradition, of the "Andhra Bhashanusasanam" by one of the leading lights of the academy, now in the employ of the Andhra University, Waltair, the only newness or contemporary appeal of that work being the elements of *Prayogam* it incorporated from the laborious collections of our revered teacher

CONCLUSION

To-day, the prospects of the Modern Telugu Movement stand more than assured Along the line of lyric verse of its great Kavisekhara, the late Gurujada Venkata Apparow Pantulu, there have been a host of young, enthusias-

tic, tender-souled, aspiring, lyrical Andhra poets, some of them calling themselves Bhāvakavulu, all distinguished by their song-predilection and euphonious diction, carrying forward in varying degrees, the combination of the living forms of spoken language with the traditionally sanctified ones of literature. A special group among these have carried their freedom from tradition still further in winging their poetic flights with the anticipations of red revolution in the social, moral and religious spheres of daily life.

Again, following the lead of Apparow Pantulu, the earliest dramatist of Andhra social life and spoken Telugu, the younger dramatists of the Andhra of our day have decidedly adopted living Telugu as the most suitable vehicle of their prose drama and short story. They have even extended this to their translations and adaptations of modern European Drama. It is often noticed that in several of their new dramatic and short story experiments, there is a great deal of phonetic variation in similar forms used by different writers, but where they happen to be well-charactered and mannered, even such variations do not seem to offend against taste or intelligibility.

The great Andhra patriot and scholar Mr. Mutnuri Krishna Row of "Krishna Patrika" was the earliest to give editorial vogue to polite spoken Telugu and his lead was followed by several writers in their newspaper and magazine articles embodying critical reviewing of all grades and topics, and it has become the fashion to adopt this manner in contributions to the public press intended for popular information and appeal. For reasons other than academic, there are many editors of Andhra papers still who affect the older literary or pseudo-classical style of Chinnayasuri and Viresalingam, varying in the predominant use of archaisms or disguised modernisms, according to their varying notions of dignity of theme or seriousness of occasion. Lampoons and farces which in the eighties and nineties of the last century oscillated between the Pseudo or neo-classical and living diction, have now definitely come to be strictly loyal to current speech. The modern fearless use of current Telugu as the vehicle of new literary ventures intended for public delectation or giving fixity or a name and shape to fleeting emotion may be open in some cases to the charge of iconoclasm, but where an idea or a proposition or a theory or hypothesis or doctrine acquires the momentum of a movement utilised for the express of the personalities, tastes, ambitions, ideals and equipments of young enthusiastic votaries, it overflows older courses, confusing older landmarks and carrying with its torrent and colouring its eddies, all that comes in its way—all life, all thought, all knowledge, all experience. Andhra life to-day has been torrentially running in such eddies, whirlpools and cataracts. But every Andhra that with real insight rejoices in this life which is in any case better than conventional complacency

must recognise that the great momentum that current Telugu has acquired as the substance of this new Andhra literary stream mainly on account of the bold, persistent, undaunted, unparalleled fight for it put up in the press, on the platform, in social discourse and controversial pamphlets, from psychological, educational, literary, philological and traditional points of view by our renaissance-type of revered scholar teacher, the Upadhyaya of Upadhyayas—Rao Sahib G V Ramamurti Pantulu Garu, our ever-beckoning light, our never-failing inspiration.

Grámyam and Grammar in Italy

A. GALLETTI

In Italy the controversy between Grámyam and Grammar was settled six hundred years ago in Dante's time. Grámyam triumphed in Dante's immortal works and Italian literature, casting off the shackles of the classical language of Italy, arose in youthful vigour. Every modern European literature—the English, the German, the French, the Spanish—had first to cast off Latin and pedantry and select one of its spoken dialects as the language of literature before great books could be written in it. Telugu is now passing through the same phase hundreds of years later.

In Europe Latin itself was at one time a Vernacular or Vulgar language. Cicero defends his use of the Latin Vulgar against Greek, which was the Grammar of his time.

Grámyam deserves to be defended with the eloquence of Cicero and Dante. It is like the Latin of Cicero and the Tuscan of Dante, an excellent and noble language. We may apply to its detractors the terms which Dante applies in the "Convivio" to the vilifiers of Tuscan:

- "(1) blindness of perception,
- (2) disingenuity of excuse,
- (3) desire of vainglory,
- (4) prompting of envy,
- (5) abjectness of mind

.

and taking together those actuated by these last four motives they make up the number of the abominable bad men who hold in contempt this precious Grámyam, which, if it is in anything vile, is so only so far as it sounds upon the prostitute lips of those adulterers by whose guidance the blind men go."

The blind people are the parrot public who just repeat what others say and do not think for themselves. Among the abominable detractors are those who excuse themselves for not being poets by blaming the vernacular and saying you can't write poetry in it, those who "by handling things composed in some tongue not their own and commending the same tongue, look to be

more admired than by handling things in their own tongue," those who envy men who can write well in the vernacular, not being able to do it themselves, and those who abjectly depreciate their vernacular just because it is their own

We recognise among our opponents these classes of persons who opposed Dante in his time

While such are the bad motives of our opponents, our men, Rao Sahib G V Ramamurti, the late G V Appa Rao and others are moved, as Dante was, only by the natural love of their own tongue and jealousy for it, recognising that the Vulgar is nobler than Grammar because natural and not artificial, and dearer to us by reason of its Nearness and Excellence As Dante says "Nearness and Excellence are the natural causes which generate love A thing is in proportion as of all the things of its kind it is most closely united to a man, a son is nearest to his father, of all arts medicine is nearest to the doctor and music to the musician, of all lands that is nearest to a man where-in he maintains himself" (Il Convivio, Bk I, ch XII) And whereas I maintain myself in the Telugu country and Grámyam is near to me and Grammar far, I too love the Telugu Grámyam and have been moved by love for it to write a dictionary of it which Oxford University is publishing

"Again," as Dante says, "its Excellence makes me its friend, in all matters of speech rightly to manifest the conception is what is most loved and commended, and this is its prime excellence" The fresh and racy Telugu vernacular is an admirable instrument of speech and, in the hands of a master like the late Mr K Viresalingam Pantulu or the late Mr G V Appa Rao, an admirable instrument of literature The artificial literary language, with its stock metaphors and ornaments, its emptiness of thought and of feeling, may serve to render good Sanskrit into bad but has never produced one original poem or prose work worth reading and never will

I append the Introduction to my forthcoming Telugu Colloquial Dictionary

INTRODUCTION

Though speech may have been given us to express our thoughts, writing was intended, according to the Telugu practice, to obscure them There is a most serious estrangement between spoken and written Telugu, at one time it threatened at least a decree nisi till the necessity of earning his daily rice compelled the educated Telugu to write in a manner intelligible to more than one in a hundred of his countrymen. Even now the leading articles of every newspaper and the more pretentious works of the learned are mere gibberish

to half the number of literate Telugus and mean nothing at all to the illiterate. But the news is reported in colloquial language, and magazines are published in which stories told with simple force jostle poems and articles enervated by pedantry.

The pedantry of 'grammatical' Telugu is tragically absurd. Beginning with the false premiss that grammatical correctness and elegance of diction must be based on the usage of past centuries, and continuing with mistaken formulations of that usage, the pundits had reached a stage when every one of them found the style of every other one contaminated and abominable before a few sensible scholars were at last found to explode their whole theory and practice. The new school pointed out that grammar is not a fixed unchanging scheme but a body of rules deduced from usage, as usage changes, so must grammar change, and when you have the perfect, perpetual, immutable grammar, the language is dead. A new approach to writing was demanded. Instead of paralyzing elegances and affected intricacies of style, which made the writing of Telugu an exercise in mystification and the reading of it the solution of innumerable puzzles, to the joy of the pundits and the scorn of their adversaries, there was to be the natural, easy, nervous expression of the writer's meaning in the words and the constructions which the writer would use in conversation with his friends. Though the pundits denounced the vulgarity, the 'village' origin, of the new vocabulary and the new grammar, these were bound to prevail if anybody had any meaning he really wished to express. They have not yet conquered all along the front, but they have established themselves in modern Telugu prose.

It now remains to see what can be made of the new prose. So far it has lacked a great exponent. The most eminent figure in modern Telugu literature halted midway between the camps. In many of his works he used the grāmyamu, the common dialect, freely and unashamedly, the popular appeal of his village comedies was enormously increased by their adaptation to the popular ear. But in his more exalted flights he entered the kingdom of the pundits and wandered in the cloudy realm of Sanskrit compounds and archaic survivals. In many of his works you may observe the remarkable (but still not uncommon) practice of explaining the 'Telugu' word by an English word. The English word is used in ordinary parlance, but it would be blasphemy in the pundit not to prefer the Sanskrit compound, coined and wholly incomprehensible to all save himself and the very few of the elect. The vicious practice of drawing upon Sanskrit for new compounds even when another word is in common use seems almost ineradicable. It is one of the causes of the needless obscurity of newspaper leaders, scientific articles, and treatises on matters removed from everyday life; even though the writer makes no display of grammatical elegance and writes as it were in conversa-

tional vein he will be thwarted in his attempt to make his meaning clear if he refuses to use the words in which he frames his thoughts

Now it may be a pity but it is a fact that on nearly all matters except those of domestic and personal concern the educated Telugu learns to think and so express himself not in Telugu but in English. The abstract terms which he can really handle are English. Whether he is talking of politics, of economics, of medicine, of agricultural science, of law, of education, the odds are that he has imbibed his information in English, that his concepts are founded on the English words and that he could express himself with greater accuracy, fluency and force in English than in the vernacular. This state of affairs, be its causes and its defects what they may, has a curious dominance in modern Telugu. It brings it about that a writer, so soon as he leaves the spheres in which he is accustomed to use the vernacular as his daily medium of expression, begins as it were to translate his thoughts into Telugu rather than to compose in Telugu. All who have had occasion to study the official translations of Government publications and of Acts of the legislature will know the consequence that generally follows, the language is thrown out of its stride and becomes a curious hybrid, with no style of any kind. Just as the English schoolboy writes dog-Latin in trying to put English into Latin without reconstructing the meaning in a Latin form, so does the Telugu graduate write dog-Telugu because his thought was born in English and resists transmigration. When he tries to reincarnate it in a language not even his own, that is in the Sanskritized and obsolescent dialect of the pundits, the infant becomes a monster. Nobody who knows English at all will ever make use of the versions prepared by Government translators, better a foreign language than a distortion of language.

It does not follow that English is in any way likely to oust Telugu. Telugu is a living language because millions speak it in the villages and the Telugu of the villages will go its own course in spite of the graduates. It is very hospitable to the foreign word. In time past it adopted Urdu words to supplement its own stock where it was poor, from time immemorial to this day it has been taking Sanskrit words to its bosom with various degrees of change, and it has no difficulty in entertaining the English word. *Rōḍḍu* has practically supplanted all other words in talking of highways: *pōisu*, *steshanu*, *superindentu*, *mailu*, *motaru*, *relu* and many others are good modern Telugu words for which there are no substitutes. Men of education import words and the villager uses them without question. When his betters use such phrases as *nā uditch sloḡu vundi*, *i laṁ marc cheṁ*, *instrument level lēdu*, *actu pōss amadi*—and would be hard put to it to express the same meaning in words of indigenous growth, it is no wonder that the villager when he has to do with the things of a novel civilisation borrows the terms of an un-

known language. It is obvious that a nation's vocabulary reflects a nation's life. Translators constantly find themselves stumped by words denoting things familiar to one people but not found at all amongst the other, and this dictionary in explaining words has incidentally become a manual of practices and manners. As the life of a Madras village begins to embrace the novelties of the brave inventive new world the village language picks up counters to pass current for them. Since English is now the language of the administration, the courts, the marts and the colleges in short, of every manifestation of the new activity the vernacular naturally enriches itself from English. But should the period of English dominance end to-morrow and the Andhras form their own government, they must make an attempt to conduct their own affairs in their own language. There can never be any hope of changing the language of the mass of the people and a national government, however despotic, can not use a foreigner's tongue with a good grace.

It is however hardly conceivable that Telugu as it now is can meet the future demands of the Andhra people. The colloquial Telugu of to-day is a simple tongue, sufficient for the wants of a simple life. But as a people comes to maturity and its range of thought and feeling widens words must be found to express the whole gamut of meaning. At the same time political organisation proceeds, the village gives place to the district and the district to the province as the microcosm of communal life, and the province calls for a standard speech. Telugu as the tongue of an independent and advancing people must be enriched and modelled to a form which can everywhere prevail over discrepant dialects.

At present there is a great difference between the Telugu of different districts. In the schools a certain uniformity of pronunciation and grammar has been compassed, but so far is this from being carried into current speech that an experiment which was made at Madras of allowing the candidates for certain examinations to write in the colloquial vernacular of their own region failed because the examiners could not cope with the immense variety of vocabulary thus let loose. Indeed Telugu is now in the condition attributed to the 'lingua del sì' by Dante in his treatise 'De Vulgari Eloquentia'. If history should only repeat itself, it may develop as that language in its many dialects developed, and achieving a greater uniformity, dignity, and harmony, truly earn the title of 'the Italian of the East'.

As yet it hardly deserves the title. Some pronunciations of Telugu are in the highest degree clear, mellifluous, harmonious. On the stage, when actors give each vowel a precise sound and each consonant its true character, Telugu can be a fascinating language. In the bazaars, where counterfeited too often passes current and clipped coin is the rule, Telugu can be as strident,

raucous and mumble-mouthed as any language in the world, and can in no way compare with the Italian of provincial piazzas. The consonants are generally slovenly. Hard *r* for one requires too much effort for the mechanic herd, in such words as *ndutáru* it becomes very like *r* (*dráru*) and elsewhere is barely distinguishable from English. The distinction between *s*, *ś*, and *sh* is neglected. The Sanskrit aspirates lose their aspiration. The sounds *ts* and *ch*, *dz* and *j*, are confounded sometimes however to advantage, as when the sibilant *tsu'tsutsu* is improved into *tsu'chutu*. Vowels are very unstable. Short *a* is as often as not indefinite, approximating sometimes to *e* rather than to *a*. Long *a* varies with its place in the word and the stress upon it. Such words as *vastórá* are pronounced *vastará* because the stress is on the first and last syllables. Short *u* varies according to the sounds preceding and following, it sometimes approximates to *o*, sometimes to *a*. Final short *u* is hardly ever pronounced at all, so that though written Telugu is full of *u*, spoken Telugu is dominated by *i* and *a*. Other final vowels are either elided or quietly dropped whenever possible. The same fate befalls many a whole final syllable, especially the inflected endings of verbs. *nu*, *vu*, *du*, *mu*, *ru*, *vi*, *ri* are all apt to vanish away. *Ikkaḷé* for *ikkada lédu* is normal, for *nuvvu po*, *n'nu vastánu* you may hear *nuppi*, *né vastá*. From plays in the colloquial dialect may be culled such mutilations as *á m'jac'osté* for *á m'jacu vasté*, *yaracca* for *yarugaca*, *níc ém cáváli* for *nícu yému cávalayunu*, *saccha'n ru* for *tsachchínánu rá*, *appantrá* for *appanu yetlu rá*, *lícce* for *lígucó*, *tischochchá'nu* for *tisucoms vachchínánu*. Yet in these literary productions a limit is set to vulgarisms, the speech of ryots and shopkeepers is even harsher and more curtailed. It is not altogether at fault, since Telugu words are unduly long, but as the mutilations have not yet been reduced to rule and as different contractions are in vogue in different districts the colloquial forms are not all suited to a universal literary language. First a norm must be set up on the foundation of some chosen usage.

As every district with equal vehemence maintains its own title to be the home of the true, the ancient, the perfect Telugu, the choice is invidious. The opinion of the learned is not entirely agreed. Some favour the region of Guntur and Nellore and some the region of Godavari and Kistna. The author of this dictionary is among the latter, the vocabulary he has compiled consists of the words in common use from Cocanada to Bezvada. In so defining his limits and purging his language he has taken one step towards the King's Telugu.

Greater steps remain for Telugu writers to take. A foreigner may be permitted to point out a vocabulary suited to the reformed language of the future: but who is he to create a literature in it? The literary languages of

modern Europe owe their foundation to some man or group of men. When Luther translated the Bible into pure and simple German he made it a model for the generations to come. The Elizabethans gave English a norm. Italian owns Dante as a foster-father. Yet Dante was in some degree a pedant and had the same exaggerated respect for Latin that Telugu pundits have for Sanskrit and Sanskritized Telugu. The first book of his *Convivio* might well be cited on either side of the controversy between pundits and reformers. Dante would not use Latin for that work from two sets of motives. The first is worthy of the pundits. Latin was too noble, excellent and beautiful for a commentary on verses in the vulgar tongue. too noble, because eternal and incorruptible, too excellent, as expressing concepts more perfectly than Italian. too beautiful, as following art instead of usage in its harmony and construction. The reply to Dante and the pundits is the same. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is eternal and incorruptible, Dante's own Latin was very different from Cicero's and equally different from that of Erasmus, the pundit's Telugu fails by its own canons. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is better adapted to expressing thought than a modern tongue used with genius or even with skill. Neither Latin nor Sanskrit nor Sanskritized Telugu is freer from usage or more capable of art than their living derivatives. The notion that the Latin gloss might have been too good for the Italian verses was purely fantastical. The verses still live. So will Telugu verses in the colloquial.

Dante's other set of motives was first, liberality, and second, love of his native speech. In order to make largess of his knowledge to the multitude of his countrymen, he must use their language, nor was he averse, because he had a natural affection for it. These are exactly the motives of the reformers. But from among them has arisen as yet no Dante. There is now no figure in the Telugu literary world so outstanding as the late Viresalingam Pantulu, and even that giant of the last generation was not of so great a stature. His works exploded the notion that elegance and beauty in Telugu prose consisted of overwrought descriptions of natural and erotic scenes composed throughout of indigestible Sanskrit epithets and unpronounceable Sanskrit nouns. But he left no work meet to thrill the millions and open their eyes to the imaginative universe.

Among other peoples and in other eras the great ages of literature have begun with song. The Andhra nation sings naturally, constantly, melodiously though the matter of the songs that cartmen and porters sing as they move in file down the road is not always worthy of their singing. But Telugu literature has ignored and despised Telugu song; it has imported an alien prosody, in which the language moves uneasily, as though constricted by borrowed garments. The author of this dictionary holds the opinion that a

quantitative prosody on the Greek pattern would best suit the genius of the language and has rendered two verses of Homer (Od XV, 54-5) into very passable Telugu hexameters —

Gnyapti yathidei yuntunnadi ro'zulu yanni,
Satcāram Śrī Rāja samastam chēsina yandu

The experiment might be worth continuing, anyhow it is for the modern Telugu to fashion himself a measure in which he can readily wield his own language and be understood by the many. A Telugu poem of to-day is understood only by the learned, the words, the construction, the inflectional forms are all strange and incomprehensible to the vulgar. Poetical diction has run so wild that the common word is wholly inadmissible, prosodical necessity is so overbearing that every word is distorted. Other nations have won beauty out of imported forms. Latin took the Greek measures to its heart and grew more glorious. English poets adapted the Italian verse and gained sweetness. But to all seeming Telugu verse is now only a kind of jig-saw puzzle, and the picture that emerges is too often cheap and nasty. Vicious canons of composition have made shoddy panegyrics and erotic rhapsodies the common matter of poetry, such things are not worthy of a self-respecting people.

It might appear that Telugu is not naturally a poetical language. It is somewhat deficient in metaphorical expressions and shy even of similes. It avoids epithet and is richer in nouns than in adjectives. It is remarkably concrete in expression — the figurative and the abstract are rare in comparison with the bald statement of sensible fact (or nonsensical superstition). But all this might have been said of Latin when Ennius began to wield it and even after Lucretius had carved philosophy into poetry with it. *Vires acquirit eundo*. A language is a great poet's garden, and the flowers spring as he goes about it.

Not otherwise the great orator and the great thinker develop a language in wielding it. The Greek of Solon and the Latin of the Gracchi were hardly richer than modern Telugu. They too loved the concrete expression, fled the abstract: they too were terse rather than florid, they too preferred the personal turn and the active mood. The work of the dramatists, the historians, the orators, the poets, the philosophers, from Aeschylus to Plato gave Greek every instrument it lacked, till it could discourse on everything in earth and heaven. Lucretius and Virgil and Cicero between them did the same service for Latin. The old words were enriched with new shades, new depths, new discriminations, new subtleties of meaning. New words were minted as they were wanted. There was little need to borrow; the old speech was capable of both variety and precision in the hands of the masters.

So is Telugu. For oratory in particular it is eminently suited. Its precise structure, giving weight to the essential words and emphasis to words abnormally placed, has the same advantages as Latin's. Its inflectional nature affords every opportunity for ellipse, balance and symmetry. Its very want of conjunctions forces on it the rhetorical devices of the ancients. The peculiar Dravidian form of the relative clause tightens the texture of the sentence. If the Andhra orators only studied the proverbs of their people and imitated their compact energetic expression, their speeches might engender conviction by their very form. The turgid longevity of the sentences they are wont to deliver may fascinate the unfortunate listener but lets the point escape. In the narrative style a similar fault prevails. The old principle, the longer a sentence the better, still has many adherents. The flowing spineless sentences have no relation to the articulations of the sense. It is not so in common speech, whose sentences are in comparison as live kraats to dead pythons. In truth the illiterate villager often has more sense of style than the product of the colleges. The common petition-writer often has a sure touch in ordering his facts and putting them out in few and telling words, though his writing is often more intelligible than legible.

He has indeed to cope with an unmanageable alphabet. It is less absurd than the Tamil, Kanarese and Malayalam, but not by much. It is syllabic and consequently difficult to read even in print. Where the last vowel of a word is elided, that word unreservedly gets saddled with the first vowel of the next, which equally undeservedly loses its head. The letters are pretty but untidy in combination. In cursive writing the untidiness becomes a welter. The claim that the alphabet is strictly phonetic is not well founded. One letter does duty for the two sounds *ts* and *ch*, another for both *z* and *j*, and a third for both aspirate *ph* and *f*. There are entirely unnecessary symbols for a hard *r* and hard *n* which are never used in speech. In some books an obsolete symbol still appears for an imaginary nasal sound of indeterminate character alleged to be present in many words. The same sound is sometimes written as one letter and sometimes as two. The six long vowels, six short vowels and two diphthongs for which there are characters by no means exhaust the range of vowel sounds used in speaking. For instance the modified long *a* in such contractions as *pilchāru* or such borrowed words as *bāncu* has to be represented by the same symbol as ordinary long *a*. Modified long *e* is found in the usual pronunciation of such words as *léca*, *méta*, but is not to be distinguished in writing. A Telugu can apparently discriminate between the various pronunciations of long *a* in *gunḍā* when it represents (1) *gunḍa+ā*, (2) *gunḍi+ā*, (3) *gunḍu+ā*, (4) *gunḍe+ā*, and in *kōḍā* when it represents (1) *kōḷa+ā*, (2) *kotu+ā*, (3) *kōṭi+ā*, or of short *u* in *mēcundi* according as it is (1) *mēca undi*, and (2) *mēcu undi*. But the difference does not appear in writing. The Telugus are proud of their alphabet in spite

of its defects - but the author of this dictionary may be excused for thinking that his work will be both easier to read and more phonetically correct in its dress of Roman letters with appropriate diacritical marks. The International Phonetic Alphabet would in some ways be even better, but its correctness does not compensate its unfamiliarity to any but trained phoneticians. The professors of phonetics have hitherto neglected Telugu; yet there is much to interest them in a language whose system of vowel harmony has a natural origin in the speech habits of the people and a completeness very remarkable in so natural a growth. In inflected forms the vowel modification extends even to a change from u to i or from a to u, while in all words the common pronunciation assimilates neighbouring vowels as far as possible to each other or modifies them to go with neighbouring consonants. Even the use of the euphonic interpellatives *v* and *y* is phonetically regular.

The phoneticians have the advantage that their principles require them to study the prevailing usage, the dictionary spelling has for them no unassailable sanctity. The author of this dictionary has to reckon with the *Bogey* of India, *māmiḥ*, established custom, in the form of recognised spellings, though he can add notes on the usual pronunciation. Telugu spelling is fortunately very sound in the main. It is in accidence and syntax that the opinion of the learned and the practice of the vulgar are at loggerheads. A reconciliation is to be effected by discarding obsolete doctrine and examining the speech of educated men all over the Andhra country to see what usages are admissible and what must be regarded as solecisms. So may be compiled a Dictionary of Modern Telugu Usage which will do for grammar what this work attempts for vocabulary, establishing a norm and encouraging the men of genius to use the tools most fitted for their work. Perhaps inspiration will be lacking while the Telugu nation is in tutelage, but when the noble and puissant nation mews its mighty youth, when the full tide of inspiration begins to flood the land, it is surely the common people, the people of the villages, who should hear and applaud. It is their language that must be used, therefore to its study this work is devoted.

Reminiscences

J A YATES

When I read the invitation to contribute an article to this symposium, I was momentarily elated by the thought that I might offer homage to an old and much honoured friend. On my turning the page of the General Secretary's letter, however, elation was followed by depression, for I found that a scholar's offering was asked, and particularly a disquisition on the use of the current tongue in the literature of my language. Now I am no scholar and in regard to English the problem presented does not exist and, so far as I know, never existed. What was I to discuss? All our great writers have written within the current scheme of grammatical usage. I doubt whether Chaucer or Shakespeare were taught English grammar or worried about rules, they left it to the modern scholar to analyse the grammatical forms they employed, to describe their functions, and to crystallise forms and functions into a Chaucerian grammar or a Shakesperean grammar. Certainly Chaucer did not circumscribe himself within the grammatical bounds of an earlier age, for instance of Alfred's English. Nor did Shakespeare, a popular dramatist, writing for the *habitué's* of the theatre of his day, many of whom were illiterate and none literate in older English, set himself to use the forms that Chaucer or Langland or Lydgate or Mallory used. In English there has been a continuous flux of grammar, of sounds, of meanings of words, and no writer of a succeeding has troubled to enquire for the purpose of use what sounds, meanings or grammatical forms were current in a preceding age. Not, of course, uninfluenced by the examples of his predecessors in literary forms and in imaginative thought, but absurdly hampered by the fixity of spelling, for which, however, the printer not he was responsible, each new writer of each new age wrote for the men of his time in the current language that they would understand. So it is that the educated letters of any age correspond in structure of the language employed and in the idioms of expression with the formal writings of books of that age. English has never been hampered by an Academy, which imposed or tried to impose, through the medium of the schools, a classical English upon would-be writers in contradistinction to a modern English, it has never had any problem such as is implied in the conflict between Classical and Modern Telugu. I must be forgiven therefore if I put by all thought of a learned contribution and offer in Ramamurti's honour a few brief reminiscences of my contact with him in days long past, and a poor brief eulogy of the man and his work.

It was, I suppose, in 1906, on my first visit to Parlakumedi as a young and inexperienced Inspector of Schools, that I came to know him. He was then Lecturer in History, but, apart from interested enquiry about the researches he had made into the facts of the Kalingas, I do not think I spoke much about history. I had arrived hot-foot, as it were, with a somewhat visionary scheme for the reform of teaching English to Indian boys, and especially to the beginners. I was all for a start with speaking English, for a phonetic study of the sounds of English by the teachers, for a correct use of the simple necessary grammar and for all those elementary matters which are summed in *Reformed English teaching*. This was all in opposition to the older methods by which grammar was learnt first, definitions and rules were recited without understanding, and the matter of the Early Readers consisted of lists of rhymed but otherwise unconnected words or such preposterous question and answer as 'Is this milk?' No, it is silk'. It was assumed that children of ten, eleven and twelve, who could already read and write their own language and were now learning the foreign language English were best taught as English infants, to whom such mono-syllabic rhymes as 'cat, bat, rat,' and the like—without the necessary article, be it noted—were suitable, chiefly as a means of teaching our wayward orthography. The class-room, the school and simple actions connected with school-life, which might have given good connected teaching material, were passed by. It was of all this that Ramamurti and I talked, and as we talked I discovered in him an abounding and enthusiastic sympathy and understanding, for he, in his own remarkable work among the Soras, to whom, according to the rigid unwisdom of departmental rules, another foreign language, unrelated to the children's own, was prescribed, had had to contend with similar absurdities, he too was a student and advocate of phonetics and had anticipated many of my problems.

Our talks led us on to discuss the Telugu taught to Telugu boys, and on this also our minds, to use a common piece of slang, 'clicked'. I had already, in my efforts to learn Tamil, observed that what I, a foreigner whose desire was to speak Tamil, was taught by munshis was never heard in the streets and was useless in the market-place or in any daily affairs. I was instructed that I must write and what I must read should in no sense correspond with what I might hear, and that though men might speak I ought not to imitate them, for what they spoke, let them be never so cultivated, was vulgar and wrong. Here was a doctrine, most novel to my sense, of a complete cut-off of literature from speech. I confess that I mocked at it, and indeed gave up munshis to learn and frame for myself, with phonetic notation, a simple grammar based on my own observations. When I came to the Circars I found that the same notion of a divorce of Telugu literature from

should have been so, nothing in my Indian career, I think, gave me greater regret than my being removed from the sphere of Ramamurti's influence. Thenceforward I could only follow his activities with interest and sympathy from afar, and remember his blazing enthusiasm for the cause, a cause which he took up with the sincerity and disinterestedness that have been the mark of all his work. Let him believe a cause to be just and true, and he would give himself body and soul to it, never sparing himself and careless of personal gain, rather welcoming loss for its sake. So he began his Sora work and so he has brought it to a conclusion. So too the reform of Telugu literature will be identified with him.

Language Reform in Norway

STEN KONOW

Many years have now passed since I first heard of the endeavours of Rao Sahib G V Ramamurty to popularise Telugu, and ever since I have taken an interest in his work

We Norwegians have a special reason for sympathising with him Up till 1814, for more than 400 years, Norway was united with Denmark, with Copenhagen as the common capital, and the language of administration and literature was more or less Danish

The two languages are not so different that a mutual understanding is excluded The sounds, the accent, the idioms, and the syntax, however, differ in so many particulars that a Norwegian cannot speak or write Danish without a long training, and *vice versa*

In old days, when Copenhagen was the only University of the twin kingdoms many Norwegians received such a training and became able to express themselves with ease in the Danish tongue Holberg, perhaps the most famous 'Danish' playwright of those days, was, e g, a Norwegian.

When, however, Norway got her own University in 1811, and, still more, after the union with Denmark had been dissolved in 1914, it became more and more difficult to assimilate the foreign element, and the spoken language of educated Norwegians took its colour from the entirely Norwegian country dialects and the essentially Norwegian speech of the broader classes of the towns

The result was an ever increasing gulf between the written language, which remained essentially Danish, and everyday speech, a state of things which must necessarily have crippled the literary activity of the people, if it had been allowed to continue

About the middle of the nineteenth century, however, a double movement set in, which has gradually changed the whole outlook.

Some reformers were of opinion that we ought to break off every connection with Danish and build up a Norwegian language on the base of the country dialects, which are directly descended from Old Norse, the language

of the rich Norse literature of the Middle Ages. This movement is very strong, and may some day pervade the whole people. The other movement, however, seems to present more similarity to the line of development advocated by the Rao Sahib.

An intelligent and influential group of language reformers are of opinion that we cannot, without loss, sever all ties connecting us with the centuries of union with Denmark and the rich literature written by Norwegians to which the then common language gave rise. In order, however, that its results shall not remain as dead assets, it will be necessary to assimilate them in a language which is purely Norwegian, and they maintain that such is, at the present day, the case with the speech of the educated classes. What we must aim at is, not to adopt the country vernaculars, but to remove from our spoken and written language everything that is un-Norwegian. Danish sounds, Danish words, Danish idioms, and Danish syntax.

Great authors and poets—I shall only mention Bjørnson and Ibsen—have done very much in order to achieve this aim. And they have been ably supported by educationalists and philologists. The late Knud Knudsen (1812-1895) devoted his life to an energetic fight against all Danisms in the language, and, in the present century, a long series of enthusiastic followers have continued his work.

The traditionalists met him with ridicule and offered a years-long resistance. The movement was, however, too strong, and it has everywhere carried the day. The only difference of opinion is now about the rate of progress.

As already indicated, our literary men have taken a great share in this development. It is, however, just as important that the reformers have succeeded in enlisting the service of the schools and of the administrations. Through several spelling reforms, and through an ever increasing understanding of the differences between Norwegian and Danish syntax, it has been achieved that, in the schools, even in the elementary schools where the teachers, in my youth, often tried to speak the language literally according to the Danish spelling, a language is now everywhere taught which is Norwegian in sound and idiom, and the same language is used in literature, in the press, in trade and in administration.

During a short period this nationalizing was apt to lead to a certain stiffness, the stress being laid more on form than on style and individuality. At the present day, however, we are in possession of a free and natural language, in which it is possible to give adequate expression to the final shades of feeling and fancy.

When a Norwegian to-day comes to Copenhagen, he is no more thought to speak Danish with a Norwegian accent. The Danes think that he speaks Swedish, the latter language being, in many respects, more similar to Norwegian than is Danish. And the Danes experience considerable difficulty in understanding modern Norwegian literature. It is evident that the language community is a thing of the past.

Some people may think that this is a loss: the greater the community, the greater the opportunities. Such critics, however, take no notice of the fact that the larger community simply means that a minority will be able to associate freely with their equals over a larger area. A natural national language, spoken and written, means that the whole people can join in the work of developing national civilization and reap its fruits, as homely and intelligible

A Small Contribution to the Knowledge of the Munda Languages

W F DE HEVEY

Nothing in general is more dangerous than to base the kinship of two languages on lexicological comparisons. The best proof for it was perhaps given by Father Schmidt, who established, as it is known, the parentage between the Munda language and Mon-Khmer, Khasi, Nicobar, chiefly on the supposed concordance of words, (See Schmidt's world-wide known "Die Mon-Khmer Völker, ein Bindeglied zwischen den Völkern Zentralasiens und Australasiens—Braunschweig 1906")—I have shown (Bulletin of the School of Oriental Studies, London, 1930, Part I p 187, as well as in a lecture delivered on March 15th 1933 at the "Société Asiatique" in Paris), that neither such a connexion of the Munda languages is proved, nor an "austrasiatic" family of languages exists at all.

But quite different is the case if only such words are compared, which are formed both of three same consonants following in the same order, and whose meaning excludes besides a loan, i.e., words expressing very simple concepts, viz. to sleep, to eat, the back, a bush, lean, little, and so far. In such cases, mathematics shows us, that the probability, that both words belonged originally to a common stock, is between 99 and 100 per cent.

I have endeavoured to give morphological proofs, that the Munda languages belong to the Ugrian branch (Ostjaque, Vogulian, and Hungarian) of the Finno-Ugrian tongues of the Uralian family ("Finnisch-Ugrisches aus Indien" Vienna, Manz 1932)," and I intend to give further such morphological proofs at the III International Congress for Linguistics in Rome, in September next, as naturally the morphological proofs must remain in this domain the decisive ones. Nevertheless may I let some comparisons follow between Munda words (Santali, Mundari) relating to simple concepts, and such ones of the Ugrian idioms, words bearing in both cases in the same order the same three consonants. If nothing else is noted, the word is always a Santali one.—The orthography used for them is, instead of excepted, the same than in Campbell's dictionary —

badar very dense low jungle

Hungarian *vadar* idem

beret', (Mundari *bird*) to arise
from sleep Ostjaque *veret*—,
(Hungarian *verrad*) idem

boroga the common Indian Tree-pie

Ostjaque *uornga*, (Samojed *var-
nga*) the crow

Mundari <i>bakor</i> a clump of bamboos, Santali <i>pakar</i> , <i>pakor</i> bush and brake	Hungarian <i>bokor</i> , <i>bakor</i> , <i>bakar</i> a bush
<i>capadok'</i> to be thrown	Hungarian <i>capódák</i> idem
<i>cırıbırı</i> into small pieces, thin	Hungarian <i>cırıbırı</i> idem
<i>coran</i> to overflow	Hungarian <i>corog</i> , <i>coronkol</i> idem
<i>cucungut'</i> to sit on the heels	Hungarian <i>cucunget</i> idem
<i>dombol dombol</i> heaving up and down as a boat on a rough sea	Hungarian <i>dombol</i> , <i>tombol</i> to lop, to dance
<i>dudurguc'</i> to shiver from cold	Hungarian <i>düderég</i> idem
Mundari <i>hosokod</i> to show or drag something forward	Hungarian <i>huzakod</i> -idem
<i>hurum hurum</i> glowing cinders	Vogulian <i>Kulem</i> (Hungarian <i>hamu</i>) idem
<i>jadam jadam</i> night long, all the night	Vogulian <i>śatem</i> , (Hungarian <i>śotet</i>) darkness
<i>jııp' jııp'</i> showing off, flashing	Ostjaque <i>śulpi</i> , (Hungarian <i>tűl-log</i>) idem
<i>kalayna</i> a kind of small raven (the <i>Graculus macei</i>)	Ostjaque <i>kolak</i> , (Samojed <i>kuleš</i>) a raven
<i>kerot</i> to turn half round, facing the right to the left	Ostjaque <i>kerot</i> , (Hungarian <i>kerít</i>) to turn
<i>kudam</i> the rear, behind	Ostjaque <i>xatemtem</i> —to push back, (Tcheremissian <i>kodem</i> —to leave behind, Hungarian <i>hát</i> the back)
<i>layun layun</i> slow paced	Ostjaque <i>lašigam</i> , (Hungarian <i>lassu</i>) idem
<i>lapordan</i> flat and extended, covering a large area	Hungarian <i>lapor</i> idem
<i>merom</i> a goat	Ostjaque <i>merom</i> to bleat, like a goat
<i>musna</i> fine cloth	Vogulian <i>māsna</i> , (Hungarian <i>mez</i>) a dress
<i>pacak'</i> to spread out, as anything falling on the ground	Hungarian <i>pot'og</i> , <i>pot'ok</i> idem

<i>pader</i> the <i>Stereosperma suaviolens</i> Roxb, a tree with leaves and fruit like those of the common wild cherry	Ostjaque <i>padar</i> , (Hungarian <i>fad'al</i>) wild cherry tree
<i>pangas</i> the <i>Silurus sagittalis</i>	Ostjaque <i>perkas</i> the pike
<i>pefer</i> to twist, to writhe	Ostjaque <i>puter-</i> , (Hungarian <i>peder</i>) idem
<i>psin psin</i> in small quantity	Hungarian <i>psin</i> , <i>psin</i> small
<i>raput'</i> to break	Hungarian <i>reped</i> , <i>repet</i> idem
<i>roskot'</i> to rustle	Hungarian <i>resked</i> , <i>resket</i> to tremble (as leaves)
<i>sarkao</i> to move rapidly	Hungarian <i>serken</i> , (Samojed <i>serkua</i>) idem
<i>semec'</i> small (as a stone)	Hungarian <i>semec</i> a granule
<i>serah</i> "a kind of water-fowl"	Hungarian <i>srál'</i> , <i>serál'</i> the sea-gull
<i>srin</i> "a kind of fish"	Hungarian <i>serints</i> the <i>Acerina cernua</i> , (Tcheremissian <i>serenga</i> the <i>Cyprinus rutilus</i>)
<i>sokot</i> , <i>sokto</i> tight	Hungarian <i>sók</i> , (Syrjanian <i>tsokst</i>) idem
<i>suvin</i> <i>suvin</i> thin, slender	Hungarian <i>šován</i> , (Mordvinian <i>tsovine</i>) idem
<i>taham tukuc'</i> stumbling	Vogulian <i>taham</i> to stumble
<i>takta</i> a plank, a board	Vogulian <i>takt</i> , (Ostjaque <i>terat</i>) idem
<i>tarup</i> an animal of the tiger kind, a leopard	Vogulian <i>tarauw</i> , <i>terew</i> a bear, (Lapponian <i>taure</i> any beast in general)
<i>tepet'</i> to stop up	Hungarian <i>tapad</i> to adhere, (Finian <i>tupata</i> to stop up)
<i>turja</i> to invent, to concoct (stories)	Hungarian <i>tortēnet</i> a story, (Ostjaque <i>tort</i> —to tell stories)

Some of these Uralian words may have been loaned by Indo-Arian tongues. See *padar*, the wild cherry in Nepali, etc., *pangash*, the *Silurus sagittalis* in Bengali, *takhta*, a board in Hindi, and others.

Note *i* stands for *ü*.

Dravidic Glides

L. V. RAMASWAMI AITAR.

Noel-Armfield describes the nature of glide-sounds in the following terms "When we pass from one speech-sound to another the transition is not always instantaneous, though it may be so rapid that the human ear cannot detect anything between them. During the utterance of a word or of a breath-group there is no cessation of the flow of air, and therefore, as the organs of speech pass from one position to another there is a series of intermediate sounds which, whether audible or not, are called glides. Strictly, the term glide should be used to express nothing more than a necessary intermediate sound between two regular speech-sounds. In order to simplify terminology, however, the term may apply not only to a necessary intermediate sound, whether perceptible or not to the ordinary ear, but also to any sound leading up to or following any speech-sound represented by the ordinary spelling."

Link-sounds within a word or a breath-group may be classified either as off-glides if they depend for their production upon the phonemes or phones preceding them or as on-glides if their origin is connected with the regular speech-sounds that follow. Theoretically speaking, glides within words or breath-groups are as numerous as all the permutations and combinations of the regular speech-sounds permissible in the language concerned, but most of these are so inconspicuous¹ to the human ear that they are of little practical importance. Yet it may often happen that some glides become sufficiently prominent to deserve recognition² at the hands of the phonetician. For instance, sounds of glide origin are clearly recognizable in the south English enunciation of words like *sea*, *mate*, *blow*, *close*, etc. In *sea* and *mate*, after the production of the radical vowels, the tongue is allowed to rise or glide into a higher position with the result that certain link-sounds are conspicuously heard. Similarly in *blow*, *close*, etc., the play of the lips gives rise to certain conspicuous glides after the vowels in the radical positions. Apart from such link-sounds occurring within words, we may also have (theoretically)

1 Diese Ab- und Anglisse haben—mit einigen Ausnahmen—sehr wenig praktisches Interesse: sie gehen nämlich so schnell vor sich, dass das Ohr keinen besonderen Eindruck von ihnen erhält, und zwar stets so, dass der kürzeste Weg zwischen den beiden Stellungen gewählt wird—(Jespersen, *Lehrbuch der Phonetik*, p. 186).

2 The study of glides is also important in other ways, e.g., in the understanding of the aspiration involved in the plosion of certain surd plosives, in the explanation of the frontalization of back sounds in certain circumstances, etc.

cally speaking) on-glides before the initial sounds of words uttered separately or after a pause, and off-glides after final sounds before a pause. The nature of these on-glides and off-glides depends upon the character of the sounds with which they are connected. Here again, the acoustic prominence of these glides may vary with different languages and sometimes (in the same language) with the circumstances in which sounds are uttered.

In the Dravidian languages of South India, there are two sounds (ɾ, v) of glide origin which in the contexts defined and illustrated below have been acoustically so conspicuous in these languages that they merit classification and comparative examination.

The contexts in which they occur are the following —

1 In inter-vocal positions, between (i) bases and the "inflectional" terminations, (ii) verb-stems and "conjugational" affixes, (iii) words and "syntactic" particles like the *samuccaya*, etc., (iv) between different words within pauses.

Among these (i), (ii), and (iii) are cases of intimate combinations, in which (as we shall see below) both the literary and the colloquial varieties of all the south Dravidian speeches employ glides wherever inter-vocal positions arise. In sentence-sandhi, on the other hand, a difference has (generally speaking) to be recognized between (i) poetry and prose, on the one side and (ii) the "literary" dialects and the colloquials, on the other. This difference lies in the fact that, while in the literary dialects (and particularly in poetry), which are governed by standardized rules, pauses (within a verse-unit or within a sentence, as the case may be) are few and therefore the contexts involving sentence-sandhi³ are numerous, in the colloquials which live in the mouths of speakers, pauses are always more numerous and more picturesquely varied, and therefore sentence-sandhi contexts arise only within breath-groups which are marked off from one another by slight pauses hindering the operation of *sandhi-kārya*.

2 Before initial vowels of words preceded by pauses, ɾ and v crop up as on-glides with varying degrees of prominence in the Dravidian speeches of south India.

3 These sounds are also sometimes associated in these speeches as off-glides in the circumstances detailed below.

3. I use the term "sentence-sandhi" in this essay to denote the junction of the final sounds of one word with the initial sounds of another, within sentences, breath-groups and verse-units.

We shall see below that there are certain inter-dialectal divergences in the character of the glides employed and in the degree of consonantal friction entailed in the evaluation of these sounds. Nevertheless, the similarities among the speeches in connection with the production of these sounds are sufficiently striking to merit a detailed comparative examination⁴.

I

INTER-VOCAL GLIDES

TAMIL

1 When two vowels meet together without either of them being elided, the link-sounds *ɾ* or *v* crop up between the meeting vowels. The categories in which such inter-vocal glides are used, are the following :—

(i) Inflectional or post-positional contexts when the bases meet the inflectional or post-positional endings, e.g., *tī-y-il* (in the fire), *nadaɪ-y-ān* or *naḍaɪ-y-āḷ* (by the gait), *puḷu-v-iṉ* (from, at the worm), etc

(ii) Conjugational contexts, when the verb-stems meet verbal terminations, e.g., *viri-y-um* (will crack or will be unfolded), *ōḍi-y-a* (that which ran)

(iii) "Syntactic" contexts, when words meet the *samuccaya -um* (and) or syntactic particles like the interrogative-*ā*, *ō*, the emphatic-*ē*, e.g., *puḷi-y-um* (and the tiger), *puḷu-v-um* (and the worm), *pōga-v-um* (and on going), *nāri-y-ā* (is it the fox ?), *puḷu-v-ā* (is it the worm ?), *alla-v-ā* (is it not so ?) *ēḷi-y-ō* *puḷu-v-ō* (is it a rat or a worm ?)

(iv) Sentence-sandhi contexts when the final vowel of the word meets the initial vowel of the following word e.g., *ēyya-v-illaɪ* (did not do), *puḷi-v-eṅge* (where is the tiger?), etc

It may be stated as a general rule that the character of the glide (i.e. whether it is the front *ɾ* or the back *v*) depends upon the front or the back character of the first of the two vowels involved in the junction, in other

4. The euphonic sounds *ɾ* and *v* occurring between contiguous vowels within words has been noted in IA by Indo-āryanists. On-glides *ɾ* and *v* also appear to exist in some of the NIA speeches. Sir George Grierson (*Indian Antiquary*, August 1893, p. 143 ff) notes that "Y is often prefixed to *e* and *u* to *o* at the commencement of a word in Marāṭhī, as in (y)enē (to come), (y)ethā (here), Konkani *Yergo* = Latin *ergo*, *uordo* = Latin *ordo*", he has also pointed out similar on-glides in the Pahlavi languages. Kāśimīrī pundits pronounce *ēka* as *yēka*, *iceti* as *yiceti*, *uṣṭra* as *yauṣṭra*."

words, it is the off-glide of the first vowel that crops up as the link sound generally in Tamil. This is generally true of all the inter-vocal contexts mentioned above.

In (i), (ii) and (iii) above, all of which involve intimate mingling of the constituent elements, glide sounds are so inevitable and constant that they are in almost all instances represented in writing from the earliest times that we know of. In certain instances (belonging to ii) constituted of ancient verb-forms⁵ like *koḷ-i-i* (having attached) *śel-i-i* (having inserted) *var-ū-um* (will come), the inter vocal glides are not represented in the MSS and the printed texts. The *prakṛti bhāva* here was probably due to the fact that, since two similar vowels come together, the glide sound was not accoustically conspicuous. (For similar cases of *prakṛti bhāva* in sentence-sandhi, see below in connection with other Dravidian dialects)

So far as group (iv) relating to sentence-sandhi is concerned, glide-sounds are commonly found represented in the older poetic literature within the limits of every verse-unit, excepting where pauses are recognized by rules of versification. Since pauses (within a verse-unit) were rare in poetry, the representation of the glides (wherever vowels of different words met together within these pauses) was considered more or less obligatory. In prose, and in the colloquial which lives in the mouths of speakers, pauses are more numerous and more picturesquely varied, so much so that the glide-sounds crop up actually only within breath-groups (which in all south Dravidian colloquials coincide more or less with meaning-groups). In old prose inscriptions and in modern prose, glide-sounds are represented in writing uniformly only in cases of intimate word-combinations, in other cases of sentence-sandhi, occurring within pauses, the scribe or the writer may at his option sometimes omit to insert in writing the symbols for the glides even when they may be prominent accoustically.

While one of the reasons for the absence of uniformity in the representation of the glides in prose and in the colloquial was the disturbing influence of the existence (in prose and in the colloquial) of a large number of pauses which prevented glides from cropping up, there is another and a more general reason which contributed to the feeling (implied, for instance already in the *Tolkāppya sūtra* about glides—see below) that the representation of glides in writing is not absolutely obligatory. These link-sounds are not, and need

5. Other forms occurring in the old poetry of the *Śaṅgam* age are *Kuṛṭadu* (not being diminished), *paḷam-bajam* (jack-fruit), *uṇṭiyar* (for eating), *iḷṭu* (having felled), forms containing *pluta* vowels like *iṭer* (chariot), *paḷal* (milk), *yānē* (surely I myself), *yānō* (with the particle *o* denoting glory or superiority), interjectional *ō*, etc. etc.

not be, evaluated always with full consonantal friction. As they are of *glide origin*, the degree of friction varies with different circumstances, such as the character of the meeting vowels, the intimacy of combination or the extent of the pause involved, etc. I think that it may be the recognition of the *glide* character of these sounds that is partially implied in the terms in which the earliest Tamil grammar refers to these sounds

2 Without expressly describing or mentioning the sounds themselves, the earliest Tamil grammar, *Tolkāppiyam*, observes (*Eluttadigāram*, Sūtra 141) that there is no objection to the insertion of the *uḍambadu* consonants in connection with the vowels of all words.

ellā molikkum uyirvaru vaḷiyē-y-uḍambadu meyyin uruvukolai varaiyār

The *uḍambadu* consonants referred to here have been interpreted by commentators as the glides *ɾ* and *ɿ* (occurring in inter-vocal positions) The Sūtra contains only a general statement but it is significant in one respect in that it implies that such glides need not obligatorily be inserted This would point to the fact that these sounds (at the time of the composition of this grammar) did not always crop up with sufficient prominence to deserve compulsory representation in writing

Sūtra 162 of *Nannūl* (a Tamil grammar of the 10th Century) prescribes that *y* appears after *ɿ*, *i* and *aɪ*, *y* or *ɿ* after *e*, and *ɿ* after other vowels, when these vowels (occurring in final positions of words) meet initial vowels of the words following them

ɿ-i-aɪ-vaḷi-y-avvum ēnai
uyirvaḷi vavvum ē-mun ivvirumaiyum
uyirvarin uḍambadu meyyend'rāgum

We see from this Sūtra that the character of the glide mainly depends on the front or back character of the preceding vowel, except in the case of the glide after *ē* After *ɿ*, *i*, *aɪ*, which are front vowels, the front glide *ɾ* appears and after *a*, *ā*, *u*, *ū*, *o*, *ō*, which are dorsal vowels, the back glide *ɿ* appears. The inter-vocal glides in Tamil are, generally speaking, thus in the nature of off-glides of the first of the two vowels involved in the junction. There is, however, a special set of rules in Tamil prescribing the character of the glides appearing after the demonstratives *a*, *ɿ*, *u* and the interrogative *e* We shall deal with these now

3. Tol, El., 208. *uyirmun varinum ā-y-iyaririyādu*

The same is the case (i e, v is inserted) when a vowel (of a word) follows (the demonstrative a)

Tol, El, 239 *śuṭṭin iṣarkaṣ muṭkiland-aṭṭ'rē*

"All demonstratives follow rules stated above (i e, in regard to a)".

These Sūtras prescribe v after a, u, i, alike when they meet initial vowels of the words that follow, as in a-vv-aḷagu (that comeliness) i-vv-aḷagu, etc (The gemination of v is due to a special rule which requires that consonantal or semi-consonantal sounds after these vocalic short demonstratives should be geminated in sandhi)

The peculiarity deserving of notice here is that the back glide v appears not only after back a and u (where according to the general law regulating the character of inter-vocal glides we may normally expect the back glide v) but also after the front sounds i and e

Nannūl refers to the same rules in Sūtra 163, and further adds the prescription that when the demonstratives appear lengthened (as they may, particularly in poetry) the glide v may crop up after them

e-gara vmd muccuṭṭin munnar
uṟṟum ya-garamum eydin vavvum
ṟṟavarin avaiyum tūkkirṟuṭṭu
nūlin ya-garamum tōnd'ruda neriye

While we are merely told in the Tol Sūtra that the demonstratives may appear lengthened in poetry (Sūtra 235), Nannūl goes further and prescribes v after these lengthened demonstratives as in ā-v-aḷai (that place), etc

Two exceptions are involved here -

- (i) v after the (short) demonstrative i, and after the interrogative e, and
- (ii) v after the lengthened demonstrative ā (where we may normally expect a back glide v)

These exceptions are, I think, probably due in the main to the operation of analogy

We shall see below that the principle underlying these exceptions is reflected in some cases of Malayāḷam, Kannaḍa and Kūṇ

A few other exceptions to the general rule of Tamil that the character of the inter vocal link-sound is conditioned by that of the first of the two vowels (involved in the junction) are the following :

i. v after front vowels :

nī-v-ir (you), beside nī-y-ir (This nī-v-ir is probably of late origin, as it is not mentioned in the earliest grammar *Tolkāppiyam*)

avanē-v-araśan (he indeed is the ruler), beside the more ancient and more common avanē-y-araśan. v after ē in instances like these is also of very late origin. It is said that when ē is pronounced in instances like these with a falling accent (paṭutt uccharikkimbōdu) v may crop up, while if ē is uttered with a rising accent (eṭutt-uccharikkum-bōdu) y is produced. Apparently the front off-glide of ē retains its prominence only when the syllable containing ē is accented, while, when it fails to receive the accent, the on-glide of the back a of araśan becomes prominent.

ii. r after ō, ā :—

kō-v-il beside kō-v-il (temple)

mā-y-iru (large)

iii. In the colloquial, the general rule is broken in instances like the following

avanē-v-d-? beside avanē-y d-? (is it indeed he?)

vā-y-mge! (come here!)

MALAYĀLAM

1. The general rule of Tamil regarding the front glide after front vowels and the back glide v after back vowels is observed in all the older literary texts and the older inscriptions (written in the West Coast dialect). In inflexional contexts, conjugational positions and combinations with syntactic particles, the inter-vocal glides are (as usual in Tamil) uniformly represented, while in cases of sentence-sandhi in Malayālam prose (and sometimes in poetry also) glides may or may not be represented except in intimate word-combinations where they are usually always shown.

The earliest grammar of Malayālam, *Līlātīlakam*, a fourteenth-century work composed in Sanskrit Sūtras with Sanskrit *Vyākhyas*, enunciates the following rules of the literary dialect

Līl. III, 2: *Sandhāvācormadhye yah*

"Y appears in sandhi combinations." This Sūtra has to be understood to refer to cases of glides appearing after front vowels only, as the illustrations

given in the *vyākhyā* show, and as further another Sūtra (see below) treats about *v* after back vowels. The *vyākhyā* gives illustrations like *kṛi-v-ādu* (that is a bird), *pinne-v-ādu* (that comes next), it also describes the *āgama* sound as *ya-kāra chāya* and distinguishes it carefully from the consonant *y* with full consonantal friction. The recognition of the distinction between *ya-kāra-chāya* and the full consonant *y* by this fourteenth-century Malayālam grammarian is most interesting and significant. We shall see below that the earliest Telugu grammar, *Śabdacintāmaṇi* (of the 10th century) also marks off the glides in inter-vocal contexts similarly as *ya-śruti*.

Līl. III, 2 *aditoh kevalayorvah* (aḥi paratah)

"After the demonstratives *a* and *i*, *v* is inserted before initial vowels of words that follow. The *vyākhyā* gives *a-v-aḷagu* (that beauty), *a-v-āru* (that manner), *i-v-āru* (this manner) and further states that *a-v-aḷagu* (that beauty) is also found beside *a-v-aḷagu*.

Līl. III, 3 *tasya dvitvaṃ vā*

"This *v* may appear geminated," as in *a-vv-aḷagu*, etc.

These two Sūtras may be compared to the Sūtras of Tamil grammars treating about the demonstratives *a*, *i*, *u* and the interrogative *ē*. In the main, the Tamil features are preserved, but the following differences may be noted.

(i) The intermediate demonstrative *u* is not mentioned, because it has been lost in Malayālam.

(ii) Līl. permits the use of short (ungeminated) *v*, while neither the Tamil grammars nor the Tamil texts and inscriptions fail to geminate *v* in such contexts. Words like *a-v-iḍam* (that place) *a-v-iḍe* (there) with an ungeminated short *-v-* had become common from an early time in Malayālam as we find them in Rāmacaritam and in some of the early inscriptions.

(iii) Līl. refers to *a-v-aḷagu* (with *v* after short *a*) a peculiarity which is not sanctioned by Tamil grammars or Tamil usage. We have seen that Nannūl Sūtra 163 prescribes *v* after *lengthened* demonstratives but not after short *a*.

Līl. III, 4 *Or-nṭyam*

"In Sandhi contexts after final *-u* (of words), *v* appears (before initial vowels of words that follow them).

The *vyākhyā* makes it clear that *v* uniformly appears after the back vowels *u* and *o*. Illustrations like *maru-v-uṇḍu* (there is a wart), *kānmū-v-ādu*

(it will be seen) and *pōvudō-v-end'raṇṇē* (while saying "will going be ?") show that not only after *u* but also after *o* it is the back glide that is prescribed. There is a very interesting and significant discussion in the *Vyākhyā* to this *Sūtra* in which the author discusses whether in instances like *maru-v-unḍu*, *pū-v-undu* the words are not *maru-vu*, *pū-vu* with final *-v(u)*. This problem arises because already in certain Malayāḷam words with final back rounded vowels the off-glide had been embodied and the bases had become popular⁶ in Mal as *maruvu*, *pūvu*, etc. The author of the *Lilātīlakam* after raising the problem says that in *maru-v-unḍu* etc., *v-* should be considered as an *āgama* because *v(u)* is not recognised as a final in Tamil and further because *maru*, *pū*, etc., independently exist in Malayāḷam beside *maruvu*, *pūvu*.

Though forms like *maru-v-u*, *pū-v-u*, (already current at the time of the composition of *Lilātīlakam*) are not specifically explained in this fourteenth century Mal grammar as containing the back off-glide *-v-* and the enunciative-*u* (both being embodied as parts of the base), the recognition accorded by this grammar to the *āgama* character of *-v-* in *pū-v-undu* etc., coupled with the observation that *pū-v-u*, etc., are peculiar Mal developments of *pū-*, etc., is exceedingly interesting.

2 Among illustrations of the glides *ɾ* and *v* occurring in Mal sentence-sandhi, given by *Lilātīlakam*, are the following

- III, 1 *vaḍā-ɾ-ādu* (it will not fade)
- III, 3 *a-ɾ-aḷagu*, beside *a-v-aḷagu*, *a-vv-aḷagu* (that beauty)
- III, 4 *pōvudō-v-end'raṇṇē* (on saying "will going be ?")
- III, 4 *kānmū-v-ādu* (it will be seen)

It has to be noted that in the third and the fourth illustrations given here, the back glide *-v-* (appearing after back vowels normally follows the rule of Tamil Sandhi, while in the first two illustrations the front glide *-ɾ-* is at variance with the Tamil rule according to which (as we have already seen) we should expect *-v-* in these illustrations. The fact is that even at the time of *Lilātīlakam*, inroads had begun to be made by the front *ɾ* on the province of *v*. We shall see presently that in the course of the history of Malayāḷam the front glide *ɾ* had from an early time encroached upon the sphere of *v* after back vowels.

The older stages of Malayāḷam evidence the operation of the general Tamil rule in instances like the following which I have been able to collect from texts and inscriptions, it will be seen that some of these instances have

⁶ *Lilātīlakam* expressly refers to this in the *Vyākhyā* of *Sūtra* 12 in III *mā*, *pū*, *iṭṭetai cūṭapūpa vācinai*, *māvu*, *pūvu*, *iṭṭācīcēt kēṇalabhāṇā vāṭāṭāṭi mantayam*.

gone out of use in modern Mal, while in others the modern Mal forms (wherever preserved) corresponding to these instances may show *ɣ* instead of the older-*v* (normal according to Tamil Sandhi rules)

Bhagavatgīta, 6, 7- *miga-v-unnum* (eating plentifully) *miga* is an infinitive participle, this participle with final -a (preserved in modern Tamil freely) has been replaced in the later stages of Mal by other forms. The modern representatives of this old infinitive participle are forms like *aḍukke* (near) *pōle* (like < resembling) etc, which are used now as adverbs or as post-positions with definitely "crystallized" meanings and in which the old final -a has been replaced by -e.

Bhagavatgīta, 2, 2 *gurujanamācīya-v-uttamare* (the great ones who are gurus)

Bhagavatgīta, 2, 3 *unmadu-v-inṇiḍḍaiḥkeṇṇō*

Bhagavatgīta, 2, 3 *porugeṇṇō-v-ini*—(mod Mal *ɣ*)

Kannassa Rāmāyanam, Balakāṇḍam, st 42, 1-2- *pōya-v-anantaramē* (after going)

Same work 42, 8- *aṇṇ-a-v-ayōdhyānagaram pugundān* (that day he reached that Ayōdhyā city)

(Here, the -v- appears after the short demonstrative *a*, *v* is ungeminated -cf Līl III)

Same work 91, 7- *vāyu-v-raṇṇādu kēttu ciṇccu* (laughed on hearing the entreaties of the wind-god)

Rāmācaritam *nurunnina-v-udal* (body crushed to pieces) (cited by Gundert, Gr p) [mod. Mal. might show *ɣ*-]

Same work, 894-*vaṇṇa-v-occa*

Trivandrum Museum plates of early sixteenth century (Tr Arch series, III p 215 ff) -*ādaṇṇu-kolluga-v-eṇṇu* (saying that one may be allowed to manage) - [mod Mal would have -*ɣ*-] These are all instances (from early texts) where the Tamil rules relating to *v* are followed, in some of these, the usage of modern Mal would introduce -*ɣ*- instead of -*v*-

The encroachment of *ɣ* on the province of *v* has commenced early, as Līlātilakam permits (see above) *vāḍā-ɣ-idu* and even Bhagavatgīta (2) has *muglavarṇa-ɣ-aḷagoḍu*, etc. In early modern Mal. from the

16th century though we find forms like *trikka-v-ê* (while remaining) *okka-v-ê* (entirely) (Ejuttassan, Rām, Āraṇyak, line 1374) with the older rule regarding *v* still maintained in forms like these, we freely come across instances like *ayyô-v-eññu*, *allâ-v-ê*, etc., in Kṛṣṇagāthā, and *kūḍa-v-allô alla-v-o*, etc in Ejuttassan's works

Some illustrations of the use of *-v-* instead of *-v-*, occurring in Mal. texts prior to the 16th century are the following. —

Rāmacaritam, 146—*ediv tē-v-end'u* (saying "come to war!")

Rāmakathappāṭṭu, Bāl, 6—*anda-v-anda* (each)

Kaṇṇasārāmāyanam, Kiṣk, 33—*rāmâ-v-eññu* (saying "O! Rama!")

Do. Do Do 301—*tē-v-eññu* (saying "give!")

Do Do Do 23—*avanuḍaya-v-amātyaril* (among his servants)

3 The nature and occurrence of inter-vocal-glides in modern Malayālam may be described thus

(i) *-v-* after front vowels is regular, as in Tamil, in inflexions, conjugations, "syntactical" contexts and sentence-sandhi. It has to be noted here that the Tamil noun-suffix *-a-* (as in *vāḷ-a-* 'plantain tree' *iḷ-a-* 'leaf' etc) appears in Mal as *-a* from the earliest stages (cf the observations in Līlātīlakam, II, 10), though to-day the value given to this Mal *-a*, is more or less back, there is little doubt that it should have had a definitely palatal tonality in former stages, as we see that in sandhi contexts such words are invariably followed (both in old and in new Mal) by the front glide *-v-*

(ii) *-v-* occurs after back vowels in modern Mal in instances like the following

(a) After the rounded back vowel *-u* of nouns when this *u* is a full *u* - *puḷu-v-illa* (there is no worm) *naḷu-v-alla* (not the middle), *kaḷu-v-uṇḍô* ? (does the vulture exist?), *puḷu-v-aṇḍô* ? (is it the worm?)

After the rounded back vowel *-u* (=full-*u* in actual value) of certain finite verbs *kaṇḍu-v-orikkal* (saw once), *kandu-v-eññu* (to the effect that one saw), *eḍuttu-v-aḍine* (took that), *ceyḍu-v-engul* (if one did). When the second vowel is a front one, sometimes (in Travancore) *-v-* is heard *kaṇḍu-v-eññu*, *eḍuttu-v-aḍine* (took this) etc. Contrast also *eḍukkū-v-aḍine* (take that) with *eḍukkū-v-aḍine* (take this)

After -a of the past relative participles, followed by back vowels, -v- is used *catta-v-urumbu* (dead ant), *vina-v-ēlam* (wave that fell), but when the second vowel is front, or when the first word contains a front sound, then -y- may appear particularly in the colloquial of some parts, *cīñña-y-eli* (rotted rat), even *cīñña-y-urumbu* (rotted ant), *muṇṇa-y-ellu* (broken bone) When -a is followed by a, either *prakṛti bhāva* is maintained or -y- is inserted. In the northern tracts *vañña dī* (person who came) is more or less in a state of *prakṛti bhāva* (i.e. if the phrase is not contracted, as it very often is, to *vaññāḍī*), but in the south *vañña-y-ḍī*, *karutta-y-āna* (black elephant), etc., are often heard. On the whole, it might be said that except where both the vowels meeting together are definitely back in character, the front glide -y- may replace -v- after a back vowel.

(b) -v- after back vowels in inflexions (*pū-v-il* in the flower, etc.) and in syntactical contexts like *pū-v-e* (it is the flower) *pū-v-um* (and the flower), etc. In these instances, as I have already noted at the beginning of my observations on Mal, the old heritage has been preserved undisturbed.

(c) In popular compounds of old origin like *kaḷu-v-ēri* (a term of abuse meaning one who deserves to be unpaled), *mikka-v-ārum* (even in the largest degree), *tīru-v-āḍira* (the name of the festival, adapted from Skt *śrī-āḍṛā*), *tīru-v-uḷam*, *tīru-v-ōnam*, *tīru-v-eḷuttu*, etc.

(iii) The glide -v- appearing in *sandhi* between two contiguous a-sounds (long or short) is usually so faint that the glide is not inserted, as in *ā dī* (that man) *addaḍide* (that is there'), etc. (contrast *idā-y-uḍe* 'here' it is here'). The state of *prakṛti bhāva* between contiguous a-sounds is recognised for certain Kannaḍa cases by Kannaḍa grammars, the absence of a conspicuous glide here is due to purely phonetic cases (see *infra*).

(iv) In present-day Mal, -y- instead of -v- exists in other instances like the following

a-y-ḍī (he) [cf. Kuñjan's *ā-y-āḷugaḷi* on p. 372 of *ōṭṭandullal*, Mangaḷodayam edition], an intimate compound in Mal, which may be distinguished from *ā-(v)-ḍī* (that particular man), where only a faint back glide sometimes crops up

undō-y-enū (saying 'does it exist?'), contrast Tam *undō-v-end'ru*

Already in *Kṛṣṇagāthā* we have *veñṇadu rugmaṇi tūn allī-y-ē* (is it not Rugmaṇi that won?) and in *Bhāratam salsāṅgam koṇḍalla-y-ē* (is it not on account of good company?)

alla-y-ō, *allā-y-ō* (is it not so ?)—contrast Tam. *alla-v-ō*, *alla-v-ō*
eḡutta-y-ellu (the bone that was taken)—contrast Tam *eḡutta-v-elumbu*
vañña-y-dī (the man that came)—contrast Tam *vanda-v-dī*
ellā-y-iḡam (all places)—contrast Tam *ellā-v-iḡam*

pala-y-āṇḍu (many years) heard with a distinct -y- in certain parts of the Mal country, while Keralolpattu has *pala-v-āṇḍu*

tā-y-enukku (give it to me) where -y- is constant and uniform in the modern colloquial, while Kṛṣṇagāthā has *tā-v-enukku*

divā-y-eññum nuṣā-y-eññum (saying 'sun' and 'darkness') in Keraḷavarma Rāmāyaṇam.

4 I think that the reasons for the encroachment of y on the province of v in modern Mal in instances like these may be the following

(a) With the gradual disappearance in Mal of the Infinitive participle with final -a, a good number of contexts where v would appear, ceased to exist. Cases like *unaraṇṇa* in Rāmācaritaṁ, *muga-v-unnum* (taking food plentifully) in the old Bhagavatgīta Mal text did remain in the older stages, but the Infinitive participle with -a gradually fell into desuetude, replaced as it was by other forms.

Sandhi contexts in which final back vowels came to be juxtaposed (without being elided) with other vowels thus became considerably reduced.

The frequency with which contexts with -y- occurred increased the popularity of -y- and led to the analogical use of -y- even in cases where -v- should appear.

(b) In a few cases, purely phonetic factors like the assertion of the on-glide y before the initial front vowels of the second constituents of compounds or *sandhi* combinations may also have contributed to the replacement of normal v after back vowels. In *unḡō-y-eññu*, for instance, *unḡō* implies a question entailing a slight degree of pause and hence the on-glide-y before e of *eññu* asserted itself so conspicuously as to be embodied as the gulf-bridge.

KANNAḌA

1 All the old grammars of Kannaḍa deal with the *āgama* y and v, though they do not mark them off from the fully consonantal fricatives *y* and *v*. The rules prescribed in these grammars are adapted to the *sandhi* contexts obtaining in this speech, but the fundamental principle underlying the use of y and v (y after front vowels and v after back vowels) is, generally speaking, the same as that prescribed for Tamil.

Such inter-vocal glides exist, as in Tamil, in inflexions, conjugations, syntactical contexts and sentence-sandhi

- (i) *puli* (tiger)-*puli-y-am* (Acc)
 puli-y-andam (Instr)
 pū (flower) *pū-v-am* (Acc)
 pū-v-im, pū-v-in-im (Instr)

(ii) *i-y-utum* (giving)—Pr Adv participle of *i* (to give), *i-y-al* (to give), Inf- Participle of *i*

So far as the Pr Adv participles are concerned, in comparatively later stages, the glide *v* appears instead of *-y-* after front vowels, as in *i-v-ute*, *nade-v-ute* (cf Kittel, Gr p 108) beside older *i-y-utum*, *nade-y-utum*, etc Here, I think the on-glide *v* of *u* in the affix *utum* has replaced older *-y-* regularly appearing after the front vowels

i-y-al (to give) Inf Participle of *i* (to give)

kare-y-al (to call), of *kare-* (to call)

(iii) *puli-y-um pulu-v-um* (both the tiger and the worm), *puli-y-ō* (is it the tiger ?)

āṛ-illa-v-ō ? (has it not cooled ?)

Contrast however Tamil *illa-y-ā*, in Tamil the negative particle *illa* has a front vowel at the end, but even in Tamil we have the phrase *illa-v-ē-y-illa* (does not exist at all) where in *illa-v-ē* we find *v*

alla-v-ō (is it not), there is no difference here between Tam and Kann, as in both these speeches *alla* has a back final vowel

(iv) Subject to certain peculiarities and exceptions mentioned below, the general rule that prescribes *-y-* after front vowels and *v* after back vowels is observed in Kannaḍa sentence-sandhi

summane-y-addanu (he remained quiet), *illa-y-udyāna untu* (there is a garden here)

ellā-v-ūrugalu (all lands), *guru-v-elli* (where is the teacher ?)

2 I shall now proceed to survey the testimony of the three chief old grammars of Kannaḍa, *Bhāṣābhūṣaṇa* (of the 12th century) *Śabdamaṇi-darpaṇa* (13th century) and *Śabdānuśāsana* (16th century).

Sūtra 22 of Bhāṣābhūṣaṇa says that after final *ā*, *i*, *ē* and *ai*, the sound *ṛ* is used, the *prayoga* gives illustrations like *ā-ṛ-eḍe* (that place) *naḍe-ṛ-endu* Sūtra 23 refers to cases like *avaḷa-ṛ-ē* (of her indeed) where final *a* meets the emphatic particle *ē* Sūtra 24 prescribes *v* after *o*, *au*, *u*, *ṛ*, as in *pū-v-ina* (of the flower) etc Sūtras 25, 26 and 27 explain that in certain contexts the *prakṛti bhāva* should be preserved : *e* that no *ḍgama* sounds should be inserted where two vowels may come near each other All these exceptions involve pauses after the first words in as much as the cases so referred to are Interjections (Sūtra 25), words expressing doubt, emphasis or questions (Sūtra 26), and words with final prolonged vowels or *plutas* (Sūtra 27).

Sūtra 53 of Śabdamanidarpaṇa prescribes the use of *ṛ* after *ā*, *i*, *ī*, *ai*, *e*, *ē*, and also after *a* (when it is the affix of the genitive) before the emphatic particle *ē* Sūtra 55 embodies the rule that the back glide *v* should be employed after *u*, *ū*, *o*, *ō*, *au*, thus Sūtra also alludes to the alternative use of *ṛ* or *v* through the phrase *bahulate yatva vatvadol*, which has been interpreted as contemplating cases like *ā-v-ūr* (that land), which are not expressly mentioned in this Śabdamanidarpaṇa Sūtra Sūtra 56 prescribes that no sounds should be inserted after final vowels of particles denoting emphasis, suspicion or questions and after *plutas* Sūtra 57 also prescribes *prakṛti bhāva* after final vowels of words expressing approval, reproach, consent, lamentation.

Karnāṭaka Śabdānuśāsana deals with the topic in a number of Sūtras, Sūtra 35 (Yak *svare svarasya*) states in general terms that *ṛ* is inserted between two vowels, the *prayoga* making it clear that *ṛ* appears after *ā*, *i*, *ī*, *e*, *ē*, *ai* Sūtra 37 says that *v* crops up after *au*, *u* and *ū* Sūtra 38 which treats about the cropping up of *v* after *ā* (the demonstrative when followed by the definitely back vowels *u*, *ū*, *o*, *ō* (as in *ā-v-ūr* 'that country,' *ā-v-ōle* 'that leaf' etc) is a special rule found only in Śabdānuśāsana, dealing with exceptions to the general Sūtra prescribing the front *ṛ* after *ā* (Sūtra 35) Sūtra 39 observes that *v* appears (generally speaking) after *o* and *ō* Sūtra 43 also embodies a special rule (not given in the earlier grammars) that *prakṛti bhāva* is maintained in cases where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā*, *ai*, or *au* *Prakṛti bhāva* is also prescribed by Sūtras 44, 45, 46, 49, 50, 51 and 52, these are all contexts where a certain degree of pause which prevents the glide from cropping up with sufficient distinctness to be recognized is involved.

3 The rules contained in the chief grammars may all therefore be summed up thus :

1. After front vowels : -y
- 2 (a) After the demonstrative : -v (in repetitive contexts), (b) after the lengthened demonstrative ī -y or v
- 3 After -a y
- 4 After -ā when followed by front vowels -y
5. After -ā when followed by rounded back vowels -v
- 6 After ā when followed by a, ā, ai, au ' Prakṛti bhāva
- 7 After the rounded back vowels o, ō, u, ū -v

Rule (1) is dealt with in Bbh 22, Śmd 53, and Śś 35. The grammars agree completely on the point that generally after front vowels, the front glides would appear whatever the character (front or back) of the succeeding vowel may be. This rule is thus in agreement with the general Tamil rule on this point.

Rule (2) is an exception to Rule (1) in the case of the glide appearing after the front vowel : when it occurs as a demonstrative. Bbh does not deal with it. Śmd draws our attention to it in the *vṛtti* to Sūtra 53 : *i embak-karagalanukarisi tōru-v-alliyum naduve vatvam*, as in *i-v-tvu*, *i-v-idu* or even *i-v-idu*. While Śmd thus prescribes *v* after *i* (i) only when it occurs as a repeated demonstrative, the commentator of Śś gives *i-v-ūru* (this land) and *i-v-okkal* (this occupation) as being alternatives of *i-v-ūru* and *i-v-okkal* where *y* appears according to the general rule guiding the character of the glide after front vowels (see the *pratyudhāharana* in the *prayoga* to Śś 38). The appearance of *v* (apparently obligatory in repetitive contexts as mentioned by the *vṛtti* to Śmd 55 and optional in other cases as referred to by the commentator of Śś) may be compared to the Tamil rule (Tol. Eḷ., 208, 239) prescribing *v* (geminated) after the *śuṭṭeṭuttu* or demonstratives : and *a*.

Rule (3) regarding the glide *y* after short *a* occurs in three contexts

(a) After the Kannaḍa genitive affix *a* when followed by the emphatic particle *ē* (as in *ataṇa-y-ē* 'of him indeed') Bbh 23 and Śmd 53 refer to this.

(b) After -*a* of Kannaḍa (or Sanskrit) themes, when followed by the causative -*ṣu* (as in *mēḷa-y-ṣu*, etc.) This is referred to expressly only by Śmd. 54.

(c) After imitative words with final -*a* (as in *paḷa paḷa y-endu*, etc.).

Śmd. 54 and Śś 52 define and illustrate this also.

Rule (4) regarding *ɾ* after long *a* has to be understood as generally referring to contexts where *ā* is followed by front vowels; for, Rules 5 and 6 contemplate cases where *ā* may be followed by back vowels. This general rule (4) is embodied in Bhb 22, Śmd 53, and illustrated in the prayoga to Śś 35. This rule may be compared to cases like *i-ɾ-āḍa* sanctioned by Tamil grammatical commentators from a fairly early period.

Rule (5) is expressly prescribed only by Śś in Sūtra 40. Śmd probably contemplates similar cases of variation when in Sūtra 55 it alludes to *bahulate yatwa vatvadoḥ* "alteration and arbitrariness in the use of *y* and *v*". Phonetically, a back glide -*v*- is irresistible between definitely back vowels on either side, and Śś has been compelled to recognise it expressly in a special Sūtra.

Rule (6) is also given only by Śś. Apparently here the glide has been so inconspicuous as to escape recognition. Phonetically, the transition from *ā* to *a*, *ā* is so easy that the link sound is extremely faint and weak. In the modern colloquial, however, I have heard both *ɾ* and *v* indifferently brought out by Kannaḍa speakers when they utter collocations like *ā- arasanu* and some of the modern grammars prescribe the use of *ɾ* optionally beside the *prakṛti bhāva* (or absence of glide) given by Śś.

Rule (7) is given in Bhb 24, Śmd 55 and Śś 37 and 39.

The rules regarding *prakṛti bhāva* are given elaborately by the Kannaḍa grammars particularly by Śmd and Śś. Bhb treats about interjectional particles in 25, about words expressing doubt and emphasis in 26 and about words with final *pluta* vowels in 27. Śmd. covers all this in 56, and further refers to approvals, reproaches, surprise, lamentation in 57, to contexts involving words like *poṛa*, *poṛa*, *paḷa* in 58, and to optional insertion of the *āgama* sound after vowels at the end of half ślokas, after quotations and imitative expressions, after *kare* and before -*al*, etc., in 61. Śś prescribes *prakṛti bhāva* after *nṛpāta* in 44 (a comprehensively illustrated Sūtra) treats in 46 about *poṛa*, *poṛa*, etc., deals with optional *prakṛti bhāva* in *kare-al* in 48, with pauses at the end of ślokas in 50, with quotations in 51, with *anukarana* words (having final -*a*) in 52. In addition to these, Śś has also a special Sūtra 43 in which *prakṛti bhāva* is prescribed in contexts where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā*, *ai*, *au*.

For purposes of explanation, one may group the contexts for which *prakṛti bhāva* is prescribed, under the following headings

(a) Cases in which a certain degree of pause is necessarily involved after the enunciation of the final vowel concerned. To this group would belong

the *nīpātas*, quotations, words with final *pluta* vowels, imitative expressions, finals of half *ślokas*, etc. The principle underlying the absence of a conspicuously heard glide after the final vowels of such words (when meeting vowels of succeeding words) is a purely phonetic one: the pause prevents distinct link-sounds from being evolved.

Definite rules of this kind regarding *prakṛti bhāva* are not laid down in Tamil grammars but in actuality the glides cropping up in contexts involving similar pauses in Tamil are (generally speaking) too faint to be heard. In this connection, one has to remember that the earliest Tamil grammar, *Tolkāppiyam*, impliedly permits *prakṛti bhāva* in general terms through the use of the term *varaṇiyār* in the *Sūtra* concerning *uḍambaḍu-mey*, already discussed above.

(b) In cases where the demonstrative *ā* is followed by words with initial *a*, *ā*, *ai*, *au*, the principle underlying the absence of a link-sound is also phonetic. The contiguous vowels in question are so alike that the transition from the one to the other could be effected without the help of a prominently evolved glide. As I have pointed out above, a glide (the character of which may be front or back) does crop up with varying degrees of distinctness in the modern Kannaḍa enunciation of a phrase like *ā arasu* (that king).

(c) All the Kannaḍa grammars point out that when *poṣa*, *poṣa*, *paḷa*, *eḷa*, *oḷa* meet the initial vowels of succeeding words, *prakṛti bhāva* should be maintained. The illustrations cited in the grammars show only *ā-* or *o-* as the succeeding vowels. It is probable that the same phonetic factor that acted as a bar to the production of a conspicuous *āgama* glide in (b) above, operated here too. The matter, however, requires further investigation.

TELUGU

Owing to the unique features characterizing the evolution of Telugu, noteworthy variations occur in the Telugu use of the inter-vocal glides *ɾ* and *v*.

1 In inflexions, the contexts in which the glides would appear to have become much less numerous in Telugu than in Tamil, Mal or Kann on account of reasons of linguistic evolution, cases of such glides are the following

āme-ɾ-andu (at her, in her)

tali-ɾ-andu (at the mother, in the mother)

guru-v-unu Acc. of *guru* (*vu*)

The grammarians, however, recognize only the front γ (occurring in *āme-γ-andu*, etc.) as a glide, though really -v- in *guru-v-un*, etc. is of glide origin; it had already been felt as a part of the word-base, cf. *Cint. Ajanta Sūtra* 41).

The back glide ν was not therefore recognized as occurring in Telugu inflexions.

2 In conjugations, the only context in which inter-vocal glides at all appeared in literary Telugu showed γ after the front -i of past participles.

cēṣi-γ-unḍenu

ceppa-baḍi-γ-unḍalēdu

Even this context is really one of sentence-sandhi.

3 In "syntactical" contexts, γ appears in illustrations like the following in the literary dialect, *sita-γ-u biḍḍa-γ-un* (Sita and child), *taili-γ-ē* (mother indeed), etc.

4 As for sentence-sandhi, there is a remarkable cleavage between the literary dialect and the colloquial speech of Telugu.

In the literary dialect, -γ- became standardized as the inter-vocal glide, except in one set of cases covered by the Atharvāna *kārikāvaḥi* (Sandhi, 10) *tatoto-vurbhāvenṇityam*.

In the colloquial, on the other hand, both γ and ν appear as inter-vocal glides in sentence-sandhi in numerous positions. There is also yet another peculiarity which we note in the colloquial: the front or back character of most cases of inter-vocal glides depends upon the nature of the *second* vowel involved in the junction, instead of on the *first* vowel as in Tamil (and, generally speaking, in Kannaḍa). I shall discuss this last mentioned feature of colloquial Telugu later on in the course of this essay.

Why has literary Telugu standardized -γ- as the glide in intervocal contexts?

I In inflexions, conjugations and syntactical contexts, the only glide that was recognized as such was γ (see supra) the -v- appearing in *pū-v-* having been already treated as being part of the noun-base.

II. The use of the consonantal druta η , together with the tolerance of a large number of cases of elision of vowels (either absolutely or optionally) reduced the number of contexts in which otherwise -v- might have been used.

Hence the front *ɾ* which has always been frequent (in connection with front vowels) probably usurped (in literary Tel) the place of *v* even in the few cases (like *talā-ɾ-okkaṭi*) where we might have expected *-v-*. The rigidity with which the rule relating to the use of the *druta n* has been prescribed for the literary dialect has acted as a check on the cropping up of many inter-vocal contexts where back vowels could meet together and give rise to the back glide *v*. On the other hand, the colloquial has dropped this *druta n* in many categories and hence the number of contexts where back glides would arise has always been greater in the popular dialect.

LITERARY TELUGU

Āndhra-śabda cintāmaṇi (the earliest grammar of Telugu, written in the form of Sanskrit *Sūtras*) prescribes⁷ the use of *ɾ* between vowels when these meet each other in sentences.

ya-śrutim śryā laghu yam
pravadaṁ prānataḥ param prānam

"Great men say that the *y-śruti* appearing between vowels is the light variety of the sound *y*" Two things are clear from this *sūtra*, (1) the glide character of the sound is clearly noted, (2) the possible occurrence of a back glide like *v* is not contemplated.

Illustrations like the following show that in the literary dialect it is *ɾ* alone that is prescribed as the link sound whatever the character of the vowels meeting together may be.

talā-ɾ-okkaṭi (one each).
mā-ɾ-ślika (our king)
rāka-ɾ-uḍḍenu (beside *rāka-undenu* with elision of *-a*)
mā-ɾ-ūru (our country)
puppina-y-ūlu (house where one was born)
doḍḍa-ɾ-amma (elder mother)

COLLOQUIAL TELUGU

Both *ɾ* and *v* appear inter-vocally within breath-groups wherever there is no elision. Between breath-groups the glides do not appear, as pauses intervene. In printed texts of colloquial passages, these glides are sometimes not represented though they are prominently heard in actual utterance. It is true that the degree of conspicuousness with which the glides are articulated

⁷ *Atharvana-kirikāvali*, Sandhi, 26--*pranāṭprāno-laghuṛyasyaḍi*

may vary with different speakers and with different contexts; but there is little doubt,—I have tested it myself in several instances,—that when dissimilar vowels meet each other without being interrupted by pauses, the so-called *prākṛta bhāva* is generally not possible, but that on the other hand a glide does crop up

The character of this glide in sentence-sandhi in the colloquial so far as I can see, is mainly⁸ conditioned by that of the second vowel; in other words, it is the on-glide of the second vowel that assumes dominance even in inter-vocal contexts. When both the vowels involved are similar in character (i.e. back or front) then of course the glides are back *v* or front *ɾ* according to the character of the vowels, but when dissimilar vowels meet together, the on-glide of the latter often assumes prominence and becomes the inter-vocal glide in the Telugu colloquial.

mā-v-ū||ō (in our village)

mī-v-ū||ō (in your village)

nēn-t-v-ūru vaccina tarōḍa (after I came to this village).

tālī-v-unna (where mother is).

tōḷālō-ɾ-avarō unnaru (there is somebody in the garden)

inkā-v-ēmi cepṭuvu ? (what dost thou say further ?) *ink-ēmi* is also heard.

The above colloquial instances will have to be changed thus in the literary dialect

mā-ɾ-ūrlō (-ɾ-)

mī-ɾ-ūrlō (note the use of *ɾ*).

nēn-t-ɾ-ūru (note the use of *ɾ*)

tālī-ɾ-unna (note the use of *ɾ*).

tōḷālō-n-avarō (note the druta *n* after *lō*, hence no inter-vocal context necessitating a glide crops up)

ink-ēmi or *inkā-n-ēmi* (optionally there may be the elision of the first vowel or the preservation of *a* followed by the use of druta *n*; hence there is no inter-vocal context)

The differences between the literary dialect and the colloquial in this respect may therefore be stated thus (a) *ɾ* as an inter-vocal glide has become standardized in the literary dialect

⁸ Except when a front vowel is followed by *a* or *ā* as the initial of the following word (in the breath group) in which case -*v*- is heard, as in *ōme-v-ājāa*, *cēti-v-appuḍu*, etc

(b) The absence in the colloquial of the *druta* *ṛ* which in the literary dialect combines with the following vowel in *druta sandhi* has led to the cropping up of new inter-vocal contexts in the popular speech

(c) The on-glides are so conspicuous in the colloquial as to dominate the character of the glide in inter-vocal positions

I give below a number of instances illustrating the character of the inter-vocal glides in the colloquial appearing between dissimilar vowels

(i) Front vowels meeting rounded back ones

vēṭi guṇḍiḷu talatrukunṭē-v-ollu maṇḍi pōṭondi (My body is blazing with pain on thinking of his so-called virtues)

ṁḡḷṣu tsaduvu tsūsi-v-udiyōgam cēsi (having become acquainted with the study of English and performed the duties of an office)

alluḍi-v-uttaram vaccinḍi (the son-in-law's letter came)

We find here *v* as the inter-vocal glide, when the second vowel is definitely back in character, it is the on-glide of back vowel that assumes dominance. It is quite possible that in some of these instances a very slight pause intervening after the first vowel contributes in some measure to the strength and dominance of the on-glide of the second vowel.

(ii) Front vowels + *a*, *ā* —In such contexts the colloquial shows *ṛ*. Thus *ṛ* may sometimes be too faint to receive recognition, in such cases the writing shows only a state of *prakṛti bhāva*

āme-ṛ-āḡṇa (her order) beside *āme-āḡṇa*

dukham poṅḡi vacci-ṛ-āmeni pilustāḍu (overborne by sorrow, he calls her)

talḷi-ṛ-akkaḍa pōyē (mother went that side)

It may be noted here that on-glides are not found associated with initial *a*, *ā* of south Dravidian words so conspicuously as with initial *u*, *ū*, *o*, *ō*. This probably accounts for *ṛ* in the above instances of Telugu colloquial.

(iii) Back vowels meeting front ones. Here again, we find the front *ṛ* (on-glide of the second vowel) asserting itself as the inter-vocal link sound

vār-antā-y- ūā ceptārā ? (Do they all say so ?)

ovū||ō-y-iddaru rākaḥundēvāru (there were two giants in a country)

māvū||a-y-injō (in the house of my people)

(iv) Back vowels + *a-*, *ā-*. Here, no conspicuous glide crops up inter-vocally

vaibhavangā-āyandi (it ended prosperously)

vār-antā-appuḍu vastārā (will they all come then ?).

The *prakṛti bhāva* here is due to the absence of conspicuous on-glides before *a-*, *ā-* (vide my remarks above)

(v) In the following instances, I note the on-glide of the initial vowels of words so prominently asserting themselves as to be embodied in pronunciation after the final consonant *-m* of the preceding words

(y)ēm v-undi ? (what is it ?)

adimātram y-enduku ? (why that alone ?)

mī gummam y-ekki (having crossed your threshold)

sambandham v-undā ? (is there relationship ?)

In the literary dialect, this would not be permitted

(vi) The following are instances where on-glides of the initial vowels of words appear after the final enunciations of preceding words. In the literary dialect, where these enunciations are always elided before vowels in *Sandhi*, the on-glides of the vowels of the words that follow are not allowed to crop up and disturb this rule. In the colloquial, on the other hand, we often hear

vāḍu y-inkā rā-lēdu (he has not come yet) beside *vāḍ-inkā rā-lēdu*

Pantulu gāru v-ū||ō -v-unnapuḍu (when the brahmin gentleman was in the village), beside *pantulu gār-ū||ō*

Sambhandānki v-oppukonjānu (I agree to this relationship)

In these instances, elision of *-u*, *-i* and the disappearance of the on-glide may also alternatively happen in very rapid utterance

TUḶU

Inter-vocal glides *ɣ* and *v* occur in Tuḷu, wherever there is no elision of the vowels concerned

When both the vowels are of the same character, *ɣ* in the case of the front vowels and *v* in the case of the back ones crop up with regularity

kuri-ɣ-ē (O sheep ').

guru-v-ē (O priest ')

kēnu-ɣ-əɾə (for hearing)

terɻ-ɣ-unḍu (is known), a folk-speech form corresponding to the Brahmin form *ternu*

būru-ɣ-e (I fell)

niti-ɣ-ē ? (is it justice ?).

i-ɣ-ē (thou indeed ')

maru-v-unḍu (there are trees)

maru-v-oḷayɻ (inside the tree)

magæ-ɣ-itnu (there was a son)

taḍæ-ɣ-itru (there was no obstacle)

When the vowels are different in quality, then the character of the glide might depend upon the nature of that vowel which carries greater accent

ēné-ɣ-ūru-buḍutu (I indeed having left the country)

magæ-v-ōl-itnu ? (where is the son ?)

In cases like the following, I have heard both *ɣ* and *v*

kai-ɣ-oppu, *kai-v-oppu* (signature)

i-ɣ-ūru, *i-v-ūru* (this country)

KŌI

The link sounds *-ɣ-* and *-v-* appear to occur inter-vocally in certain limited contexts in this Dravidian dialect of central India. In connected passages

given by Winfield in his grammar, and in the printed texts published by the Bible Society, no glides are shown between words even within breath-groups. Inter-vocalic hiatus is said to be quite common in Kûi. Nevertheless the existence of inter-vocalic glide sounds in contexts other than in sentence-sandhi has been recorded by Winfield and Friend-Pereira

Both Winfield (Gr p 2) and Friend-Pereira (Gr p. 2) observe that, while hiatus may be allowed between two contiguous vowels as in *la'a* (maiden), *māu* (reed), *vāo* (behind), *pūu* (insect, worm), a developed glide *v* may appear in words like *lā-v-eñju* (young man), *la-v-a* (maiden). Winfield says that *-j-* in *pū-j-u* (flower) may also be of glide origin. Friend-Pereira (Gr p 2) points out that *v* as a glide may optionally appear in words like *ī-v-a* (mother), *vā-v-i* (coming), *gi-v-a* (having done). Schulze, in his grammar of Kūvi which is only a dialect of Kūi, gives forms like *tīd-v-u* (head), *kri-v-u* (ear), which one may compare with northern Kūi *tīdu* and *kriu*. I think that the *v* in the Kūvi words here is a developed front glide

I shall therefore classify the Kūi sounds of glide origin thus :

Front *v* *ī-v-a* (mother)

vā-v-i present participle of *vā* (to come)

gi-v-a, *gi* (to do)

(Kūvi) *tīd-v-u* (head)

(Kūvi) *kri-v-u* (ear)

(b) *-j-* developed *v* *pū-j-u* (cf. south Dr *pū* 'flower').

ka-j-u cf. south Dr *ka* (hand)

(c) *v* *la-v-a* (maiden)

la-v-eñju (young man)

īu-v-ê (you also, you indeed), *-ê* here is an emphatic particle which appears in Tam., Tel. and Tulu

(d) Another case of *v* optionally appearing (Winfield Gr p 43) in words like *ī-v-añju* (this man), *ī-v-aṛi* (this woman or thing), *ī-v-aṛu* (beside *añju* (this man), *īṛi*, *īaṛu*, etc., respectively) may be compared to the *v* that appears after the *śuṭṭeṭuttu* or demonstratives of Tamil (Cf. *Tolkāppiyam* *Ēṭuttadigāram*, *Sūtras* 208 and 239 and *Nannūl Sūtra* 163) and to a cognate *v* represented in Kannaḍa forms like *ī-v-ūru* (this land) and in Mal. *ī-v-iḍam*, etc.

COMPARATIVE TABLE ILLUSTRATING THE OCCURRENCE OF INTERVAL GLIDES IN SENTENCE SANDHI

	Tamil	Old Mal	New Mal	Kann.	Lit. Tel.	Coll. Tel.	Tulu
Front vowels + front vowels (General)	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-
I) The demonstrative i + front vowels	-YV-	-YV-or -Y-	only rare in forms like <i>ivide</i> (here) -but -Y- in <i>i-YV-ida</i> , etc	-Y-			
(II) Lengthened demonstrative i + front vowels	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-or-Y	-Y-	-Y-or Prakṛti bhāṣas	Y-or-Y
II Front vowels + back u, > - (General rule)	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-	-Y-or-Y-
(I) Demonstrative i + back > u, o	-YV-	-Y-or-YV-	-YV- only retained in old combinations like <i>i-YV-ayur</i> etc.	Y-or-YV			
(II) Lengthened demonstrative i + a	-Y-	-Y-	-Y-or Prakṛti bhāṣas	-Y-	-Y-	-Y-or Prakṛti bhāṣas	-Y-
(III) Lengthened demonstrative i + back u, o	-Y-	-Y-	Prakṛti bhāṣas	-Y-or-Y-	-Y-	-Y-	-Y-or-Y-
III Back vowels o, u + front vowels.	-Y-	-Y-	-Y- beside older -Y-	-Y-	contexts only rare	-Y-	-Y-or rarely -Y-

(Contd.)

(i) Demonstrative s+front vowel	-vv-	-vv-or -v-	-v retained in old compounds like <i>avide</i> (there)	-v-	-v-	-v-
(ii) Lengthened demonstrative d+front vowels	-v-	-v-	-v-	-v-	-v-	-v-
(iii) Other cases of -s+front vowels	-v-	-v-	-v- beside rare older -v- in some old compounds	-v-	-v-	-v-or-v-
IV Back vowels+back vowels	-v-	-v-	-v- in some n e w cases, beside older -v-	-v-	-v-	-v-
(i) Demonstrative s+back vowels a, u, o,	-vv-	-vv-or -v-	-v- in s-y-dl (be) beside poetic -vv-	-v-	-v-	-v-
(ii) Lengthened demonstrative d+back rounded vowels.	-v-	-v-	Prakriti bhāṣa or -v-	-v-	-v-	-v-
(iii) Lengthened demonstrative d+g	Prakriti bhāṣa or -v-	Prakriti bhāṣa	Prakriti bhāṣa or -v- (rare)	-v-	Prakriti bhāṣa	Prakriti bhāṣa or v
(iv) Other cases of -s+g	-v-	-v-	-v- beside older -v-	-v-	Prakriti bhāṣa as in poem <i>oḍi</i> , etc.	Prakriti bhāṣa or v
(v) Other cases of -s+back u, o	-v-	-v-	rare -v- beside -v-	-v-	-v-	-v-

II

ON-GLIDES

When words which in initial position have the front vowels *i, ɪ, e, ɛ*, or the rounded back vowels *u, ū, o, ɔ*, are uttered by south Dravidian speakers, a front on-glide *ɻ* (before initially occurring front vowels) and a back on-glide *ɰ* (before initial back vowels) are incorporated after pauses, as a result of the anticipatory movements of the organs of sound-production. The degree of consonantal friction involved in the articulation of these on-glides differs with the dialects and sometimes with localities and even with individuals. So constantly accustomed is the South Dravidian to the association of these on-glides with initial vowels of words after pauses, that English words like *oration, only, energy, elbow, Englishman* sometimes are evaluated by the Dravidian speaker respectively as *voreusan, vanɻi, yenerɻi, yaɻbō, yɻnɻɻɻman* where we find, besides actual mispronunciation of consonants and vowels, the unique incorporation of front on-glides before front initial vowels and back on-glides before back initial vowels.

I may observe here that the on-glide before initial *a* (= IPAA) or initial *ā* (= IPA *aː*) of Dravidian words is ordinarily too faint to be heard, unless indeed the short sound takes on (as it sometimes does) a front tonality in which case *ɻ* appears before it or the long sound *ā* assumes a more back tonality in which case *ɰ* may appear before it.

An examination of the process of the production of these on-glides shows that in the case of the front glide *ɻ* the tongue makes an anticipatory movement towards the consonantal *ɻ*-position before the positions for the front vowels are assumed and that in the production of *ɰ* the lips move towards each other before the positions for *u, ū, o, ɔ*, are assumed.

It will be noted that these movements of the mouth-organs cannot produce audible glides unless they are exaggerated beyond the limit necessary for the production of the vowels themselves. The greater the exaggeration involved, the greater the degree of consonantal friction, we shall see below that in Gōṇḍī (a Dravidian speech of central India) the consonantal friction is apparently so great that Sir R. Trench has embodied the sounds *v* and *ɻ* as full consonants in a number of Gōṇḍī words.

These on-glides usually become active only after pauses and as in the colloquial pauses intervene between breath-groups (which coincide in Dravidian with meaning-groups) the on-glides are heard before initial vowels (of words) whenever they occur at the commencement of breath-groups. Ex-

ceptionally, however, in certain instances occurring in local varieties of the colloquials of the southern speeches, the front glide *ɾ* is found constantly associated with words having initial vowels, and in such cases, this *ɾ* occurs sometimes within breath-groups also. I have given illustrations of this below in connection with the different speeches. A similar association of the back consonant *v*- (< *v*-) with back initial vowels of words is found in the colloquial varieties of Telugu and Kannaḍa though not to the same extent in Tamil and Malayālam.

As I have already pointed out above, it is perhaps this semi-permanent incorporation of sounds of on-glide origin that partly accounts for the displacement of older *-v-* by *-ɾ-* in some instances in inter-vocal contexts of sentence-sandhi in the more modern stages of Malayālam (see p. 44 above) and for the uniform use, in inter-vocal contexts of colloquial Tel (see p. 53 above), of the on-glides of the second vowels in some instances instead of the off-glides of the first vowels.

In this connection I may also note that the older grammars of the literary speeches except *Āndhra-Śabda Cintāmaṇi* do not anywhere grant recognition in these on-glides. It has been said that *Sūtras* 9 (*Samyāna*), 26 (*Sandhi*) of *Śabdacintāmaṇi* may be interpreted as containing an implied reference to *ɾ* in words like colloquial *veppudu* (when?), *vēṁi* (what), etc. The grammar however concedes no separate individuality to the sound as it says in *Sūtra* 26 that for the purposes of *Sandhi* the *ɾ* should be disregarded and the words concerned should be treated as having initial vowels only. Obviously, this grammar (while recognizing the existence of *ɾ* in *grāmya* Telugu) has correctly regarded the sound as a pure glide which need not (and according to literary standards should not) affect *Sandhi*.

TAMIL

The literary dialect does not recognize on-glides at all. In the colloquial, *ɾ* and *v* are often heard respectively before front vowels and rounded back vowels. Among the illiterate masses, the on-glides are commonly used. Even educated people bring out these on-glides without being conscious of the fact. A friend of mine (a native of Trichinopoly) when asked to utter the word *el* (rat) evaluated it as *Yel* and refused to believe that there was an initial *Y* in his articulation till I pointed out to him the position assumed by his mouth organs with the help of a mirror. Prof. Mark Hunter (who was my teacher in Madras about two decades ago) used to complain that even eminent England-returned Tamilians are sometimes unable to distinguish in actual utterance English occasional and vocational. I have seen words like *enna* (what), *eruma* (buffalo) represented as *yenna*, *yeruma* (with ini-

tial *y*) in letters written by Tamilians with but a smattering of education. Westerners (Pope, Vinson) who have studied Tamil have noted the presence of these on-glides in Tamil. It has to be observed that not all people bring out these on-glides with the same degree of consonantal friction. Possibly the degree of conspicuousness varies with localities and communities.

The on-glides appearing before the half closed *e*, *ê*, *o*, *ô* are perhaps accompanied by greater consonantal friction than those cropping up before the fully closed *i*, *î*, *u*, *û*. This matter, however, requires to be experimentally verified in different localities of the Tamil Country.

I have already stated that these on-glides need not always appear even in the pronunciation of the same speaker. I asked a Trichinopoly Tamilian to utter the following sentence with differing emphasis

(1) *venge* (v) *irukk-anda-v-âdu* ?—Deliberate and slow utterance, with no particular emphasis,—the on-glide *v* conspicuously crops up before *e-* of *enge* (where) and somewhat less prominently before *i-* of *irukku* (exists), the inter-vocal back glide between *anda* and *âdu* is very faint

(2) *v-eng-irukk-and-âdu* ? or *and-âdu v-eng-irukku* ? The emphasis is on *enge* (where?) and here the on-glide before *e-* of *enge* is very prominent in both these versions. Note how in the alternative version the prominent on-glide prevents the enunciate *-u* of the previous word *âdu* from being elided in the colloquial. In literary *sandhi*, the enunciate appearing before a vowel should always be elided.

(3) *and-âd-enge-irukku* ? Here the emphasis is on *âd-* (goat) and then no on-glides are heard before *eng* (*e*) or *irukku*.

On-glides are not recognized by the grammars or in literary usage, but I have been able to find the use of an on-glide *v-* before *ellâm* in an old inscription.

Tiruppurambayam stone Inscription of Râjarâja (Śendamarî, Vol XXV, No 10, p 341) *eḷivalarūṭṭiṇṭi y-ellāyāndum*. Note the on-glide before *ellâ*, appearing after final *-l* of the preceding word. According to literary rules the introduction of this *y* is not permissible.

MALAYĀLAM

In this speech, *y* as an on-glide (before *i*, *î*, *e*, *ê*) appears today to be more conspicuous (particularly among the uneducated masses) than *v* (before *u*, *û*, *o*, *ô*). Indeed, the back on-glide is rarely heard in the Cochin State be-

fore the initial back vowels of words, if it crops up at all, it is considerably fainter than in Kannaḍa or in Tulu enunciation. On the other hand, the front on-glide is fairly common among the masses. The English letter *l* evaluated as *el* when separately uttered as a letter of the initials, is represented in Malayālam writing sometimes as *yal*, the words *inspector*, *education elocution*, *Ellenborough* are represented as *Yinspekṭar*, *Yeḍikēṣan*, *Yalakṭṭṣan*, *Yallanbaro*. The symbol *ya* is felt sometimes sufficient to bring out the value of (y) *e* probably because the sound *ya* approximates to a loosely uttered *ya* or *ye*.

I have noted this *y* as a permanently embodied sound of on-glide origin in the following Malayālam inscriptions and old records

1. 13th century—Arrur plate—definitely Malayālam (Travancore Archaeological Series, IV, p. 86 ff.) Line 3 *kōvil-kkal yirikkum* (residing in the temple) where *irikkum* (a future relative participle of *irikk*—to remain) is represented with the on-glide *y*.

Line 13 *koḍayum yeṛakkiccū* (lowered the flag also) where *irakkiccū* (the past form of *irakk*—‘to lower’) is inscribed with *y* before its initial vowel.

2. 16th century (T. A. S., III, p. 216 ff.) *vattu kiruttiyam y-eppēṛpetṭadam* (all duties and offices), note the on-glide before *e*.

3. Same 16th century document —*cembōlayal y-eḷud* (having written in a copper plate). Note *y*-before *eḷud* and after final-*l* of the previous word.

4. 17th century—Eranī Inscription (T. A. S.—III, p. 219 ff.) line 100 *ceyyum Yeñū* for *eñū*, with *y*-as an on-glide.

5. 17th century Letter written in Mal at Cochin (quoted in Hortus Indicus Malabaricus by van Rede—*y-vannam* (in this way) at the beginning of a sentence).

KANNAḌA

Y and *v* of on-glide origin are common in Kannaḍa colloquial, though the old grammars (Bhāṣābhūṣaṇa, Śabdasmṛti, Śabdamaṇḍarpaṇa) do not give recognition to on-glides. Kittel tells us—

1. an initial *r* is often written and pronounced as *yr*, as in (y) *ṛ* (rat) (y) *ṛkku* (to fling) (p. 1314 Dictionary);

2 initial *e* is often pronounced as *ve* or *va* and written accordingly in Mss (p 261, Dict.) as in *vaḷḷ* for *eḷḷ* (to beat soundly) *vesaḷu* for *esaḷu* (petal, leaf), *vanne* for *enne* (oil),

3 initial *ē* is often represented in Mss and pronounced in the "vulgar" dialect as *vā*, as in *vāta* for *ēta* (picottah), and not infrequently *ē* is represented as *vē* also (p 287 Dict),

4 initial *u* and *ū* are often written respectively as *vu* and *vū* (p 209 and p 254, Dict.)

5 initial *o* and *ō* are written and pronounced in Mss old prints and vulgar language as *vo* and *va* (for *o*) and as *vō*, *vā* (for *ō*) as in *vaggariṣu* for *oggarīṣu* (to spice, to season) in a 11th century commentary on *Amarakōṣa*

vāy-for *oy*- (to carry off), *vēta* for *ōṭa* (running)

Kittel also notes (p 261 Dict) that in north Kannaḍa the on-glide *y* in *veraḍu* (two), *vesaḷu* (leaf) is retained in *sandḥi* so that forms like *han-veṛaḍu* (for "correct" literary *han-n-eṛaḍu* "twelve"), *mūru-vesaḷu* for literary *mūr-esal* 'three leaves' occur in the manuscript of a work called *Annu-bhava-śukhāmaṇi*

TELUGU

Y and *v* crop up as on-glides very frequently in the mass colloquial of Telugu before initial vowels of words after pauses, in some cases these on-glides are incorporated in the words in such a way that even within the breath groups they crop up and affect *sandḥi*. The degree of conspicuousness with which these on-glides are enunciated varies with the speakers, and the same speaker may sometimes employ them and at other times drop them. I give below a few instances of on-glides appearing within breath group all these instances were noted by me as occurring in the pronunciation of certain Rajahmundry people

nuvuvu yinkā (thou yet), beside *nuv-inkā*, *mīru yikkāḍikk-occi* (after you, having come here)

vēniki venduku (why to him)

vāḍu vōkkati paṇi cēsāḍu, beside *vāḍ-okkaṭi paṇi cēsāḍu* (he did a piece of work)

ṇāpakam vundā (is there recollection?)

yēm vunnāy (what things are there?), beside *yēm-unnāy*

pillavāḍu vēḍustāḍu (the boy is crying).

vāḍu vokka nimeṣam (he, for a moment—)

vāḍē vuntāḍu (he indeed remained)

It will be noted that in all these instances the conspicuous presence of the on-glides (front *y* before front vowels and *v* before back vowels) within breath groups has stood in the way of certain *sandhi* changes which might have operated here in certain circumstances according to literary rules

C P Brown has pointed out the existence of such on-glides in Telugu colloquial speech, he observes (pages 10, 11, 14, 15, 16 of his *Gr*) that *i* and *ī* are represented in Telugu writing often by *ri* and *rī*, *e* and *ē* by *re*, *re* and *rē*, *u* and *ū* by *vu* and *vū*, and *o* and *ō* by *vo* and *vō* or *vā*. He says in this connection that in the case of *i* and *ī*, of *u* and *ū* and of *o*, the on-glides are not pronounced though introduced in writing, while in the case of *e*, *ē*, and *ō* (this last mentioned sound represented by *vā*) the on-glides are pronounced also. I do not know if any such difference actually exists in the articulation of these on-glides, so far as I could see, the on-glides are often brought out in the mass colloquial in connection with all vowels alike (when occurring after pauses as initials), though it is probable that the on-glides before the fully closed vowels may not be so distinct as those before the half-closed ones (see below)

The presence of these on-glides is described by the more modern grammarians of Telugu as a "vulgarity in pronunciation". These on-glides do not, and should not, affect *sandhi* according to literary rules. It has, however, been recently pointed out (by Pandit Chinna Sitārāmaswami Śāstri in his *Cintāmaṇi viśaya parīśodhanamu*, p. 170 ff) that the interpretation of two *sūtras* in *Āndhra-śabda cintāmaṇi* (the earliest grammar of Telugu, attributed to Nannayya) would show that even at that early time (11th century) when the grammatical rules underlying the literary dialect were for the first time fixed and permanized, recognition was indirectly accorded to the front on-glides *y* appearing before initial *e* and *ē* of Telugu words like *veppuḍu* (when), (*y*)*enduku*, (*y*)*elumu*, (*y*)*ēmu*. This grammar postulated in the first portion of *Samjñā Sūtra* 9 that except the initial *y* of words like (*y*) *ēmu*, etc., and the sound *y* appearing (medially) in third personal past tense forms like *pōyen*, etc., all cases of *y* in Telugu are followed by the sound *a* and further points out in *Sandhi Sūtra* 26 that in *druta sandhi* initial *y* should be considered like a vowel (*i* e should be neglected)

The following are the *Sūtras* under reference

Sūtra 9 of *Samjñā*—*adyah kṛyāsu bhūthārtha dyotinam ādyagam vind sarvaḥ* "All cases of *y* in Telugu are followed by *a*, except *y* in past tense affixes and in initial positions of words."

Sūtra 26 of Sandhi.—*sarvathārvat-kāryam jñeyam yasya drutaprakṛti-kebhyaḥ* "Y appearing in words after the *druta prakṛtikamulu* is to be treated like a vowel i.e. it should be neglected for purposes of *sandhi*."

Pandit Chinna Sitārāmaswami Sastrī points out (*op cit* p 172) that the author of *Śabdacintāmaṇi* has dignified the front on-glide *ɣ* with a reference in his grammar probably because the learned people of that time thought *ɣ* (in the colloquial enunciation of *ɣeppuḍu*, etc.) was sufficiently popular and frequent to deserve special mention while *v* occurring in the colloquial enunciation of (*v*)*ṭiru* (country), (*v*)*okka* (one), etc., was regarded as vulgarity.

It is significant that the special rule (Sūtra 26) which forbids the treatment of this *ɣ* as a consonant in *druta sandhi*, was very probably due to the recognition of the glide character of the sound with imperfect consonantal friction, though this is not definitely given expression to, as in the case of inter-vocal -*ɣ*- which is marked off in Sūtra 9 as *laghu ɣ* or *ya-śruti*.

TUḶU

On-glides exist in Tulu also. As in other Dravidian speeches, these on-glides need not always crop up with conspicuous distinctness before initial vowels of words after pauses. In Tuḷu mass colloquial both *ɣ* and *v* often crop up not only after pauses but even sometimes within breath groups, thereby disturbing normal *sandhi*.

ḍkuḷu (*ɣ*) *enḱḷug-oṅ-ḱḱu koḷteru* (they gave us a goat), beside *ḱḱḱ-enḱḷug* . . .

ḍkuḷu (*v*) *oṅṅi pātera* (they said a word), beside *ḱkuḷ-oṅṅi pātera*
terṭu (*ɣ*) *ṭnu* (was known), beside normal *terṭ-ṭnu*

In the folk-dialect (as different from the Brahmins' dialect) of Tulu, *Y*-appears permanently incorporated in *Yānu* (I), *Yenkuḷu* (we), *Yēpa* (when), *voḍupa* (the town of Uḍipi), etc. Manners gives the variants *eḍa*, *yeda*, *vada* (left side), *ḱle*, *vōle*, *vāle* (palm leaf).

Both Brigel (the author of a Tuḷu grammar of the folk-dialect) and Manners (the compiler of Tuḷu Dictionaries) have noted the presence of the front glide in connection with initial *e*, *é*, and of the back glide before *o* and *ô*. Manners also points out that *i* and *î* are written in manuscripts as *ɾi* and *ɾî* and *u* and *û* as *vū* and *vû*, while *e* and *é* appear as *ɾe* and *ɾê* and *o* and *ô* as *vo* and *vô*. Apparently, the on-glides before *e*, *é*, *o*, *ô* have alone struck these European students of Tuḷu as sufficiently prominent to deserve recognition. Manners, in his Dictionary, has transliterated all words with initial

e and *ê* with the glide *ɾ*, and all words with initial *o* and *ô* with the on-glide *v* while he has not introduced any such glides in the transliteration of words with initial *i*, *î*, *u* and *û*, though he is careful enough to point out that in manuscripts these are respectively represented with *ɾi*, *ɾî*, *vu*, *vû*

My observation tells me that (1) the cropping up of the glides is not constant even in all cases of *e*, *ê*, *o*, *ô*, and (11) on the other hand glides (though perhaps less distinct) are audible in some instances with initial *i*, *î*, *u*, *û* also. The same individual sometimes brings out glides, at other times fails to do so. Educated Tuluvas regard such on-glides as "vulgarisms" and when put on their guard, uniformly avoid using them in initial positions of words as on-glides.

KODAGU

Cole in his Kodagu grammar transliterates all Kodagu words having initial *e*, *ê*, with the prefix *y* (= *ɾ*) and all words having *o*, *ô*, with the prefix *w* (= *v*) as in *y-ejud* (to write), *y-emme* (she buffalo), *y-ella* (all), *w-obbu* (one man), *w-odu* (one thing), etc. *y-* and *w-* (= *v*) here are glides, since the cognates of these words in other Dravidian speeches have vowels as initials. It is remarkable that Cole does not introduce these glide-sounds in the transliteration of Kodagu words with *i*, *î*, *u*, *û* (cf my remarks above under Tulu). Inter-vocal *-ɾ* and *-v-* also occur in Kodagu inflexions, conjugations and simple compounds, as given by Cole in his grammar.

GONDİ

Sir R. Trench draws our attention to the presence of on-glides before Gõndi words with initial *e*, *ê*, *o*, and *ô*. On p. 5 of his Grammar of Gõndi, Vol. I, he says, "It is very doubtful whether initial *o*, or *e* exists in Betul Gõndi. There is always a faint *w* (= *v*) sound before the *o*, and generally a half uttered *y* precedes the *e*. Thus the Gõndi betrays his affinity to the Mad-rasi butler who pronounces 'eight' 'Yeight' *ôl* (he) in Gõndi would be correctly written *Wôl* (*vôl*) and *êl* (he here) *yêl*." He says that it is often impossible to distinguish between initial *ê* and *yê* and between *ô* and *vô* and therefore he has included in his vocabulary a large number of words under *yê* and *vô*, the cognates of which in the literary dialects of the south show respectively *ê* and *ô* as initials.

yênu (elephant) cf. Tel. *enugu*, Tam. *ânai*

yêr (water) cf. Tam. *îr*, *îram* (moisture)

yêt (to take) cf. Tam. *êttîr* (to lift up) coll. Tam. (*ɾ*) *êtt*.

yêfe (crab) cf. Tel. *enḍrika*, Kann. *enḍu*,

reṭṭi (she goat) cf Tel *ēḍu*, Tuḷu *ēḍu*, Tam. *ēḍu*

vōrūl (a certain man) cf Tam *oru-ttan*

vōr- (to burst) cf Tam *oḍai*

varōl (alone) cf Tam *or-* (one)

Some of these words appear to have the glides permanently embodied in them, as I find the sounds represented in sentences in the Gōṇḍi texts he has given —

ōl varrōl andul (he is alone)

bon-pite avatār yetka (in whose body shall I become incarnate) (p 10)

jab yer kia utt (when she sat down to bathe) (p 15)

It is noteworthy that Sir R Trench, while noting on-glides in connection with *ē* and *ō*, has not referred to similar on-glides before *i*, *ī* and *u*, *ū*, and has not introduced any glides, before words with *i*, *ī*, *u*, *ū*, while transliterating them. The European students of south Dravidian speeches have all laid stress upon the existence of conspicuous on-glides before the half-closed vowels, *e*, *ē*, and *o*, *ō*, but none of them (except probably Kittel in connection with Kannaḍa) have been so definite about on-glides before the fully closed vowels *i*, *ī*, *u* and *ū*. Vinson lays stress upon the on-glides before *e*, *ē*, *o* and *ō* only, Brown says that in Telugu though *i* and *ī* are written as *yā*, *yī*, *u* and *ū* as *vu* and *vū*, the sounds *y* and *v* here are not pronounced, Brigel does not mention on-glides before the fully closed vowels in Tuḷu, and Manners also (though pointing out that initial *i*, *ī* are written as *yā*, *yī*, and *o*, *ō* as *vo*, *vō*) incorporates the on-glides only in the transliteration of Tuḷu words with the initial vowels of the half-closed variety.

My own observation of the colloquial pronunciation in Tamil, Kannaḍa, Malayālam, Tuḷu and Telugu leads me to think that the on-glides appearing before the fully closed vowels *i*, *ī*, *u*, *ū*, are perhaps not always so distinct as those appearing before the half-closed vowels *e*, *ē*, *o*, *ō*, (wherever and whenever these on-glides may appear), perhaps the difference is due to purely phonetic causes

III

OFF-GLIDES

We have already adverted to the fact that inter-vocal glides appearing in Tamil, old Mal and Kannaḍa are, so to say, off-glides of the first vowel concerned

No off-glides are conspicuously heard in any of the south Dravidian speeches after final vowels of words before pauses. In a number of cases we find (in

some of the south Dravidian speeches) a sound -v followed by the enunciative u incorporated as a part of the base of words which originally had only back vowels as finals

Tamil—There are a number of native words in Tamil like the following with final -v-u, the -v- here may have been of off-glide origin.

naṭa-v-u (honey toddy) beside *naṭ*
pala-v-u (jack fruit tree), *palā*
uva-v-u (full moon), *uvā*
śura-v-u (shark), *śurā*
pura-v-u (dove), *purā*

The earliest grammar of Tamil, *Tolkāppiyam*, *Sūtra* 135 refers to these instances :—

kuṟiyadan iṟuḍi-c-cinaṭ keḍa-v-uḡaram
aṟiya vaṟuḍal ceṟṟuḷuṟittē

"In poetry the final ā of words, when preceded by a short vowel (in the previous syllable) may become shortened to -a- and (the enunciative) -u- inserted after it"

The terms in which this grammar speaks of the change would seem to show that -v- is of glide origin, as according to *Saṁdhu* rules -v- must appear between -a- and -u

Malayālam There are a number of native instances in Malayālam which show -v- incorporated (along with the enunciative -u) in the base in their nominative forms⁹

pū-v-u (flower)-beside *pū*, Tam. *pū*
mā-v-u (mango tree)-Tam *mā*
plā-v-u (jack fruit)-Tam *palā palavu*
nā-v-u (tongue)
nīlā-v-u (moonlight)-Tam *nīlā, nīlavu*

This glide also appears as a part of the nominative forms of certain adaptations from Sanskrit.

guru-v-u (teacher)
rājā-v-u (king)
ātma-v-u (soul)

⁹ cf the observations in I, 1, Vyākhyas to III, 4 and to II, 12.

pitā-v-u (father)
brahmā-v-u (Brahma)
ūṇā-v-u (heat)

The forms *rājā-v-u* etc., with long *ā* in the second syllable, have been adapted from the oblique bases of Sanskrit with long-*ā*.

Kannaḍa Kittel (Gr p 44) points out that "a strange peculiarity of modern Kannada which begins to appear already in medieval works is that to nominal bases with final *i*, *ī*, and *e*, an *u* is annexed at option in the nominative singular by means of the letter *y* and that to bases with *u*, *ū*, *ō*, *au* a similar *u* is annexed by means of the letter *v*, both *y* and *v* being merely helps to enunciation. He instances cases like *gūḷi-y-u* (bird) beside older *gūḷi*, *nuḷi-r-u* (word), *pū-v-u* (flower), *puḷu-v-u* (worm)

pū-v-u, *puḷu-v-u*, beside old *pū*, *puḷu*, show the back glide followed by the enunciate. Adaptations from Sanskrit, like *guru-v-u*, *gō-v-u*, also show the glide

Telugu Here also we have instances like *d-v-u* (cow), cf Tam *ḍ*
pū-v-u, *pu-vvu* (flower)
guru-v-u (adaptation from Skt)
gōvu (cow) (")
viṣṇu-v-u (")

Cintāmaṇi refers to these in Ajanta Sūtra 44 *Sarvatrodotor-vurbhavati-muvat*

2 As for front glides incorporated in the nominative forms, I may instance the following —

Mal *tīyu* (fire) beside *tī*
 Mal *kayyu* (hand) beside *kay*
 Kann *gūḷiyu* (bird), *gūḷi* (Kittel Gr p 44)
 Kann *baḷḷiyu* (twinner) beside *baḷḷi*
 Tel adaptations *stīryu* (woman), *haryu* (Hari) etc

3 The incorporation of glides in the nominative forms of instances like these in Tam, Mal, Kann and Telugu is (I think) due to the constant association of the bases with inter-vocal *v* or *y* (as the case may be) particularly in inflexions and in combinations with the *saṃuccaya* and other "syntactic" particles. The glides were then felt as being parts of the bases and incorporated in the nominative forms also.

Khāravēla

SUNITI KUMAR CHATTERJI

After the inscriptions of Asoka, the oldest epigraphical document found in Eastern India is the inscription of *Khāravēla* incised on the upper front of the Hāthīgumphā cave at Udayagiri-Khaṇḍagiri near Bhuvanēśwar in Orissa. This inscription is one of the best known documents of ancient India, and one of the most important, from diverse points of view. It has been edited and commented upon by various scholars, and although the exact date of the inscription and the actual meaning of some of the chronological and other expressions in it will probably never be settled satisfactorily, there is no dispute about its age (about the first half of the second century B C) and about its general purport and contents. Roughly, this inscription is an eulogy on a ruler of Kalinga named *Khāravēla*, whose achievements are described year after year up to the thirteenth year of his reign.

The alphabet of the inscription is old Brāhmī, and the language is a kind of old Prakrit which is comparable to the Prakrits of Asoka. This Prakrit of the *Khāravēla* inscription is later than that of Asoka (found in the neighbouring Dhauh inscriptions of the latter king) by about one hundred years, and yet it is not a variant or development of the latter but is a dialect of quite a different type. Asoka's Prakrit at Dhauh is the dialect which was current in his time in north-eastern India, with its *l*-forms and *-ē* nominatives, whereas the Prakrit of the *Khāravēla* inscription resembles very much literary Pali of the Southern Buddhists, and is in all likelihood a speech from the Midland of Aryan India. This divergence of dialect in the same tract is easily explained when we take notice of what is extremely likely—of what in fact we might feel quite certain—namely that the Kalinga Kingdom which included present-day Orissa in ancient times was Dravidian—and Kol-speaking in those days—the Aryan language not having penetrated among the masses and having been confined only to the few colonists and others from Aryavarta. The masses in northern Kalinga—the Orissa of the present-day—undoubtedly spoke, among other non-aryan speeches, an ancient form of Telugu. The conquest of Kalinga by Asoka brought the speech of Kosala and Magadha to the country as the language of the Magadhan ruling classes, of the Magadhan garrison and officialdom, Magadhan *Bhikkhus* and Brahmins, and merchants and others who were doubtless established in the wake of the Maurya conquest, and the Prakrit inscriptions of Asoka were meant in

the first instance for the benefit of these people Asokan inscriptions have been found in the heart of the Dravidian country ; so that it would be too much to assume from the mere presence of the inscriptions that northern Kalinga of 250 B C was Aryan in speech When the power of the Mauryas waned, and a local dynasty was once more ruling in Kalinga, Magadhan influences ceased, and with it the dialect of Magadha ceased to have any place in Kalinga King Khāravēla was a Jaina and we have evidence that in the Kushana period, and the earlier, Jainism was quite strong in Mathurā Khāravēla's Jain preceptors probably had a hand in composing the inscription, and the dialect they employed would naturally enough be one they were familiar with—the dialect of the Midland, which, according to the view recently advocated by several scholars, is the basis of Pali We may feel perfectly certain that like Asoka's Eastern Prakrit as at Dhauhi, Khāravēla's Midland Prakrit was also an exotic speech which died a natural death, as, superimposed from outside, it could not send its roots deep among the people For when Huen Tsang visited Orissa early in the Seventh Century A D he noted that the people of the tract spoke a tongue quite different in its sounds and words from the speech of Aryan India The Aryanisation of Orissa was late—although Prakrit and Sanskrit were used in inscriptions by the local princes . a state of things which is common enough in extra-Aryan India

In the history of Hindu India, right down to a comparatively late period, the presence of a non-Aryan substratum has now been accepted on all hands Right down to the early centuries of the Christian era, considerable tracts of India, now Aryan in speech, were non-Aryan, and their princely houses were equally non-Aryan, although they had adopted the Brahmanical organisation of society The Sanskrit and Prakrit records, the only records we have about them, do not give us the slightest hint about the real state of things. But the recent researches of Sylvain Lévi and Jean Przyluski, by offering a new interpretation of old-Indian geographical and personal onomastics and by investigating the Kol (Austro-asiatic) element in Indo-Aryan, have thrown a flood of light on the hidden social history of ancient India (Some of the papers by Lévi and Przyluski have been translated into English and published from the University of Calcutta by Dr Prabodh Chandra Bagchi in his *Pre-Aryan and Pre-Dravidian in India*, 1929) A striking suggestion of Przyluski is with reference to the Sātākarnis, who have been very much plausibly suggested as being of Austro-asiatic origin, in spite of their Brahminical or Aryan matronymics

An enquiry into the name Khāravēla would appear to lead us to some interesting results, and to point out that this king of Kalinga, who initiated a glorious age for his people was, in spite of the long inscription in Aryan Prakrit associated with his name, a Dravidian speaker , at least, his name was

Dravidian This assumption would be quite in keeping with the situation hinted at by the occurrence of diversity in the Aryan speech in the same tract of Kālīṅga within just one hundred years

The name *Khāravēla* has naturally been looked upon as an Aryan word, occurring as it does in an Aryan Prakrit inscription and it has been explained as a Prakrit form of a Sanskrit *Kṣāravēla*, *Khāravēla-sri*, the form occurring at the end of the inscription, has been rendered as *Kṣāravēla-sri* The Sanskrit word *Kṣāra* means 'a pungent, saline, caustic or alkaline substance', it also means 'biting, saline,' and the expression *Kṣāra-samudra* means the salt ocean, while *Vēla* means 'a garden,' 'a grove,' 'a particular high number,' 'the mango tree,' and the derivative *vēla-ya* means bitter and salt and pungent taste 'astringent and salt and pungent' This is a late word in Sanskrit There is, of course, the well-known Sanskrit word *vēla*, meaning 'boundary, coast-line, sea-shore, limit of time, time of the day, opportunity, leisure, meal time, meal, tide, flow, stream, current' In the last sense, the word *vēla* seems to be connected with the Sanskrit root *vēl* = 'shake,' 'surge,' 'roll,' which itself would appear to have Dravidian affinities (cf Tamil *veḷam* = flood) *Khāravēla* from the Sanskrit material in hand, can be explained as meaning (1) 'sharp and bitter,' or (2) sea-shore, shore of the salt sea, and any other reasonable meaning would be difficult But both the above meanings would be rather uncommon, if not impossible, for a personal name

It would appear to be more reasonable to look for the derivation of the name and its meaning not in Sanskrit, but elsewhere and Dravidian offers the most satisfactory material for such an enquiry The presence of Kol peoples in Orissa and Kalinga notwithstanding, it would seem that the Dravidian speakers were the dominant group in those tracts, at least in historical times It was the ancestors of the Telugus, as the local toponymy indicates, who were the predominant power in this part of India The name *Khāravēla* analysed from standpoint of Dravidian gives a reasonable meaning which would be quite appropriate for a puissant king who was a warrior and a conqueror The name would appear to be a compound consisting of two parts, *khāra* and *vēla* The first part we can compare with the common Dravidian word for 'black' which is found in Tamil as *Kār* 'blackness,' *karu* 'black,' Malayalam '*kaṭa*' Kannada *kare* 'black,' *karidu*, a black thing, Telugu *kāru*, *kari*, *karri*, 'black' It is this Dravidian word which has been adopted into Indo-Aryan, and in the form *Kāla*, *kālaka* > *kālā*, *kālō* has driven out the original Indo-Aryan word *Kṛṇa* > *Kāṇha*, in the sense of 'black' from the New Indo-Aryan languages The second part *Vēla* can be compared with another Dravidian word which is found in Tamil as *Vēl* = 'lance, spear' and which is probably the source of the Sanskrit word *Bhalla* = New Indo-

Aryan *Bhālā* and the New Indo-Aryan (Hindi, etc) *ballam* 'pike, spear, lance' (Platts, however, in his *Hindustani Dictionary* derives *ballam* from a Sanskrit formation *ava* + $\sqrt{\text{lamb}}$, which is doubtful) This word *ballam* is the same as the Telugu *ballemu* = lance, the Telugu word being adopted from Indo-Aryan It would appear that equivalents of *vēl* are not found in the central and northern Dravidian speeches

Khāravēla would, according to this derivation as proposed, be based on a Dravidian *kār-vēl* = 'he of the black lance' black in the sense of destructive We can recall one of the names of *Kumāra* in the Tamil country—*Maylērvēlan* or 'the Lancer mounted on the Peacock' The Dravidian root word *Kār* and *Vēl* in the process of aryanisation unavoidable in writing the name in the *Brāhmī* alphabet took the final -a, and the aspiration of *Kār* to *Khāra* is no difficulty at all 'He of the black or terrible spear' is an appropriate personal name or epithet for a king, and *khāra-vēla-siri* then would be a hybrid formation, with the Aryan *Śri* added to the Dravidian compound Similar *Bahuvrīhi* compounds in names are found in Dravidian (Tamil) An Aryan equivalent of the name would be *Kṛṇarṣi* (*Kṛṇ* + *ṛṣi*)

The name *Khāravēla* figures in Sanskrit (as early as the time of *Suśruta*) in another form, as the name of a vegetable There are the words *Kāravēllaka* and *Kāravalli* meaning a kind of bitter gourd (*Momordica charantia*) In New Indo-Aryan the word features as *Karelā* This is a well-known plant which has even attracted the attention of Rudyard Kipling In shape it is tapering, its outline being like the blade of a spear, and the colour is dark green, the skin is rather warty In this connection, two other Dravidian words both from *Brahui*, can be quoted *Xaren* = bitter, *Xarrun* = green The sense of both 'bitter' and 'green' might easily develop from that of 'black' *Kāravēllaka* can thus be explained as a fruit resembling a black spear, and in the form *Kāravalli* we have to note merely a contamination with *Valli* = creeper, the plant being of the creeper kind Another name for this *Karelā* gourd in Sanskrit is *Kāṇḍira*, which word also means (1) one armed with arrows (*Kāṇḍa*), besides signifying two other plants, (2) *Achyranthes aspera* (masculine *kandiras*) and (3) *Rubia Munjista* (feminine *kāṇḍirā*, *kāṇḍiri*) This name for the *Kāṇḍa* = 'arrow' may be compared with the name *Kāravēllaka*, and may have been given to the fruit either from a resemblance with an arrow-blade, or from the warts on the body of the gourd, or from its sharp, bitter taste

The above derivation of the name *Khāravēla* is at least possible, and it accords better with the main fact of ancient Indian History and culture as it is being slowly revealed to us, viz, the presence of an over-whelmingly important non-Aryan substratum, which forms the basis of Indian (Hindu) culture

The Development of Dravidian r

Acc. No.... 444
Date..... 30.....

A. F. THYAGARAJU

One of the peculiarities of the Dravidian phonetic system is the existence of the consonant r ¹

The nature of this sound has been described variously Caldwell² calls it a semi-vocal and says that "its sound resembles that of the English r (not the Irish or Scotch) after a long vowel, as in the word *farm*, but it is pronounced farther back in the mouth, and in a still more liquid manner." Elsewhere he refers to it as "a deep liquid r ,"³ "the peculiar vocalic r of Tamil"⁴ Pope⁵ refers to it as a cerebral or lingual consonant and to its pronunciation as "something like the Welsh ll " Again he calls it an r sound and says⁶ y (cerebral) Apply the tip of the tongue as far back as you can, to the palate, and pronounce a rough rrr , in which a z sound will mingle uay rain In the South, unable to articulate this letter, they use a strong r (ar) instead In the North in the same way they use u for y "

It is quite correct to call the sound cerebral or lingual, because the manner and place of articulation is much the same as for other cerebral consonants To produce the r sound, curl the tongue back in such a way that the sides of the tongue touch the sides of the mouth as far back in as possible, while the tip of the tongue does not touch the roof of the mouth⁷ As a matter of fact an oval hole is formed between the tip of the tongue and the roof of the mouth, through which the breath passes

1 This sound is represented in Tam. by the symbol y and in Mal by u Old Kanares has u and a letter very much like this is found in an Old Telugu inscription In transliterating this sound into English I use the form r because Caldwell, who may be called the founder of Comparative Dravidian Philology, and Pope, who is an authority on Tamil, both use it There is no good reason for departing from Caldwell's representation Some modern scholars use r (reserving r for the hard r for which Caldwell has r (Clarendon and Pope r) Others have l The Government transliteration zh is quite misleading

2 A Comparative Grammar of the Dravidian or South Indian Family of Languages. Third Edition (1913) p 144.

3 *ibid.* p 151

4 *ibid.* p 161

5 A Handbook of the Ordinary Dialect of the Tamil Language, Seventh edition (1911) Impression of 1926, p 7

6 *ibid.* p 9

7 Pope is, therefore, wrong when he says "apply the tip . . . to the palate"

The interchanges of the sound in the Dravidian languages indicate that it is closely akin to *r* and *d*. It is not correct to class it with the *l* sounds.⁸

We may note that *ṛ* cannot be doubled.

In the Tamil country the sound is articulated correctly only in what may be called the North Tamil division, i.e. Madras, Chingleput, North Arcot, South Arcot, Salem and Coimbatore. In the Southern Tamil division i.e., Trichinopoly, Tanjore, Pudukotta, Madurai, Ramanad and Tutuvelly, the sound becomes *l* in pronunciation, and no difference is made between *r* and *l*. This is a curious fact and is hard to explain. In Malayalam, which is the neighbour of Southern Tamil, the distinction is quite clear and easily maintained.¹⁰

Having discussed the nature of the sound we should proceed to study its history and development.

r has been preserved only in Tamil and Malayalam. It was present in Old Kanarese but has been lost in the modern language. Whether it existed in Old Telugu is doubtful, possibly it did, if the reading of the Bezvada inscription is correct. The sound is not found in any of the rude and less cultivated dialects like Kui or Gondi.

8 The question whether the *ṛ* sound is found in other languages must be considered. The remarks of Caldwell and Pope, cited above, may be noted. I believe that the typical American pronunciation of Eng. *r* medially and finally (as in *birth*, *car*) resembles that of Drav. *ṛ*. Further Old English *r* seems to have been pronounced in the same way. Sievers remarks that it was "probably cerebral, that is, was pronounced with the tip of the tongue strongly recurved, as it still is by some speakers of English. Only on this supposition is it phonetically possible to account for the O.E. breaking before *r*" (vide *An Old English Grammar* by Eduard Sievers, translated by A. S. Cook, 3rd edition (1903), section 178 cf. also Sievers' *Phonetik*, 4, p. 108, and Wright's *O.E. Grammar*). If this is correct the American pronunciation is only a survival of the Old English pronunciation.

9 If Caldwell refers to this pronunciation when he says "It is sometimes expressed in English books as *zh* or *rzh*, but this is merely a local pronunciation of the letter which is peculiar to the northern districts of the Tamil country," between Tanjore and Pondicherry it is softened into *rzh* or *zh*" (*Com. Gr.* p. 144) he is certainly wrong. It is not a local pronunciation, it is the only correct way, and I do not know how else it can be pronounced. I may add here, from personal observation, that to say the sound becomes *y* in Madras, is only a gibe. The vast majority of Madras people articulate it correctly, the *y*-pronunciation is confined to the lowest classes.

10 If, as Grierson believes, Malayalam diverged from Tamil in the 9th century A.D., it is very likely that *ṛ* was popular and extensive in the South at that period. The confusion with *l* must be comparatively modern and I am unable to account for it. I may note in passing, that Malayalam makes much use of *ṛ*.

Usually Tam.-Mal. *r* is represented by *l* in Kanarese, *ḍ* in Telugu and *r* in Tulu. The standard formula for this inter-change is Tam.-Mal. *kōṛi*+Kan. *kōḷi*+Tel. *kōḍi*+Tul. *kōri*=a fowl.

IN TELUGU

Drav. *r* usually becomes *ḍ*. Examples are abundant: *pogaḍu*=to praise Tam. *pugaṛ*.

Sometimes, however, we have *r* e.g. *proḍḍu*+Tam. *poṛuḍu*, Kan. *hottu*=day, morning¹¹. But we may compare Tel. *-puḍu* in *appuḍu*=then, *ippuḍu*=now, *eppuḍu*=when, cognate with Tam. *appoṛuḍu*, *ippoṛuḍu*, *eppoṛuḍu*; here the development is normal. Another example is Tel. *purugu*+Tam. *puruvu*, Kan. *huvu*=worm.

In some cases *r* has been assimilated and has disappeared. It is open to doubt whether Kanarese influence has not prevailed in such instances cf. Tel. *kovvu*, Kan. *kobbu*+Tam. *koṛupu*, Tel. *kinda*+Tam. *kiṇḍa*, Kan. *giṇu*. But note that we have Tel. *krovvu* and *krinda* beside the forms cited. So the development here is probably *koṛupu*>*kroppu*>*krovvu*>*kovvu*, and *kiṇḍa*>*krinda*>*kinda*. It will be noticed in the cases *proḍḍu*, *krovvu*, *krinda* that the vowel preceding *r* is syncopated. I think that it is the loss of this vowel which converts *r* into *r*. Here I would place also Tam. *muṛungu* (*viṛungu*)=to swallow+Tel. *mingu* (also *mringu*).

Sometimes *r* which becomes *ḍ* is nasalised. That is how Tel. *paṇḍu*+Tam. *paṛam*=fruit is explained¹². Tel. *veṇḍi* is interesting. Perhaps we should postulate Dr. **veṛi* which >Tam. Mal. *veḷḷi*, Tul. *boḷḷi*.

Tel. *niḍa*=shade is cognate with Tam. *nīral* and Kan. *neralu*. The length of the vowel in the Tel. form and the loss of *l* is, I imagine, due to confusion with Skr. *nīḍa*=a nest (from IE **nīzdos*, Eng. nest).

Dr. *r* sometimes becomes *n* and then *n* in Tel. This seems to have happened in Tel. *munugu*+Tam. *muruvu*, Kan. *munugu*, Mal. *munngu*=to sink, to drown.

r also becomes *l* especially in modern borrowings from Tamil e.g., *koḷāyi*<*koṛā*=pipe. I think Tel. *pālamu*=time is connected with the root

¹¹ Some scholars derive *proḍḍu*<Skr. *bradhna*s. On the possibility of Skr. *r* becoming *r* in Drav. see below, Section on Tamil.

¹² If Tam. *paṛam* is<Skr. *Phalam* it must be a very early borrowing, dating to the Primitive Dravidian period.

*poṛ discussed above A common colloquialism in the Godavari district is āpāṅga=then, next (cf Tel. appuḍu, Tam. appoṛudu)

A few common roots do not seem to have been preserved in Tel. Tam. arappei, Kan. āpe=ladle requires Tel. *adapa, Tam. kaṛuttu, Kan. kattu=the throat Tel. *kaḍutu (gaḍutu), vārei, Kan. bāḷe=the plantain, Tel. *vāḍa (bāḍa)

IN KANARESE

Old Kanarese preserved the ṛ sound. This has regularly become ḷ in New Kanarese.

But r often disappears. Probably r > y and was then assimilated. ṛ is really the one sound most prone to assimilation in Kan. kaṛudei + Tel. gāḍida + Kan. katte. With Kan. būdu + Tel. būḍida=ashes, we may compare Tam. puruḍi, pūṛi, pūṛḍi, Mal. pūri=dust. Kan. puḷi=sand must be an older form (with slight change of meaning through semantic variation) from earlier *puri. Kan. āpe + Tam. arappei, kattu + Tam. karuttu, kobbu + Tam. koruppu are further examples.

In some instances r has > r. With this change we may compare the Tel. examples, and the normal development in Tulu described below. Kan. neralu corresponds to Tam. nīḷal, Kan. Kēru (gēru) may be compared with Tel. jēḍi or jīḍi=cashew nut.

In other instances we have ḍ for r. Possibly these are borrowings from Tel. or forms influenced by the Tel. forms. We may note Kan. iḷga, beside iḷga=toddy-drawer (Tel. iḷga, Mal. iṛava), Kan. nāḍadu, beside nāḷḍu=the day after to-morrow (cf Tel. nādu=day). But Kan. has nāḷe=to-morrow.

We have referred to the Dr. word for "sink" above. The regular consonantal change is found in Kan. mulugu. Kan. has also munugu. From the presence of the n-forms in Mal. Kan. and Tel. it might be concluded that the ursprache had both the r and n forms, one or both of which were specialised in the various languages.

IN TAMIL

ṛ is one of the commonest sounds in Tamil.

There are a few instances where the question may be raised whether Skr. r has > ṛ. There might be some connection between Skr. gāḍabha and Tam. kaṛudei, but it is not likely.

Skr ṭ has >ṛ in ghōram <Skr ghōṭa=horse Tam also has gōḍagam (For further examples see Caldwell)

In one root the Tam-Kan-Tel. interchanges of this sound are preserved in Tam. viz kēl=hear This has the following forms Kērkale=did not hear (also kēḍkale, and I have heard Tinnevely people say kēkle where the consonant has disappeared) cf Mal kēṛvi=hearing, kējka=hearing, kēṭṭila=I did not hear This is an important root because it summarises, it seems to me, the history of the ṛ sound

In three words original ṛ has become | nā|=a day, mā|=to die (besides mārgu), pitta|e=brass (Mal pichcha|a) cf Kan hutta|e, Old Tel pittaḍi

Original r seems to have become ṛ in Tam anil=squirrel cf Kan aṇilu, Tel uḍuta But Tulu has chanil Possibly the mothertongue had both the r and the ṛ forms

Another interesting root is Tel jiḍi=Semecarpus anacardium Kan has kēru (gēru), Tam has chēr The original root might be either *kēṛi or *kēri, probably the latter since in Tel the ḍ might be equal to hard r¹³ In Tel, therefore, the development must have been Dr *kēṛ>geṛ>jēr (palatalisation before ē¹⁴)>jēḍ

Tam does not seem to have preserved an old word for "wolf" If this had survived it would be *tōral, and would correspond to Kan tōla, Tel tōḍēlu¹⁵ Other common roots not found in Tam are *vaṛakku=to shake, tremble, Kan baṭuku, Tel vaḍaku (vanaku), Mal viraḱka, *pōṛa=bald, Kan bōḷa, Tel bōḍi, Tulu bōru Tel gummadi=pumpkin beside Kan Mal kumbaḷa requires Tam kummaṛa

IN TULU

Dr ṛ is represented by r in this language e.g. para+Tam paṛa=old, puri+Tam puṛu=worm, pordu+Tam poṛudu=morning

13 In Telugu there is a great affinity between ḍ and hard r

14 See my article on Palatalisation in the Dravidian Languages, IA August 1932.

15 The etymology of this word is intriguing Could it mean "the animal which follows" or "the stalking animal," from the root "tōḍa"=along with? The initial consonant of this root has been lost in Tamil (Cf Caldwell p 188 where this root is discussed fully Tel elu for "animal" is possibly preserved in elugu=bear The Mal for "wolf" viz chennāyi=red dog, the Tulu is chenna naya

Sometimes we have | This is possibly due to Kanarese influence Examples ē|ane=seventh, a|idu=destroyed cf Tam aṛi

In other cases it is assimilated as in Kanarese Examples katte=ass, Tam kaṛudeṛ, nung=to swallow+Tam mṛuṅgu

IN BADAGA

The development in Badaga is analogous to that in Kan Dr ṛ has become l, probably through the | stage eg hlāya=old,¹⁶ Tam paṛaya, iliyane=seventh, Tam ēṛu=seven, hlu=worms, Tam puṛu=worm.

An example of assimilation is found in nung=to swallow+Tam mṛuṅgu

¹⁶ For the loss of vowel Cf Tel kovvu.

Is Telugu Alphabet Quite Phonetic ?

P VENKATARAMANAYYA

The Telugu Alphabet is not quite phonetic. A sound should be represented by only one sign and a letter should stand for only one sound. The letter-symbols of the Telugu language are inadequate to represent its existing repertory of sounds.

The sounds that are not represented in the Telugu alphabet but which exist in colloquial Telugu are ə , ɔ , æ and $\text{æ}:$ in vowels and ŋ , θ and f in consonants.

•.—“The letter ‘a’ is pronounced in South India like the ‘u’ of ‘but’ when accented and like the shortened form of the ‘e’ in ‘hen’ when unaccented” (P T Srinivasa Iyengar, p 47, Indian Antiquary, 1913). This sound is called the neutral or the obscure vowel. It is produced when the tongue assumes neither the back nor the front position but an intermediate position. It accounts for the loss of the medial vowel in such words as పంతు < పనుతు, and తెల్లి < తెలివి. పనుతు > పనుతు by the loss of the medial vowel and the alveolar nasal ‘n’ is turned into the bilabial nasal ‘m’ by assimilation.

The obscure nature of this vowel also explains the hesitation between ə and u in పండు - పండు, between ə and ɔ in తెవలి - తెలివి, and between ə and u in నాళి - నాళి.

æ —This is the front, semi-open sound. In English it is ordinarily short and before voiced consonants half-long. In Telugu both varieties (the long sound and the short sound) exist but the long one seems to be more frequent. The long sound alone is recognised in Telugu Encyclopaedia edited by Mr K V Lakshmana Rao. Mr Malladi Suryanarayana Sastry in his Telugu Grammar recognises both sounds.

The short sound æ occurs in such words as నాళి, కంఠ, చిట్టె and అల్లి. In such words as నాళి the sound æ is the direct descendent of the Dravidian sound ei (కపి). In such words as ‘చిట్టె’ and ‘నాళి’ the sound æ is newly developed in the Telugu language owing to the fusion of ɔ and ə (చిట్టి + అల్లి; నాళి + అల్లి). Mr Chilukuri Narayana-

rao (*Telugu Language of the Eleventh Century*, p 289) hears this sound in the following line

ఇది సంతతికంటె నేదియుఁ పరిశీలించు సంతతికంటె నానోపంతు
(కానోపి + అంతు = పహంశః అనుపనియంతు.)

The long sound æ occurs in such words as కాట్రాట, పురిట్రాట, కొండ్రాట (plural of కొండెడు), చిట్రాటం, మేఱి, వేళి, గుండ్రాచెరువా ! Its occurrence in colloquial Telugu may be analysed as follows —

(1) 1st person plural చచ్చాము < చచ్చివాము, కోర్తాము < కోర్తివాము. (In కోర్తాము, an instrument for taking out the copra from the nut, we have the sound æ.)

(2) 1st person singular చదివ్రాను < చదివివాను.

(3) In compound words by the liaison of ఇ and అ. కాట్రాట, చట్రాట
చుట్టి + అట.

(4) In independent words

వేప, వేళ, వేళ

The last word is onomatopoeic and is ruined in imitation of the bleating of the lamb which exactly corresponds to the sound æ

(5) 2nd and 3rd person singulars

చెప్పావు < చెప్పివావు.

చెప్పాడు < చెప్పివాడు.

(6) 2nd and 3rd person plurals

చెప్పారు < చెప్పివారు.

(7) dropping of the final ను and the lengthening of the previous vowel and its change into æ.

చల్లెడు — చల్లారా : పల్లెడు — పల్లారా.

(8) when the interrogative suffix—అ is added

గండి + అ > గుంఁ

o In English this sound requires lip-rounding and protrusion of lips But in Telugu we do not have so much of lip-rounding and protrusion as we have in English This sound is less close than *u* (o) It occurs in such words as గుండు, గుండ్లపెట్టె, and గుంబ. The existence of this sound is recognised by Mr G V Ramamurty Pantulu (p 36, A Memorandum on Modern Telugu) in the following examples

గుండ + అ = గుండా ?	gunda = Is it powder ?
గుండు + అ = గుండా ?	gund o = Is it a round head ?
గుండె + అ = గుండా ?	gunda e = Is it the heart ?

Taking consonants we do not have symbols for the following sounds —
గ, ఘ and ఙ

గ. This sound is to be seen in the following words

గోమట్టి, గూడు, గామము, గోధూమ, గోధూమ, గోధూమ, గోధూమ, గోధూమ.

The existence of this sound was recognised by Mr G V Appa Rao Pantulu in his. గోమట్టి. He gave it the symbol *g* to denote that it is neither the labio-dental *g* nor the bilabial nasal *g*. It is the sound which occurs in the English word 'comfort' The sound 'm' on account of its proximity to 'f' is turned into the labio-dental nasal by assimilation

Caldwell (p 152, Dravidian Philology) says that final 'vu' of many Canarese nouns is a softened form of 'm.'

Tam. మరణ Can. మరణ.

From this we learn that such a change was at work in the Dravidian period This change is at work even now in our language

Φ. Breathed bilabial fricative. One form of it is the sound made in blowing out a candle This sound occurs in అంతుత్తరము. The symbol *φ* represents not only this but also the guttural spirant as in మహా శక్తి. The same symbol is made to serve for both ఉపద్ధానము and ఉపద్ధానము.

Dravidian Pronouns: Avan and Vāḍu

K SURYANARAYANA.

A critical linguistic study of the Dravidian languages has been attempted time and again by scholars of repute and substantial contributions to this subject have been made from time to time. Thanks to the unselfish efforts of noble hearted persons like Bishop Caldwell, Kittel, Gundert and Brown our knowledge of the subject has advanced very far. Since their time, south Indian Universities have undertaken philological research for the furtherance of which special institutions have been opened wherein Oriental scholars are at work endeavouring to throw light on obscure problems of Dravidian philology. The linguistic survey of India conducted by the able Sir George Grierson for the Government of India has done much to widen our knowledge of the various dialects of the several sister languages of the south as also of the kindred languages spoken by the Hill tribes in various parts of the Deccan. It is a matter for congratulation that with the impetus so given, many unconnected with any Public Institutions have taken very kindly to this line of research and among their ranks can be counted some of the finest scholars in this subject.

In this paper I shall endeavour to offer a few remarks on the structure and formation of the third personal pronouns in the Dravidian languages with special reference to Tamil and Telugu. It is an admitted fact that the Tamil forms of these pronouns, for some reason or other, have received an earlier fixity and have a more ancient cast about them than those of the other sister languages. It should not, therefore, be improper if these forms be taken as a starting point for purposes of this discussion.

Avan. This is the Tamil Nominative form of the third person masculine, singular. A thorough discussion of its structure and formation would lead to the enunciation of a number of important principles governing the growth of words in these languages and I therefore propose to deal with them first.

Caldwell, that Prince among Dravidian philologists, mentioned in his classic work that *avan* is compounded of *a* and *an* and that *v* has intruded euphonicly but has not explained to us as to why a *v* alone, of all sounds, should intrude there in preference to others. A full appreciation of this euphonic intrusion of *v* can be had only by noting how the Dravidians have solved the question of vowel hiatus.

In a paper which I published some years ago in the *Magazine of the Maharaja's College, Vizianagaram*, I discussed at length the question of vowel hiatus in the Dravidian languages with special reference to Telugu. For purposes of reference in this paper I shall briefly summarise such of my conclusions here as are necessary.

(a) *Accent* Like all living languages, the Dravidian languages also have an accent of their own. It is tonic in character and weak—in fact weaker than even in French. It is generally thrown on the first syllable in a word if no other vowel in the word happens to be long. In this case, the accent falls on the long vowel in preference. In the case of a diphthong, it is the second element of the diphthong that is accented rather than the first. Dravidian accent can last only for a single *Mātrā Kālam*¹ and as such the syllable immediately following the one with a primary accent should have a zero accent value, while the rest of the syllables—if the word happens to be polysyllabled—have an accent less than the primary one but possess accent values alternately rising and falling according to the nature of the syllables. The accent is a distinctive feature of the word and marks it off from the other words in an agglutination compound containing it.

(b) *Vowel Hiatus* Vowel hiatus has been an extensively common phenomenon generally in all the Dravidian languages but assumes inordinate proportions in Telugu whose words all end in vowels with very few exceptions.

It is avoided by adopting one of the following linguistic devices. (i) The final vowel of the first word is dropped and the initial vowel of the second is tacked on to the penultimate consonant of the first word. (ii) A suitable fricative consonant is inserted between the two vowels. It is interesting to note that a fricative is chosen for this purpose in virtue of its similarity to a vowel. The width of the narrowed part of the passage necessary to produce a fricative is near enough to that of a vowel of the same position. The difference is that in the case of a fricative there is audible friction owing to the narrowness of the passage, while in a vowel it is absent. Which fricative consonant should intrude as a glide is entirely determined by the final vowel of the first word. It is invariably that one which would be produced if the oral passage, already narrowed for the production of the concerned vowel, is still further narrowed down so as to cause audible friction. The ques-

¹ *Mātrā-Kālam* Time taken by a normal speaker to utter a short vowel or a consonant in the course of normal conversation. A long vowel or consonant takes double the time.

tion is not whether such a fricative does or does not actually exist in the language. If it does, it is well, if not, it is changed ultimately into a sound akin to it and actually existing in the language at the time. (iii) The final vowel of the first word is dropped and the penultimate consonant is lengthened.

In Tamil, words ending in vowels are not quite common and the avoidance of vowel hiatus—usually called Sandhi by south Indian grammarians—is not much of a problem as in Telugu. Bringing about Sandhi according to the first of the three devices stated above is the commonest rule and this is applied in all cases where it can be. In cases where it cannot be a consonantal glide is developed mostly in accordance with the second device. The third is definitely of a very ancient origin and is found only in rare compounds in Telugu.

(c) *Vowel Harmony*. It is more or less common among languages for a vowel in a word, in virtue of some specific condition present in the word, to modify other vowels in contiguous syllables somewhat, but the change so brought about in the normal pronunciation of such vowels are so trivial that neither the speaker nor the hearer is conscious of them and if conscious does not attempt to attach much of a significance to them. Though, in committing such a word to writing, these changes are not indicated the reader, while reading it, repeats these phonic changes very closely, thus causing no strange impression on the hearer's ear.

The Telugu speaking people on the contrary have developed for centuries this tendency much more prominently and with greater consistency than the other races of the world and make use of it as an important linguistic device in vowel Sandhi. As indicated above, vowel Sandhi is effected in most cases by the elision of the final vowel. In the case of many words it is the final vowel that distinguishes one word from another. For example

Tel *ādu* (play), *āda* (of a woman) and *ādā* (having played)

If, in the course of Sandhi, the final vowel is dropped, the residue *ād* as such leaves no clue to the hearer as to which vowel is meant by the speaker. Sometimes confusion is created in the hearer's mind by his wrongly substituting one vowel for another. In order to avoid such a confusion the Telugu speaking people have learnt to indicate it by anticipating the final vowel of a word in pronouncing it. It is this anticipation of the future final vowel of a word that makes the latter to leave its impress upon every other vowel that precedes it in the word, be it back or front, rounded or unrounded. Final *u*, rounded, rounds off all previous vowels of the word and the unrounded

back and front vowels borrow a little of its rounding. Final *i* is characterised by a slight widening of the corners of the lips and thus, as a final vowel, decreases the lip rounding of the rounded back vowels that precede it in the word. Final *a* which has neither the lip rounding of *u* nor the widening of the lip corners of *i* influences both types of vowels by lessening the rounding of rounded back vowels as also the widening of the lip corners of the front vowels. The combined effect of these changes in the normal values of the vowels is so delicate that only a Telugu tongue can reproduce it in speech and a Telugu ear alone can catch it.

In many cases these changes have been so pronounced and persistent that the vowels have become permanently altered. Cf. Tel. *Virugu* (to break), *Viruḡa* (having been broken), Tel. *Kalimī* (sing), *Kalumulu* (plural), Tel. *Pḍucu* (to squeeze out a liquid), *Pḍapa* (a wet cloth from which water is well squeezed out).

Except those indicated as permanent, none of the delicate changes in the vowels of a word due to vowel harmony are indicated in actual writing for obvious reasons. The vowel changes are very varied and a separate symbol for each of such variations of each vowel would mean the elaboration of the Telugu alphabet to unpractical limits. But the difficulty can be easily got over by merely inventing three small symbols, one to indicate lip rounding of all vowels in the word due to a final *u*, a second to indicate the corner-widening of *i*, and the last to indicate the neutral nature of *a* in these respects. Either of these symbols attached to the first vowel in the word would indicate the elided final vowel and all chances of confusion are avoided in reading written Telugu. This innovation in Telugu writing should be welcome to all—especially to such of the Telugus who would specialise in old archaic Telugu and to foreigners who would master Telugu pronunciation.

Returning to the topic under discussion, the Dravidian pronoun *avan* is, we are told, a compound of *a* and *an* with a *v* intruding between the two vowels, *a* is the Dravidian demonstrative (distant) and *an* should have been originally an independent word meaning 'a person' or 'a thing' but now frequently used as a postposition. Both the words are mono-syllabic and the tonic accent rests on the vowels. The uncompounded words merely stand as *á+án*². The two words cannot be pronounced together for in that case the accented syllables come together. As already pointed out Dravidian accent can last only for one *Māthrá Kālam* and pronouncing two accented syllables together is an impossibility for a Dravidian. If the speaker, however, is forced to do it there are only two alternatives open to him, either

2 A stroke on top of a vowel indicates the position of the accent

to drop out one of the accents or insert a suitable unaccented *mātrā* between the two accents to avoid their contiguity. The latter device cannot be adopted in this case for both the words are mono-syllabic. The following examples will make the matter clear

Tel. *nānu* + *ē'le* = *nān* ³ *e'le*
 Tel. *ku'ru* + *u'suru* = *ku't* . *u'suru*

For Sandhi to occur, the final *u* of the first word in the above examples should be dropped and the initial vowels of the second words should be tacked on to the penultimate consonants. If so, the compounds will respectively be *nānē'le* and *ku'ru' suru*. In each of these examples we see that two accented syllables have come together. To avoid this difficulty the penultimate consonants, *n* in the first example and *r* in the second, have been lengthened to *n* and *r* respectively and an unaccented *mātrā* inserted between the two contiguous accents. Long *r* (*r*) was originally pronounced in Dravidian as a conjunct *tr* and this finally changed to *t* (*t* long), in Telugu. Hence the following compounds have resulted *nān ē'le* and *ku't u'suru*. The introduction of one unaccented *mātrā* would not solve the difficulty in *a' + a'n* as in the above cases and the alternative device of dropping one of the accents was adopted.

Again there is the question of vowel hiatus, between the two *a*'s. Since the first word is mono-syllabic the dropping of the final vowel in it is absolutely out of the question. This would mean a complete obliteration of the word and the sense intended to be conveyed by the speaker would entirely be lost to the hearer's ear by such a procedure. He therefore avoids vowel hiatus by inserting a fricative consonant suitable to the position of *a*, the final vowel of the first word, this being an unrounded back vowel, the fricative consonant nearest to its position of production is a fricatised *g* ⁴. The total change may be shown as

a' + a'n → *a'gan*

As already remarked one accent represents one word with a definite meaning attached to it. The dropping of the accent on *an* in pursuance of the speech habits of the Dravidians has left the compound *a'gan* with only one accent. In course of time, the linguistic feeling of the community that it was a compound of two words was slowly lost and they have attached only a

3 A colon placed after a consonant indicates that it should be pronounced long.

4 Voiced back guttural fricative is shown in this paper by the use of *g*.

single notion of 'he' to it instead of two as it should be for $a' + a'n$ (that person) The retention of the accent on a has given it life as a separate word and demonstrative while the loss of such an accent on an has pulled it down into the subordinate status of a poor postposition

The subsequent phonetic changes which this fricative consonantal glide has undergone may now be traced The root of the tongue being fixed, movements of the back part of the tongue are not so easy to make as those of the front, blade or tip This makes frication corresponding to back guttural stops particularly difficult The present consonantal glide in question being one of the last type, it undergoes several changes as in the scheme shown below :—

- (1) $a \rightarrow g$, (2) $a \rightarrow v$,
(3) $a \rightarrow \chi^h \rightarrow k$, (4) $a \rightarrow y$

The change indicated in (1) is that of a fricative turning into the corresponding stop, that indicated in (2) is due to the fact that as back open sounds are lip rounded, this lip-rounding is also added on to a , thereby changing it into a w and finally into a bilabial v Changes shown in (3) are due to unvoicing the a and thus making it into a fricatised k and finally into a k Fricatised k also is as uncommon as a and is changed into h The changes mentioned here are only isolative and are brought about by the close resemblance of these sounds

But there is another type of changes to which a back guttural is subject, the combinative change When a short syllable beginning with a k or g and closed by a syllabic consonant, the guttural stop undergoes an unrecognisable change owing to its assimilation to the syllabic This statement may be explained by the use of a specific example Assuming that there is a syllable of the form kon or kan , the middle vowel (o or a) is dropped owing to the syllabic nature of the n Both the syllables then become identically the same kn The sound n is a dental nasal and k is a voiceless oral back stop, as such, in being assimilated to n it is changed into the oral voiceless dental stop t The syllable becomes ultimately tn Other similar changes are shown in the scheme given hereunder

$kl \rightarrow tl$	$gl \rightarrow dl$
$kr \rightarrow tr$	$gr \rightarrow dr$
$km \rightarrow pm$	$gm \rightarrow bm$

5 Voiceless guttural fricative is shown by χ .

l, n, r, are dental and syllabic, when k and g are immediately followed by them the latter are respectively changed to voiceless t and voiced d. Since dental t and d do not exist in the Dravidian languages they are automatically pronounced as ʈ and ɖ or t and d.⁶

The syllable thus changed in respect of its initial consonants suffers also another change in respect of its medial vowel. Whatever the original vowel, the speaker inserts for purposes of clearness a fresh vowel whenever he wishes to use it in deliberate speech or commit it to writing, the vowel so inserted depends either upon the speech habits of the people or the nature of the predominant vowel of the word of which the syllable forms part.

These phonetic changes are beautifully illustrated in the derivation of the word "Telugu" or "Tenugu" and in the formation of the third personal pronouns—(Tamil) *avan* and *adu* and (Tel) *Vāḍu*, *adu*, *tānu* *atanu*, etc.

First about the derivation of "Telugu." It is related to the Telugu word Kālingulu, originally *kan-an-gal* or *kal-an-gal*. The first part is the primary word, *an* is the Dravidian postposition generally added to personal nouns and *gal* is the Dravidian plural termination. According to the phonetic changes indicated above, *kan* and *kal* become *tn* and *tl*. The words then become *tn-n-gl* or *tl-n-gl*.⁷ Caldwell has noted that the Telugu immigrants in the South India Islands are called "Klings." This form is a proof to mark the first stage of the change, viz., the dropping of the medial vowel. The conversion of *kn* or *kl* to *tn* or *tl* marks the second stage. The third stage consists in elaborating the word by insertion of suitable vowels, in this case the words become *telungulu* or *tenungulu*. The language that these people speak is *telugu* or *tenugu*. The vowels in these words are different from those in the originals. Therefore the so-called Telugus of the present day were originally *Kal-an-gal*, a people that lived originally in that part of the country now called Kalinga-dēsa. In making this statement I am putting the cart before the horse, for the truth about it seems to be that the country itself is named after the people that inhabited it. The present sub-caste names Tel Kālingulu and Telagālu seem to be related to this word.

Now about the pronouns. I explained the intrusion of the glide *g* in *a+an*. The *c* once introduced isolatively changes into *g*, *v*, *ɣ*, *h*, *y* and combinatively into *ʈ*, *ɖ*, *t*, *d*, and *p*, *b*.

⁶ ʈ and ɖ are occlusal stops, *t* and *d* are stops formed by the blade of the tongue touching the alveolars and its tip touching the back of the upper row of teeth.

$a + an \rightarrow agan \rightarrow avan$

The *v* in this word was originally a bilabial fricative and in the pronunciation of most Tamil speakers it is also now heard as such. But, however, the grammarians describe it as a labio-dental. *Avan* is the Tamil form of the third personal masculine singular.

$a + an \rightarrow agan \rightarrow adan$ (owing to the syllabic nature of *n*)

↓

ada (final *a* nasalised)

↓

adu or *adi*

The form *adan* is found in Tamil expressions like *Av alavudan* (*av alavu + adan*) and *adanāle* (*i*) *dan* (*adan + āle* (*i*) + *adan*). In the latter example there are two *adan*'s, the first of which is the pronoun, while the second is related to the old Dravidian verb *ak u* (to happen). It is therefore, *adan + āle* (*i*) + *ak u + an* (the final *an* in a verbal postposition). According to a speech habit of the Dravidians the medial voiceless back stop becomes voiced. When sandhi occurs between *agu* and *an*, this part becomes *agan*, and this in turn becomes *adan* as already explained. If we cause sandhi to occur between *ale* (*i*) and *adan*, it becomes *āladan*. Finally we get the expression *adanāladan*. I shall trace out the corresponding Telugu expression now. (Tamil) *adan* becomes *dān* in Telugu, Tamil *āle* becomes *lā*. If, to these two, the older form *agan* is added and the usual sandhi effected, the expression becomes *dānilaguna* (*dām + lā + agan*, literally it-like-happening). The relation between the Tamil and Telugu expressions is obvious. The three Telugu postpositions (1) *lā* as in *alā, tūlā*, (2) *vale* as in *dānvale* and (3) *laguna* as in *dānilaguna* have had their origin this way, the *lā* in every one of them is cognate with (Tam) *ale* (*i*). The usual derivation of (Tel) *lāgu* from *lāvu* is, I am afraid, doubtful. How *adan* becomes *dān*, and *agu* becomes *gā* will be explained under the heading *vādu*. It is noteworthy that Tel *āmaṭa*, a Godavary District provincialism, has its Tamil equivalent in *āma + adan* *āmada* → *āmaṭa*. Tel *ata* also is related to *adan* (Tam). Cf (Tel) *āunaṭa*. In colloquial Tamil *adan* changes to *ada* as in *av alada*, the final consonant is dropped and the previous vowel is nasalised as a compensation. This is a common phenomenon in the Dravidian languages.

Adu. This is the Tamil third person neuter pronoun, singular, also used colloquially by the lower classes as feminine (in relation to persons). *aḷ* is both a variant of *an* and an old plural termination. *a + aḷ* gives *avaḷ*, this is the Tamil form of the third personal feminine pronoun, singular.

Adi, This is the Telugu equivalent of *adu* and is also used in the same way as its Tamil cognate

Agan→*agan*→*gānu*

Agan→*ayan*→*akan* →*atan*

↓ ↓
Kān (u) *tān* (u)

(Tel) *Atanu* is equivalent to *avan* but is used with reference to a person (masculine) who is familiar but should be treated with some respect. The honorific plural, however, is *Vāru*. Tel. *tānu* is the personal pronoun which conveys the idea of self. The Telugu speaking people use it vaguely both as second person and also as the third. In origin it is distinctly third personal. Tel. *āyana* is also honorific.

I shall discuss the forms "*gān* and *kān*" in connection with Tel. *Vādu*.

Vādu. This is the Telugu form of *Avan*. I shall try to explain the change involved by taking a specific example.

(Tel) *pādi*+*o'kandu*→*pādako'ndu* (modern Telugu) *Padunokandu* (Old Telugu), means eleven

The first word consists of only two māthras. In order to avoid vowel hiatus between final *i* and initial *o*, if *i* is dropped and sandhi effected, there will be two accented māthras coming together, in this case the compound becomes *pādo'kandu*. This cannot exist as such owing to the speech habits of the people. The latter, therefore, have shifted the accented vowel *o* on to *k* and lengthened the stop part of *d* so as to introduce an unaccented māthra between the two accented vowels. This changes the compound into *Pa'd kōndu*. To-day the word is pronounced as such ordinarily. For purposes of elaboration, however, an *a* is introduced between *d* and *k*. Some shorten the *d* and add *a*, other retain its length and make the addition. We have now in Telugu both the elaborated forms *Pad akōndu* and *Padakōndu*. The net result of the change is that the accented initial vowel of a word through Sandhi is made to oust the vowel in the second syllable and usurp its place. When the compound as such is used for centuries and its real origin has gone out of the linguistic conscience of the people, they divide it wrongly into two other units the beginning of each of which is determined wholly by the position of the accent. It would not have been surprising if the Telugus, a century or two after the formation of (Tel) *Padakōndu*, had split it up into two

component words *pada* and *konda* and gave each word the meaning of its original. Luckily this did not happen because the originals had already become fixed owing to the culture of the race at the time of its formation.

A similar change converts *avan* into *vādu*, *agan* into *gān*, *akan* into *kān* and *atan* into *tān*. This is also the origin of the Dravidian adverbial particle *gā* (Tel.), *gā* (Tam). Both are derived from the verb *ak* 'u' which has subsequently changed to *agu*.

Words in the Parent Dravidian appear to have been mostly monosyllabic and of not more than two māthras. Sandhi changes in the final vowels of such words invariably resulted into two accented māthras coming together. This was avoided by using any of the devices already mentioned. Let us take the following example — (Tam) *Si'ru + āvan*. If Sandhi is made, it becomes *Si'rāvan*. To avoid two successive accented māthras, accented *a* displaces the unaccented *a* of *van* and *r* is lengthened (Cf. *pada-konda*). The compound then becomes *Si'r vān*. But long *r* in Dravidian is pronounced as *tr* and this ultimately changes to *t*. The compound thus becomes *Si't vān*. For purposes of elaboration an "i" is inserted by the Telugus between the long *t* and *v*. This changes the compound into *Sit vān*. Instead of using the later Tamil form *Siru* the Telugus have used an earlier *ciru* and with the insertion of this we get the Telugu form *cit vādu* or *igādu*.

Avan is singular. The addition of *ru* an old Dravidian plural termination to it, makes its plural *avan + ru*, *avan(d)ru*, *n* is a dental nasal, *r* is an oral trill. When these two sounds come together the oral dental corresponding to their position, viz. *d* should intrude as a glide owing to the fact that dental *r* is merely a series of dental stops rapidly succeeding each other. Introducing this change in the above example we find that the plural of *cit vān* would be *cit vā'ndru*. Resplitting the compound, we have the two new words *cit* and *vāndu* and the plural particle *ru*. The accent on *a* in *vā'ndu* seems to have conferred length also on the accented vowel as in *vāndu*, *cit* is modern Telugu, *vāndu* is both old and modern. It has undergone subsequently a change in which the *n* in it has dropped out conferring its nasality on the previous vowel. This has turned it into *Vādu* where the *d* is also nasalised. Ultimately the nasal also is dropped and we have the circars form of *Vādu*.

Of these forms, *tān*, *kān*, *gān*, the first alone has retained its accent in the sandhi process. It is therefore a distinct word with a meaning of its own self. The other two have lost their accents and have thus degenerated into postpositions. Cf. Tel. *Vēlakā(n)du*, *gud uḡā(n)du*, etc.

Āme · This is the Tel. feminine form corresponding to *āḷ* (Tam) This is perhaps compounded of *ā+āma* This gives *āma* through loss of the accent of the second word Ultimately *āma* becomes *āme* The final *e* is open.

The origin of the Dravidian sixth case terminations—Tam *ku*, Tel *ku*, *ki*, is also similar The Dravidians have got into the habit of adding “*agu*” to numerals and using the compounds so formed as adjectives

Cf Tel *nālu+agu+Nāḍu*→*nālagunāḍu* (four happening day i.e., the day that happens to be the fourth)

Tam *Nālu+agu+adu+nādu* *nālavadunādu* (four-happening-it-day the same meaning as above)

This habit seems to have become very common and *agu* was added to pronouns and nouns also Cf Tel *nādagu* (my), etc

As stated before, the earlier form of this *agu* is *ak u* When this is added to a pronoun (or a mono-syllabic Dravidian noun) such as Tam *en* or Tel *nā*, the changes brought about are shown hereunder

(Tam) *én+āk u*→*énak u* (Due to dropping the accent of *a* in the second word)

(Tel) *nā+ak u*→*nāk u* (the same change as above)

Owing to the loss of accent, *ku* has merely become a postposition, (Tel) *ki*, has been formed owing to vowel harmony

Cf *Vanu+ku*=*Vānīki* The final vowel of the important word is *i* and this changes the *u* of *ku* to *i*, making it *ki*

The plural forms of these Dravidian pronouns may now be taken up The oldest Dravidian plural word seems to be *ar* with a variant *aḷ*, a still earlier form is *am* When each of these is added to the demonstrative *a* we have the following —

- (1) *ā+ār*→*ācar*
- (2) *ā+āl*→*ācaḷ*
- (3) *ā+ām*→*ācam*

I shall first take up the first two cases, owing to the loss of the accent *car* and *caḷ* have become mere plural terminations and got changed to *gar* and

gaḷ The plural termination *gaḷ* is the commonest used in Tamil In Telugu, *agaḥ* has become *gāru* (honorific plural postposition) and *agaḷ* has changed to *gaḷ u* Cf *Vētāgaḷ u* Again in Tamil, *aaḥ* and *aaḷ* have respectively become *avar* and *avaḷ* Both these words are plural pronouns, the one is masculine and the other feminine In Telugu these have become respectively *Vāru* and *Vāḷ u* Both these forms of the plural are current in the language To the Telugus, therefore, the plurals are *ru* and *lu* They have taken the main word as *Vā* and naturally the particles *ru* and *lu* should stand for the plural sign

If the *r* in *avar*, in virtue of its final position is pronounced as a weak vowel it becomes *avaa* (final *a* to be pronounced weak) This is the third personal neuter pronoun in Tamil In Telugu this appears as *av* I shall cite evidence for the supposition that final *r* is changed to a weak vowel. Taking the plural termination *gar* we see that if, for the above reason, the final *r* becomes a weak vowel, it is changed into *gaa* (final *a* is a weak vowel) Owing to the weak nature of the final vowel it gets lost and the postposition ultimately becomes merely *ga* with its plural significance still attached to it In actual fact *nga* is the plural termination in *Kuṭ*, a sister Dravidian language Relics of it are to be found in Tamil also Cf (Tamil) *en āngo*, *vāngo*, etc These are honorific forms of (Tam) *en ā*, and *vā* The *n* of these words as also of *nga* belongs to *an*, the Dravidian postposition already referred to

I shall now take up the third compound —*a+am→aam→aḥam* It is most extraordinary that this change has given rise to the famous first personal pronoun in Sanskrit The Sanskrit pronoun itself must have had a very ancient origin Its formation must have been the work of a primitive Indo-germanic race It is not uncommon that a primitive speaker speaks of himself in the third person and in the growth of the primitive mind, a sense of ego comes far later than that of other external things It is also quite common among Primitive people to speak of themselves in the plural. For this intrusion of *h* in the Dravidian languages Cf Old Tam *aḥu*=it, and Malto *aḥ*=he

This is not a solitary instance where I have been able to show commonness between the Indo-germanic languages and the Dravidian in vital points But the material at my disposal is not voluminous enough to enable me to hazard a statement If I ever I make one, it shall be to say that both Indo-germanic and Dravidian languages may have had a common parent The trend of evidence, now with me, meagre though it is, seems to point in that direction.

I have prepared this paper at a short notice and necessarily in a hurry Otherwise I should have substantiated my statements by giving more exam-

ples from not only Telugu and Tamil but from the other Dravidian languages as well. Since the pronouns of languages like Kanarese, Malayalam, Kui, Khond, etc., fall in line with those of Tamil and Telugu I have not discussed them at length.

All merits in this paper, if there be any, rightfully belong to him from whom I have learnt to seek for truth and to see in it love and beauty harmoniously blended. All defects are entirely mine.

For the sake of convenience in printing, I had to employ devices in the transliteration of Tamil and Telugu words, which I would gladly have avoided, if types, having international phonetic symbols, had been available.

Mahēndravarman I and Pulakēśin II.

N VENKATA RAMANATYA

At the commencement of the seventh century A D, the whole of India was dominated by three powerful monarchs, Harshavardhana, Pulakēśin II and Simhavishnu. Pulakēśin II, whose kingdom lay between those of the other two was bound to come into conflict with both of them sooner or later. As the struggle between Pulakēśin II and Harsha has no bearing on the present study, no excuse is needed for leaving it out of account.

The cause which led to Pulakēśin's attack upon the Pallava kingdom is not difficult to understand. He was ambitious, and he wanted to acquire military glory and fresh territory.

Pulakēśin II is believed to have invaded the Pallava kingdom twice. The second of these two invasions was quickly followed by a Pallava counter-attack upon the Chālukyan kingdom which resulted in the capture of Vātāpi and the death of Pulakēśin II. The latter event is assigned to 643 A D¹. As the Pallava counter-invasion immediately succeeded Pulakēśin's second invasion of the Pallava kingdom, the latter event might have taken place in or about 641-42 A D. Thus the date of Pulakēśin's second invasion is fairly settled.

The date of the first invasion cannot be fixed so easily, for it depends upon a correct understanding of two different chronological problems.

(1) As Pulakēśin himself ascended the throne in A D 610-11, it is not possible to assign the invasion to an earlier date. As it is believed to have taken place during the reign of Mahēndra I who died in 630 A D, it cannot be assigned to a later date. The event should have happened some time during this period. If, as it is generally held, the invasion really took place during the reign of Mahēndra I, I believe that it is possible to shorten the period still further. Here I have to embark on the discussion of one of the two chronological problems mentioned above. When did Mahēndra I ascend the throne? It is stated by almost all the scholars that he succeeded his father in 600 A D, and his accession, therefore, should be placed in the same

1 Fleet. *The Kanarege Dynasties*, p 359.

year, but there is one great difficulty in accepting this date. According to Dandin's *Avantisundarī*, Dāmōdara, a friend of the poet, Bhāravi who lived at the court of Vishnuvardhana had to go on a pilgrimage to expiate himself from the sin caused by meat-eating. In his wanderings, he met the Ganga prince, Durvinita with whom he chose to live for sometime, but owing to the repeated invitations of Simhavishnu, the Pallava monarch, he went to Kāñchi where he was induced to settle down permanently.² The fact that Simhavishnu, Vishnuvardhana and Durvinita were contemporaries is recognised by all.

*A recent writer denies the accuracy of this synchronism. According to him, Vishnuvardhana mentioned in the Avantisundarī was not a Chālukya prince, but "the Mālwa king of that name to whom should be referred the Mandasār inscription of 588-89 of the Mālwa era or 533-34 A D." "His protégé and contemporary Bhāravi belongs to the same time." "Durvinita flourished from about 480 A D to about 525 A D. Simhavishnu was his contemporary, and must have flourished in more or less the same period, and not fifty years later as averred by scholars. Thus Durvinita, Simhavishnu, Vishnuvardhana, and Bhāravi were all contemporaries and belonged to the first quarter of the sixth century."*³

The identification suggested by the writer is far less satisfactory than the one which he condemns. In the first place, he does not tell us how the Mālwa king Vishnuvardhana happened to rule this kingdom with Achalapura, a city situated in Mahārāshṭra, as his capital. Did the Mālwa king, Vishnuvardhana conquer Mahārāshṭra? If he had done so, did he also make a city of the conquered territory his capital? To these questions our writer has no answers to give. Secondly, his identification should be held unsound on more important grounds; for, it does not at all satisfy the chronological data which should be relevantly considered in this context. "Why should the scholars," asks he, "the moment that Vishnuvardhana's name is mentioned, jump to the conclusion that he is Vishnuvardhana of the Eastern Chālukyas?" "There is not the slightest hint in the *Katha*," adds he, "that he was a Chālukya prince."

The scholars who are responsible for identifying Vishnuvardhana of the *Avantisundarī* with the Eastern Chālukya prince, Vishnuvardhana have very good reasons for doing so. The identification does not so much rest upon the name Vishnuvardhana as on that of Simhavishnu. It may be remembered

² *The Avantisundarikatha*, p. 6-7, The Dakshina Bhārati Series, No. 3.

³ *Journal of the Bombay Historical Society*, Vol. IV, pp. 19-26.

in this connection that Simhavishṇu was not only a contemporary of Viṣṇuvardhana, but also the father of Mahēndra I, and the grandfather of Vātāpikōṇḍa Narasimhavarman. Now, Narasimha I was an elder contemporary of the Bādāmi Chālukya king Vikramāditya I who ascended the throne in 654 A.D. Moreover, Narasimha I captured Bādāmi, and put to death Pulakēśin II, the father of Vikramāditya I. This event is said to have taken place in 643 A.D. It is said in the Bādāmi inscription of Narasimha I that he captured the Chālukyan capital in the 13th year of his reign⁴. Therefore, Narasimha I should have ascended the throne in 630 A.D. It is reasonable to believe that Narasimha's grandfather, Simhavishṇu, should have been alive at the beginning of the seventh century A.D. As Simhavishṇu could have flourished only at the beginning of the 7th century, his contemporary Viṣṇuvardhana should have been living at that time also. The only prince who bore that name at that time happened to be a Chālukyan prince, a brother of Pulakēśin II. Moreover, this prince also happened to be the ruler of the three Mahārāshṭrakas⁵ or in the language of the Avantisundari, the country of Nāsik⁶.

The identification of Viṣṇuvardhana of the Avantisundari with the Chālukyan prince Viṣṇuvardhana is based on these considerations. What has been said so far is enough to show that Simhavishṇu could not have been a contemporary of the Mālwa king Viṣṇuvardhana, who lived in "the first quarter of the sixth century."

Viṣṇuvardhana is identified—I believe correctly—with Kubja-Viṣṇuvardhana, the younger brother of Pulakēśin II. If this synchronism is accepted as true, Mahēndra I could not have ascended the throne in 600 A.D. At the time when Dāmōdara left him, Viṣṇuvardhana was the ruler of Mahārāshṭra. He could not have ruled this country earlier than 610-11 A.D., for, before that date, Mangalīśa, who was hostile to Pulakēśin and probably also to his brothers, was ruling at Bādāmi, and it is highly improbable that he should have conferred the governorship of a province upon an enemy. Moreover, no evidence is available to indicate that Mahārāshṭra was at this time a Chālukyan province. Therefore Kubja-Viṣṇuvardhana could have become the governor of Mahārāshṭra only after the accession of Pulakēśin II. It was only after the subjugation of his rebellious vassals, the Kadambas, the Gangas, the Aļupas, the Mauryas, and the submission of the Lāṭas, and the Mālwas that Pulakēśin effected the conquest of the three Mahārāshṭrakas in

4. Indian Antiquary, Vol. IX, p. 99.

5. Indian Antiquary, Vol. XIX, p. 309.

6. The Avantisundari Kathāsāra, Parichchēda 1, verse 21.

which Achalapura was probably included. Two or three years should have elapsed before he could complete the conquest of all these countries. The Chālukya power seems to have been established in or about 614 A.D. It is evident from the Satāra plates that Pulakēśin appointed Kubja-Vishnuvardhana as the governor of the Mahārāshṭra country which he continued to rule until at least 617 A.D.

Simhavishnu should have lived at least until 614 or 615 A.D. in order that he should be a contemporary of Kubja-Vishnuvardhana, the ruler of Achalapura. He should have lived at least for another year in order to enable Dāmōdara, after leaving the court of the Chālukyan prince, to reach Kāñchi. It should be borne in mind that Dāmōdara wandered at first as a pilgrim from place to place for sometime, and at last he migrated to Kāñchi after receiving repeated invitations from Simhavishnu. A period of one year would have been quite necessary for all these events to happen. Therefore, I place the arrival of Dāmōdara at Kāñchi in 617 A.D. Granting that Simhavishnu died immediately after his arrival, Mahēndra I could not have ascended the throne until that year. If there is any truth in the assertion that Pulakēśin's first invasion of the Pallava kingdom took place during the reign of Mahēndra I, its date cannot be placed earlier than 617 A.D.⁷

Did Pulakēśin's first invasion take place during the reign of Mahēndra I? A satisfactory answer to this question involves a discussion of the second chronological problem mentioned above. What are the grounds for believing that

7 My friend, Mr. M. S. Sarma is of opinion that Simhavishnu mentioned in the *Avantisundarī* should not be identified with Simhavishnu, the father of Mahēndra I, as it will involve us in some chronological difficulties. According to the *Avantisundarī*, one of the contemporaries of this Simhavishnu was the Ganga king, Durvinita. Now this Durvinita had the Jaina teacher, Pūjyapāda as his preceptor. It is stated in an inscription at Lakshmīśvar (I A., VII, p. 112) that Niravadya Pandita, who obtained the gift of the village of Kardama from the Chālukyan king, Vijayāditya, in A.D. 730, was also a disciple of Pūjyapāda. As it is generally admitted that Simhavishnu ruled until 600 A.D., Durvinita, if we take him to be his contemporary, should have lived then. In that case there will be a wide gap between Durvinita, and Niravadya, who were the pupils of the same master. Therefore, this identification must be rejected as untenable. On the other hand, if we identify Simhavishnu of the *Avantisundarī* with Narasimhavishnu (i.e. Narasimhavarman) this difficulty can be overcome. Narasimha I ascended the throne in 630 A.D. and ruled until 660 A.D. If Durvinita ascended the throne much about the same time as Narasimha I, he could have been a student of Pūjyapāda while the master was still young, and if we suppose that Niravadya became Pūjyapāda's pupil in his old age, it is only natural that there should have been some difference in the ages of Durvinita and Niravadya. Consequently, Narasimha I, Kubja-Vishnuvardhana, and Durvinita become contemporaries.

Pulakēśin's first invasion occurred during the reign of Mahēndra I ? Scholars associate this invasion with Pulakēśin's conquest of Vengi, which they place in 610 or 614 A.D. or thereabout. Consequently it is asserted that he should have invaded the Pallava dominions much about the same time. Therefore, the date of his first invasion can only be fixed by discovering the date of his conquest of Vengi; and so far as I am aware, there is no other datum that has any bearing upon the subject.

The date of the conquest of Vengi is generally placed, as we have already noticed in 610 or 614 A.D. Several responsible scholars hold that the conquest of Vengi had taken place in A.D. 610.⁸ It is not possible that the conquest of Vengi should have taken place in that year. Pulakēśin II ascended the throne only that year. He had to defend his small kingdom against powerful invaders. The Kadambas, the Gangas, the Ālupas, and the Mauryas who were the hereditary vassals of his family were still unsubdued. Pulakēśin II could not have undertaken an expedition of conquest of a distant country during that year. The other date (A.D. 614 or 615) is arrived at as a result of the misinterpretation of certain statements contained in the Chālukyan inscriptions.

(1) According to the later Eastern Chālukyan inscriptions, Kubja-Vishnuvardhana ruled for a period of 18 years. His Chipurapalle grant which is dated in his 18th regnal year proves the truth of the above statement.⁹ The 18th regnal year of Kubja-Vishnu is said to correspond to 632 A.D. Therefore we get (by subtracting 18 from 632) 614 A.D., as the year in which he commenced to rule.

(2) It is said in the Aihole inscription dated A.D. 634-35 that Pulakēśin II not only conquered Vengi but invaded the Pallava kingdom of Kāñchi.¹⁰

(3) In the Kāśakudi plates, Mahēndra I is said to have defeated at Puḷḷa-lūr an enemy whose name is not mentioned, but the enemy is identified with Pulakēśin II.¹¹

It is argued that Kubja-Vishnuvardhana could have become the king of Vengi only after its conquest by Pulakēśin II. As Kubja-Vishnu commenced to rule in 614 A.D., the conquest of Vengi should have been effected in the

8 See Jouveau-Dubreuil, *The Pallavas*, p. 37.

9 *Indian Antiquary*, Vol. XX, p. 16.

10 *Epigraphia Indica*, Vol. VI, pp. 1 ff.

11. *The South Indian Inscriptions*, Vol. II, p. 346.

same year. Since the invasion of the Pallava kingdom followed the conquest of Vengi, it should be assigned to A.D. 614 or the succeeding year.

Here we have to face a difficulty. Granting that all these calculations are sound, the invasion, if it could have taken place in 614 or 615, could not have occurred in the reign of Mahēndra I, for, according to the data supplied by the Avantisundari, Simhavishnu should have been still ruling at Kāñchi.

Although the later Chālukyan grants and the Chīpurapalle plates assert that Kubja-Vishpu ruled for 18 years, that period should not be taken to mean the duration of his rule at Vengi. The truth of my contention is proved by the Satāra plates, which are dated in the eighth regnal year of Pulakēśin II, i.e., in 617 A.D. In 617 A.D., Kubja-Vishnuvardhana was still ruling the three Mahārāshṭrakas as a subordinate of his brother, the accepted Eastern Chālukya chronology would have us believe that he had already become the ruler of Vengi, this is disproved by the Satāra plates. The only reasonable conclusion is that the 18 years, for which Kubja-Vishnuvardhana is said to have ruled, should be taken as indicating the period of his rule over the three Mahārāshṭrakas as well as Vengi. The following remarks of Dr Fleet may be cited in this connection. "The historical event which gave this starting point was the installation of Vishnuvardhana I, not as the Mahārāja or the independent ruler of a separate kingdom, but as Yuvarāja, associated in the government with his elder brother Pulakēśin II"¹² In other words, the period of Vishnuvardhana's rule was calculated from the time of his appointment as yuvarāja, and he held that office at least for 18 months before issuing the Satāra plates. If this interpretation is admitted, then the belief that the Chālukyan conquest of Vengi took place in 614 or 615 A.D. should be given up as utterly unfounded. As the Aihole inscription does not mention either the name of the Pallava king whom Pulakēśin II defeated, or the year in which he achieved the exploit, the only deduction that can be made on its basis is that he invaded the Pallava kingdom sometime before 634-5 A.D. As the Kāsakudi plates do not mention the name of the enemy whom Mahēndra I defeated at Puḷḷalūr or the dynasty to which he belonged, there is no reason why he should be identified with Pulakēśin II¹³. Therefore, it is not possible to fix the date of Pulakēśin's first invasion, with the aid of the records already mentioned.

¹² Indian Antiquary, Vol XX, p 5

¹³ Mr T N Subrahmanya Iyer believes that the enemy whom Mahēndra I defeated at Puḷḷalūr was the Ganga king Durvinita, who claims victories over some enemies at Andari, Alattur, Porulare and Pernagara. Of these places Porulare is said to be the same

There is reason to believe that the conquest of Vengi did not take place before 630 A.D. It seems to have been due to a desire of Pulakēśin II to provide for his brother Vishnuvardhana. We learn from the Satāra plates dated in the 8th year of the reign of Pulakēśin II, that Vishnuvardhana was the yuvarāja of his brother, and that he held the office until Pulakēśin's 21st regnal year, as evidenced by his Koppāram plates¹⁴

The 21st regnal year of Pulakēśin is said to correspond to 631 A.D. Vishnuvardhana is styled mahārāja in the Chipurapalle plates which are assigned to 632 A.D. What was the reason for this change in the title of Vishnuvardhana? Why did he cease to be the yuvarāja in 631-32 A.D. and assume the title of mahārāja?

The eldest son of the king is usually recognised as the yuvarāja or the heir-apparent to the throne, but when the king has no sons, his younger brother is made the yuvarāja. This practice is followed in our Hindu states even at present. As Vishnuvardhana continued to be the yuvarāja or the heir-apparent of Pulakēśin II until his 21st regnal year (631 A.D.), it is reasonable to infer that he had no sons born to him until then. If Pulakēśin had a son, it is extremely improbable that he should have recognised his brother as his yuvarāja. Probably his son, Chandrāditya was born either in 630 A.D. or a little earlier. Naturally that son had to be recognised as yuvarāja, and Vishnuvardhana had to yield place to him. The hopes of Vishnuvardhana who was expecting to succeed his brother on the throne of Bādāmi were thus suddenly dashed to the ground, and he should have been extremely disappointed. Pulakēśin II who appears to have had a genuine affection for his brother, desired to compensate him adequately by making him ruler of a kingdom which might be considered as an equivalent to the kingdom of Bādāmi. It is for this reason that he had undertaken the conquest of Vengi.

The kingdom of Vengi is said to have been included in the Pallava dominions at this time,¹⁵ but this statement is not based on evidence. The Pallava kingdom did not extend beyond the Krishna. The king who ruled over

as Puḷḷalūr, and Pernagara as Pernagar, both of them are included in the Conjeevaram talūka of the Chingleput district. According to an old inscription at Siragunda, Nirvinīta's younger son assumed the Kongara throne from the Kidūvetṭi and the Vallava king (E. C., VI, p. 56). There is considerable difference of opinion among scholars regarding the identity of this Nirvinīta. Some identify him with Avinīta, and others with Durvinīta. As the inscription is badly edited, it is not possible to make any sense out of it. It may, however, be assumed that the inscription refers to some conflict between the Gangas and the Pallavas, but it is not possible to assert, on the authority of this inscription, that Durvinīta fought with the Pallavas.

14. Epigraphia Indica, Vol. XVIII, p. 257

15. R. Gopalan, The Pallavas of Kanchi, p. 89

Vengi on the eve of the Chālukyan conquest belonged to the Vishnugunḍin dynasty, and the Vishnugunḍins appear to have been quite friendly to the Pallavas.

At the time when the Koppāram plates were granted Pulakēśin II appears to have just completed the conquest of Vengi. "Be it known to you," says Pulakēśin, "that Vallabha being present in person, the execution (of the present grant) was formally bestowed upon Pṛithvi-duvarāja, who, having defeated the circle of enemies by his arm which was a churning stick of the wicked people of the Kali age, which was skilled in daring deeds in many battles, and which was wielding the drawn sword, has secured the kingdom to the lineage of his son."¹⁶

It is evident that Vishnuvardhana had taken a leading part in the conquest which seems to have been just then completed. Dr Hultzsch takes the clause "has secured the kingdom to the lineage of his son" to be an expression of the recognition of Vishnuvardhana's independence by Pulakēśin II.¹⁷ If this interpretation of the clause be correct, the Koppāram plates may be said to support our view that the conquest of Vengi was designed to compensate Vishnuvardhana for his loss of the yauvarājya.

Pulakēśin II is said to have invaded, as noticed already, the Pallava kingdom twice. The second of these invasions, as stated already took place in 641-42 A.D. Now, the Koppāram plates give us the date of the first invasion. The village of Irbuli which Pulakēśin granted to the Brāhmana, Vēdaśrama was included in the Karmarāshṭra. The territory extending from the Krishna to the Guṇḍlakamma valley was known as Karmarāshṭra during the time of the Pallavas. That the Pallava authority was recognised in this region during the time of Mahēndra I is proved by an epigraph at Chējerla in the Guntūr district. Therefore, the village which Pulakēśin granted to Vēdaśrama was situated in one of the provinces of the Pallava kingdom over which Mahēndra I ruled. It is stated in the Koppāram grant that in 631 A.D. Pulakēśin II was present in Karmarāshṭra which formed part of the dominions of Mahēndra I. He could have only been present there as a conqueror. Since Karmarāshṭra was the northernmost province of the Pallava kingdom, it may be said that the Chālukyan invasion had commenced in 631 A.D. If we are right in our interpretation of the relevant facts, the first invasion of Pulakēśin II could not have taken place during the reign of Mahēndra I. It has to be placed in the first year of the reign of his son. The death of Mahēndra I, and the accession of his youthful son Narasiṃha I, should have offered a favourable opportunity for Pulakēśin to attack the Pallava kingdom.

16. *Epigraphia Indica*, Vol. XVIII, p. 257.

17. *Epigraphia Indica*, Vol. XVIII, pp. 257 ff.

A Buddhist Relief from Nāgārjunakoṇḍa

T N RAMACHANDRAN

The reliefs of the stūpas at Nāgārjunakoṇḍa, in the Palnad Taluk of the Guntur District, situated on the banks of the river Kṛṣṇā are of immense importance to the student of early Andhra art for we can discern in them a local character that is as much manifest in the early reliefs of Jaggayyapeta as also in the later ones at Amarāvati and Goli. The excavations at Nāgārjunakoṇḍa were carried out successfully by Mr Longhurst, a veteran Archaeologist, under whose vigilant supervision several beautiful reliefs including the one forming the subject of this paper were unearthed in well-preserved conditions¹

The relief that we have selected here for discussion (plate I) is interesting in more ways than one dating from about the third century AD. Apart from its grandeur of conception and aesthetic appeal it presents many points of iconographic interest, its identification being indeed a problem. It shall be our attempt here to indicate the probable identity of the figures carved on the relief.

Proceeding from the left, we can find in a small rectangular panel formed by two columns an ornamental pair (*mithuna*) engaged in love making, the man offering his lady-love some drink from a cup held in his right hand. With such *mithuna* pairs we are familiar as we find them in any number at Amarāvati and Goli, their purposes being purely decorative.

The next panel is indeed a problem. In a broader panel formed by two similar columns stand a number of figures. In the centre stands the principal figure in the group representing a king. The king has got his right hand lifted up, the palm facing outwards while his left is clenched and held in a level with the shoulder. The king being of comparatively larger size, it is evident that he is the centre of attention and as such the principal personage in the group. On his right stand six men, five of them of lower status, probably middle class men, while the sixth, who is nearer the king, is a noble or a personage of some higher status as indicated by the ornamental turban on his head. Nobles and

1 To the kindness and courtesy of Mr Longhurst I owe a photograph of the relief that forms the subject of this paper.

princes are shown both at Amarāvati and Goli with such a turban (*ushnisha*) To the king's left stand a lady, probably his queen, and a man from whose dress it is evident that he is lower in rank than a noble. All the figures are turned towards the king and are in an attitude of supplication, four of them clearly showing the *añjali*, the mark of supplication or worship. Above the king a *chakra* and a cylindrical article with flames issuing from its two sides can be made out while a horse and an elephant (only their fore-parts) can be seen on the king's left, above the queen and the man next to her.

Can we characterise the whole as "a representation of the Chakravartin, the ruler of the world, and his seven jewels"² or as "a Chakravartin in all his glory, and as embodying the ancient Indian idea of the king as the source and fountain-head of all prosperity"³ or as a "standing king, who must be either the Great king of Glory, Mahāsudassana of the *Sūtra*, or one of the early Andhra kings known to history, in the capacity of founder or benefactor" associated with whom are the "seven treasures (*sapta-ratnas*) of a Chakravartin" and whose "right hand is stretched upwards to the sky, where from a line of clouds, there is falling a rain of square punch-marked coins"⁴ The possibilities that have to be considered here are if any Chakravartin endowed with the seven *ratnas* was intended, or the Chakravartin Mahāsudassana of the *Sūtra* or neither but some other.

No ordinary Chakravartin could have been intended for a study of the scenes occurring at Amarāvati and Jaggaṃyapeta and Goli reveals the fact that sculptural representations of men of fame, scenes from the *Jātakas* and the life of the Buddha were for the most part intended. The Chakravartin in this case ought therefore to be one of fame, of such fame as Buddhist religious texts would think of including so that the life of the particular Chakravartin thus included might serve as a model to the Buddhist brothers and sisters. Indeed, viewed thus, the place of honour has to go to Mahāsudassana of the *Sūtra*,⁵ than whom there was no greater Chakravartin and as such the central figure can be put down as representing Mahāsudassana. The only objection for this identification is the particular pose of the Chakravartin's right hand, which is lifted up and the clenched condition of his left.

Now that Mahāsudassana is out of the question we have to make a search for other glorious men whose life-stories would be considered to deserve

2. Bachhofer, *Early Indian Sculpture*, Vol. I, p. 28.

3. A. K. Coomaraswamy, *A Royal Gesture and some other motifs*, p. 61.

4. *Ibid.*, p. 58.

5. *Dialogues of the Buddha*, part II — *Mahāsudassana Suttānta*, pp. 182-232—S. B. B., Vol. III.

sculptural representation, which would be the case only if their life-accounts are such as to bring home to the Buddhist faithful the idea that they should take to the path of virtue and cultivate such habits and conduct as would vouchsafe for them the goals of their models, viz., those glorious men. At the same time we have to see that those life-stories account satisfactorily for the particular poses of the Chakravartin's hands.

According to *Milinda-pañha*⁶ there were four men who by giving gifts and by the practice of virtues prescribed by the Buddhist texts, attained even in their earthly bodies to glory in the city of the gods (*tridaśapura*) and they were Mandhātā, Nimi, Sādhina and Guttila who are the heroes in the Jātakas named respectively after them.⁷

The first three were Chakravartins while Guttila was but a musician and as such does not come within the scope of our discussion. Nimi and Sādhina too do not come within our purview for their life-stories do not take into account the particular poses of the king's right and left hands in our sculpture, though they were great Chakravartins attended by all the paraphernalia that we have described already. The Chakravartin that is left out for our consideration by the process of elimination is Mandhātā, whose life appears to have caught the fancy of the Buddhist faithful in a remarkable manner. Not only is he made the hero in the Pāli Jātaka named after him but also one of the *avadānas* is devoted to him as is clear from the inclusion of his life in the Sanskrit *Dvayāvadāna* (a collection of early Buddhist legends).⁸ A brief account of the Mandhātu-Jātaka will be as follows —

Long ago, there was a Chakravartin by name Mandhātā who was endowed with the seven *ratnas*,⁹ the four supernatural gifts or powers¹⁰ and the royal

⁶ S B E, Vol XXXVI—"The questions of King Milinda," part II, p. 145

⁷ Mandhātu-Jātaka, No 258—Cowell's edition, Vol. II, pp. 216-218,

Nimi-Jātaka, No 541—Cowell's edition, Vol. VI, pp. 53-68,

Sādhina-Jātaka, No 494—Cowell's edition, Vol. IV, pp. 223-227, and

Guttila-Jātaka, No 243—Cowell's edition, Vol. II, pp. 172-178

⁸ Edited by Cowell and Neil, 1886, XVII, 200-228

⁹ They are, as listed in the *Mahāvastava Suttānta* and *Lakkhaṇa Suttānta*, wheel, elephant, horse, light-giving jewel or gem (*mani-ratna*, which was of "vaiḍūrya, bright, of the finest species, with 8 facets, excellently wrought, clear, transparent, perfect in every way"), woman (queen), steward or treasurer or a minister or general (*parināyaka*). The *parināyaka* is according to the *Lalitavistara* a general, and according to *Buddhaghosha* the eldest son of the king, the *yuvarāja*.

¹⁰ Four *iddhis*—handsome and pleasing figure, long life, perfect health, popularity with priests, laymen and all. For details see *Mahāvastava Suttānta*, pp. 208-9.

insignia¹¹ "and he was a great monarch. When he clenched his left hand, and then touched it with his right, there fell a rain of seven kinds of jewels, knee-deep, as though a celestial rain-cloud had arisen in the sky; so wondrous a man was he"¹². His life lasted for countless ages. Though he had everything that he could possibly desire, he showed signs of discontent and began to desire for more wealth, power and the like. He was told of the heaven of the four great kings, to whom he went and ruled with them their kingdom too for a long time. Still his craving was not quenched.

On being told by the four heavenly monarchs that the heaven of the *Trayastrimsa* gods was more lovely than theirs he went to that heaven where Sakka, the king of the Gods, gave him half of his own kingdom. Mandhātā reigned in the heaven of Sakka for ages and ages as it were, for the text says that six and thirty Sakkas had come and gone, but still Mandhātā went on as the joint ruler of the heaven, without his desire and craving being quenched. His passion grew and he determined in his heart to kill the then Sakka so that he can rule the whole heavenly realm. But kill Sakka he could not. This greed of his was the root of his impending fall. "The power of his life began to wane, old age seized upon him." He fell from heaven into a park belonging to his mortal kingdom and the gardener made known his return to the royal house.

All the people came and gave him a place to rest in the park where he lay in lassitude and weariness awaiting his death. Pressed for a message for his people he gave the following—"Take from me this message to the people. Mandhātā, king of kings, having ruled supreme over the four quarters of the globe, with all the 2,000 islands round about, for a long time having reigned over the people of the four great kings, having been king of Heaven during the life-time of six and thirty Sakkas, now lies dead." With these words he died, and went to fare according to his deserts.

There are two statements in the text that throw light on the particular poses of the Chakravartin's hands in the sculpture. The first refers to the

11 *Milinda-pañha*, V, 3 (S B E, Vol II, p 207)—The royal insignia (*paribhoga-bandhāni*) consist of umbrella, *uśnīsha* or turban, *chāmara*, sword, and throne.

12 The *Divyāśvedāna* version is slightly different. In it it is said the king desired that there should be a rain of gold for seven days in his private chamber or *zenana* and that not even a pie should fall out. Even as he desired so it happened, not even a piece fell outside his private chamber. The text itself is—"ahovata me'ntahpurre saptāham hiraṇyam varṣham pated ekakārāhāṇaṇo'pi vāhur na nīpatet | Sahachuttotpādād eva rājño Māndhātasyāntahpurre saptāham hiraṇyam varṣham vṛṣhṭam ekakārāhāṇaṇo'pi vāhur na nīpātito"—Cowell's edition, p 213.

falling of "a rain of seven kinds of jewels, knee-deep, as though a celestial rain-cloud had arisen in the sky" when Mandhātā clenched his left hand and then touched it with his right ¹³

The second statement was made by the Buddha (Master) himself after he had finished the narration of the *Mandhātū-Jātaka* by way of drawing out the moral from the legend for the benefit of the *saṅgha*. It is in three stanzas, the latter two being the same as verses 186 and 187 of *Dhammapada*, and they are —

"Wherever sun and moon their courses run
All are Mandhātā's servants, every one,
Where'er earth's quarters see the light of day,
There king Mandhātā holds imperial sway

Not though a rain of coins fall from the sky
Could anything be found to satisfy
Pain is desire, and sorrow is unrest,
He that knows this is wise, and he is blest.

Where longing is, there pleasure takes him wings,
Even though desire be set on heavenly things
Disciples of the Very Buddha try
To crush out all desire eternally" ¹⁴

Let us examine the details in the sculpture in the light of the text. The cloud formula which has been discussed at some length by Dr. Coomaraswamy in his "A royal gesture and some other motifs" (p. 58) is not in evidence. The left hand of the Chakravartin is clenched as required by the text and this pose may be taken as almost a permanent one for the left hand for the function of rain-producing. The right hand is lifted upwards with the palm outwards, and the whole is in a position suggesting that the hand is in the act of coming down to touch or more probably pat or clap the clenched left hand. Magicians and jugglers usually resort to such tactics to punctuate the various items in their programme and to catch the eye of the spectator, and they invariably clap or pat their hands before producing the magical effects that they are up to. We may not be wrong in supposing that even as the magician or the juggler in the performance Mandhātā is here in between his rain-producing shows, each tap with the right on the clenched left auguring

13. *The Jātaka* (Cowell), Vol II, p. 216

14. *Ibid.* p. 218

a stream of coins or jewels. The greedy monarch that the Buddha sufficiently represents him to be is going on vehemently with the game for greed knows no bounds. He has lifted his right hand and has spread the palm sufficiently. The clenched left, as I observed already, is a permanent pose, a sign of determination so to say which sufficiently represents the king's standing and unquenchable greed. What has to follow, as follow it must, is for the right to touch the left to produce the rain of coins. By such a rendering the sculptor has brought out sufficiently the import of the Lord's maxim, "Not though a rain of coins fall from the sky could anything be found to satisfy." According to the *Dvayāvadāna*¹⁵ version, we have the rain of gold in the king's private apartments and nowhere else for seven days. The whole is therefore symbolical of the king's greed.

The other details can easily be explained. The seven *ratnas* associated with the Chakravartin are arranged in the relief as follows. Starting from the right we get the elephant, the horse, the *chakra* (*dharmachakra*) and the gem (*mani*) with flames indicating illumination issuing from its sides. Below the elephant is the steward or the treasurer and below the horse and by the side of the Chakravartin is his queen. On the Chakravartin's right stands the *parināyaka*, who is here represented as the *yuvārāja*, the eldest son of the king, following the definition of Buddhaghosha. According to the *Mahāsudassana Suttānta* and the *Lakkhana Suttānta* and the *Lalitavistara* the *parināyaka* is either a minister or a general. The other men standing on the left are common folk, probably the Chakravartin's subjects that had come to witness with amazement the Chakravartin's miraculous powers in the direction of producing rains of coins and jewels.

This Jātaka is also sculptured in a relief from Jaggayyapeṭa¹⁶ in which the rain formula is clearly shown, and in a rail pillar¹⁷ from the Amarāvati stūpa where the rain formula is not in evidence as in our relief.

15 The *Dvayāvadāna* is a collection of very early Buddhist legends and unlike the *Mahāvastu* is generally written in fairly correct Sanskrit by various authors. Most of the legends belong to the *Vinaya piṣaka*, they are not translations from any Pāli original. Like the others which relate to Asoka's history they seem to come down from an independent source. According to Cowell and Neil (p. viii) "they have all suffered from the careless ignorance which characterises Northern as opposed to Southern Buddhism, they are the isolated fragments which alone survive from what was once a large literature." Some light is thrown on their age and relation to the Buddhist schools by the fact that there is no mention in them of Avalokiteśvara, Mañjuśrī or the "Om mani padme hūm" except perhaps in *avadāna XXXIII*, p. 613, l. 26.

16 Burgess, *The Buddhist Stūpas of Amarāvati and Jaggayyapeṭa*, pl. LV 3.

17 *Ibid.*, pl. V, 2.

The Chronology of the Later Pallavas

M SOMASEKHARA SARMA

I.

The chronology of the later Pallavas of Kānchi is still a problem awaiting solution. Though their genealogy, beginning with Nandivarman Pallavamalla is now quite clear, the period of rule of these kings is beset with difficulties, as their inscriptions mention only their regnal years, omitting altogether the dates in Śaka era. Thus, it is known from their inscriptions that Nandivarman II Pallavamalla ruled for 65 years, his son Dantivarman for 51, and his grandson Nandivarman III for 23 and his great-grandson Nṛpatunga for 26 years. Scholars are divided in their opinion, as to the place, in the Pallava genealogy, of Aparājita, who ruled for 18 years. Mr V Venkayya supposes that Aparājita was the son of Nṛpatunga.¹ Mr T A Gopinatharao, writing about "The Pallavas and the Gāṅga Pallavas,"² has put forth the theory that the name Aparājita was but a pseudonym of Nṛpatunga. Dr G J Dubreuil, in his work "Pallavas," states that Aparājita ruled for 18 years but gives neither the date of his accession nor his relationship to Nṛpatunga. He also opines that Āditya I reigned after the death of Nṛpatunga, in about 880 A D. But yet he makes Aparājita the son of Nṛpatunga.³ Mr R Gopalan, a still later writer of "The History of the Pallavas of Kānchi," remarks that Aparājita was perhaps the successor of Nṛpatunga, presumably his son.⁴ His reasons for supposing thus, are as follows. According to the Udayēndiram plates,⁵ Western Gāṅga Prithivipati I is described to have entered heaven "having defeated by force the Pāṇḍya lord Varaguna II in the great battle of Śrīpurambyam and having thus made his friend's title Aparājita significant." From two inscriptions at Āmbūr⁶ of Nṛpatungavikramavarman, it is known that Gāṅga Prithivipati was his feudatory. On the presumption that this Gāṅga Prithivipati, the feudatory of Nṛpatungavikramavarman,

1 Ep. Rep. 1906, p. 64.

2 The Madras Christian College Magazine, 1907.

3 Genealogical pedigree of the Pallavas of Kānchi, page 70 of his latter work "The Ancient History of the Decan".

4 The Pallavas of Kānchi, p. 142.

5 S. I. I., Vol. II, p. 384, v. 18.

6 Ep. Ind., Vol. IV, p. 182.

was identical with Western Gāṅga Prithivīpati I, who gave his life for Aparājita in the battle of Śrīpurambiyam, Mr Gopalan arrives at the conclusion noted above. Mr K V Subrahmanya Iyer, while editing "Three Tamil Inscriptions from Lālguṇi" in the "Epigraphia Indica,"⁷ comes to the same conclusion as Mr Gopalan and says that Aparājita was the last Pallava ruler of Kānchi. We learn from the Tiruvālaṅkāḍu plates⁸ that Āditya I defeated the Pallava king Aparājita and occupied his kingdom. The existence of an inscription, at Tirumālur near Conjivaram,⁹ of the 21st year i.e., A.D. 891¹⁰ of Āditya I leads Mr Iyer to draw such a conclusion. Thus Mr Iyer and Mr Gopalan make Aparājita, a virtual son and successor of Nṛpatunga, though the former's relation to the latter is not revealed by the inscriptions either of Nṛpatunga or Aparājita.

The question of the chronology of the later Pallavas has not been taken as an independent subject for consideration for a long time, perhaps owing to the scarcity of materials to determine it. Dr Fleet, who has rendered invaluable services for South Indian Epigraphy, while editing a Western Gāṅga record¹¹ had to discuss the genuineness or otherwise of the Western Gāṅga records and the chronology of the early Western Gāṅga kings. In that connection, though he writes that Nandivarman Pallavamalla's fiftieth year should be between A.D. 733 and 747, he remarked that "It is much more likely that his (Nandivarman Pallavamalla's) reign did not even commence till A.D. 715 or later."

Dr Dubreuil was the next scholar to consider this question in his history of "The Pallavas." He states that the accession of Nandivarman II must have taken place between 717 and 737 A.D. On different considerations, he comes to the conclusion, that the event must have taken place, prior to 719-20, thereby, giving 717 as the most probable date, which he finally fixes.^{11a} The reasons that have actuated him to fix that date are as follows. He presumes at the start that A.D. 674 is "the correct date," on the authority of the Gadwāl¹² and Kēndūr¹³ plates, which show that Paramēśwaravarman I repulsed the Chālukyas under Vikramāditya I. Between this date and the

7 Vol. XX, p. 46

8 S. I. I., Vol. II, No. 205

9 Ep. Coll., No. 286 of 1906.

10 Ep. Ind., Vol. XIX, p. 81

11 Ep. Ind., Vol. V, p. 158.

11-a The Pallavas, p. 66

12 Ep. Ind., Vol. X, p. 101

13. Ep. Ind., Vol. IX, p. 202.

accession of Nandivarman Pallavamalla, these events, viz, (i) the end of the reign of Paramēśwaravarman I, (ii) the reign of Narasimhavarmā II (Rāja simha) as a whole, which was probably long enough, and (iii) the reign of Paramēśwaravarman II, which was probably short — must have taken place. These must have taken 40 years. On this basis, he arrives at 716-717 A.D., as the date of accession of Nandivarman Pallavamalla. Moreover, he verifies this result with some other data. As stated already, Dr. Dubreuil thinks the Chōla King Āditya I began to rule (over the Pallava dominions) after the death of Nṛpatunga, who (according to him) ceased to reign about 880 A.D. ($717+62+51+24+26=880$). When he wrote his "Pallavas," Nandivarman Pallavamalla's inscription of his 65th regnal year did not come to light and it is unaccountable how he had given Nandivarman III 24 years of rule when actually only his 23rd regnal year is known by his latest inscriptions. Prof. C. S. Srinivasachari and Mr. C. V. Vaidya, who have also written about the Pallavas, accepted the date of Dr. Dubreuil.

After Dr. Dubreuil, Mr. R. Gopalan has written the history of the Pallavas of Kāंची, in which he has given A.D. 710 as the date of accession of Pallavamalla. He did not cite any reasons either to reject the date A.D. 717 of Dr. Dubreuil or to accept his (710 A.D.) in preference.

Recently Mr. K. V. Subrahmanya Iyer, while editing, in *Epigraphia Indica*, "Three Tamil Inscriptions from Lālguḍi," had occasion to review this problem once more and arrived at the date 696 A.D., as the first year of the reign of Nandivarman Pallavamalla. His reasons are as follows. From the Tiruvālangāḍu plates, it is known that Āditya I defeated Aparājita and occupied the Pallava kingdom. Mr. Iyer, therefore, takes Aparājita to be the last of the imperial Pallavas and the son and successor of Nṛpatunga, for reasons known already. Āditya I was in possession of the country round Conjivaram by his 21st regnal year, i.e., 891 A.D., for A.D. 870-871 was fixed to be his date of accession, with the aid of the Takkōlam inscription.^{13a} It must have taken Āditya I at least three years to settle in the country after defeating Aparājita. So the last date of Aparājita may be fixed as A.D. 888. Counting back from this date, he arrives at A.D. 870 as the first year of the reign of Aparājita and the last year of Nṛpatunga, his predecessor, and 844 A.D. as the year of accession of Nṛpatunga as well as the last year of Nandivarman III, his father, their regnal years, as supplied by their inscriptions being 18 and 26 respectively. As the highest regnal year for Nandivarman III is known to be 22, the first year of Nandivarman III should fall in A.D. 822. But that is not so, because the Western Gāṅga records say

that Rāshtrakūṭa Gōvinda III and Pallava Nandivarman, both crowned kings, tied the fillet round the head of Śivamāra II Saigoṭṭa, son of Śrīpuruṣa Muttarasa, the Western Gāṅga king. The last year of Rāshtrakūṭa Gōvinda III is known to be A D 814. As such, this event must have taken place at least two years before the last date of Gōvinda III, i.e., in A D 812. In accordance with this date, the date of accession of Nandivarman III was shifted back 10 years, to make him a contemporary with the Rāshtrakūṭa Gōvinda III. Thus, even in the absence of regnal years after 22, Mr. Iyer makes Nandivarman III rule from A D 812 to A D 844. He deducts 116 years (51+65) from A D 812, the first year of Nandivarman III, as also the last year of his father Dantivarman, thus being the period of rule of both Dantivarman and Nandivarman Pallavamalla. Mr. Iyer arrives at the date A D 696 as the first year of Nandivarman Pallavamalla's reign. Thus, there are three dates in the field, so far, for the accession of Nandivarman II Pallavamalla, namely A D 696, A D 710, and A D 717. Now, let us consider whether any one of these dates is correct, and if not, whether we can fix the chronology of the later Pallavas on a still different but firmer basis.

The problem of the chronology of the later Pallavas of Kānchi may be tackled from more than one point of view, namely, the histories of the Gāṅga, the Rāshtrakūṭa, and the Bāṇa dynasties. First let us try to fix the date of the accession of Nandivarman Pallavamalla and thus the chronology of the later Pallavas, from the Gāṅga point of view.

II

FROM THE POINT OF VIEW OF GĀNGA HISTORY

Now, at the outset, we are faced with the difficulty of the suspicious nature of some of the Western Gāṅga records, as remarked by Dr. Fleet, the Penunkonda plates alone of Mādhava II being excepted¹⁴. Dr. Fleet stamped almost all the copper plate records of the Western Gāṅgas as spurious, even though Mr. Rice and Mr. Narasimhachariar, were long contending against such a sweeping condemnation. No doubt, there are some records like the Tagadūr plates of Harivarman,¹⁵ the Tanjore grant of Arivarman of Śaka 169,¹⁶ the Tāgarta plates of Taḍaṅgāla Mādhava II, of Śaka 279,¹⁷ the Marcara grant of

¹⁴ Ep. Ind., Vol. XIV, p. 331.

¹⁵ Ep. Carn. Vol. III, Nj. 122.

¹⁶ Ind. Ant., Vol. VIII, p. 212.

¹⁷ Ep. Carn., Vol. VII, Sk. p. 52.

Avinita, of Śaka 388¹⁸ and perhaps some more that merit his condemnation. But, in spite of this, many of the Western Gāṅga kings, for whom we have copper plate records, are also known from the lithic records, which are treated as genuine and whose authority is not yet questioned by scholars. Thus, the names of the first four Gāṅga kings, Kongaṇivarma Dharmamahādhirāja, his son Mādhavamahādhirāja, and his grandson Harivarma Mahādhirāja and his great-grandson Viṣṇugōpa Mahādhirāja, usually met with in each and every later copper plate grant of the Western Gāṅga kings, are also found mentioned in an incomplete stone record, in the Kōlār district, Mulbāgal Taluq,¹⁹ in the same order of succession and relation of father and son, as recorded in the copper plates. In the words of Mr. Rice, "it is the only stone inscription that has been found containing the phrases almost uniformly employed in their (Western Gāṅga) copper plates. The Udayēndiram plates of Prithivipati II Hastamalla,²⁰ which are beyond suspicion and are frequently quoted in connection with the battle of Śrīpurambium, mention at random, some more kings — Viṣṇugōpa, Harivarma, Mādhavavarma, Durvinita, Bhūvikrama and Śivamāra. Therefore, their existence need not reasonably be doubted. As for Durvinita, there is the "Avantsundari Kathāsāra" to prove that he was a historical figure. If Nirvinita of a lithic record from Chikmāgalūr²¹ is identified with Avinita, considering the 'ardha sāmya' of these names, then Avinita also can be said to have been represented by a stone record. One of the early Western Gāṅga kings Śrīvikrama, father of Bhūvikrama, alias Śrīvallabha, is represented by a viragal in the epigraphical collection of the Mysore Archaeological department for 1917.²² It tells us that, while Śrī Vikrama Mahārāja was ruling the earth, Pabhu, Perāṅkōvan fell at Parvara during the capture of Rakkasanūru. (?) The existence of Śivamāra I is independently proved by an inscription at Vallūmalai, in the North Arcot District,²³ which enumerates four generations of kings, namely, Śivamāra I, his son Śrīpurusha, his grandson Ranavikrama and great-grandson Rājamalla. All these names are met with in the Western Gāṅga copper plate records, in the same order of succession and relation, the only difference being that this inscription makes Śrīpurusha, a direct son of Śivamāra I, while the copper plates invariably make him his (Śivamāra's) grandson. In any case, it is almost certain that Śrīpurusha's father never ruled the kingdom, as the copper plate grants do not even mention his name, but pass on from Śivamāra I

18. Ind. Ant. Vol. I, p. 362.

19. Ep. Carn. Vol. X, Mb. 263.

20. S. I. L., Vol. II, p. 375.

21. Ep. Carn., Vol. VI, Cm. 50.

22. Mys. Arch. Rep., 1917, p. 28, para 77.

23. Ep. Ind., Vol. IV, p. 140.

to Śrīpuruṣa as king. So this minor difference in the geneology, supplied by this stone inscription, may be overlooked. From Śrīpuruṣa Muttarasa any number of stone inscriptions of his, his son's, as well as his descendants', have come to light. If the lithic records, quoted above, are taken as genuine and authoritative, then they serve us well in proving the genuineness of the mention of those Gāṅga kings about whom doubts have been expressed, as also more or less the correctness of the usual Western Gāṅga geneology, given in most of the later Gāṅga grants.

In spite of the charge that the grants are spurious, there is no impossibility, as Dr Fleet rightly thinks, as to the truth of the statements contained in the grants, with the exception of the facts of donation. Hence, I take it for granted that the two records, the Ālūru grant of Śaka 721, i.e., A.D. 799²⁴ and the Maṇṇe plates²⁵ of Śaka 719 (A.D. 797) are genuine and reliable. These two grants contain the interesting statement, referred to by Mr K. V. Subrahmanya Iyer, that Śivamāra II Saigoṭṭa was anointed to the Gāṅga kingdom by the crowned kings, the Pallava Nandivarman and the Rāṣṭrakūṭa Gōvinda. Let us see if this synchronism between these three kings of three different dynasties, enables us to assign an exact date for the event alluded to in the inscriptions quoted above and thereby helps us in determining the date of the accession of Nandivarman Pallavamalla. One fact is clear from the above inscriptions, namely, that the anointment of Śivamāra II must have taken place before Śaka 719, i.e., 797 A.D., as this is the earliest date we get for the event. Now, if Śivamāra II was anointed to the Gāṅga kingdom, it must be only after the death of his father Śrīpuruṣa Muttarasa. Thus, indirectly, it is essential to ascertain the period of rule of Śrīpuruṣa.

The question of whether the existence of the early Western Gāṅga kings is fictitious or not, need not detain us here. Accepting Dr Fleet's view, the existence of the Gāṅga kings from Śivamāra I, on the authority of the Valḷimalai inscription²⁶ should at least be taken to be genuine whatever may be the relationship between Śivamāra I and Śrīpuruṣa, the latter was certainly a successor but not a predecessor of Śivamāra I, and was accepted as a genuine historic figure by even the extremely cautious Dr Fleet. When did Śrīpuruṣa rule?

Many of the stone records as well as those in copper, that have come to light, prove that Śrīpuruṣa was a great king, wielding authority over a great

24 Mys. Arch. Rep., 1924, p. 72.

25 Ep. Carn. Vol. IX. N° 60.

26 Ep. Ind., Vol. IV, p. 140.

portion of the present Mysore State. There is the epigraphical confirmation, that he was a contemporary of Krishna I, Akalavarsha and Subbatunga, and successor of Dantidurga, who was the founder of the Rāshtrakūṭa kingdom. He led many incursions into the Gāṅga kingdom, and epigraphs confirm the Raṭṭar (Rāshtrakūṭa) rising in the time of Śrīpurusha Muttarasa.²⁷ We find a number of lithic records of the time of Śrīpurusha, which refer to the battles fought with Ballaha, i.e., Vallabha, who is no other than Krishna I.²⁸ This Krishna I was mentioned in them as Ballaha, Ballavarasa and Kannarasa, the latter being the Prakrit form of Krishna. The name Kannarasa occurs in a viragal at Hriḡuṇḡal, Tumkūr Taluq, which records that, while Śrīpurusha was ruling the kingdom of the world, and Siyagalla (a subordinate of his) was governing the Maṇugeṇaḡu 300, some one fought against Kannarasa and fell in the battle of Pinchanūru.²⁹ There are some more viragals, which refer to the wars with Ballavarasa and record the death of some heroes in the battle of Bāgeyūru.³⁰ These viragals enable us to know at least two of the battles fought — the battle of Pinchanūru and that of Bāgeyūru — in the campaign of the Rāshtrakūṭas against Gāṅgavāḡi, during the rule of Rāshtrakūṭa Krishna I. That at least some of the northern portion of Gāṅgavāḡi was subdued by the Rāshtrakūṭas is known by the Talagaon plates of Krishna I,³¹ dated Śaka 690, i.e., 768 A.D. They explicitly state that Krishna I was engaged in an expedition against the Gāṅgas and that his camp had been pitched at Maṇṇenagara (the capital of the Gāṅgas), latterly identified by Mr Rice with Maṇṇe, in the Nēlamangala Taluq.³² But the occupation of that country by Krishna I was a temporary one, as is proved by the Dēvarahallī plates of Śrīpurusha.³³ The grants mentioned in them were issued from the victorious camp of Maṇṇenagara itself.

More or less simultaneously, when Śrīpurusha was hard pressed by the Rāshtrakūṭas, the Bāṇas, who were the subordinates of the Pallavas of Kānchi, raided the Gāṅga country, at the instigation perhaps of their overlords. Then Śrīpurusha's son Duggamāra Eṇeyappa was governing Kuvalāla-nāḡu 300, the Gāṅga 6,000 and his queen Kānchiabbe was governing Agalē.³⁴ There are many lithic records of the time of Śrīpurusha, which go to prove

27 Ep. Carn., Vol. XII, Mi. 99

28 Mys. Arch. Rep., 1909-1910

29 Mys. Arch. Rep. 1909-10

30 Mys. Arch. Rep., 1909-10

31 Ep. Ind., Vol. XIII, p. 275

32 Ep. Carn., Vol. III, Intro., p. 10

33 Ep. Carn. Vol. IV, Ng. 85

34 Ep. Carn. Vol. X, Mb. 80

that Kuvalāla or Kōlāla, the modern Kōlār 300 and Gānga 6,000, were under the sway of the Gānga Śrīpurusha Muttarasa³⁵ Until the 42nd year of Śrīpurusha Muttarasa³⁶ Duggamāra Ereyappa, his son,³⁷ was holding undisturbed sway over Kovalālanāḍu 300 and Gānga 6,000 Sometime after the 42nd year of Śrīpurusha's reign, the Bāṇas led an incursion into the Gānga territory and attacked some villages³⁸ The Gānga army marched against that of Mahābalī Bāṇarasa,³⁹ when it was entering Kōyatūr, which was then included perhaps in the Gānga kingdom That this was included in it may be proved by the Vallam Rock inscription of Śivamāra⁴⁰ Many engagements have taken place between the Gāngas and the Bāṇas In one of these, Duṇḍu, otherwise known as Nurgunḍa Yuvarāja, father of Paramagula alias Prithivī Nurgunḍarāja, may have taken part, and this conclusion is warranted by the use of the term "the confounder of the Bāṇas," in the Dēvarahallī plates of Śrīpurusha⁴¹

That Nandivarman Pallavamalla, a contemporary of Vikramāditya II, was also a contemporary of Śrīpurusha is proved by the fact that Dantivarman, son of Nandivarman Pallavamalla was reigning in Kānchu in A.D. 804, when Gōvinda III, grandson of Krishna I, invaded the Pallava kingdom So between Vikramāditya II and Gōvinda III, there was no other king ruling at Kānchu, than Nandivarman Pallavamalla, who was the predecessor of Dantivarman and a contemporary of Śrīpurusha

Perhaps just at this time Nandivarman Kāḍuvaṭṭi of Kānchu, also joined the Bāṇas in their fight with the Gāngas and a viragal of this period records that while Siyagella, a subordinate of Śrīpurusha, was governing the Kesumannunāḍu, someone fought and fell in the war with Kāḍuvaṭṭi, and I believe that this latter is no other than the Pallava king of Kānchu⁴² Another viragal⁴³ records that by Kongunū Muttarasa's order, Siyagellarasa smote the army of Kāḍuvaṭṭi, and in this encounter, ascended to Swarga These inscriptions prove in unequivocal terms that the Pallavas of Kānchu, while backing up the Bāṇas, invaded the Gāngavāḍi against Śrīpurusha The statement in the Tandantōttam plates of Kōvijaya Nandivikramavarman (i.e., Nandivarman II

35 Ep. Carn., Vol. X, Sp. 57, Ep. Carn., Vol. X, Mb. 255, Ep. Carn., Vol. X, Sp. 6
Mys. Arch. Rep., 1927, p. 82, etc.

36 Ep. Carn. Vol. X, Mb. 80

37 Ep. Carn., Vol. X, Mb. 255, Mb. 80

38 Mys. Arch. Rep., 1925, p. 66

39 Ep. Carn. Vol. X, Ep. 13

40 Ep. Ind., Vol. IV

41 Ep. Carn. Vol. IV, Ng. 85

42 Mys. Arch. Rep. 1906-10

43 Ep. Carn., Vol. IX, Ht. 21.

Pallavamalla) relating to his 58th regnal year⁴⁴ that Nandivarman took away from the Gāṅga king, a necklace, which contained in it the gem called Ugrodaya, might be as a result of his success in the Gāṅga-Pallava wars and thus enables us to conclude that Kāḍuvaṭṭi was finally victorious in this campaign and that the Gāṅga king was no other than Śrīpuruṣa Muttarasa

As a consequence, perhaps, of this defeat, Kuvalālanāḍu and Gangarusāsira (Gāṅga 6,000) were lost to the Gāṅgas and we find the Bāṇas in occupation of the Gāṅga 6,000⁴⁵ The Mahāvali Vānarasa, the subordinate of Nandivarman II and contemporary of Śrīpuruṣa, could be no other than Nandivarman of the Guḍmallam plates⁴⁶ and Jaya Nandivarman of the Udayēndiram plates⁴⁷ The question of the identity of all these historical figures will be proved in another section Even in the time of his son, Vijayāditya, mentioned in some inscriptions as Bijayitta, Gāṅga 6,000 was under the sway of the Bāṇas⁴⁸

There is reason to believe that the Western Gāṅga king Śrīpuruṣa Muttarasa passed away in the midst of his wars with the Pallavas and Bāṇas on one side and the Rāṣṭrakūṭas on the other An inscription^{49a} from Kulīḍikkī, Wandawash Taluq, North Arcot district, of the time of Vijaya Nandīśwara-varma Pallava, relating to his 52nd regnal year, records the death of Gangadīyarāyar Kannāḍu Perungangar, chief of Karṇaṭṭur, who at the instance of the uncle (or father-in-law) of the Bāṇa king, fought but fell on the day of the Pallava invasion against Perumāṇaḍigal. The term Gangadīyarāyar Kannāḍu Perungangar, may be taken to mean the king of the Gāṅgas, the elder Gāṅga king of Kannāḍu or Karnāṭa and the term Perumāṇaḍigal also is suggestive of the reference to the Gāṅga king, as it is known from an inscription⁴⁹ that Śrīpuruṣa, after slaying a valiant Kāḍuvaṭṭi of Kānchi, captured the Pallava state umbrella and since then assumed the Pallava title Permāṇaḍi After this event this title was assumed by the Gāṅga kings, subsequent to Śrīpuruṣa The term Permāṇaḍi alone was often used to designate a Western Gāṅga king These reasons lead us to believe that the Perungangar and Permāṇaḍi could be no other than Śrīpuruṣa, who, inasmuch as he had many sons, governing various provinces during his life time, was styled.

44 S. I I Vol II, p 517, Pt V

45 Ep Carn., Vol. X, Kl. 235

46 Ep Ind. Vol XVII, p 1

47 Ep Ind. Vol. III, p 74

48 Ep Carn., Vol. X, Bp 46 (?), Ep Carn., Vol. X, Bp 86 (?), Ep Coll., 327 of 1912

48-a Ep Coll., No. 154 of 1921.

49. Ep Carn., Vol VIII, Nr 35

as Perungangar⁵⁰ We are aware of the invasion of Kāḍuvaṭṭi of Kānchi against Śrīpuruṣa. All these foregoing facts suggest that the Gāṅga king, whose death was recorded, in the epigraph, quoted above, at the time of the Pallava invasion, was no other than Śrīpuruṣa. If this conclusion is right, it can be said that the invasion against Gāṅgavāḍi was undertaken by Nandivarman Pallavamalla in his 52nd regnal year, a reference to the latter having carried away a necklace as a result perhaps of his success in this war, was made in the Tāṇḍantōṭṭam plates of the same Pallava king, relating to his 58th regnal year.

From what was stated above, it can be concluded that the 52nd regnal year of Nandivarman Pallavamalla is the last year of Śrīpuruṣa Muttarasa. The copper plate grants of Śrīpuruṣa, though declared generally spurious, supply us with his 50th regnal year at the latest. 42nd is the latest regnal year as indicated by his lithic records.⁵¹ Those of his copper plate grants that contain the regnal, as well as the Śaka dates, consistently give A.D. 725 as the initial year of his reign.⁵² If A.D. 775, the 50th regnal year of Śrīpuruṣa, as supplied from his copper plate records, be taken as the last year of his reign, then Nandivarman Pallavamalla's date of accession will be A.D. 723 (775—52).

But Mr. Narasimbachariar brings to our notice, in one of his Mysore Archaeological reports, a stone inscription,⁵³ dated Śaka 710, i.e., A.D. 788, and alleged to belong to Śrīpuruṣa Muttarasa. The only reason for warranting such a conclusion is merely due to the statement made therein that Śrīpuruṣa Muttarasa was reigning at the time. On the evidence of this epigraph Mr. Narasimbachariar concluded that Śrīpuruṣa reigned for 62 years and that A.D. 788 should be taken as his last year. But the mere mention, that Śrīpuruṣa was ruling, cannot be taken as a sufficient authority to state that Śrīpuruṣa's reign extended to A.D. 788. No royal titles are attached to the name of Śrīpuruṣa there in the record, who was really one of the greatest of the Gāṅga kings. As it was the usual custom for the subordinates to assume the names of their overlords, as a token of respect, honour and humility, there might be Śrīpuruṣas or Muttarasas or even Śrīpuruṣa Muttarasas. In fact, we find mention of a Śrīpuruṣa Muttarasa, as a subordinate governor in some of the lithic records of the period. Moreover, the regnal years of Śrīpuruṣa are here and there mentioned in his lithic

50 Ep. Rep. 154 of 1921.

51 Ep. Carn., Vol. X, Mb. 90.

52 Ep. Carn., Vol. IV, Ng. 85, Dēvarahalli plates; Ep. Carn., Vol. VI, Mg. 36.

53 Mys. Arch. Rep., 1918, p. 44.

records though not consecutively, and they go as far as 42, and the regnal years supplied by his copper plate records go to 8 years more, i.e., up to his 50th year. Not even a single record of his, either in copper or stone, is found after his 50th year. If Śrīpurusha really had a reign of 62 years, it is unintelligible that no record of his is discovered yet after his 50th year, while the records prior to his 50th year are quite in abundance. One should not be wrong if one should conclude that the record of Śaka 710 may not really belong to Śrīpurusha Muttarasa at all. If the epigraph in question does not really belong to Śrīpurusha, then the last year of his reign is A.D. 775 and the first year of the reign of Nandivarman Pallavamalla should be A.D. 723. If, on the contrary, it is proved that A.D. 788 is the last year of Śrīpurusha, the date of Nandivarman Pallavamalla's accession will have to be changed accordingly.

The coronation of Śivamāra II Saigoṭṭa must have been an accomplished fact only in the time of Gōvinda, the Rāshtrakūṭa king, who was said to have tied the fillet round the head of Śivamāra. This event must have taken place only after the death of Śrīpurusha, but not during his reign. So if the last date of Śrīpurusha is definitely known, then it may be said that that date must be equivalent to the 52nd year of Nandivarman Pallavamalla, on the evidence of the Kuldikki inscription. Which date is correct for the last date of Śrīpurusha, A.D. 775 or A.D. 788? This is the question. Let us see if this can correctly be solved independently, from altogether a different point of view — the history of the Rāshtrakūṭas.

III

THE RĀSHTRAKŪṬA POINT OF VIEW

Let us go deep into this question and see whether we can successfully identify the two crowned kings, Pallava Nandivarman and Rāshtrakūṭa Gōvinda, mentioned in the two grants, the Ālūr and Manne, dated A.D. 799 and 797 A.D. respectively.

Even though Dr. Fleet is of opinion that the Manne grant of Mārasumha is spurious, he identifies Gōvinda, mentioned in this grant with Gōvinda III,⁵⁴ taking it for granted that there is no impossibility in the truth of the statement made therein. Other writers, even to this day, without even trying to verify the truth of his position, in the light of the recent epigraphical material, simply follow Dr. Fleet and repeat what he had written. Let us see if the

⁵⁴ Ep. Ind., Vol. V, p. 161.

above identification holds good in the light of the evidence we have on the subject

First of all, *Gōvinda I*, and *Gōvinda IV* must be eliminated from our consideration, because, by the time of the former, the *Rāshtrakūṭa* kingdom was not yet carved out. *Gōvinda IV* was far later than either *Dhruva* or *Gōvinda III*, his inscriptions assign him to the early part of the tenth century, A.D. Hence, whether *Gōvinda* of *Mārasimha's* grant is *Gōvinda II* or *Gōvinda III* is the question to be solved now

Dr Fleet holds the opinion that *Rāshtrakūṭa Gōvinda II*, son of *Kṛishṇa I*, did not succeed to the throne at all⁵⁵, but Buhler contends that he did reign but not for long, as he was dethroned by his younger brother, *Dhruvarāja*⁵⁶. If *Gōvinda II*, did not succeed to the throne, he could not be a crowned king. If it were agreed that he was one, it is to be proved, whether he ruled the *Rāshtrakūṭa* kingdom after the death of his father *Akālavarsha*, *Kṛishṇa I*

Some of the *Rāshtrakūṭa* records, subsequent to *Gōvinda II*, pass over him quite unnoticed⁵⁷. This fact cannot by itself be taken to prove that *Gōvinda II* did not reign at all. This method of ignoring a crowned ruler is not without its parallel, in the history of the South Indian dynasties, like the Eastern *Chālukyās* of *Vēṅgi* and the *Chālukyās* of *Bādāmi*. In some of their records, no mention was made of some kings, by their rivals, even though they did actually rule. The omission, if it means anything at all, means that there existed rivalry between *Gōvinda II*, and his younger brother *Dhruva*, a fact, which is borne out by the *Kadaba* plates of *Prabhūtarsha II*, i.e., *Gōvinda III*, of 812 A.D.⁵⁸ These describe *Gōvinda II*, *Prabhūtarsha*, as the possessor of "the goddess of regal fortune, won by a single victory of his horse". In verse 7 of the same grant, *Dhruva* was described as follows: "When once in battle his fortune was fickle, his heart troubled on account of the destruction of his elephants and ships by the crushing rough waves — even then his enemies, though united and their power being unshaken, forsook the kingdom and bewildered by delusion, fled themselves to the remotest regions". Though in these passages, the name of his brother *Gōvinda II* was not brought in, the readers of the *Rāshtrakūṭa* history could easily understand that these passages indicate in unequivocal terms that there were wars of

55. *Bom. Gaz.* Vol. I, Pt. II, p. 393

56. *Ind. Ant.* Vol. VI, p. 62

57. *Ind. Ant.*, Vol. XII, p. 156

58. *Ep. Ind.*, Vol. IV, p. 335

succession after the demise of Krishna Raja I and that by the term enemies, it is implied that Gōvinda II was meant, as he was the principal contender to the Rāshtrakūṭa throne. But as this record was stamped as spurious by the editor, H. Luders and Dr Fleet, fresh evidence is to be sought elsewhere in other records to substantiate the above statements and conclusions. The Daulatābād plates of Sankaragana of Śaka 715 (A.D. 793)⁵⁹ have some interesting information to give us regarding Gōvinda II. They say that Gōvinda II was self-conceited and so abandoned by feudatory princes, owing to his bad policy, as a result of which the regal authority was held by some one, who had no respect for the Rāshtrakūṭa sovereigns, that preceded him. His younger brother Dhruva, Nirupama feared that the sovereignty might deviate from his family and as such, he took the reins of government into his own hands. Thus makes it quite clear, that Gōvinda II did rule but only for a short time, when he was deposed and superseded by Dhruva, his younger brother. The later Rāshtrakūṭa records like the Deole⁶⁰ grant of Krishna III slightly modify the above version so as to justify the supersession of Gōvinda II by Dhruva, Nirupama. The Deole grant says that "Sensual pleasures made him (Gōvinda II) careless of the kingdom and entrusting fully the universal sovereignty to his younger brother (Dhruva), he allowed his position as sovereign to become loose." Whatever may be the truth of the statements of either the earlier or the later records, the fact remains confirmed that Gōvinda II did rule and after a short interval of his reign, Dhruva was in possession of the Rāshtrakūṭa throne and the order of succession passed over from Gōvinda II to Dhruva and his descendants. Because there is in the Pimpri Plates of Dhāravarsha Dhruvarāja,⁶¹ a verse, stating that Gōvinda II was in possession of the white umbrella, which is symbolical of supreme sovereignty, the editor of the plates above mentioned, Mr K B Pathak also concludes that Gōvinda II did, in all probability reign, immediately after the death of his father Krishna I.

Even without such indirect evidence, we have clear epigraphical proofs⁶² to show that Gōvinda II did actually rule, though for a short period. The two undated lithic records from Challakere⁶³ may be cited as evidence to prove the above point. In these two records Gōvinda II was styled as Samasta Jagattunga Prabhūtarsha Śrīvallabha, and Jagattunga Prabhūtarsha

59. Ep. Ind. Vol. IX, p. 193.

60. Jour. Bom. Br. Roy. As. Soc., Vol. XVIII, p. 239.

61. Ep. Ind., Vol. XI, p. 81.

62. Ind. Ant., Vol. XII, p. 267.

63. Ep. Carn., Vol. XI, Cl. 33 and 34.

Pratāpāvalōka Śrīvallabha It cannot be contended that Gōvinda, mentioned in these records with the title Prabhūtavarsha, is Gōvinda III, as it was stated in one of these records that he was the son of Akālavarsha Prithivivallabha (Paramē*)śwara, which was the title of Krishna I The father of Gōvinda III was Dhāravarsha but not Akālavarsha So it is clear that the epigraph⁶⁴ belongs to Gōvinda II⁶⁵ The other epigraph⁶⁶ also, which is similar to the one noticed above, even though it does not mention Akālavarsha, may, with certainty, be ascribed to Gōvinda II The record mentions Singapōtarāja's dear son, Paramēśwara Pallavādhurāja, the ruler of Nōlambaigo 1,000 Besides these two records, another record from Sōrab,⁶⁷ which mentions some event in the reign of Prabhūtavarsha Gōvindarasa, may also be assigned to Gōvinda II, Kōḷipallava nōlamba, who figured in this epigraph, may be identified with Kalnōlambādhurāja alias Singapōta, father of Pallavādhurāja If the son Pallavādhurāja was a contemporary of Gōvinda II, it is all the more probable that his father should also be the elder contemporary of Gōvinda II Thus furnishes one more proof in evidence of the independent rule of Gōvinda II, in succession to his father Krishna I In the light of these records, there cannot now be even the shadow of a doubt as to Gōvinda II's independent rule

Ever since the death of Krishna Rāja I, it would seem that the younger brother of Gōvinda II cast hungry looks over the throne and was keenly awaiting for an opportunity to wrest the kingdom out of the hands of his elder brother on some pretext or other Whether the allegations made against Gōvinda II in the Deole and Daulatābād plates are merely a pretext for Dhruva, to usurp the kingdom or stand in justification of the action he has taken, whatever may be the truth, the fact is there that Dhruva rebelled against his elder brother, during his rule

Gōvinda II did not let the kingdom easily slip into the hands of his brother Perhaps in anticipation of the danger that was threatening him, Gōvinda II leagued himself with the neighbouring powers of Kānchi, Vēnga, Gānga (Western) and Mālawa, as is testified by the Parthān grant of

64. Cl 54

65 It was Mr Lewis Rice, who, at first attributed these two records to Gōvinda II But curiously enough, while publishing some Nōlamba inscriptions — Ep Ind., Vol X, p 54 — the late Rao Sahib Krishna Sastry ascribed these, though hesitatingly, to Gōvinda III without assigning any reasons whatever His contention cannot be upheld

66 Cl 23

67 Ep Carn., Vol VIII, Sb 10

Gōvinda III⁶⁸ of Śaka 716 Even though the kings above mentioned were hostile to him by virtue of their enmity with his father Krishna I, Gōvinda II ventured to invite them to his aid owing to the gravity of the situation. Dhruva, first attempted to get rid of him by offering him (Gōvinda II) his ruby ornaments and store of gold and thereby peacefully achieve his end But Gōvinda II was stubborn and did not give way to these conciliatory overtures, hence war was inevitable

Besides the Paithān grant, there are some more records (lithic), that bear evidence to this fratricidal war Full information about this war is lacking, yet we have at least one stone inscription to inform us that Vasavūr was one of perhaps the many places where battles were fought in this campaign In this battle Indubaṭṭu, a hero, on the side of Gōvinda II, captured the fort of Vasavūr and put to flight Kalidhōra, who should be indentified with Kalivallabha Dhārāvarsha⁶⁹ Ultimately Dhruva was victorious and became the king of the Rāshtrakūṭa kingdom, Gōvinda II was vanquished and made to lose the throne.

After gaining victory, Dhruva turned his attention to subdue the allies of Gōvinda II and according to the Paithān grant, he drove away the eastern and northern opponents and obtained complete sovereignty This was the cause of the bitter hostility that existed between the Rāshtrakūṭas and the Gāngas in the time of Dhārāvarsha, Kalivallabha, who with a vengeance conquered the Gānga kingdom, imprisoned the Gānga ruler of the time, Śivamāra Saigoṭṭa, son of Śripurusha and appointed his son Kambhadēva, as Viceroy of the Gānga 96,000 territory⁷⁰

The foregoing facts clearly prove that Gōvinda II was a crowned king and ruled the kingdom for some time, but lost it, having been defeated in a battle fought with his brother Now remains the question of determining the period of Gōvinda II's rule

The Alās plates of Gōvinda II⁷¹ were given in Śaka 692 or A D 770, when he was a Yuvarāja under his father Krishna I No copper plate grant of his, with the exception of the above-said plates, has come to light up till now As the Naganapura grant (Bhāṇḍak plates) of Krishna I⁷² is dated in Śaka

68 Ep Ind., Vol III, p 103

69 Ep Carn., Vol VIII, Sb 52.

70 Ep Carn., Vol IV, Hg 83

71 Ep Ind., Vol. VI, p 206

72 Ep Ind., Vol. XIV, p 121.

694 or 772 A.D., it may be taken that Krishna's rule might have lasted till at least 772 A.D. and only after that date, Gōvinda II must have become king

The first copper plate grant of Dhruva, i.e., the Pimpri plates⁷³ is dated in Śaka 697, i.e., 775 A.D. But this grant is silent about (1) the enmity that existed between Dhruva and his brother Gōvinda II and (2) his conquest of Gōvinda II and his allies. This grant comes from the northern portion of the Rāshtrakūṭa kingdom, and as stated in it, it was issued from his victorious camp pitched near Śankhavivara, so it may be presumed that Dhruva was quietly subduing the Rāshtrakūṭa kingdom from the north and that by the date of the issue of the grant, he did not come into conflict with and defeat his brother, who was still the reigning king. In support of this, it may be pointed out that all the lithic records of Gōvinda II, are found only in the south. So Dhruva must have inflicted a crushing defeat on Gōvinda II and his allies in the course of the year 775 A.D. However, Dhruva must have been in possession of his paternal kingdom before the lapse of 775 A.D.

The first record of Gōvinda III, son of Dhruva and grandson of Krishna I is his Paṭhān grant,⁷⁴ dated in Śaka 716 or 794 A.D. This grant informs us that by the time of the issue of the grant, Gōvinda III made his position secure, by defeating a confederacy of twelve kings. If we think that at least one year must have taken for Gōvinda III to achieve this object, then his date of accession will be A.D. 793. This will be the last year of Dhruva's rule. That this is a fact is proved by the Daulatābād plates of Samarāvalōka Śankaragaṇa, son of Nanna,⁷⁵ who issued this charter with the consent of his overlord Kalivallabha Narēndradeva i.e., Dhruva, Nirupama. As the date of the grant above mentioned is Śaka 715, or A.D. 793, it may be taken that Dhruva was ruling at that time. So by the evidence of the afore-said grants Dhruva's period of rule may be put at 775—793 A.D., after which his son Gōvinda III succeeded to the throne.

The above discussion makes clear these points, namely that Gōvinda II came to the throne in or after 772 A.D., that he ruled the kingdom till 775 A.D., and that after ousting Gōvinda II his brother Dhruva took possession of the throne. He reigned from A.D. 775 to 793. Thus the short and much agitated reign of Gōvinda II accounts for the absence of his grants. As it is now proved that Gōvinda II also was a crowned king, the problem that is now

73 Ep. Ind., Vol. X, p. 85.

74 Ep. Ind., Vol. III, p. 103.

75 Ep. Ind., Vol. IX, p. 195.

to be solved is whether it was Gōvinda II or Gōvinda III that anointed Śivamāra II Saigoṭṭa to the Gāṅga kingdom. Indirectly, the question will be whether Śivamāra Saigoṭṭa was crowned before he was imprisoned by Dhruva or after his release from prison by Gōvinda III

Before entering into this problem, some of the facts, that have an important bearing on the question, mentioned in the Gāṅga grants, are to be taken into consideration. Gaṭṭivādīpura plates of Rājamalla II⁷⁶, dated 904 A.D., state that Śivamāra II conquered Vallabha (i.e., Rāshtrakūṭa) and established his younger brother Vijayāditya as his heir-apparent, but the latter, taking 'the earth to be his elder brother's wife', refrained from 'enjoying her' Narasapur plates of Rājamalla II,⁷⁷ dated 903 A.D., state that Śivamāra distinguished himself by the victory he gained over the army of Vallabha (Rāshtrakūṭa), commanded by Rāshtrakūṭa, Chālukya, Hahaya and other leaders, who encamped at the village of Mudugundūr Gaḷigikere plates of Ranavikramayya, son of Rājamalla I⁷⁸ repeat the same thing — the battle of Mudugundūr and Śivamāra's victory therein Not only in these inscriptions, as a matter of fact, in almost all the later Gāṅga grants, there are references to this battle and Śivamāra's victory therein We have to satisfactorily account for this event in the life of Śivamāra II The anointment of Śivamāra II by Pallava Nandivarman and Rāshtrakūṭa Gōvinda, his entrusting of the whole of the Gāṅga kingdom to the charge of his younger brother Vijayāditya, and Vijayāditya's refusal of the kingdom are some of the facts that are not to be lost sight of but to be reconciled and accommodated in the solution of the problem.

Śrīpurusha had more than one wife Only two are known from the inscriptions, viz., Vijayamahādevī of the Chālukya family and Vinayattunimmaḍi⁷⁹ The latter is described as the senior queen By these different wives, Śrīpurusha had at least three sons, if not more, namely Śivamāra II Saigoṭṭa, Duggamāra Ereyappa and Vijayāditya, alias Ranavikrama, who were all governors of various provinces, even during the life time of their father Even though the Western Gāṅga copper plate grants mention only the first and last sons, the stone inscriptions bear testimony to the existence of not only the middle one but all of them⁸⁰ The references to battles and raids in some of the lithic records, which mention Duggamāra suggest that

76. Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 289

77. Ep. Carn., Vol. X, K1. 90

78. Ep. Carn., Vol. IV, Yd. 60

79. Ep. Ind., Vol. XII, p. 49, Mys. Arch. Rep., 1916-17, para 78.

80. Ep. Carn., Vol. X, K1. 6, Vol. X, Mb. 80, Ep. Carn., Vol. VI, Kd. 145

there was a contest for the throne among the brothers, after the death of Śrī-purusha. Apprehending danger from the common enemy Dhruva, who, gradually gaining power in the north, was intending to invade the southern kingdoms, both Nandivarman Pallavamalla of Kānchi and Gōvinda II, took advantage of the situation in the Gāṅga kingdom, and in order to strengthen their own position, and to make common cause against the intending invader Dhruva, began to take interest in Gāṅga affairs. So they both, espousing the cause of Śivamāra Saigoṭṭa, who was perhaps the eldest son of Śrīpurusha, anointed him heir to the Gāṅga kingdom, and it is this event that was referred to in the Manne plates and Ālūr plates of Mārasimha.⁸¹ Thus Nandivarman and Gōvinda II, making the Gāṅga kingdom, a protectorate of the two dynasties made their position secure and formidable by this triple alliance.

Lithic records do not reveal the position taken up by Vijayāditya, younger brother of Śivamāra, in these wars of succession, but, by the statement, in some of the copper plate grants of the Gāṅga dynasty, subsequent to Śivamāra, that Vijayāditya refrained from enjoying the kingdom when he was given charge of it, may be taken to mean that he was friendly to his elder brother and was assisting him in his wars against their brother Duggamāra Ereyappa. Moved by affection for the assistance given him by Vijayāditya and having at the time no issue of his own fit enough to be Yuvarāja⁸² Śivamāra II may have established him in the kingdom as crown prince. We already know that Vijayāditya refused this honour. Whatever may be the truth of the statement, it is certain that Vijayāditya was not hostile to Śivamāra Saigoṭṭa.

Duggamāra Ereyappa, thwarted in his designs to get the throne, set up an independent rule, in defiance of his brother. Then Śivamāra II ordered Prithivālabha Kalinojambādharasa, a subordinate of his, ruling the Nolambalige territory, to march against Duggamāra.⁸³ Some of the stone inscriptions, which contain references to the marching of armies, fights and raids may be assigned to this period.⁸⁴ Finally, Śivamāra Saigoṭṭa, with the active help of Nandivarman II and Gōvinda II, came off successful and Duggamāra was overthrown. In grateful recognition of the help given him by Gōvinda II, Śivamāra II took up arms, on his behalf, in time of need, against his brother Dhruva.

⁸¹ Ep Carn, Vol IX, Nl 60, Mys Arch Rep, 1924, p 72.

⁸² Ep Carn, Vol XII, Nj 269.

⁸³ Ep Carn, Vol XI, Cl 8.

⁸⁴ Ep Carn, Vol IX, Dv 67, Ep Carn, Vol X, Sd 11, Ep Carn, Vol IX, Dv 74.

As a consequence of the help given to Govinda II, his enemy Dhruva, invaded the Gāṅga kingdom to chastise Śivamāra II. There are many references in Śivamāra's inscriptions to the engagements, that have taken place between him and Dhruva. The battle of Mudugunḍūr, invariably referred to in many of the later Gāṅga grants and which brought such fame to Śivamāra II, was one that was fought in those troublesome days that followed his anointment. Mandalī Biriya was one such battle that was recorded by the lithic records.⁸⁵ Many of the viragals of the time of Śivamāra⁸⁶ mention that his officers and subordinates were fighting with Balavammarasa, who should be identified with Balavarma of the Chālukya family, father of Yaśovarma and grandfather of Vimalāditya, who in his turn, was a subordinate of Prabhūtarsha II or Govinda III.⁸⁷ Thus it may be said that some of the Chālukya chiefs, after the overthrow and dissolution of the Chālukya kingdom of Bādāmi, have taken service under the Rāshtrakūṭas. It was stated in the Gāṅga copper plate grants, that Śivamāra II conquered Dhōra's most powerful cavalry, commanded as it was by the Rāshtrakūṭa, Chālukya and other leaders, when they encamped at the village of Mudugunḍūr.⁸⁸ But in course of time, fortune favoured Dhruva and he was finally victorious and in one of the battles that ensued, he took Śivamāra II prisoner. This fact was alluded to, (not in the Gāṅga grants though) in the Badanaguppe plates of Kambadēva, son of Dhruva,⁸⁹ Nandi plates⁹⁰ of Govinda III, another son of Dhruva and also some more Rāshtrakūṭa grants.⁹¹ The same fact is perhaps referred to, in some Gāṅga inscriptions,⁹² in the statement that Śivamāra is said have been brought into a world of mingled troubles or placed in a world of endless calamities, like matted hairs (top-knots) of Śiva.

After subduing the Gāṅga kingdom, Dhruva appointed his eldest son Kambarasa, as its governor, and it is the latter that was styled in inscriptions as Mahāsāmantādhipati Ranāvalōka Kambaya⁹³ and Ranāvalōka Śrī

85 Mys Arch. Rep., 1909-10, Havigundal, Tumkur Tq., Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60, Mys. Arch. Rep. 1924, p. 72.

86 Mys Arch. Rep. 1909-10.

87 Ep. Carn., Vol. XII, G. 61.

88 Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90, Ep. Carn., Vol. IV, Yd. 60, Ep. Carn., Vol. XII, Nj. 289.

89 Mys. Arch. Rep., 1927, p. 112.

90 Mys Arch. Rep., 1914, para 8.

91 Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 61, Ep. Ind., Vol. VI, p. 248.

92 Ep. Carn., Vol. IX, Nl. 60, Ep. Carn., Vol. X, Kl. 90.

93 Ep. Carn., Vol. II, No. 35.

Kambaya⁹⁴ He was said to have been governing the Gāṅga 96,000⁹⁵ Then Dhruva turned his attention against the eastern kingdoms, particularly the Pallava kingdom The Rāshtrakūṭa grants state that, hemming the Pallava king in between his own forces on one side and the sea on the other, Dhruva made the Pallava king bow down to him and obtained from him huge elephants as tribute⁹⁶ The Von Dindōr⁹⁷ and the Rādhapūr plates⁹⁸ bear testimony to the fact that Dhruva conquered the Gāṅga and Pallava kings and imprisoned the former

During the rule of Dhruva, Śivamāra Saigoṭṭa was imprisoned Dhruva's rule came to an end in 793 A.D.⁹⁹ Even as Dhruva superseded his elder brother, Gōvinda II, he (Dhruva) wanted his younger son Gōvinda III, to supersede his elder brother, Śauchā Kambarasa, and succeed him to the throne, on account of the former's superior abilities¹⁰⁰ Perhaps to compensate his eldest son, for the loss of the regal throne and perhaps with a desire to acquire for him permanently the Gāṅga kingdom, Dhruva did not release Śivamāra II, as long as he was a monarch Having thus settled his eldest son in the newly acquired Gāṅga territory, he wanted even to abdicate his Rāshtrakūṭa throne in favour of his younger son Gōvinda III, but the latter rejected the offer, as he only wished to be a Yuvarāja¹⁰¹ Thus, we find Kambarasa ruling the Gāṅga 96,000 even during the reign of his father Dhruva, after Śivamāra's imprisonment, till his father's demise,¹⁰² in 793 A.D.

The partiality that Dhruva had shown to his younger son, embittered the mutual feelings of the brothers Kambarasa and Gōvinda III and the demise of Dhruva presented the opportunity for the outbreak of hostilities be-

94 Mys Arch. Rep. 1928, p. 87, Mulbagal, No. 100

95 Ep. Carn., Vol. IV, Hg. 93

96 Mys Arch. Rep., 1927, p. 112, Mys Arch. Rep., 1914, p. 68

97 J. R. A. S., Vol. V, p. 350, verse 6

98 Ind. Ant., Vol. VI, p. 59, verses 6 and 7

99 Ep. Carn., Vol. IX, p. 195

100 Ep. Carn., Vol. IX, NI. 61

101 "The Kāvi grant (Ind. Ant., Vol. V, p. 147, v. 27) however states that the father did raise him to the supreme sovereignty which his enemies were endeavouring to deprive his family of i.e., when he found the enemies of his family too powerful for him, he raised his son to the throne and assigned to him the task of suppressing them. The reading however is somewhat corrupt. The enemies spoken of here must be those twelve, whom he is represented to have vanquished in other grants."—Early History of the Deccan, p. 113n.

102 Ep. Carn., Vol. IV, Hg. 93

tween them, nourished in their minds silently and long, when, after the death of his father, Gōvinda III set aside the rightful claims of his elder brother and ascended the throne Kambarasa raised the standard of revolt against him and leagued himself with twelve famous kings. A grant of Karka Suvarṇavarsha, son of Indra III, who was a brother of Gōvinda III, represents that his father Indra III entered into an alliance "protective or defensive, if not offensive," with the Mahāsāmantas of the south against Śrīvallabha, i.e., Gōvinda III.¹⁰³ These foregoing facts indicate that there was a big confederacy of kings and a general rising against Gōvinda III as soon as he ascended the throne. The Kāvī plates¹⁰⁴ inform us that Stambha, who may be identified with Ranāvalōka Kambaya or Kambarasa, was their chief. Evidence is lacking to show that Śivamāra II also took part in these wars, but it is certain that he did not interfere, as he was still a prisoner of the Rāshtrakūṭas.

Gōvinda III easily broke up the confederacy and thoroughly routed all the kings that came against him, which fact is confirmed by many Rāshtrakūṭa grants as in the Paṭṭāṇ plates and so on. His brother Kambarasa, having been defeated thoroughly, yielded to the authority of his brother and acknowledged his supremacy when he learnt he would be merciful enough to spare him (Kambarasa) his life. After the subjugation of all his enemies, Gōvinda III, out of compassion, released the Gāṅga king, whom his father had imprisoned, "from the prolonged pain of his fetters." But the Gāṅga, as soon as he was set at liberty, tried to become independent and began to consolidate his position for another rebellion. By this time, at least one of his sons, Mārasimha, who should have been grown up and in his teens, though a mere child at the time of the death of his grandfather, Śrīpurusha, should have been capable enough to bear the burden of the kingdom on his shoulders, hence, Śivamāra, fully prepared to meet any future troubles, consequent upon his defiant attitude towards Rāshtrakūṭa power, made Mārasimha, his son, Yuvarāja, of the Gāṅga kingdom. As the Rāshtrakūṭa grants state that the release of the Gāṅga king has taken place, soon after the accession to the throne of Gōvinda III, Mārasimha alias Lōkatrinētra, must have been installed by Śivamāra II on the seat of Yuvarāja, after the release of the latter, i.e., in A.D. 795 or 796. This conclusion is confirmed by what is found in the Ālūr grant which records a gift by Mārasimha, as Yuvarāja and dated his 3rd regnal year after installation to the yuvarājapada, this is equivalent to A.D. 799. Hence, we find Mārasimha's records, in his capacity as Yuvarāja, are met with at such later dates as A.D. 797 and 799, the former

103. *Ind. Ant.*, Vol. XII, p. 156, & 734.

104. *Ind. Ant.*, Vol. V, p. 144.

being the year of his first grant. No sooner had Śivamāra II installed his son, Mārasimha, as a crown prince, than he declared his independence, and when Śivamāra II showed signs of hostility to Gōvinda III, the latter invaded his kingdom, reduced him to obedience and bound him over again.¹⁰⁵ Thus, the independence of the Gāṅga kingdom, so easily got, was so short-lived and the kingdom became a dependency once again of the Rāshtrakūṭas

As seen already, reconciliation between the two brothers Kambarasa and Gōvinda III had come about and the former had acknowledged the suzerainty of the latter. So Gōvinda III was gracious enough to appoint his brother Kambarasa, as viceroy of the Gāṅga kingdom. The Manne grant of Gōvinda III¹⁰⁶ of A D 802 (Śaka 724) contains the statement that Śauchā Kamba alias Raṇāvalōka had accepted the command of the forces of Rājadhurāja Śrī Prabhūtavarsha II, and we have our copper plate grant of Raṇāvalōka Śrī Kambharaja, granting, as a subordinate of Gōvinda III, the village of Badanaguppe in Śaka (7?)³⁰. There are some inscriptions of Raṇāvalōka Kambayya, in one of which he was styled as Mahāsamantādhipati.¹⁰⁷ As it is said in the Ālūr grant¹⁰⁸ of A D 799 that Mārasimha was ruling the entire Gāṅga kingdom, so it seems certain that the imprisonment of Śivamāra II for the second time by Gōvinda III and the assuming of the reigns of the government of the Western Gāṅga kingdom by Kambadēva must have occurred after A D 799. From the Manne grant of Gōvinda III¹⁰⁹ it is known that Kamba was the viceroy of the Gāṅga 96,000 under Gōvinda III by A D 802 and from the Badanaguppe plates it may be said that he was continuing in the same office till A D 808. So from the epigraphical evidence available, it can be concluded that Raṇāvalōka Kambadēva was ruling the Gāṅga kingdom from the time of his father Dhruva, till 808 A D with the exception of, perhaps, a few years in the middle. We find Chākirāja in that office in 813 A D.¹¹⁰ It was said of Rājamalla or Rāchamalla I, son of Vijayāditya and grandson of Śrīpurusha, that he had rescued the kingdom from the Rāshtrakūṭas.¹¹¹

105 Jour Roy As Soc, Vol V, p 350, verse 12, Ind Ant, Vol VI, p 59, verse 14; Ep Carn, Vol IX, Nl 161, Mys Arch Rep, 1927, p 112, etc

106 Ep Carn, Vol IX, Nl 61

107 Ep Carn, Vol II, No 35, Mys Arch Rep, 1926, p 87, Mb No 100, Ep Carn, Vol IX, Nl 61, Ep Carn, Vol IV, Heggadavenkōte 93, Mys Arch Rep, 1920, p 31

108 Mys Arch Rep, 1924, p 72

109 Ep Carn, Vol IX, Nl 61

110 Mys Gaz, Vol I, p 314

111 Ep Carn, Vol IV, Yd. 60

It is not explicitly known from either the lithic records or copper plate grants, what had become of Mārasimha or his brother Prithuvipati or Śivamāra II's brother, Vijayāditya. Generally, the Gāṅga genealogies pass on from Śivamāra II to Rājamalla I (son of Vijayāditya) and describe the latter as ruling the Gāṅga kingdom. Perhaps the silence that is maintained as regards the names above mentioned may be due to the fact that for some reason or other they did not rule the Gāṅga kingdom independently, having been thwarted in their designs to free themselves from the Rāshtrakūṭa yoke. That was why, perhaps, Rājamalla I alone was described, in the later Gāṅga copper plate grants, in such definite terms, as having rescued the Gāṅga kingdom from the Rāshtrakūṭas. If this be correct, it is to be presumed that the Gāṅgas though fighting for their independence from the time of Śivamāra II, were successful only in the time of Rājamalla I, son of Vijayāditya, who, perhaps, as an independent ruler, assumed the title of Satyavākya Kongunivarma Dharmamahādhirāja Paramēśvara which became, from this time on, a family title of the Gāṅgas, borne by every alternate ruler of the Gāṅga kingdom. So, though no inscriptions of either Kambadēva or Chākūrāja relating to the period 808 A.D. to 813 A.D., are to be found it seems reasonable to conclude that the Gāṅga kingdom was in the hands of the Rāshtrakūṭas only. The Gāṅgas should have once more become independent after 813 A.D., presumably in the early years of Amoghavarsha, son of Gōvinda III.

The foregoing discussion makes it abundantly clear that the coronation of Śivamāra II must have taken place after the death of Śripurusha and that there was no scope for it to take place either during the rule of Dhruva or his son, Gōvinda III. On this ground as well, the lithic record of Śaka 710 (A.D. 788) may be rejected as not belonging to Śripurusha Muttarasa, the Western Gāṅga king, for this date falls neither during the reign of Gōvinda II nor that of Gōvinda III but of Dhruva.

Hence, it is to be concluded that, if any reliance can be placed on the Gāṅga grants, as in Ālūr and Manne plates already alluded to, the Rāshtrakūṭa king Gōvinda who anointed Śivamāra II Saigoṭṭa should be identified not with Gōvinda III, but with Gōvinda II and this event should have taken place between A.D. 772 and A.D. 775, the period of the rule of the latter. These dates are significant as they supply the clue. Either the one or the other of them should be the last year of Śripurusha's reign, as also the date of the coronation (already referred to) of his son, Śivamāra II, to the Gāṅga kingdom. If A.D. 772 is taken as the date at issue, the initial date of the reign of Śripurusha should be A.D. 772 in case it is believed that his rule lasted for 50 years on the authority of his copper plate grants. If, on the contrary,

A.D. 775 is taken, then the date of accession of Śrīpurusha would be A.D. 725, exactly the same year, as is arrived at by his copper plate grants that mention his regnal, as well as the Śaka years. As the date A.D. 725, indirectly arrived at independently from the Rāshtrakūṭa point of view for Śrīpurusha tallies with the initial year, as gleaned from his own copper plate grants themselves the period of his rule from A.D. 725 to 775 may be taken to be the correct one. So then, the death of Śrīpurusha and the anointment of Śivamāra were events that occurred in A.D. 775.

It is needless to say that the crowned Pallava king Nandivarman, alluded to in the Ālūr and Maṇṇe grants, issued by Śivamāra II's son Mārasimha, as yuvarāja, must be Nandivarman Pallavamalla himself, but not Nandivarman III, son and successor of Dantivarman, to whose defeat at the hands of Gōvinda III, there is reference in a copper plate grant¹¹² of Śaka 726 or 804 A.D. However, the levying of tribute on the king of Kānchu (i.e. from Dantivarman) was mentioned in the Maṇṇe plates of Gōvinda III, dated in 802 A.D. two years earlier than the grant previously mentioned.

If A.D. 788 is taken to be the last year of Śrīpurusha Muttarasa, his son Śivamāra II Saigotṭa's anointment could not have been done by any Rāshtrakūṭa Gōvinda, who was himself a crowned king. So the above date must either be false or the copper plate inscriptions that record the statement about the anointment of Śivamāra must be spurious. For reasons already stated at the beginning, the facts mentioned in the copper plate records above referred to may be taken to be true, though the records themselves be counted as spurious. Hence, Śrīpurusha Muttarasa mentioned in the lithic inscription of Śaka 710, i.e., A.D. 788 must be taken to be some other than the western Gāṅga king Śrīpurusha, father of Śivamāra II.

So, from the above discussion, as the last date of Śrīpurusha is confirmed to be A.D. 775, his 50th regnal year, then the date of accession of Nandivarman II, Pallavamalla, A.D. 723, already arrived at from the Gāṅga point of view, with the help of the Kulīḍikkī inscription, seems to be the correct one.

Let us see, however, if we can arrive at the same date for the initial year of Nandivarman II, from a different point of view, quite independent of those already noticed and without even taking the Kulīḍikkī inscription into consideration. The Bāṇa point of view affords the necessary facilities.

IV

THE BĀNA POINT OF VIEW

The history of the Bānas forms an interesting study, though it is not yet thoroughly worked out. A brief sketch of the dynasty was given, very recently, in a paper, contributed to the *Journal of Oriental Research*, by my esteemed friend and scholar, Mr T N Ramachandran, besides this, the history of this dynasty was cursorily noticed by the late Rao Sahib H Krishnasastri and Dr Hultzsch and T A Gopinatharao when they edited some Bāna inscriptions both copper plate and stone, in the volumes of the *Epigraphia Indica* and the *Indian Antiquary*.

More or less, from the beginning of their history, the Bānas are found to be the subordinates of some suzerain power, that controlled the fortunes of the Deccan and have waged wars against several dynasties that set up separate kingdoms for themselves, contiguous to their own.

Parigupura or Parivi, the traditional capital of these Bānas, in the Hindu-pūr taluq of the Anantapūr district, may be said to be the nucleus of their kingdom, from which they spread towards east and west and from north to south—the country they thus occupied, being in later times known as the Perumbānappāḍi or the territory of the great Bānas and Vaḍugavaḷi 12,000 or Vaḍugavaḷumēṟku. In the opinion of Mr Ramachandran, the term "Perumbānappāḍi applied to the large tract of territory, with Śiśāilam in the north, Kolar and Punganur in the west, Kālahasti in the east and the river Pālār in the south."

For the first time in South Indian history, this dynasty is known to us, through the Talagunda inscription of Kadamba Kakutsthavarma, where it is said that Mayūrasarma, the ancestor of the Kadambas of Banavāsī, "was helped by an ally of his, called 'Bṛihad Bāna' in his fight with the Pallavas, in the forests of Śrī Parvata and that he levied tribute on this 'Bṛihad Bāna' as well as other kings."

During the period when the Bānas emerged into light, as some local rulers, in the seventh century, the Chālukyas of Bādāmi, in the north-west and the Pallavas of Kāñchi in the south-east, were the two great powers, that were contending for supremacy in the Deccan. Thus, having occupied, more or less, the tract of country, lying between these two kingdoms, and being too feeble to resist such strong powers the Bānas happened, from the beginning, to hold merely a secondary position as the feudatories of either the one or the other of the two powers mentioned above. The lithic records from Anan-

tapur district show that they were, first, subordinates of the Chālukyas of Bādāmi and were ruling over Turamaravishaya, which is said to have comprised either the whole or a part of the modern Gooty taluq of the Anantapur district¹¹³

Out of many of the Chālukya inscriptions of Bādāmi, found in Anantapur, only three, one of Satyāśraya Prithivivallabha¹¹⁴ and two of Vijayāditya Satyāśraya Prithivivallabha¹¹⁵ refer to Bānas and their country. The inscription of Satyāśraya Prithivivallabha, refers to the country of the Bāṇas, in which was situated the village, Nāḍanūru, granted by Eṇṇiṭṭiyadigal, who conquered Ranavikrama. Thus Satyāśraya Prithivivallabha may be taken to be identical with Pulakēśin II, on the evidence afforded by the name of the writer of the inscription under notice, Mahēndrapallavāchārya, which suggests that the writer, if not a direct protege, a contemporary of Mahēndra-varman Pallava, the ruler of Kāñchi and the contemporary of Pulakēśin II. One of the inscriptions of Vijayāditya Satyāśraya Prithivivallabha, in which his son, Vikramāditya, appears as the donor, mentions a Bāna chief, without giving his name, as ruling over Turamaravishaya. The second record of the same Chālukya king, dated his 23rd regnal year, i.e. A.D. 719-20, refers to a fight between the governors of Turamaravishaya, belonging to Vikramāditya Bah Indra Bānarāya, son of Balikulatīlaka Narasimha Bānādhīrāya and the lords of Pulagicheruvu and thus gives the names of two generations of kings. No other information of the early chiefs of this dynasty is available, except what is gleaned through the three lithic records mentioned above.

Later on, their inscriptions are found in the Punganūr, Pālmanēr, Chittoor and Kālahasī taluqs of the Chittoor district and Guḍiyātam taluq of the North Arcot district, which suggest that the scene of their political activity, changed from the Anantapur district to the Chittoor and the north of the North Arcot districts. Here, changing their yoke of allegiance from the Chālukyas, they become again the vassals of the Pallavas of Kāñchi—a position which they held for nearly a century, until the dissolution of the Pallava empire. The inscriptions discovered in the above-mentioned taluqs supply us with names of generations of these Bāṇa chiefs, whose connected pedigree is known through the Guḍimallam plates of Vikramāditya II and the Udayēndram plates of Vikramāditya III¹¹⁶. Neither the stone inscriptions found

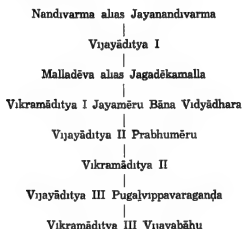
113 Ep. Rep., 1921, page 87, para 2

114 Ep. Coll., No. 343 of 1921

115 Ep. Coll., Nos. 333 and 359 of 1921

116 Ep. Ind., Vol. XVII, pp. 1-7, Ep. Ind., Vol. III, pp. 74-79

in the above-mentioned taluqs nor the copper plate grants noted above, offer us any clue as to whether there was any connection between these Bāṇa chiefs and those who ruled over Turamaraviśaya. But, yet, a more or less connected account of these chiefs may be gleaned with the aid of the inscriptions both lithic and copper plate, according to which, the pedigree of these Bāṇa chiefs is as follows

Except from Vijayāditya II Prabhumēru, the inscriptions of the earlier Bāṇa chiefs do not mention any Śaka dates and so their chronology is not yet, in terms of Christian era, settled. Another noteworthy feature of these early Bāṇa chiefs is that each one of them is mentioned in inscriptions with their general name Mahāvali Vānarasa or Vānarāya, though occasionally their actual name also is met with. In the absence of the Śaka dates and their actual names, sometimes, it is found difficult to assign the various epigraphs, to their respective authors.

However, we are concerned with only those chiefs that preceded Vijayāditya II Prabhumēru and were the subordinates of the Pallavas of Kāंची, as proved by their being mentioned in the inscriptions of their Pallava overlords. The first inscription in this reign, to mention these chiefs, independently of their Pallava overlords and yet dated in Śaka years (the date being Śaka 810) is of Mahāvali Vānarāya, and the next one is that of Vijayāditya Mahāvali Vānarāya, son of Vāna Vidyādhara and Mahādevī-aṇḍiḡaḷ, dated Śaka 820.¹¹⁷ The remaining inscriptions of Vijayāditya Prabhumēru that

come to light are all dated in Śaka years and do not at all refer to any Pallava overlords. This fact may be taken to mean that these chiefs had set up an independent rule, after serving one power or the other as vassals for a long time. Thus Śaka 810 or A.D. 888 could be accepted as the date marking the beginning of the independent rule of the Bāna chiefs. Though in the epigraph dated Śaka 810, the Bāna chief is merely mentioned as Mahāvali Vānarāya, he may be taken to be identical with Vijayāditya II Prabhumēru, son of Bāna Vidyādhara or Vikramāditya II, whose inscriptions were all dated in Śaka years. This is why it is stated that Kādvaṭṭi Muttarayar, the father of Ariṅṅa Perumānār, who appears as a donor in the 24th year of Vijaya Nṛpatungavarma,¹¹⁸ ruled on Kōyatūr, perhaps a place included in the kingdom of Mahāvali Vānarasa Vijayāditya Veera Chuḍāmaṇi Prabhumēru.¹¹⁹

With these preliminary considerations before us and taking them all to be correct, let us see, if the chronology of these chiefs helps us in any way in fixing the date of accession to the throne of Nandivarman II Pallavamalla and confirms the date, that was arrived at, in the previous sections, for his accession. For this purpose, first of all, the chronology of these Bāna chiefs is to be settled. The length of the reign of each of these chiefs may be determined by the help of the regnal years of the Pallava kings given in the inscriptions, recording gifts of land, etc., of either some private individuals, while the Bānas were ruling the Vaḍugavaḷi (the Bāna territory) or by the Bāna chiefs themselves. The chronology of these chiefs also is thus definitely fixed, in terms of the regnal years of their Pallava overlords.

There are altogether five Pallava inscriptions, two at Tiruvallam and three at Guḍimallam, that help us in this connection. The first of these to be mentioned is that which is engraved on the surface of a large boulder, in the bed of the river Niva, near Tiruvallam. It registers a gift of land, in the sixty second year of Vijayanandivikramavarma, i.e., Nandivarman II Pallavamalla, by a goldsmith called Ariḍhiraṇ, while Māvalivānarāya was ruling the Vaḍugavaḷi 12,000.¹²⁰ The second record to be noted is an inscription of Vijaya-dantivikramavarma, i.e., Dantivarman, son of Nandivarman II Pallavamalla, at Guḍimallam, of his forty ninth regnal year, which registers a gift of land while Vijayāditya Māvalivānarāyar was ruling the earth.¹²¹ The next two

118. Ep. Coll., No. 179 of 1915.

119. Ep. Coll., No. 542 of 1906, Punganūr.

120. S. I. L., Vol. III, part I, page 90, No. 42.

121. Ep. Ind., Vol. XI, p. 224, B.

inscriptions, one from Tiruvallam¹²² and the other from Guḍumallam¹²³ belong to Vijayanandivikramavarma or Nandipōttarasar, i.e., Nandivarma III, son of Dantivarma and grandson of Nandivarman Pallavamalla and are dated his seventeenth and twenty third regnal years respectively. The former inscription registers the grant to Śiva at Tikkaḷivallam, of three villages, clubbed together and called Viḷēlviḍugu—Vikramāditya Caturvēḍumangalam, at the request of the Bāṇa chief, Vikramāditya. The executor of this grant was Kāḍuvaṭṭi Tamilpērarayan, which title was borne also by the executor of the Bāhūr plates of Vijaya Nṛpatungavarma, son of Nandivarma III. The latter inscription records the gift of land by one of the members of the committee administering Tiruvippirambēḍu after he purchased it from one Agniśarma, while Vāṇa Vidyādharma Mahāvalīvāṇarāya, i.e., Vikramāditya, was ruling the Vaḍugavaḷumēṅku. The last of the five inscriptions comes from Guḍumallam and is dated the 24th year of Vijaya Nṛpatungavarma, son of Nandivarma III. It mentions a gift of land while Bāṇa Vidyādharma Mahāvalī Vāṇarāya was ruling the Vaḍugavaḷi 12,000.

Those Bāṇa chiefs, who ruled over Vaḍugavaḷi, 12,000, as vassals of the Pallava Kings during the four consecutive reigns of the Pallava rulers of Kānchi, beginning with Nandivarman II Pallavamalla, were mentioned in the afore-said inscriptions, with the help of this information the following conclusions may be drawn:

(i) Vikramāditya alias Bāṇa Vidyādharma Mahāvalī Vāṇarāya was ruling the earth from the 17th year of Vijayanandivikramavarma. It cannot be contested that this Vijayanandivikramavarma is Nandivarma II. He should be only Nandivarma III, because, the executor of the said inscription continued to be in his office, even during the reign of Nandivarma III's son, Nṛpatunga, as is attested by the Bāhūr plates of the latter. As it is known from inscriptions that Nandivarma III ruled for 23 years, his vassal Vikramāditya, therefore, should have ruled for 30 years ($23-17=6+24$ years of Nṛpatungavarma), that is to say, he lived, more or less, until the close of the reign of Nṛpatunga.

(ii) Vijayāditya Mahāvalī Vāṇarāya was the Bāṇa chief, who was the vassal of Vijayadantivikramavarma, father of Nandivarma III. So, this Vijayāditya should have preceded Vikramāditya alias Vāṇa Vidyādharma Mahāvalī Vāṇarāya.

(iii) As it is already known to us, from the Śaka-dated inscriptions, that there was another Vijayāditya, son of Vikramāditya alias Vāṇavidyādharma

122 S. I. I., Vol. III, part I, p. 82, No. 43.

123 Ep. Ind., Vol. XI, p. 224, C.

Mahāvāli Vānarāya, a contemporary of Nṛpatunga, the contemporary of Dantivarman should be Vijayāditya I

Thus the foregoing facts bring to light, independently of either the Guḍimallam or the Udayēnduram plates, three Bāna kings, in order of their rule namely, Vijayāditya I, Vikramāditya alias Bāna Vidyādhara and his son, Vijayāditya II Prabhūmēru. The relation between the first and the second, however, is not known. If another addition that of Malladēva alias Jagadēkamalla is made, after Vijayāditya I, then the succession will exactly tally with the consecutive four generations of both the Guḍimallam and the Udayēnduram plates, in the order of father and son. So if the last year of Vijayāditya's rule is taken to be the 49th year of Dantivarman, then, it should be accepted that his son, Malladēva alias Jagadēkamalla, ruled for 19 years ($51-49=2+17$ years of Nandivarman III). Then the Māvalivānarāya, who was mentioned in an inscription of Nandivarman II Pallavamalla, and of his 62nd year, might possibly be the predecessor of Vijayāditya I, who, according to the Guḍimallam and the Udayēnduram plates, is known to be Nandivarman or Vijayanandivarman, a name assumed by him, perhaps, after his overlord, Vijayanandivarman II Pallavamalla. The unnamed Bāna king, mentioned in the lithic record¹²⁴ of the 52nd year of Vijayanandiśwaravarman, i.e., Nandivarman II, at the instance of whose uncle (or father-in-law), Gangadīyarāyar Kannādu Perungangar, fought on the day of the Pallava invasion, should be the same Nandivarman, father of Vijayāditya I and the founder, according to the Guḍimallam and the Udayēnduram plates, of this dynasty of chiefs. So the reign of Bāna Nandivarman should have begun in, if not earlier than, the 52nd year of Nandivarman II Pallavamalla and lasted till after his 62nd year, covering perhaps also the early part of the reign of Dantivarman. A record of Māvalivānarāyar, from Karshanapalli^{124a} refers to the death of a hero at Kuṭilala, on the occasion when Ballaha (Rāshtrakūṭa Gōvinda III) took up arms against Kāḍuvaṭṭi (of Kānchi) for exacting tribute. It was stated there in that the hero was a servant of Bānarasa Vijayitta (Bāna Vijayāditya), who was ruling Gangaru Sāsira (Gānga 6,000). We know from inscriptions that Gōvinda III invaded the Pallava kingdom of Kānchi by A.D. 802. Hence the Bāna Vijayāditya, who was ruling at the time of the above invasion could be no other than Bāna Vijayāditya I, son of Bāna Nandivarman, whose reign might possibly have extended till A.D. 802.

Vikramāditya alias Vāna Vidyādhara was ruling as the vassal of the Pallava kings for nearly twenty nine years, before the 24th year of Nṛpatunga,

124 Ep. Coll., No 154 of 1921

124-a Ep. Coll., No 327 of 1912.

whose highest regnal year, as known from his inscriptions is 26. The first inscription of his son that mentions him by his actual name is dated Śaka 820 or A.D. 898,¹²⁵ and the latest date as supplied by his inscriptions is Śaka 831 or A.D. 909.¹²⁶ A record of the following year, i.e., Śaka 832 or A.D. 910 from Chendattūr, Guḍiyātam taluq, North Arcot district, mentions the death, in a cattle raid at Chendattūr, of a Māvalivāparāya, alias Kuḍiparitanḍikāmaṇār,¹²⁷ and this person may be identical with Vijayāditya II. In this case, he should have met his end, after a rule of 12 years, if Śaka 820 or A.D. 898 was taken to be his first year of rule. This makes his reign very short. Instead, if it is accepted that Śaka 810 or A.D. 888 was the first year of his independent rule even though the record, that supplies the date, does not mention him by name—then his rule may be said to have lasted for twenty two years. This view is perhaps more probable. Since, Vikramāditya Vāpavidyādhara was the vassal of Nṛpatunga, till his 24th regnal year, it is probable that he continued to be his vassal for the next two years of his reign also. If after this, his son, Vijayāditya II Prabhumeru should have begun to rule, as his successor and as an independent Prince, perhaps only after Nṛpatunga's demise, Śaka 810 really becomes the first year of his rule.

Taking these data to be correct and reliable, then the chronology of these Bāna chiefs may be formulated as follows.

Nandivarma	Śaka	697 — 724 or A.D.	775 — 802
Vijayāditya I	„	724 — 759 or „	802 — 837
Malladēva alias Jagadēkamalla	„	759 — 778 or „	837 — 856
Vikramāditya Vāpavidyādhara	„	778 — 810 or „	856 — 888
Vijayāditya II Prabhumeru	„	810 — 832 or „	888 — 910

It has been stated above that Nṛpatunga passed away by Śaka 810, and that probably after this event, Vijayāditya II declared his independence. Our position does not alter whether or not the date Śaka 810 is accepted to be the first year of the independent rule of Vijayāditya II. If it is not of Vijayāditya II, it should be assigned to Vikramāditya, his father, and this marks the beginning of the independent rule of these Bāna chiefs, in any case Nṛpatunga should have passed away by that year. If the foregoing conclusions are accepted to be probable and true, then the chronology of the later Pallavas of Kānchi may be formulated as follows

125 Ep Ind., Vol. XI, p. 227-8, 1

126 Ep Carn., Vol. X, Mb. 229

127 Ep Coll., No. 168 of 1921.

Nandivarman II Pallavamalla	Śaka	645 — 710 or A D 723 — 788
Dantivarma	"	710 — 761 or " 788 — 839
Nandivarman III	"	761 — 784 or " 839 — 862
Nṛpatunga	"	784 — 810 or " 862 — 888

Thus we get the date A D 723 or Śaka 645, for the accession date of Nandivarman II Pallavamalla, a result, independently arrived at, without any reference whatever to the previous sections

Then the 52nd year of Nandivarman II Pallavamalla, a lithic record of which records the death of Gangadīyarāyar Kānnāḍu Perungangar, becomes equal to A.D 775 or Śaka 697, and thus exactly tallies with the date arrived at, in the previous sections, for the last year of Śrīpurusha Muttarasa and stamps the initial and the final dates, arrived at, with the help of his copper plate records, as quite correct. We, thus, get one more proof to show, that the epigraph of Śaka 710¹²⁸ does not, at all, belong to Śrīpurusha Muttarasa, the Western Gāṅga king and contemporary of Nandivarman II Pallavamalla, whose date of accession to the throne, may now be definitely fixed at A.D. 723 or Śaka 645

V

LATER GĀṅGA-PALLAVA RELATIONS

During the time of Nandivarman III and Nṛpatunga, the Western Gāṅgas set up again an independent rule, after gaining once more their liberty, at the point of their sword, by defeating the Rāshtrakūṭas. The liberators of the Western Gāṅga kingdom from the Rāshtrakūṭa yoke were Rāchamalla I and his son Eṛegangadēva. Perhaps as a sign of their independent and glorious rule, Rāchamalla I assumed the title of Satyavākya Kongunivarman and Eṛeganga, that of Nitumārga Kongunivarman. These two titles, hence forward, were assumed by all subsequent Western Gāṅga rulers, alternatively, just as Rājakesarivarman and Parakesarivarman were assumed by the Chōḷa kings. These titles help us in knowing the order of succession to the throne, in the Western Gāṅga history.

Rāchamalla I, after consolidating his power, wanted to regain the Gāṅga 6,000, which was still under the possession of the Bāṇas, ever since their conquest of it, during the reign of Śrīpurusha.¹²⁹ This record which was re-

¹²⁸ Mys Arch. Rep., 1918, p. 44.

¹²⁹ Ep. Carn., Vol. X, Bp. 86.

examined by Mr Narasimhāchariar¹³⁰ refers to the conflict between Bānara, who was ruling Gānga 6,000 and Rāchamalla I Permanaḍi. Even though the name of the Bāna king was not given in the record, it may be taken that the Bāna king was no other than Bāna Vidyādhara or Vikramāditya Bāna Kandarpa Jayamēru. A record from the same district, Srinivāsapur taluq¹³¹ confirms this opinion. It says that, when Śrī Vikramāditya Jayamēru Bāna Vidyādhara was ruling the earth, the whole of Kāḍuvatti's force (i.e., the army of the Nōlamba Pallavas, who were the subordinates of the Western Gāngas) rose against him. Then by order of his commander, Prabhumēru, who could be no other than his own son, Vijayāditya, Pokkīvaradogarāja marched up in front of the enemy Rāchamalla I succeeded in his conflict with the Bāna king and captured a portion of his country, known as Mahārājaranāḍu¹³² (Pulnāḍu 60 and other tracts of Perumbānappāḍi were in the hands of the Bānas, even after this event). Hence it was proudly stated in a record of Śaka 775 or A.D. 853 of Eregangadēva Permanaḍi, son of Rāchamalla I¹³³ that his Nōlamba subordinate was ruling the country, extending up to Kānchi. This Nōlamba prince should be no other than Polalchōra alias Pallavamalla and Nalambādhurāja. After the conquest of the Gānga 6,000 by the Gāngas, Polalchōra became its ruler, under Eregangadēva, Nītmārga¹³⁴

Until the close of the reign of Nṛpatungavarma, the enmity between the Pallavas and the Gāngas did not cease. The Bānas, being neighbours to the Gāngas, had to bear the brunt of the conflict as vassals of the Pallavas. During the reign of Bānarasa Vidyādhara, there were many raids by Nōlambas, subordinates of the Gāngas and the raids on Pulnāḍu, a portion of the Bāna territory, find mention in some records of the time of Bāna Vidyādhara,¹³⁵ and his son Vijayāditya Prabhumēru.¹³⁶ In this struggle between the Pallavas and the Gāngas, the Gānga king, Prithivipati I, son of Śivamāra II, appears, from the beginning, to have sided the Bānas. His existence is known only from the Udayēndiram plates of Hastumalla, Prithivipati II¹³⁷ and the Truvallam record¹³⁸. He was not at all mentioned in any of the Western Gānga copper plate grants nor represented by any other records, except the

130 Mys Arch. Rep., 1917, p. 40

131 Ep. Carn., Vol. X, Sp. 6

132 Ep. Carn., Vol. X, Mb. 228.

133 Ep. Coll., No. 588 of 1912

134 Ep. Carn., Vol. X, Kl. 79, Mys Arch. Rep., for 1910, p. 26

135 Ep. Coll., No. 571 of 1906

136 Ep. Coll., No. 306 of 1912

137 S. I. I., Vol. II, p. 375

138 S. I. I., Vol. III, p. 100

above-mentioned ones. A study of these facts, makes it clear, that Gāṅga Prithivīpati I, son of Śivamāra II, remained a vassal of the Pallavas of Kānchi or as an independent ruler between the Gāṅga and the Pallava frontiers, ever since the interference of the Pallavas in the political affairs of the Gāṅga kingdom. Perhaps this was the reason why the Gāṅgas eliminated his name altogether from their records. Prithivīpati I contracted matrimonial alliance with the Bāṇas, by giving his daughter Kundavayar alias, Vānamahādēvi to Vāna Vidyādharaṇya.¹³⁹ In one of the records of Mahāvalī Bānarasa Vikramāditya Bāna Kandarpa Jayamēru,¹⁴⁰ there is reference to a battle fought at Sōremaṭṭi, where the Bāṇa opposed the Nōlamba, Rāchamalla and Mayindaḍi, on behalf of the Permanaḍi. Here, the term Permanaḍi refers, as we know already, to the Gāṅga king. Who was the Gāṅga king here, on whose behalf the Bāṇa opposed Rāchamalla I? In my opinion, it was Prithivīpati I, himself. One of the viragals of Madanapalli, Chittoor district,¹⁴¹ refers to the same battle, which probably took place during the reign of the Vaidumba king, Ganda-trinētra. There is a stone record at Bangavāḍi in the Kolar district (Mysore state) which refers to a battle between the same parties.¹⁴² Another record from Punganūr¹⁴³ refers to a raid on Kōyatūr, i.e., the modern Laddigam by Kāḍuvaṭṭi Muttarasa.

There are references to the raids of the rulers of Nōlambapāḍi, i.e., Nōlamba Pallavas, over the Pallava kingdom of Kānchi¹⁴⁴ in the records of Nṛpatungavarman of his 26th regnal year. In their turn, the Pallavas, under Ayyakutṭiyār, a subordinate of Nṛpatunga, led an expedition against the Gāṅga country, whose forces were opposed by Rāchamalla II, Permanaḍi, son of Eregangadēva, Nitimārga.¹⁴⁵ Amidst the confusion, caused by these attacks and counter attacks Nṛpatunga, the Pallava monarch, died.

CONCLUSION

Thus, according to our chronological scheme, Nandivarman II came to his throne in A.D. 723 and the rule of the imperial Pallavas came to an end in A.D. 888, when the Pallava kingdom passed into the hands of the Chōlas. Now, if this scheme is accepted, then the place of Aparājita, in the history of the Pallavas, should satisfactorily be accounted for. This subject will be discussed in a subsequent paper.

139 S I I, Vol III, p 100, Nos 47 and 48

140 Ep Coll., No 543 of 1906

141 Ep Coll., No 295 of 1905

142 Ep Coll., No 102 of 1889

143 Ep Coll., No 542 of 1906

144 Ep Coll., Nos 7 and 8 of 1896

145 Ep Coll., No 753 of 1917

Parēn

G V SITAPATI

Parēn is the name of one of the aboriginal tribes that are found in the hill country of the Jeypore Zamindari in the Vizagapatam District. Their language is also known by that name. A few words of this and some other languages spoken by the hill tribes were collected some years ago by Mr C Henderson, ICS, when he was in charge of the administration of that Agency. He placed them in the hands of his successor, the late Mr A C Duff, ICS, and the latter sent them to my father, Rao Sahib G V Ramamurti Pantulu Garu. After examining the vocabularies, my father found that Parēn was closely related to Sōrā. When Sir George Grierson conducted the Linguistic Survey of India, he was not aware of the existence of this language, which was not, therefore, mentioned in the list of the languages printed as an Appendix to the Introductory Volume.

Parēn, Rēmō, Gutōb and Sōrā form the southern section of the Munda (or Kolarian) Group of Languages. Prof Jules Bloch of Paris who heard of these languages from my father has written to him several times and requested him to investigate Parēn and Rēmō of which there is no information in the Linguistic Survey of India. Owing to ill health, my father could not undertake the work. He entrusted it to me and I conducted the investigation according to his instructions during last April. After acquainting myself with the general features of the language, I prepared, with the assistance of the Parēn tribesmen who were sent to me by the Rajah's officials, a literal translation of the Parable of the Prodigal Son in the manner prescribed by Sir George Grierson for the special purpose of the Linguistic Survey. I now publish that translation with a Skeleton Grammar of that language and a few notes.

THE PARABLE OF THE PRODIGAL SON

(1) Boi	āḍuk-dān	bāgu	anōn	dukei	(2) Nōn-nu-bāgu-
one	man-to	two	sons	were	His two
anōn-ḍoi,	asū-anōn-ḍoi	ayān-ḍoi-dān	jelū — “ Ō	ayān '	Sunnā
sons (of)	younger son —	father — to	said O	father	gold

ruppā, dunnōm sobu mālu bantā-ḍār-in-du eniñ
 alive cattle all property dividing done-me-having to me

mō - tāñ - in - āi," Soru jelū
 (thou) give me — having said spoke

(3) *Āin-ēkā ayāñ - ḍi banṭā - dā - ru tāyī (4) Bantā-
 Thus only father dividing having made gave dividing

dāru - lāru, asū - anōn - ḍi - dān nōn - banṭā nōn dāru
 having done younger-son — to his share him brought

(5) Asū - anōn sobu yongu - lāru tankā jalā-bā
 Younger-son all having sold rupees lag in

orōngu - du, sanāi rāji ḍungu - u (6) Aḍi - rāji
 having put distant country set out - went That country

ālī - gā - ru - ḍu dārī - kaḍamā - ḍi - bāttu oā - re - du ṭankā - ḍabbu
 liquor having drunk prostitute - girls — with having danced rupees - money

ḍir - lāru. (7) Sobu ṭankā - ḍabbu ḍir - lāru ; boi kāsu sī - bā
 spent all rupees - money spent one pie hand in

miku (8) Āḍiya- anum - dī boḍe kantār ḍāru (9) Āḍi - āḍuk -
 not, That very year — great famine arose That boy

ḍi asun - asun oḍin - oḍin - u - du bik - jā - ru (10) Aḍi - mātrōm
 house - house having wandered legged (for) That only

oḍin - oi - ji, muy ār - tāyē - gi, muy tāy - te ? (11)
 wandering went - though who so ever not gave who gives

Boi asuñ - kaḍaman - dī jelū—" Bilen - asuñ nāyṭā ḍugug - ḍug
 One house woman said " Our house what may be

enōm nāyṭā ne - tāy - t - ōm - āi " ḍi suru-du nōn jelū
 to thee what (I) give — thee — thus having said she spoke

(12) " Yāg - ḍin - nu buttu - lūr - in ; nāṛta ne - r -
 Three days since hunger-has been-to me what so ever (I) not -

* In all places where italicised Ā or ā appear they should be taken as nasalised

gā , ste	konḍek a bit	misur - jā rice water even	mō - tāy - in , (thou) give — me	inkā - ḍēn not - if
-------------	-----------------	-------------------------------	-------------------------------------	------------------------

min I	ne - ki - ru , (I) died	konḍek a bit	misur - jā rice water - even	tāy - ḍēn , give - if	min I	ne - (I)
----------	----------------------------	-----------------	---------------------------------	--------------------------	----------	-------------

gā - t - āi , shall drink	konḍek a bit	mō - tāy - in (thou) give - me	min - nu my	jibōn life	ḍuk - tu , remains
------------------------------	-----------------	-----------------------------------	----------------	---------------	-----------------------

Ō O	ā (w) un ' mother	e - nuṅ* to me	doyā ḍāy - in - āi , ^u kindness be - to me —	āi thus	su - ru - ḍu having said
--------	----------------------	-------------------	--	------------	-----------------------------

nōn
he

jelū.
spoke.

(13) Āun - ḍi jelū— “ kīyaḍ - tu kit - tur - ruāi - mō - ru ,
(that) mother said died die livest - (thou) live

uri - asun another house	jō ” go.	(14) Āḍuk - ḍi (That) Boy	āḍi - asun that house	uyi went	(15)
-----------------------------	-------------	------------------------------	--------------------------	-------------	------

Paḍān Outside	tin (n) an - u - ḍu having stood	nōn he	ananān - dān door - on	lallāḍ - ḍāru knocked
------------------	-------------------------------------	-----------	---------------------------	--------------------------

(16) Asun - ut - tur , “ moi gottā ” su - ru - ḍu paḍān -
(That) house from within who (there) having said outside .

ut - tur da ru.
(to) was heard.

(17) “ Mīn bikkiā - ja u - le - wāi ” su - ru - ḍu jelū (18)
I aims - beg come having said spoke

Āḍi - āun - ḍi That mother	ananān door	ru - rū - ḍu having opened	āḍuk - boy	ḍi - dān — at	gi - i looked
-------------------------------	----------------	-------------------------------	---------------	------------------	------------------

(19) “ Man - u mo - yi - ki ” su - ru - ḍu nōn jelū
Thou (onl.) (thou) earnest (what) having said she spoke

(20) “ E - nōm - dān ne - gul - ōm - ne - ku (21) Ḍabbu - kāsu
Thee - about (I) knew thee (I) am money — (plac)

* u stands for back nasal.

sobu dārī - kuī - ǧu mo - t̄ay - ǧu oǧin - mo - ru , e - nōm
all prostitute - girls (thou) having given wandering (thou) went to thee

ne - r - t̄ay Ō - may - ǧun - yō " ǧi su - ru - ǧu nōn ku*lan - u
(I) not give from here exit - go thus having said she rebuked

(22) " Īnk - āun ' t̄ay āun ' " su - ru - ǧān āǧi - aun - ǧi, arā
no mother gave mother said - while that mother stick

ǧor - u - du " boǧǧannā - ǧugu - nā ' (23) Bār boi sām
having brought silent be indeed another one word

mo - jelu - su - n arā - bāttu ne - lāl - ōm - āi " ǧi su - lu -
(thou) - spoked say (if) stick with (I) strike - thee - thus having

ǧu jelu
said spoke

(24) Nōn - uttare, nāik - ǧi - bā aǧuk - ǧi uyī - jā - ru
Thereupon Nayak - side (The) boy went begged

(25) Nāik - ǧi jelu — " uyje ' e - nōm - ǧān ne - r - t̄ay - ōm - āi ,
Nayak said Be gone thee - to (I) not give thee —

kanmūn ǧuku , entu gupā - den, e - nōm - ǧān ne - t̄ay - t̄ - ōm - āi "
swine are them tend if thee - to (I) give - thee

su - ru - ǧu nōn jelu
having said he spoke

(26) Kanmūn tapur - ǧu kundān sand r - u - donǧ r - u ,
swine having driven kill entered

kundā - bā kuǧi - aboi ǧugu , ādi - asun - lōk āǧuk - ǧi - ǧān
hill - side hut one was that house persons boy - to

tanku misur t̄ayc (27) Lup - kon ār - t̄ay - e , āǧi - ǧān.
rice water gave Much not gave there by

puṭa ār - bunāi (28) Enger - ǧi - ǧi anām - dū kanmūn - ǧi - ǧān
bolly not filled man husk water swine - for

* In all places where italicised u appears it should be taken as nasalised

ḍongā - bā trough - in	ru - rē - tāy - e poured - gave	(29)	Āḍuk - ḍi (That) boy	jelū — said	"Lup - kon much		
mo - tāñ - in (you) give - me	poḷa belly	ār - bu - in , not-filled - me	anām - ḍi - jā hunks even	tāy - dēn give - if	lē - i - (we)		
jum " eat	so - ru having said	jel - ū spoke					
(30)	Nōn - uttāre, There upon	āḍuk - ḍi (the) boy	labō - bā ground - on	ḍimmā - ru - ḍu having rested			
mon - bā mind - in	pantsei - lu - ru thought	(31)	" Ō kuttun ' O God !	min - nu my	janom life		
nāi - dasā what state	mille - yī ' obtained	(32)	Bilen - ḍāu our village	ayān - nun father - my	mājan - ḍār rich - one		
ḍu - ku - ru , was	soyē - ṭa a hundred	gotti , slaves	ḍukurē (i) were	Sob - nēi all - they	poḷā - belly		
bori full	gā - re - ul - ku drinking - were	(33)	Min - u I alone	ānōn - ḍoi son though	ne - ḍār - ū - ḍu (I) having been		
buktu - laḡi being hunger struck		kinu - le - ru dying (we) were	(34)	Min I	nāi - kā what over		
pāpu sin	ne - ḍāru ? (I) committed	(35)	Ayān - bāttu, father - with	lup - annā - bāttu elder brother with	mād - gōl quarrel		
le - ḍāi - u - ḍu (we) having made	ōn - le - uāi out - (we)-came	(36)	Dōm - u having arisen	ayān - ḍi - bā father - to			
bār again	ne - uī - t - āi (I) go	(37)	Ne - uī - ḍu, (I) having gone	" Ō ayān ' O father	man - nu there - to		
pāp sin	inku no	min I	nāi - kā what ever	pāpu, sinner	man - nu thy	sāmā word	min I
ne - r - dār , (I) not heard	māprū - nu god - of	sāmā - jī word - even	ne - r - dār (I) not heard	māprū - laḡi god unto			

min pāp ne - ḡār - u (38) E - nin anōn mō - (a) r - sun —
 I sin (I) committed me son (thou) not - say —

mō - (a) r - gulōn (39) E - nin gortī - lōk - un tōm - m - āi "
 (thou) not - call me slaves - like retain - me

āi so - ru - ḡu, bigi - bigi dun (g) u - u
 thus having said quickly set out - want

(40) Nōn ḡāu u (41) Āḡi - bomay - ḡi ayān - ḡoi
 He village went That time father -

mēḡdā - lin ḡu - ku - ru (42) Āḡi - kuron edinu ḡi - i (43)
 second floor-on was that way (thus) saw

Āḡuk - ḡi gu - r - āi
 (The) boy appeared

(44) "Arē ' anōn ' min - nu asū - anōn - lōkun ḡu - t - āi,"
 Lo son my younger - son - person-like appears

so - ru - ḡu nōn si'ī āi - ḡāru - ḡu numman dāru - ḡu
 having said he hand thus having made carefully having made

ḡi - i (45) "Nōn - nā - kā anōn - in oāi - lu - ru," so - ru -
 saw He - himself - indeed son - my come - was having

ḡu, mēḡdā - bā - uttur manta - ru - ḡu bigi - bigi anōn -
 said second floor - from having got down quickly son

ḡoi - bā u
 — towards went

(46) U - ḡu, anōn - ḡoi - dān oīdu - dār - u (47) Āḡuk -
 having gone son - of waist held (that)

ḡi - dān sumbēy - i (48) Si'ī - bā dār - u - du, anōn - ḡoi - dān
 boy kissed hand - by having held son -

asun gulon (g) u - dor - u
 home called - brought

- (49) Lup - kabāḍi - dān guloḥ (gu) " Ō Sōmrā ' gi - i, asū -
 Senior servant - to called O Somra ! see younger-
- anōn - in uāi (50) Eḥāi - kui mō - uāyāi , mo - gi (y) i
 son - my came where-from (thou) camest (thou)-appear-ed-est
- (51) Eḥu mittānen boḍa sardā dor - in (52) Anōn - in
 To me to-day much delight brings - me Son - mine
- lō - run hnn - āb - ḍu rāy - āb — tāy - āb , bal - bal - dā
 inside take (you)-[having done so] welcome (you) give (you) hot-water
- bo - umāy - āb (53) Temm gottun āḍuk - dī - dān tāy - āb ,
 (you) bathe (you) New garment boy - to gave (you)
- guṣāi - ne - tu (54) Nimman - tanli sem - āb , numman
 let him put (it) on good ox kill (you) well
- diñ - āb - ḍu gā - y - āb (55) Piṭṭuā gornū - ḍu tarlān
 cooking (you) / having done feed (him) (you) flour having ground oaks
- diñ - āb (56) Runk - alī akūyāi , donāi - bu (57) Dāu - nu
 cook-(you) rice-liquor purchase bring (you) village-of
- gunnī - ḍigin uād - dān gullonāi - donāi - bu (58) Anōn - ḍoi - dān
 girls dancing - for call bring (you) Son - for
- āṇṭi - bī summū - mundi ab - tollā - bu
 finger to (s) gold - ring put on
- (59) Āḍi - ayān - ḍoi āi su - ru jel - ū kī , āi - te
 That father - how having said spoke - thus
- tiyūru - ḍār - e - gi (60) Sobu - lōk uāi - gi (61) Kaḍu - ḍigi
 preparation - made all persons came (they) girls
- uā - le (- gi)
 danced (they)
- (62) Lup - anōn - ḍoi āḍi - somay - dī lion kabaḍ - ḍāru - ḍuku - ru
 Elder son - that time field work doing was

- (63) Unonūi (64) Lup - anōn - ǵoi bɨɣi - bɨɣi uāi
It became dark Elder son — quickly came
- (65) Asun - ār - uāi , at - koi duku - ru (66) Kun - bin - uā - r -
House not went outside was Singing dancing
- sobaddu at - koi - ut - tur dāru
sound outside - to was heard
- (67) " Mittāl paibui inku, nāyṭā inku (68) Nāy -
To-day festival no what so ever not what
- dān sardā - sobad dār - lu - rē (i) asun ? " su - ru mon -
for delight - sound making are (in the) house having said mind in
- bā pantsei - luru
thinking was
- (69) Pindūi kokor - ɖu oḍōl - mo - oruul - ku sig - sagyā
Pisal having coughed green charoot smoking sign
- dāru - ɖu boi kabādī - dān gulon - u , " nāy sobaddu ? "
having made one servant to called what noise
- ' u - ru - ɖu jēlū.
(having said) spoke
- (70) " Man - ru asū - sakū - nūm uāi , tanli - boi semei - ɖu
you younger brother - your came ex - one having killed
- tūyi - lu - re "
gave (they)
- (71) " Nōn - kī ' noṣṭo - lōko uāi - duku su - ru - ɖu sardā -
He (is it?) wretched man come - is (having said) delight
- ɖāru - lu - ru ' Mīn asun ār - gur - nē - tu " su - ru - ɖu
making - are I house not enter having said

dāṇḍun - ne tinnan. (72) Gottī - ḍi āḍi - lup - ḍi - dān āḍi - sobu
out side only stood (A) Slave that - elderly man-to that - all

jel - ū (73) Āḍi - sūmā dāru - ḍu, ayān - ḍu padan - tārāi
said That word having heard father came out

(74) "Bābō" nāy - dān mō - rj - ji - gā - ru ?
Darling what - for (thou) not entering wast

(75) Asū - sākā - nōm uāi (76) Mittāl bodo - sardā - dīn - nu
Younger-brother-thine came To-day much delightful day-indeed

(77) Māmin bāg - sāk kaln - ābu paṭa - lē (i) - ḍu - dār (78)
You two - brothers mix (you) having embraced hold

Kalnābu - ḍu gā - yābu—jumābu " ad - su - ru - du ayān - ḍi jelū
having been together drink eat that-(having said) father spoke

(79) "Abud - dīn - uttur min ne - kuru , enōm meṭṭiyi
Many days for I (I) - have been thee disobejed

inku (80) Nāy - dān e - nin kinmen - boi - jā mō - i - tūy - i - len ?"
not What - for to me goat - one - even (thou) not gayest - (to us)

(81) "Nōn nimman - dā - nē - tu, asar - dā - nē - tu, e - nōm
He good let be bad let be to thee

sākā inkū - ki ? (82) Boi potā - bā bāg - lōk jonam -
brother not - what ? (one) womb-from two persons born

bō - dāru (83) Sobu - dān min - nu - bā - ēkā mō - ku (84)
(you) wore All - days with me only (thou) wast

Māl - nin - sobu māmīn - nu - ēkā (85) Nōm - nu sākā nē -
Property - mine-all your only Thy brother (I)

surūi - ḍu, sardā - lē - ḍāru (86) Rabgād - ḍau - nu nāik - dī - nu
having found delight (we) made Neighbouring village of Naysik's

kadam - ḍoi - dān donūi - ḍu libū - ḍāru - t - āi " so - ru - ḍu jel - ū
girl having brought marriage perform (I) (having said) spoke,

AN OUTLINE OF PARĒṆ GRAMMAR¹

Pronunciation — The Speech Sounds² in ParĒṆ are almost the same as in Sōrā (Savara), Gutōb (Gadaba) and Rēmō (Bondo Poraja). The following sounds which are not heard in Sōrā, are found in ParĒṆ —

(1) The consonantal diphthong ts as in *pantsei-lur-u* (30)³, 'thought-struck (him)', but this sound is rarely heard

(2) The alveolar, plosive, unvoiced t̥ as in *ṭanka* (5), 'rupee', *nāi-ṭā* (11), 'whatever', but this is also rare

(3) The dental, plosive, voiced d as in *dunnōm* (2), 'cattle', this is frequently heard

(4) The bilabial, fricative, voiced w as in *ūā-le-wāi*, (35), 'leaving-we-came', this is heard only after a vowel and before āi

The back vowel sounds, u and o are often interchanged in ParĒṆ as in Sōrā. Ex *Suru-du*, (11), *Soru-du*, (39), 'having said'. U is sometimes used to denote the intermediate nature of the sound cf Sōrā — *daku*, 'is', *suda*, 'big'

The consonants r and l are interchanged occasionally as in *uār-sabaḍḍu*, (66), 'dancing-sound', *uāl-e-gi*, (61), 'danced-they' cf Sōrā — *al-rodēlenji*, *ar-rodēlenji*, '(they) fought with one another'. The final consonant in *√uāl* or *√uāl̥* is a checked consonant like the final consonants in many other words, it is assimilated with the succeeding consonant as in *uāḍ-dān*, (57), 'for dancing' cf Sōrā — *ēḍ-i-am*, *ēttam*, '(I) shall cut you' (Vide Sōrā Manual, p 10)

1 The points noted in this Outline are entirely based on the ParĒṆ text of the Parable of the Prodigal Son, given above and on some other materials collected in the Jeypore Agency

2 These sounds are, here, represented by the Roman alphabet employed in the Records of the Linguistic Survey of India, as the publishers of this Commemoration Volume could not get the new types required for the alphabet of the International Phonetic Association.

3 The number given within brackets in this Outline indicates the number of the sentence in the Parable of the Prodigal Son, given above

Similar assimilation of dissimilar consonants is noticed in the following words in the Parable given above — gortu, (38), gottu, (72), 'slave', buktu, (33), buttu, (12), 'hunger', laḡ-laḡ, lallaḡ, (15), 'the knocking sound of doors, etc', boḡḡam-n-ā, boḡḡan-n-ā, (23), 'silence', mō-(a) r-ḡ-gār-u, mo-ḡḡ-gār-u, (74), 'thou-not-even-entered.'

The vowel sound a in the negative particle ar (or ar) is dropped after a vowel as in — nergā, (12) = ne-ār-gā, 'I not drank', mōrsun — mōrgulon, (38) = mō-ār-sun — mō-ār-gulon, 'thou-not-say — thou-not-call' cf Sōrā — bōte gaman = bōte gai-aman, 'who sir (are) you'

The glottal check, which is considered to be a very remarkable feature in Sōrā is also noticed in Parēn as in si'i, (44), 'hand'

Nouns — The suffix -ḡi appears frequently at the end of nouns as in gutōb-ḡi, 'a Gadaba', ayān-ḡi, 'father', enger-ḡi, 'male person' It cannot be regarded as a personal suffix because it is also found in words like āḡi(ya)-anum-ḡi, 'that year', kanmūn-ḡi, 'swine', āḡi-somay-ḡi, 'that time' It may be dropped as in āḡuk-ḡi-dān, (26), āḡuk-dān, (1), 'to a man', asū-anōn-ḡi, (4), asū-anōn, (5), 'younger son.' It is dropped in the vocative case as in Ō ayān', 'O father!', Ō āun', 'O mother!'. It is also dropped when the contracted form of the pronoun is suffixed as in anōn-in, (49), 'my son'; sākā-nōm, (74), 'your brother'

This suffix corresponds to -an in Sōrā cf Sōrā — ullēn-an, 'grandson', ē ullēn', 'O grandson!', ē ullēn-ḡi, 'O grandsons!', ullēn-jā, 'grandson-even', ullēn-iñ, 'my grandson', ullēn-t-am, '(I) am grandson to you'

Number — There is no trace of the existence of a dual number in Parēn The suffix of the plural is -ḡi as in the following — nōn-ḡi, 'they', gunni-ḡi 'women', sākā-ḡi-ḡi, 'brothers', tāy-ē-ḡi, 'they gave' The suffix -ḡi in Parēn corresponds to -ḡi in Sōrā (Vide Sōrā Manual, p 17)

Very frequently the singular form is used in the sense of the plural Ex dāri-kaḡamā-ḡi, (6), 'prostitute girls', yāḡ-din-nu, (12), 'for three days', kanmūn ḡuku, (25), 'there are swine' cf Sōrā — bāḡu mandrā, 'two persons' (Vide Sōrā Manual, p 18)

Case — There is nothing to distinguish the nominative and the accusative forms of nouns The instrumental or sociative case-phrase is formed by adding — bāttu to the nominative cf Sōrā — bāt(t)e In a sentence where -bāttu is used to form the sociative case, the verb is plural though the subject

is singular Ex *asū-anōn dāri-kaḍamaḍi-bāttu oār-ē*, (6), 'the younger son danced with the prostitute girls', *oār-ē* is 3rd person plural, the singular form is *oār-u* See also sentence 35 cf *Sōrā—anun a-dukkari-n-bātte illā-ji*, 'he came with his wife', *illā-ji* is plural

The dative case phrase is formed by adding *-dān* to the nouns and the accusative forms of pronouns Ex *asu-anōn-ḍi-dān*, (4), 'to the younger son', *kanmūn-ḍi-dān*, (28), 'for the swine', *ananat-dān*, (15), 'at the door', *enom-dān*, (20), 'about thee' cf *Sōrā—āsan, -apsēle* 'the ablative case-phrase is formed in *Parēn* by adding *-uttur* to the nominative or locative forms of nouns as in *asun-uttur*, (16), 'from the house', *mēḍḍā-bā-uttur*, (46), 'from the second floor' The suffix *-nu* is added to the nominative forms to form the ablative and genitive case-phrases Ex *yag-din-nu*, (12), 'for three days', *raḅgaḍ-ḍau-nu*, (86), 'of the neighbouring village', *non-nu*, (2), 'his' cf *Gutōb* (*Gadaba*)—ablative suffix is *-bōnu* and the genitive suffix is *-nu* The locative case-phrase is formed by adding *-bā, -lin* to the nominative or accusative forms of nouns and to the genitive forms of pronouns Ex *sa'i-bā*, (7), 'in hand', *anōn-ḍoi-bā*, (46), 'towards the son', *mm-nu-bā*, (83), 'near me', *mēḍḍā-lin*, (41), 'on the second floor' cf *Sōrā—anal-bā*, 'towards fire wood', *tulab-lēn(-an)*, 'in the forest'

The adverbial objects and cognate objects have — as in *Sōrā* — the same form as the nominative Ex *Sanāi rāji dungu-u*, (5), 'he went to a distant country' cf *Sōrā—sanāi ḍesā iḷētēn*, 'he went to a distant country.'

Pronouns—The nominative forms of the personal pronouns are — (1) *ann*, 'I', *biṭēn*, 'we', (2) *man*, 'thou' *māmūā*, 'you', (3) *nōn*, 'he, she or it', *nōn-gi*, 'they'

The accusative forms of the above are — (1) *enin*, *enlēn* (2) *enōm*⁴, *enbēn*⁵ (3) *enōn*⁶, *enōn-gi*⁷

4 Cf *gutōb* - (1) *ann* 'I' *nēm*, 'we' (2) *non* 'thou', *pen* 'you' (3) *māy* 'he, she or it', *may-nēm*, 'they' The dialectal forms in the *Vizagapatam* texts, *mingu*, 'I', *bābūn*, 'thou' are given in the Linguistic Survey of India under *Gadaba* (Vol IV p 231) do not really belong to that language They are the pronouns (incorrectly written) of *Parēn* which was then unknown

5 Cf *Sōrā—enlen*, 'we'

6 Cf *Gutōb—nōm*, 'thou'

7 Cf *Sōrā—ambēn*, 'you', *Gutōb—pēn*, 'you'

8 Cf *Sōrā—anun*, 'he, she or it'

9 Cf *Sōrā—ann-jī*, 'they'

The dative forms are formed by adding—*dān* to the accusative forms. Ex *enōm-dān*, 'about thee'. The suffix *-nu* is added to the nominative forms to form the genitive case-phrase.¹⁰ Sometimes it is dropped. Ex *non-nu* (2) 'his', *non-banā* (4), 'his share', *māmin-nu*, (84), 'your', *bilēn-ḍau* (32) 'our village'.

The use of the genitive forms of these pronouns as noted above is a development of modern Parēn. The pronouns of the first and second persons have contracted forms (1)-*m-lēn*, (2) *ōm-bēn*, which are suffixed to nouns to form the genitive case-phrases. Ex *asū-anōn-m*, (49), lit 'younger son-I' 'my younger son'. In Parēn as well as in Santālī, there is a struggle in usage between forms like *min-nu-asū-anōn* lit 'I-of-younger son' and *asū-anōn-m* lit 'younger son-I' and the former are gaining ground. In course of time, the latter forms may disappear. In Sōrā, the latter forms only are still in use. Ex *Sūn-n-am*, 'your house' (lit 'house-you'). Even Sōrā boys laugh at the use of *aman-a-sūn*, lit 'you-of-house', made by foreigners, learning their language.

Demonstrative pronouns — *māy*, *māi*, 'this', *ō-māy*, 'from this', *āḍi* (-*ya*), *tu* 'that' *entu* (25) 'them' (those pigs) etc.

Interrogative pronouns — *muy*, *mui*, 'who?', *nāy*, *nāi*, 'which?' etc.

Indefinite pronouns — *nāi-kā*, *nāi-iā*, 'whichever, whatever', *Sob-nai*, 'all'.

Numerals — The cardinal numbers are 1 *boi*, 2 *bāg* (u), 3 *yāg* (i), 4 *un-ḡi*, 5 *munoḡi*, 6 *tur-ḡi*, 7 *gul-ḡi*, 8 *tam-ḡi*, 9 *tim-ḡi*, 10 *gal-ḡi*, 11 *gal-boi*, 12 *gal-ban*, 13 *gal-ban-boi*, 20 *gal-ban-tam-ḡi* or *boi kuḍi* 100 *boi Soye*.

These are most closely related to the numerals in Sōrā, Gūtōb, Rēmō, Kharia and other languages of the Munda family.

There are no ordinal numbers in Parēn or any other language of the Munda family. The first or eldest son is known as *lup-anōn*, lit 'big son' and the second son, as *asū-anōn*. Similar devices seem to be employed in the place of the ordinal numbers.

Adjectives — Adjectives are independent words, they are not distinguished by any ending. Ex *mimik ōlā*, 'green leaf' *asar-ōlā*, 'dried leaf', *asūtā kūi*,

10 Cf. Gūtōb.—*nin-nu*, 'my'.

(lit small tiger), 'panther' Some adjectives may be used as nouns also Ex *piēn umbur*, 'cold wind,' *piēn*, 'cold,' n The suffix -*qi* at the end of nouns is dropped when they are used as adjectives Ex *āun-qi*, 'mother, or woman', n, *āun-kusōr*, lit female-dog

Adverbs —

A According to form —

- 1 Simple Ex *num* (m) *an*, 'well,' *āi*, 'thus'
- 2 Derivative. Ex *āun-ēkā*,¹¹ 'accordingly', *gortu-lōk¹¹-un*, 'like a slave'
- 3 Compound Ex *nōn-uttāre*,¹¹ 'thereupon', *nāi-dān*, 'what for?'

B According to meaning —

- 1 Adverbs of time—*biyo-gi¹²* 'to-morrow'
- 2 „ place—*padān*¹¹, 'outside'
- 3 „ manner—*ujjē*, 'for nothing'
- 4 „ degree etc—a *buḍ-din* 'for many days' *ulāl-ulāl*, 'very hot'
- 5 „ affirmation, negation, etc—*inku*, 'not'

Prepositions — -*bā*, 'at, on, in, near, by the side of, etc', -*uttu*, 'from', -*dān* 'for', -(a) *lin*, 'on, in,' etc

Conjunctions — *bār*, 'and', *inkā-gēn*, lit 'not-if' 'if not' *jā, jī*, 'even, though' Ex *Kondēk-jā*, 'a bit even', *odin-oi-jī*, lit 'wandering-went-though', 'even though (he) went about'

Exclamations and Interjections — *arē*, 'lo!', *ō kittun*, 'o god!'

*Verbs —*The inflexion of Verbs presents one feature peculiar to *Parēn* The pronouns of the first and second person-both singular and plural, have another set of contracted forms which are prefixed to the verbs in all tenses and moods as shown below

¹¹ Due to Oriya influence

¹² *Gutōb — biyēr, Rēmō — bēā, Sōrā — biyō*

√jel, 'speak'

*Present and Future tense*¹³

	<i>Singular</i>		<i>Plural</i>
1	min ne-jel-t-āi ¹⁴	biḷēn	le-jel-t-āi
2	man mō-jel-t-u	māmūn	bō-jel-t-u
3	nōn jel-t-o	nōn-gi	jel-t-ē (-gi)

Past tense

1	min ne-jel-u	biḷēn	le-jel-u
2	man mō-jel-u	māmūn	bō-jel-u
3	nōn jel-u	nōn-gi	jel-ē (-gi)

√ui, 'go'

Present and future tense — 1 ne-ui-t-āi, le-ui-t-āi, 2 mō-ui-t-u, bō-ui-t-u, 3 ui-t-o, ui-t-c (-gi)

Past tense — 1 ne-(u)yī, le-yī, 2 mō-yī-bō-yī, 3 uyi, uyē-(-gi)

√ḍuk, 'be' is like the anomalous verb ḍaku in Sōrā (Vide Sōrā Manual p 138) The 3rd person, singular, present tense form of this verb, ḍuku may, loosely, be used (like the corresponding form ḍaku in Sōrā) for all persons and numbers, both in the present and future and the past tense forms

13 t in these forms is the present and future tense augment as in Sōrā

14 Vide foot note 4 In the *Linguistic Survey of India* (Vol IV, p 232), ne, le, mō, bō are shown as the last part of the pronouns, min, biḷēn, man, māmūn and these pronouns are supposed to belong to a dialect of Gadaba The mistake arose on account of the Vizagapatam texts which mixed up incorrectly the forms of Parēṇ Till very recently the existence of Parēṇ or Rēmō was not known

But for the sake of clearness, forms of the conjugation of $\sqrt{\text{duk}}$ are frequently used in Parèn.

Present and future —1 ne-ku, 'I am' le-ku, 'we are', 2 mō-ku 'thou art' bō-ku, 'you are', 3 duku, 'he or she or it, is,' dukē (i) (-gi)

Past tense —1 ne-ku-ru, 'I was,' le-ku-ru, 'We were,' 2 mō ku-ru, 'thou wast,' bō-ku-ru, 'you were' 3 duku-ru, 'he was' nōn-gi du' urē (i) (-gi), 'they were' duke (i) is loosely used for dukurē (i)

The past tense augment in Parèn seems to be *r* while it is *l* in Sōrā and many other languages Ex gu-r-āi (43) 'appeared' cf gu-t-āi (44), 'appears' But this augment is not noticed in jel-u, 'said', tãy-i, 'gave,' gu, 'saw' ui, 'went' and such other forms

The contracted forms ne, le, mō bō are infixed between the root of a verb and ku (the present tense form of $\sqrt{\text{duku}}$) or ru (of the past tense form of $\sqrt{\text{duku}}$) to express the meaning of the present or past progressive in English Ex oqin-mō-ru, lit 'wander-thou-wast' = 'you were wandering', tinan-le-ku, lit 'stand-we-are' = 'we are standing'

These contracted forms are also infixed as òn-le-wāi (35), lit 'leave-we-came' = 'we set out and came' The conjunctive participle form (see below) is also used, ònu (-du) -le-uāi, 'having left, we came' Kī-nu-le-ru, (33), 'having been dead, we were' In 'ne-kī-ru, (12), lit 'I-die-was' - 'I was dead', we find kī, 'die' in the place of ku 'be' cf ne-ku-ru given above

*Incorporation of Pronominal Objects*¹⁵

The contracted forms of pronouns of the first and second person-singular and plural, (i) in, len, (2) òm, ben are incorporated with the verbs by which they are governed The other set of contracted forms ne, le, mō, bō may also be prefixed to denote the subject of the verb Ex mō-tāy-in, (12), 'thou-give-me' (imperative), tāy-in-āi (2) 'give away to me', ne-tāy-t-ò-m-āi, (14), 'I—will give away to thee', ne-gul-ò-m-ne-ku, (20), 'I know thee-I am', mo-(a) r-tāy-i-len, (80), 'thou-not-gavest us', buttu-lur-in, (12), 'hunger-strikes me'

15 Cf Incorporation of nouns or pronouns with verbs—Sōrā Manual, pp 44-45

Imperative mood.

√dār, 'hear' — dār, 'hear, thou', dār-āb, 'hear, you'

√jel, 'speak' — jel, 'speak, thou'; jel-āb, 'speak, you'

√u, 'go' — uā, yō, 'go, thou', u-āb, 'go, you'

The following imperative plural forms occur in the specimen given above — lnn-āb (52) 'lead', t̄āy-āb (53), 'give', Sem-āb (54), 'kill', diñ-āb (54), 'cook', gāy-āb (54), 'feed' In these forms, bō- may be prefixed as in bō-umāy-āb (52), 'bathe' or 'give a bath', the pronominal object may be infixed as in bō-tāy-in-āb, 'you-give-me'

Sometimes, the singular imperative form is used in the plural sense as in dar (77), 'hold (you)'

The following imperative plural forms contain-ābu instead of-āb —kal-n-ābu (74) 'mix (you)', gā-y-ābu (78) 'drink (you)'; jum-ābu (78) 'eat (you)' ab-toll-ābu (58) 'cause to put on (you)', don-āi-(ā) bu (56), 'bring (you)' The u in -ābu is probably an emphatic particle as in man-u (19) 'thou thyself' Cf Sōrā—gā-bā, 'drink (you)'; jum-bā, 'eat (you)'

The following imperative forms relating to the first and third person are noticed in the specimen, the Parable of the Prodigal son, given above —ār-gur-nē-tu (71) 'let me not enter', n̄im(m)an-ḡā-nē-tu — asar-ḡā-nē-tu (81), 'let him be good — let him be bad', gusāi-nē-tu (53), 'let him put on (-clothe) Cf Sōrā — dāgāēte, ganurēte, 'let the sun shine hot,' 'let it rain' (Vide Sōrā Manual p 138)

ḡuk-t-u (12) is different in meaning from duku mentioned above ḡuku means 'is' and denotes the fact of existence, ḡuktu is in the conditional or thought mood Ex kondek mo-lāy-in, min-nu jibōn duktu, lit 'a bit — thou—give-me, (let) my life be' It means 'give me a bit and save my life'

The negative forms in the imperative mood are formed by adding (ā) r before the affirmative forms Ex mō-(ā) r-sun — mō-(ā) r-gulon (38), 'thou—say not — thou-call not'

The Conjunctive participle

The sense of the conjunctive participle is indicated by the addition of the suffix -ju to the past tense forms and the imperative forms of verbs. Ex.

oron(g)u-ḍu (5), 'having put', cf oron(g)u, 'he put', oār-ā-ḍu (6) 'having danced' Cf oār-e, 'they danced', bañṭā-ḍār-in-ḍu (2), 'division, having made for me'¹⁶, cf bañṭā-ḍār-in, 'division, make for me', linnāb-ḍu (52) 'having taken', cf linnāb, 'take you'

There can be no incorporation of the noun objects in the verbal forms or in compounds in Parēn because Parēn seems to have given up the use of contracted forms of nouns which we find in Sōrā. There are, however, traces of the existence of the contracted forms in Parēn as in the following compounds —

tanḥ, 'Ox or cow' is found in Sōrā, Gutōb, Rēmō as well as in Parēn. The contracted form of this word is tāt and this is found in the following compounds —

Parēn — kui-tān, 'cow' (lit female-cattle),
 bur¹⁷-tān, 'bison' (lit forest-cattle),
 ik-tān, 'dung' (lit dung-cattle)

Sōrā — a-yān-tān, 'cow' (lit mother-cattle),
 kandrēn-tān, 'bison' (lit forest-cattle),
 a-sōn-tān (lit dung-cattle)

Gutōb — bañḍi-tān, 'cow', ik-tān, 'dung'

Rēmō — goi-tān, 'cow', bur-tān, 'bison', ik-tān, 'dung'

The causative prefix ab- is added to verbs as in Sōrā. Ex ab-tollābu (58) lit 'cause to put on' Cf Sōrā — ab-tol-tol-bā which means the same¹⁸

The insertion of n in the reflexive verbs (cf Sōrā verbs of Class II—Sōrā Manual, p 25) is noticed kal-n-ābu (71), 'mex (you)' boddam-n-ā (by assi-

¹⁶ In Sōrā, a noun object may be incorporated in the conjunctive participle form but a pronominal object cannot be so incorporated. Vide Sōrā Manual, p 44

¹⁷ Cf bur, the irregular contraction of baru-n, hill in Sōrā. Bur-hōr (lit forest man) of the Munda family

¹⁸ The verb tol seems to be a very old verb. It is found not only in almost all the languages of the Munda family but also in the aboriginal languages of the Malay Peninsula.

milation, boḍḍannā) dugu-n-ā (23), 'silent-be' cf. Sōrā—kaḍḍam-n-ā (kaddab-n-ā) ḍaku-n-ā

The subjunctive or conditional mood is formed by the addition of the particle—ḍēn [cf Sōrā—(en) ḍēn] to verbs. Ex. inkā-ḍēn, lit 'not-if', meaning 'if not', tāy (i)-ḍēn (29), lit 'gave-if', meaning 'if (you) gave' The i in tāy is left out in rapid pronunciation.

āi at the end of some verbs denotes, as in Sōrā, (1) motion towards the person speaking in the case of verbs of motion and (2) completion of action in the case of some other verbs. Ex. Wāi, 'come', gullon-āi (57), 'call hither', doyā-ḍā-in-āi (12), 'kindness-be-to me', unon-āi (63) 'it became dark', tōm-in-āi (3), 'keep me on', mō-tāy-in-āi (2) '(thou) gave away to me'

kī in mo-yi-ki ? (19) 'you came-what?', kā in nāi-kā (34, 37), 'what so ever', ēkā in ān-ēkā (3) 'accordingly' (lit thus only) and words like gortu-lōk, 'slave or serf', sobu-lōk, 'all', padān, 'outside,' (nōn)-uttāre, 'there-upon,' indicate the Oriya influence on this language

There are many words common to Gutōb, Rēmō, Parēn and Sōrā, some of which are given below

Gutōb.	Rēmō	Parēn	Sōrā	
(adu-) ōn	ōñ	anōn	o ? on	(=son)
mbōp	bōp	bāp	b ? ōb	(=head).
mōñ	mōñ	māñ	m ? oḍ	(=eye). (contr-mad)
mu	semu	muñ	m ? ūn	(=hose)
lntur	lntur	lūt	l ? ūd	(=ear)
tummo	tummo	tōt	t ? ōd	(=mouth)
lāṭ	leān	lāñ	l ? āñ	(=tongue)
isāl	isā	usāl	usāl	(=skin)
bulfi	bulfu	bulu	bulu	(=thigh)

<i>Gutōb</i>	<i>Rēmō</i>	<i>Pavēn</i>	<i>Sōrā</i>	
gimē	gimē	kumēn	kummēd	(=goat)
girēm	grēm	ruman	rumēn	(=cat)
bontēl	bontē	bontēl	bohtēl	(...buffalo)
r ʔ ō	(hattu)	rā	r ʔ ā (-n)	(=elephant)
iām	miām	mām	m. iām	(=blood)
ruku	runku	runku	runku	(=rice)
			(ruku in Jirang dialect)	
illi	sal-pun	ali	ali-	
			(sāl, contr form)	
biyēr	bēra	biyō-gi	biyō	(--to-morrow)

తెనుగు

బులును పాదయ్యకాశ్రీ

తెనుగుభాష ఉత్పత్తివిషయములో అనేకవాదములు వ్యాపించి ఉన్నవి. అన్నిటిలో మొదటిది మనవైయాకరణులు చెప్పేది. “ఎల్లభాషలకును దల్లి గీర్వాణులు.” “సంస్కృతిము వ్యక్తి, తెనుగు దానివికృతి,” అని వారివాదము. తెనుగు అరవముకు వికృతి అని అరవలవాదము. కన్నడముకు వికృతి అని ఇటీవల బయలుదేరిన ‘కన్నడిగ’లవాదము. ‘పులిహిడ బుట్టి’ అన్నట్లు ఇచ్చును మరొకవాదము బయలుదేరినది. తెనుగు బహుపురాతన మయినదనిన్ని, దాక్షిణాత్యభాషలయిన అరవము, కన్నడము మొదలయినవాటికే కాక ఇంగ్లీషు, జెర్మను మొదలయిన ట్యూటనిక్-భాషలకున్ను మాతృభాష అనిన్ని యీశ్రవాదము. ఈవాదముకు తేవదీసివారిమతమున ‘వాకు’ అనే తెనుగుకీయకు ‘లిక్’ (lick) అనేయింగ్లీషుకీయ వికృతి. ‘మేత’ అనేతెనుగునామముకు ‘మీట్’ (meat) అనేయింగ్లీషునామము వికృతి. వారు తమవాదముకు ఉపబలముగా ఇటువంటి వ్యక్తివికృతులు అనేకములు కవచయస్తున్నారు.

పాశ్చాత్యులు వరిశోధనచేసి, అరవము, తెనుగు, కన్నడము మొదలయిన దాక్షిణాత్యభాషలు అన్ని ఒకానొకమూలభాషకు వికృతులు అనిన్ని, ఆమూలభాష ఇచ్చును అంతరించినదనిన్ని చెప్పి, దానినుండి పుట్టినభాషలకు ‘ద్రావిడ భాషాకుటుంబము’ అని పేరుపెట్టినారు. ‘ద్రావిడ’ కల్పముకు వాడుకలో అరవము అని అర్థము. అందుచేత అరవలు తమ అరవము, తెనుగు, కన్నడము మొదలయిన భాషలకు తల్లి అనిచెప్పుకుంటూ పొంగుతారు. ‘ద్రావిడభాషాకుటుంబము’ అనే పేరు కల్పించినవారి ఆధిప్త్యాన్ని తెనుగు, కన్నడము మొదలయినవాటివలెనే అరవమున్న ‘ద్రావిడము’ అని కాము అన్నమూలభాషకు వికృతే కాని తక్కిన దాక్షిణాత్యభాషలకు వ్యక్తి అని కాదు. వాడుకలో అరవముకు వర్ణానువదలగా ఉన్న ‘ద్రావిడ’ కల్పమును దాక్షిణాత్యభాషాకుటుంబముకు అంతకున్న పేరుగా భావమువల్ల ఈ కలవరము కలిగినది.

అర్హులు దక్షిణదేశములో వ్యాపించకమునుచే - కురిస్సృతిపురాణేతిహాస
రూపమయిన అర్హవాఙ్మయము దక్షిణదేశములో చారకమునుచే - అరవములో
వాఙ్మయము ఉండె నని కొందరు అంటారు. కాని అరవలికి అర్హలికిదికృతే కనుక
నున్ను, లిపి రాకముందు వాఙ్మయము పుట్టి ఉండదు గనుకనున్ను అమాట సం
శయగ్రస్తమయి ఉన్నది. ' ఇలక్కణమ్ ' (= లక్షణమ్), ' కాప్పియమ్ ' (= కా
వ్యము) మొదలయిన అరవమాటలు సంస్కృతకల్పవికృతులే అయి ఉండడము ఈ
సంశయమును బలపరుస్తూ ఉన్నది.

సంస్కృతము వ్రీత్యక్షముగాను, మరాటివ్రీత్యలిపివ్రీత్యరములద్వారా వరో
క్షముగాను దక్షిణమున అలడునది. దానితోవకు ముందుగా గురి అయిన కన్నడము
కున్ను, తెనుగుకున్ను దానిదెబ్బ బాగా నాటినది. ఆరెండుభాషలున్ను ఆదెబ్బ
వల్ల ఎక్కువగా లాభమే పొందినవి. సంస్కృతకల్పముల నన్నింటిని తమలోకి
గ్రహించినవి. వాటిని నిర్దుష్టముగా వలంక నేర్చినవి. ప్రాకృతకల్పములనున్న కొన్ని
టిని తమలో చేర్చుకున్నవి. సమగ్రమయినలిపి తెచ్చుకున్నవి. అరవము ఇంక లా
భము పొందలేదు. అరవలు సంస్కృతకల్పములు తిన్నగా వలంకలేరు; తమభాషకు
సరికడేటరమాల్గిమే లిపి తెచ్చుకొనడముచేత సంస్కృతకల్పములు అలికితో
వాయలేదు. వారి ఉచ్చారణలోను వ్రీత్యలోను ' రాధ ' అనే కల్పము ' ఇరాదై';
' భావీరమ్ ' అనేకల్పము ' పాడిడమ్ '; ' లోకాయతమ్ ' అనేది ' ఉలగాయిడమ్ '.

దాక్షిణాత్యులు సంస్కృతగ్రంథములు చదివినతరువాతనే గ్రంథరచన అరం
భించిరి. ఆకారణముచేత వారిగ్రంథములకు సంస్కృతగ్రంథములే మూర్త్యకులున్ను
మాదిరులున్ను అయినవి. మన ఇతిహాసముకు సంస్కృతేతిహాసమే మూర్త్యక ;
మనపురాణములకు సంస్కృతపురాణములే మూర్త్యకులు. మనకావ్యములకున్ను
వ్రీబంధములకున్ను సంస్కృతకావ్యములున్ను వ్రీబంధములున్ను మాదిరులు,
తుదకు సంస్కృతమూ తెనుగూ వేరువేరు వ్యభాషములు గలవి అయినా తెనుగు
వ్యాకరణముకూడా సంస్కృతవ్యాకరణముబోలికనే పుట్టినది. ఈ అనుకరణముచేత
తెనుగుభాష తత్వము కొన్నికొన్నివల్ల మరుగుపడినది.

తెనుగువ్యాకరణములో వరిభాష సంస్కృతవ్యాకరణకరిభాషే. అది
ఒక్కొక్కచోట అసంగతముగా ఉన్నది. సంస్కృతవ్యాకరణములో అక్షరసమా

మ్నాయమును చెప్పేమార్గములలో మొదటివారుగున్న 'అధిశి, ముగ్ధ, వీక్ష, ఐహి' అనేవి. వీటిలో మొదటిదానిమొదటిఅక్షరము 'అ'; తుదిదాని తుదిఅక్షరము 'న్'. ఆరెంటిని గలువగా 'అన్' అయినది. ఆనాలుగుసూక్తిముల లోను చెప్పినఅక్షరముల కన్నింటికి 'అన్' అనే వదము సంజ్ఞగా అవైయాకరణులు ఏర్పడుతున్నారు. 'హల్' అన్నపంజ్ఞకూడా అలాగునే పుట్టినది. ఈపాతుప్రచేత 'అన్' 'హల్' సంజ్ఞలు సంస్కృతవ్యాకరణములో ఉపపన్నములు. తెనుగువ్యాకరణములో అక్షరసమామ్నాయము ఆసూక్తిములతో చెప్పలేదు. అందుచేత తెనుగువ్యాకరణములో అసంజ్ఞలు అనువపన్నములు.

ధాతుప్రలనుండి పుట్టిన 'కృత్వా', 'కేర్తవ్', 'కుర్వన్' మొదలయిన లాక్షణికావ్యయములకు 'త్వాంతములు', 'తుమున్నంతములు', 'శత్రంతములు' అనే పేరులు సంస్కృతవ్యాకరణములో యుక్తము అనవచ్చుగాని తెనుగున 'త్వాన్', 'తుమున్', 'శత్ర' వ్యర్థములు లేవు గనుక ఆపేరులు తెనుగు వ్యాకరణములో యుక్తములు గావు.

విభక్తివిధానమందున్న సంస్కృతానుకరణము తెనుగుకు పాసగినదికాదు. ఈ రెండుభావలలోను విభక్తులలక్షణములు వేరు వేరు అయినవి. అయినప్పటికి సంస్కృతములో ఏమవిభక్తులు గనుక తెనుగులో కూడా ఏమవిభక్తులు అన్నారు. సంస్కృతములో విభక్తి వచనమునుబట్టి వ్యర్థయభేదము ఉన్నది. చతుర్థికి ఏకవచనములో వ్యర్థయము 'ఏ', బహువచనములో 'భ్యస్'. తెనుగులో ఏకవచనమైనను చతుర్థికి 'తై' అన్నదే వ్యర్థయము. వచనభేదముతో వ్యర్థయభేదము కలుగలేదు. తక్షిణవిభక్తులకున్న విభక్తి. నానుముల అంత్యాక్షరమునుబట్టి సంస్కృతములో వ్యర్థయములు మారడమున్ను కలదు. 'రాను' కేబ్బముచతుర్థి 'రామాయ'; 'రానుకర్మన్' అనేకేబ్బముచతుర్థి 'రానుకర్మజే'. తెనుగున అటువంటిమార్పులు ఉండవు. తెనుగున వ్యర్థయకు 'చేతన్', 'తోడన్' అనిన్నీ, వంచుకి 'వలనన్', 'కంటన్' అనిన్నీ వేరు వేరు అర్థములు గల రెండవీవ్యర్థయములు అంటగట్టినారు. సంస్కృతములో వేరువేరు అర్థములతో ఒకవిభక్తి రెండవీవ్యర్థయములు లేవు. 'వలనన్', 'లోన్' అనేవి విభక్తివ్యర్థయము లన్న వృదు 'కిందన్', 'ముందటన్', 'బెనుకన్' మొదలయినవిన్నీ విభక్తివ్యర్థయములే అనవలెను. ఎందుకు అనలేదు?

కారణము మరేమీ లేదు. 'వలసన్', 'లోన్' అనేవి సంస్కృతవిభక్తివ్యత్యయములకు సరిఅయినఅర్థము గలవి. 'కిందన్' వ్యభిక్తులు ఏసంస్కృతవిభక్తికిన్ని సరిపడవు. ఇటువంటిభేదములు ఉండడమువల్ల సంస్కృతములో ఏడువిభక్తులు ఉన్నవన్న కారణమునుబట్టి తెనుగునకూడా ఏడువిభక్తులు ఉన్నవి అనడము యుక్తము కాదు.

తెనుగుకు కొన్ని పట్ల సంస్కృతసాహిత్యము అతిమాత్రీ మయినట్లు కనబడుతుంది. వాడుకలో కొన్ని సంస్కృతశబ్దములు తెలుగుశబ్దములస్థానమును పూర్తిగా ఆక్రమించినవి. కొన్ని వాటితో పోటీచేస్తూ ఉన్నవి. కొన్ని వాటితో ఉన్నది కూడుతున్నవి. తెనుగుదేశము చాలాభాగము సముద్రమును ఒరిసి ఉన్నది. అందుచేత సముద్రముకు తెనుగుపేరు ఏదో వాడుకలో ఉండే ఉంటుంది. అది యిచ్చుడు వాడుకలో కనబడదు. సంస్కృతశబ్ద మయిన 'సముద్రము' అనేదే దేశమందు అంతటానూ వండితులలోనూ పామరులలోనూ కూడా వాడుకలో ఉన్నది. అక్కడక్కడ దానివికృతి అయిన 'సంద్రము' అనేశబ్దమున్ను వినబడవచ్చును. 'మనుష్య' శబ్దముకు సరి అయిన తెనుగుమాట యిచ్చుడు ఏదీ కనబడదు. కొన్ని సంస్కృత శబ్దములు వాటికి సరి అయిన తెనుగుశబ్దములు ఉన్నప్పటికీ వాటిని పుస్తకాలలో అణగదాకి కామీ వాడుకలో వచ్చినవి. 'భయము' 'తెలుపు' ను తోసివేస్తూ ఉన్నది. 'జ్వరము' న్నూ, 'ఉష్ణము' న్నూ 'వేడి'ని గంటివేసి నది. 'కుక్క' 'నాయి'ని పారదోలినది. 'దేవుడు' 'వేల్పు'ను వినబడనియ లేదు. 'వ్యవసాయము' 'సేవ్య'మును మూలకు నెట్టినది. 'మాంసము' 'ఎఱచి', 'నంజుడు', 'పొలను' శబ్దములకు తోపిరాజుపెట్టినది. 'సొమ్ము' 'విడిముడి'ని కనబడనియదు. 'పొగము' 'ఉసురు'ను తొక్కిపెట్టినది. 'రక్తము' 'నెత్తురు'తో పోటీచేస్తూ ఉన్నది.

ఇటువంటిపారతంత్ర్యము ఎంత అలమినా తెనుగు తనదానిదభాషామాటలుం బానిసత్వతర కోల్పోలేదు. భాషలయేకజాతిత్వము నిర్ణయించవలసిన ముఖ్యాధారములు అయాభాషలలోని సర్వనామములు, సంఖ్యావాచకములు, దేశవయవములపేర్లు, చుట్టరికములపేర్లు. అటువంటిశబ్దములు కొన్ని యిక్కడ వాగ్విన్నానము. దానినిదభాషలలో తెనుగుదేశమును అంటిఉన్నదేశములభాషలు అరవము, కన్న

దము, కోడు మాత్రమే. కనుక బోలికలు చూడడానకు అధాపలమాటలే వ్రాస్తున్నాను. సంస్కృతము విజాతీయత తెలియడానకు సంస్కృతకల్పములుకూడా వ్రాస్తున్నాను.

సంస్కృతము	తెనుగు	అరవము	కన్నడము	కోడు (=కూయ)
అహమ్	నేను, ఏను	నాన్	నాను	అను
వయమ్	మేము, ఏము	నామ్	నావు	అము
త్వమ్	నీవు, ఈవు	నీ	నీను	ఈను
యామమ్	మీరు, ఈరు	నీర్	నీవు	ఈరు
...	తాను	తాన్	తాను	తాను
సః	వాడు	ఆవన్	అవను	ఎవంజ *
తే	వారు	ఆవర్	అవరు	ఎవరు
తద్	అది	అదు	అదు	...
ఏక	ఒక, ఒందు	ఒన్లు	ఒందు	రోంజె
ద్వి	రెండు	ఇరండు	ఎరడు	రీంజె
త్రి	మూడు	మూన్	మూలు	మూంజె
చతుర్	నాలుగు	నాలు, నాన్లు	నాలుక్	నల్లి, నల్
పంచ	ఐదు	ఐందు	ఐదు	...
షష్ఠ	ఆరు	ఆలు	ఆలు	...
సప్తన్	ఏడు	ఏటు (ఏడు)	ఏటు (ఏడు)	బిడ్డి
అష్టన్	ఎనిమిది	ఎట్టు	ఎంటు	...
నవ	తొమ్మిది	ఒన్ ఐదు	ఒంబత్తు	...
దశన్	పది	పత్తు	హత్తు *	...
శిరస్	తల	తలై	తల	తైడి
నేత్ర	కన్ను	కణ్	కణ్లు	కను
నాసా	ముక్కు	మూక్కు	మూగు	మూంగలి

* కోడుభాషలో దళారమున వారానేకము అక్కడక్కడ గలదు.

† కన్నడమున దళారమున వారానేకము కనదు.

సంస్కృతము	తెలుగు	అరబ్బీ	కన్నడము	కోడు (=మాంబ)
దంత	వల్లు	వల్	వల్లు *	వలు
శ్రీవన, కర్ణ	చెవి	శెవి	శివి †	శ్రియ
జహ్వ	వాలుక	వాక్కు	నాలిగ	...
కర, కయ	చేయి, కై	కై	కై	కాళ
కార, పితృ	తండ్రి, అబ్బ	అప్పన్	అప్ప, తందె	అబ, తాంజ
అంబా, మాతృ	అమ్మ, తల్లి	తాయ్	తాయ	ఇయ, రడి
అనుజ	తమ్ముడు	తంబు	తమ్మ	తంబెన, అంబెన
శ్రీహ	చేను	చేన్	పేను *	చేను
కుక్కుట	కోడి	కోటి(కోడి)	కోటి (కోటి)	కోజ
వరాహ	వంది	వణి	హంది *	హజ
(మీన)	మీను	మీన్	మీను	మీను
ధనుస్	విల్లు	విల్	విల్లు	విడు
(అంబక) బాణ	అమ్మ, అంబు	అంబు	అంబు	అంబు
పూ	పూ, పూవు, పువ్వు	పూ	పూ, హువ్వు *	పూజ
కీమి	పురుగు, పురుగు	పులు(పుడు)	హులు *	పీడి
హల	ఏరు	ఏర్	ఏరు	సేరు శ్రి
అహి	పాము	హంబు	హపు, హోపు	...
వ్యామి	పులి	పులి	హులి *	...

ఈమాటలు దిక్కుచక్రముగా వ్రాసినాము. ఇటువంటిమాటలు వందలున్నవి. (వయస్వివాసినమాటలలో 'మీన' కబ్బము చాచివడభాషలలోనుండే సంస్కృతములో చొచ్చి ఉండవచ్చుననిన్ని, 'అంబక' కబ్బములోను 'అంబు' కబ్బములోను గల అక్షరసామ్యము యాదృచ్ఛిక మనిన్ని అనుమానము.)

మాటలలోనేకాక వ్రీత్యయములలోనూ చాచివడభాషలపరిభాషిత్వమున్న, సంస్కృతభాష వాటికి విలక్షణములు ఉండడమున్ను కనకవరతివి.

* కన్నడమున పరారమున పారారాకేళము తరును

† చాచివడభాషలలో కారచకారములకు వరస్పరాకేళము అక్కడక్కడ గలదు.

శ్రి కోడుభాషలో పదవివరమున ముందు పరారాగమును కొన్నిచోట్ల కనపడుతుంది.

• కన్నడమున పదాంతములన్ను ము తస్థమున శ్రి వర్ణాకేళము కలదు.

సంస్కృతము	తెనుగు	అరవము	కన్నడము	కోడు
న	అండు (పుం)	అన్	అను	అంజ
అ, ఈ	అలు (స్త్రీ)	అల్	అగు	అలి, అలి
మ	ము (సపుం)	మ్	వు	...
అస్	లు, గు, కలు (బహువచన)	ర్, గల్	రు, గగు	ంగ, క, అరు
వీ	కుగ, శై	కు	ఇగ, ఇశై	కి
ఇ	లోగ, అలి	ఇల్, అలై, ఇల్	అల్లి	లై

వ్యతిరేకార్థకక్రియలు (సంస్కృతములో లేవు.)

	తెనుగు (వడదు)	అరవము (వడ)
(పుం)	నడివండు - నడవరు	నడవా - నడవార్ (గల్)
(స)	నడవదు - నడవవు	నడవాదు - నడవా.
	నడవపు - నడవరు	నడవాయ్ - నడవీర్
	నడవను - నడవము	నడవే - నడవోమ్.

తెనుగు (తెలియు)	కన్నడము (తిలి)
తెలియండు - తెలియరు	తిలియను - తిలియరు
తెలియదు - తెలియవు	తిలియదు - తిలియవు
తెలియపు - తెలియరు	తిలియె - తిలియరి
తెలియను - తెలియము	తిలియెను - తిలియెవు

తెనుగు (ఇయ్య-ఈ)	కోడు (సీ-ఈ)
ఈయండు - ఈయరు	సీయెంజ - సీయేరు
ఈయదు - ఈయవు	సీయే - సీయేవి
ఈయపు - ఈయరు	సీయాయి - సీయేరు
ఈయను - ఈయము	సీయేను - సీయాయు

ఈరచయి వివరించిన పోలికలనుబట్టి తెనుగు సంస్కృతానకు వికృతి అనడము యుక్తము కాదనిన్ని, అరవము, కన్నడము మొదలయిన భాషలవలెనే ద్రావిడ భాషాకుటుంబములో చేరినదనిన్ని ఊహించవచ్చును.

ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయము

మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రి

“ భాషేయ మమితా దేశ్యా తత్తే చిత్రస్వభావయక్ ”

వ్యక్తవాక్కు భావ. అనగా. ఒకరియభిప్రాయ మొకరికి చెలియుటలై మానవు లేర్పలుచుకొని విస్పష్టముగా నుచ్చరించునట్టివానూకము లైనగుర్తులు. అది యొక్కొక్కదేశమువారి కొక్కొక్క విధముగా నుండి, అదేకేయులచేర దేశ భావ యగును. అట్టిదే ఆంధ్రభావ.

ఆర్యులు రాకపూర్వము తెలుగువాట ననాదిగా నున్న పాతకావుల వాడుకలో నున్న మాటలును, ఆర్యులు వచ్చినతరువాత నందు వ్రేవేళించిన సంస్కృత పాకృతశబ్దములును, కలిసి ఆంధ్ర మనుచేర మనభావ యేర్పడినది. ఇది నుమారు రెండువేలయేళ్లకిందటిమాట. అయితే నేమి? నాటితెలుఁ గిట్లుండు నని, ఈ హించవలసినదే కాని దానికి నిదర్శన మేమీ కనఁబడదు. కనఁబడినంతలో నాటి వర్ణక్రమాదికము కొంచెము తెలుపుట తెనివిదోశకాల్చి కేవల బుట్టికొన్నికాసనములు నోదృశుచున్నవి కాని, అవి మనయొద్దిప్పార్థము విశదీకరింపఁజాలవు. అందుచే బూర్వగ్రంథములే శరణము. అందు మొదట గణింపఁదగినది భారతము. అదైనా పుట్టినది పుట్టినట్లుగా దొరకితే యెంతో సంతోషించియుండుము కాని, అట్టి భాగ్యము వట్టలేదు. లభించినవాఁత్రత్రతులలోని వివిధములైన పాకాంతరములు చూడఁగా, లేఖకులయవివేకప్రమాదాదిదోషములవల్ల గ్రంథకర్తలప్రయోగము లనేకములు మాటిపోయినట్లు స్పష్ట మగుచున్నది. దీనికి దోడు ముద్రాణములలోఁ గ్రమక్రమముగా మఱికొన్నిప్రయోగములు మాఱుచేషము చేసినవి. ఇందుకుఁ గారణములు రెండే. భారతమున తెంతో తరువాతఁ బుట్టినను, ఆంధ్రశబ్దచింతా మణికాలవ్యాకరణసూత్రములకు విరుద్ధముగాఁ గనఁబడినవాటికర్మ మొకటి. ఆంధ్ర భాషాసంప్రదాయ మెఱుంగని యితవ తెలుఁగువారు పాతపరిష్కర్త లగుట మఱి యొకటి. ఆవ్యాకరణములు కాసింపనిప్రయోగములు బంధరా ద్ద సిద్ధిపరిష్కర్త లగుకాస

నము సుమారు ముప్పదినలువదియేళ్లకిందటఁ బుట్టినదే కాని, అంతకు ముందున్నట్లు కనఁబడదుగాని, అంతకు వెనుకటిముద్రణములకు మఱికొన్ని యనర్థములు వట్టినవి. ఏలా గైతే నమి ? ఇప్పటి ముద్రితాముద్రిత భారతములోని కొన్ని ప్రయోగములు కవి త్రియమువారిసోళ్లనుండి పుట్టినవి కావు. ఈదురవస్థ భారతమునకే కాదు. చెన్న పురిలో ముద్రింపఁబడినప్రబంధముల కన్నిటికిని బట్టినది. ఇది యిట్లుండని! వ్యాకరణ ములమాట కొంచె మూలోచితము.

నన్నయార్చుని వర్ణిత్రయి కాతని భాషాసవిమర్శజ్ఞానమే లక్షణము. నన్నె చోడతిక్కనాదికవీందులు కొందఱి కతనిరచనము లక్షణము లక్ష్యము నై చారి చూపినది. వారిసవిమర్శవ్యవహార భాషాజ్ఞానమును వారికిఁ దోడ్పడినది. తిక్కనసమి కాలికుఁడు శేతనాచ్యుఁడు తరువాత వాంధ్యవద్యహాకమున వాంధ్యభాషాభాషణ మనుచేరఁ జిన్నవ్యాకరణము రచియించెను. అది, అంధభాషాబహిరారాకర మిదిగో యని చూపించినయెనఁగల్గిలక్షణము. అథర్వణునిలక్షణ మంతకంటె నిండుక విప్రు లమై భాషాసంప్రదాయముపై నొకింత దృష్టి నిలిపినది గాని కాలకర్మవక్తమున దానికి వ్యాప్తి కలిగినది కాదు. అంధభాషాబహిరారాకరమిది పోలీసయవద్దలి సమసరించినను, దానివలెఁ గవిత్రియ కళివ్వవ్యవహారకల్పములకుఁ దా సనుకాసనము గాక నిరంకుశ మైనభక్తిభాసన మైనది. అది వైలక్షణములకంటె పెచ్చుగా నన్నివిషయములు స్పృశించిన దైవను దనవాటికి లభించినయనేకకల్పములకు గతికల్పించినది కాలేదు. అయినను సంస్కృతశ్లోకనిబద్ధ మైనయాలక్షణము చేకమందలి సంస్కృతాభిజ్ఞుల యాదరమునఁ బతనపాతవ్యవహారమునఁ జిక్కఁగా వ్యాప్తిని గాంచినది. బాలవ్యాక రణము పుట్టువఱకును తెలుఁగున కదే వ్యాకరణ మనవచ్చును. పీడకుఁ జెప్పఁదగినది దానివ్యాఖ్యాన మైనయవహారబలపండితీయము. కాని, అది సంస్కృతభాషలో వ్రాయఁ బడినది. అక్కడక్కడ మాత్రో మించుక వ్యాపించినది. ఇంకను మఱికొన్ని కలవు గాని, పీడకు గలెంపఁదగినది బాలవ్యాకరణమే. తెలుఁగున మంచివద్దలిని వ్రాయఁ బడిన తెలుఁగువ్యాకరణ మిదే. ఇది యుదయించినముహూర్తము మందిది. ఇది పుట్టి నంతనే తననా దంతమాత్రపు వ్యాకరణము లేకపోవుటచేతను, అంగ్లపాకకాలల లోని తెలుఁగువిద్యార్థులకు యుక్త్యాపాత్యగ్రింథ మగుటచేతను విషయముచేతను గూడఁ బ్రశస్తతి గాంచి, నేటివఱకును చేకమున విశేషవ్యాప్తి గాంచుచున్నది. ఇపుడొం

ధృదేశమం దున్న కుండితు లందఱును ముందు దానిని జదివి తరువాతఁ గావలసినఁ జంతామణ్యదులు చూచినవారనుట సత్యము. అందుచే మన కందఱికిని గూడఁ బ్రాథమిక భాషాజ్ఞాన మునదేశించినదానికీ మృగీకృవలసినదే. కాని, చిన్నయనూరి లోకజ్ఞుఁడును నన్నయాదిపూర్వమహాకవులగ్రంథములు శ్రద్ధగాఁ జదివినవాఁడు నయ్యుఁ దనకాలమునకు భాష వలు తెఱుగుల మాటుడు వచ్చినవిషయము తెలిసిన వాఁడయ్యు నేకారణముచేతనో పూర్వమహాకవులయనేకప్రయోగముల కనుకాస నము చేయక, పైగా వారిప్రయోగములు కొన్ని యసాధువు లని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పి, కవిత్వయమువారిప్రయోగములు గూడఁ గొన్ని యసాధువు లని తోఁచునట్లు సూత్రముల సూచించి వ్యాకరణకర్తముఖ్యకర్తవ్యమును జక్కఁగా నిర్వహించలే దని విచారించవలసివచ్చినది. నిజముగా నరికే పూర్వశిష్టప్రయోగదృష్టితోఁ బాఠనికాత్మాయనులమార్గ మనుసరించెనేని యీ మధ్యకాలమున భాష కిట్టి దుర్భరి పట్టకపోవును. కాని, భగవంతుఁడతని కాబుద్ధి పుట్టించలేదు. వ్యాకరణము లీ తీరున నున్నపుడు నఁజ మైనభాషాసంప్రదాయము దేశీయులకుఁ దెలియలే దన్నఁ దప్పేమి కి ఇతఁ నివిషయ మిట్లుంచి ముందు చూతము.

ఏదేశమం దయినా, కుండితపామరు లందఱు “భాష ముందు పుట్టినది, వ్యాకరణము తరువాతఁ బుట్టినది” అని యేకగ్రీవముగా నంగీకరింతురు. వాడుకలో నున్న దేశభాష కాలక్రమమునఁ దత్పక మాటుచుండు నని విశ్వసింతురు. కాని, మనయం ద్రులలో మూత్రము కొందఱిమాటలు చెవిని జెట్టరు. కావ్యయజ్ఞమందు నుకల్ప చాగవత్సాలంభము చేయునట్టివైదికకర్మనిష్ఠు లైనయామహావిద్వాంసులు వ్యాకరణ మహారుషేయము నిర్ణయము నైవేద్య మనియు, దానివల్లనే భాషాపుష్టి యైన దనియుఁ ద్రికరణశుద్ధిగా నమ్ముదురు. వారిమతములో, ఆంధ్రకల్పదింతామణి మం త్రము. అహోబిళకుండితీయము బ్రాహ్మణము. బాలవ్యాకరణము కల్పనూత్రము. అంతే. శక్తివసూత్రగ్రంథమంతా కల్పితము పారుషేయము కావున నది కావ్యకర్తాచరణమున నుపాదేయము కా దని భంకాదివాద దెచ్చి కొట్టి, చెప్పుదురు. అంతే కాని ‘ఇది యసమగ్రము. ఇందు లేనివిషయములు పూర్వ్యలప్రయోగవద్ధతనిబట్టి యు, పరిష్కారవద్ధతనిబట్టియు గ్రహించవలెను’ అని వారికిఁ దోచదు. ఇతరులు చెప్పినా వినరు. వారు వట్టినకుండేటికి మూఁడే కాళ్లు. అట్లని వారు, తమ నేడత్రేత

ములకు, కట్టుబడి యుంటే బాగానే ఉండును. అట్లుండక, ఎందును బొందనిద్ర యోగస్పష్టి యారంభించిరి. దానితో సంఘము రెండుచీరకై వైసడి. ఆరెండువక్షములకు యోగ మారంభమైనది. అది నేటికిని జరుగుచునే యున్నది కాని, మొదట మూడునాలుగేళ్ళు నిరంతరము పోరు జరుగునప్పటికి రెండువక్షములవారిని గాళ్ళు చల్లకడివది. అపోరు వర్ణనాతితము. దాని నేమి కాని, ఏవోస్వలాభ ముచేక్షించి మొదట గ్రాంథిక భాషావాదము కృత్రిమ మని చేతా వాతా చెప్పుచు, వ్యావహారిక భాషాద్వైతము బుజాన నేసికొని, ఊహార నూ రేగినయొద్దఱుముగ్గున, తమవని తీరిన వెంటనే రెండోవక్షమునల్ల లాభము కోరి బాతా మాల్చి వీరగాగ్రాంథిక నేషము నేసిరి. వ్యావహారిక భాషావాద మసంగత మనుచు గొంతెత్తి గ్రాంథిక భాషావాదము ఘోషించినపెక్కొండు తిరిగి వ్యావహారిక భాషావక్షమునఁ జేరిరి. రెండువక్షములలోని మించిపెద్దలు కరామర్పించినకొండ బుభయకక్షములకు సంధి చేయ యత్నించిరి. అయిన నేమి ? గ్రాంథిక భాషావాదులు సర్వస్వము పోయినా సరేకాని సంధి కొప్పుకొందురా ? అయ్యే ! పైగా సంధి కున్దమించినవారిని దూషించ మొదలు పెట్టిరి. చివర కీమతోపంగ్రామమునల్ల సంభవించిన దేమందురా ? వివండి. మొదట భాషావిషయమున రెండువక్షములే కాని, యిప్పుడు రెండువందలవక్షము లేర్పడినవి. ఎవరిసంక్రదాయము వారిచే. ఎవరిక్రయోగములు వారిచే. ఎవరివ్యాకరణము వారిచే. ఎవరియిష్టము వారిచే. హద్దు లేదు. అజ్ఞ లేదు, అఁ లేదు, యిఁ లేదు - తనసార స్వతమునకు సంభవించినయీగ్రహచారదోషమునుబట్టి, ఆంధ్రభాష తన్నుఁ దా ముఱచిపోయి గంగవెట్టు లెత్తినట్లు గంతులేయుచున్నది. ఇత్రు దెవరి నేమంటే యేమిలాభ మున్నదో, ఆలోచించండి. ఇం తెందుకు ?—

నాచెప్పినదే నేదమని వాదించేవరివర్తతికేవంటిగొప్పమానవత్రికయు, మాది మడికట్టుకొన్న భాష యని యభిమానము వహించేవరివర్తభాధ్యక్షులవంటినుహ కుడితులును, మేము భాషకు మార్గదర్శకుల మనమీరగాగ్రాంథిక భాషావాదులును, భాషాసంకచిదాయమునకును వ్యాకరణమునకును, వంగనామము పెట్టితమయిష్టము వచ్చినట్లు సూతనకబ్బరూపస్పష్టి చేయుచుండఁగా, ఎవరో దినవారమాసవత్రికల లోను నవలలలోను వాటకములలోను వ్రాయునది యిధేవ్యముగా నున్న దని విమర్శించనల ? ఇత్రు దట్టివారియమూల్యకృత్యోగా లన్ని చూపడ మంటే, ఎఱుగు

బంటికి రంటనము చేయడము. అందుచే ముచ్చు శ్రీనాథుని గుంటలు చూపుచున్నాడు.

అంగీరస - దీనివంశయు-అచ్చోటునకు-ఈవృద్ధునమును విరమించుచున్నాను. కన్యకు - కలహమునకుఁగాలుదువ్వెదవా - ఇక్కడకు - కల్లుదేరు నవంబు - నలుబది-ఈరెంటికి నొక్కరినే కర్తలుగా - తొమ్మిండుగురు - ప్రవేశింప - రమణునిదోడి తేరుటకు - తెలుగుఁగవైతిని - మీరుచెప్పిరి - చెప్పకొనియైనతర్వాత - యోషకు - చాలాల్లు - శోభనరము - చక్కగా - (ఇది : చక్కగా ' అనుదానిని తప్పుల బాపితాలోఁజేర్చి కాను ఒప్పులబాపితాలోఁ జేసెడి) ఇట్టి పెన్ని ? రామరామా ! పదులా ? పందలా ? వేలు, వేలకువేలు. వాయడ మెవరితరము ? చోలక్కడిది ? - సరే కాని, వీటిలో నొకమైనా పూర్వగ్రంథములలో నున్నదా ? ఏవ్యాకరణ మైనా వీటిని సమర్థించఁగలదా ? వీటిలో నూటికి నాలు గయినా, బహు తెలుగులోఁ గూడఁ గనఁబడవుకదా ! అహ ! ఇచ్చెక్కడివృద్ధుఁగప్పట్టి ? అటు గ్రాంథికము కాదు, ఇటు వ్యాసవారికము కాదు. అడవి కాదు, మొగవాఁడు కాఁడు, కొఱ్ఱ యెన్నఁబున్నది. ఈయవృద్ధు వచ్చినతెలుఁగున కొకిసంప్రదాయ మేమిటి ? ఏనా, ప్రారంభించినాము గనుకఁ గొంచెము ముచ్చటించుము.

—సకావ్యము నిర్వికం గడంగినవృత్తిభావాలి యెవ్వఁడని తెలుంగు సంస్కృత ముతోనిదేవవాణి యగుఁ గాని దేశభాషగా వోపునే యనువంశటి గౌరవారిశయం బెసకమెసఁగఁ బదునొకండగుకాల్చి దొలుదొల్ల సంధిభూమి కవతరించిననన్న పాఠ్యవర్ణత్రయం బాడనూపుతొలినుడులనొండె, గాదేని కవిరాక్షసుం బాసరిచ్చిన కరణం గవిత్రియంబునాంధ్రమహాభారతంబునం దలనూపు తెలుంగునుడువుల నొండె గరంబు గోర్కెయైఁ బరించి కలతెఱుం గెఱింగి యుండ పద్యం బేని గద్యం బేని రచి యుండుట ప్రాచీనపద్ధతి - అట్టిపామర్థ్య మెలవదనిచోఁ బదుమూడవకాల్చి పుట్టిన వాఁలంగోరెఁ బుష్పాద్భోకాల్చిదాఁకా గలకవిచంద్రులు కవిరాక్షసునిమాట బవ బాట వెలచుచునే తమవాఁటిదేశ్యవైచిత్రి మంతా కాకపోయినా, కొంత యైన నెట్లొ తరువారికవులకుఁ దెలియఁజేయదప్పుడలంపుతోను, పాఠకులు జిహ్వా కింపుగాఁ బని చూచి దేశ్యనుభావపబిండువు లాస్పాదించి బరి యని తమకవిత్వమును సన్నుతి చేతురు గాక యనుకుమాహలముతోను, కాలక్రమమునఁ బ్రయోగించుచు వచ్చిన

తేట తెలుఁగువలుకులవై చిరిగి మనసార నోయార వారగిందియు, వారిబ్రోయోగ ములను జూచి మధ్యమధ్యఁ గొండలు వ్యాకరణకర్తలు చేసినయనుకొనములు గాంచియు, తెలిసీ తెలియనిమాట లుపయోగించక బ్రవాహమున ఆదురీదక సరళము గాఁ గవిత్వముచెప్పట యర్హవీనవద్దతి - అదీ చేత కాకపోతే, ఇప్పుడు గాంధిక భాషలో పుస్తకాలు వ్రాసి వాటిని పాఠశాలలలోను కలాశాలలలోను పాఠ్య గ్రంథములనుగా పెట్టించుకొనుసుఖవృత్తికి మరగినపర్యవర్తములవిదుషీమణివిద్యద్వి రోములువలె కబ్బరత్నాకరసేవ చేయుచునే అరసున్నకటలేఫలు మొత్తముమీద బ్రతివుటలోను కనబడేలాగున అక్కడక్కడ చల్లి, బాలవ్యాకరణపారాయణచేయు చునే విభక్తులు కారకములు సమాసములు క్రియలు తాముమాటు చేసి, అయ్య వారిని చేయబోయి కోరిని చేసినట్లు పుస్తకాలు వ్రాయక, పూర్వకపుటకావ్యముల లో గాని శిష్టవ్యవహారములో గాని లేని స్వకపోలకల్పితకల్పజ్ఞానములకు బ్రయోగించక, బాగా తెలిసినయెడల సాధ్యము లైనఅరసున్నలు బండికాలు పంథులు పాటించి, తెలియకపోతే ఆశ్రిమూర్తులకు ఒక్కనమ్మస్కరము చేసి, దేశాభివృద్ధి కుకరించులాగున కండితపామరసాధారణ మగుశైలిలో ఇంతకు పూర్వము లేనివి ఇప్పుడు కావలసినవీ ఏవో, అట్టిగ్రంథాలు రచియించుట నవీనవద్దతి - ఇకనో, శాస్త్రము లైనగాంధికములు గాక వ్యాద్యము లైనవ్యావహారికములుగాక, ఉభయ భిష్టములు కురూపములు నైనయవశబ్దము లుపయోగించి -

— ఆమె బ్రహ్మరాక్షసిని యయ్యెనని మీరానతిచ్చిరి. మీరు దేశ భాష నిట పరిత్యజింకఁతేయఁబడిరా ? చేతులూ నోరాలూ దాము భాషాసేవ సేసిరిగదా ! ఏది మీరేయి నిటుచెందు - మీమిత్రునిచటకు రప్పించినపుడు ముఱివత్తును - రంగవాధుఁడు సీతకు మూర్ఛను వర్ణింపక యాచంద్రవర్ణనమును విర మించెను. రావణుఁడు సీత నట్లు ప్రేలుటచూచి వేడినిట్టూర్పులు తీయుచు మూరుతి గంచెడు కోపముతో నిక్కడకు వచ్చి యిట్లుఱుకుండుట తగవా ? - ఏని కన్నిటి కేమి ? వారల కావడి వచ్చెదను - ఆపాదమ ప్రకమునఱకు నాపైన నయిష్టము త్రుట్టి నది. గౌరవాధికర్త లేదు. నిన్నువలపని దానిని దోడి తేరుటకు నొల్లక నేని రెండు వేపురుమందితోఁ బోరునకు నేతేరుము. నే మూరునకుఁ బోయి వెనుదీక రాపు టకుఁ జాతు.

అనునీర్తిని గ్రంథములు రచియించుట యేవద్ధతియో యూహించవలసినదేకాని చెప్పవలసినది కాదు. దీనిని స్మరింపనేల ? పోనిండు.

పైని జెప్పినమూడువద్ధతులలో మొదటిరెండువద్ధతులను నేను రచియించిన యాంధ్రభాషానుశాసనము సప్తయోగముగా సప్తమాణముగా నిరూపించి యున్నది. వివరములు దానివల్లఁ దెలియఁగలవు. ఇక నిల్లు కాలక్రమప్రాప్తములైన తివిధవద్ధతులకు నాధారభూతమైన భాషాసంప్రదాయ మెట్టిదో కనుగొందము.

సంప్రదాయకబ్ధమునకు గురువరంపరాగత మైనయొకదేశ మని యర్థము. అది యొక్కద, కాలక్రమమున వాడుకలో మాత్రినకప్రాధ్యములకు సంబంధించిన దగుటచే భాషావిషయకమై నన్నయతిక్క-సశ్రీనాధాదినుచోకవిగురువరంపరవల్ల వచ్చినయొక దేశము గావున భాషాసంప్రదాయ మనఁబడినది.

ఆంధ్రు లందఱు నొకజాతివారు కారు. ఒకచోటివారు కారు. పైనుండి వచ్చిన చతుర్వర్ణములవారు కొందఱు. ఇందున్న కొన్నిజాతులవారు కొందఱు. అట్లే, ఆంధ్ర భాషలోనికేబ్ధములన్నియు నొకతెగకుఁ జెందినవి కావు. తొలుత మూలద్రవిడము నుండి వచ్చినవి కొన్ని. తరువాత సంస్కృతప్రాకృతములనుండి చేరినవి కొన్ని. వీరవ హిందూస్తానీమొదలగుభాషలనుండి సంక్రమించినవి కొన్ని. అందుచేతనే, ఇట్టిబహు విధకేబ్ధములఁ బుష్టి చెందినయాంధ్రమును నాఁటినుండి నేఁటిదాకా తెలుఁగుదేశము లోని వివిధజాతులవారును సమానముగానే వాడుకొనుచున్నారు కాని, ఇది యెన్నఁ దును బ్రతీకృత మొకటిసాక్షాత్తు కాలేదు. ఇది దేశభాషలధర్మమే కదా ! కావుననే తొల్లి కొత్తగా వచ్చినవారిసంస్కృతప్రాకృతకేబ్ధము లనేకములు క్రమముగా వాడుకలోఁ బ్రవేశించి యిందలివాఁడనోళ్ళలోఁ బడి యుచ్చారణవైకల్యమున వికృతరూపములు తొచ్చినను, అవి నింద్యములై భాషనుండి బహిష్కృతములు గాక, ఆర్యుల యాదరమునకుఁ జాతీయులై భాషలో నొకస్థాన మాక్రమించినవి. అగ్ని - జాదము - సిరి-సింగారము-మొకము-కన్నయ - మొదలగునవియే తరువాతఁ దద్యవము లనఁబడినవి. బ్రాహ్మణుఁ డెవఁడైన ' అగ్ని ' యని యుచ్చరించునా ? అయితే నేను ? దానియెడఁ బూర్వఁ డెవఁ డైన నిరసనభావము చూపెనా ? కవు లందఱును దానిని వాడిరికదా ! ఇట్లు మాత్రినవి సంస్కృతప్రాకృతకేబ్ధము లేనా ? శుద్ధదేశ్యములు

పండులు చేలు వివిధముగా మాటి వాడుకలో నుండుటయేకాదు, పూర్వకావ్యములఁ బ్రసేసించినవి. అట్టివెల్ల చూపుట సముద్యమున కేతా మెత్తుటయే కావున మచ్చుకుఁ గొన్ని :—

౧. నన్నయకుఁ బూర్వము మూలద్రవిడభాషాసంప్రదాయమునుబట్టి నిర్బిండు పులై కాపనములఁ గనవచ్చు - కట్టిళ్ళు - మెల్లలు - ఇన్దు - మొదలగునవి నన్నయనాటికి కట్టించు - మెల్లలకు - ఇందు - అనువిధమున సభిందువులై నవి.
౨. నన్నయనాటిదీర్ఘములమీఁది ఖండబిందువులతోడి - వాడు - మీడు - పోఁత - ఇక్కాదులు నన్నచోడదులకృతులలో చాక్షిణాత్యసంప్రదాయమునుబట్టి, వాడు - మీడు - పోఁత - అనువిధముననే నిలచినవి.
౩. నన్నయనాటికే, ఒకండు - చూడుము - కావలయును - చనున - చెప్పుము - ఇక్కాదివిహారాదములు - ఒకళ్లు - చూ - కావలెను - చన్న - చెపుము - అనువిధమున మాటినవి. ఈమాటినవాటి సరః దువయోగించెను. తిక్కనాదులు వాటిని శిరసావహించిరి.
౪. నన్నయ : కన్నియ ' తిక్కన : కన్నె. ' అతని : కూతులు ' ఇతని : కూతుండు. ' వారు : వచ్చినవాడను - వచ్చినాడ ' ననఁగానే కేంథదానుడు : వచ్చినా ' నన్నాడు. వా రిద్దఱును : పెడలుదు'రనుట తెలిసియే యితఁడును శ్రీనాథాదులును (వెల్లిరి' అనిరి. మీరి : వలసఁ ' గానిది పెద్దన్న 'వల్ల' నైనది. కవిత్వయమువారి " అల్లురు చేతురో " చేయరో సంజేహము కాని, తక్కినపెద్దలందఱి : అల్లుండు' చేతు'రనుట స్పష్టము. వీరందఱును " ఇంకను దనుకను దాక ' నంటి, మిగిలినమహాకవు లనెరులు : ఇంకా ఎంచాకా ' ఈమాట లన్నారు. భారతము : మూడు నెలలు ' అనఁగా, కాదు కాదు : రెన్నెల్లు ' అని రామాయణాదులు, 'అర్చె'ల్లని కాశీఖండాదులు గోలపెట్టినవి. ఇతర యేల ? నన్నయతిక్కనలగనడదవాడేకవృత్తి యెట్టునాదులనాఁడెగిరిబోయినది. వారి : ఈగ, ' ఈయగ, ఇయ్యిగ - ఇవ్వగ - అను రీతిని లైకి వచ్చినది. వారు కడుమూఁ దగుమాస మంటి, అప్పకవి కందొమ్మిదోఁడ మన్నాడు. వారు చేయవాఁ డంటి, రామలింగాదులు పండ

మంది కలసి వాఁచేవాఁడు, అనేభావము, అనేటివాఁడు, అనురీతిని మీఁదికి వచ్చిరి. అయ్యా ! దేశ్యవైచిత్రి చూపవలె నంట యిక్కడ స్థలము చాలదు కాని, ఈసందర్భమున నొకవింతమాత్రము చెప్పవలసియున్నది.

దేశభాషలు మాటుచుండుటయు, మాటినశేబ్దజాలము వాయానమయములఁ గవులు వాడుటయు, ఆప్రయోగములను జూచి వ్యాకరణకర్తలు వానికి గతి కలిగించుటయు నైజమై యుండఁగా, ఆమార్గ మిండుక నూచించినయాధర్వణాంధ్రీ రత్నాకరాదిలక్షణముల నణగఁగొట్టి శాలవ్యాకరణము పైకి వచ్చుటచేతను, సంస్కృతాంధ్రీకుండితు లాంధ్రీకబ్బదంతామఃప్రాథవము నుగ్గడించి తద్విరుద్ధము లగుప్రయోగము లంగీకరింపఁ దగినవి కావని తలంచుటచేతను, పర్వదిధముల దానినే యనుసరించిన వనఁదగినశాలవ్యాకరణ మాయథిప్రాయమును బలఁజుచుటచేతను, మునిశ్రీయ మనఁదగినకవిశ్రీయమువారు గూడఁ గానివా రైపోయినారు. ఇందుకు నిదర్శనము :-

నన్నయాయ్యఁడు : కావలయును ' వంటిప్రయోగములే యెక్కువగా వాడినను, తననాఁడు దేశమున మిక్కిలి వాచుకలో నుండుటచేతనే 'కావలెను' అనురూపమును గూడ వాడెను. దానిని శిరసా వహించిన తిక్కనాయ్యఁడు : కూతులు ' అను రూపముగూడ వాడినను, తననాటికి మాటి శ్రావ్యయగుచున్న 'కూతుండు' ' రూపమును వాడెను. సోమనాధశ్రీనాథాదులు : చేయుదురు ' అనుదాని నెక్కువగాఁ బ్రయోగించినను, తమనాటికిఁ బరిశుద్ధ మైన ' చేతురు ' రూపముగూడ నుపయోగించిరి. చిన్నయనూరి వీటి ససాధుప్రలయగాఁ జేయఁగా, అజపతెలుఁగు కరిష్కర్త లుక్రమకావ్యములలోని పైప్రయోగము లన్నిటికి నున్ననుట్టిరి. అకటా ! చూచితిరా తెలుఁగునకుఁ బట్టినదార్భాగ్యము !

ఆ దేమో కాని, గాంధీక భాషావాదుల మనుకొనువారి కందఱిని దీర్ఘాంత దేశ్యకల్పము లంటే మంట. ఏమీ లేదు. వ్యాకరణములు నవలా నేపా లకోరీలను మాత్రమే చూపినవి. తక్కినవాటిని జూపలేదు. సాహిత్యకలుపుతీతకథవలె మనవారామూఁడుమాటలు కట్టుకొని తక్కినదీర్ఘాంతము లన్నీ, అసాధుప్ర లయకొన్నాయి. అంతేకాని, వ్యాకరణము లెవ్వుటివి ? భాష కవి యెంతటివి ? తిక్కనాదిమహాకవుల కృతు లెవ్వుటివి ? వారివిజ్ఞాన మెట్టిది ? అవి తెచ్చునివానిని, తప్పు లన్నవానిని తప్పు

లనవలసివడేనా ? అని యాలోచించిరా ! ఆలోచన మొనకును. అనూకృతివిచిత్రము
పుచ్చుకొని కనబడ్డచేత్యదీర్ఘాలు కోసివేయవలెనని. సహవాదిర్లు ములేకాక,
వర్ణలోపాదులవల్లఁ గాని సంధివశమునఁగాని వచ్చిన వైనను వారికిఁ గట్టవు. ఇందు
కుఁ గొన్ని :-

తిక్కనార్యులు - నరకతి నమ్మానమ్మక వని గొనువది యని వ్రాయెఁగింఁగఁగా
(కాంఠి. ౩-౩51) అది కొంతకాలము ముద్రాణములలో నున్నట్లే యుండి మఱు
నూయ మెనది. వావిళ్ళవారిధర్మమా యని యది మరల 1913 లో దృష్టోచర
మైనది. ఇట్టిలే కాక మఱికొన్నివిధము లయినదీర్ఘాంతవ్రతాంగములు తెలుఁగు
శివచ్ఛాప యని తెలుపుటకో యన నైవధ తైమినిభారత వ్రాసాధచందోదయ వైఖ
యంతివీలస కవిలింగామణి కాకవా నీత్యరకతకాదులందు-వినివినని-చాలా-కూడా-
ఇంకా-దా-కా-చూచినా-అంతా-వెన్నామిఁగడ - ఇత్యాదిరూపముల వినులవించై
వ్రత్యక్ష మగుచున్నది.

-ఇట్లు వ్రాయెఁగము లున్న వని యెఱుఁగుదురు. వారు మహాకవులనియు నెఱుఁ
గుదురు. కాముడు, ఇట్టివ్రాయెఁగము లున్న గ్రంథములను బ్రకటింపచున్నాడు.
అయితే నేమి ? ఇది గ్రాహ్యము లని గ్రాంథిక భాషావాదుల మనుకొనువారు
తలంతురా ? - వారిమతములో నిదంతా లక్క-గేడే. పూర్వగ్రంథములలోని
యిట్టిసరసవ్రతాయెఁగము లంగీకరింపనివారిగ్రాంథిక భాషాభిమాన మెట్టిదో చిత్తగించ
వలెను.

ఓకగ్రంథకర్త 'టిటి' ఉండగూడవని యూహించి, వానిపై కల్పింపఁజూడఁగొట్టి
టిటి చేసివెట్టెను. ఇట్టిది మఱియొకటిచేసి దీని బహువచనరూప మాసంప్రదాయ
తేర్త ప్రయోగించులోతల నిది యాభారముగా-రెండుబహుళభాష్యము-చూచు సీస
లనూనియె- వారిద్దరు రెండుకురిచులమిఁదఁ గూరుచుండిరి. ఇత్యాదివ్రతాయెఁగరా
జము లుపయంతక బోవునా ? పాకకోత్రములారా ! ఇది శీవలగ్రాంథిక భాషావా
దుల మనుకొనువారిచ-వలను నిందింతుట యని తలంచవద్దు. మనసాదరులు పూజ్య
లైనపూర్వమహాకవులవ్రతాయెఁగములు నింద్యగ్రాహ్యము లని నిరసించి వారియెడ
ననరాధము చేసినవారగుటయే కాక, అంధసరస్వతికి. దుర్భాష లంటఁ గట్టుచు
న్నారే యని విషాదము తప్ప మఱేమియుఁ గాదు. దీని శీమి? ముందు చూతము.

అంభోను జీవభావ గాని మృతభావ కా దని తలంచినచో దీనిసంకృతాయము నులభముగా గోచరించును. జీవభావ జీవనదివంటిది. కావుననే 'ప్రవాహినీ దేశ్యా' అని చెడ్డ లనిరి. నది యొకచోటినుండి యొకచోటికి సదా ప్రవహించునట్లే, భావ యొకచోటినుండి యొకచోటికి సర్వదా ప్రవచించును. అది ప్రవహించు ప్రదేశభేద మునుబట్టి దానిగుణరూపము లిందుక మూలునట్లే, ఇది వ్యాపించుచుండలభేదమును బట్టి దీనికర్తృత్వము లిందుక మూలుచుండును. అందు పాఠనీటిని గొత్తనీరు తోసి వేయునట్లే, ఇందు పాఠభేదములను గొత్తభేదములు తోసివేయును. అది వేలువేలు ప్రదేశములనుండి వచ్చువాగులను వెల్లువలను తేర్చుకొనునట్లే, ఇది యస్యభావల నుండి వచ్చుకల్పములను తేర్చుకొనును. అది త న్నాశ్రయించువారికి 'బ్రాహ్మణా ధారము జీవనాధారము నగునట్లే, ఇది త న్నాశ్రయించువారికి జ్ఞానాధారము జీవ నాధారము నగును. వే యేలకి దానివలె నిదియును, పావనమై వంద్యమై వెలయును. కాని, ఒకమాట అందలిను రెవ్వపాటులో వడిగాఁ జూయివచ్చునట్టిందలికల్ప ము లంతలోనే పోయి యంతలోనే రావు. ఇవి మూలుకుఁ గొన్ని సంవత్సరములు వట్టును. ఇంకే భేదము. ఇఁకనో —

నదికి గట్టువలెనే భావకు వ్యాకరణము రక్షకము. కాని, ఒకమాట. నది పుట్టి నపుడున్నట్లే యెవుచును సన్నముగా నుండదు. క్రమక్రమముగా విశాల మగుచుండును. వడిగాఁ బ్రవహించుస్వభావము కలయది మొదట నేర్పడినగట్టుమధ్యనే ప్రవహించదు. అటు నిటు గట్లు దొలిదియు, తెగఁగొట్టియు, అవలికి సీవలికి జోవుచుండును. అపుడు నదీరక్షకులు తెనుకటిగట్లు తప్పించి, అవల మరల గట్లుపోయుదురు. అట్లే, జీవభావ పుట్టినివాఁడున్నట్లే యుండదు. పెరుగుచుండును. మొదట నేర్పడిన చిన్నవ్యాకరణమునకు లొంగక దానిని దాటిపోవుచుండును. అపుడు మరల భాషా సంకరాదుతేర్తలు దానిపెంపునుబట్టి వ్యాకరణము నిర్మింతురు. నదీరక్షకులు మొదటిగట్టుతోనే విశాల మగుచున్ననది నెట్లావలెరో, భాషారక్షకులు నట్లే తొంటివ్యాకరణముతోనే పెరుగుచున్నభాష నావలెరు. గట్లు తెగితే తెగని నీరు పోతే పోసి! నిలిచిననీరే చాలునని వా రెల్లారకుండరాదో అట్లే నీరును వ్యాకరణము చాలక పోతే పోసి! కల్పములు పాడయితే పాడుకాసి! లొంగియున్న కల్పములే చాలు నని యారకుండ రాదు. అక్షయమందు నీరక్షయందునుగూడ నట్లారకుం

కుట దేశమునకు హరికరమే. దీనిని బట్టి నదివలెనే భాషయు మాటుచుండు ననియు, దానిగట్లువలెనే దీని వ్యాకరణమును దగివట్టు లేర్పడుచుండవలె ననియుఁ దెలియఁగలదు. ఈసంబంధమున నదిలోని ప్రతిబిందువును బానియ మైనట్లు వాడుక భాషలోని ప్రతిశబ్దమును గొంధమున నుపాదేయమేనా యని శంకించవచ్చు. దప్పి గొన్నవారు నదీజల మై తేమూత్రము ముఱికిగా నున్నను, నలకలతో నున్నను, తేయ్యకొనియో నడఁజొనుకొనియో తాగుదురు కాని, యట్లే తాగుదురా ? అట్లే కావ్యము వ్రాయ నచేక్షించువాడు, వినుటకుఁగాని చదువుటకుఁ గాని, యనువుగా నుండనిశబ్దములను వ్యాకరణజ్ఞానమున సవరించుకొని యుపయోగించు కొందురు. దీనికి విచార మేల ? కాలానుసరణముగాఁ - బ్రయోగానుసరణముగా మూతనవ్యాకరణము చేయునభిప్రాయ మదేశచా ! ఈవట్టున కొండలు, శాస్త్రప్రయోగములకు విరోధము సంభవించినపుడు శాస్త్రమే బలవత్తర మనడి నిర్ణయమునుబట్టి శాస్త్రవిరుద్ధమైనది మహాకవిప్రయోగ మైనను సన్మృతము గా దందురు. కాని, అనిర్ణయ మన్యవిషయకము. శవద్భాషల కది సమన్వయింపఁ దగదు. అట్లయిన, వ్యాకరణము ప్రయోగకరణ మనియు, వైయాకరణులు ప్రయోగకరణు లనియు బోధించినయాచార్యవచనములకు గతి యేమి ?

మఱికొండలు ప్రయోగశబ్దము కవిప్రయోగవరమే కాని, శిష్టప్రయోగవరము కా దందురు. అదియును సమీచినము కాదు. అట్లయిన శిష్టప్రయోక్తము లయిన లోకీకశబ్దముల కనుకొననము గావించిన మునిశ్రియముమాట యేమి ? కావున శవద్భాషలవిషయమున మహాకవిప్రయోగము శిష్టసన్మృత మైనచో నది వ్యాకరణ విరుద్ధ మైనను గావ్యమే యనియు, శిష్టప్రయోక్త మగు సమదితశబ్దరూపము గూడ గావ్యమే యనియుఁ బూర్వాచార్యమతమునఁ దెలియనగును. అట్టివైయాకరణసంప్రదాయమునకుఁ దొలగినవ్యాకరణము దేశభాషావ్యాకరణ మనఁదగినవా ? పోనిండు. ఇచ్చి డిశాస్త్రచర్చ యెందుకు ? మహాకవిప్రయోగములే గావ్యము లని యంగీకరితము. అట్లయిన, బాలవ్యాకరణము తన కభిమతమయిన భారతప్రయోగములు కొన్ని స్వీకరించి సూత్రములు రచియించి, అందలిప్రయోగములనే మఱికొన్నిటిని గొప్పింపక విడుచుటయు, మఱికొన్నిటిని నిషేధించుటయు సముచితమా ?

అభర్త్యాదాద్యులు ఘోషించుచున్నను, ఆముక్తమాల్యదాదులు గోలపెట్టుచున్నను వినిపించుకొనక, తత్సమాకారమునకు సంధి లే దనుటకు భారతము కావలసినదనిగాని, రాతిరెల్ల - తెలివొంది - ఇత్యాదులు భారతమునఁ గనఁబడుచున్నను, ఇకారసంధులలో నామవాచకములయితరమునకు సంధి విధించుట కది ఖనికవచ్చినదికాదా? తత్సమసంధులు, ఇకారసంధులు వందలకొలది వ్రోత్యక్ష మగుచుండ నవి క్యాదిత్యము లైనవా? ఇట్టినిరంకుశత్వమున కెన్నేది యుదాహరణములు కలవు. అవి యన్నియు నాయాంధ్రభాషానుశాసనమునఁ జూపఁబడినవి. వాని నందు చిత్తగింపుడు.

ఆంధ్రభాషానిమానులారా! ఈవిషయ మిచార మిగాధము. ఇట్లు వదిమాటలతోఁ జేలునది కాదు. కావున నింతవఱకుఁ జేసినచర్చయట్టి, ఆంధ్రభాషాసంఘదాయవిజ్ఞానమునకుఁ గాలక్రమమున సంభవించిన భాషలోనిమార్పులను జెలియఁజేయు నన్నయ తిక్కన యెట్లైన సోమన కీనాథాదిమహాకవుల కృతులలోని బహువిధ వ్రయోగవరంపరయే కరణ మనుట విశ్వసితము గాక యది మనవిచేయుచు వ్యాసము ముగించుచున్నాను

ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి సాధనములు

ముక్కపిల్లి సూర్యనారాయణ

ప్రస్తుతస్థితి:—

తెలుగు మాతృభాషగా గలవారిలో తగినంత సాహిత్యనిరచయము కలిగినవారు చాలాతక్కువమంది ఉన్నారనుకొనవచ్చును. కృషి తగిన ఆర్థికవృత్తిఫలము కనబడక పోవుటచేతనీ, తిరిగి లేకపోవుటవల్లనీ, వాఙ్మయములో విజ్ఞానదాయకములైన విద్యలు లేకపోవుటచేతనీ, అంగ్లవిద్య అభ్యసించినవారిలో తెలుగువిషయమై శేషలము తిరస్కారభావము కాకపోయినా, ఒకవిధమైన ఉదాసీనత ఏర్పడియుండుటే ఈ దుస్థితికి ముఖ్య కారణము. ఇది ఎంత శోచనీయమో భాషాసేవకులకు విశదమైన అంశమే. ఇక భాషను కాపాడవలసిన బాధ్యత తెలుగుమాత్రమే చదివిన వందీతులైనను, సంస్కృతాంధ్యములరెంటినీ చదువుకొన్నవందీతులైనను వదలనది. ఏరే చాలాకాలము తెలుగు మృతభాషకాకుండా కాపాడుచుండినది. వీరివద్దతులకు నేటి అంగ్లవిద్యాధికుల వద్దతులు భిన్నములై ఉన్నవి. పైకి చెప్పకపోయినను లోలోన ఒకరిమీద నొకరికి సదభిప్రాయ ముండుటకూడ అరుదయ్యెను.

ఈసందర్భములో అంధ్రదేశమున కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట ఒక పెద్దవాగ్వివాదము జరిగినది. గాంధీకభాషకొరకు కొందరును వ్యావహారిక భాషకొరకు కొందరును చాలాకాలము పోరాడి ఉన్నారు. మ. రా. శ్రీ గిడుగు వెంటటరామమూర్తి వంతులుగారు రెండవపక్షమునకు చేరినవారు.

ఈవివాదతత్వమునుగూర్చి మన మిందుక ఆలోచించవలసి ఉన్నది. వ్యాకరణము శ్రోసివేయవచ్చునా? భాషాసాంక్రమికము మూట్లాడుటవల్లనే తెలియవచ్చునా? ఈవృత్తులకు సరియైనపజ్జాబు లేవి? గాంధీకభాషలో చాలవడముల అర్థము అనరావశ్యమునకు తెలియదు. గ్రంథముల ముఖ్యవ్యయోజనము పాండిత్యవ్యక్తతనము కాక చదువరులకు కీర్ణముగ విషయజోధ కలుగజేయుటే అనుకొనువారికి క్లిష్టతవ్యయోగములు రుదించవు. ఈ కారణమునబట్టి తెలుగు మాతృభాష గడుక

మనము మూట్లాడునట్లు వ్రాయవచ్చునని కొందరివాదము. ఈ యభిప్రాయము సరియైనదని కొందఱుమార్పుతో అంగీకరించవచ్చును. మనము మూట్లాడుభాష వ్యాకరణశుద్ధిగా నున్నచో బాధ లేదు. ఇంగ్లీషుభాషలో చూచిన వాలుగు తరగతులున్నవి. విద్యావంతులభాషలోనే ఈకొందిభేదములు కానవచ్చును.

1. సామాన్యసంభాషణ:—

దీనిలో కొన్ని నిరర్థకశబ్దములు కొన్ని గ్రామ్య్యవదములును ఉండును.

2. ఉన్నతతరగతి మనుష్యుల సంభాషణ:—

ఇది వ్యాకరణశుద్ధిని గాంభీర్యమును గలిగి చాలావరకు గ్రామ్య్యశబ్దములను విసర్జించును.

3. గాంధీక భాష:—

దీనిలోని వదనాలము యొందటిరెండుతరగతులలోకంటె మిక్కిలి ఎక్కువగా నుండును. దీనిరీతికూడా భిన్నము.

4. పద్యభాష —

గాంధీక భాషలో గద్యభాషకును పద్యభాషకును కొన్ని వ్యత్యాసము లున్నవి. వ్యాకరణజ్ఞాన మనావశ్యకమని అంగ్రేయవిద్వాంసులు కొంతకాలముకొందట చెప్పుచుండిరి. కాని భాషలో మార్పు లెక్కువ అయినకొలదిని ప్రాచీనభాషకును ఆధునికభాషకును దూర మెక్కువ అగుచుండును. అందుచేత ఒకభాషకాక రెండు భాషలు నేర్పుకొనవలసి ఉండునను భయముచేత గ్రంథకర్తలు, వైయాకరణులును ఈమార్పులను సాధ్యమయినంతవరకు తగ్గించుటకు ప్రయత్నించెదరు. ఎవరికి తోచినట్లు వారు ప్రాయశాచో చదువరులకు వృథాయానము తప్ప మేలులాభ మేమీ కలుగదు. ఈకారణములనుబట్టి భాషాసాంప్రదాయములు పూర్తిగా తెలిసినవారు ప్రాయశాచో అందరును ప్రాయశాచకు ప్రయత్నించవలెనని నోచుచున్నది.

ప్రాచీనపద్ధతులనన్నిటిని ఈకాలమున నుపయోగించవచ్చునా అని కొంద రడుగవచ్చును. గ్రంథకరచదువకు ముఖ్యోద్దేశము భాషకట్టన: గ్రంథకర్తయొక్క అభిప్రాయము లితరులకు చక్కగా తెలియవలెను. దీనికువరోధము కలిగించెడి ఉత్తమాంగములు, శబ్దములును విడువవలెను. ఏలన, పూర్వకాలములో నుండిన చదువరుల

కును ఇచ్చుట చదువరులకును భేదమున్నది. నేను పాఠకులసంఖ్య చాలా ఎక్కువగా ఉన్నది. ఆంధరిని సులభముగ జోధవడుచైతిలో గ్రంథరచన గావించుట ఆవశ్యకము. వ్యావహారికభాష నువయోగించవలసినదని చెప్పట కిదియే ముఖ్యకారణమని తోచుచున్నది. ఏదేశములోనైనా గొప్పగ్రంథకర్తలు ఈరెండుగ్రమ్ములలో నుండు గుణములు గ్రహించి వ్రాయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఆయార్గమే ఫలితమునదని చెప్పటకు సందేహము లేదు.

ఇప్పుడు మనదేశములో గ్రంథకర్తలు చాలామంది బయలుదేరినారు; క్రొత్తప్రసోవలు తొక్కుచున్నారు. ఇదివరలో భాషాంతరీకరణ మెక్కువగానుండెను. ఇప్పుడనుకరణ మెక్కువగానున్నది. మంచిగ్రంథము లనేకులు వ్రాయుచున్నారు. కానిగ్రంథకర్త లిప్పటికంటె ఎక్కువ పుష్కలమైనట్లు అగుట, కావ్యజ్ఞానము లోకజ్ఞానము ఎక్కువ కలిగి యుండుట, భాషకుగాని చదువరులకుగాని ఉపకారముచేయుటయందు అక్ష్మప్రియోత్సాహము సంపాదించుట, గ్రంథరచనయందు ఎక్కువనైపుణ్యము కనబడుట-ఇవి అవసరమని తోచుచున్నది.

నేటి ఆంధ్రగ్రంథములలో సామాన్యముగ బుద్ధిపాటవమును మితవర్ణనకృత్యాణ జ్ఞానమును పాఠకలోక సౌకర్యమును గమనించుటయు, విషయకావశ్యమును కొరవడుచున్నది. దీనికితోడు గ్రంథమునకు వన్నెచెచ్చు విస్తృత, కదవటుక్కియు, కళాసౌందర్యము చున్నగు రచనాసూత్రీయుల విషయమైనయజ్ఞానముకూడా రచయితలలో పెండుగా కనబడుతున్నది. స్వతంత్రరచనాప్రతిభ సర్వసామాన్యముగ మందులో కలికమునైనా కానరాకున్నది.

ఈవిషయములలో కృమముగ కొన్నిటిని పరిశీలించుదము:—

1. కావ్యములు:—

(కవ్యములు) కొన్నిటికి గంజలిగి ఎక్కువ. మరికొన్నిటిలో నైమిత్తికంగా లోపల ఏమియుండుదదు. ఇట్టిలోపములు తరచుగా కనబడుచుండును. కావ్యములలో వివాహములు చాలబడుచున్నవి. ఇతరవిషయములు చాలవర కవ్యకృమములు. ఒక విధముగా ఇది తేలును. ఇందుకుకారణ మేమన, కవియొక్క అనుభవము నిట్టివిషయము లతిక్రమించుచుండుటయే.

భావకవిత్వము:—

కొందరు వ్రాసినవి హృదయాకర్షకములుగా నున్నవి. మరికొన్ని కావ్యరదధితో వాగుడుమూత లాడుచున్నట్లు కవలడుచున్నవి. ఇంగ్లీషులోనుండు ఖండకావ్యములు (Lyrics) ఆదర్శములని చెప్పక చెప్పుచున్నవి. ప్రాచీనమార్గానుసారుల ౩౦ వ శ్లోరుముల్లు.

2. గద్యము:—

వార్తాకథిక లన్నివిషయములగురించి వ్రాయుచున్నవి: గద్యరచనను వృద్ధి చేయుచున్నవి. మనకావ్యములలోనుండు గద్యముల నన్నిటిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించి వాటి గుణదోషములు విమర్శించి ముఖ్యముగా గద్యరచనము సభ్యాసముచేసి దానికి విశేషప్రాముఖ్యము ఇయ్యవలెను. ఆంగ్లసాహిత్యములోనిగద్యము చూచిన కొత్తమార్గములు లభించును. వద్యకావ్యములును గద్యకావ్యములును భిన్నమార్గములు కల వనువిషయము మరువకూడదు.

3. నాటకములు:—

సంభాషణము, ప్రాశస్త్యోపదేశము, కథాసంవిధానము - ఇవి నాటకములో ఏవిధముగ సంపాదించవలెనో తెలిసికొనవలెను.

4. ఉపన్యాసములు:—

ఏటివిషయములో సందర్భశుద్ధి, సంవిధానము పరిశీలించవలెను. గొప్పవక్తల ఉపన్యాసములు తెలిగించుట మంచిది.

5. చరిత్రములు:—

కొత్తచక్రతులననుసరించి వ్రాసిన మిక్కిలి ఉపయోగము కలుగును, నాటకరచన కిచరిత్రరచన ఎంతయు తోడ్పడును.

6. వివిధవిషయములు:—

దేశాలన వృత్తాంతములు చాలావృద్ధిచెందవలెను. మరియు వివిధవిషయములను గూర్చి ఆంగ్లమున చిన్న చిన్న పుస్తకములన్నీ తెలువడుచున్నట్లే తెలుగులో కూడా ఆయావిజ్ఞానశాఖలయందు అధికారముగలవారు చిన్న చిన్న గద్యగ్రంథములు రచించి తెలువరించినయెడల అభివృద్ధి పాఠావస్థకాన మభివృద్ధిచెందును. ఇట్టి జనసామాన్య విజ్ఞానసంపత్తియే సర్వతోముఖమైన దేశాభివృద్ధికి ముఖ్యాధారము. విద్యాధికుల ఆకుంతితాపాసేవావిశేషమున ఆంధ్రుల కిట్టి సంపత్తి సర్వరముగ చేరూరునుగాక!

ఆంధ్రభాషాపదములు - వాటి నిష్పత్తిక్రమము

కోరాడ రామకృష్ణయ్య

ఆంధ్రభాషలోని పదముల నిష్పత్తిక్రమము తెలుసుకోవలెనంటే ముందు పదమునగా నేనా తెలుసుకోవలసివస్తుంది. పదమునగా ఒకమాట అని సామాన్యార్థము. కృష్ణ మనేదానిని కూడా ఆ అర్థములోనే ప్రయోగించుటకలదు. కాని "కృష్ణము" అనేదానిని "పదము" అనేదానిని నైయాకరణము కొంకభేదము కల్పించివారు. కృష్ణమనేది సామాన్యవాచకమంటే పదమనేదాన్ని విశేషవాచక మనకచ్చును. సామాన్యముగా అర్థప్రతికృతి కలిగించేద్యునిని కృష్ణ మంటారు. "అశ్వమే" ధ్వని కృష్ణ" అని ధ్వనియే కృష్ణమని భాష్యవారును నిర్ధారణ చేసినప్పటికీ ఎటువంటిధ్వని కృష్ణమగును అనేప్రశ్నకు సమాధానముగా, "యేకోచ్ఛారితేన సాస్మాలాంసూలభవదనిమిషిశాం సంప్రకృత్యయో భవతి కృష్ణ" అని వివరించి చెప్పివారు. కాబట్టి అశ్వక్రధ్వనికాక, కృక్రధ్వని - అనగా అర్థకలంమైన ధ్వని కృష్ణము కావచ్చునని తేలివది. ఇక పదమో, "మచ్చింతం పదం" అని సంస్కృతనైయాకరణము ఒక సంకేత మును కల్పించివారు. అనగా ముంతము, తింతము అయిన కృష్ణము పదమునకేర గ్రహించువదలె నని వారి అభిప్రాయము ఇక్కడ మున్, తిక్ అనవని సంస్కృతవ్యాకరణసాంకేతికములే అయినప్పటికీ కామధిభక్తిప్రకృతియములు, క్రియాధిభక్తిప్రకృతియములు మిదివి కృష్ణములే పదము లగుచున్నవను సామాన్యభావమును చూచు గ్రహించవచ్చును. కృష్ణమనె - అనగా ధాతు ప్రాప్తివిధములపై విభక్తిప్రకృతియముల నేలచేర్చవలెను, చేర్చుటకలక గలిగే ప్రయోజన మేమిటి, తుదిభక్తులు, విభక్తిప్రకృతియములు అనేవి భాషలో ఎన్నెన్నటిని అనేప్రశ్నలు బయలుదేరక మానవు. కాని మిటికి రిగిన సమాధానము చెప్పటకు అవకాశ మిచ్చుట చాలదుగాని కృత్వమునకు సంబంధించినంత వరకు విచారించు.

కాస్త్రమముగా మానవుడు తనభావములకు సంపూర్ణభావములుగనె, సంపూర్ణవాక్యములలోనే కృత్వము చేస్తాడు. కాత్తన పూర్ణవాక్యమే భావమన ప్రమాణము - అనగా కొలతపర్చ. ఆవాక్యము కృత్వముచేసే భావముగోని భాగములనుబట్టి ఆవాక్యముకూడా కొన్నిభవములకొంద నిభాగము చేయుటకున్నా తుదిభాగము కాల్పనికమే కాని మహాముకాదు. కాత్తననే ప్రాచీననైయాకరణము అభిధావాక్యస్థితిచే కాని, మహాస్థితి వల్లస్థితి మొదలగువాటి నంగీకరించలేదు. అనగా ఒకసంపూర్ణ భావవాక్యకేమగు ఒక అభిధావాక్యములోని భాగములే తుదముందు చెప్పవలసినవే కాని ఇది స్వయముగా సంపూర్ణార్థభావముల కావని భావము. ఆసంపూర్ణార్థభావమును వాక్యములో మన్నపదములకు గల పరస్పరసంబంధమును కృత్వముచేయునీటుల నిభాగమునె విభక్తిఅందురు. అట్టి విభక్తులే తుదకుపదములని ప్రాచీనవాక్యభాషావ్యాకరణక్రమ నిర్ణయించిరి. కాత్తననే సంస్కృతమున విభక్తులే దగుట కంటికి

దేవి. బాధనమగా ఏకాదశాక్షా భావసంబంధము తెచ్చిరేమట గలరే అంటే అన్నివిధములందలసినదే. అయితే ఆభావసంబంధములను కర్తవ్యతే ప్రతి కవియెవ్వరైనా అంటుంది. చాగ్గినివేసి గ్రీకుల కర్తవ్యతే త్ర లోకకాలమున నూనబద్ధములగు సంబంధములనే కవియెవ్వరికినైనా. అప్పుడు చాగ్గికాలమున మూడే విధములు. అదేకేమిటోమీదా కాలగ్రామమున కవివెరిగనిది. ఈదేశమున సంస్కృతము, వైయోకరణము కవిభావము చాగ్గిరందినపుడు ఏమిదికర్తవ్యము కవిపెట్టితారు. విధములను కవిపెట్టుకు అనగా ఏమి కే కర్తవ్యమిదియగుచుండును భావసంబంధితులను - అనగా, కరణసంప్రదానా మహావాని భావనేదములను వ్యక్తముచేసి వాక్యములలోని కల్పములకు గల పరస్పరసంబంధ తెలుపుచుండినందులనున్నదో పరిశీలించి తెలియబడును. “భద్రం కర్తవ్యే; కృణుయాత్ తేవా; అన్యథే నాస్తిహ; మృత్యుతే త్యాం దహయాతి” మొదలగువాక్యములను గ్రహించి పరిశీలించినపుడు “ఏ”, “ఏన” మొదలగు పదముతెలియిది భాగములు - అనగా భావనో వ్యవహారార్థము కలిగి వ్యవహారప్రయోగములేదే కాని వ్యవహారము వాక్యములలోని అయాకల్పములకు గల సంబంధమును తెలుపుచున్న కవి వాడు కలిగి పెట్టి వాటికే విధ కర్తవ్యస్థితియుంది నేర పెట్టితారు. సంభ్రాంతాంధవాక్యము చాగ్గిరందినపుడు- అనగా పుర్వోపదములకింద విభాగించబడినపుడు అ విభాగించబడినపదములకు గల సంబంధభాగమును కలగలేదును చిన్నములు గనుక అది “విధ కర్తవ్యస్థితియు” లేనది తెచ్చుకొనినట్లుది. ఈఅంధవాచకభాగభాగము - అనగా అర్థభావము చాగ్గిరందుకు చాగ్గివాక్యములవామహావా, లేదా అంధకు భూద్రుమా, అరిగించినపడుతు కలిగి నిద్రయును మనకు కరణభాగవాక్యములలో కనబడుతున్నది. భూద్రుమా వాక్యభాగమైన అంధగా దేశ లింగపు కాకామ్యము చాగ్గిరందినది కోరినది ఇంద్రుని దల్లు చాగ్గిరందుకుదేశ “చాగ్గివాక్య కాక” బయలుదేరినది ఈగ్రీకివాక్యములు మూడు కనువి.

“వాస్తవ పరాచీ అవ్యాక్తతా అవదానము. తే దేవా ఇంద్ర మణిపరం । ఇహం తా వానం
వ్యాకరం । స ధృతిః మధ్యతో న్యాయ్యో వ్యాకరః । తేన వ్యాక్యతా వా గురుతరాః ”

శకవర్షకాచ్యమాసము.

అర్హులను వ్యాపించడానికి వీలు కల్పించుటకు ప్రత్యేకము లాయాధానములు గలవి
 కనుటకు నూర్చివచ్చినది వెనుకవలసినదే కాని వాటి అర్హత, ఆయావంతులను పెంచు కని అట్లు
 నూర్చించవలసినవిషయతో అన్వయమును ప్రాప్తించుకొనుట కాక అందు కాన్పరచుకొనుట
 లగు పనికివలసినవా రెందుకొనుటకు దురదశానామకము ఉన్నది. ఈభావము విభజింపబడియు
 ముల నూర్చునూరము, పుట్టుత్రావ్యాప్తిమలు అప్పటికింది ఇప్పటికిన్ని తెలుసుకొనుట సాధ్యము
 కాదని.

ఇక చాచిదిగ్భావం లభించు దీక్షానికొందూరేభావమనీ, అందుకు ముఖ్యంగా తెలుగుభాషను క్యాకరించి లక్షణము ఏర్పరిచినవాడు సంస్కృతభాషామందిరీకులను, అది దైత్యభావమని చాచియెడల దానినినిర్మూలముకలవాడను అనుటతో ఆభాషాకావ్యగ్రంథకృతినే అవలంబించి దీక్షని క్యాకరించిది.

అకారములచేత అభాషలోని విభక్తిప్రకృత్యయములంటితే ఈభాషలోనూడా కొన్ని శబ్దములు తటస్థించినవి. అచ్చుట వీరివిభక్తయ స్థిరపడిఉండుటచేత ఆ యధ్యపంబంధములతో కూడించుటకు ఈభాషలోను విభక్తులేలేక వెలసినవి. అచ్చుటి విభక్తిప్రకృత్యయముల కర్థముతెలియకు గనుక వాటి సామాన్యముచేత ఏర్పడినవే అగుటచేతవాటిని ఇచ్చట వ్యుత్పత్తియొగముగిని వ్యుత్పత్తియొక్క బోధకములగు కర్థములునూడా అర్థముతెలియని విభక్తిప్రకృత్యయమాత్రములుగా గ్రహించుటకుకూడచ్చి నది, చేతకా, తోడకా, చలకా, కంటె, కొలక, పట్టి, లోపలకా, అందుకా మొదలగునవి తెలుగులో, అర్థముతెలియని సంస్కృతప్రకృత్యయములంటివికావు. వీటికి భాషలో వ్యుత్పత్తియొక్క బోధకవ్యయము, ప్రత్యేకప్రయోగాన్నూ కానూడా కలుతే. అందువలన వైయాకరణుల దృష్టిలో నివి ప్రకృత్యయమై నవి. ఏలకీ సంస్కృతవ్యాకరణదృష్టితో వీటిని చూచివారుగనుక. పతే, ఇది కర్థములేకపో నింక మిగిలిన ప్రభుదూ, ద్వితీయా, వ్యుత్పత్తియొక్క మొదటికి అవి ప్రకృత్యయములేకపో అని అనుకొనవచ్చును. కొంచెము పరిశీలించినచో నదికూడ అర్థములేని ప్రకృత్యయములుకానీ, వ్యుత్పత్తియొక్క, వాటి అకర్థమైనవని అనుకుంటుంటే నిరూపించుట చుష్కార్యముకాదు.

ఇక మరొకవిధముననుకూలముగా ప్రభుతమనీదికూడా ఒకవిభక్తిగా పరిగణించవచ్చును. సంస్కృతమున లింగముకలకమేకాని అర్థగతము కాదు. ప్రాంతిపదిక అంశ్యవర్ణములపట్టి ఇతరవిభక్తియనుకూలు మూడునుండుటకూడా కలదు. ఈ మొదలగు కారణములచేత అభాషలో ప్రభుతము అనేది ఒక విభక్తి కావలసివచ్చి ప్రభుతమనూపము ప్రాంతిపదికముకంటె భిన్నమగుట కెట్లొంది ఉండును. సామాన్యముగా ప్రాంతిపదికానూపలో ప్రాంతిపదికమునకు విభక్తిప్రకృత్యయము - లేదా విభక్తివర్ణ్యబోధకకర్థము మును చేర్చుటచేతనే విభక్తియనుకూలేర్పడుటయే కాక ఇది చేర్చబడినపుడు ప్రాంతిపదిక విశేషములగు మాత్యులకును లోనగానక్కరలేదు. అంగవ్యయమునకు పట్టిగాని వచనభేదమునకు పట్టిగాని ప్రకృత్యయములకును మాత్యులకలదు. బహువచనమాత్రము ప్రాంతిపదికకు బహువచనప్రకృత్యయమును చేర్చుటచేతనే ఏర్పడుతున్నది. కావున నీభాషలో సామాన్యముగా ప్రాంతిపదికమే ప్రభుతము అని చెప్పుటచుకొనగాని ప్రత్యేకముగా ఒకప్రభుతము అనేది విభక్తిగా గ్రహించుట కాకర్థకత కనబడదు. తల్లి, తండ్రి, అమ్మ, అక్క, చెట్టు, పుట్టి, పాలు, నేయి, కాలు, ముట్ట, కంటి, కంఠ మొదలగు సామాన్యకర్థములనుపట్టి నిరూపించగా ప్రాంతిపదికనూ ప్రభుతమవిభక్తియనుకూలముగా తటస్థమైన విభక్తివర్ణ్యకర్థములు వర్తమానపుడు వీటియనుకూలముల పట్టిభేదమున్నూ కానరాకుండుటచుపట్టి ఇచ్చట ప్రాంతిపదికమే ప్రభుతమనూపముగాని నేయగా ప్రభుతము ఈ భాషలో తొలగలేదని స్పష్టపరచవచ్చును. ప్రాంతిపదికావర్ణ్యకర్థములనుకూలములే ప్రభుతము " అనుకూలమనీయవచ్చును ప్రభుతమవిభక్తివర్ణ్యములను చెప్పుచున్నది. " నియతోవర్ణ్యకర్థము: ప్రాంతిపదికావర్ణ్యము: " అను వాక్యమునుపట్టి నియతయేగా - ఎట్లవునునుకూలమనీయవచ్చును - స్ఫూరించుచుంటేనే అర్థము ఏది కలదో అనే ప్రాంతిపదికావర్ణ్యములను తెలియజేయుచున్నది. నియతయేగా స్ఫూరించునది కాక, వర్ణ్యకర్థము, సంఖ్య, కారకము - అనువర్ణ్యపదముల వైయాకరణముల కలది. కాని ఈ నియతయేగానుకూలములకునుకూలములకలదు. కొందరు వీటిలో కొక్కంటే ప్రాంతిపదిక కర్థమనీ, కొందరుకొక్కంటే ఎన్నుకొనవచ్చును ప్రాంతిపదిక ముందించునీ కలది. చూ ;

ఏకం ద్వికం త్రికం చాథ చతుష్కం పంచకం కథా : కామార్థ ఇతిసర్వేష తత్త్వా : కాస్త్రీ నిరూపితా : । వైయాకరణభాషాసారము.

ప్రాతిపదికను లింగమును, వచనమును నూదించి యెడల పోడిని నూత్రించున లింగ, వచన క్లుప్తము లనావశ్యకములగును. కావున అతని అభిప్రాయమున నది ప్రాతిపదికముచేత నూదించబడవలె, ప్రధనమ నిధి క్రి ప్రకరణమును నూదించునది కలచలనీ ఉన్నది. అర్థపంచకమును ప్రాతిపదికను లో ధించునది, ప్రధనమార్థకరణమును శేష లోకకరణము నూత్రితు అని కొందరియతము. ఇట్లు ప్రధనమ నిధి లక్షణమునుగూర్చి సంస్కృతవైయాకరణులలోని అభిప్రాయ భేదము, మతభేదమును కలదు. అట్టివానిని తిరుకొనియి ధిష్ణ సంప్రదాయములతోగూడిన ఈ అంధ్రభాషా లక్షణమునకు చేర్చిరి. ఈ భాషలో కన్ది, కండి, పుట్ట యెడలను ప్రాతిపదికముచే, నిధిప్రకరణము నేమిదా లేకయే కాతి, కన్ది, లింగ, సంఖ్య కారకములకు బోధించుటన్నది. బహువచనము నూదించ వలెనంటే ఏకవచనమునకు ప్రకరణ క్లుప్తము దాని అవశ్యభాగము అను “ కలు, ” లేదా “ లు, ” అనునది చేర్చబడుతున్నది. ఇది శేష బహుత్వ నూచకమునాని డిది నిధి భేదముతో సంబంధములేదు. అన్ని నిధిప్రకరణములు బహుత్వమును నూదించుట లేదే చేర్చవలెను. కన్దుకారకమునూ, కర్మకారకమునూ యెడల ఎట్టి భేదమును లేదు. అనుబాచ్ఛముల విషయమున నివృత్తిని లేలేతను: యెట్లు పడెను, నాకు యెట్లు కొట్టెను- అన్నవృత్తు “యెట్లు” క్లుప్తమునకు కారకభేదములన్ని మార్చుచూ కలుగలేదు. కరణసంప్రదానానానాధిగ్రహకారక ములు ప్రాతిపదికమునకు “ చేరిక, కొలుకు, కలవక, అందు ” యెడలను క్లుప్తములను చేర్చుటచేత ఏర్పడుతున్నది. “ కండి, అన్న ” యెడలను మహచ్చులు విషయమందై నా ఇదేసిది- అనగా ప్రాతి పదికను మరొక క్లుప్తము పరమైకవృత్తు తాను విశేషణకరమును పొందుచుండును. కండి-కండిచేతకా అనగా కండి (యొక్క) చేతియందు అది అర్థము. యెట్లువలననుండి - అనగా యెట్లు (యొక్క) కల వను - ప్రక్కను - ఉండి - యెట్లునిదనుండి అట్ల రావలెనది. మరొక క్లుప్తము విషయములలో, అనగా నేయి, నోరు యెడలనునానిది మరొక క్లుప్తము పరమైకవృత్తు దానివిశేషణకరము లోకకరమునకు అట్లు, “ ఇక ” యెడలను క్లుప్తముల నడుమ చేర్చబడుట కలదు. అప్పుడు “ నేయి + చెయి ” అనునది “ నేయిచెయి ” అనికా “ నేతిచెయి ” అనిన్ని, “ నోరు + మూలు, ” “ నోరుమూలు ” కా “ నోటి మూలు ” అనిన్ని అగుట సంభవించును. నేయి, నోరు యెడలను క్లుప్తముల విశేషణకరములను వ్యక్తముచేయుటకు చేర్చబడిన “ అత్తు, ” “ ఇక ” క్లుప్తములు ప్రాతిపదికలతో కలిసిపోవుటచేత నేర్పడిన “ నేతి ” “ నోటి ” అను పదములనుండి “ నీ, తి ” లకు నిదగ్గి వైయాకరణులు యేవనిధి క్లుప్తములని డిటి “ నేరు యెట్టి, కలుచాచక క్లుప్తమున ఈ “ ఇక ” అనేవానిలోని ఇకారము కొన్ని కర్యమక్లుప్తములపై నిధి క్లుప్తము పరమైకవృత్తు నూదా చేర్చబడుతున్నది. రాముడు + ఇ-రాముడి పుత్రకము; రామన్ + ఇ, రా మని - రాముని, రామునిచేత, రామునివలన యె! రాముడు అనువానిలోని డవర్తకమునూదా రామకా అను ప్రాప్తిన రూపములలోని వదార వకారమును మారగా వియలుచేరిన వకారమునకు ఉచ్చారణ పూ కరణమునై డి ఉ కారము చేర్చుటచేత ఏర్పడితలే. రాముడు, రాముడులలోని మదిమర్తము ఇతర

విభక్త్యర్థకరూపములలో కవచక పొగిదిన కారము చూర్మిమే విభజనకర్తవ్యోకతుగు ఇ కార మతోజూడి "ని" వర్ణమై కవచయందుంటుండేత "రామమై"లోని "మై" అను వానిని, 'రా ముని - చేతను' అనువాదానికి నివర్ణమనటకు గల సంబంధమును గుర్తింపని వైయాకరణులచేతులలో "మై" వర్ణము ప్రభుమాభ్యర్థ్యమైనది, ప్రభమేకరవిభక్తులలో "ని" వర్ణకము నిగాగతుమై వెలసినది.

మొత్తముమీద నీ 'దు' వర్ణక విభాషామణి సంస్కృతభాషాసంపర్కము కలిగినవీడన 'అవకా, వాస్తా' అనుపర్వభావరూపములసామ్యముచేత మహాత్ములగు సంస్కృతాకారాంశభ్రంశింకేబ్రములలో కూడా బయలుదేరి ఉండునది, ఆ 'దు' వర్ణకము తక్కినవిభక్తులలో గవచయందుంటున్నట్టి ప్రభుమాభ్యర్థ్యమునూ గృహింపబడెనని, ఊహించవచ్చును. ఇట్లే "మై, వు" యనగా, సంస్కృ తేబ్రములకు సంబంధించినవి. ఇవి అన్యంతరేబ్రములు ను కారాంశేబ్రములను కుదినాకగా ఒక ఉకార మును గృహింపుటచేత ఏర్పడిన వచమ + ఉ + కమ, భేమ + ఉ - భేమ + వ్ + ఉ - భేమత్ర అను రూపములనుండి విడదీయబడుటచేత ఏర్పడినవేఅని అవకావచ్చును. ప్రభవలోసేకాక తక్కిన విభక్తులలోకూడా ఊహావములే పొగితివనికములై నిల్చి ఉండుటచే నీటిని ప్రభమాభ్యర్థ్యములు లనుట సామగ్గి సాధగదు. వచము, వసముచేత, వసముకలన, భేమత్ర, భేమత్రచేత, భేమత్రకలన మై

ఇక "ల" వర్ణము బహువచనవ్యోతకమేకాని ప్రభమావిభక్తిప్రభ్యయ మనుటకు వీలులేదు. అన్ని విభక్తులలోను బహువచనమున నిజే "ల" అను దీనినిశేషరూపముతో చేర్చబడి కవచయ దున్నది. దీనిపొగిదినరూప పెండ్లితో ఈభాషను పరిశీలించినంతమాత్రమున తెలుసుకొనుట కష్ట పాద్యమేకాని ఇతరపన్నిశీతపకాశీయభాషారూపములనుబట్టి అన్వేషించి తెలుసుకొనుటకు ప్రయత్న ముచేసిన గురర మగును. ఈ 'ల' అనునది ఈభాషలోని బహువచనరూపములనుండి విడదీయ బడి ఒకప్రభ్యయముగా నేర్పడుట కటస్థియముచేత అంతకుభూర్వము లేని కొత్తేబ్రములు ఈభాషలో కొన్ని బయలుదేరినవి. అట్టి వచములలో వైయాకరణులచేతకూడా ఒకవిధముగా రూపపాదకై గృహింపబడినవి, "కొలను, మూగియ, కలను, రేగు, గోగు" యనవలయునట్టివి. వైయాకరణులు గృహించిరనుటలోని ఉద్దేశ మేమనగా ఈరూపములన్నిటికైనయమున వార వ్యాకరణమున పాధిం పబలినవారై రనుటయే. ఈబహువచనరూపములన్నిటిని పాధింయసందర్భమున వారి కొంత చిత్క-కలిగినది. ఏల యనగా ఈబ్రముల శేకవచనమున మతభాంతములై యున్నవి. ఉదా : కొలను, మూగి, కలను, రేను, గోను, ఇత్యాదులు. వీటిని బహువచనమున 'ల' వర్ణము చేర్చగా కొలనులు, మూగిలు, కలనులు, రేనులు, గోనులు అని కావలసి ఉన్నది అట్లుకాక భాషలో నిష్పన్నరూప ములు కొలనులు, మూగిలు, కలనులు, రేనులు, గోనులు అని క్షురకారము దున్నవి. కేవలము 'ల' అనునదిమాత్రమే బహువచనప్రభ్యయమైతే కొలనులు కావలసినదేకాని కొలనులు అనుటకు వీలు లేదు. కావున నీరూపమున పాధించుటకు వైయాకరణుడు బహువచనప్రభ్యయము పరమైకత్రుడు ఈ బ్రములకు - అనగా కలకూరులకు 'మత్స్యధానమున' రేకూరులకు 'గుర్జిధానమున' చేయబ లినవాడైకాడు. ఇట్లు బహువచనరూపములను పాధించినవప, 'ల' వర్ణముచేర్మిమే బహువచన

అంధ్ర భాషావదనములు - బాటి నిష్పత్తికము : కోరాడ రామకృష్ణయ్య 30

రవిక కన్నడములు		తెలుగు	
ఏకవచనము	బహువచనము	బహువచనము	ఏకవచనము
రవి - రికి, క - గికి, గిసి	రికి + గికి = రికిగి	రిలుకలు +	రిలుక
రవి, క, మ - ఉవి	ఉవి + కి = ఉవికి	ఉవికలు, ఉవికలు	ఉవిక - (ఉవిక)
రవి - ఎలుమ్మ, ఎమ్మ, క - ఎలు, ఎలుమ్మ, ఎలులు	ఎలుమ్మ + కి	ఎలుకలు, ఎమ్మకలు	ఎలుక - (ఎమ్మ)
రవి - పిలై	పిలై + కి	పిలుకలు	పిలుక
రవి - అలై, క - అలై	అలై + గికి = అలైగి	పిలుగలు, పిలుగులు	పిలుగ, పిలుగు, పిలుక
రవి - ముటి	ముటి + కి = ముటికి	ముట్కలు	ముట్క
రవి, క - పరి	పరి + కి = పరికి	పక్కులు	పక్కు
రవి - మ్మలై	మ్మలై + కి	గొడుగులు	గొడుగు
రవి, క - మరలై	రి - మరలై, ముళు - మరొకాళు	మంగులు, మంగులు	మంగు
రవి - మ్మళింగ, క - కొళి	మ్మళింగ + కి	కొలంగులు, కొలంగులు	కొలంగు
రవి - గోళ	గోళ + కి	గోళులు, గోళులు	గోళు
రవి - తుడి	తుడి + కి	తుడుకలు, తుడుకలు	తుడుక, తుడుక

ఇట్టి భాషలో క, మ్మ, గు వర్ణాంతరములు బహువచనములలోని బహువచనముల నుండి 'లు' వర్ణము విడలింపబడినట్లు ఉండెనునట్లు సంక్షేపము లేదు. ఈ భాషలోని బహువచనపు క్రియలు ముగింపున సహజస్వరూపమునూడా ఇచ్చుచిరూపములను పోల్చిన భాషావదనములతో పోల్చి చూచినచో మనకు ఎరుపడదు. కావున భాషావదనపు క్రియలను ముగింపుగాని విభక్తులయొక్కగాని నిష్పత్తికమును బాటిచూపవలయునని తెలుగుకొరెనంటే బాటిచరిత్రను ఆ భాషలోనే కాక బాటి సంబంధించిన పన్నిటి సహిత భాషలలోనూడా తెలుసుకొనవలసింది ధరించింపబడిన ఆకర్షకత ఎంతో కనబడుచున్నది.

ఇంతవరకే భాషలోని కామవిభక్తులనే సంస్కృత వ్యాకరణసంప్రదాయానుసారము ఏర్పరచబడినవన కా ప్రకముగా ఒక కామకావ్యవదనమునై మరొక స్వరంతరీకవదనము చేర్చబడినట్లు అయిన విభక్తివర్ణముల వ్యక్తమగుచు వచ్చినచోనే సంక్షేపము తెలియింపవలయునని చేర్చబడినట్లు గానబడినట్లు, ఒకపదమునై మరొకపదము చేర్చినపుడు ఆరంటికిని గలసంబంధము విశేషమని శబ్ద భాషసంబంధము ఉండెననిన్ని, ఒకకొక్కప్పుడు దావదములను గల ఈ సంబంధమును వ్యక్తముచేయుటకు గాను "అత్త", "ఇకా" మొదలగు శబ్దములు చేర్చబడనూ ఉండెననిన్ని తెలియచున్నది. దీనినిబట్టి

* కావ్యభాషావదనములలో కంఠ్యకారము కావ్యభాషావదనముగా మారినది. (The law of Palatalisation)

[illegible]

తగుట, పొక్కు=పంపిణీయటం ; అడంగు=అణగి ఉంచుట, అడక్కు=అడచుట, అడ్డగించుట ; అడ్డును=కొట్టిరిని ఉంచుట (to be stuffed in) ; అడ్డుచ్చు = అణచిపెట్టుట (to stuff in); తగువ్వ=తగువ్వగానే దిద్దుకొనుట (to become correct); తగువ్వ=చికిత్స పుట్టుట (to correct); నిర్మచ్చు=నిండుట (to be full); నిర్మచ్చు=నిండుట (to fill) వైయాకరణము పోగు, అడంగు, తగుచు, నిరుంబు మొదలగువాటినే ధాతువులుగా గ్రహించి ఉంచుటచేత వారి కీప్రత్యయములగొడవయే లేక పోయినవి. కాబట్టి పండితుల దాహపములను ఇతరవాగ్వినితభాషయందులతోనూ, అయా భాషలలో ఆధాతువులనుండి వీర్పడిన ఇతరవాచకరూపములు మొదలయినవాటితోనూ పోల్చి చూచినవాడుగనుక 'కు', 'ను', 'డు', 'ంబు', అనువాటితో సూత్రని వాచకరూపములగునాదా కనుమకున్నప్పుడు ఇవి అంతయును కలసిపోవుచే ధాతువులని అనెట్లు చెప్పవలయు. ధాతువు అనేవానిని సహితముకల్పముల కన్నిటినిని తరచుములమైన తర్లపమువాయు తన్నులే అర్థమైనచో ఈ గు, డు, బు మొదలగువర్ణములే లేకుండిన కొన్ని వాచకరూపములు భాషలో కనుమకున్నప్పుడు వీటితో కూడినతే మూలధాతువురూపమనిచెప్పుట కనరాదు లేదుకదా. 'అడగు' ధాతు వైనచో 'అడ' అనువాచకరూప ముండుటకు కారణ మేమై ఉండును? 'గుడుగు' ధాతువైనచో 'కుని', 'కుండు', 'కుండుర', మొదలగునవి గుడగురూపమైన వాచకరూపము లె వీర్పడినవి? "తగువ్వ", "నిరుచ్చు" అను 'డు' వర్ణాంత, 'బు' వర్ణాంతరూపములే మూలధాతువు లైనచో తీర్పు, తిరుగ్, తిరి (వెదిలో తిరి పెట్టుట) మొదలగువాచకరూపములలో 'డు' తర్లముగాని, "నిండు" "నిర్లు" మొదలగురూపములలో 'బు' తర్లముగాని, కనుమకు లేలే. అట్లే 'మొగు' ధాతు వైనచో "మెలమెలొత్తు", "మెల్లి" "మెండి", "మెల్ల" మొదలగువానిలో 'గు' తర్ల మునూదా లేకపోవునా? అయాధాతువు లగునటువాటిలోని తుదివర్ణములు వాటికి సంబంధించిన అనేకకల్పములలో కనుమకులేను. కనుక అవి మూలధాతువులను చెందినమూలధాతువులు కావనీ, క్రియారూపము లేర్పడునందర్పమున మూలధాతువు లేకొ ఒక అర్థమును సూచించుటగనూ లేర్ప బడి ఉండెనుటే సంబంధముగా ఉండును. అట్లే అయినచో అడ, నిర్, తిర్, మెగ్, తుగ్ మొదలగునతే మూలధాతువు లగునని చెప్పక తప్పదు. వీటివైది చేరిన 'డు, బు, గు, ను' మొదలగునవి ఆధాతువులనుండి క్రియారూపములకు నిష్పత్తిక్రయవత్తును క్రియాత్వరూపములుగను, లేదా, కనుక ఆధాతువులుగను లేర్పబడి వారి అకవ్యభాగములై ఉండును. ఇప్పుడు మన కిది అర్థము తెలియనిప్రత్యయములతోయితే అయిన వగుగాక, కాని మొదట వీధాతువులను క్రియారూపములుగా ప్రయోగించినవారినిపలకు అర్థములేనిప్రత్యయములను చేర్చి ఉండెయగదా. భాషలో అర్థములేని ప్రత్యయములు (త. కాంతి) అనుబంధములు మొదలైనవి లాక్షణికునివ్యాఖ్యలనునే కత్తిరించ వలెనదిపోయిననుకూలై కాని వేరుకావు. ఇదికూడా భాషలో అర్థవంతములై ఒకకాలమున స్వతంత్రముగా ప్రయోజనము గలిగినస్వతంత్రకల్పములే అయి ఉండుననుటకు సంభేదములేదు. కాలప్రవాహమున బడి ఆకారరూపములేత వలెనీ వలెనీ మారుమారులయూ సంక్షిప్తరూపములూ పొందుటలేత కొంత కాలమున కానవాలవట్టుటకు వీలులేనివీటికి వచ్చి ప్రత్యయములు, అనుబంధములను అగుచుండును.

[illegible]

ఇందున నిదర్శనముగా నీ భావలలోని బహువచనరూపములయొక్కయు బహువచనపుక్తియు మూలయొక్కయు స్వరూపము తెట్లు చూపుచెందుకూర్చినచో ఇదివరకే చూపబడినది. 'ఎరికెం'; అనే బహువచనరూపము కెడి పోటీ పోటీనదానిదిదభావలో వ్యక్తపరచుచు నుండగా దానిలో నొకకాళ అయినదమిక్తమున క్రిస్తవ్యమునకు ప్రారబ్ధమున వ్యాకరించి లక్షణము చెప్పిన తోల్కొన్నవారల అనే లక్షణమునకు 'ఎరికెం' (కె) అని అకాలప్రభావపుష్కమునకునదివలసినదనిచెప్పి విధానించి 'కె' అనేదానిని అనువాద్యరూపపుక్తియుముగా నిదేశియగా, మరొకకాలమునకు మరొకకాళ అయినదమిక్తమున వ్యాకరించినవారునాదా అన్న విధానించగా, అటులేదవారల అమూల భావయొక్క మరొకకాళ అయినదమిక్తమున అకాలమునదని అభావలలోని వ్యక్తపరచుచు నదిచెప్పి వ్యాకరించినవారు 'ఎరికె' అనే పోటీనదానిదమిక్తము 'ఎరికెం'; 'ఎరికెం' అను రూపముల వ్యక్తపరచుచు అందుకులేది అర్థము 'ఎరికెం' అని విధానించి, 'ఎరికె' అనేది ఏకవచనరూపమనీ 'ఎ' అనేది బహువచనపుక్తియుమనీ లక్షణ మేర్పరచుచు మనము తెలుసుకొనే ఉత్తము. ఒకకాలమున వ్యక్తపరచుచు ఉన్నట్లును మరొకకాలమున ఒకకేళభావమున 'ఎరికె' అనేరూపమున క్రిందించినది. 'కె' అనువదన 'ఎ' అయినది. ఇట్లే రమి; 'ప్రదన' - 'కె'; 'పాదన' అనుపద మిప్పుడు 'పాద' అయినది. తెను + ఎరికె = తెమ్మెరికె, తెమ్మెరికె, తెమ్మెరికె, తెమ్మెరికె + ఎరికెననరూపము 'తెమ్మెరికె' అనునది భావలో ఏర్పడినది. గాని అను అర్థమున ఎరికె అనుపోటీనదమిక్తము వ్యక్తిపరచుచు ఏరకె అయినది. తెను క్లుముతో కలిసి తెమ్మెరికె అనురూపమును పొంది బహువచనరూపభాగించి కలిపించి 'తెమ్మెరికె' అనే ఏకవచనరూప కల్పనమునకు పాదకమయినది. ఇట్లు ప్రత్యేకకల్పనములలోనెట్టి భావస్వరూపమునయినదానినాదా క్రియోద్యమమునయినదానినాదా అయాకాలముల వాయోభావకాళలలోని వ్యక్తపరచు

పాటినిబట్టి ఒకడుమలో అర్థాక్షరము చేర్చుచునా వచ్చును. లాక్షణికులు భాకులగా పరిగణించినట్లు రూపములకు గ్రహించి వరిలిరింపను. 'ను' వర్ణాంతభాకులనునాని పెనుక కొంచెము వరిలింపజేస్తాము. వెలుగు, కునుగు, తిరుగు, అదగు మొదలైనవి మూలభాకులైన భావించుట అవశ్యము లేకుండుటకు గలవారలమును గమనించే ఉన్నాము. విశేష మేమనగా, అంధ్రమున కొంతవరకు అర్థాక్షరములని చెప్పవచ్చును - అనగా తద్ధర్మాగ్రములని చెప్పబడే రూపములకంటె అర్థాక్షరము లన్నింటా - తిరుగుచున్నాడు, తిరిగినాడు, తిరుగగలను మొదలగు వైకృతాక్షరముల రూపములలో 'ను' తద్ధాంతమే నియమముగా కనబడుచుండుటచేతనూ, వానివైకృతాలను విన్నములు చేర్చుచుండుటచేతనూ ఆ 'ను' తద్ధాంతమే భాకులని అంధ్రవైయాకరణులు తలచినారు. ఈభాషలో తద్ధర్మాగ్రము లనబడురూపములనూడా 'ను' వర్ణవచితములనే ఉన్నది. ఇది కొంతవరకు కాలభేదము, లింగవచనభేదమునూడా లేకుండా ప్రయోగింపబడుచున్నది. 'వెలుగును', 'తిరిగిను' అనేవి భావిత ప్రమాణములలో లింగవచనభేదము లేక ప్రయోగింపబడుచుండుట కుర్చుకొన్నవి. ఈరూపము లిట్టిభేదమును నూదొంపకుండుటమిట్టి అట్టి భేదమును నూదొండుటగాను భాషలో ఏర్పడిన 'వెలుగుకున్నది, వెలుగుకున్నది, వెలుగగలను, వెలుగగలను' మొదలగు రూపములకంటె పొగ్గిన పనుటకు సందేహములేదు. వీని నిష్పత్తిగ్రములు వెలుగుతూ అంధ్రవైయాకరణులు వెలుగు అనేది భాకులనీ, వానివై తద్ధర్మాగ్రమున ఎదు, ఎది, న అను ప్రత్యయములు చేయవలె చెప్పినారు ఈవారణముచేత 'ను' వర్ణము భావ్యయమే అయినది. వాని ఇంతవైకృతము దిరకాలము క్రిందటనే పొగ్గినభాషలోని ఈ 'ను' మంతరూపములకు వ్యాకరించిన తమిళవైయాకరణుడగు తొల్కాప్పియార్ అనువరకు 'నైను' 'నైను' అనువాటిని భాకులగా గ్రహించక 'నై, నో, నో' మొదలగుననే భాకులనీ, 'ను' అనేది క్రియారూపమునకు వచనవచనమున చేర్చబడి ప్రత్యయమని చెప్పినారు. తు, తు, తు, అనేది భాకులకు కేకవచనమునూ ను, ను, ను, అనేది బహువచనమునూ చేర్చబడునని చెప్పినాడేగాని ఇది కాలభేదమునూని లింగభేదమునూని నూదొంచున వేరుగా తెలిపి ఉండలేదు. తరువాతిరూపమందలి వైయాకరణులు 'తు', 'ను' ప్రత్యయములు భావిత ప్రమాణమునూ, తక్కినవి భూతకాలమునూ నూదొంచునది, ఒకవిభాగము చేసినారు. ఇక కన్నడభాషావైయాకరణులనూడా తమిళవైయాకరణుని పద్ధతి కనుగొనుముగానే 'ను', 'ను' అనేది భాకులకంటె ఏన్నైనా ప్రత్యయములని తెలుపుచుకా ఇది భాకులనకు చేర్చబడినట్లును లింగ, వచన, కాలభేద మేమీ నూదొందని క్రియారూపము చేర్చబడునని చెప్పినారు.

సవనాగి భూతదోర్ తిం

గతవనదా త్రువర్రుడు భవిష్య

వ్యక్తవచ్చుతాక నుం తుం ప

అచ్చుతాక న్యకవనదోర్ తిం దివనాం

కర్ణాటకపరిశోధన-అభ్యాసప్రకరణం-228 నూకరిం

దీనినిబట్టి భూదా 'నుడు', 'నుడు', అనబడితాని నుది భూదాను తోల్పబడియినా ర్థంబు నట్లు వదనభేదమును నూరించు చిహ్నముగానూడా గ్రహింపఁగలిగి ఉన్నట్లుగఁపడును. 'ఉడు' అనేది సామాన్యముగా సమర్పయ్యక భుజులచేత భాతుత్వతే నూరించబడిన క్రియ ఇంకా జరుగుతూనే ఉన్నదనిచూపుచు నూరించునది కలయకన వచ్చును. కనుకనే తత్సూతములు భిన్నభిన్నరూపములందు విశేషముగా ప్రయోగింపబడుట కట్లుపించి ఉండును. భూతకాలమును నూరించుటకుగాను భాషలో ప్రత్యేకరూపములు బయలుదేరకత్రూర్పము ఇతే త్రికాలమునకైనై ఉండెననినూడా తోచుచున్నది. ఇట్లే 'నెం.గును', 'తేయను' ('తేయనుడు') పోత్రను (పోరన్) మొదలయిన 'ను' మంతరూపములు తుదక్షిణదేశభాషలు అరవము, తెలుగు, కన్నడములుగా విడిపోక త్రూర్పము క్లృత భూదానులో ఉండిన పోగ్రహింపబడఁగాను అతిపొగ్రహింపబడఁగల లింగవచన కాలాది భేదము లేకుండానే కేవలక్రియాభావకర్మకములై ఉండెనని క్లృతమగుచున్నది. ఆపోగ్రహింపఁబడిన దూపమే తెలుగులోనినిని ఉండగా రానిని కైయోగరణులు కర్థర్యాధ్యక్షమని చెట్టివచేత చాలా సార్థకమై ఉన్నదమలు విశ్వయము. వీరు 'ను' మంతమునే భాతుత్వగా గ్రహించి 'ఉడు' అనేదాని దూపాంతరమను 'ను' అనేదానిని ప్రత్యయముగా భావించితేదాని 'ను' అనేది క్రియానిష్పాదక ప్రత్యయమని అయితా రవచలేను. చా స్రవముగా 'ను' మంతము నూలభాతుత్వ కాదు. 'తేం.గు' వర్ణము క్రియానిష్పాదకప్రత్యయముగా కాదు. అది తేంక సహాయభాతుత్వయొక్క అదృష్ట భాగము (Rendubhag) అయి ఉండును. అంభయులో కర్థర్యాధ్యక్షమలవలకునూ ఉన్నదూపములు పోగ్రహింపఁబడఁగల చెందినవై తుదక్షిణదేశభాషలలో కనబడుతున్నవనిగదా చెనితెలువబడినది. భూత కాలకరూపములనునూర్చునూ మన మట్టి భావించవలసి ఉన్నట్లు అగఢమగుచున్నది. ఒకకాలమున కర్థర్యాధ్యక్షరూపములే భూతకాలమునునూడా నూరించుచుండెనని కలయకు కవకాశము ఉన్నది దాని కొంతకాలముయన వీరవ, ఆపోగ్రహింపఁబడఁగాను భూతకాలమును నూరించుటకు ప్రత్యేకరూప మేర్పడిన వీరవ, తుదకర్థర్యాధ్యక్షరూపములు తరచుగా భావితరూపములను నూరించునవలెనని; అనగా ప్రత్యేకముగా కాలమును నూరించురూపములలో భూతకాలరూపము తొలకే వీర్పడినదన్న మాట. ఏయేయయినా పోగ్రహింపఁబడఁగల చెందినదని మనము చెప్పగలగినది అది సహజము భాషలో ఏదిధముననైనా నుద్రింపబడుట కవకాశము కలిగివచ్చుచేదా! కర్తవ్యాపైయోగరణుల చేతులతోపడి అదెట్లువలెననీ 'ను' మంత కర్థర్యాధ్యక్షరూపము పోగ్రహింపఁబడినదని మన మట్టి విశ్వయంబుకలిగితిమి. కాలచాచక క్రియారూపములలో మన మన్ని భాషలలోనూ సహజముగా నుద్రింపఁగలగలదు ముఖ్యకాలకరూప మొక్కమే కనబడుతున్నది. అదికూడా పైకర్థర్యాధ్యక్ష రూపములలోనే ఆయా భాషలై యోగరణులచేతులలో విడి భిన్నరీతుల వ్యాకరణమందిన దగుటచేత దాని సహజమగురూపమును నుద్రించుట కొంతకష్టపూర్ణమే అగును. అయినను ఈ భాషరూపముల జాకరానితో జాకరే పోల్చి చూచినప్పుడు దాని రూపమును నుద్రింపలేకపోము. తెలుగులోని చేతితిని, చేనినది మొదలగు భూతకాలకరూపములను కనిగోము నందలి కేయికా, కేయివదు అను వాటితోనూ, గయెయెం, గయెవదు, మాడివేను, మాడివదు అనే కన్నడరూపములతోనూ పోల్చి పరిశీలించినప్పుడు వీటి సమానార్థకర్యమేకాక ముఖ్యరూపమునూడా మనకు పొడ

కట్టకమానదు. కాని కొన్నిచిహ్నములూ లేక పోలేడు. చేసితిని అనుచున్నది అనురూపములని చెప్పి దగితిన్న కొయిదేక, గెయిదెం అనేయావములలో ద్వితీయాక్షరమున యవారము పైని ఇవారము కలసిపోయితిరు. కనుక వీటికనురూపమయిన (Correspondence) మూలములలో కాని ఎట్లు చెప్పకయ్యవను నుండేమాట కలుగవచ్చును. ఇట్లు కమిక్ కన్నడములలో అనేకరూపము లందు 'ద' వారమునకు ప్రారబ్ధమందు 'ఇ' వారము కలసిపోతే పోత్రులచేతనే ఆ భావమును వ్యాకరించినచో రాధావలలో దవారమే భూతకాలిక చిహ్నమని నిశ్చయించి కలసివదల వైతారు. తెలుగులో భూతవ్యాకరణములన్నీ 'ఇ' వారములమై ఉండుటచేతనే 'ఇ' వారమే భూత కాలికచిహ్నమని, 'చేసితిని' అను సంభ్రాంతియాయావములలో మొదట 'ర' వారము లేదా 'రి' వారము నడుమ పెచ్చుటనుండియో వచ్చిచేసిన అనుబంధ చిహ్నమునవలన వైరి. కమిక్ కన్నడములలో భూతకాలికక్రియావిశేషములయందు పెక్కింటియందుమూడా 'ఇ' వార మునకు పడక 'కెయి, గెయి' అను దవారములయందు కలసిపోయిండుటలన్ని మూడా 'ద' వారమే భూత చిహ్నముగా ఆభావములో గ్రహించబడుట యొక్కమే అనిపించును. కాని క-పూడు, క-మూడు అను మరొకన్ని ధాతువులనుండి వీర్చిన పొడికాక, మోడితను, సాడిన, మాడిన అనే ఈ మొదలయినరూపములలో 'ద' వారము, కత్తాపీయమైన 'న' వారము మూడా తెలుగులోని చేసితిని, చేసిన అనురూపములందులేక ఇవార ప్రారబ్ధ మగుచుండుటచేత ఈ భావములలో మూడా 'ఇను' అనుచున్నో మోడినరూపము లొకప్పుడు ఉండినవనిన్ని, లేదా అనిమూడా 'ఇను', 'ఇను' అనే వాటితోమోడినదే అయిఉండగా, కావ్యక్రియనుక ఆ రెండుభావములలోనూ, 'ఇను' లోని 'ఇ' వారము ఉచ్చారణమేమన వారిపోత్రులచేత 'కెయి దేక' (=చేసితిక) = కెయిదేక అనురూపము కలిగినదనిన్ని ఊహించవచ్చును. ఏ వారమునచేతకో 'పూడు' మొదలయిన కొన్ని ధాతువులయూపములలో మాత్రమే ఆ 'ఇ' వారము వారిపోలేదు. మళయాళములోనూ భూతవ్యాకరణములలో భూతకాలికరూపములన్నీ ఇవారముతోమోడి ఉన్నవే ననుటకున్నది. విశేషమేమనగా ప్రయమ, లింగ, నవనవ్యక్తియములు చెప్పుటకుండానే 'పోయి' అనురూపమే పోయితిని - పోయితిని - పోయితిని, పోయివారు మొదలగు క్రియాయావముల అర్థమును ఇచ్చుచున్నది. ఇది ఈ భావముల పోలికావచ్చును తెలుగుకున్నదని నిశ్చయించకలిగిండుంటే క్రియా రూపములలో లింగనవనాదిభేదము సర్వకాలరూపములకు ధాత్వంగమునకు చేర్చుటచేత కావ్యక్రియ మున వీర్చదీయించినది కలదుట కకకాళము కలుగును. 'పోయితి' అనురూపము సర్వకాలరూపములకు యందును ని, మి, వి, రి అనేవాటిని చేర్చుకొని ప్రయమనవనభేదమును మూచించుచున్నదనట మనకు ముక్కలమేకదా!

ఇట్లు తెలుగుమళయాళములలోని భూతకాలిక క్రియాయావములలో 'ఇ' వారమునకు పోలిధాత్యమెట్లగునా నుండగా కమిక్ కన్నడములలో ఈ 'ఇ' వారము వారిపోయి 'ద' వారము నకే పోలిధాత్యము ఎత్తువగుటచేత వాస్తవముగాభూతకాలికచిహ్నమేదయిండునునను విషయమున నుండేమాట కలుగకమానదు. ఈదక్షిణభాషలనియమునకు విశేషమిక్రియచేసిన వాల్మీకిపండితుడు

కూడా ఈ భావలలోని భూతకాలిక చిహ్న నిరూపణను విషయమున చాలావిశ్లేషణచేసినాడు. ఎందుచేత ననగా అతడు లిఖితపరిశ్రమచేసిన తమిళభాషలోనూ, దాని తగినట్లుగా కన్నడభాషలోనూనూ భూతకాలికశ్రియారూపములలో 'ఇ' కార మతిశ్వాదికృతులుగా కనబడుచుండెడివని ఇకార ప్రారబ్ధముగాని 'డ' కారమునొక్కటే పోయియున్నదిగానిచిహ్నమిది. అకారముచేత ఈ భావలలో భూతకాలికచిహ్నము 'డ' కారమే అని అతడు మొదట నిశ్చయించుటలో అత్యర్థమేనూ లేదు. కాని ఆభావలలోనే 'పాడికాన్' 'మాడిరేన్' మొదలగు రూపములలో 'డ' కార 'మి' కార ప్రారబ్ధమై కనబడుచుండుటచేత ఆ 'ఇ' కార మేమై ఉండునో విచారింపి తుడ జుచ్చారణసూత్రరీతి ముగిసిన పరిశ్రమచేసిన తేల్చికాడు. అయితే తెలుగు మతయోగములలో 'డ' కారము శ్వాదికృతులుగా కనబడుటయు, 'ఇ' కారమే పోధాన్యము వహించుటయు సంభవించుచున్నదే అను విషయమును గుర్తించుటచేత 'ఇ' కారము కూడా భూతకాలికచిహ్నమే అయి ఉండునని, ఈరూపములలో బహుశః డకార ముచ్చారణార్థము చేరి ఉండునని చెప్పి మొదలైనవిగా ఈభావలలో 'ఇ' కారము, 'డ' కారముకూడా భూతకాలికచిహ్నములయొక్కని నీవ అభిప్రాయమైనట్లు తేల్చికాడు ఈభావలలోని రూపములన్నిటిని పఠ్యగ్రామముగా గ్రహించి, ఒండొంటిలోపొల్చుచు, వాటిన్నిటికి సామాన్యమునయూపయూప మేమై ఉండునని అమూల్యపథము వశ్యమిందుట ప్రయత్నింపక విడివిడిగా అభూతకాలయూపములను బట్టి వాటినుండి కాలచిహ్నమును గుర్తించుట ప్రయత్నించుటచేత కొద్దిలోపండితుడ కట్టి చిట్కల కలిగినది ఆంధ్రీయమునందలి శ్రియారూపములగు 'చేసిరి', 'చేసిరి' అనువాటిని 'పాడికాన్' 'మాడిరేన్' అను వాటితోపొల్చి 'పాడిన్', 'పాడిన్' 'మాడిన్' 'చేసిన్' 'చేసిన్' అను శ్రియాలిఖితములనుకూడా పరిశీలించినప్పుడు "చెయి రేన్" అనునది చెయి + ఇన్ + ఏన్ అనిన్ని, మాడిరేన్ మాడు + ఇన్ + ఏన్ అనిన్ని, అట్టి చేసిరిని చెయి (చె) + ఇన్ + ఏన్, చేసిన్ + ఏన్ > చేసిరేన్ > చేసిరిన్ > చేసిరిని అనిన్ని విభాగింపబడుట అనునై ఉండి మొదట ధాతువు, తరువాత భూతకాలచిహ్నము, దానితెనుక సర్వ కాదు ప్రత్యయమున్న పుష్పముగా కనబడుచుండుటచే భాతువుతరువాత చేర్చబడిన 'ఇన్' అనే భూతకాలచిహ్నముని నిశ్చయింపదగి ఉన్నది. కొద్దిలోపండితుడు తలచినట్టిగా ప్రత్యేకము 'ఇ' కారముగాని 'డ' కారముగాని కాక 'ఇకు' అన్నప్రత్యేకపదమే, లేదా ధాతువే భూతకాలచిహ్న మయ్యెనని మనము భావించవలెను. మరొకలిఖిత మేమనగా ఈశ్రియపదము ఈభావలలో కల్పన రూపములన్నిటివలెనే కొన్నిప్రత్యేకస్వరత్వములగు ధాతువులయొక్కగాని పదములయొక్కగాని కూడికచేత ఏర్పడినట్లు స్పష్టమగుచుండుటచేత ఇది ఈభావలయొక్క సయముక్తపదసమగ్రమును (Agglutination in nature) సాహించుచున్నదివలె ఉన్నది.

ఇక నీ 'ఇకు' అనున చేయి భూతకాలికచిహ్న మైనదని అని విచారింపినప్పుడు ఇది సయముక్త పదసమగ్రభావలమగుటచేత ఈ 'ఇకు' అనేది ఒకస్వరంత్రీపదమనీ, లేదా ధాతువనీ అని దాకాగక మైన ఇచ్చుట అనే అర్థమున ఈ (ప్రవాన్) ధాతురూపమనీ ఇకు, ఇకు, ఇకు మొదలయినవన్నీ సీమానములే అగుటచేత ఈ 'ఇకు' అనేరూపము ధాతువులమై ఆధారస్థితియావలసమున్నది

మొదించుటగాను చేర్చబడినదని మన మొహించుట కష్టమగును. చేసితిని-అనగా చెయ్య (కీ) + ఇతు + ప్రిక + చేయుట (జి) ఇచ్చి (చేసి) నశితు అని అర్థము కలుగుచున్నది. ఈభావము అంగభాషలలోనూడా ఈభావస్వభవియొగముచేత I gave up doing అని చెప్పుటనూడా కలదు. చేయుచున్న భార్య పెద్దదని కొనసాగక ఇచ్చివేయుచుడినదో, అనగా నిలిపివేయుచుడినదో అన్నదే అని భూతకాలియ అనుచున్నది. ఇట్టిభావముతోనే పొగిచినదానివిభావము క్షయమొందుటనూ ఒకభావమైతే మొదించుచుడినభార్యను అంతటితో అగిపోయి పునర్జన్మపడుటను తెలుపబడినదన్నది ఆభావమైతే 'ఈ' భావమను సహజభావమైనా చేర్చి చెప్పవచ్చును అందుచు. ఇట్టి భూతకాలియపదములు ఈభాషలో ఏర్పడినవి. తక్కినపదములన్నీనూడా ఈభాషలో భిన్నభావమలయొగముచేత ఏర్పడినవి కానికొ పరిశీలించినచో మనము తెలుసుకొనలేకపోదుము. వీరినిబట్టి మనము తెలుసుకొనవలసిన దేమనగా ఈభాషలలోని మున్యకర్తలు, తిస్త్వకర్తలు చెప్పబడినదన్న పుత్ర్యము వ్యవస్థియగా భాషలో పుయొగింపబడదని ఉన్న అర్థవంతములగు కర్తలు అను మర్యాదావర్జముల అభివ్యభాగములే అగుటచేత అందరిపదములన్నీ ఆయాకర్తలయొక్కాని చేత ఏర్పడుచున్నవే అనిన్ని సుప్రసిద్ధావాదావాద్యదిభక్త్యర్థములను మొదించుట చేర్చబడుకర్తలను అనగా వాడుకలయొక్క గలసంబంధము విశేషమవిశేష్యభావసంబంధము అనిన్ని ఇదియే క్రియావిభక్త్యలలోనూడా వానవచ్చుచున్నదని నిశ్చయింపదగి ఉన్నదనుటయే. ఈభాషలలో వాస్తవముగా క్రియావిభక్తి అనునదే కనబడదు. 'చేయుచున్నాను' 'చేయుచున్నది' అనునవి క్రియలు కావాలి అని పున్నించినట్లుంటే సంకృతకైయోగకలపదధర్మినిబట్టి వాటి కావేన తెల్పదమంటే ఏమో కాని ఆపదముల నిష్పత్తిక్రమమునుబట్టి చూడగా 'చేయుచున్న + నేను', 'చేయుచున్న + అది' చేయుచున్నట్టివాడనైననీను, చేయుచున్నట్టిదైన అది అని తుదినిలిచిన మర్యాదావర్జములను విశేషముగా చేర్చబడిన భావయోగములకంటే చేతగా కనబడదు. అనగా వాస్తవికతా మన మిప్పుడు క్రియాపద ముగిసినదన్నది తుది నన్ను మర్యాదావర్జమునకు విశేషమిదియే నిజమయన్న దన్ను ముఖ్యము. గ్రంథము వాచియున్నాను' అనగా గ్రంథమును వాచియున్న నేను అనిగదా అర్థము. కనుక ప్రభుమంత్రాబ్ధిలోధయేకాని క్రియాయోగములనే ఈభాషలో ఉన్న టగపడదు. వాస్తవికతలోని కర్తలయొక్క తుది నన్ను మర్యాదావర్జమునకు పోషకముగా విశేషములయొలు ఉండుటేకాక ఆయాకర్తలలో భూతమందు నిలిచినది పరమం దున్నదాని విశేషముమొనగా ఉండును. ఇట్టి భాషలలోని పదములయొక్కయు వాడుకీయవిభక్త్యలయొక్కయు నిష్పత్తిక్రమమునుబట్టి విశాలించినచో అది అన్నియు స్వతంత్రకర్తలయొక్కాని భావమయొక్కాని సుయొగము చేత ఏర్పడినవై ఇది సంయుక్తపదభాషము (Agglutnitive languages) అనువాదమున సాధ్యపరచుచున్నట్లు అగపడుచుండుటచే ఆయాభాషలలో పుష్టియొలు అనుకొనబడుచున్నామల స్వయం విశేషమన్నివిధభాషాపదములతో పోల్చిచూచినచో కనిపెట్టుట కనకాక చేర్చబడుటయే కాక వీటి కన్నిటిని మూలమును పొగిచినదానివిభావస్వభావమునూడా గుర్తించి పరకాళము కలగవచ్చునని తోచక మానదు. కనుక ఈమార్గము సాధ్యమని తలచినభాషావిశ్లేషజ్ఞుడు తల్లి మూలభాషాస్వభావమును గుర్తించుటకు ప్రయత్నింతురుగాక !!!

భాష - కవి

ఉమర్ అలీషా

భాష మానవలోకమున సహజముగా నుదయించునీళ్ళవైరద త్రమభాక క్రియను దివ్యార్ణవమునం దొకకరమవచిత్ర మైన గొప్పతరంగము. ఇది మిక్కిలి తేజోవిరాజితమై దళదిశలను మార్చుకొని ప్రణవస్వరూపముతోఁ గలిసి పొంగి పొరలి భావాంతర్గతమై యూనరక్షేత్రములతోఁ జోలిన మానసికపుటయొక్కను సప్తశ్యామలము గావించుచుండును.

ఈ భాష దేశవిస్తీర్ణము, సాంఘికవ్యవృత్తి, చరిత్రసంస్కారవిశేషములనుబట్టి కలుకెలుగుల మాటఁగిది. కాని దీనిగమ్యస్థాన మొక్కటేయని 'బూ అలీ' అభిప్రాయపడుచున్నాడు. మఱికొందరు భాషాకుటుంబ మొక్కటేయని వాదించెదరు. కాని యది విరంధవాదము. శేవలము అర్థభూస్య మైనది. ఏమందురా, - సంస్కృతము జనించినచోట ద్రవిడభాషలకుఁ చెలిసియుండదు. ద్రవిడభాషలు అరబ్బీ భాషాభిజ్ఞుల కపరిచయము. అరబ్బీ సురియానీలు ఆంగ్ల సారసేనీయు లెఱుంగరు. చీనాప్రకృత మగాధమైనది. ఇట్లే తక్కినవియు తెలియవలయును.

మఱియు "లిపి" కాలమునఁ గొందఱు కొందఱుఁ జోరాలము వచ్చినదని చెప్పుదురు. అది ఒకరు అనఁగా అరబ్బులు కుడినుండి యెడమునకు, భారతీయులు ఎడమునుండి కుడికి వాయుమార్గములు తీసి తమయసాంభావమును జూచి నారంభించినారు. అది చూచి చీనావారు పైనుండి క్రిందకు వాయు నుపాయమును కనిపెట్టి తమ వ్యక్తిత్వము ప్రకటించిన ట్లగవడుచున్నది. ఈవిధానములు తరువాత నొకరి కొక రమనరింపక తప్పనిపరి వచ్చినట్లుగఁ జూచుచున్నది. ఏమనిన సామాన్యముగా అంతెలువేసి కూడెడువత్తుడు జోరాలుగా పైనుండి క్రిందకు వేసి కూచుండురు. ఇది చీనావారి లిపిమార్గము. లేక, అంతెలు చీనావారే కనిపెట్టియుండురు.

ఇంక "భాష" మహాజనులు మాటలాడుటవలన వచ్చినది. ఇది లిపిబద్ధ మైన వ్యుత్పత్తి "వ్రాయెను" మనునద ముఖయోగపర్చినారు. ఆవ్రాయెగాలే వ్యాకర

ఉ. అదిని కట్టకానవకుచుకవి వ్రాసినభారతంబులో

నేది వచింపఁగాఁ బడియె నెందును దానినెగాని సూక్తిసం
చాదన లేమిలే తెలుఁగువల్కునుగూర్చి మఱిందు చెప్పుఁగా
రా దని దక్షవాటికివిరాక్షనుఁ డీనియఁచుంబు సేసినాఁ.

అని అప్పుకవి.

మఱియొక "వ్రాయెగాక కరణ్యం వ్యాకరణ" మ్మని యంద రెఱింగినదే. ఇంక
వ్యాకరణము భాష నెట్లు కాళింగఁగలదుకే భాషాభిజ్ఞులనుజూచుకొని వ్యాకరణమను
కవమును పుస్తకాలనే ఆవంతకయనాలపైఁ బెట్టి మోయుచుంటే అది నేను
జీవముతో నున్నానని తల ఆడిస్తుంది. కాని దానిని క్రిందవదలేసితే యొక్క అడు
గైన పాగలేదు. కావున మనకవులు కవులమనేమాట మఱిది కవిత్వములో వ్యాకరణ
కానిసత్వము తెచ్చిపెట్టి కొనఁజూపింకి వచ్చినారు. కవి నిరంకుశుఁడు. విశ్వవిజ్ఞానము
చేయకొకటమువంటివాడు. అదికవి యగువల్లకే "అరువ్యా కవికాకాఖాం" అని
కవిత్వమనేకొమ్మనై పాడు కొకటమని వర్ణించుకొన్నాడు. కాళిదాసు వానియడు
గులలోనే నడచివాడు.

"కవియె విశ్వంబు విశ్వంబు కవి నిజంబు" అని నే నొకప్పుడు వ్రాసినాను.
కవికి వ్యాకరణము లక్షప్ర. సంస్కృతవ్యాకరణములు వ్రాసినవారిలో పోలేనాదులు
యెల్లాదికములలో వ్యాకరణము క్కభాష వాడుకొఱుకు వ్రాసినామని చెప్పితే గాని
కావ్యములను కవితను శిక్షించుటకుఁ గాదని తోచెడిది.

కవి గణయతిప్రాసావ్యాకరణలక్షణలక్షితములు నెడకును కూర్చుండువాడు
కాఁడు. కవి కవిత వ్రాయనప్పుడు యోగివలె చిత్తై కాగ్రత రావలెను. భావము
రసముతోఁ గలిసి మూర్ఖముదిత మగుచుండవలయును. ఆయాగిశ్శిథిలోఁ
బ్రతుంచ మకునిమోల నొకనల్లపూసగనో లేక తేజోవిరాజితమైన శ్లోకీర్ణంబుల
ముగనో మోటుచుండును. అప్పుడు వానితో భావభోంతరాళములమధ్య దృష్టోచర
మగుచుండు చరాచరమహాకవార్థము లన్నియు నోరువచ్చి మూట్లాడుచుండును.
అమాటలే "కవిత్." అట్టి కవిలోనే "కవి" తపనిజయవమును చూచి చూచి మై
మోచిదోవ్రచుండును.

మ. రమణీయాక్షరరాకృతిః బాలుకుః పశ్యేత్ శ్రీనివాసురా
 కముచేతః గరగించి యందు నిజవీణం బొప్ప నచ్చామృత
 త్వము నాత్మప్రతిపాదకత్వమును తద్వర్ణాభియం చెల్ల పూ
 ర్ణము గావించినవాఁడే

అని భట్టు.

ఇట్టిరససమన్వితములే కావ్యములు. ఆకావ్యములఁగూర్చియే లాక్షణికులు
 “విశ్వశ్రీయః కావ్య”మృని నిర్వచించినారు. విశ్వశ్రీయమనఁగా నిం దగాధమైన
 నిజమున్నది. ఇప్పటి కెవరిని దీనియంతే దొఱకలేదు. కావున “నామిషి” కురుతే
 కావ్య ” మృని యూరకొన్నారు. ఇంకెందుకు కేవలకావ్యములు పెక్కులక్షణలక్షిత
 ములే కావచ్చును. వ్యాకరణబద్ధములే కావచ్చును. శబ్దసంస్కార మెచ్చటను
 జారనియినుపగోడలచేఁ గట్టఁబడినవే కావచ్చును. కాని వాని సభోలోకమున నుం
 దుడని సరస్వతి తొక్కివేసి తాను బ్రహ్మయొద్దకుఁ బోయినదని కావ్యవిమానాం
 సలో రాజశేఖరుఁడు వ్రాసివేసినాఁడు.

“ కవి ” అన్నివిధాలైన మానవహృదయాల్లోను దూఱిపోవురసస్వరూపుఁడు.
 అన్నికంఠాల్లో ఆతనికంత మున్నది. అన్నికన్నుల్లో వాతనిక న్నున్నది. ఆతఁడు
 గ్రామిణిసంపత్తివాఁడు. గ్రామిణిను ఏడ్చేటపెట్టితే ఆపాట పాడును. అట్లే కవి
 యేరసమువడితే ఆరసము పాడఁగలఁడు. ఆతఁ డొకప్పుడు గ్రామ్యము మఱియొ
 కప్పుడు గ్రాంథికమువ్రాసి చరాచరభూతజాలముల నూపివేసి పారము ముట్టించు
 చుండును. కవికి వంక లెంచువా రెవ రున్నారు ? “ కోవేత్తి కవికాత స్తస్యం
 శిశ్వరో వేత్తివా నవా ” అనుమాట మఱవవలదు.

కోడుభాష తెలుగుకు పూర్వరూపమా ?

మ.రా.శే.ష.గి.రి.రా.పు

కళింగమండలము (గంగా - విశాఖవత్సం జిల్లాలు) లో చాలాతరముల నుండి వలసలేర్పరచుకొని ఉన్న కొండజాతులలో సవరలు వలెనే గడబలు, కోడులు అనువారు కలరు. వీరిమధ్యనే అయితరేయ భాష్యాణము వాటియొం ధ్రులు వలసవచ్చియుండిరి. మా గురువర్యులగు శ్రీరామమూర్తివంతులుగారు సవ రకు వ్యాకరణము చేసినట్లే లేటు లింగం లక్ష్యకేతులుగారు కోడుకు వ్యాకర ణము చేసిరి. ఇట్టి నాగరికతాసంస్కారము ఈ ప్రాంతపు నేవలవ్యావహారిక భాష లకు ఆంధ్రీకరులెవరును ఇంతవరకు కళింగములో చేసియుండలేదు. లక్ష్యకే కుండి తుల గ్రంథమును గ్రీయరుసనువండితుల లింగ్వస్థికుసర్వేలో చూడనగును. ఇటీవల సాలూరులో జర్మనుమిషనరీ రెవరెండు ఘట్టువండితులుకూడా కోడుకు వ్యాకరణము వ్రాసిరిగాని భాషాతత్వమును వారు సరిగా గుర్తించలేకపోయిరి. లక్ష్యకేతుండితు లీకోడుభాష ఆంధ్రీయనకు (తెలుగుకు) పూర్వరూపమై యుండుననిరి. ఘట్టు వండితు లీభాషకు ఆంధ్రీయతో బోలికయే లేదనిరి. కాగా ఈ భాషామిషయక వ్యవస్థనుగూర్చిన నావరీకీలవ కొద్దిగా ఈ “గురుపూజావత్తిక” గా వ్రాస్తున్నాను.

(1) తెలుగు ‘అ, ఉ, ఎ’ అచ్చులు కోడులో “ఎ” గా వినబడును.

ఉ. తె. అది = కో. ఎది

తె. కొంచము = కో. కొంచ

తె. ఇలా = కో. ఇలె

తె. ఎచ్చు = కో. ఎజ్జె

తె. ఇలాగు = కో. ఇలెగిని

తె. నీవును = కో. నీను - ఎ

తె. ఆయి = కో. ఎం - ది

ఇది అనాగరికుల ఉచ్చారణలోని అస్పృశ్యము వంటిది.

- (2) అనాగరికులగు తెలుగుల ఉచ్చారణలో వచ్చిన “హ” వర్ణము ఊతగా వివరించును. ఇట్టిది కోడులో వదభాగముగానే వివరించును.

కో । హ = తె । ఈ (ఇచ్చు)

కో । హ్ని = తె । ఆకలి

కో । హల్ల = తె । ఇల్ల (లేదు)

- (3) తెలుగువదములలో అది హల్లుకు బదులుగా కోడులో “హ” కారము వివరించును —

కో । హేర్ = తె । చేరు

కో । హెడు = తె । చెడు

కో । హెచ్చు = తె । చెచ్చు

- (4) కొన్ని కోడు ఏకాక్షరవదములు తెలుగులో రెండక్షరములవదములుగా కనబడును. వీటికి ప్రాచీనాంధ్రములో ఏకాక్షరయోగము లుండి స్పష్ట మాచన కలదు.

కో । వా = తె । వచ్చు (రా)

కో । హా = తె । వచ్చు (పా)

కో । హి = తె । చేయు

కో । హో = తె । హో, హోపు

కో । హ్ని = తె । హ్ని - డు

కో । హే = తె । హే - యు

కో । హా = తె । తెచ్చు (తే)

- (5) కోడువదముల తుదనున్న ముచ్చ, పు వర్ణములు తెలుగులో ము, అను స్వారములుగా వివరించును.

కో । రామ్మ = తె । తాము

కో । మామ్మ = తె । భామ (మును)

- (6) వ్యతంత్యరకముల నొకదానికొకటి చేర్పడముచేతనే ద్రావిడభాషలలో విభక్తిరూపము లేర్పడును. తెలుగులో నిది ఇతరరూపముల నేర్పరచుటకుకూడా ఉపయోగించును. ఉ! బ్రహ్మార్థకపర్వనామములు.

ఏ + వారు = ఏవారు, ఎవ్వరు, ఎవరు. ఇట్లే—

ఏ + వారిని = ఎవ్వరిని, ఎవరిని, వేరిని

ఏ + దాని = ఎదాని, దేని

ఏటిలో ఏ అనేది బ్రహ్మార్థకము.

కోడులో “ఎవరి” అనురూపముగాని “వేరి” అన్నది కనబడదు. ఇట్లే “ఇవరి” అనురూపముగాని “వీరి” అన్నది కనబడదు. తెలుగులో “వీరి” అనురూపముకన్న కోడులో “ఇవరి” అన్నది ప్రాచీనతరమైన విభక్తినిష్పత్తిక్రియమును సూచించును.

- (7) తెలుగు “ఈగ” అనునది “ఈగళు” అను బహువచనమునుండి లు వర్ణకమును కత్తిరించి ఏర్పరచబడిన ఏకవచనరూపముగా కనబడును. కాని తెలుగులోగల సిద్ధానుస్వారము ద్రావిడములో లేదు. కోడులో “ఈ - స్త” అన్నదే బహువచనరూపము. “స్త” అన్నది బహువచనార్థకము. “ఈ” అన్నదే ఏకవచనరూపము. కాగా ఆంధ్రము “ఈంగలు” అన్నది కోడు “ఈగ” అన్న బహువచనరూపమును ఏకవచనరూపమునుకొని “లు” వర్ణముచేర్చి యేర్పరచిన బహువచనమూ అని ఊహ.

- (8) మ్రాను అనునది ఆంధ్రములో గాంధికము. వ్యవహారములో “మాను” అనియే వినబడును. సిద్ధ ‘ర’ కారము వినబడదు. ఇది కోడులో “మ్రాను” అనియే గలదు. “మ్రాను” అనికూడా ఆంధ్రములో ఒకప్పుడు వ్యవహారముగా వినబడియుండునని దీనివల్ల స్ఫురించుచున్నది. ఆంధ్రగాంధికమును కోడుజాతివా రెరుగరుగదా!

- (9) “నురు” అనునది కళింగములో “వంద” అను కర్రాయనము వాడుకలో గలదు. దీనికి కోడులో “వంఱ” అనురూపము

కనబడును. కోడులో “నూరు” అనుపదము వాడరు. దీనినిబట్టి యీ
“వంద” అనుపద కలింగాంధ్రములోనికి కోడునుండి గ్రహింపబడి
యొందునని నా ఊహ.

(10) కోడులో “పాన్పు” అంటే “రసీదు,” లేక “పుచ్చుకొనుట”
అని అర్థము. ఆంధ్రములో ఇది “వర్తకము” నకు యోగియైనది.
పుస్తకత్వములో కోడులో కనబడుచున్నది. ఇట్టి విశేషములు కోడు
కును తెలుగుకును గలప్రాచీనసంబంధము నూచించును.

(11) కోడులో “ఓపు” అనుమాటకు “ఓరియి” అని అర్థము. ఈ అర్థ
ములో ‘ఓపు’ అన్నది ఆంధ్రములో శుద్ధగ్రాంథికము.

(12) అనాగరికులగు తెలుగులు లెక్కపెట్టెనవచ్చు “లాభం, రొండు,
మూడు....” అని అందురు. కోడులో రొ = ఒకటి, రి = రెండు.
కాగా ఆంధ్రములో కూడా ఒకవచ్చు “రొ” అంటే ఒకటి అయి
యొందును. ఒరు = ఒకటి; ఒకడు; ఇరు = రెండు అనునవి ఆంధ్ర
ములో గ్రాంథికరూపములు. గ్రాంథిక మెరుగని కోడులు ‘ఒరు’ అను
రూపమును “రొ” చేసిరనుటకన్న “రొ” అన్నది “ఒరు” అను
దానికి ఆంధ్రములో ప్రాచీనరూపాంతరమునుట సమంజసము.

ఇట్టి కొద్ది సారావ్యములనుబట్టియే కోడుభాష ఆంధ్రమునకు అనాగరికరూప
మేమో అని తోచును. వరికిలన కాగా చేసినయెడల ఇదే సిద్ధాంతమని తేలగలదని
నా వస్తుకము.

సందేశము

*

త్రయిత గిడుగు వేంకటరామమూర్తివంతులుగారు నాకంటె రమారమి యాతేండ్లు పెద్ద. నా బాల్యమున తే మిరువురమును నా జన్మస్థానమైన పర్వతాల పేటలోఁ గలిసి యాడుకొన్న వారము. పట్టపర్తియందు తీర్థులై, యుపాధ్యాయ వృత్తిని విశేషఖ్యాతి గడించి, యనమానమైన భాషానేవ చేసి, యాంగ్లేయవ్యభు వులవల్ల రావుసాహేబు విరుదును గేసరీహిందీవదకమును మొదలగు గౌరవములను బొంది, మహాపాధ్యాయులై, వృద్ధులై యున్న యిచ్చకును బిన్నుపడినలే వీరు నిగర్వమాదామణులు, నిష్కపటులు, నిర్భయమాననులు, నిష్కల్మషచరితులు. ఉత్తమోత్తములుగాఁ బరిగణించుచు నేను నా మనస్సున నిక్కముగా గౌరవించు చున్న కొలఁదిమందిలో వీ రొక్కరు. వీరి కున్న కార్యదీక్ష నా యెఱిగిన వారిలో బహుస్వల్పసంఖ్యాకులకే కలదు. దానికి బధిరత్వ మొక కారణమనియు, అది యన ర్థముగాక లోకోపకారముగా భగవంతుఁడు వీరికిఁ గటాక్షించినవరములలో నొక టనియు, నేను వీరిలో వాస్తవమున కనుచుందును. ఒక్కయాంధ్రభాషాసంస్కరణ విషయమునఁ దక్కిన దక్కినవీరియూహ లన్నిటితోడను నా కీతిభావము కలదు. భాషావిషయమునఁ గలభేదాభిప్రాయము వీరియందు నాకుఁ గలన్న హభావమును గాని గౌరవముద్ధిని గాని రవంతయుఁ దగ్గింప లేదు.

వీరికి భగవంతుఁడు చిరాయువును, అలోగృధిసమ ప్రభాగృథులను బ్రసాదిం చును గాక !

శ్రీవిక్రమదేవవర్మ,

జ య పు ర మ హా రా జు .

గురుస్తరణ

భోగరాజ నారాయణమూర్తి.

ఉ. చిన్నయనూరినూత్రములఁ బిక్కి కృశించి, విషాదముందుటూ
పుచ్చు తెనుంగు, శృంఖలము బూడి, సుఖంబుగ మేడమీదఁ గూ
ర్చున్నది ; నూర్చికాంతి గనుచున్నది, హాయిగ నేడు సంచరి
స్తున్నది. రామమూర్తివిమలోత్తమ ! నీశ్రమకుకొ ధలంబుగాన్.

కా. ఇన్నీ అన్న నేల వాడుకవదా లీనాటి గ్రంథాల ? నా
యన్నింటిం గన నీదువాదమె జయం బందిం దనన్వచ్చు ; లో
న న్నియవదిష్టమార్గమున కానందించి వ్రాకారు వ్రా
స్తున్నా రింకను వ్రాతు రెందరొ కపీంద్రుల్ రామమూర్త్యగ్రణి !

కా. కొమ్ముల్ దీరినవండితుల్ నిను నెదుర్కొన్నారు ; మున్నాంధ్రజే
శ మ్రొక్కండయి ని న్నెదిర్చినది ; భాషాయుద్ధరంగంబులన్
హుచ్చుంచున్ గుమిగొన్నవండితుల ! వోనాడు వెన్నీయకే
నెల్లం గెల్చి జయంబు లొందితివెకా నిత్యంబు విద్యస్తణి !

కా. ఔనన్నా అచకున్న నీదగు మపన్యాసాల భాషాపరి
జ్ఞానం బొంది రనేకవండితులు ; మాకర్ణంబులన్ నేటికిన్
రాణించున్ నురజైత్యనిర్లభానందంభాత్థిమభ్యోద్యవ
ధ్వానానూనగభీరతావకవిజృంభ ద్వదవాగార్షణుల్.

గీ. అంధగీర్వాణహూణభాషార్ణవములఁ
గుంభసంభవువలె నీవు గోలివావు ;
శబరభాషకు వాగమకానమఁడవు
గొమ్ము మన్న మోవాకమ్ము గురువర్యు !

లీలాసుందరి

(కాలానందం ౧.)

చింతా దీక్షితులు

౧

అనగా అనగా ఒకరాజు. ఆరాజుకు చక్కని చుక్కలాంటి కూతురు ఉన్నది. ఆపిల్లచేరు లీలాసుందరి ఒక్కగాని ఒక్కపిల్ల కావడముచేత తల్లిదండ్రులు ఆమెను చాలా గౌరవంగా పెంచుతున్నారు.

లీలాసుందరికి కావలసినబొమ్మలూ నగలూ వస్తువరికిణీలూ వస్తువొచ్చాలూ అన్నీ వాళ్లనాన్నా అమ్మా ఇచ్చారు. ఆకరికిణీలు కట్టుకొని, ఆవొక్కాలు తొడుక్కొని, ఆనగలు పెట్టుకొని ఆబొమ్మలతో ఆడుకొంటూ ఉండేది లీలాసుందరి.

ఆరాజువట్నంలో ఉన్నపిల్ల లండనూ లీలాసుందరితో ఆడుకోవడానికి ప్రీమియోనా సాయంకాలం వచ్చేవారు. పిల్ల లండనూ కలిసి ఒక పెద్దపూలతోటలో పెళ్లి ఆక్కడ ఆడుకొనేవారు. కొందరు ఉయ్యాలలు ఊగేవారు. కొందరు వచ్చావు ఆడుకొనే వారు. కొందరు కోలాటం పులిజాడం ఆడుకొనేవారు. కొందరు బుజబుజులేకులూ, చెమ్మచెక్కా, కొక్కూ, అగ్లో నేరేట్లూ, పెన్నెలకుళ్ళులూ ఆడుకొనేవారు.

ఆతోటలో ఒక మంచిచెరువు ఉంది. ఆచెరువులో తామరపువ్వులూ కలవపువ్వు లూ, కాతులూ, తాబేల్లూ చాలా ఉన్నవి. అందరూ ఆటలాడుకొని ఆచెరువులో స్నానం చేసేవారు.

వచ్చినపిల్ల లందరికీ కొత్తపరికిణీలూ కొత్తవొక్కాలూ, కొత్తబొమ్మలూ, మిళాయి లీలాసుందరి పెట్టి వాళ్లవాళ్ల ఇంటికి కుండించేసేది. మల్లీ మర్నాడు ఆటకు రమ్మని వాళ్లందరినీ పేరుపేరువరకనకు పిలిచేది.

వాళ్లందరూ పెళ్లిబోయినతరువాత లీలాసుందరి తోటలో తిరుగుతూ నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టేది. వాళ్లమ్మా నాన్నా రాత్రినేక తిరుగవద్దంటే, “ఆ, అమ్మా, నే తిరు

గుతాను, తిరిగితే ఏం నే తిరుగుతాను. మీరేం ? " అనెడి. లీలాసుందరి ముద్దుమాటలు విని తల్లి దండీ) "కాస్తయినా ఖయం లే దేమిటమ్మా, మా అమ్మాయికి ?" అనుకొనేవారు.

రాత్రిళ్లు కడుక్కోవడానికి ముందుగా పాటలు నేర్చుకొనేది లీలాసుందరి. ఎంతో చక్కగా చాలాపాటలు పాడేది.

తెల్లవారకముందే అందరికన్నా ముందుగా లేచి హాయిగా పాడేది. వాళ్లమ్మా నాన్నా ఆపాట విని లీలాసుందరిదగ్గరికి వచ్చి ముద్దుపెట్టుకొనేవారు.

లీలాసుందరి అంటి అందరికీ ముద్దే. లీలాసుందరిని చూస్తూ ఉండవచ్చును గదా అనుకొని వాళ్లతోటలో ఎన్నో చిలకలు చెట్లమీద కాపురమున్నవి. నెమళ్లు లీలాసుందరిని చూచి పురులు విప్పి అందముగా ఆటలు ఆడేవి. పాపురాలు లీలాసుందరికి ఎదురుగా కట్టలు కొట్టేవి. ఇవన్నీ చూచి లీలాసుందరి సంతోషిస్తూ ఉండేది.

ఈవిధముగా కొన్నాళ్లు గడచివది.

ఒకనాటిసాయంత్రాలము ఊళ్లో ఉన్న పిల్లలందరూ లీలాసుందరితో ఆడుకోవడానికి మామూలుగా వచ్చినట్లే వచ్చారు. వాళ్లందరితోనూ కలిసి చాలా అందమైన ఒక ఆడ పిల్ల కూడా వచ్చింది. ఆ ఆడ పిల్ల అక్కడికి రావడం అదే మొదలు. ఈ కొత్త పిల్లను అందరూ చూచి " ఎవరు చెప్పా- ఈ పిల్ల " అని అనుకొన్నారు. లీలాసుందరి ఈ పిల్లను చూచి " నీవు బాగా అటలాడగలవా ? " అంది.

" నీకు ఎన్నో కొత్త ఆటలు నేర్పడానికి నేను వచ్చాను " అంది ఆ కొత్త పిల్ల.

" నీవే చెవరు ? " అని లీలాసుందరి అడిగింది. " నావేరు చెవ్వకో లేదా ? " అంది కొత్త పిల్ల.

" నే చెవ్వకో లేను. నీవు చెవ్వమ్మా " అంది లీలాసుందరి.

" నావేరే, నావేరే - వనకాల " అంది కొత్త పిల్ల.

లీలాసుందరికి వనకాలకూ చాలా స్నేహం కుదిరింది ఆరోజునే వాల్లివరూకలిసి అందరి పిల్లలతోనూ ఎన్నో కొత్త ఆటలు ఆడుకొన్నారు. వనకాల అందరికీ ఘోర ఒక్కమారు మూసి మాయమయిపోయేది. దాగుడు మూత లాడుకొనేటప్పుడు పిల్లలందరూ ఎక్కడ దాక్కున్నాడీ ఇట్టే చెవ్వకొనేది. చెరువులోకి ఖయం లేకుండా

దిగి తామరపువ్వులు తీసుకువచ్చి పిల్ల లందరికీ వంచిపెట్టెడిది. తానురలేకు లన్ని లీలాసుందరికల్లో పెట్టి ముస్తాబుచేసేది.

వనబాలను చూచి అందరుపిల్లలూ “ ఎంతమందికిల్లో ! ఎవరు చెప్పా ఉపిల్ల ” అనుకొన్నారు.

వనబాలను చూచి “ నీవు ఎక్కడికి వెళ్లవద్దు. మా ఇంట్లోనే ఉండు. మన మిద్ద రమూ ఒకకంచములోనే తిని ఒకమంచంబూడే భజుకొందాము. మన మిద్దరమూ ఎప్పుడూ ఆడుకొంటూ ఉందాము. రాత్రిళ్లు కథలు చెప్పకొందాము. ఏం? ” అన్నది లీలాసుందరి.

వనబాల మూట్లాడ లేడు. వనబాల నిజంగా చిన్నపిల్ల కాదు. అది అసలు మనిషి పిల్ల కానేకాదు. అది ఒకరాక్షసి. రాక్షసులు తమ శివేషము ఇవ్వమన్నచే అవేషము వేసుకొని తిరగగలరు. లీలాసుందరితో ఆడుకొని ఆడుకొని ఎవరితోటీ చెప్పకుండా ఆమెను తీసుకు పారిపోవాలని వచ్చింది ఆరాక్షసి.

ఆరాక్షసి ఆడపిల్లవేషము వేసుకొని వనబాల అని పేరుపెట్టుకొని లీలాసుందరి తోటీ మిగిలినపిల్ల లందరితోటీ ఆడుకోవడానికి వచ్చింది. అసలు ఆరాక్షసిపేరు చీకటితీబూతం.

చీకటితీబూతం అన్ని రాజ్యాలూ తిరిగి తిరిగి చివరకు ఈరాజ్యానికి వచ్చింది.

చీకటితీబూతం రాక్షసజన్మం ఎత్తడానికి ముందు ఒకరాజ్యములో ఒకచేదరాజై ఉండేది. ఆచేదరానికి ఒకచక్కనికూతురు ఉండేది. ఆకూతురిని అల్లారుముద్దుగా పెంచుకొన్నది ఆచేదరాలు.

ఒకనాడు తనకూతురిని తీసుకొని ఆచేదరాలు పొలములోకి వెళ్లి కళ్లములో రాలినగింజలు ఏరుకొంటూ ఉన్నది. కూతురు దూరముగా ఆడుకొంటూ ఉన్నది. వడికట్టుకొని వడినిండేదాకా గింజలు ఏరుకొని కూతురుకోసం ఇటూ అటూ తిరిగి చూచిందికదా కూతురు కనిపించింది కాదు. “ ఆహ్లాంబా ” అని గొంతు కెత్తి గట్టిగా పిలిచింది. ఎవరూ కలకలేదు. కూతురుకోసమని అంతటా వెదికింది. ఎక్కడా కనిపించలేదు. చెట్లూ, పుట్లూ, తోటా, వొడ్డి, ఊరూ, వాదా, కొండలూ, అడవులూ అనుకుంటూ అంతటా వెదికింది. పాపం ! దానికూతురు రెక్కా కనిపించ

లేదు సరిగదా ఎవరూ కూడా “మేము చూచా” మని కాని “ఇలాగు వెళ్లిం” దని కాని చెప్పలేకపోయాడు. మరి దానిజాడ తెలియలేదు. ఆపేదరాలు మరిచెడి నిద్రాహారాలు లేకుండా కూతురుకోసం తిరిగి తిరిగి వెంగపెట్టుకొని చివరకు చచ్చిపోయింది.

చచ్చిపోయి రాక్షసిలయి పుట్టింది. పుట్టింది మొదలకొనినేటివరకూ తనకూతురు కోసమని అన్ని రాజ్యాలు తిరిగి చూచింది. చివరకు మనలీలాసుందరి కనిపించింది. తనకూతురులాగే చక్కగా ఉందనీ, తనకూతురు అడే అటల్లాంటి అటలే అడుతోందనీ, తనకూతురులాగే మాట్లాడుతూ ఉందనీ, తనకూతురులాగే వచ్చుతూ ఉందనీ రాక్షసి చూచి లీలాసుందరిని తీసుకుపోవాలని ఉహించింది.

ఆవేళ అటలైనతరువాత ఊరిపిల్ల లండరూ పువ్వులూ మోక్కలూ బొమ్మలూ మిఠాయిలూ వట్టుకొని ఎవరింటికి వారు వెళ్లిపోయాడు.

వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి మరికొంతసేపు ఆడుకొని చెరువుగట్టున కూర్చున్నారు.

“నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టుకుందామా ?” అన్నది లీలాసుందరి.

“ఇంతదూరంగా ఉండి నక్షత్రాలు లెక్కపెట్టడం ఎలాగమ్మా?” అంది వనబాల.

“నేను రోజూ లెక్కపెట్టుతున్నానుకాదూ” అంది లీలాసుందరి.

“అలాగు కాదు లెక్కపెట్టడం. నేను నిన్ను అనక్షత్రాలదగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళుతాను. వస్తావా? దగ్గరినా వెళ్ళాక వాటిని ఒకచోటికి చేర్చి పువ్వులు లెక్కపెట్టి నట్లు లెక్కపెడదాము. ఏం?” అంది వనబాల.

“నిజంగా నీవు నన్ను అక్కడికి తీసుకు వెళ్ళగలవా? నాకు భయమెయ్యదా?” అంది లీలాసుందరి.

“భయ మేమిటి? నేను రోజూ అక్కడికి వెళ్ళుతూనే ఉంటాను. మన మిద్దరమూ అక్కడికి వెళ్ళాక తలదువ్వి ఎన్నోనక్షత్రాలు నీకు తల్లి పెడతాను. తరువాత మోక్క-తేలులనిండా నక్షత్రాలు పోసుకొని ఇంటికి వద్దాము, ఏం ?” అంది వనబాల.

“అయితే ఎవ్వడు పెదదాము ?” అని అడిగింది లీలాసుందరి. “ఇప్పుడే” అంది వనబాల. ఇంతలోనే లీలాసుందరి నాన్నా అమ్మా మేడబూదకుంచి తేకనే కారు.

“లీలాసుందరి, లీలాసుందరి, ఇంకా ఆటలు కాలేజీ అమ్మా? బువ్వ తిందువు గాని రా అమ్మా, రా బువ్వ తిందువుగాని. బువ్వ తిన్నాక పాటలు పాడి బజ్జం దువుగాని, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాలీలపు కాదూ. ఎవరోస్తారో, ఎవ రోస్తారో.”

“నేను ఇంకా ఆడుకోవాలి; నే నింకా రావమ్మా, నేను రాను. వనబాలా నేనూ ఇంకా ఆడుకొంటాము. మీరేం ?” అంది లీలాసుందరి.

“చీకటివడింది కాదమ్మా? రేపు మళ్ళీ ఆడుకొందువుగానిలే. రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాలీలపు కాదూ. బువ్వ తిందువుగాని, రా. ఎవ రోస్తారో, ఎవ రోస్తారో,” అని వాళ్ళమ్మా నాన్నా పిలిచారు.

“నేను నక్షత్రాలదగ్గిరి పెళ్ళి, తల్లో నక్షత్రాలు పెట్టుకొని, తేబులనిండా నక్ష త్రాలు పోసుకొని అప్పుడు వస్తాను. నా కింకా ఆకలవడం లేదమ్మా” అంది లీలా సుందరి.

వాళ్ళమ్మా నాన్నా లీలాసుందరిని ఎత్తుకొని ముచ్చెట్టుకొంటూ తీసుకువెళ్ళి వలెనని మేడ దిగి వస్తున్నారు.

ఇంతలోనే వనబాల లీలాసుందరిని తనభుజాలమీద కూర్చోపెట్టుకొని పై తెగిరి రంయిమని తీసుకుపోయింది.

వాళ్ళమ్మా నాన్నా మేడ దిగి, “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాలీలపు కాదూ. ఎవ రోస్తారో, ఎవ రోస్తారో, మా లీలాసుందో, ఎవ రోస్తారో” అనుకొంటూ వచ్చారు.

వచ్చి చెరువుదగ్గర చూడారు గదా లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. తోటం తా పెడికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టికల్లిది కాదూ, మాలీలపు కాదూ, ఎవ రోస్తారో, ఎవ రోస్తారో, మా లీలాసుందో, ఎవ రోస్తారో” అంటూ తూరూ వాడూ పెడికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. చల్లి కట్టణమూ పెడికారు. లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు. కోనా కొండ పెడికారు.

లీలాసుందరి కనిపించింది కాదు తిరిగి తిరిగి విడిగి విడిగి వాళ్ళతోటలో చెరువుగట్టన కూర్చొని “ఎక్కడ చాగొన్నా వమ్మా? మాఅమ్మా! రా, అమ్మా, రా, మా చిట్టితల్లిని కాదూ, మాచీలపు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాచీ లొస్తుందో, ఎవ రొస్తారో ” అని రాత్రింటగళ్ళు నిద్రాతోరాలు మాని లీలాసుందరిని పిలుస్తున్నారు.

రాత్రివేళ ఆచారిని పోయేవాళ్ళకు ఈమాటలే వినిపిస్తూ ఉండేవి. అతోటలో చెల్లూ, చిలకలూ, నెరుళ్ళూ, చెరువులో తానురవుప్రయ, కలవపుప్రయ అన్న కూడా వాళ్ళమ్మా నాన్నతోకూడా “రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టితల్లిని కాదూ, మాచీలపు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాచీ లొస్తుందో, ఎవ రొస్తారో,” అని రాత్రి వగలూ దుఃఖించేవి.

౨

వనబాల లీలాసుందరిని ఎత్తుకొని నక్షత్రాలదగ్గరకు తీసుకువెళ్ళడాని! బతులు ఎక్కడో కొండల్లో! తీసుకు వెళ్ళుతూ ఉంది. కొంతసేపటిచా నక్షత్రాలదగ్గరికే తీసుకువెళ్ళుతూ ఉండని లీలాసుందరి అనుకొంది. నక్షత్రాలదగ్గరికి వెళ్ళటవ్వడం భయమువేస్తుండేమోఅని కళ్లు మూసుకొంది. కొంతసే పైనతరువాత కళ్లు తెరిచి పైకిచూచింది. ఎక్కడి నక్షత్రాలు అక్కడే ఉన్నవి. అడవులమీదనుంచీ, చెరువుల మీదనుంచీ, ఏళ్ళమీదనుంచీ వనబాల గలగల బా గలగల బా తీసుకు వెళ్ళుతున్నట్లు కనబడింది. లీలాసుందరికి భయమువేసి, “ వనబాలా, వనబాలా, నన్ను నక్షత్రాల దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళకుండా ఎక్కడికి తీసుకువెళ్ళుతున్నావు? నాకు భయమూకూ ఉంది. నేను రాను. నన్ను మళ్ళీ ఇంటికి తీసుకువెళ్ళు ” అని వేడుకొంది.

“ కళ్ళు మూసుకో, నేను తెరవమన్నచాచా కళ్ళు తెరవకు. నక్షత్రాలు నీకు నేను ఇస్తానుగాదూ ” అంది వనబాల.

లీలాసుందరి మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకొన్నది. మరికొంతసేపటికి కళ్ళు తెరిచి చూచిందిగా వనబాల అట్టిల్లుడు ఒకకోనలో ఉండింది. ఆకోన కొండలమధ్య ఉన్నది.

అకోనలో ఒక పెద్దమేడ ఉన్నది. అమేడయ్య పుత్రులయొక్కలు ఉన్నవి. చెరువు లున్నవి. అమేడలో బంగారు మంచాలూ, వట్టువరుపులూ, బంగారు ఉయ్యాలూ, బంగారు వంజరాలలో చిలకలూ, గోరికలూ, అన్నీ ఉన్నవి.

వసరాల లీలాసుందరిని అమేడలోకి తీసుకువెళ్ళింది.

“నన్ను నక్షత్రాలదగ్గరికి తీసుకువెళ్ళుతావని ఇక్కడ కెందుకు తీసుకువచ్చావు? నన్ను ఇంటికి తీసుకువెళ్ళు. మా అమ్మవద్దకు తీసుకువెళ్ళు” అని లీలాసుందరి వసరాలతో అంది. “ఇక్కడ నీకు నక్షత్రాలు ఇయ్యవా?” అంది వసరాల.

“ఆకాశమీద నక్షత్రాలుంటే ఇక్కడ ఏలా గిస్తావు? మా ఇంటికి తీసుకువెళ్ళవే?” అని ఏడ్చింది లీలాసుందరి.

“ఏడవకమ్మా, ఏడవకు. ఇదిగో నీకు నక్షత్రాలు. ఇవి!” అని వసరాల బంగారుపెట్టె తీసి దానిలో వజ్రాలు కుప్పలు కుప్పలుగా లీలాసుందరి ముందర పోసింది.

“నాకు ఈ నక్షత్రాలువద్దు. నాకు ఆకాశమీద నక్షత్రాలే కావాలి. నాకిది వద్దు. నన్నింటికి తీసుకుపో.” అని మరీ ఏడ్చింది లీలాసుందరి.

“ఇదిగో చూడమ్మా, ఈ చిలకలు నిన్ను పిలుస్తున్నవి. వాటికి జామీనమ్మ దానిమ్మకమ్మపెట్టు. ఇదిగో ఈ గోరువంకలతో మట్లాడు. నిన్ను పిలుస్తున్నాయి చూడు. ఇవన్నీ నీవే. తెల్లారిన తరువాత నీకు ఎన్నో పుత్రులొస్తాను. మా అమ్మవు కాదూ! మారల్లినికాదూ! ఊరుకోవూ!” అంది వసరాల.

“నాకివే అక్కర్లేదు. నన్నింటికి తీసుకువెళ్ళు. మా అమ్మా నాన్నా దగ్గరికి తీసుకువెళ్ళు. నేనక్కడ ఉండేదిలేదు” అని లీలాసుందరి మరీ వెళ్ళి వెళ్ళి ఏడ్చింది.

అక్కడు వసరాలకు కోపము వచ్చింది. “ఊరుకొంటావా, ఊరుకోవా? మీ అమ్మా నాన్నా ఇక్కడలేరు. నేనే మీ అమ్మా నాన్నాను. ఏడవకింక. ఏడిస్తే నిన్ను భయపెడతాను చూడు.” అంది వసరాల.

ఎంత చెప్పినా ఏమవు మానిందికాదు లీలాసుందరి. “మా ఇంటికి తీసుకోవచ్చు. మా ఇంటికి తీసుకోవచ్చు” అని అంటూనే ఉండి.

అప్పుడు వనబాల రాక్షసి లాగున అయిపోయి లీలాసుందరి ఎదురుగా నిలుచుంది. నల్లగా ముగ్గులా గుండి రాక్షసి. ఎర్రటికళ్ళు. బిరుసుకట్టు. కోరలు తెల్లగా నోటిలోనుంచి బయటికి వచ్చివవి.

“ ఏడవకు ఇంక. ఏడిస్తే నిన్ను మింగేస్తాను ” అంది ఆరాక్షసి.

“ వనబాలా, వనబాలా, నాకు భయమువేస్తూ ఉంది. నన్ను ఇంటికి లీసుకు వెళ్ళిస్తా ” అంది లీలాసుందరి.

“ నేనే వనబాలను. నాపేరు అసలు చీకటిజీబూరం. ఏడవకుండా ఇక్కడ ఉంటే నీకు పువ్వులూ, కబ్బో, బొమ్మలూ అన్నీ ఇస్తాను. లేకపోతే కాగర్ ” అంది రాక్షసి. “ నాకు నిన్ను చూస్తే భయమేస్తూ ఉంది. నేనిక్కడందలేను అమ్మా! ” అని లీలాసుందరి బాదుమని గట్టిగా ఏడ్చింది.

అప్పుడు రాక్షసి మళ్ళీ వనబాలలాగ ఆడబిల్ల వేషం వేసుకు వచ్చి లీలాసుందరిని తన ఒళ్ళో కూర్చోపెట్టుకుంది. ఏడ్చి ఏడ్చి లీలాసుందరి వనబాల ఒళ్ళో నిద్రి పోయింది.

కొన్నాళ్ళచాకా లీలాసుందరి అన్నము ముట్టుకోలేదు. రాత్రి కగలూ ఒక మోస్తరుగా ఏడుస్తూనేఉంది. ఏమిఇచ్చినా ఊరుకోదు. ఏమిచెప్పినా ఊరుకోదు.

కొన్నాళ్లయిన తరువాత క్రమక్రమంగా వనబాల దగ్గర అలవాటు పడింది. కగ లంతా వనబాల లీలాసుందరితో ఆడుకొనేది. రాత్రివేళ లీలాసుందరిని ఒక బంగారు తొప్పలో వడుక్కొచ్చెట్టి ఆగడితలుపు తాళంవేసి ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయేది. లీలా సుందరి తెల్లవారేది చూచేసరికి వనబాల ఎదురుగా కనిపించేది. ఇద్దరూ కలిసి లేళ్ళతోటి, కుతులతోటి, పువ్వులతోటి రోజుల్లా ఆడుకొనేవారు. ఈరిగిగా కొంత కాలం గడిచింది.

ఒకనాడు సాయంకాలము వనబాలా లీలాసుందరి కలిసి చెరువుగట్టున ఆడుకొంటున్నారు. చెరువులో బాతులు ఉడుతున్నవి. చెరువునిండా ఎర్రటికమలా లున్నవి. లీలాసుందరిని ఒళ్ళో కూర్చోపెట్టుకొని తల్లో పువ్వులు పెట్టుకుంటుంది వనబాల.

“ వనబాలా, వనబాలా, మరి నన్ను ఆవేళ రాక్షసినిని చెప్పి ఎదురుకు జడిపించావు ? నిజంగా నీవు రాక్షసివేనా? అంది ” లీలాసుందరి.

“ అచ్చే ; ఉత్తది. ఊరికీ నిన్ను భయపెట్టాలని అలా నేమంటున్నాడు.” అంది వనచాల.

“ మిరిసీచేరు చీకటివీబూతం అని చెప్పవుకాదా ? ” అన్నది లీలాసుందరి.

“ నిన్ను భయపెట్టడానికీ అట్లా చెప్పాను. నాచేయ వనచాలే ” అంది వనచాల.

“ మరి మా అమ్మా నాన్నాదగ్గరి కెప్పుడు తీసుకు వెడతావు ? చెప్పవు వనచాలా ? ” అంది లీలాసుందరి.

“ నేనున్నాను కాదా నీకు ? మీ అమ్మా నాన్నా ఎందుకు ఇంకాను ” అంది వనచాల.

“ ఆ, అమ్మా. నాకక్కలేదు, నాకక్కలేదు, నాకు మాఅమ్మా నాన్నా కావాలి. నీవుకూడా నాతో ఉండువుకాని మాఅమ్మా నాన్నా దగ్గర నన్ను తీసుకు వెళ్ళవు. వనచాలా ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ అడుగోడూను ఆచాకు తెల్లా ఆడుకొంటున్నామో ” అని వనచాల ఈడు తున్న బాతులను చూపించింది.

“ ఆబాతుల్ని ఇలాపిలు. వనచాలా. వాటిని ఈగట్టుమీద అడ్డిదాము. ” అని లీలాసుందరి అంది.

వనచాల బాతుల్ని పిలిచింది. కాని బాతులు భయపడి దూర దూరంగా పోయి నవి. ఎంత పిలిచినా అవి వనచాల దగ్గరికి రాలేదు. వనచాల కోప్పడి వాటిని గట్టి గాకేక వేసి పిలిచింది. ఆకేకకు లీలాసుందరి పైకం చూడిలిపోయింది. బాతులన్నీ గడగడ లాడుతూ వచ్చినవి. లీలాసుందరికి ఆబాతులను అప్పగించి వనచాల దూరం గాకూర్చుంది. లీలాసుందరి చాలాసేపు బాతుల్ని ఆడించి ఆడించి వాటిని మళ్ళి సీటి లో వదిలిపెట్టింది.

“ చీకట్లంది నిద్రపోదువుకాని రా ” అని వనచాల లీలాసుందరిని పిలిచింది.

“ నమ్మ నిద్రపోగొట్టి నీవు ఎక్కడకో పెల్లిపోతావు. నేను ఈచేళ నిద్రపోను. సీతోకూడా వస్తాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ నీ నక్కడికి వెళ్ళుచులే. నీదగ్గి చేకూర్చుని నీవు నిద్రపోతుంటు ఎన్నోపాటలు పాడతాను. రా, అమ్మా, రా ” అని లీలాసుందరిని తీసుకువెళ్ళి కడుపునిండా అన్నంపెట్టి బంగారు తూగుటుయ్యాలలో వడుక్కొట్టెట్టి పాడడం మొదలుపెట్టింది వనబాల.

చాలా నేపు పాడింది వనబాల :

లీలాసుందరి బంగరుబొమ్మా
 లీలాసుందరి ముద్దులగుమ్మా
 కొండలపల కొట్లాక టుండి
 కోటలోపల గుడి ఒక టుండి
 గుడిలో ఉండే తోటపువ్వులు
 లీలాసుందరి ముత్యా ల్మివ్వులు
 లీలాసుందరి వడుక్కోవమ్మా
 లీలాసుందరి బంగరుబొమ్మా,

అంటూ చాలానేపు పాడింది. ఈపాట వింటూ బ్రతిరోజూ లీలాసుందరి నిద్ర పోయేది. ఈరాత్రిమాత్రం కళ్లు మూసుకొని నిద్రపోయినట్లు నటించింది. వనబాల ఆమెముఖం చూచి కళ్లు చూచి నిజంగా నిద్రపోయిందనకొని,

లీలాసుందరి బంగరుబొమ్మా
 లీలాసుందరి ముద్దులగుమ్మా,

అనిపాడుకొంటూ ఆలస్య మయింది ఆలస్య మయింది అనుకొంటూ, గడి తలుపు తాళం తెయ్యడం మరిచిపోయి ఎక్కడికో వెళ్లిపోయింది.

వనబాల వెళ్లిపోయిన కొంతసేపటికి లీలాసుందరి నిమ్మకండా వక్కమీదనుంచి లేచింది. తూగుటుయ్యాలా దిగింది. చేత్తో దీపం వట్టుకొని ఆఇంట్లో ఏ మున్నదో చూతామని బయలుదేరింది. మొట్టమొదట చిలకదగ్గర కొచ్చి నిలబడింది.

“ నిద్ర పోలేదటమ్మా లీలాసుందరి ? ” అంది చిలక.

“ ఈవేళ నేను నిద్రపోలేదు. ఈఇంట్లో ఏముందో చూద్దామని వచ్చాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ ఆరాక్షసి! తెలిస్తే యింగేస్తుంది నుమా ! ” అంది చిలక.

“ రాక్షసి ఎవరు ? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ నీవు వనబాలని పిలుస్తావు, అదీ అది వనబాలాగాదు, గివబాలాగాదు. అది రాక్షసి. దానిపేరు చీకటికూటం ” అంది చిలక. “ ఇప్పుడక్కడికి వెళ్లింది మరి? ” అని అడిగింది లీలాసుందరి.

“ రాత్రిళ్ళు మనుష్యులూ పశువులూ ఉండేచోట్లకు వెళ్లి కడుపునిండా పశువులనో మనుష్యులనో తిని తెల్లవారేవేళకు వస్తుంది ” అని చిలక చెప్పింది.

“ అమ్మయ్యా ! ” అని లీలాసుందరి శోకపడింది.

“ నీ బీబాధయము లేదమ్మాని నేనీ బీబాధయమేలే ” అని ఓదార్చింది చిలక.

“ మరి నీ పెదకవు? ” అని లీలాసుందరి చిలక వడిగింది.

“ నేనూ నీలాగే ఒకచక్కని ఆడపిల్లను. మా నాన్నా అమ్మా దగ్గర కడుక్కొంటుంటే వాళ్ళు చూడకుండా ఈరాక్షసి వచ్చి కడకు తీసుకు వచ్చింది. నీవు రాకముందు నాతో ఎంతో ముచ్చటగా ఆడేది. నాకు బామ్మలూ అన్నీ తెచ్చియిచ్చేది. నీవు వచ్చాక నన్ను చిలకగా మార్చి ఈవంశరములో పెట్టి నన్ను చూపించి నిన్ను ఆడిస్తూఉంది ” అని ఏడుస్తూ చిలక చెప్పింది. లీలాసుందరికూడా ఏడ్చింది పాపము.

“ మరి ఈగోరువంకలూ, బాతులూ, జింకలూ, ఇవన్నీ ఎక్కడనుంచి వచ్చాయి? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ అవిన్నీ మనలాంటి ఆడపిల్లలే! ఏరాజ్యంలో ఎక్కడ ఆడపిల్ల లగుపించినా వాళ్ళ వందరినీ తీసుకువచ్చి కొన్నాళ్ళు వాళ్ళతో ఆడుకొని తనివారేవాళ్ళను గోరింకలుగానో బాతులుగానో జంతువులుగానో మార్చివేస్తుంది ఈరాక్షసి ” అని చిలక చెప్పింది.

“ అయ్యో అయ్యో మరినన్నూ మార్చివేస్తుంది గాజోలు. ఏమిచేసేది. నాకు భయము వేస్తోంది ఏమిచేసేది? ” అని లీలాసుందరి దిగులువడింది.

“ నిన్ను మార్చుకులే అమ్మా. నీవు దాని కూతురులాగ - అచ్చంగా దాని కూతురులాగ - ఉన్నావట. అంచేత నిన్ను మార్చుకు ” అని చిలక చెప్పింది.

“ ఈ ఇంట్లో ఇంకా ఏముందో చూచిరావద్దూ? ” అని చిలకను అడిగింది లీలాసుందరి.

“ మెల్లగా పెళ్ళి చూచిరా. నేను ఈమాటలన్నీ నీతో చెప్పానని రాక్షసితో చెప్పేవు నుమా! తల్లి మమ్మల్ని చంపేసింది అది.” అని చిలక అన్నది.

“ చెప్పను, చిలకా, చెప్పను” అని లీలాసుందరి ఆ ఇంట్లో ఉన్న గదులన్నీ చూడడానికి వెళ్ళింది. ఒక గదినిండా బంగారమూ, వజ్రాలూ, మూడిత్యాలు, శంఖులూ, ఉన్నవి. ఇంకోగదినిండా వట్టుబట్టలూ, బరిబట్టలూ, ఉన్నవి. ఇంకో గదిలో అనేకరకాల పువ్వులూ కట్టూ ఉన్నవి. ఇంకోగదిలో ఎముకలూ, తోటూ కింపు కొట్టూ ఉన్నవి. లీలాసుందరికి భయమువేసి చక్కావస్తూ ఉంటే “ లీలాసుందరి, లీలాసుందరి ” అని శేక ఇంకో గదిలోనుంచి వినిపించింది. ఆగదిలో ఏమున్నదో చూద్దామని లీలాసుందరి పెళ్ళి చూచింది. అందులో ఒక చిరతపులి ఉంది. దానిని చూచి చూడడంతోనే లీలాసుందరి భయపడి పారిపోయింది. కాని, చిరతపులి “ పారిపోకోకమ్మా నేను నిజంగా చిరతపులినిగాను. నేనుకూడా నీలాంటి చక్కని ఆడపిల్లనే. నన్ను ఈ రాక్షసి ఇలాగ మార్చివేసింది ” అని చెప్పింది అది.

“ నిన్ను ఇలాగ చిరతపులిలాగ ఎందుకు మార్చింది ? మిగిలిన పిల్లల్ని బాతులు గాను చిలకలుగాను జంకలుగాను మార్చింది గదా ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ నన్ను ఊరివెలవల ఆడకొంటూ ఉంటే ఈరాక్షసి వట్టుకొని ఇక్కడికి తేబోయింది. నేను ఏదీ శేకలువేసి దానితో చెబ్బలాదాను. కాని నానోరు మూసి బలవంతాన్న ఇక్కడికి తీసుకు వచ్చింది. ఇక్కడికి వచ్చాక నాకు నగలూ, బట్టలూ, పువ్వులూ, కట్టూ, బొమ్మలూ ఇచ్చి, నాతో ఆడుకోవాలని ఎంతో బ్రోయిర్చించింది. నేను దానిని కొట్టి, రిట్టి, ముగమూ వట్టు రక్తి ఎంతో గోలవేశాను. అందుకని నామీద కోపంవచ్చినట్టు చిరతపులిగా మార్చివేసి ఈగదిలో పెట్టింది. ఈమాట చెప్పానని దానితో అనకు మాతల్లీ” అని చిరతపులి కంట నీరుపెట్టుకూ చెప్పింది.

“ వత్తుకూడా నీలాగ మారుస్తుండేమో ” అని లీలాసుందరి ఏడ్చింది.

“ నిన్ను మార్చుకులే అమ్మా. నీవు మంచిపిల్లవు. నిన్ను చూస్తే దానికి చాలా అపేక్ష ” అని చిరతపులి చెప్పింది.

“ మరి మనమందరమూ ఇక్కడనుంచి వెళ్ళిపోవడం ఎలాగ ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ రాత్రివేళ నీగదిదగ్గర వన్ను కాకలాపెట్టమని దానితో చెప్పు. తరువాత నేను ఉపాయం ఆలోచిస్తానులే ” అంది చిరతపులి. లీలాసుందరి ‘ ఫరే ’ అన్నది.

లీలాసుందరి దీపంవట్టుకొని మెల్లిగా తవగడిగోకి వెళ్ళి ఏమీ ఎరగవస్తూ వడుక్కొంది.

లీలాసుందరి చాలాసేపు నిద్రపోసేలేదు. ఇంతట్లోకే వసరాల వచ్చి,

లీలాసుందరి మేలుకో వచ్చూ

లీలాసుందరి బంగారు బొమ్మూ

కప్పు పువ్వులు తెచ్చా వచ్చూ

బాగా అటలు అడాలమ్మూ

లీలాసుందరి మేలుకో వచ్చూ

లీలాసుందరి బంగారు బొమ్మూ,

అని పాట పాడివేసింది.

“ రాత్రి బాగానిద్రకట్టించా ? ” అని వసరాల లీలాసుందరిని అడిగింది.

“ నాకు రాత్రిల్లా భయం వేసింది. నాతోకూడా వడుక్కుంటానని చెప్పి నీవు ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయావు. ఇంక నే నొక్కరైనా ఈ గదిలో వడుక్కోలేనయ్యా, నేనూ నీతో వస్తాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ నీకు భయంలేదులే. నేను నీదగ్గరే ఉంటానులే ” అంది వసరాల.

“ అన్నీ ప్రత్యక్షమౌతే. నన్నుకూడా రాత్రిళ్ళు నీతో తీసుకువెళ్ళు. లేకపోతే నాగదికి ఎవరైనా కావలాపెట్టు. లేకపోతే నే నొక్కరైనా వడుక్కోలేను ” అంది లీలాసుందరి.

“ ఎవరిని కావలాపెట్టమన్నావు? ఆ చిలకలనూ, గోరింకలనూ పెట్టనా ? ” అని అడిగింది వసరాల.

“ అవి ఏమి చేస్తాయి ఏమిటి ? అవి ఉంటే నాకు భయం పోతుందా ఏమిటి ? అవి నా కక్కరలేదు ” అంది లీలాసుందరి,

“ పోని లేదని కావలాపెట్టవా ? ” అని అడిగింది వనశాల.

“ అదీ నా కిక్కలేదు. ” అంది లీలాసుందరి

“ మరెవరిని పెట్టుచున్నావు ? ” అంది వనశాల.

“ ఎవరుంటే నాకు భయముండజో వారిని ” అని లీలాసుందరి చెప్పింది.

“ మరి - నా దగ్గర ఒక చిరతపులి ఉంది. దానిని కావలా పెట్టదా ? ” అని అడిగింది వనశాల.

“ చిరతపులి నన్ను కరవదూ ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ అది కరిచే చిరతపులి కాదు. ” అని వనశాల చెప్పింది.

“ అయితే నాగది దగ్గర దాన్ని కావలా పెట్టు. అప్పుడు నాకు భయము వెయ్యదు. నేను బాగా నిద్రపోతాను ” అంది లీలాసుందరి.

“ సరేలే ” అంది వనశాల.

సాయంకాలం వనశాలా లీలాసుందరి కలిసి బయలుదేరి ఆకుగోషానికి వచ్చారు. అప్పుడు లీలాసుందరి అందిగదా : “ సీపు నాకు ఎన్నో ఆటలు చెప్పావు. కాని ఒక ఆట చెప్పవుకావు. మనిషిని కక్షిలాగ మార్చడం, మరీ కక్షిని మనిషిలాగ మార్చడం, ఆలాగే జంతువులను మార్చడం ఎలాగో చెప్పవు ? వనశాలా ”

“ ఆలాంటి ఆట నాకు చేరకాదు లీలాసుందరి ” అంది వనశాల.

“ ఆ, అమ్మా, ఉత్తది, ఉత్తది - నీకు అన్ని ఆటలూ వచ్చును. నాకు చెప్పవు ? నాకు చెప్పవు ? ” అని లీలాసుందరి అడిగింది.

“ నాకు రాదమ్మా ఆ ఆట ఇంకా చాలా ఆటలు ఉన్నాయికాదు, అవి చెప్పకానులే ” అంది వనశాల.

“ నాకు ఆ ఆట లేమివద్దు. నాకు ఈగొత్తాటే కావాలి. చెప్పకపోతే నేను ఆన్నం తినను. నిద్రపోను. సీతో ఆటలాడను. నే నేడుస్తూ ఒకచోట కూర్చుంటాను. ” అని ముంకుళ్లు కట్టింది లీలాసుందరి.

“ పోనీ నీకు ఊరికీ ఆ ఆట చెప్పకాను, కాని ఎవరితోనీ సీపు మరిచెప్పకూడదు. ఆ ఆట సీపు ఇక్కడ ఆడకూడదు. అడితే ఏకత్తైనా ఏజంతువైనా పెద్దపులి అయి నిన్ను మింగి వేస్తుంది. ఎక్కడూ ఆ ఆట ఆడవంటే చెప్పకాను. ” అంది వనశాల.

“ ఎవ్వడూ ఆడనులే వెళ్ళు, అన్నది ” లీలాసుందరి.

అప్పుడు వసలాల ఒక బంగారుకడ్డీ లీలాసుందరికి చూపించి “ దీనితో ఎవరి నైనా ముట్టుకుంటే ఏమిశావాలంటే అది అవుతాయ. ఈ జంకపిల్లను ఇప్పుడు తాకుతున్నాను చూడు. ఇది తాకు అయి వెరువుకేసి పరుగెత్తునూ ఉంది. మళ్ళీ దాన్ని జంకగా మార్చివేస్తా చూడు దీనితో ముట్టుకొని, అది మళ్ళీ జంకపిల్ల అయి పోయి గరికమేస్తూ ఉంది ” అని వసలాల బంగారుకడ్డీ లీలాసుందరికి చూపించింది. ఆ బంగారుకడ్డీ లీలాసుందరి కిచ్చుంటే ఇచ్చింది కాదు.

రాని లీలాసుందరి ఆ రోజు ఇంటికి వెళ్ళాక బంగారుకడ్డీ వసలాల ఎక్కడ దాచిందో కనిపెట్టి చూచింది.

ఆ రోజురాత్రి చిరతపురిని కావలాపెట్టి లీలాసుందరిని నిద్రపోయే ట్లు ఆ రోజు వసలాల ఎక్కడికో వెళ్లిపోయింది.

రాక్షసివెళ్లిపోయి తరువాత లీలాసుందరి లేచి బంగారుకడ్డీ తీసుకువచ్చి చిరత పురినీ, చిలకలనూ, గోరింకలనూ, జంకలనూ, తాతులనూ అన్నింటినీ ముట్టేసుకుం డి. అన్నీ ఆడపిల్లలయిపోయినవి. వాళ్ళందరితోటి ఆరాత్రి చాలాసేపు ఆడుకొని మళ్ళీ తెల్లారకముందు బంగారుకడ్డీతో వాళ్ళందరనీ ముట్టుకొంది. అందరూ మళ్ళీ తాతులూ, చిలకలూ, గోరింకలూ జంకలూ అయిపోయి ఎవరిచోటికి వాళ్లు వెళ్లి పోయి నిద్రపోయారు. లీలాసుందరి బంగారుకడ్డీ ఎప్పటిస్థలంలో పెట్టి తూగుటుయ్యాలలో నిద్రపోయింది.

తెల్లారిన తరువాత వసలాల ఇంటికి వచ్చేసరికి అన్నీ ఎప్పటిలాగే ఉన్నవి. వసలాల లీలాసుందరి గదిలోకి వెళ్లి,

లీలాసుందరి తులుకోవమ్మా

లీలాసుందరి బంగారుకడ్డీ,

అంటూ పాటపాడి లీలాసుందరిని లేపి ఆటలు ఆడుకోవడం మొదలుపెట్టింది.

ప్రతిరోజూ రాత్రి లీలాసుందరి వత్తులనూ జంతువులనూ ఆడపిల్లలలాగున మార్చి వేసి వారితోడయ్యాగా ఆడుకుంటూ ఉండి విచారం మరిచిపోయింది.

కొన్నిసంవత్సరాలు శరీరిగా గడచినవి.

లీలాసుందరి ఇవ్వకు పెద్దపిల్ల అయినది. దాని! యౌవనము వచ్చింది. బంగారు తీగలాగ విసవిస లాడుతూ ఉంది. లీలాసుందరితోపాటు అక్కడ ఉన్న ఆడపిల్లలందరికీకూడా యౌవనము వచ్చింది.

అందరూ కలిసి రాక్షసి దగ్గరనుంచి తప్పించుకు బోవాలని ఆలోచిస్తున్నారు.

లీలాసుందరిని ఒక రాక్షసుడి కిచ్చి పెళ్ళిచేద్దామని వనశాల అనుకొంటూఉంది. విసిరిన ఆడపిల్లలందరినీ లీలాసుందరికి దానీలుగా చేద్దామనికూడా అనుకొంటూ ఉంది.

చిరతపులి వ్రీలిరావీ) లీలాసుందరి గదిముందర ఉండేది అందరు ఆడపిల్లలతో బాటు తాను ఆడపిల్లలయి ఆడుకొన్నంతసేపూ ఆడుకొని మళ్ళీ చిరతపులి అయి ఆ గదిముందరే నిద్రపోయేది.

చగటివేళ్లలో చిరతపులి చుట్టూపట్ల ఉన్న ఆడపులలోనూ కొండలలోనూ తిరుగుతూ ఉండేది.

ఒకనాడు ఉదయం చిరతపులి ఒక అడవిలో తిరుగుతూ ఉంటే పెద్దచక్కడు వినిపించింది దానికి. దక్కలచక్కడూ, కుక్కలభొంయి భొంయి మనే అరుపులూ, గుర్రాల సరిలింపులూ, మనుష్యులగోలా—అన్నీకలిసి చిరతపులికి వినిపించినవి. చిరతపులి “ ఏమిటి చెప్పా ఈలో ” అని అక్కడ నిలబడి చూచింది. కొంతసేపటికి ఒకరాజకుమారుడు నౌకర్లతోనూ, వేటకుక్కలతోనూ వేటకు వచ్చి ఒక జంకను తరుముతూ ఉండడము చూచింది.

జంకపిల్ల ముందుకు చెంగు చెంగున పరుగెత్తుతూఉంది. దానివెనక రాజపుత్రుడు గుర్రము ఎక్కి చాదాఱుంచుకొంటూ వస్తున్నాడు. ఆతడు జంకమీద వేసినబాణాలు దానికి తగలనేలేదు. చిరతపులి చాక్క కగుపించకుండా జంకవెనకే పరుగెత్తి వెళ్ళింది.

రాజపుత్రుడు జంక కోసమని నౌకర్లను వెనక వదిలివేసి ఒక్కడూ వస్తున్నాడు. చిరతపులి కుక్కల సన్నింటిని బొదలలోకి తీసుకెళ్ళి చంపేసింది. తరవాత రాజపుత్రుడు చూస్తూ ఉండగానే జంకను పట్టుకొని చంపివేసింది.

రాజపుత్రుడికి కోపం వచ్చింది. చిరతపులిని తరమడం మొదలు పెట్టెను. చీకటి వడచాకా రాజపుత్రుణ్ణి ఇంటాటూ తివ్వకూ తిరిగి, చివరికి చీకటివడ్డ తరువాత రాజపుత్రుణ్ణి రాక్షసి ఇంటివద్దగిరి తీసుకువచ్చి తాను ఇంట్లో దూరిపోయింది.

రాజపుత్రుడు గుర్రాన్ని దిగి ఒక చెట్టుకు కట్టివేసి ఆ ఇంట్లో వ్రేవేసించాడు.

లీలాసుందరి అవ్వడే లేదని బంగారుకడ్డి చేత్తోపుచ్చుకొని బయటకు వస్తున్నది. లీలాసుందరిని చూచి రాజపుత్రుడు నిలబడ్డచోట నిలిచి పోయాడు.

లీలాసుందరి రాజపుత్రుణ్ణి చూచి “ఎవరు చెప్పా, ఈ అబ్బాయి, ఇంత అందం గా ఉన్నాడు. ఎవరు చెప్పా ” అనుకొంది.

“ఇంత అందమైన పిల్ల ఈ కొండల్లో ఎందుకు ఉన్నాడు ” అని రాజపుత్రుడను కొన్నాడు.

తాని లీలాసుందరికి ఒక అనుమానం వేసింది. వనబాల తనకిచ్చి పెల్లిచేస్తానన్న రాక్షసుడే ఈయనతో వచ్చాడేమో అనుకొంది.

“నీ నెవరవు ? ఇక్కడ వెండుకు వచ్చావు ? ” అని అడిగింది.

“నాపేరు రాజమూలి. నేను వేటాడుకూడంటే ఒకచిరతపులి వచ్చి నాకుక్కలను చంపివేసి నేను వేటాడే జాకను చంపివేసి ఇక్కడికి వచ్చింది. దానిని వెంబడించి నేను వచ్చాను” అని చెప్పాడు.

ఇంతట్లోకి చిరతపులి వచ్చి “నీకోసమే ఈరాజపుత్రుణ్ణి ఇక్కడకు తీసుకువచ్చాడు” అని లీలాసుందరితో చెప్పింది.

అవ్వడు లీలాసుందరి, రాజమూలి చిరతపులిని దువ్వి ముద్దెట్టుకొన్నాడు.

“ఇంత అందమైన పిల్లవు నీ ఏకొండల్లో ఎందుకున్నావు? నీపేరు ఏమిటి ? ” అని రాజమూలి అడిగాడు.

“నాపేరు లీలాసుందరి. నన్ను చిన్నప్పడే ఒకరాక్షసి ఇక్కడికి తీసుకువచ్చి వెండుకూ ఉంది. నాలాగే ఇంకా చాలామంది ఆడపిల్లల్ని తీసుకువచ్చి చిలకలు గానూ, గోరికలుగానూ, బాతులుగానూ, జుంకలుగానూ మార్చివేసింది. ఈచిరతపులికూడా ఒక ఆడపిల్లే” అని లీలాసుందరి కంట నీరుపెట్టుకొని చెప్పింది.

“మరి, ఆరాక్షసి ఏదీ?” అని రాజమాధి అడిగాడు.

“రాత్రిల్ల ఎక్కడికో వెల్లబోయి తెల్లారేటప్పుటికల్లా వచ్చేస్తుంది” అని లీలా సుందరి చెప్పింది.

“నిన్ను మాడారు తీసుకుపోతాను వస్తావా, లీలాసుందరి?” అని రాజమాధి అడిగాడు.

“నన్ను మిగిలిన ఆడపిల్లలనూ కూడా తీసుకు వెళ్ళువా?” అంది లీలాసుందరి.

“ఈచిరకవులనీ, చిలకలనూ వీటినీ ఎలాగతీసుకు వెళ్ళడం?” అన్నాడు రాజమాధి.

అప్పుడు లీలాసుందరి బంగారుకడ్డితో చిలకలనూ, గోరింకలనూ, బాతులనూ, జింకలనూ, చిరకవులనీ ముట్టుకుంది. అందరూ తామ్రాభిగల్లా మెరిసిపోయే ఆడపిల్లలయి పోయారు. వాళ్ళందరినీ చూచి రాజమాధి ఆశ్చర్యపోయాడు.

“నన్ను, ఈపిల్లలనూ ఇక్కడనుంచి తీసుకు వెళ్ళువా?” అని లీలాసుందరి మళ్ళీ అడిగింది. “వన్ను పెళ్లాడుతానంటే తీసుకు వెడతాను” అన్నాడు రాజమాధి. లీలా సుందరి మూల్లాడకుండా సిగ్గుచేత తలవంచుకొంది.

తరువాత రాజమాధి, లీలాసుందరి, మిగిలిన ఆడపిల్లలూ అందరూ కలిసి చెరువు తెంక తోటలో న్నెన్నెల్లో చేయూచేయూ కట్టుకొని చాలా ఆటలు ఆడుకొన్నారు.

లీలాసుందరికి ఆరోజున కలిగిన సంతోషం ఇంకా అంతా గాదు.

చాలా సేపు వాళ్లందరూ ఆడుకొని తెల్లారితే రాక్షసి వస్తుందనుకొని అక్కడ నుంచి వెల్లబోవడానికి సిద్ధపడ్డారు.

లీలాసుందరి బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొని ఆడపిల్లల వందరినీ చిలకలకింద మార్చి వేసి తమతో రమ్మని చెప్పింది.

తరువాత రాజమాధి లీలాసుందరి కలిసి గుర్రాన్నిక్కి వ్రేయాడామయారు.

అడవుల్లో గజగజా గుర్రము వరుగెత్తుతూ ఉంది. వారితోకూడా ఆకాశం మీద చిలకలు వరుగెత్తుకొంటూ వస్తున్నాయి.

కొంతదూరం వెళ్ళిన తరువాత తూర్పు తెలతెల్లవారడం మొదలుపెట్టింది.

రాక్షసి రాత్రి తిరిగి తిరిగి తెల్లారుతూ ఉండగా ఇంటికివచ్చి చూచుకొందిగా ఇంట్లో లీలాసుందరి లేదు, చిలకలూ లేవు, బాతులూ లేవు, గోరింకలూ లేవు, జింకలూ లేవు, చిరకవుల లేదు.

“అయ్యో, అయ్యో, వీళ్ళందరూ ఎక్కడికో పారిపోయారు కాబోలు.” అని రాక్షసిగట్టిగా ఏడ్చింది. ఇల్లంతా నలదిక్కులా బాగా తెరిచింది. ఎక్కడా వాళ్లు కనిపించకపోతే బయటికివచ్చి వీలైతే వెళ్ళారో మళ్ళుతో నాలుగు దిక్కులూ వాసవచూచి కనుక్కొని అటువైపు పెద్దతీకలు వేసుకొంటూ గబగబా వరుగత్తు కొంటూపోయింది.

రాజమూలీకి లీలాసుందరికి రాక్షసికీకలు వివబద్ధవి. వెనకకు తిరిగి చూశారు. అది దగ్గరగా వస్తూ ఉంది. వారు గుర్రాన్ని గబగబా వరిగ త్రించారు. చిలకలు కూడా ఆకాశంమీదనుంచి భయంతో కిలకిలమంటూ వరుగత్తుతున్నవి. గబా గబా, రాక్షసి అంతకంతకు దగ్గరగా వస్తోంది. ఇంక గుర్తించిమామంటే వచ్చివట్టు కొంటుందని వాళ్ళు గుర్రాన్ని దిగి ఆక్కడో పెద్దమరిచెట్టుంటే ఆమరిచెట్టెక్కి రు చిలకలుకూడా మరిచెట్టుమీదికి వచ్చాయి.

ఇంతలో కీ రాక్షసి మరిచెట్టుదగ్గరికి వచ్చి మరిచెట్టు ఇంటాఅంటూ ఊపేసింది.

వాళ్ళకు మరిచెట్టులో ఒకపెద్దతొర్రో కనిపించింది. లీలాసుందరి, రాజమూలీ చిలకలూ అందరూకలిసి చెట్టుతొర్రోలో దూరిపోయారు. ఆచెట్టుతొర్రోలోనుంచి నిమ్మకాయలు అడుక్కి దిగిపోయారు.

రాక్షసి వాళ్ళందరూ చెట్టుమీదికి ఎక్కి చెట్టుతొర్రోలో దూరిపోవడంచూచింది.

తానుకూడా చెట్టుతొర్రోలో దూరుదామని చెట్టుఎక్కి ఒక ఎలకపిల్లఅయి తొర్రోలో దూరింది. అప్పుడు లీలాసుందరి చిలకలన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవన్నీ పిల్లులైపోయినవి. పిల్లులు ఆఎలకమీదవడి చంపెయ్యబోతే అవ్వడు రాక్షసి తాను కుక్క అయి పిల్లులమీద భోయి భోయి మంటూ వడింది. లీలాసుందరి మళ్ళీ పిల్లు లన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవన్నీ చిరతపులులై పోయినాయి. చిరతపులులు ఆకుక్కమీద వడబోమామంటే రాక్షసి భయపడి పెద్దపులి అవబోయింది. కాని చెట్టుతొర్రోలో దానివట్లు వట్టలేదు. అందుచేత చెట్టు తొర్రోలోనుంచి బయటికివచ్చింది. అది బయటకుపోగానే లీలాసుందరి పులులను చిలకలకింద మార్చివేసింది. అంతరూ చెట్టుతొర్రోలో ఉంటాయనా అనుకొని రాక్షసి

అచ్చెట్టువేళ్లతోకూడా పైకి ఊడబెరికి బుజంమీదపెట్టుకొని ఇంటికి వీసుకు వెళ్ళిపోయింది.

రాజమౌళి లీలాసుందరి చిలకలూ రాక్షసి చెట్టు ఊడబెరికడానికీముందే తొర్రలోనుంచి భూమిలోకిమార్గం ఉండడం చూచి భూమిలోకి దిగి పారిపోయారు. అక్కడనుంచి ఎక్కడికి వెళ్ళడానికీ దారిలేదు. పైకివస్తే రాక్షసి చంపిపోతుండేమో అని భయం. అప్పుడు ఆలోచించి లీలాసుందరి చిలకలన్నింటినీ బంగారుకడ్డితో ముట్టుకొంది. అవి అన్నీ కందికొక్కులైపోయి అక్కడనుంచి ఒకపెద్ద సారంగం గలగలా తవ్వకొంటూ పోయినవి. ఆసారంగంలోనుంచి రాజమౌళి లీలాసుందరి గలగలా నడిచివెళ్ళుకున్నారు. సారంగం అంతా చీకటిగా ఉంది. ఆచీకటిలో వాళ్ళకుదారి తెలియడంకష్టంగా ఉంది. అప్పుడు తాగా ఆలోచించి గుడ్లనూబతు చీకట్లో కళ్లు కనబడతవిగదా అని లీలాసుందరి తన బంగారుకడ్డితో రాజమౌళిని ముట్టుకొంది. అతడు గుడ్లనూబ అయిపోయినాడు. ఆగుడ్లనూబ ఆచీకటి సారంగములో ఆమెకు దారి చూపించినది. ఆదారి వెంటనే ఆమె నడిచివెళ్ళగా పెళ్లగా ఒకచోట కొంచెం సూర్యకాంతి కనిపించింది. ఆసూర్యకాంతి వచ్చిన దిక్కునే ఆమె నడిచి వెళ్లింది.

వెళ్ళగా వెళ్ళగా ఒకచోట బయలు కనిపించింది. అందరూ ఆ బయలులోనికి వెళ్ళారు. లీలాసుందరి బంగారు కడ్డి పువ్వుకొని గుడ్లనూబను, రాజమౌళిగాను, కందికొక్కులను మళ్ళీ అడవిల్లలగాను మార్చివేసింది.

రాజమౌళి, లీలాసుందరి, మిగిలిన అడవిల్లలూ కలిసి ఆ బయలులో కొంతదూరం నడిచి వెళ్ళగా అక్కడ ఒక చెరువు కనిపించింది. ఆ చెరువుచుట్టూ వళ్ళచెట్లూ పువ్వులచెట్లూ ఉన్నవి. వాళ్ళందరూ అక్కడ వళ్ళకోసుకొని కడుపునిండా తిని, పువ్వులు కోసుకొని తలనిండా పెట్టుకొని ఒకనీడను వదులొని నిద్రపోయారు. కొంచెం చల్లబడిన తరువాత అందరూ లేచి ఒకకాలితోవను నడిచివెళ్ళారు.

వెళ్ళగావెళ్ళగా వాళ్ళకు ఒకచోటునుంచి ఏడుపు వినిపించింది. ఏమిచెప్పాలని వాళ్ళు అడైపుకు వెళ్ళారు. అక్కడ ఒక రాజా, ఆరాజభార్య కలిసి అంటున్నారటా: "రా, అమ్మా, రా, మాచిట్టికల్లిని కాదూ, మాలీలపు కాదూ, ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో, మాలీ లొస్తుండో, ఎవ రొస్తారో " అని.

లీలాసుందరికి ఆమాట లెక్కఁదో విన్నట్లయింది. రాజమూలినీ మిగిలిన ఆడపిల్లలనూ తీసుకొని వరుగత్తుకొంటూ ఆదిత్యుడు వెళ్ళింది.

ఇరువుగట్టున కూర్చుని వాళ్ళమ్మా నాన్నా చేతులు చాచి కళ్ళంట నీళ్ళుకారు న్నూ, “రా, ఆమ్మా, రా, మాదిట్టికల్లిని కాదూ, మాలీలపు కాదూ, ఎవ రొస్తా రో, ఎవ రొస్తారో, మాలీ లొస్తుండో, ఎవ రొస్తారో” అంటున్నారు.

లీలాసుందరి గజగజ వరుగత్తుకువెళ్ళి వాళ్ళమ్మకూ నాన్ననూ కౌగిలించు కొంది. వాళ్ళమ్మా నాన్నా లీలాసుందరిని చూచి గట్టిగా కౌగిలించుకొని ముద్దెట్టు కొన్నారు.

“మా ఆమ్మో, మాఆమ్మో, వచ్చావా, లీలా, వచ్చావా? మాదిట్టికల్లినికాదూ, మాలీలపుకాదూ, మాకోసం మళ్ళీవచ్చావా? మా ఆమ్మో, మా ఆమ్మో. ” అని ముద్దుపెట్టుకొంటూ ఎంతోసంతోషించారు.

లీలాసుందరి వాళ్ళమ్మతోనూ నాన్నతోనూ రాజమూలి సంగతి, మిగిలిన ఆడ పిల్లలసంగతి, వనలాలసంగతి,కాను రాక్షసిఇంట్లో ఎలాగ ఉన్నదీ అంతా చెప్పింది.

రాజమూలికి లీలాసుందరికి తరువాత వెళ్ళింది. ఆరాజ్యంలోఉన్న రాజపుత్రులను పిలిపించి స్వయంవరం పెట్టించి మిగిలినఆడపిల్ల లందరికీకూడా పెళ్ళిళ్ళుచేశారు.

* * * *

బుజుమీద ముగ్ధచెట్టుపెట్టుకొని రాక్షసి ఇంటికి వెళ్ళి ముగ్ధచెట్టు కిందచెట్టి చా నిని నిలుపుగా చీల్చింది. చెట్టుతొర్రలో లీలాసుందరి ఎవరూ కనిపించలేదు. కొమ్మలన్నీ నదికి చూచింది. ఎవరూ కనిపించలేదు. “అయ్యో, అయ్యో” అనుకొంటూ ఆచెట్టు ఆక్కడపొరవేసి మళ్ళీ చెట్టున్నదగ్గరికి వరుగత్తుకువెళ్ళింది. ఆక్కడ సొరంగం చూచింది. దానిలోకి లీలాసుందరివారూ వెళ్ళారుకాచానుకొని సొరంగంలో వ్రే వేళించి నడిచి వెళ్ళుతోంది. కేకలూ బాబ్బలూ పెట్టుకుంటూ వెళ్ళుతోంది. పెద్ద ఏనుగు ఏనుగు వెళ్ళుతోంది.

ఈ బొబ్బలూ ఈ కేకలూ విని రాజమూలీ వాళ్ళు కలిసి రాక్షసి వస్తుంది గా బోలు అడుకొని సారంగం ఒకవైపు ద్వారం మున్నుతో కాగా కప్పివేయించారు. రాక్షసి సారంగంలో చీకటిలో తిరిగి తిరిగి దారి తెలియక పోసి ఇంటికి వెళ్ళిపోదామని వెనక్కు తిరిగి వస్తోఉంది. అది రెండవవైపు ద్వారానికి వచ్చిలోగా రాజమూలీ ఆ ద్వారంకూడా మున్నుతో మూయించివేశాడు. ఎటువెళ్ళడానికీ దారి లేక ఆ సారంగంలోనే రాక్షసి ఉండిపోయింది.

అప్పుడప్పుడు మూల్యం గట్టిగా బొబ్బలుపెట్టి భూమినిచీల్చివేసి బయటికి రావాలని వ్రేయత్నిస్తూ ఉంటుంది. కాని రాలేదు. వాసలుకురిసే రోజుల్లో అది గట్టిగా బొబ్బలు పెట్టుతుంది. అప్పుడు భూమి కదిలిపోతుంది. ఆబొబ్బలు మనకు వినబడుతూ ఉంటాయి కూడాను.

కథ కంచెకు వెల్లింది. మన మింటికి వచ్చాము. కథ విన్నవాళ్లది పాడితాను. కథ విననివాళ్లది బోడి ఆవు.

బాల వ్యాకరణము

పురిపండా అప్పలస్వామి (కవికాశంకరి)

బాలవ్యాకరణాన్ని మనవండితులు వేదతుల్యముగా భావిస్తారు. వ్యాయోగములే వ్యాకరణమునకు ఆధారమని తెలిసికొంటేకూడా కొందరు బాలవ్యాకరణాన్నిబట్టి భారతము మొదలయిన అదిగ్రంథాలు దిద్దడానికి సాహసించారు. వ్యాకరణములు కూడా కొందరు దిద్దివేశారు. వ్యాకరణ మక్కరలేకుండానే భాష నేర్పవచ్చునన్న భావము వ్రీలలముగా ఉన్న ఈ దినముల్లో సైతము బళ్ళలో విద్యార్థులచేత బాల వ్యాకరణసూక్తాళితే కంఠస్థము చేయిస్తున్నారు.

అయితే ఈ బాలవ్యాకరణము అనేకదోషాలతోను, అసందర్భములతోను కూడి ఉన్నదని, అసమగమైనదని, దీనిప్రబల్యమువల్లనే తెలుగుభాషసంపు చాలావరకు చెడిందని, విద్యార్థులకు చాలావరకు పరిమైన తెలుగుభాషాజ్ఞానము అలవడడము లేదని, “బాలవజోధ మగుభంగి” వ్యాకానని చిన్నయనూరిగారు చెప్తున్నా వృద్ధులకుకూడా అవజోధము కాలేదని మావాదన. మావాదన రుజువునరచడమే ఈ వ్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. స్థలీపులకవ్యాయముగా ఇందులోని అసం దర్భములు కొన్ని చూపిస్తున్నాము.

మొట్టమొదటిసూక్తిమే చూడండి.

“అకారాదు లచ్చులు. కకారాదులు హల్లులు. అక్షర్పైభాగ మీలాగుననే మీఁద నెఱుంగువడి.”

అనిఉంది. సంస్కృతసంజ్ఞనిబట్టి సూక్తిముచేశాలేగాని తెలుగులో అచ్చులు, హల్లులు అనడమే అసందర్భము. ఏమంటే సంస్కృతములో అఇతి, యితి, ఏ ఓఢో, ఏఓ఑్, అని అకారాదులకూ, హయవరలట్, లఢ్, ఐదుజణనమ్, ఝభఞ్, ఘభఞ్, బబగడడత్ ... హల్, అని తక్షిణవాటికి సంజ్ఞ లేర్పరచి అకారాదుల్లోనిమొదటిదైన అ, చివరిదైన ఑ చేర్చి అన్ తక్షిణవాటిలోని మొదటి దైన హ, చివరిదైన ల్ చేర్చి హల్ అని వ్రత్యాహారముచేశారు. కాబట్టి అచ్చు,

పాల్లు అనడము ఆభాషలో సమంజసముగానే ఉంటుందిగాని తెనుగువర్ణాలకు ఆ పేర్లు పెట్టడము వెంకయ్యతండ్రిచేయ రామయ్యగవక పుల్లయ్యతండ్రిచేయ కూడా రామయ్య అన్నట్టుంటుంది. *

ఇంక గ్రంథమునిండా పారిభాషికపదాలు వ్రాయబడినవి. వాటినివరణము సంస్కృతం బాగాచదువుకొని పాణిని చదువుకొంటేనేగాని తెలియదు. * చూడండి. శత్రుర్థకము, బహుళగ్రహణము, అశ్వతిగణము, స్వర్ణకము, విభాష, వ్యవస్థిత విభాష, వృత్తి, తపకరణము, ఉపాశ్రమత్వము, ఉపపర్వనత్వము, వర్ణరూపము, అంగాదులు, గృహశ్రవణయోగము, ముఖబద్ధము, శబ్దవల్లము, వ్యధికరణము, ఉత్పర్ణ, మొదలైనవి.

మరికొన్నిటికి వివరణము లిచ్చారు. అవి చీమ అంటే పిటిలిక అన్నట్లుగా ఉన్నాయి. కొన్ని చూడండి :

“ కక్షంబున సత్వం బగు; సత్వం బునఁగా ద్రుతంబునకుఁ బ్రకృతిభావము. ”

“ నియతోఽస్థితికము పౌరితపదికాగము ” (కారక - సూ ౧)

“ క్రియాసిద్ధిం బ్రకృష్టావకారకంబు కరణంబు ” (కారక - సూ ౪)

“ వ్రకృతివ్యవస్థాధంబునందుఁ బ్రకారంబు భావంబు ” (తద్ధిత - సూ ౧)

“ భావలక్షణంబునా నన్యకీయకు లక్షణభూతం బగుకీయ ” (క్రియా-సూ ౪౦)

* స్వరములు, వ్యంజనాలు అవికాని, హ్రస్వాలు, హ్రస్వములు అవికాని అన్నా రాసుండేది. హిందీ, బాంగా, ఉత్కలవ్యాకరణములలో స్వరములు, వ్యంజనములు, అనే వాదాదుః యా. పం, బామకాపరిహారుగారి హిందీవ్యాకరణము - వర్ణపదభాగము, 8 వ సూక్తియే.

తెలుగులో అకారాదులు అచ్చులు, కారాదులు హల్లులు అనడం అనవచ్చును తోచడంనేకానీ మంద బ్రహ్మీవరనింపఁబడినారు తమఅంధభ్రాంతిమందిలో “ అఇఉః, ఎః, ఐః, అని, హయవరల సలహానకఃపితవచనముగగదవచన్ ” అని తెనుగువర్ణాలను అక్షరశబ్దముగా నిర్ణయించి “ ఇతి చత్వారి వ్రకృతావరమాతాని ” అని వాసుదేవన్నాడు. యో అంధభ్రాంతిమంది, పరపక్షివ్రతి తనీ భ్రమంబు. తెనుగువర్ణావలలో సమగ్రమైతెనుగువ్యాకరణము వాస్తవమైనది క్రి మారేవల్లి రామ చంద్రాక్షిగారు “ నిండులు, అరలు ” అని వాచికారు.

* అందుకేకావలె “ అంధభ్రామివ్రతిని ” అనడా సుస్పష్టమే వ్రాసానని, తెలుగు అప్రధానం అంటారు ఇటుంటి రామయ్యతంతులుగారు.

ఇది బాలావలోధముగానే ఉన్నాయో, మఱిలా ఉన్నాయో పాఠకులే నిర్ణయిస్తారు.

అసంపూర్తిగా ఉన్ననూత్రిములు కొన్ని ఉదాహరిస్తాము :—

“చిన్నాచులకు తీకవర్ణకం బగు” తద్ధిత - నూ. 3.

అని చిన్నాచుల్లో చిన్న, కన్నె, చుట్టము మొదలయినవి ఇచ్చారు. చిన్న + తీకము = చిన్నతీకము, కన్నె + తీకము = కన్నెతీకము అవడము బాగానే ఉంది. కాని చుట్టము + తీకము = చుట్టముతీకము అనే వైసూత్రిముచేత అప్రతుందికాని చుట్టతీకము ఎలా అప్రతుంది ?

“ఇక వర్ణకం బగ్గలాదుల కగు” తద్ధిత - నూ. 2.

అగ్గలము, ఒమ్ము అగ్గలిక, ఒమ్మిక అప్రతాయన్నారు. ఒమ్ము + ఇక = ఒమ్మిక అయినట్లే అగ్గలము + ఇక = అగ్గలమిక అప్రతుండేకాని వైసూత్రిముచేత అగ్గలిక ఎలా అప్రతుంది ?

“అరి వర్ణకంబు మరుబర్ణంబున జాలాదుల కగు” తద్ధిత - నూ. ౧2.

అని జాలాదుల్లో మరకము, సుంకము అన్నపదాలుకూడా ఇచ్చారు. జాల + అరి = జాలరి. చదువు + అరి = చదువరి, నేరువు + అరి = నేరువరి అయినవి. అలాగే మరకము + అరి = మరకమరి, సుంకము + అరి = సుంకమరి అని అప్రతుండేకాని వైసూత్రించేత మరకరి, సుంకరి అని ఎలా అప్రతుంది?

ఇలాగే తద్ధితవ్యాకరణములోని ఓయారము మొదలైనవి కూడాను. వీటిలో మువర్ణకము పోవడానికి నూత్రిముచేయడము సూరిగారు మరచిపోయారు. *

తజ్, దుజ్, కలజి, కదుజి, కజి, మిజి, వజి, ముజ్, ఇలాంటివాటిలో, త్, జ్, ఛ్, ఇవి పోవడానికి నూత్రి లెక్కడా కనబడవు. పాణినివ్యాకరణమర్యాదనే యిలాంటివాటిలో గ్రహించాలంటారు కొందరు. అది తెలుగువారి కెలా తెలుస్తుంది?

* త్రిలింగలక్షణికములోను, మార్కటాకరాండీయములోను వీనికి నూత్రి తెచ్చడము : తద్ధిత వ్యాకరణము.

“యశారంబును ప్రహువోవోలును తెలుగుమూటలకు మొదట లేవు” సంజ్ఞా.
నూ. ౧౭ అని అన్నారు. కాని ౧౭లు కూడా లేవని సూరిగారు మరచిపోయారు. †

“కొనుధాతువు వరంబగునపు డిగాగమంబు బహుళంబుగా వగు” క్రియా.
718. నూ అని కొను ధాతువుకు ఇ రావడమే చెప్పబడినది కూడుక, వండుక,
వట్టుక, చేనుక వంటియాచాలకు సూత్రము చెప్పలేదు.

ఇలాగే ‘కూతుండు’ అన్నరూపానికికూడా సూత్రము లేదు. భూతభవిష్య
ద్వర్తమానకాలాలకు, తద్ధర్మకాలానికి అశీత్యావసంప్రార్థనవిధులకు వ్యతిరేకానికి
వరుసగా లిట్టు, ల్యుట్టు, లట్టు, లాట్టు, లూట్టు, లజీలు ధాతువులమీద వస్తాయని
న్నారు. సంస్కృతవ్యాకరణాల్లో ఈ లాట్లూట్లూ ఎందుకు ఏర్పరచారో మన
కక్కరలేదు. కాని మన తెలుగులో ఏటిఅవసర మొందుకు వచ్చిందో చిన్నయ్యసూరి
గారే చెప్పాలి. “దీనిభావ మేమి తిరుయలేళా” అనే అనవలసివస్తుంది.

ఇంక బ్రయోగాలైనా సమగ్రముగా చూడకుండా వ్రాసినసూత్రా లిన్నాయి.
చూడండి,

(౧) “త్వార్థంబైవ యిత్రునకు సంధి లేదు” అని సూత్రము. సంధి. ౫.
కాని బ్రయోగాలు చూడండి.

“ఇతనికి దగ నెల్లవనులు నడిగిందిపుడే” ఉద్యో. తిక్కన.

“చావము నా కంది మ్మొనుడు” విరాటవర్షము.

“అల్పఃపి వకులు దిండుకంత” రాఘవసాంధ. ఆ. ౨. ప. ౭౫.

“ఓనరిం చెడు రేగు చెంచినక” జైమి.

ఇంటివ్రయోగా లింకా ఉన్నాయి †

† నూ. ఏతేకలింగారి సంకల్పవాక్యాకరణము, వర్ణపరిచ్ఛేదము 18 నూ. బహుళకూడా లేవని
సూర్యకారాచరియము. సంజ్ఞా 44 నూ.

† “ఇదగతమ్మును ల్యుత్తువై నిత్యసంధి

మచ్చి మొక్కొక్కతోటకు మట్టుమోఱఁ

గొలుకు న్ననుచుడంత గోరిండులేఖయ

నన్నయట్లు కవికానువరితి.”

నూ. కవిసంగ్రహపర్వము. పృథ్వీతరంగము ౨ అమోము. నేను శ్రుతినిబంధగా వానికృతాది
ప్రతునిబంధ ప్రతి, పుట ౭, ౭.

(2) “తెనుఁగులమీఁది సాంస్కృతికవరుషములకు గపదవలలు రాత్రు నంధి
 ౧౪. నూ.

ఈ సూత్రము శీవలము చింతానుజి, వైకృతచండికల ననుసరించి వ్యాసినజే
 కాని చిన్నయసూరిగారు వ్రాయెగా లున్నవో లేవో చూడలేదు. † ఈ క్రింది
 వ్రాయెగాలు చూడండి,

“వాకు మగడగునని యిట్లు దవంబుసేయుచుండెద ” ని. డి. రా. ఆ. గి.

“ఎవ్వండు వతిం చెడు వాడు ధన్యుడు ” కాశీఖండము.

“వెంపు వరీక్షింపము నింపనూ ” వసుచరిత్ర.

“వీర గ్గోపించిన వంతుండుఁ తెడు” ఉత్తరహరివంశము *

ప్రాసస్థానములోవిగనక దిద్దడానికీ వీలు లేకపోయింది మన వరిష్కర్తలకు,
 కాని ఇంకా ప్రాచీనవ్రతుల్లో యిలాంటివ్రాయెగాలు చాలా ఉన్నాయనే మా
 అభిప్రాయం.

(3) “నరవర్యాయం బయివయెల్లకల్లము దుగ్ధాంతం బయిన యవ్యయుము.”
 పంధి. నూ. ౨౪ వివరణము †

అని వ్రాశారు. ఎల్ల కలేకాని దుగ్ధాంతము కాదనడానికీ ఈక్రిందిభారత
 వ్రాయెగాము చూడండి.

“ఎల్లయందును చా వసియుండు లెల్ల యెదియు” భార. ఉద్యోగ.

(౪) “వక్షీసమాసమునం దుకారముకారంబుల కద్వయ వరయగునపుడు నుగాగ
 మంబుగు.” పంధి. 3౪ నూ.

† “న వికృతీకర్తా త్వరత స్సాంస్కృతికానాం భవంతి గపదవలాః”

చింతానుజి. పంధి ౨౪ నూ.

“కానంస్కృతా క్సంస్కృతస్య”

వైకృతచండిక 45. నూ (తుంచెళ్ల వాడుజేతకవికృతం)

* చూ. నరవర్యయపారసంగ్రహము - పంధి 85 అక్షరము.

† ఎల్ల - ఇది కళాని దుగ్ధవ్రకృతికము కాదు. ఎల్ల-ఎల్లరు, వ్రేవదాదిభక్త్యంతరదూతములు.
 ఎల్లక ద్వివిధ. చిన్నయసూరి యిది దుగ్ధాంత వ్రతుల పారపాటు. చూ. మార్కటాకాండీయము.

అని సూరీకరించారు. కాని, ను, రాకుండా ఉన్నవీయోగాలున్నాయి చూడండి. †

“గోకుల మిల్లిలు దత్తుకుండ” హరి. పూ ౫. ఆ.

“నిర్జరో త్రమబింబం బొప్ప వెనఁ దాల్చె ” ఉ. హరి. ౬ ఆ.

“కొడుకక బచ్చింటఁ గుడువ వైచు ” పాండు. 3 ఆ.

“శిరసందం బరయ్య ” కళా. 2 ఆ.

“అలరఁజేసితి నివధరాజంతవాని ” నైష.

ఇలాంటి వెన్నో ఉన్నాయి.

(౫) “కూతురు, కూతుళ్లు, కూతురి నిత్యాదిమాంబులు గామ్యంబులు.” అని శాసించారు. మహాకవులవ్రాయోగాలు గామ్యము లనడానికి గల అధికార మేమిటో తెలియదము లేదు.

“అనుఁగుఁగూతుళ్లు ” అనివ్రాయోగము. ని. వి. రా.

(౬) “కువర్ణకంబు వరంబగునపు దుకారముకారంబులకు వగాగమం బగు.

అని తత్పను ౨౮ సూత్రము. న, రాకుండా ఉన్నవీయోగాలు చూడండి.

“నీతూపు కోర్వక ” కవికర్ణ. 3 ఆ. ౧౧౮ ప.

“నివధేందుబచ్చుకు” నైషధము.

“పాచ్చుకుం దాళ నేరక ” కాశీఖండము.

“వాడుకుం గవిత ” వ్రథా.

“వంతుకు వచ్చునత్యగరువ మ్మిక” పారి. ౧ ఆ *

(2) “కకటరేఫము తత్పమతద్భవంబులందు లేదు.” సంజ్ఞా ౧౮ సూ. అని సూరికారు వ్రాశారు. కాని వ్రాయోగాలు చూడండి.

† అగమకాస్త్ర మనిత్యునికి కొందఱ కాదించవచ్చు. కాని ఇది తెలుగుకారి శాసన తెలుగుకుండి తెలుగువ్రాయోగాలు యిది వ్రాయుండని సూరిగా లేకూత్రంలోనూ చెప్పలేదు.

* “అలి కృతీయాదు లగుదిగ్భక్త బహుశైలి గలగు మధ్యకాండంబు దొలగుచుండు.” సర్వలక్షణ శారసంగ్రహము విభ. ౪౫౫ ౬.

పిటికి-భీరుకశబ్దభవము.

“పెటపెట్టిదియో యెన్నడు

నెఱుంగని నీయట్టివాని కెవ్వరొకో యీ

పిటికితన వింత యలవడ ” భార. ఉద్యో 3 ఆ.

మొటకు-మూర్ఖశబ్దభవము.

“మొటకుండై వచ్చిన” భో. ౬. ఆ.

గోటజము-గోరోచనశబ్దభవము.

“గోటజంబు జన్ను చాటవచ్చు ” మను. ౪ ఆ.

పెట - కరశబ్దభవము.

“పెటచేత గజంబుఁబట్టి పెనఁచి” భార. ఆది ౨. ఆ.

(౮)॥ ఇయశబ్దంబునం దికారలోకుంబు కొందఱు వక్కాణించిరి - అయ్యది వ్రాయొ గంబులందు మృగ్యంబు. ముత్రియశబ్దంబునందుమాత్రీ విత్వలోకుంబు గానబడి యెడి - ముత్రియము - ముత్తెము - ముత్త్యము. “ఆచ్చిక. ౨3 సూత్రీములో వ్రాశారు. వ్రాయొగాలు మృగ్యమట! ఎంతసాహసమో చూచారా! వ్రాయొగాలు పరిశీలించండి.

“గువ్వ గ్రద్ద దివ్యాటుపు(టు)వ్వ గూబ” భార. అను. ౪ ఆ.

“కళ్యాళః బదిలంబు గాని గుట్టంబుల” భార. విరా. ౧ ఆ.

“భోజనకాలః బక్యం బడినారు” కాశీ. ౫ ఆ.

“హస్తకొల్లిరి లేతవీడ్యములదాలు” పాండు. కిఆ. శిశివ. *

కవిప్రయోగాలే కాదు నిఘంటువుల్లోకూడా వ్రాయొగా లున్నాయి. చూడండి.

“వీడియము వక్కలాకులు విడము తమ్మలంబు వీడంబు వీడ్య మనం బురారి”

ఆంధ్రీనామసంగ్రహము, మానవవర్ణ.

“వీడమన వీడియమ్మన వీడ్య మనఁగ విడియమన వీడ్యమనఁగను విడమనంగ”

ఆంధ్రీభాషావర్ణవము

* ఈవీడ్యము రాఘవసోదరపీయములోవిడిచి గుహర్షప్రకాశకారము వ్రాశారు. భారగూఢు

నిఘంటువులైనా సరిగా “చూడకుండా వ్రాయొగము మృగ్యము” అని సూరిగారు వ్రాయసాహసించారు. *

(౯) నామవచనాలకు ద్వితీయా ద్యోకవచనాలు వరమైతే ఇ. బి. రి అనేవర్ణాలు వస్తాయనినీ, ఇది రాకుండా ఉంటాయని కొంద రన్నారకాని ఆమాట లక్ష్యలక్ష్యణ విరుద్ధమనినీ సూరిగారు వ్రాశారు.

“ద్వితీయైకవచనంబు వరంబగునపు డాకవిత్త కింబులు రావని కొందఱు వత్సాసించిరి. - ఆయ్యది లక్ష్య లక్షణవిరుద్ధం బగుటచేసి యనాదరణీయంబు” అచ్చిక, నూ, ౨౯ అని. కాని లక్ష్యాలు చూడండి.

“కనకమయ మైనయాపోలునఁ దమసుతులూహనంబులో నమరులచే ”

భార. ఆర. ౪ ఆ.

“విన్నున నేగుతామరల ” యయా. ఆ. ౨.

“వీక్షున గలమానికములు వివిధాంబరముల్ ” వసు. ఆ. ౬.

లక్ష్యలే కాదు లక్షణముకూడా ఉంది. చూడండి.

“విన్ను మన్ను కేలు వీడు పోల ను నడ

వింట మంట కేల వీట పోల

ననఁగనొప్పు మఱియు నటులె యుత్సమునై న

కార మొదవుఁ గొన్నికడల నీక ”

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. విభక్తి. ౧౧ లక్షణము.

(౧౦) “పూను - పాదపుల కాదిలోపం బొకండు వచియించె నది యవిచార మూలకంబు ” అని కాసించారు. వ్రీక్తిర్. ౧౦ నూ. వి శక్తిందివ్రాయొగాలు చూస్తే సూరిగారి వాక్యమే ‘అవిచారమూలకంబు’ అనవలసివస్తుంది. చూడండి. పూనులో ఆదిలోపం.

“పూని వృకోదరాక్షసులు భుగ్నులుగాఁ బెడచేరఁ గన్నునీ

యావఁగ నెత్తి కొంచుఁ జని”.

భార. ఉద్యో. కెఆ.

* “మత్తియశ్చేతరంబులయందును దరయగ నిర్వ్యలోపంబు గానంబడియెడి.” కష్ట. ౪౮ నూ. సౌభద్యాకరణము.

“సానుమచారాధుఁడు వగ
నూపఁడు దురితమనువటికి కోడకయిరిగో” భార. కాంతి. ఆ 3,
 పొడవులో అదిలోపము.

“ఉరవడించిన దేవిపై నుగ్గిదివిజ
లొడువఁ జేరల్కఁ జెడవు లొండొండ యదర”
 పొడవులో అదిలోపము.

“పార్థ నవమూర్ధుక శేఖర మెదురఁగని
లొడవు కోకమునక” శైవి. ఆ 2 †

(గం) చేతురు, కోతు రిత్వాదు లసాధువులని యెఱుఁగునది.”

క్రియా. గం. నూ. వి

అని భాసము. వందలకొలదికవులు చేతురు అని వ్రాయొగింది ఉన్నారు. అవి చూడకుండా ఇవి అసాధువులని నూరిగారు నిర్ణయించారు. ఇది ఆధారముగా చేసు కొని అంధప్రాయంగా వారిని అనుసరించే మనపెద్దలు అంతకుముందు చే వ్యాకరణాలుకూడా దిద్దివేశారు. * చేతురు, కోతురు అన్నరూపాలు సాధువులని చెప్పుమా కి? గిడుగు రామమూర్తిగారు వారి తెలుగువరికలో 160 వ్రాయొగాలు చూపించారు. †

కొన్ని వ్రాయొగాలు చూడండి.

- “కొండలు పిండిసేతుము” అచ్చ. రా. 2.9 పు.
- “నీరై వారగ నేమిసేతు మనుచుగో” ఉ. రా. ౮గపు.
- “కుడిచినచోటికి గొఱఁతసేతు” భార. సభా. గం.
- “చేరి చుంబించి మోహింపఁ జేతురనియె” నైష. ౨. ౮౮
- “పునితులఁ జేతురు సర్వలోకులకొ” వద్యపు.

† “ఇట్లు లసాధువుకనివ్రాయొగంబు అందఁగాఁ బరిశీలించక కవిప్రహేళికాత్మకములైన తెలుఁరాడిక చిన్నయకూరికచనంబు చిన్న యనూరికచనంబుగాఁ జెల్లందగు” అని గుప్తార్థప్రకాశకర్త.

* వివరములకు చూ. తెలుగువరికలోని బాలవర్యులము అనే వ్యాసము 32 పుట (పం. ౧ నుండి 7, 8)

† చూ. బాలవర్యులము : తెలుగువరిక.

“సంక్షిప్తంబుగాఁ జేతు” భార. మీ. ౨ ఆ. ౨౦౦.

“ఖలులజహ్వలు గోతురు కాలభటులు” శేష. ఆ3. ౪౨.

|| కొనరియందంబుల గోతు రొకని” సామం. ౨౪.

ఇలాంటివి ఇంకా చూపించవచ్చు. ఇట్టిదీనిని విద్యార్థులచేత, ఉపాధ్యాయుల చేత చదివిస్తే భాష వీధికి వస్తుందో వేరే వ్రాయ సక్కురలేదు. ఇట్లుటో దీని ప్రాబల్యమువల్ల మనగంధాలకు సర్వరూపము చాలావరకు బోయింది. వ్యాకరణ మెలాగుండినప్పటికీ ఇతరులగంధాలు దిద్దడమునకు ఎవ్వరికీ అధికారము లేదు. వ్యాకరణమంటే అది వ్రాయబడిననాటికి ఉన్నవ్రాయోగాలూ, భాషాస్వరూపమూ చూపి తరువాతవచ్చేవారికి సుభుప్రగా ఉండదానికీ కాని, కానించదానికీ కాదు. వ్రాయోగములో ఉండే ఏదన్నాకూడా ‘అసాధు’వని ‘అగ్రాహ్య’మని ‘గ్రాహ్య’మని నిశ్చయించడము దోషమనే భావించాలి.

ఇంతలో అయినా ఈ బాలవ్యాకరణాన్ని వదిలి సత్యమైనభాషాస్వరూపాన్ని ఆశ్రయించాలి.

మాతృచ్ఛందస్సులు

చిలుకూరి నారాయణరావు.

౧

౧. 'ఛందస్' అనే సంస్కృతపదమునకు 'స్కండ్' (Scond) అనేలాదినపదమునకున్న సంబంధమున్నది. 'స్కండ్' అంటే ఛేదించడము, విభజించడము అని అర్థము. కత్తులు కార్యములలోను పొరులలోను లయమును క్రమిల్చి అనుకూలముగా రచించినరచనలను భద్రచాకిలాక్షయము పరిక్షించి వాటినిదక్ష యారీతిగా ఉన్నది అని నిరూపించడానికి ఛేదించి కొన్ని భాగములను రచిస్తారు. అట్టిభాగములనువాయమునకు ఛందశ్శాస్త్ర మనిపేరు.

౨. కత్తులు రచించినపద్యములను పొరులను ఒకానొక లయకు వరిపాతూ ఉంటుంది. లయ భేదమునుబట్టి వాటిలో భేదములు కలుగుతవి. ఆ లయవిభానములు చేర్చేయ భాషావటులములలో చేర్చేయగా ఉంటుంది. ఇంగ్లీషులో ఊరనుబట్టి (Sond) పద్యములు వరుసయి. వైదికభాషనంటి భాషలలో స్వరముయొక్క ఉచ్చు, నీర, సమావర్తములనుబట్టి, అక్షరసంఖ్యనుబట్టి, ముఖ్యముగా భేదములు కలుగుతవి. సంస్కృతమునంటిభాషలలో పద్యపాదములలో ఉండే అక్షరగణసంఖ్యనుబట్టి పద్యము వరుసయి. దానిలో హ్రస్వతీర్ణ నియమ ముంటుంది. పౌర్వరభాషలలో పాదములలోని మాత్రాసంఖ్యనుబట్టి ఆయాపద్యము లేర్పడుతవి. ద్వారాదభాషలలో మాత్రాగణములనుబట్టి పద్యపాదములు కలుగుతవి; హ్రస్వతీర్ణ నియమము అన్ని పాదములలోను ఒక్కరితిగా ఉండవలెనని నియమము లేదు.

౩. ఇన్ని ఊర, అక్షరసంఖ్య, అక్షరగణసంఖ్య, మాత్రాసంఖ్య, మాత్రాగణసంఖ్య, అనేవాటిలో ఏదో ఒకటిమాత్రమే ఏకభాషలో ఉంటుందని చెప్పడానికి నీలలేదు. ఏకభాషలో ఒకానొకప్పుడు రచించినప్రభాసయియు మన్నికాలములందున్న అన్ని ఉన్నదనిమాదా చెప్పడానికి నీలలేదు. భాషల సంపర్కమునల్ల, జన్మజనక భావమునల్ల, ఒక భాషలక్షణములు మరి ఒక భాషకు కలుగవచ్చును.

౪. వైదికచ్ఛందస్సులలోని ఉపాత్రాదా తస్యరితములనే స్వరములక్షానము లేదు ధరిగ ఉన్న దనిచెప్పడము సామాను. పౌర్వరభాషలత్ర ఛందస్సులు గురుశిష్యవరంపరగా నోటియాలముగా ముతాఉండడముచేత వాటిస్వరములను గూర్చి కొన్ని తర్కవివాదాలు కలిగియి. భరతవర్షములొని అన్ని పౌర్వరములలోను ఈస్వరసంప్రదాయ యొక్కతయగా లేదు. ఎవరికి వారు తమ సంప్రదాయము ముందినది చెప్పకొనడము వింతకాదు. ఏది యెట్లున్నా సంస్కృతభాషాసమమువాటికి ఈస్వరపథితి

శేషబైరక చృందస్సులకు నిడివి వైపులవడినది. శుభకృత్తుడు భగీరథములానికి వర్ణనలికి చుడు, నిడుచు వర్ణములకు పట్టుకగాను, మాతాభివృందస్సులకు కొంచెముగాను నిలిచినది. పోకృత్తులుమాతాభియు మాతాభివృందస్సులకే పోకృత్తుడు మివ్వబడినది. పోకృత్తుకాదులులూ నడుచుచున్నవర్ణముల కొంచెముగా ఉన్నా, ఉన్నచోటిలో చాలావట్లును మాతాభివృందస్సుకే. ఈమాతాభిలను గణములుగా ఏర్పడుచుకొనడమున్ను పోకృత్తులెంతో కొంతవరకు రిలమచీనది. ఆమాతాభిగణపంథియాయెచు దానిదిదేశామలలో పట్టుకగా భగీరథములానికి తనిచినది

౧. పురుషులకు సామంతుల రాక్షసిత్వం ఒక్కనమన నివేదనగా కల్పించలేదు. ఈమార్గాన్ని వ్యవస్థపూర్వకంగా వాడటం సామంతులను, కొన్నిటిలో కుటుంబాలను, పరిణామించినది. తెలుగు రాక్షసిత్వం, ఆధిపత్యం మొదలయినది సామంతుల జనసామన్యతయందున్న, శ్రీలోకమందున్న నిజిత్వం. కన్యకమలలో వాటిని కత్తుల తనగా కట్టమలలో వాడుకొన్నారు. అందుచేత ఈ వ్యవస్థకు మరొకటి ఈమార్గం నివేదనగా కల్పించలేదు. కన్యకా నిర్వహణ.

౬. భారతీయలకీసలవచ్చి వాగ్విండివ పండుగలు కొన్నిమాత్ర మున్నవి. ఇట్టివాటిలో నేటి వాగివిధిభావలలో కృత్రమైన, మాత్రావ్యవస్థలనుమాత్రము ప్రచారములో ఉన్నవి. కృత్ర మునునుండిరి విశేషముగా చెప్పుచునదేదెన్ని లేదు. ఆయాభావలలో అత కృత్రమలను తేల్చుచు నేకోవో కప్రలు వాడుకొన్నార; వాటినిసార్పి లాకీసలను తమగ్రంథములలో విశేషముగా ముద్రించివారు; కాని, మాత్రావ్యవస్థలను నూర్చివిచారము చాలావట్లుగా ఉన్నది. ఇది గాక, ఒక్కొక్కభావలో మాత్రావ్యవస్థలనుమాత్రమే తెలుసుకొనదవలసి అంగగా లాభ ముండదు. అనేకభావలలో వాటిస్వరూప ముద్రిస్తూచో తెలుసుకొంటే, వాటిచరిత్రను కొంతవరకు తెలియగలడు. ఆచరిత్ర మీదుగా తెలుసుకొంటే మా మాత్రనే ఉత్తరముతో ఈవ్యాసము వాగ్ విన్నాము. ఇట్టిచరిత్రములలో ఇది కృత్రమను గనుక ఈవ్యాసములో వివర్ణాన్యములను వివ రములు లోకము లుండవులను అట్టివివర్ణను వివాదములను త్రికొల్పడానికే ఈవ్యాసము వాగ్ విన్నామనది, దీనివలె ఫలించుమైనా ఉంటే మంచిది. తేదీయేగాక ఈవిషయమునుగురించిన ఆయా భాషములలోవిశేషములైన ఒకవంతు చేర్చిన కృత్రమందిగదా.

9

శ్రీబి దిశ్చందన్సు.

[illegible]

కులకు ప్రస్తుతంగా యెక్కువ 18 43 17 726 పదువృత్తము తేర్చుచున్నది, ఇదిగాక తేర్చుక వృత్తపాదములకు ఒకపద్యములోచేర్చుచుండుట విషయవృత్తముతేర్చుచున్నది, అక్షరచ్ఛందస్యులకాక మార్కాచ్యుందస్యులమీదా ఉన్నదనిన్ని, లాక్షిణియలెన్నెవారు.

౨. పదువృత్తమునగా వృత్తములోని వాణిగుపాదములలోనికములున్న అయాస్థానములలో అక్షరములకచ్చే వృత్తము. ఇట్టివృత్తములు సంస్కృతవాచ్యములలో ఉన్నదిగాని, నేడములలో లేవు. తేర్చుకవృత్తపాదము లేక పద్యములో లేలే అని విషయవృత్తమవుతుంది. పాదమునకిన్ని అక్షరములనే నియమముగలిగి, ఈ పద్యపాద మోఛందస్యుల సంబంధించినదని సాధారణముగా చెప్పదమునకుమాత్రము పాద్యులువుతుంది గాని, పద్యములో అన్నిపాదములన్ను కదనగా అక్షరములుగలిగి ఉంటుంది చెప్పవలెను. ఇట్లే తేర్చుకపాదములు తేర్చుక ఛందస్యులకు సంబంధముగలది ఏకపద్యములో నేడములందు చేరకయును. కాని, చీటిలోమీదా సంస్కృతమునకుదకత గలవియ నును లేదు.

౩. లాక్షిణియలు ఛందస్యులకు వివరించికా, వాటిలో కొన్నిటికిమాత్రమే నేమలలో ఉదాహరణలు కనుబుతుంది. అన్నిటికంటె ఋగ్వేదములో ఎక్కువగా వాడబడినది త్రిపుష్ట; దినుకులు లలో రెండుకులుఋగ్వక్కు రీఛందస్యులో ఉన్నది. దీనికదవార ఎక్కువగా వాడబడినది గాయత్రి. యెక్కువలో వాణిగోకుంటె ఋగ్వక్కు రీఛందస్యులో ఉన్నది. ఇది సంస్కృతములో అంతరించినది. గాయత్రికదవార ఋగ్వేదములో ఎక్కువప్రచారములో ఉన్నది. ఋగ్వేదఛందస్యు; దీనికదవార అనుష్టుప్; ఈఛందస్యులోగల పద్యములు ఋగ్వేదములో గాయత్రిపద్యములలో మూడోకుంటెన్ను వి. కదవార పక్షి ఎక్కువప్రచారములో ఉన్నది. ఇదిగాక కొన్నిమిత్రులచ్ఛందస్యులకు అష్టక, పురశస్తిక, కవళ, బృహతీ, సతోబృహతీ, అతికవ్యతీ, అత్యస్తి అనేవి కొద్దిగా ఋగ్వేదములో కక బడుతుంది.

౪. కుచ్ఛచ్ఛందస్యులలో ప్రతిపాదములోను సాధారణముగా ఎనిమిదిగాని, పదకొండుగాని, పదైదుగాని అక్షరము లుంటుంది; అదనగా అయిదక్షరములు గల పాదములు కలవిమీదా కనుబుతుంది, అట్టిపాక్షరసంఖ్యల మూడుగాని, వాణిగుగాని అయిదుగాని, ఆరుగాని పాదములు ఒకపద్యములో చేరకయును. గాయత్రిలో ఎనిమిదేని అక్షరములుగల మూడుపాదము లుంటుంది. అనుష్టుప్కులో ఎనిమిదేని అక్షరములుగల వాణిగుపాదము లుంటుంది, చీటిలో రెండేనిపాదము లొక్కొక అర్థ మవుతుంది. పక్షిలో ఎనిమిదేనిఅక్షరములుగల అయిదుపాదము లుంటుంది; చీటిలో యెడటిరెండుపాదములు ఒకభాగము, కక్కునమూడు రెండోభాగమున్ను అవుతుంది. కొన్నిటిలో ఎనిమిదేని అక్షరములుగల పాదము లాదన్ను, కొన్నిటిలో ఏడున్ను ఉన్నవి. చీటిలో యెడటికానిది మహాపక్షి అనిన్ని, రెండోకానిది కక్కు అనిన్ని నేర్చు.

* కదమునకుములో అయిదుకొనులని పద్యములలోగల దైదు, వాణిగుపాదములుగలది పద్యము, నేడములలో అన్ని ముంకొనులనిన్ని వాణిగుపాదములకవు. కాని తెలుగుకంద్రోపాయమునకున ఉత్పాదములో యెడటికొనులనిమీదా పద్యము, పాదము, అక్షరములక వాడుచున్నాడు.

తీర్పువల్ల భవదేవత అక్షరములగుణము లుండును. దీనిలో మొదటి రెండున్న ఒక భాగములకొనిన రెండున్న రెండో భాగము కొన్ని తీర్పులలో రెండోపాదములుండును ఇట్టివాటికి ద్వితీయమనినను. కొన్నిటిలో మూడుపాదములుండును; దీనికి విరాట్పాదమనినను. కొన్నిటిలో అయిదుపాదములు కూడా ఉన్నవి.

జగతిలో భవదేవత అక్షరములగుణము లుండును. ద్వితీయవిరాట్పాదములో పాదమున కందుదేని అక్షరము లున్నవి.

గ. ఋగ్వేదములలోని తక్కిన ఛందస్సులు విశేషములు. సాధారణముగా గాయత్రీ జగతి ఛందస్సులు కలుస్తవి. అట్టివాటిలో ఉష్ణిత్క్ (8, 8, 12 అక్షరములగుణముల); తుర ఉష్ణిత్క్ (12, 8, 8 అక్షరములగుణముల); కపిత్త్ (8, 12, 8 అక్షరములగుణముల); బృహతి (8, 8, 12, 8 అక్షరములగుణముల); సరోబృహతి (12, 8, 12, 8 అక్షరములగుణముల); అతిశ్యం (8, 8, 8, 8, 8, 12, 8 అక్షరములగుణముల); అర్హస్తి (12, 12, 8, 8, 8, 12, 8 అక్షరములగుణముల);—ఇవి ముఖ్యములు. ఇవి కాక (1) 12, 8, (2) 12, 8, 12; (3) 12, 12, 8, 8; (4) 12, 12, 12, 8; (5) 12, 12, 12, 8, 8—మత్యం గల గాయత్రీ జగతి ఛందస్సులతో విశేషములు కూడా కన్పిస్తూ కనబడుతున్నవి.

అక్షరపాదములతో తీర్పుపాదములు కలిగిన కొన్ని విశేషపద్యము లున్నవిగాని, వాటిలో ఒక నియమములేదు. ఇట్లే తీర్పువల్ల, గాయత్రీ కలిగినవి కొన్నిన్నవి. తీర్పువల్ల, ద్వితీయ, విరాట్పాదముల కొన్నిన్నవి ఉన్నవి.

ఓ. మైత్రేయిక ఛందస్సులలో శేషము అక్షరనియమము ప్రధానమయినట్లు కనబడుతుందిగాని, గుణలఘునియమముకూడా స్పష్టముగానే గోచరిస్తుంది. ఈ గుణలఘునియమములకు ఊహా త్రాసు వాత్ర స్వరిక స్వరముల రెట్టివాధయున్న కలుగదు. శేషము అక్షరనియమమునకు సరిపోని చాలా పాదాలు ఋగ్వేదములలో కనబడతవి; అక్షరనియమమునకు సరిపోయేటట్లు చదువడానికి పాదములలో కొన్ని యామ్యలు చేసుకోవలెను.

(1) య, ఓ, అతో అంతస్థములు భవములో ఉన్నా, సంధివల్ల ఏర్పడినా, సాధారణముగా వాటిని ఇ, ఉ, ఊగా ఉచ్చరించవలెను. సామ్యము=ఓఅతు; స్వర=నుతర్; వ్యసా=ఓఅతు; విదధే=వ్యసా= విదధే=అథా.

(2) సంధిలో కలిగిన అయ్యును ప్రత్యేకముగా ఉచ్చరించవలెను; కామ్యయే = చ అయ్యయే; దిప్తియే ఇప్తియే, అథా=అథా అథా అథా; ఏప్తియే ఇప్తియే.

(3) ఏ, ఓ, అ తరువాత లోపించిన వచాన్వయమున ప్రత్యేకముగా ఉచ్చరించవలెను.

(4) మైత్రేయిక ప్రత్యేకములైన 'అథ' కు 'అథా' గాను, 'చా', 'కూర' 'మైత్రేయిక' కు 'చా', 'కు' 'అథి', 'ఏ' 'కారము', 'వికారము' 'అథ' గాను (తీర్పు=అథాన్వయము) ఉచ్చరించవలెను.

(6) కొన్ని కదములను వాగ్గలో ఉన్నట్లు చదవవలెనను. ఉదా. పాతకోశమున 'వనాక' అనిన్ని, 'మృత్యు'న 'మృత్యు' అనిన్ని, 'సువాణ'న 'స్వాణ' అనిన్ని ఉచ్చరించవలెను.

2. గురులఘువుల నియమములకూడా కొన్ని మార్పులు చేసుకోవలసి ఉంటుంది.

(1) పాదములో మొదటి అక్షరమున్ను, తుది అక్షరమున్ను గురులఘువులలో ఏదయినా కావచ్చును.

(2) ఛ, క్ల, ఘ, లను ద్విత్వాక్షరములుగా పరిగణించవలెను; అనగా వాటికి భూర్వచందున్న అక్షరము గురువౌతుంది.

(3) వీర్ణాచ్యుతవారక మరలక అయ్యుటకై, ఆవీర్ణాచ్యు వాగ్గ్యవత్తుతుంది : ఏ, ఓ, అ రథవారక 'అ' కన్నై, అవి ఏ, ఓ, అగా మారిపోయి.

(౪) కురితిగా అక్షరనియమానిన్ని, అనిర్దిష్ట గురులఘునియమానిన్ని పరిపెట్టడాని కీమాచ్చు లన్ని చేసివా, అర్థభంగముకావడా అట్టిమాచ్చులు చేసే పీలులేని ఎన్నోసార్లు విగిరిపోతవి. ఒకప్పుడొక అక్షరముచాలక పోతుంది: ఉదా. రమ తు ఆ పయస్వ పితో (ఘోరీచ్ఛందస్సు, 8 అక్షరము బుండవలెను; ఏదే ఉన్నది.) ఒకప్పుడు ఒకటో రెండో అక్షరము లెక్కువ అయిపోతవి: ఉదా. 'అగ్నిమితే! భువాం యది వృష్టే' (ఋతి, 'వృష్టే' ఎక్కువ అయినది.) 'వయం తదాగ్ర్య సం భృత! వసు' (వసు' అనే రెండవరాలు ఎక్కువ అయినవి.) తా నో విద్యాంసా మన్య వో చేత మద్య (12 ఉన్నది; 11 ఉండవలెను.) 'త మం శిశో జన యో న పన్నీ' (10 ఉన్నది; 11 ఉండవలెను.) 'త షా ము నో, [2లోనిందినది] 'మ 'నా' యజతా' (9 ఉన్నది; 11 ఉండవలెను.) 'అయం స మోతా, [2లోనిందినది] 'యో ద్విజశ్శా' (9 ఉన్నది; 11 ఉండవలెను.) 'రభీ యాః ఋష్టి మద్భి రశ్య పక్షాః' (18 ఉన్నది; 11 ఉండవలెను.)

గురులఘువుల నియమములకూడా ఆయాపాదాలలో నియమస్థానర కేసబడుతున్నది. ఉదా. ఎనిమిదవక్షరములుగలపాదములో పాధారణముగా $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$ (= గురువు; $\underline{\quad}$ లఘువు) అనగా మొదటి అగ్రములోని మొదటిదిన్ను మూడోదిన్ను, రెండో అగ్రములోని తుదిదిన్ను గురులఘువులలో ఏదయినా కావచ్చును కదకోండక్షరములుగల పాదములలో విరామమునకు భూర్వము $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$ గానది, $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$ గాని ఉంటుంది; మధ్యభాగమున్ను తుదిభాగమున్ను $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$ గానది, $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$ గాని ఉంటుంది; అనగా కదకోండక్షరములపాదములలో గురు లఘువులకూడిక $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$, $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$, $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$ గానది, $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$, $\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}\underline{\quad}$ గాని ఉంటుంది.

5. అన్ని మైత్రీచ్ఛందస్సులున్న అక్షరచ్ఛందస్సులని అనుకోవడమువల్ల ఇన్ని మార్పులు చేసు కొనడము, చేసుకొన్న ఇంకాచాలాచట్టకు కడురక నిలిచిపోవడము సంభవిస్తున్న దేదా. వాటిలో కొన్ని మాత్రాచ్ఛందస్సు లనుకొంటే చాలాదిక్కులు విడిచివేతగా అనికోస్తుంది. కేదములలో 'అర్చా, కైతారి'ను చ్ఛందస్సులు రెండే మాత్రాబద్ధములైనవి కనుమతున్నవి విద్యాంకులు చెప్పుతున్నారు. ఈమాట యెంతవరమనిజమనగా, మాత్రాచ్ఛందస్సులు కేదములలో ఉండవచ్చునే మాట సరసమైతే గదా.

౧౦. మాత్రాచ్ఛందస్సులంటే పాదమున కిన్ని మాత్రాచ్ఛందస్సులు ఉంటే అది కొండరి అనిపి
యెను; మాత్రాసంఖ్య నియంత్రుగా ఉన్నా నునుభవ్యులసంఖ్య నియంత్రుగాలేని పాదములుగల వస్తు
ముల మాత్రాచ్ఛందస్సులని చెప్పవచ్చు. కాని, మాత్రాసంఖ్యనియంత్రుకూడా లేని కొన్నిగల
ములను కొన్ని భావలలో లాక్షణికము ఏర్పాటుచేసుకొన్నారు. వ్యాసభావలలో అట్టి
సంఖ్యరాలు తున్నవి. కవిభావలలో శీర్, నిర్, శీర్, నిర్భావము; కర్నభావలలో బిర్భా,
విష్ట, రుద్రాగమము; కేవలభావలలో మార్క, ఇంద్ర, చంద్రాగమము; వీటిలో మాత్రాసంఖ్య
నియంత్రులు కనిపించవు. ఈవిషయము ఆయాభావచ్ఛందస్సులను వివరించేటప్పుడు జోధవడుతుంది.

౧౧. వైదికచ్ఛందస్సులలోకూడా ఇట్టిగణనియంత్రులు కనబడుతుంటేకూడా చూద్దాము.

1. గాయత్రి : ఒకరీతి.

అన్నివిధా శీర్లలో : క్రితము = ర, ర, అగ
యజుర్వ్యు : కేవల యు : త్విజమ్ = ర, మ, అగ
సోమతారం : రత్నధా : రమమ్ = మ, ర, అగ.

వైదికములలో రెండేసి కల్పాంకవిష్ణుగమములన్నీ ఒకలగమున్ను చేరినవి.

ii. గాయత్రి : మరీ ఒకరీతి.

మ అమ్ నో అ : గ్నై మహా : ధి = మ, ర, గ
పాహి ని : శ్వపాత్య అరా : తే = ర, మ, గ
ఉరద్వి : హే మర్తి అ : శ్మ = మల, ర, ల

మైదటిపాదములో అక్షరములసరిపెట్టడానికి 'శ్వమ్, మ 'ను అమ్' గా చతుష్టయంటారు;
కల్పాంకగణాలను సరిపెట్టుకొంటే అట్లు చేయవచ్చురలేదు. రెండోపాదములో 'నిశ్వపాత్య అరాతే,'
అని చదవడముకూడా అనురనియమము పాటించడానికే, 'నిశ్వపాత్యరాతే,' అని సంధిచేస్తే
కల్పాంకగమములను సరిపోతుంది. మూడోపాదములో 'ద్విహే' అనేదానిని 'దివిహే' అని చతుష్ట
కొంటే పాదము మొదట నలము ఏర్పడుతుంది; ఇట్టిస్వరభక్తి చేడమునకు విరుద్ధముగాదు. వైదిక
ములో పాదానికి రెండేసికల్పాంకవిష్ణుగమములన్నీ, కరుణాక ఒకనుభవ్యగాని, ఒకలభవ్యగాని కన
బడుతున్నవి.

iii. అనుష్టుప్ : ఒకరీతి

అ యత్తే : సర్పిరా : మతే = మ, ర, అగ
అగ్నై సం : అస్తీ ధా : యతే = మ, ర, అగ
విషుద్యు : మ్నం ఉత : శ్రీహ = ర, రి, అగ
అ చిత్తం : మర్తి ఏథ : ధాః = మ, రి, గ

వైదికలో రెండోపాదములో 'మమ్' వద్ద అపకలెమకాలిట్టి అది నునుభవ్యులంది; అట్లే
'య్యత్తుం ఉత' అన్నప్పుడు 'ఉ' ను వ్రేళ్ళకముగా ఉచ్చరించవలెను. 'మర్త్యేథ' అనే

మూర్తిపముకు 'మర్తి పిమ్మ' అని విరువవక్కరలేదు. ఈపద్యపాదాలలోనూనా రెండేసి కల్పాటక విష్ణుగణములు, తరువార ఒకలగనూ, నువ్వో, కవమకున్నది.

iv. అనుష్టుప్ : మరిఒకరీతి.

కేదీ | వస్య కా | తేజా = త, ర, గల

య ద్విద్రే | కా పిలత్ | పమా = మ, ర, లల

యొక్కలో పైది పుమాభాగము ; పాదముపట్ రెండేసి విష్ణుగణములు, తరువార గలనూ, లల నూ, ఉన్నది.

v. ప ద్విక్ర-

ఇదా పి | పోమ ఇక | మదే = త, ర, లగ

బిల్వో చ | కార క | ర్ధనమ్ = త, ర, లగ

క విష్ణ | వల్లి నిన్ది | జపా = నల, మ, లగ

వృత్తివ్యా | నికేతా | అహిమ్ = నగ, ర, లగ

అర్చ స్తు | ను స్వరా | క అమ్ = త, ర, లగ

పై మూడోపాదములో 'కవిష్ణ' = కవిష్ణు 'అనిన్ని, 'వృత్తివ్యా' = వృత్తిని లో అనిన్ని చదువుకోవలెను. పాదముపట్ రెండేసివిష్ణుగణములు, ఒకలగనూ

vi. త్రిష్టుప్ : ఒకరీతి.

అకా | గా ద్వి | అదితి | తేజ కు | రామః = లగ, గగ, న, గల, గగ

ఇమం | యజ్ఞం | వధితు | కోవ | మామః = లగ, గగ, న, గల, గగ

పైరెండుపాదములన్న పద్యములో అర్ధభాగము. మొదట ఒకలగమున్న, తరువార, నాలుగు కల్పాటకవృత్తిగణములన్న ఉన్నది.

vii. త్రిష్టుప్ : మరిఒకరీతి.

అస్మా | కం సం | తు భుక | వర్ణ | గోపాః = లగ, గగ, న, గల, గగ

పింప | కు సో | మం అవ | నీ వో | అద్య = లగ, లగ, న, గగ, గల

పై రెండుపాదములన్న ఒకత్రిష్టుప్పద్యములో అర్ధభాగము. మొదటిపాదము vi లో విధిలో ఉన్నది. రెండోపాదములో రెండోగణము లగముగా ఉన్నది గనుక తప్పినది; 'కు'ను 'కు' గా ఉచ్చరింపవలెనని 'మం అవ' అని అకారమును ప్రత్యేకముగా ఉచ్చరించువచ్చు; 'మవవ' అని గణపవలెను.

viii. జగతి : ఒకరీతి.

అకామ | దో వృమ్ | భో దోధ | తో వధః = నల, భ, త, ర

గమిధర | యుష్మో అ | సం అప్త | కారిఅః = త, ర, త, ర

పైరెండుపాదములను జాతీకపద్యములో సమముభాగము. 'అనామ = అనలమ' అని చదువుతే పాదమునకు బాలునివిష్ణుగణములు ఏర్పడుతుంది.

ix. జగతి : మరీజగరీరి.

అభిప్రాయము | మో న వా | చా త్రిమి | పీఠ = క, ర, ర, లు

నానివ్యంబం | తో న య | క్షా విభా | నునః = ను, ధ, ర, లు

ఇది ఒక జగతిపద్యములో సమము. రెండోభాగములో మొదటిగణము 'నానివ్యంబం' అని చదువ వలెను. పాదమునకు మూడువిష్ణుగణములు, తరువాత ఒకలలకా ఒకరొక వస్తుంది.

x. ద్విపదావిరాజ్.

క | రి పృథ | న్య | ఇ | వ్రాయె పో | మ = ల, ర, ల, క, ర, ల

పాన్ | ను ర్మిత్రా | య | త్రా | ప్లే ధగా | య = క, మ, ల, క, ర, ల

మొదటి ఒకలలుతో, గురువో, తరువాత ఒకవిష్ణుగణము, తరువాత అక్షువో, గురువో (పాధారణముగా అక్షువు); ఇది ఒకపాదము; ఇద్దరి బాలునిపాదములు.

గమ. ఇంతవరకు పద్మీపదంతా ఒకమానన. ఛందోల్కణము నేర్పరిచినప్పుడు వృద్ధిభేదముచేత వివిధముగా ఏర్పాటుచేయవచ్చును. వైదికచ్ఛందోల్కణము నేర్పాటుచేసినవారు అక్షరవృద్ధిలో ప్రవృత్తినించారు. అక్షరములకులాంగని కొన్నిటిని మాత్రాచ్ఛందస్సులుగా ఏర్పాటుచేసినారు. అక్షరములకు మాత్రాలన్న లాంగని అనేకపద్యములు మిగిలిపోయినవి. వాటిని పొందించడానికొన్ని మార్పులు చేసుకోవలె నన్నారు. అట్టిమార్పులు చేసుకొన్నా ట్లెడరని పద్యము లెన్నో నిలిచి పోయినవి. పొందినవాటికీ, పొందనివాటికీనూడా పరిపూర్ణ అక్షణము నేర్పాటుచేయవలసిన అవశ్యకత ఉన్నది. చాగ్రివిచ్ఛందస్సుప్రకారము వైదికపద్యములలోనూడా చెల్లుకుండేనూ మాడవలెనని భావ్యాసములో కూడనచేయబడినది. పరిపూర్ణపద్యే ఒకమాత్రము చిహ్నుకుండేనూ, విచ్ఛానము లీకూడనను నిరాకరింపక కానినిగురించి ఆలోచించుటగక.

గమ. ఛందోభేదములనుగురించి లాక్షణికులలో అభిప్రాయభేదము బహువిధము.

(1) పద్యభాగము వృత్తిజాతిభేదములచేత రెండువిధములు నియతవర్ణ వ్యవస్థచేత ఛందస్విధికిలిగినది వృత్తము. నియతమాత్రావ్యవస్థచేత ఛందస్విధిపొందినది జాతి. "బాలునిపాదములగురించి పద్యము; అది వృత్తము, జాతి అని రెండువిధములు. ఏకదేశస్థితమైనది జాతి; వృత్తము అక్షుగురుస్థితము" అని చాలాయథుడు.

(2) ఛందస్సు, వృత్తము, అనేది వర్ణయతాచక్రములు. వర్ణవృత్తము వర్ణచ్ఛందస్సు, మాత్రావృత్తము మాత్రాచ్ఛందస్సు.

(3) "మాత్రాక్షరసంఖ్యచేత నియతమైనవాళ్ళు. ఛందము; గురులక్షణముననేతస్వరూపముచేత నియతమైనవాళ్ళు. వృత్తము" అని ఛందోపనిషత్సూత్రము.

చందము	గాయత్రీ	ఉష్ణిక్	అనుష్టుప్	బృహతీ	మంత్రి	తిర్విష్టుప్	జగతి
అర్చి	24	20	88	86	40	44	48
లైసీ	1	2	8	4	8	6	7
అనుసీ	15	14	18	12	11	10	9
పావిత్ర్య	8	12	16	20	24	28	32
యాజుషీ	6	7	8	9	10	11	12
సామి	12	14	16	18	20	22	24
అర్చి	18	21	24	27	30	33	36
పావిత్ర్య	86	42	48	54	60	66	72

(3) గాయత్రీపాదములో 8 అక్షరములు, జగతిపాదములో 12, విరాట్పాదములో 10, తిర్విష్టుపాదములో 11, ఉంకురి. ఏచందమున ఏర్పడిన పాదములో, ఆపాదములకు నిర్దిష్టమైన అక్షరసంఖ్యతో చెప్పితే అట్టివానిని 'ఉత్తపాదము' అని పేరు. గాయత్రీకి మూడుపాదములు, అనుష్టుప్కు నాలుగు గాయత్రీపాదములు.

(8) ఉత్తపాదమైన గాయత్రీగాక, గాయత్రీలో అక్షరభేదములు కనబడుతున్నవి.

I. ఎకుష్టాంత్యత్రీ : ఆరేణిఅక్షరములగు నాలుగుపాదములు.

II. పాదవిచ్ఛేదాంత్యత్రీ : ఏడేణిఅక్షరములగు మూడుపాదములు.

III. అతిపాదవిచ్ఛేదాంత్యత్రీ : మూడుపాదములు; మొదటిపాదములో 6, రెండోపాదములో 8, మూడోపాదములో 7, అక్షరములు.

IV. వాగీగాయత్రీ : మూడుపాదములు; మొదటిది 9, రెండోది 9, మూడోది 8, అక్షరములు.

V. వారాక్షీగాయత్రీ : మూడుపాదములు; మొదటిది 6, రెండోది 9, మూడోది 9, అక్షరములు.

VI. వర్జమానగాయత్రీ : మూడుపాదములు; 6, 7, 8, అక్షరములు.

VII. పృథివిగాయత్రీ : " ; 8, 7, 6, "

VIII. ద్విపాదవిరాట్ : రెండుపాదములు; 12, 8, "

IX. త్రిపాదవిరాట్ : మూడుపాదములు; 11, 11, 11, "

(4) (అ) ఉష్ణిక్కులో ఉత్తపాదమునకు 2 గాయత్రీపాదములు, తరువాత ఒకజగతిపాదము ; 8, 8, 12 - ఈవరకు ఉష్ణిక్కు ఉష్ణిక్కులున్నవి :

i. కణ్ఠ్య = గాయత్రీ, జగతి, గాయత్రీ.

ii. తరళఉష్ణిక్ = జగతి, గాయత్రీ, గాయత్రీ.

iii. పరోష్ణిక్ = గాయత్రీ, గాయత్రీ, జగతి.

(ఆ) ఏదేని అక్షరములగు వాణగుపాదముల గలవానినిపాదా ఉచ్ఛిక్కుని పేరున్నది.

(౪) (అ) పూసాతిలో ఉక్రపాదమునకు వరుసగా ఒకజగతి, మూడుగాయత్రీలు. ఈకృతము కప్పిన పూసాతులనూడా ఉన్నది. జగతి మూడోపాదముగా ఉంటే వధ్య; రెండోపాదముగా ఉంటే వ్యంజనపాదా. (దీనిని స్కంధోగ్రిహి, ఉక్రపూసాతి అనేపేర్లునూడా ఉన్నది); వాణగుపాదముయే ఉపరిష్టాచ్ఛిపాతి; రెండవపాదముయే పురస్తాచ్ఛిపాతి.

(ఆ) పూసాతిలక్షణమును కప్పినవికూడా కొన్ని పూసాతులలోందనే పరిగణింపబడినవి.

1. తొమ్మిదేని అక్షరములగు వాణగుపాదములు.

II. వాణగుపాదములు : 10, 10, 8, 8, అక్షరములు.

III. మూడుజగతిపాదములు : 12, 12, 12 - దీనిని మహాపూసాతి అనిపేరు. దీనినే పతో పూసాతి అనికూడా అంటారు.

(౪) (అ) పంక్తికి ఉక్రపాదములో వరుసగా రెండుజగతిపాదములు; రెండుగాయత్రీపాదములు. ఈకృతము కప్పినవికూడా ఉన్నది.

1. పతాపంక్తి : జగతి, గాయత్రీ, జగతి, గాయత్రీ.

(గాయత్రీ, జగతి, గాయత్రీ, జగతి ; దీనినికూడా పేరు పతాపంక్తి).

II. పృస్తారపంక్తి : జగతి, జగతి, గాయత్రీ, గాయత్రీ; పాదములు 4.

III. ఆస్తారపంక్తి : గాయత్రీ, గాయత్రీ, జగతి, జగతి ; పాదములు 4.

IV. విష్టారపంక్తి : గాయత్రీ, జగతి, జగతి, గాయత్రీ ; పాదములు 4.

V. సంస్తారపంక్తి : జగతి, గాయత్రీ, గాయత్రీ, జగతి ; పాదములు 4.

(ఆ) పంక్తి లక్షణమును కప్పిన కొన్ని పంక్తులపేర్లు :—

1. అక్షరపంక్తి : (1) అయిదేని అక్షరములగు వాణగుపాదములు.

(2) అయిదేని అక్షరములగు రెండుపాదములు.

II. పదపంక్తి : (1) అయిదేని అక్షరములగు అందుకూపాదములు.

(2) కృతముగా 4, 8, 8, 8, అక్షరములగు అందుకూపాదములు.

III. వక్ర్యాపంక్తి : అందు గాయత్రీపాదములు.

(౫) త్రిష్టప్పుతి ఉక్రపాదమునకు ఎనిమిదేని అక్షరములగు ఆరు గాయత్రీపాదములు. త్రిష్టప్పు త్కోష్ఠివ్యంత్రి ఉక్రపాదమునకు వరుసగా ఒకత్రిష్టప్పుపాదము, వాణగు గాయత్రీలు. జగత్కోష్ఠివ్యంత్రి ఉక్రపాదమునకు వరుసగా ఒకజగతిపాదము, వాణగు గాయత్రీపాదములు.

1. పురస్తాచ్ఛోష్ఠి : ఒకత్రిష్టప్పుపాదము, వాణగు గాయత్రీపాదములు.

II. మధ్యకోష్ఠి : రెండుగాయత్రీపాదములు, ఒకత్రిష్టప్పుపాదము, రెండుగాయత్రీపాదములు.

III. ఉపరిష్టాచ్ఛోష్ఠి : వాణగు గాయత్రీపాదములు, ఒకత్రిష్టప్పుపాదము.

(8) i అయిదవరములపాదము ఒకటిన్నీ, అరవరములపాదములు మూడున్నీ ఉంటే కంఠమతి.

11. ఒకపాదము అరవరములగలిగి, తక్కినపాదములు అయిదవరములకంటే ఎక్కువగా ఉంటే కంఠమతి.

111 మూడుపాదములగుండున్నప్పుడో మధ్యపాదము కొంచెదవరములకంటే ఎక్కువగా ఉంటే దానిని పీఠికాద్యము అనిపేరు. అదధ్యపాదము తక్కినరెండుపాదములకంటే ఎక్కువఅక్షరములు కలిగి ఉంటే యదవధ్య అని అభివ్యక్తి పేరు.

(9) ఏదయి కావ్యంబుపాదమునకు వియరమైన అక్షరసంఖ్యలో ఒకటి తక్కువఅయితే నిచ్చత్ అనిన్ని, రెండు తక్కువఅయితే విరాలి అనిన్ని; ఒకటి ఎక్కువ అయితే భుక్ అనిన్ని, రెండు ఎక్కువ అయితే పురాలి అనిన్ని సంఖ్యల ఆధారముపై శ్లోకము చేయవచ్చు.

(10) పైనిపేర్లకనికాక వేదములలో అన్నిపాదములకు క్రమము అక్షరసంఖ్యలతో ఉన్నప్పుడు అవి యిట్లుంటాయి :-

ఉత్పత్తి 104 ; అభివృత్తి 100 ; సంకృతి 96 ; వికృతి 92 ; అకృతి 88 ; పుకృతి 84 ; కృతి 80. అనిష్ఠి 76 ; ధృతి 72 ; అశృతి 68 ; అప్తి 64 ; అతిశయ 60 ; కవ్య 56 ; అతికవి 52 ; అగతి 48.

3

సంస్కృతచప్పందము.

౧. పైనివర్ణనలప్రకారములలో వేదము వేదములోమాత్రము వచ్చే ఛందములను వివరించి వాడు. ఈ విధించెచ్చిరి వేదలక్షణములు. వీటిలో గణచప్పందములు, మాతృచ్ఛందములు అని రెండు విధములై న వున్నవి.

1. ఆర్య.

౨. ఆర్యులు మాతృచ్ఛందములు : ఆర్యులలో వాలుగుపాదములు ; రెండేసిపాదము లొక అర్థము. పాదములు వాలుగున్న పదుపాదములు కావచ్చును ; లేదా, 1, 2 న్ను, 3, 4 న్ను పదు పాదములుకావచ్చును. పాదములలోచేరే గణములన్నిటిలోను వాలుగేసిమాత్రమే ఉంటుంది ; అదిగా ను, గగ, ఛ, జ, స, గణములుమాత్రమే ఉంటుంది. ఆర్యులలోని వేదగణములు అగణములు కావూడదు. ఆరో గణము అగణముగాని నలముగాని కావలెను. ఆరో గణము నలముయితే అగణములోని రెండో అక్షరమునుండిన్ని కొత్తపద మారంభమవుతుంది. ఏదో గణము నలమైతే దాని రెండవఅక్షరము నుండిన్ని పద మారంభమవుతుంది. రెండో అర్థములో నలము అయితో గణముయితే, గణారంభము తోనే పదారంభమయినా కలుగుతుంది.

ఆర్యులలో రెండో అర్థము ఆరో గణము ఏకలక్షణముగా ఉంటుంది. ఆర్యులకు ఏదీగణములు, ఒకగుర్తు ఒక అర్థములో ఉంటుంది.

౩. యెడటిమానుపాదములకుఁ బాత పదము సంభూర్ణమునఁ జాది కథార్య అనిపేరు. అట్లు పదములెక్క కాలుగొగఁగములొది యొరపడితే చాది విత్తలార్య అనిపేరు. ఆర్యాద్యములఁ రెండో కాలుగొగఁగములు జగఁగములు, యెడటిది సగఁగము, మూడోది కగఁము, అయిదోది భగఁగము, రెక్కినది యథాభాగ్యమైతగా ఉంటే, చాది చపలార్య అనిపేరు. ఈ చపలాలక్షణము యెడటిసగఁములఁ మాత్రా యంటే ముఖచపల ; రెండో సగఁములొంటే జఘచపల ; రెండుసగఁములొను ఉంటే మహాచపల.

౪. ఆర్యలొని యెడటిఅర్థమువలెనే రెండోఅర్థముమాదా ఉంటే చాది గీతి అనిపేరు ; రెండో సగఁమువలె యెడటిసగఁముమాదా ఉంటే అది ఉపగీతి ; యెడటిసగఁము రెండోసగఁమువలెను, రెండో సగఁము యెడటిసగఁమువలెను ఉంటే అది ఉద్గీతి ; సగఁములొ సంభూర్ణముగా ఎదిమిది చతుర్భాగ్య గణము అంటే చాది ఆర్యాగీతి అనిపేరు.

ii. వైతాలీయ.

౧. కాలుగుపాదములుగలిగి 1,8 పాదములలో 14 మాత్రలయింపు, ౩,4 పాదములలో 18 మాత్రలయింపు ఉంటే చాది వైతాలీయ అనిపేరు. దీనిపాదములకుదివి రగఁగ ముండవలెను. వైతాలీయలొని ప్రతిపాదములకును ఒకగురుత్వచేరు వైతాచ్ఛందసక మత్తుకుంది. వైతాలీయపాదములొని కుది గణము కగఁ మునఁ జాది ఆపాతలిక అనిపేరు. వైతాలీయ 1,8 పాదములలో కుది ఆరుమాత్రలయింపు ప్రత్యేకపదముతో ఆరంభించవలెను. ౩,4 పాదములలో కుది ఎదిమిదిమాత్రలయింపు ప్రత్యేకపదముతో ఆరంభించవలెను.

౨. కాలుగుపాదములుగలిగి, పాదమునకు 18 మాత్రలయింపు మాత్రాసమకము; పాదములు గుర్వంత ములుకావలెను ; పాదములొ తొమ్మిదోమాత్రా లఘువు కావలెను. పాదములలో తొమ్మిదోమాత్రా, పన్నెండోమాత్రామాదా లఘువులుగా ఉంటే చాది కానకానీక అనిపేరు ; అయిదోమాత్రా, ఎది మిదోమాత్రా లఘువులయితే విల్లీకము ; అయిదోది, ఎదిమిదోది, తొమ్మిదోదిమాదా లఘువులయితే చిర్రా ; తొమ్మిదో, పదోమాత్రాల కలిపి ఒకగురుత్వగా ఉంటే ఉపచిర్రా ; పదు అయిదు విభముల లొను ఏడయికానరే కాలుగుపాదములు గలది పాదానీకము.

౩. పాదమునకు 18 లఘువులయొక్క కాలుగుపాదములుగలది గీత్యార్య. ఒకసగఁములొ అన్నిలఘువులు, రెండోసగఁములొ అన్నిగురుత్వలుగలది కథ. భూర్యాద్యము సర్వలఘువులు ద్వితీయాద్యము సర్వ గురువులునఁ జాది కీర్ణితి అనిపేరు. భూర్యాద్యములొ అన్ని గురువులు, కథార్యములొ అన్ని లఘువులు ఉంటే చాది సూద్య అనిపేరు.

౪. యెడటిరెండుపాదములలో 21 లఘువులు ఒకగురుత్వ, యెడటము 29 మాత్రలయింపు, కుదియెండు పాదములలో 29 లఘువులు, ఒకగురుత్వ, యెడటము 31 మాత్రలయింపు గలది మాతలిక.

ప్రాకృతచ్ఛందస్సు.

ప్రాకృతచ్ఛందస్సులో సంస్కృతమునందుకంటే ఎక్కువమాత్రాచ్ఛందస్సులు కనబడుచున్నవి. ప్రాకృతశైలిలములో నివరింపబడిన మాత్రాచ్ఛందస్సులను చాటివత్సనముతో ఈక్రింద నివరిస్తున్నాను.

i. గాథాభేదములు.

గాథాచ్ఛందస్సుకు చేరినవాటిలో (1) మొదటిపాదములో 12 మాత్రాలు, (2) అంతఃపాదము ఒక త్రయ్యైకవియనుచు ననుపరిస్తుంది; (3) రెండో, తాంబూలపాదముల అంత్యాక్షరము గురువు; (4) తేలిని బంగళ ముండదు; అనే సామ్యవియను చున్నది.

(1) గావూ : మొదట 6 మాత్రాలు ; రెండుపదభాగములు; ఒకొక్కభాగములో 27 మాత్రాలు; రెండో, తాంబూలపాదములలో పదిహేనేనిమాత్రాలు; అయిదోగణము రెండుపాద రెండులయును బండ్లకలెను నీనినిబట్టి ఒకపగము : (సంఖ్యలు అన్నిమాత్రాలకలగములకు గురువు.)

$$4+4+4+ = 12$$

$$4+4+1+4+గురు = 15$$

(2) గాథ : 67 మాత్రాలు. నీనినిపైరము సగమునకు ;

$$మొదటిపగము 4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+గురు = 18$$

$$రెండోపగము 4+4+4 = 12$$

$$4+4+1+4+గురు = 15$$

(3) ద్విగాథ : గావూలోని మొదటిపగము రెండోపగముగాను, రెండోపగము మొదటిపగముగాను చెప్పినది.

(4) ఉద్గాథ : 60 మాత్రాలు. పృష్ఠారము -

$$4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+గురు = 18$$

ఇట్లే రెండోపగము.

(5) గావీణీ : 62 మాత్రాలు.

$$మొదటిపగము : 4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+గురు = 18$$

$$రెండోపగము : 4+4+4 = 12$$

$$4+4+4+4+ (2+గురు) = 20$$

(6) సింహాణీ : గావీణీలోని మొదటిపగము రెండోపగముగాను, రెండోపగము మొదటిపగముగాను చెప్పినది.

(7) ఖండ్ర అ : 64 మాత్రలు ; 88 మాత్రలునొత్తన రెండుపదుభాగములు.

$$4+4+4=12$$

$$4+4+4+4+(3+నురు)=20$$

రెండోపగమున్ను అక్షే. ఈ పుంధ్రకమాలోనుండే నురులఘట్రులసంఖ్యనుబట్టి చేస్తున్నది:—
 పంజ (4 అ, 80 ను) ; భద్ర (6 అ, 28 ను) ; శేష (8 అ, 38 ను) ; పారంగ (10 అ, 27 ను) ; శర (12 అ, 26 ను) ; చిహ్న (14 అ, 35 ను) ; వారణ (16 అ, 24 ను) ; వదన (18 అ, 28 ను) ; నీల (20 అ, 22 ను) ; మదనకాదంబ (22 అ, 21 ను) ; శేఖర (24 అ, 30 ను) ; పర (26 అ, 19 ను) ; గగన (28 అ, 18 ను) ; విమల (30 అ, 17 ను) ; స్థిర (32 అ, 16 ను) ; సగర (34 అ, 15 ను) ; సర (36 అ, 14 ను) ; స్పృష్ట (38 అ, 13 ను) ; సేవాన (40 అ, 12 ను) ; మదకల (42 అ, 11 ను) ; నీల (44 అ, 10 ను) ; శుద్ధ (46 అ, 9 ను) ; భృ (50 అ, 7 ను) ; మంధ (52 అ, 6 ను) ; కలక (54 అ, 5 ను) ; శేష (56 అ, 4 ను) ;

ii. దోహ.

$$\text{రెండోపాదము, మూడోపాదము : } 6+4+8=18$$

$$\text{రెండోపాదము, నాలుగోపాదము : } 6+4+1=11$$

మొత్తము 48 మాత్రలు ; ఏపాదముతోను జూల ముండమాదము. పద్యములోని నురులఘట్రుల సంఖ్యనుబట్టి వీనికి చేర్చినచేర్లు కలిగినవి:—

భృతర (22 ను, 4 అ) ; భృతర (21 ను, 6 అ) ; శరభ (20 ను, 8 అ) ; శ్రీక (19 ను, 10 అ) ; మందల, శేక మండుక (18 ను, 12 అ) ; మర్కట (17 ను, 14 అ) ; కరభ (16 ను, 16 అ) ; సర (15 ను, 18 అ) ; మరాల (14 ను, 20 అ) ; మదకల (13 ను, 22 అ) ; పయోధర (12 ను, 24 అ) ; కల, శేక బల (11 ను, 26 అ) ; వానర (10 ను, 28 అ) ; త్రిశర, శేకత్రిశల (9 ను, 30 అ) ; కచ్చన (8 ను, 32 అ) ; మత్స్య (7 ను, 34 అ) ; వాహుల (6 ను, 36 అ) ; అహి (5 ను, 38 అ) ; వ్యాఘ్ర (4 ను, 40 అ) ; విహుల, శేక విహుల (3 ను, 42 అ) ; కునక (2 ను, 44 అ) ; ఉంచర (1 ను, 46 అ) ; పర్వ (48 అ).

iii. రసీకా, శేక, ఉక్తచ్ఛా.

అరపాదములు, పాదమునకు 11 మాత్రలు (4+4+8) ; మొత్తము 66 మాత్రలు. నురులఘట్రుల సంఖ్యనుబట్టి ఆయాశబ్దములకు చేర్చినచేర్లున్నవి:—

లాహంగిడి (56 అ) ; హంగీ (54 అ, 1 ను ; 62 అ, 2 ను ; 60 అ, 3 ను ; 58 అ, 4 ను) ; రేఖా (56 అ, 5 ను ; 54 అ, 6 ను ; 52 అ, 7 ను ; 50 అ, 8 ను) ; కాంశి (48 అ, 9 ను ; 46 అ, 10 ను ; 44 అ, 11 ను ; 42 అ, 12 ను) ; కంబీ (40 అ, 13 ను ; 38 అ, 14 ను ; 36 అ, 15 ను ; 34 అ, 16 ను) ; గంధీరా (32 అ, 17 ను ; 30 అ, 18 ను ; 28 అ, 19 ను ; 26 అ, 20 ను) ; వానీ (24 అ, 21 ను ; 22 అ, 22 ను ; 20 అ, 23 ను ; 18 అ, 24 ను) ; కామరూపి (16 అ, 25 ను ; 14 అ, 26 ను ; 12 అ, 27 ను ; 10 అ, 28 ను.)

పైదేవతలను వివరించడములో వ్యాఖ్యానకర్తలు తేల్చడగా వాగ్వివాద, ఈ దేవతలపట్లను దుట్టినది సుప్రమానమునకు వీలులేదు.

iv. రోలా

పాదమునకు 36 మాత్రలు ; పాదముల నుదహరణగా ఉండవచ్చును. వాలునుపాదములు. పాదములోనుదలఁపఁబడుచున్న అక్షరములకు తేల్చుకొనినది ; మంద (11 ను, 3 ల) ; కరణ (10 ను, 4 ల) ; మిథు (9 ను, 6 ల) ; తాదంక (8 ను, 8 ల) ; తాలవద్ర (7 ను, 10 ల) ; తోల (6 ను, 12 ల) ; కవల (5 ను, 14 ల) ; ఇందు (4 ను, 16 ల) ; కంభ (3 ను, 18 ల) ; చావర (2 ను, 20 ల) ; కశ్యప (1 ను, 22 ల) ; సహస్రాక్ష (24 ల) — తీర్థాల వ్యాఖ్యానములకు బట్టి యాదేవతలపట్లను వివరించుచున్నది నిట్లుండవలెను.

v. గంధానా.

తేజోపాదములలో నుదాహరణగాని, అక్షరములలోని అక్షరములు ; పరిపాదములలో నుదాహరణగాని, అక్షరములలోని అక్షరములు. వాలును పాదములు. — ఇది వ్యాఖ్యానములలో తరచునగుచు ; మాత్రావ్యక్తములలో ఎందుకులేనదో తెలియదు.

vi. చావది ఆ.

పాదమునకు వాలుగోనిమాత్రలుగల ఏడుగణములున్నవి, ఒకనుద్రవ్యము కలిపి 80 మాత్రలు. ఇట్టి వాలునుపాదములకు 120 మాత్రలు ; ఇట్టివద్రములు వాలును చెప్పవలెను. మొత్తము 480 మాత్రలు.

vii. ఘటా.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు ఏడుచతుర్మాత్రాగణములు, తరువాత మాదులఘటము ; మొత్తము పాదమునకు 81 మాత్రలు ; రెండు పాదములకున్న 62 మాత్రలు ; ప్రతిపాదములకు 10, 8, 18, మాత్రలతరువాత విరతి.

viii. ఘటానంద.

ఘటాపాదములకుంటే రెండుపాదములు ; వాని, 11, 7, 18, మాత్రలతరువాత విరతి. గణవిధము 6, 4, 4, 6, 4, మాత్రలు గలగణములుగా చేయవలెను.

ix. (1) ఛక్రుతి.

4. పాదములు, పాదమునకు 3 మాత్రలు + 8 చతుర్మాత్రాగణములు + 2 అక్షరములు ; పాద పాదమునకు 11 మాత్రలు తరువాతను, విత్తుట మిది 18 మాత్రలు తరువాతను అనగా పాదాంతమందును విరతి. ఈ వాలునుపాదములకువద్రమునకు రెండు 'ఉల్లాల' లు చేర్చవలెను. 'ఉల్లాల' అనేది 28 మాత్రల పాదము. తీర్థాల వద్రములో మాత్రల తరువాత విరతి ఉంటుంది.

ix. (2) కట్టు (' ఛవ్వుడి ' లో భేదము.)

పాదమునకు ౪, ౬, ౬, ౮ మాత్రాణుల గణములు మొత్తము 26 మాత్రాణు ; ఈగణములలో మూడోది జగణముగాని, కలముగాని కావలెను. ఇట్టిది అయినపాదములు ఒకపద్యము. ఈపద్యమునకు రెండుఉల్లాలలు చేర్చవలెను. గురులగుసంఖ్యనుబట్టి వీనిలోని భేదములకు పుత్ర్యైకముగా పేరున్నది :-

ఈక్రిందిసంఖ్యలలో మొదటిది అర్థులకు, రెండోది గురులకు తెలుపుతుంది.

కర్తి (96; ౮); సంధా (94; 1); మూర్తి (93; 3); గండా (90; 8); ఖండా (88; 4); విజ్ఞ (86; 5); వచ్చి (84; 6); కాంక్షా (83; 7); సమర్థా (80; 8); సీమా (78; 9); సీమా (76; 10); ఉత్తేజ (74; 11); వచివర్ణా (72; 12); పరిధన్యు (70; 13); కుటలు (68; 14); కుంభా (66; 15); వండా (64; 16); మక్కలు (62; 17); కుటలు (60; 18); మరణా (58; 19); కాండం (56; 20); కంఠా (54; 21); మూర్తి (52; 22); బంధా (50; 23); భీరు (48; 24); భిక్షువరణా (46; 25); బలవాదా (44; 26); రాజ (42; 27); విలిఖనా (40; 28); మూర్తా (38; 29); వంధూ (36; 30); బలి (34; 31); మేవనా (32; 32); సహస్రం (30; 33); కాలా (28; 34); కీర్తి (26; 35); సరసా (24; 36); వంధా (22; 37); అవనా (20; 38); ఉత్తంధా (18; 39); బలికం (16; 40); కురు (14; 41); మూర్తి (12; 42); అంధా (10; 43); భిం (8; 44).

ix. (3) ఉల్లాల.

కలముగా 4, 4, 4, 8, 4, 8 మాత్రాణులగణములు ; మొత్తము పాదమునకు 36 మాత్రాణు ; అట్టిదే మరికలపాదములే పద్యమవుతుంది.

' కట్టు ' లోని భేదములప్రస్తారము (వీని కట్టులీకప్రస్తారమనిపేను.)

ఈక్రిందిసంఖ్యలలో మొదటిది గురుసంఖ్య ; రెండోది అర్థుసంఖ్య.

అజయ (70-12) ; విజయ (69-14) ; బలి (68-16) ; కర్ణ (67-18) ; వీర (66-20) ; కేకాల (65-22) ; బృహస్పతి (64-24) ; మర్కట (63-26) ; హరి (62-28) ; సర (61-30) ; బ్రహ్మ (60-32) ; ఇందు (59-34) ; చందన (58-36) ; కుకుభంకర (57-38) ; క్య (56-40) ; సింహ (55-42) ; కాద్దూల (54-44) ; మార్క (53-46) ; కాళి (52-48) ; భద్ర (51-50) ; కంఠ (50-52) ; మదన (49-54) ; మర్పణ (48-56) ; కాదంక (47-58) ; శేష (46-60) ; పారం (45-62) ; పయోధర (44-64) ; కంద (43-66) ; కమల (42-68) ; మారణ (41-70) ; కరధ (40-72) ; భీమ (39-74) ; మౌగల (38-76) ; శర (37-78) ; మమర (36-80) ; సమర (35-82) ; పారస (34-84) ; పరస (33-86) ; మేర (32-88) ; మకర (31-90) ; మద (30-92) ;

శిశు (29-94) ; బుద్ధి (22-95) ; కరకల (27-98) ; భరణ (26-100) ; మదన (25-102) ; భక్తి (24-104) ; కనక (23-106) ; కృష్ణ (22-108) ; రంజన (21-110) ; శుభాకర (19-114) ; శిశువు (18-116) ; గయ (17-118) ; శశి (16-120) ; శూర (15-122) ; శబ్ద (14-124) ; పరంగ (13-126) ; మహానర (12-128) ; గగన (11-130) ; రత్న (10-132) ; నర (9-134) ; క్షీర (8-136) ; భృత (7-138) ; శిఖర (6-140) ; మహానర (5-142) ; ద్విధ (4-144) ; శంఖ (3-146) ; కరు (2-148) ; శబ్ద (1-150) ; మన (153 అ) .

X. వజ్ర పీఠం.

పాదముద్రలకు 4, 4, 4, బంగళము, మొత్తము 16 మాత్రలు ; ఇట్టిది 4 పాదములు.

Xi. అడ్రెల్లా.

4, 4, 4, 4, మాత్రలుగల బాలగంగళములు పాదముద్రలకు ; బాలగంగళము బంగళము కానాడెను. బాలగంగళములు. మొదటి రెండుపాదములకున్న, 8, 4 పాదములకున్న అంత్యాక్షరసంఖ్యను పదునెనిమిదియును పదులెనిమిదియును అడ్రెల్లాకు ' పాదములకు ' అని పేరు.

Xii. చిత్తరేఖ.

చేతిపాదములలో 16 మాత్రలు, పరిపాదములలో 14 మాత్రలు, బాలగంగళములు.

Xiii. రత్నం.

(దీనిని ' రాజగోపా, ము' అని కూడా పిలుస్తారు.)

' మొదటిపాదములో 15 మాత్రలు, రెండోపాదములో 12 మాత్రలు మూడోపాదములో 15 మాత్రలు, బాలగంగళములో 11 మాత్రలు, అయిదోపాదములో 15 మాత్రలు ; మొత్తము- 5 పాదములు, 68 మాత్రలు. దీనిని ౩౪ ' దా'తో ' చేర్చవలెను. (ii) ' దా'తో ' బాలగంగళములకు ' రత్నం ' కు మొత్తము తొమ్మిదిపాదములు, 68 + 48 = 116 మాత్రలు. పైపాదములలో ౩౪టి, మూడు, అయిదోపాదములలో కరుగగా 8, 4, 4, 4, మాత్రలుగల బాలగంగళములు, మొదటిపాదములో కుదిగిన బంగళము, నలమొ అయిదిండవలెను ; మూడు, అయిదోపాదములకుదిని రెండులక్షలు లండవలెను. రెండోపాదములో మూడుచతుర్భుజములు లండవలెను ; దీనిలో కుదిరి నలుగురు కావలెను. బాలగంగళములో కరుగగా రెండుచతుర్భుజములున్న, కరువార నాగమున్ను ఉండవలెను.

' రత్నం ' లో అయిదుపాదములలోని మాత్రాసంఖ్యనుట్టి ఏడుశేడను బుద్ధి : —

కరక (18, 11, 18, 11, 18) ; బంగ (14, 11, 14, 11, 14) ; మూల (19, 11, 19, 11, 19) ; రాజగోప (15, 11, 15, 11, 15) ; భక్తి (15, 12, 15, 12, 15) ; రాజగోప (15, 12, 15, 11, 15) ; కాంక్ష (18, 12, 18, 11, 18) .

దీనిలో ' రత్నం ' సంబంధించిన ఇతర నియమాలున్ను అనుసరించవలెను.

xiv. బోమావ ద్వి.

కాలగుపాదములు, పాదమునకు ఎదిమిది చతుర్మాత్రాగణములు, జగణము చేరనూడదు, అంటే ధ, న, గ, వల మొదలు మాత్రమే కాజ్ఞతలెను.

xv. కుండలిత.

ఒకదోహ, రచచార ఒకకప్పు చెప్పుతే కుండలిత అవుతుంది. కప్పుకు ఉల్లాలను చేర్చవలెనని నేర చెప్పునిక్కరలేదు. పాదములలో యదుక ముండవలె నడవను వీనికి ప్రత్యేకలక్షణము.

xvi. గగనాంగ.

పాదములో మొత్తము వర్ణసంఖ్య 30, మాత్రాసంఖ్య 35, పాదములోని మొదటిగణము కాలగు మాత్రాలు గలదిగా ఉండవలెను. పాదాంతమందు గురు తుండవలెను. కాలగుపాదములు.

xvii. (1) దోఅధి.

పాదమునకు వరుసగా 6, 4, 4, 4, 4, 6 మాత్రాలుగల ఆరుగణములు, మొత్తము 30 మాత్రాలు ఇట్టిది రెండుపాదములు, వాటి కుదను గురుతుండవలెను.

xvii. (2) ఝల్లణ.

రెండుపాదములు, పాదమునకు 10 మాత్రాలు, విరతి ; 10 మాత్రాలు, విరతి ; 7 మాత్రాలు, విరతి.

xvii. (3) ఖంజ.

రెండుపాదములు, పాదమునకు వరుసగా 9 నలములు, ఒక రగణము.

xvii. (4) సిఖా.

మొదటిపాదములో వరుసగా 6 నలములు, ఒక జగణము, రెండోపాదములో వరుసగా 7 నలములు, 1 జగణము.

xvii. (5) మూలా.

మొదటిపాదములో వరుసగా 9 నలములు, 1 రగణము, గగము; మొత్తము 45 మాత్రాలు. రెండో పాదము ఒక గాహాపాదము.

xvii. (6) చులితలా.

ఒకదోహపాదమునకు జలధుత్త చేర్చుతే ఒకపాదము, ఇట్టిది రెండుపాదములు.

xviii. సోరస్తా.

'దోహ' లోని మొదటిగుణము రెండోగుణముగాను, రెండోగుణము మొదటిగుణముగాను చెప్పు వలెను. అనగా ఒకటి, మూడోపాదములలో 11 మాత్రాలు, రెండు, కాలగుపాదములలో 18 మాత్రాలు- వీనిలో యదుక ముండవలెననడును ప్రత్యేకలక్షణము.

xix. చాళికి.

రెండుదశములు, దశమునకు మొదట పగలుగాని భగలుగాని అంబు రెండుగణములు ; తరువాత నలుమ, తరువాత నురువు, మొత్తము 14 మాత్రము. మొదటిదశములో 12 వర్ణములున్నవి, రెండోదశములో 10 వర్ణములున్నవి ఉండవలెను.

xx. మహాభార.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా 1 కాలుగుహార్యగణము, జగణము, 1 కాలుగుహార్యగణము, 1 జగణము.

xxi. అహర.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు 11 మాత్రము ; పాదమునకుదిగణము జగణము.

xxii. గండల.

కాలుగుపాదములు, పాదమునకు వరుసగా 4, 4, 4, 4, 4 ; నురువు = 20 మాత్రము.

xxiii. దీర్ఘ.

రెండుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా చతుర్మాత్ర్యగణము, పంచమాత్ర్యగణము, లఘువు ; మొత్తము పాదమునకు 10 మాత్రములు.

xxiv. సింహాంతరాల.

కాలుగుపాదములు ; పాదమునకు 4 చతుర్మాత్ర్యగణములు, భగణము, జగణము, గణము ఉండవలెను. అంటే, నలుమను పగలును మార్చిమే కాడవలెను.

xxv. వలంగమ.

పాదమునకు 20 మాత్రము, కాలుగుపాదములు. పాదాదిని నురువులదినిల అరుహార్యగణము, తరువాత చతుర్మాత్ర్యగణములు, తరువాత లఘువు, మొత్తముపాదమునకు 20 మాత్రములుకావలెను.

xxvi. వీలవచ్చి.

కాలుగుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా 7 చతుర్మాత్ర్యగణములు, 1 పగణము.

xxvii. హరిగీత.

కాలుగుపాదములు ; పాదమునకు వరుసగా 5, 5, 5, 5, 5, మాత్రముగణములు, 1 నురువు ; మొత్తము 28 మాత్రములు.

xxviii. తిట్టంగీ.

4 పాదములు, పాదమునకు 8 చతుర్మాత్ర్యగణములు, తుదిపాదము నురువులమే ఉండవలెను. 10 ; 8 ; 6 మాత్రులతరువాత విరతి.

xxix. దుమ్మిలట.

బాలుగుపాదములు, పాదమునకు 8 చతుర్యాత్మగణములు సరిగణములు కలయులు, తేసిగణములు గణములుగా ఉండవలెను. పాదము గుర్వంతము కావలెను, ప్రతిపాదములోను 10, 8, 14, మాత్రల కరువాక నిరతి.

xxx. పీఠ.

పాదములోకరువగా గురువు + కలము ; గురువు + కలము ; గురువు + కలము ; రగణము ;— మొత్తము 39 మాత్రలు, బాలుగుపాదములు.

xxxi. జలహరణా.

బాలుగుపాదములు ; పాదమునకు కరువగా 7 చతుర్యాత్మగణములు, ఒకసగణము,— మొత్తము 83 మాత్రలు. ప్రతిపాదములోను 10, 8, 8, మాత్రలకరువాక నిరతి. పాదముతుదిని సగణము కప్పక ఉండవలెను. తక్కినగణములలో గురులఘువులను యితేచ్ఛముగా వాడుకోవచ్చును.

xxxii. మహానారా.

బాలుగుపాదములు ; పాదమునకుకరువగా 10 చతుర్యాత్మగణములు. మొత్తముపాదమునకు 40 మాత్రలు. పాదాన్ని రెండులఘువులున్న, పాదాంతమందు గురువున్న ఉండవలెను.

xxxiii. మరహట్టా.

బాలుగుపాదములు, పాదములో కరువగా ఒక 8 మాత్రలగణము, 5 చతుర్యాత్మగణములు, 1 గణము ; మొత్తము 39 మాత్రలు ; ప్రతిపాదములోను 10, 8, 11 మాత్రలగునకరువాక నిరతి.

౪

తమిళచ్ఛందస్సు.

౧. తమిళచ్ఛందస్సులో గణవిభాగమును లాక్షణికులు తక్కినభాషలలోకలె కాక కేరవిధముగా చేసుకొన్నారు. ఆచ్ఛందస్సులకున్న తెనుగుకన్నడచ్ఛందస్సులకున్న గలసంబంధమును తెలుసుకొన బాధితులందు తమిళచ్ఛందస్సును తమిళలాక్షణికులెట్లు నిరూపించినారో చూడవలెను.

౨. తమిళచ్ఛందోలక్షణములో —

‘ కుడిరే ’ అనగా హ్రస్విక్షరము, ‘ పెడిరే ’ అనగా దీర్ఘక్షరము; పాల్లులు అర్థమాత్రాగణములు. ‘ అనై ’ అనగా ఈమాయను ప్రత్యేకముగాగూడి, వాటిలో రెండుమాయ కలిసికాని ఏర్పడి ఉచ్చరించబడేవని. దీనిని ఛందోక్షరమనరాము. ఈమొడింటికలియకనుబట్టి ‘ అనై ’ అనేది ‘ కేరేలనై ’ అనిన్ని, ‘ నిలై అనై ’ అనిన్ని రెండువిధములుగా ఉంటుంది.

3. నేర అనై:— ఒకటేటిగాని, ఒకరేడిటిగాని, ఒకటేటి + అర్థమాటిగాని, ఒకరేడిటి + అర్థమాటిగాని అయిఉంటుంది. అసగా సంస్కృతపరిభాషాభివృద్ధి ఒక లఘవో, గుణవో, అభ్యుదయి.

నిరై అనై:— ఇది నేర అనైయందు ఒకటేటి + అర్థమాటల కలగలుగుతుంది.

అసగా, టేటి + టేటి = లలయ; టేటి + రేడిటి = లగయ; టేటి + టేటి + అర్థమాటి = లగయ; టేటి + రేడిటి + అర్థమాటి = లగయ— అనేవాటిలో ఏదయినా నిరై అనై కావచ్చును.

4. నేర, నిరై లపయోగముల ఒక 'శీర్' లేక గణము ఏర్పడుతుంది. 'శీర్' లో 'నేర' యాగాని, 'నిరై' యాగాని, రెండుగాని ఉండవచ్చును 'శీర్' లోఉండే నేర, నిరై లపయోగములట్టి అయా 'శీర్' లు పరిశీలనగా చేయున్నది. నేర, నిరై లాయా 'శీర్' లలో చేరినవారే ఏదియైతే అగ్రమునుబట్టికూడా చేర్చబడినవి. అయా 'శీర్' సంస్కృతపరిభాషాభివృద్ధి ప్రసారముతో ఈగ్రమునుబట్టికూడా చేర్చబడినవి. పదాదిమధ్యములందు 'నేర' అనేది గురువుగానే ఉండవలెను. పదాంతము గురువుగాని, లఘువుగాని అయిఉండవచ్చును. ఈగ్రములలో ప్రసారముతో ఈగ్రమునుబట్టికూడా చేర్చబడినవి.

గ. 'శీర్' పరివర్తనము.

1. ఒకరేడిటి—అసగా ఒకరేడిటిగాని, ఒకరేడిటిగాని కలిగిఉండును. అయా. కాల్. ఎలర్— 'వెల్పా' అనే పద్యము అంతమందు వీరిని సాధారణముగా వాడుతారు. ఒకప్పుడు 'కాల్' వంటిదిగా 'కాల్' వంటియాపయోగ గణమునుబట్టి, 'వెల్పా' వంటియాపయోగ 'వెల్పా' వంటియాపయోగ గణమునుబట్టి 'వెల్పా' పద్యము అంతమందు వాడవలెను. అసగా నేర, నిరై ల కరువారే అర్థమాటికైన 'శీర్' కారమును చేరుస్తారు, నిండు శీర్ కారమును చేర్చవలెను అందు.

2. ఒకరేడిటి, లేక అగ్రమునుబట్టి:— వీరిని 'అగ్ర' అనే పద్యములో వాడుతారు. వీరిలో రెండు ధ్వనికరము అయిఉంది. పరివర్తనలట్టి ఇట్టి కాలగల ఏర్పడుతుంది.

(౮ = గురువు; 1 = లఘువు).

పద	నిర్మాణము	సంస్కృతపరివర్తనము	సంస్కృతములో పేరు.
నేర	= 2 నేరలు	౮౮	గగయ (బి)
		౮1	గలయ, నాగలయ (బి, నా)
టేటి	= నిరై + నేర	1౮౮	యగలయ
		1౮1	యగలయ
		11౮	యగలయ (బి)
		111	యగలయ (గ, నా.)

* పైపాటిలో 'శేమా', 'శ్రుమా' అనేమాటలను 'మా' ఉన్నది. గమక తగ్గణములకు 'మాచ్చీర్' అని పేరువచ్చినది.

కరుణిత - నిరై + నిరై -	1111	సలము (ని. ఇం)
	1110	సగము (ని. ఇం)
	1011	జలము
	1010	జగము
మానిత - శేర్ + నిరై -	011	భగము (ని. ఇం)
	010	రగము (ని. ఇం)

(iii) టా-చీర్, లేక, టణ్ణాఉరిచ్చీర్ — ఇది 'కణ్ణా' పద్యములో వచ్చేది. దీనిలో మూడు ఛందోక్షరములుంటవి మాచ్చీర్గటన్లు, చిత్తచ్చీర్గటన్లు 'కాయ' అని చేర్చవలెనని నీటిపేర్లు ఏర్పడుతవి. వాటివర్గీకరము:-

శేమాంగాయ - శేర్ + శేర్ + శేర్ -	000	మగము (ని)	001	తగము (ని. ఇం.)
శ్రుమాంగాయ - నిరై + శేర్ + శేర్ -	1100	సము (ని)	1000	యగము
	1101	సలము (ని. ఇం.)	1001	యలము
కరుణితంగాయ - నిరై + నిరై + శేర్ -	1110	సలము (రు. చ)	10100	జగము
	1111	సలము (రు. చ)	10101	జగము
	10110	జలము	11100	సగము (రు. చ.)
	10111	జలము	11101	సగము (రు. చ.)
మానితంగాయ - శేర్ + నిరై + శేర్ -	0110	భగము (రు. చ.)	0100	రగము (రు. చ.)
	0111	భగము (రు. చ.)	0101	రగము (రు. చ.)

ఈవిధమనగా మూడుఛందోక్షరములు గలవే నీటిగుడము 'కణి' అని చేరునగునక నీటికి 'కణిచ్చీర్' అనిపేరు. నీటికి 'పల్లెయరిచ్చీర్' లేక 'పల్లెచ్చీర్' అనినాడాపేరున్నది.

శేమాంగణి - శేర్ + శేర్ + నిరై -	0010	తగము (రు. చ.)	0011	తలము (రు. చ.)
---------------------------------	------	---------------	------	---------------

* పైపాటివలె, 'కణ్' అని ఉన్నది గమక నీటికి 'కణిచ్చీర్' అని పేరువచ్చినది.

త్రువిమాంశి - నిరై + శేర్ + నిరై -

౦ ౦	సలగము (రు. చ.)	1 ౦ ౦ ౦	యలగము
౦ 1	సలలము (రు. చ.)	1 ౦ ౦ 1	యలలము

కయవిలంశి - నిరయై + నిరయై + నిరయై -

1 1 ౦	సలలగము	1 ౦ ౦ ౦	యగలగము
1 1 1	సలలలము	1 ౦ ౦ 1	యగలలము
1 ౦ ౦	సగలగము	1 ౦ 1 ౦	యలలగము
1 ౦ 1	సగలలము	1 ౦ 1 1	యలలలము

మావిలంశి - శేర్ + నిరై + నిరై -

౦ 1 1 ౦	భలగము	౦ ౦ ౦	రలగము
౦ 1 1 1	భలలము	౦ ౦ 1	రలలము

17 పాదద్వీర - ఇది 'కన్య' పద్యములో సుపయోగపడుతుంది. తెల్లపద్యములో దీని సుఖ యోగింపకు దీనిలో పదకూడు పదము లున్నవి. అవి శేమా, త్రువిమా, కయవిశేష్, మావిశేష్ అనే పేర్లతో కరుణగా 'తస్యటిర్, రక్తబూ, నలుంబూ, నలునిటిర్' అశేమాంబును శేర్పదమునట్లు ఈ పదకూడుంటికిన్ని శేర్పద్యరచన ఇతన్ని నాలుగు ధంకాక్షరములుగా 'శేర్'లు ఉంటివని స్పష్టమైన:-

(1) శేమాతస్యటిర్ - శేర్ + శేర్ + శేర్ + నిరై -

౦ ౦ ౦ ౦	యలగము	౦ ౦ ౦ 1	యలలము
-----------	-------	-----------	-------

(2) శేమాతన్యా - శేర్ + శేర్ + శేర్ + శేర్ -

౦ ౦ ౦ ౦	యగము (రు.)	౦ ౦ ౦ 1	యలయత్త (రు. చ.)
---------	------------	-----------	-----------------

(3) శేమానలుమ్మా - శేర్ + శేర్ + నిరై + శేర్ -

౦ ౦ ౦ ౦	తగగము	౦ ౦ 1 ౦	తలగము
౦ ౦ ౦ 1	తగలము	౦ ౦ 1 1	తలలము

(4) శేమానలునిటిర్ - శేర్ + శేర్ + నిరై + నిరై -

౦ ౦ ౦ 1 ౦	తరము	౦ ౦ 1 1 ౦	తగము
౦ ౦ ౦ 1 1	తరము	౦ ౦ 1 1 1	తగము

(5) త్రువిమాతస్యటిర్ - నిరై + శేర్ + శేర్ + నిరై -

1 ౦ ౦ ౦ ౦	యరము	1 1 ౦ ౦ ౦	సరము
1 ౦ ౦ ౦ 1	యరము	1 1 ౦ ౦ 1	సరము

(6) త్రువిమాతన్యా - నిరై + శేర్ + శేర్ + శేర్ -

1 ౦ ౦ ౦ ౦	యగము	1 1 ౦ ౦ ౦	సగగము (రు.)
1 ౦ ౦ ౦ 1	యగలము	1 1 ౦ ౦ 1	సగలము (రు. చ.)

(7) త్రివిధాక్షరము - నిరై + శేర్ + నిరై + శేర్ -

	యాయము		యసము
	యజము		యనము
	సయము		సనము
	సజము		సనము

(8) త్రివిధాక్షరము - నిరై + శేర్ + నిరై + నిరై -

	యజగము		సజగము
	యజలము		సజలము
	యనగము		సనగము
	యనలము		సనలము

(9) కదవిశ్చక్రస్థిత - నిరై + నిరై + శేర్ + నిరై -

	జరగము		సరగము
	జరలము		సరలము
	జనగము		సనగము
	జనలము		సనలము

(10) కదవిశ్చక్రస్థిత - నిరై + నిరై + శేర్ + శేర్ -

	జయము		సయము
	జతము		సతము
	జయము		సయము
	జతము		సతము

(11) కదవిశ్చక్రస్థిత - నిరై + నిరై + నిరై + శేర్ -

	జరగము		సరగము
	జరలము		సరలము
	జనగము		సనగము
	జనలము		సనలము
	జభగము		సభగము
	జభలము		సభలము
	జనగము		సనగము
	జనలము		సనలము

(13) కదళికు సణునిబర్ - నిరై + నిరై + నిరై + నిరై -

	జరణము		వరణము
	జరణము		వరణము
	జరణము		వరణము
	జరణము		వరణము
	జరణము		వరణము
	జరణము		వరణము
	జరణము		వరణము
	జరణము		వరణము

(13) కూదిశ్శకుసణునిబర్ - శీర్ + నిరై + శీర్ + నిరై -

	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము

(14) కూదిశ్శకుసణునిబర్ - శీర్ + నిరై + శీర్ + శీర్ -

	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము

(15) కూదిశ్శకుసణునిబర్ - శీర్ + నిరై + నిరై + శీర్ -

	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము

(16) కూదిశ్శకుసణునిబర్ - శీర్ + నిరై + నిరై + నిరై -

	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము
	రరణము		భరణము

౬. ఇంతవరకున్న 'అనై, శీర్' అనునవి 'వైపుబడి'నవి. ఇవిగాక తమిళభంజములలో 'తెలుగు'వలసినవి ఎలుక, తలై, అడి, తోనై, అశీది. ఎలుకలు 'కుంద'లెలుకై (అచ్చుల, బొల్లలు), కాపైయెలుకై (అయ్యల, చీరము) అని రెండువిధములు.

'తలై' అనగా 'శీర్'నిరైల కూడిక. 'శీర్' 'శీర్' తోను, 'నిరై' 'నిరై'తోను ఘాంధికంబుంది. 'శీర్' 'నిరై' తోగాని, 'నిరై' 'శీర్' తోగాని ఘాంధికంబడదు. ఈ 'తలై' అనీ 'నిరై' విధములుగా ఉండుంది.

- (1) సోమశాఖయత్నై - మా [తేమా, భువిమా] + శేర్ ; తేమా, వాల్ + శేర్.
- (2) నిలైయశాఖయత్నై - నిశ్ [కరునిశ్, మానిశ్] + నిలై ; తేమా, మలర్ + నిలై.
- (3) పెళ్ళిర్ పెళ్ళిదలై - కాయ్ [తేమాంగాయ్, భువిమాంగాయ్, కరునిశ్గాయ్, మానిశ్గాయ్] + శేర్ ; తేమా, భూ [కల్యా, పలుపలూ] + శేర్.
- (4) ఇయ్యిచ్చిర్ పెళ్ళిదలై - మా + నిలై ; తేమా, నిశ్ + శేర్ ;—తేమా, వాల్ + నిలై ; తేమా, మలర్ + శేర్.
- (5) ఒప్పియప్పిత్తలై - కని + నిలై ; తేమా, నిలర్ + నిలై.
- (6) ఒప్పాప్పిత్తలై - కని + శేర్ ; తేమా, నిలర్ + శేర్.
- (7) కలి కలై - కాయ్ + నిలై ; తేమా, భూ + నిలై.

2. 'అడి' అనగా పద్యరూపము, పాదములో ఒకటిగాని అనేకములుగాని 'కలై' అన న ప్రది, 'అడి' అయినదిగదముగా ఉండుంది : రెండు 'కిర్' అ గలది 'విలవిడి' ; మూడుకిర్లు గలది 'వీందడి' ; నాలుగుకిర్లు గలది 'అళకడి' విదుకిర్లు గలది 'వెడివిడి' ; అరుకిర్లుగలది 'కటివెడివిడి.'

౩. 'ఘోడై' అనెదానిశి 'అనుపొగి'నము, మైత్తి' అని అర్థములు చెప్పకన్యును. (నయ్యగారు అప్పిన్మిన్మ) దీనిలో అయిదుభేదములు అన్వది ; ఈ అయిదింటిలో ఒక్కొక్కదానిలో తిరిగి ఎనిమిదేసి భేదములపొప్పున మొత్తము నలభై, మరియూడు చేరి నలభై మూడుభేదములకు లాక్షణికులారెడివారు. వాటి నీక్రింద వివరిస్తున్నాను.

I. మైలై ; మైలైత్తిలై :— పాదములలోని మొదటిఅక్షరములు మైత్తి కలిగి ఉండడము. దీనిలోని అంశచ్ఛందములు :—

- (1) అడిమైలై, తేక, ముదకమైలై :—పాదములలోని కిర్ల అన్నిటి మొదటి అక్షరములన్ను మైత్తి కలిగి ఉండడము.
- (2) ఇలైమైలై :—ప్రతిపాదములలోని మొదటిరెండుకిర్ల మొదటి అక్షరములు మాత్రము మైత్తి కలిగి ఉండడము.
- (3) పొట్టిమైలై :—మొదటికిర్, మూడోకిర్ల మొదటి అక్షరములు కదలోతామున్ను రెండోకిర్, నాలుగోకిర్ల మొదటి అక్షరములన్ను కదలోతాము మైత్తి కలిగి ఉండడము.
- (4) ఒరుకమైలై :— మొదటికిర్, నాలుగోకిర్ల మొదటి అక్షరములు మైత్తి కలిగి ఉండడము.
- (5) మామైలై :—మొదటికిర్తప్ప, తక్కిన అన్నికిర్ల మొదటి అక్షరములన్ను మైత్తి కలిగి ఉండడము.
- (6) మేల్గడువాయమైలై :—రెండోకిర్తప్ప, తక్కిన అన్నికిర్ల మొదటి అక్షరములన్ను మైత్తి కలిగి ఉండడము.
- (7) కేల్గడువాయమైలై :—మొదటికిర్తప్ప, తక్కిన అన్నికిర్ల మొదటి అక్షరములన్ను మైత్తి కలిగి ఉండడము.
- (8) మామిమైలై : అన్నికిర్ల మొదటి అక్షరములన్ను మైత్తి కలిగి ఉండడము.

II. ఇయైత్ర్య : ఇయైత్ర్యోదై :- పాదములలోని తుదిశీర్షముగాని అక్షరములుగాని మైత్రీ కలిగి ఉండడము. దీనిలోని అంశశ్లోకములు :-

- [1] అదీ ఇయైత్ర్య : ముదలియైత్ర్య - ప్రతిపాదములోని మొదటిశీర్ష తుదిఅక్షరముల మైత్రీ.
- [2] ఇయైయైత్ర్య - ప్రతిపాదములో మొదటిరెండుశీర్షల తుదిఅక్షరముల మైత్రీ.
- [3] పాటిపైయైత్ర్య - ఒకటి దిద్దిది ఒకటిగా శీర్షల తుదిమండే అక్షరములమైత్రీ.
- [4] ఒరూఅదియైత్ర్య - మొదటిశీర్ష వాణిగోళింల తుదిఅక్షరములమైత్రీ.
- [5] మూలైయైత్ర్య - తుదిశీర్షతప్ప, తక్కినశీర్ష తుదిఅక్షరములమైత్రీ.
- [6] మేల్గడువాయైత్ర్య - రెండోశీర్షతప్ప, తక్కినశీర్ష తుదిఅక్షరములమైత్రీ.
- [7] శీర్షకైయైత్ర్య - తుదిశీర్ష తమకశీర్షతప్ప, తక్కిన శీర్షతుదిఅక్షరములమైత్రీ.
- [8] ముటిగైయైత్ర్య - అన్నిశీర్షలోని తుదిఅక్షరములమైత్రీ.

* ఇ, ఐ, క, మ, ఓ, య, ర, ల, వ, య, శ, లతో వద్యములంత మొండేట్లు రచించడానికే కూడా 'ఇయైత్ర్య' అనిపేరున్నది.

III. ఎదురై : ఎదురైయైత్ర్య :- పద్యమందలి ప్రతిపాదములోని రెండోఅక్షరములు పొందికగలిగి ఉండడము. దీనిలోని అంశశ్లోకములు :-

- [1] అదియైదురై : ముదలియైదురై - అన్నిపాదములలోని మొదటిశీర్షలోని రెండోఅక్షరము పొందికగలిగిఉండడము.
- [2] ఇయైయైదురై - అన్నిపాదములలోని మొదటిరెండుశీర్షలోని రెండోఅక్షరములపొందికగలిగి ఉండడము.
- [3] పాటిపైదురై - అన్నిపాదములలోని శీర్షలో ఒకటిదిద్దిది ఒకటిగా రెండోఅక్షరములు పొందికగలిగి ఉండడము.
- [4] ఒరూతుమైదురై - అన్నిపాదములలోని మొదటి వాణిగోళిలోని రెండోఅక్షరములు పొందికగలిగి ఉండడము.
- [5] మూలైదురై - అన్నిపాదములలోని తుదిశీర్షతప్ప, తక్కినశీర్ష రెండోఅక్షరములు పొందికగలిగిఉండడము.
- [6] మేల్గడువాయైదురై - అన్నిపాదములలోని రెండోశీర్షతప్ప, తక్కినశీర్ష రెండో అక్షరములు పొందికగలిగి ఉండడము.
- [7] శీర్షకైదురై - అన్నిపాదములలోని తుదిశీర్ష తమకశీర్షతప్ప, తక్కినశీర్ష రెండో అక్షరములు పొందికగలిగి ఉండడము.
- [8] ముటిగైదురై - అన్నిపాదములలోని అన్నిశీర్ష రెండో అక్షరములు పొందికగలిగి ఉండడము.

* ఎదురైలో మరొకప్పుడు భేదములుకూడా ఉన్నవి:

[1] కడైయగడన్ :- పర్యయలోని పృతిపాదములోని మొదటికిర్ మొదటి అక్షరములప్పు అన్ని పాదములలోని కక్కిన అన్ని అక్షరములను పొందికగలిగి ఉండడము.

[2] ఇడైయగడన్ :- వైచానంటిజాని, పాదములలోని అక్షరములు ఒకటివిడిచి ఒకటిగా పొందికగలిగి ఉంటుంది

[3] కడైయగడన్ - పెరెండు విధములుగాక కక్కిన ఎట్టిపొందిక అయితా కడైయగడన్ అవుతుంది.

[4] ఆకైడున్ - మొదటిపాదము మొదటిఅక్షరములకువారే య, ర, ల, య, అనే అక్షరములుంటే, చాటిని కక్కిన ఎదున్ పదములలో కావలసినప్పుడు విడిచివేయవచ్చును. అట్టిచాటి 'ఆకైడున్' అనిపేరు.

[5] పటియెడున్ - మొదటిరెండుపాదములలోని, ఒకప్పుడు మొదటి మూడుపాదములలోని, రెండో, మూడో అక్షరములపొందిక.

[6] పెడియెడున్ - కీర్ణాచ్చులతోమోడిక ఏర్పాటులేనా ఎదున్ అవుతుంది. అట్టిది పెడియెడున్ అనిపించుకొంటుంది. ఉ.చా. ఆచా...మామా...మామా...ఏనీర్...

[7] ఇనయెడున్ - పర్యయలో ఒకలేకదమునకువెండిన హల్లులపొందిక. ఇది మూడువిధములు -

(i) విలినయెడున్ - య, చ, ట, త, ప, అ, య లేదులో తాము పొందిఉండడము.

(ii) మెలినయెడున్ - వి, ఇ, వి, న, మ, క్, య లేదులో తాము పొందిఉండడము.

(iii) ఇడైయనయెడున్ - య, ర, ల, ప, య, త్, య లేదులో తాము పొందిఉండడము.

IV. మురడై ; మురడైడై - పరస్పరమునిరోధము గలములతో పద్యము చెప్పడము ;

ఉ.చా : ఇరులోపఅర్థస్సు మానీర మరుద్దీన్

నిలత్రిగునిద్దర్లు మోతులు లొరుక్కై.

(నిర్వహించుకొన్న పీటెటరె పల్లగాడుకొన్న పీటికోక్క; తెన్నెలపొంగులు పడిఉన్నలో అన్నట్లు తెల్లనిఇరుక కనబడినది.)

దీనిలోని అంతర్భేదములు :-

[1] అడిమరడై ; ముదన్ మురడై - పాదములలోని మొదటికిర్లకు విరోధము.

[2] ఇడైమరడై - పృతిపాదములోని మొదటిరెండుకిర్లకు విరోధము.

[3] పాటిప్పుమరడై - పాదములలోని ఒకటివిడిచిఒకటిగాగల కీర్లకు విరోధము.

[4] ఒరూడిమరడై - పాదములలోని మొదటి, తాళుగో కీర్లకు విరోధము.

[5] మాపైమరడై - పాదములలోని మొదటిరెండు కక్కినఅన్నికీర్లకు విరోధము.

[6] మేల్గడమాయమరడై - పాదములలోని రెండోకిర్లకు కక్కిన అన్నికీర్లకు విరోధము.

[7] లేళ్ళకుడువాడుచురడ - పాదములలోని తుదిపాదముకీర్తతప్ప, తక్కిన అన్నికీర్తలకును విరోధము.

[8] ముక్తియురడ - అన్ని పాదములలోని అన్నికీర్తలకున్న విరోధము.

V. అశ్వపైదొడ్డ - పద్యములోని గణములతోనును అక్షరములకు పాడుగించడము.

[అక్షరములకు లెండువిధములుగా పాడుగించవచ్చును ; (1) ఉయిరశ్వపైదొడ్డ - పదము అదియందుగాని, మధ్యగాని, అంతమందుగాని ఒకటిగానున్నట్లు పాఠ్యాన్ని చేర్చడము : ఉదా. ఈడై - ఈడై ; పదాడై - పదాడై ; ముట - ముట ; మొద. వీనిలో 1 ఇయిరశ్వపైదొడ్డ, 11. ఇయిరశ్వపైదొడ్డ, అని లెండుభేదములున్నవి. (2) ఒకపైదొడ్డ - ఒకటో లెండో ప్రాంతాక్షరములకనుకార పదమధ్యమందుగాని, పరాంతమందుగాని వచ్చే త. య, ల, న, మ, య, య, ల, క, యి (అయిదు) లకు పైదొడ్డము కల్పించడము : ఉదా. అరకతగకు ; మురకకకా ; మడకకక ; అయిదు ; తొకకక ; చిల యి యి ; మొ.]

‘అశ్వపైదొడ్డ’ లోని అంశపదములు -

[1] అదియశ్వపైదొడ్డ - మునకపైదొడ్డ - పృథిపాదములోని మొదటికీర్తలో అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

[2] ఇయిరశ్వపైదొడ్డ - పృథిపాదములోని మొదటిరెండు కీర్తలలోను అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

[3] పాటపైదొడ్డ - పృథిపాదములోను ఒకటివిడివిడిగాగల కీర్తలలో అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

[4] ఒకపాదపైదొడ్డ - పృథిపాదములోను ఒకటో, కాలుగోకిల్లలో అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

[5] మునకపైదొడ్డ - పృథిపాదములోను మొదటికీర్తతప్ప, తక్కిన అన్నికీర్తలలో అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

[6] మేల్గడువాయకపైదొడ్డ - పృథిపాదములోను లెండోకీర్తలొకప్పు తక్కిన అన్నికీర్తలలోను అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

[7] లేళ్ళకుడువాడుచురడ - పృథిపాదములోను మొదటిపాదముకీర్తలోనిప్పు తక్కిన అన్ని కీర్తలలోను అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

[8] ముక్తిపైదొడ్డ - అన్ని పాదముల అన్నికీర్తలలోను అశ్వపైదొడ్డ చేర్చడము.

ఇక్కడను తొడలో నలరై భేదములయినవి. ఇవిగాక మరిమాడున్నవి.

VI. అపాదము; అపాదపైదొడ్డ - ఒకపద్యములోని మొత్తమది అక్షరముగాని మాటగాని, మాటలుగాని, కదవాదిపద్యము మొదలకు తిరిగిరావడము.

VII. ఇరపైదొడ్డ - ఒకపాదముగాని, మాటగాని పృథిపాదములోనికీర్తలలో పదమేక రావడము.

VIII. పైదొడ్డ (మొదలమొదటిపాదపైదొడ్డ) - ఎట్టిపాదముగాని మొత్తముగాని అక్షరమేక.

౯. తమిళములో పద్యమునకు 'పా' అని పేరు. దీనిలో (1) వెన్నా (2) అక్షరన్నా, లేక ఆశిరియప్పా (3) కలిప్పా (4) కట్టిప్పా (5) మణుప్పా, అని అయిదు భేదము లున్నవి. ఈ భేదము లాశోక్కులు పా, కాడికై, చిరుక్రమ, అని తిలగి నూడు భేదము లున్నవి.

1. వెన్నా :— బాలగుపాదములు ; మొదటి నూడుపాదములలోను బాలుగేసి కిర్లు. మా, చిళ్, కాయ్, చ్చిర్లు నుమాళిము బాదవలెను ; కాయ్ + నేర్, మా + చిల్లె, చిళ్ + నేర్, అనే వెన్నలె లనుమాళిము బాదవలెను. తక్కిన కిర్లు, చ్చిల్లెలు రామాదను. ఈపద్యమునకును కాల్, మలరలు గాని, కాళు, పిలవ్వలుగాని కచ్చక రావలెను బాలగుపాదములలోను ఒక్కటే ఎదుగై రావచ్చును; లేదా మొదటి రెండుపాదములకు ఒక ఎదుగై, తక్కిన రెండంటికి ఒక ఎదుగై రావచ్చును.

వెన్నా అయిదువిధములుగా ఉంటుంది : (1) కులల్ వెన్నా (రెండోపాదములు) ; (2) సిన్చియల్ వెన్నా (నూడుపాదములు) ; (3) నేర్ల వెన్నా (బాలగుపాదములు, రెండోపాదములలోని కుదికిన ఏక పదముగా ఉండవలెను ; ఈనల్ అపాదములలోని మొదటిరెండు కిర్లు ఎదుగై కలిసి ఉండవలెను.)

(3) ఇన్నిల వెన్నా (బాలగుపాదములు ; కాని, నేర్ల వెన్నాకు గల ప్రత్యేక నియమము దీనికి లేదు. దీనికును తక్కినవోల్ (సంపూర్ణ పదము) ఉన్నా, కాని ఎదుగైయున్న మొదటిరెండుకిర్లు ఎదు గైయున్న ఒక్కటే అయిఉంటుంది బాలగుపాదములలోను ఎదుగై ఒక్కటిగా ఉండకపోయినా, అపద్యమునకు ఇన్నిల వెన్నా అని పేరుంటుంది.

(4) పంబల్ వెన్నా :— అయిదునుండి పన్నెండుపాదములవరకు గల వెన్నా.

(5) కలివెన్నా :— పన్నెండుకంటే ఎక్కువపాదములతో వెన్నా.

II. ఆశిరియప్పా, లేక, అక్షరన్నా :— దీనిలో సాధారణముగా రెండేసి అనెలుగల కిర్లుంటుంది. ఇట్టికిర్లు పాదమునకు ఆ రుండవలెను ; అనగా పాదము కడిగెడిదిగా ఉండవలెను.

నేర్ల ఆశిరియప్పాలో కుదిపాదమునకు వెళుకపాదములో నూడుకిర్లును, తక్కినపాదములలో బాలుగేసికిర్లున్నవి ఉంటుంది.

చిల్లె మట్టి ఆశిరియప్పాలో అన్ని పాదములలోను బాలుగేసి కిర్లుంటుంది.

ఆశిరియచిరుక్రమంలో మొదటిపాదములో వరుసగా ఏకీర్లుంటువో, తక్కినపాదములలో కూడా వరు సగా అనేకిర్లు రావలెను.

III కలిప్పా :— పాదమునకు బాలుగుకిర్లు ; అది సాధారణముగా కాయ్ చ్చిర్లు.

(1) కరత్తల్ కచ్చక్కలిప్పా : దీనిపాదములలో కాయ్ చ్చిర్లు ఇటుంటిదిగా ఉండవలెననే నియమములేదు.

(2) కిలిరుక్రమ :— మొదటిపాదములో వరుసగా వచ్చే బాలుగుకిర్లే వరుసగా తక్కిన పాద ములలోను వచ్చు.

(3) కలిక్రమ :— మొదటిపాదములో వరుసగా వచ్చే అయిదుకిర్లే తక్కినపాదములలోను వరు సగా రావలెను.

(4) కట్టకైకలిక్తులై:— అయిదేసికిందల వాణగుపాదములు; పెండటివాణగుకిందలై ఈ రకై ప్రియగాను; అయిదోది విశంగాయిచ్చిర్గాను ఉండవలెను. ప్రితిపాదములోను ఒకటికి తెల్లలై రావలెను పాదాదిని శేరకై వస్త్రీ, ప్రితిపాదములోను ఒకటై కాక 16 అక్షరములు రావలెను. పాదాదిని రైలకై వస్త్రీ, ప్రితిపాదములోను 17 అక్షరములు ఉండవలెను; కుదిఅక్షరము 'ప' అయి ఉండవలెను.

VI. వజ్రపాదము:— ఒకొక్కపాదములో రెండుగాని, మూడుగాని శిబిందవచ్చును. వజ్రపాదములో మూడేసికిందల వాణగుపాదములు, వజ్రపాదములో రెండేసికిందల వాణగుపాదములు.

V. మరుపాదము:— ఈ వద్యములో పెండట తెల్లపాదములురెండున్ను, తరువాత ఎన్నయినా అక్షరపాదములున్ను వస్త్రులు.

అంధ్రకర్ణాటక వృందములు

౧. అంధ్రకర్ణాటక భావలవందము పాధారణముగా ఒక్కటిగా ఉండవలెనై ఆరెడింటిని ఇచ్చుట శేర్మివచ్చుటవచ్చును. అయాధందముల శేర్మలోగాని లక్షణములోగాని భేదములుంటే చెప్పరాదు.

౨. సంస్కృతమాత్రా వృందములు కొన్ని అంధ్రకర్ణాటక వృందములలోనూడా ఉన్నవి కాని, వీటిలో కొన్ని విశేషములును లేరవ్వడినవి.

(1) సంస్కృతములోని నైతాలీయక శేషపాదములలో 14 మాత్రలు, పరిపాదములలో 16 మాత్రలు, పాదములంతయును రగణము ఉండవలెను. కన్నడ నైతాలీయలో పాదములకు మాత్రలున్నవి, నియమము లేనిపాదములలో 6 మాత్రలు, రగణము, లగణము అనిన్ని, పరిపాదములలో 8 మాత్రలు, రగణము, లగణము అనియేర్పడినవి. సంస్కృతనైతాలీయపాదములకు ఒకగురుత్వలేరున్నే ఎన్ను కొనచ్చాండనకనుక నైతాలీయభేద మేర్పడుతుంది. అట్లే కన్నడనైతాలీయకు ఒకగురుత్వ లేదు నైకన్నడకొనచ్చాండనక మేర్పడుతుంది. సంస్కృతములో అపారంభిక, పూర్వవ్యక్తి, ఉచీచ్యవ్యక్తి, ప్రివ్యక్తి, పువ్యక్తి, చాదనానికి, అపరాంతిక, అనే మరొన్ని నైతాలీయభేదములున్నవి. కన్నడ భండములలో వాటిని చెప్పలేదు.

తెనుగులో అప్పకవి 'నైతాలీయ' కొనచ్చాండనములు అనేవద్యములకు లక్షణమును కన్నడ నైతాలీయ, కొనచ్చాండనములకునై చెప్పినాడు. సంస్కృతములోచెప్పిన పునర్వక (వపుర్వక ?), అపారంభిక, పరాంతిక (అపరాంతిక ?), చాదనానికి(ని), పూర్వవ్యక్తి, ఉచీచ్యవ్యక్తులనునూడా అప్పకవి ఉదాహరించిగాడు. కాని, సంస్కృతములో నైతాలీయపాదముకుంది గగణముంటే అపారంభిక అవుతుంటేంటి, అప్పకవి భ, గగణము ఉండవలెనన్నాడు. పాదములలో అయిదోండుగురు దాని భూర్వమునున్న అక్షరముతోకలిసి ఏకపాదము యంటే అది పూర్వవ్యక్తి అవుతుంటది సంస్కృత

పాళీచ్యవృత్తిలక్షణము; పరిపాదములలో ఏడోమాత్రావిక, తొమ్మిదోమాత్రావిక విభాగించిఉండి, పరిపాదాలలో అట్టివిభాగం లేకపోతే పాళీచ్యవృత్తి అని అప్పుకని చెప్పవచ్చును. చేరిపాదములలో మాడోమాత్రా దానితూర్వపుమాత్రతోకలిసి యోగపడకుండుంటే ఉపచ్యవృత్తి అని సంస్కృతలక్షణము; అప్పుకని దక్షిణాంతిక అనే ఒక కేయకత్వింది దానివలె నదిలే పాదములగలది ఉపచ్యవృత్తి అన్నాడు. దక్షిణాంతికకు చేరిపాదములలో ఘ, ఘ, అక్షరములప్పు, పరిపాదములలో ఘ, ఘ, ర, నలుగురు ఉంటు వనిన్ని, విరతులు చేరిపాదములలో ఏడింటును, పరిపాదములలో తొమ్మిదింటును ఉండునని అప్పుకని లక్షణము.

(౩) కన్నడములో వాచిగానె అనే ఒక ఛందస్సుకు లక్షణముగా అనుష్టుప్చ్యవృత్తిపాదములు మూడుంటునని చెప్పబడినది. పాళీకృతచ్ఛందస్సులలోని గాథాలక్షణమున కిది సరిపోయి, తెనుగుఛందస్సులో గాథాలక్షణమే స్ఫురింపజేసేది. ఈ గాథ సంస్కృతములో కూడా లేదు. కైముల పాళీకృతచ్ఛందస్సును తమ కాలక్రమంలో విరివిగా వాడివారు. కన్నడములో కైవవాబ్బయి మెట్టకగా ఉన్నట్లు తొల్లింటికాశ్యయలకల్ల తెలియజేస్తున్నది. కన్నడములో కూడా గాథాఛందస్సుకు ప్రాచార మంతగా లేకపోయినా, వాగవర్ణ్య ఆ సంప్రదాయముననుసరించి గాథను స్ఫురించినాడు; కాని, దానిలక్షణమును పరిగాచెప్పలేదు. తెనుగులో కూడా కన్నడముతూర్వము కైవవాబ్బయియున్నప్పుడు గాథ మిక్కిలి ప్రచారములో ఉండిఉంటుంది. ఈ కైవచ్ఛందస్సుకు నిరిపిస్తూ కాలోలు కని “గానకు దీనిలే చదివి - గాథలు కల్పిత్తు తెనుగువా” కని చెప్పినాడు.

(౪) సంస్కృతచ్ఛందస్సులో చెప్పిన మాత్రాసమకములలో చిత్తి, ఉపచిత్తి, చిత్తిలరె, అనే వాటిని కన్నడమాత్రాచ్ఛందస్సులుగా వాగవర్ణ్య వివరించినాడు; కాని ఇవి కన్నడములో మూడు పాదములు గలవి. సంస్కృతములో చిత్తి, ఉపచిత్తిలు వాలుగుపాదములుగలవి. కన్నడచిత్తి, ఉపచిత్తి, చిత్తిలరెలు కన్నడతీర్థదినినాడ ఆ భారవడిఉన్నది కన్నడతీర్థదిలో మొదటిపాదములో అయిదోమాత్రాగలదిగాను వాలుగున్న, రెండో, మూడోపాదములలో రెండోగణములు బ్రహ్మగణములున్ను ఉంటుని మొదటిపాదమునకు ౨0 మాత్రాలు, రెండోపాదమునకు 17 మాత్రాలు, మూడోపాదమునకు 18 మాత్రాలు ఉంటుని తక్కినగణములు ఆయాపాదముల మాత్రాసంఖ్యకు సరిపోలేనట్లు చెప్పుకోవలెను. ప్రతిపాదములోను తీర్థదిలోని ఆరో, వడో ఘాసములలో యద్యగణముతో బ్రహ్మగణమునూడి, తీర్థపది విష్ణుగణము అయితే చిత్తి ఆయెనుంది. ఉపచిత్తి, చిత్తిలరెల లక్షణమును గురించి అనేక పాఠభేదములుండడముచేత దాని లక్షణమును పరిగానిర్వచించ వలెలేదన్నది.

తెనుగులో అప్పుకని ఉపచిత్తిను వాలుగుపాదములుగలదిగా చెప్పినాడుగాని మాత్రాసమకముగా చెప్పలేదు; దానిని అర్థపడుముగా చెప్పినాడు :- 1, 8 పాదములలో మూడు పగణములు ఒకపగణము, 2, 3 పాదములలో మూడుపగణములు ఒకపగణము.

(౫) ఆర్యావారిలోనేను ఛందస్సులను కన్నడతెనుగులొక్కటిగానూ వినరించినారు. సంస్కృతపాళీకృతార్థములన్న కన్నడము, తెనుగులొక్కటన్న లక్షణములొక్కటే కాని, తెనుగు

కన్నడములలో యెడటిపాదము గుర్వాదిఅయితే తక్కినపాదములున్న గుర్వాదులుగాను, అహ్మదిఅయితే తక్కినపాదములున్న అహ్మదులుగాను ఉండకలెననే నిమిత్తమున్నది. ఆర్యులలో సంస్కృతములో ఆర్యాగీతిఅనిన్ని, పోర్త్యుగములో భండనీ అనిన్ని తెలుగులోని మాతృమ తెలుగు కన్నడములలో కందమనేమనో ఎక్కువప్రచారములో ఉన్నది; తక్కినవి వేదము అక్షరాగ్రంథ స్థిరములు. అప్పకవి కథ్య, దిశ్రుల, చపల, ముఖచపల, జఘనచపలలను కందభేదములుగా వివరించి వాడుగాని అరవీచ్చిన అక్షరములు అయితర్యులకు తగిలినవికాని, కందములకుకాదు కన్నడములో కందగ్రామనే ఒకఆర్యాభేదము చెప్పబడినది. వీనిత్రూర్వాగ్ధము కందఅక్షరమును అపరార్థము ఆర్యాఅక్షరమును కలిగిఉన్నది. ఇది సంస్కృతపోర్త్యుతాంధ్రములలో చెప్పబడలేదు.

(6) కావ్యకర్త కన్నడములో మందానిల, లలి, ఉత్పల (ఉత్పాన) అని మూడువిధములరగదల చెప్పివాడు. ఇది మాతృకాకావ్యకములు. ఇది కావ్యమునకు సరిపోలేదు. ఒక్కోపాదములో లలితకు 20 మాత్రాలు, మందానిలకు 16 మాత్రాలు, ఉత్పానకు 24 మాత్రాలు ఉంటవి. వీటిలో మందానిలము తెలుగులోని మధురగతిరగదలము, లలిత ద్విరదగతిరగదలము, ఉత్పానమునకున్న సరిపోలేదు.

అప్పకవి రగదలలైన తాళియభేదములన్నాడు; కాని, తమూటకు సంస్కృతిచ్చుండవలసి అధారములేదు. అప్పకవి (1) పాదప్రచారము (2) తుగ్గలక్ష్యము (3) విజయభంగము (4) ద్విరదగతి (5) విజయభద్రము (6) మధురగతి (7) పాదలి (8) పాదలి (9) క్షుద్రగతి, అని తొమ్మిది విధములరగదలను వివరించివాడు. ఉత్పానమును ప్రత్యేకముగాచెప్పివాడు.

కావ్యకర్త మందానిల, లలిత, రగదలల పాదమాతృకాసంఖ్యమాత్రము చెప్పి ఊరకాన్నాడు. అప్పకవి వాటికిరెండుపాద మధురగతికి ఒక్కోపాదమునకు వాలుగనిమాత్రాలగణములు వాలుగనిన్ని అగణములలో అగణము చేసెదనిన్ని, ద్విరదగతిరగదల పాదమునకు అయినేనిమాత్రాల వాలుగని అయి అనిన్ని చెప్పివాడు.

అప్పకవిచెప్పిన తక్కిన రగదలలో పాదమునకు పాదప్రచారమునకు వాలుగుమాత్రాలగణములు; పాదలిగతిని మధురగతిని ఒక్కోపాదములో భేదముకావరాదు. మధురగతికి అగణములేక వాలుగుమాత్రాల గణములు వాలుగన్నాడు; పాదలిగతి నల, ప, ధ, గగణములలో కేరయవా వాలు గన్నాడు; ఇతే అగణముగాక మిగిలిన వాలుగుమాత్రాలగణములు.

పాదలిగతి 14 మాత్రాలని మాత్రము అప్పకవి చెప్పివాడు. అతడు చూపినఅక్షరమునట్టి అగణము కాని వాలుగుమాత్రాలగణము, ఒకమూర్త్యగణము, అట్లే తక్కినఅర్థమును అయినట్లు చెప్పవలసి ఉంటుంది.

క్షుద్రగతికి పాదమునకు 28 మాత్రాలని అప్పకవిచెప్పిన ఉదాహరణమును బట్టి అగణముకాని వాలుగుమాత్రాలగణము మూడున్న ఒకలలమున్న ఒకపాదమునకవి చెప్పవలెను.

మిగిలినవాటిలో తురగత్యగణము రెండుపాదప్రచారములుచేసి, విజయభంగము వాలుగుపాద ప్రచారములు చేసి కలుగుతున్నది. విజయభద్రము ద్విరదగతినిరెట్టింపగా కలుగుతున్నది.

కవిజాగృతములో రుద్రలనుగురించి చెప్పలేదు. అనంతకు చెప్పిన వ్యవధిగతున, హరిణగతి కగడ అనన్త, అప్పకవి చెప్పిన బాటిగిన్ని సదగలో భేదమున్నది. చూడండి :-

వృషభగతి.

అప్పకవి : ఇరువదియొనిదివిభుత్తులు పది - యొనిది విశ్రాంతియుఁ గూర్చి

అనంతకు : శ్రీనివాసు పంతులీదరుఁ - శ్రీ కృపాలగురుం దలంచెద.

హరిణగతి.

అప్పకవి : సుహరి పదియు - బాలుగు అమలు

అనంతకు : శ్రీనివాసు భ - లింతు లేకని.

కగడలలో కన్నదమునఁబెప్పబడిన ఉత్పాదము తెనుగునలేదు ; కన్నదములో వీరిపాదమునకు మూడుమాత్రములు కి గణములు చెప్పబడినవి. దేశియమాత్రాగణవృందములలో కన్నదమున మిరి ఒక ఉత్పాదము చెప్పబడినది. వీరికిన్ని తెనుగు ఉత్పాదమునకున్న అవకాశములేవి.

(8) వీరిపదవ్యవహితము కన్నదములో పాదమునకు వరుసగా అయిదుమాత్రాగణములు ఆరున్ను, మూడుమాత్రాగణములు (అగమతస్సు) రెండున్ను ఉంటుంది. అట్టివి బాలుగుపాదములు. వీరి కొక అటగీతకు లేదస్తాదు. తెనుగువీరిపదవ్యవహితములో ఆ రెండొక్కణములున్ను, రెండుమాత్రాగణములున్ను గల పాదములు చెప్పబడ్డవి. అనగా కన్నదపాదములలోని గణములలో తెనుగులోఉండే వల, భ, ఘ, అనేవి ఉండవు ; వగ, ర, క, లు మాత్రా ముంటవి.

కన్నదములో వీరిపదవ్యవహిత మ్రచారములేదు. తెనుగుకవులు చాది ననేకవిధములుగా వాడు కొన్నారు. తెనుగులాక్షణికులు చాది ననేక భేదములకు కల్పించినారు.

తెనుగులోని వీరిపదవ్యవహితములనుగూర్చివిచారమును మ. రా. శ్రీ. గిడుగు వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు చాదిశ్చవాద మ్రచురించిన అనంతవిభంధము ఉపోద్ఘాతములో (పుటలు 87-88) చక్కగచేసినారు. చరిత్రకచర్యణముగా ఇక్కడ విచారము తిరిగిచేయవక్కరలేదు. పాతకులు ఆ ఉపోద్ఘాతమును చూడకలెను.

(9) అటగీతిలక్షణమును కీర్తించు యెడటిపాదములో బాలుగుమాత్రాగణములు, ఒకచతుర్మాత్రాగణము, ఒకపూర్వగణముగాను, రెండోపాదములో మూడుమాత్రాగణములు, ఒకచతుర్మాత్రాగణము, ఒకపూర్వగణముగాను మ్రొస్తరించి చూచినాడు. తనమ్రొస్తారము సరియైనట్లు తోచదు. కన్నదములో తెనుగులోకలి యెడటిపాదములో మూడుమాత్రాగణములు, రెండించొక్కణములు, అవి చెప్పకొందలెను. రెండోపాదములోమాత్రము తెనుగుకన్నదములకు భేదమున్నది. చాదిలో బాలుగోగణము కన్నదములో బాలుగుమాత్రాగలిది, తెనుగులో మాత్రాగణమి. అటగీతిబాలుగుపాదములలోను పొగ్గినమంటే వందగీతి అత్తకుందవి అప్పకవిచెప్పినారు.

వీరిపదవ్యవహిత బాలుగుపాదములలోకలి తెనుగులో లేటగీతినిచూచా వాడుతాన వీరిలక్షణము బాలుగుపాదములలోని ఒకపూర్వగణము, రెండించొక్కణములు, రెండుమాత్రాగణములు.

గీతులలో భేదములుగా అష్టకవిచెప్పిన పనుగీతి, ఉన్నీతి, ఉపగీతి అర్థగీతి అనేవి సంస్కృతచ్యుం దశ్శులో వివరింపబడినవే, అర్థగీతియే విందము. భగవీతులలో అర్థగీతి తెనుగుకన్నదములలో క్లిరముగాగలిచి వ్యాపించినది. అష్టకవిచెప్పిన ఎక్కుగీతి, కమలపగీతులను తెనుగుకవులు కాదనలేదు; కాదు బాగోన ఎక్కుగీతిలక్షణమును లక్ష్యములో అష్టకవి పాటించలేదు.

(8) తెనుగుద్విపదలగొనను పాదమునకు పగుసగా మూడిందగ్గణములు, ఒకమూర్ఖగణము; పాగ్గి పమగల అట్టిరెండపాదములు, యతిగాని పాగ్గిపయతిగాని ఉండవచ్చును. పాగ్గిపముగాని, పాగ్గిప యతిగాని నియమములేక పగుసగా చెప్పిన ద్విపదపాదములకు మించని అనిశేయ. ఒకొక్కద్విపద లోని రెండపాదములలోను పమపయతిగలిగి, అట్టి నాలుగుద్విపదల అన్నిపాదములనున్న పాగ్గిప మునుపాటిస్త్రీ అని తరువోజ అవుతుంది.

కన్నదద్విపదకున్న తెనుగుద్విపదకున్న సంబంధములేదు. కన్నదములోని 'దువయి' అనేపాని లోని రెండుపాదములలోను ఒక్కొక్కపానిలో పగుసగా ఒకఅరుమాత్రగణము,తరువాత అయిదు కందపద్యగణములు, యెక్కువ కిరీ మూర్తియంటిది. కందపద్యగణములకుతరువాత ఒక గురువును చేర్చి వలెననిన్ని, యెక్కువ కిరీ మూర్తియనిన్ని దువయిలక్షణమునకు పాశాంకరమున్నది. కర్ణాటకచతుష్పద అని అష్టకవిచెప్పినదిన్ని, సంస్కృతపాగ్గిపమాత్రాగణచ్యుం దములలో కాగవర్ష చేర్చిచెప్పి కరు మ్మననిన్ని, మూడే, అవద్యములోని రెండు పాదములు తెనుగు ద్విపద అవుతుందని చెప్పుకచ్చును. కాని, తెనుగులోని ఇందగ్గణములయిన పలు, భగణములను కూడా కాదవచ్చుననిన్ని, భగవత్తు, కలమలును తొలగించకలెననిన్ని తెనుగులక్షణములో ఎక్కువగాచేర్చుకోవలెను. పాగ్గిపములోని 'దోఅ' అనేపద్యము కిరీ మూర్తియనిచెప్పే కన్నద దువయిలక్షణమునకు పరిపాతున్నది పాగ్గిప ములో పాని మాత్రాపరిపూరము: 6+4+4+4+4+6 మాత్రము.

(అ) కన్నదత్రిపదిలక్షణమును (8) లో వివరించికాదు. తెనుగుత్రిపదిని వీటిన్ని భేదమున్నది. తెనుగుత్రిపదిలో యెడటిపాదములో పగుసగా నాలుగిందగ్గణములు, తక్కినరెండేసిపాదములలో ఒక్కొక్కపానిలో రెండిందగ్గణములు, ఒకమూర్ఖగణము భేదములోని గాయత్రిచ్యుం దములు మూడేసి పాదములుగలవి.

(ఇ) తెనుగుచతుష్పదలో పాదమునకు 16 మూర్తిలు అనిమాత్రము చెప్పబడినది. ఇది కర్ణాటక ఛందోరీతిగణమునకు పరిపాతుంది కన్నద ఛందోరీతింపలక్షణము. పాదమునకు మూడుదిష్టగణములు ఒకబ్రహ్మగణము; తెనుగులో దిష్టగణమున కిందగ్గణమనిన్ని, బ్రహ్మగణమునకు మూర్ఖగణమనిన్ని చెప్పుకోవలెను.

అష్టకవిచెప్పిన విశాళచతుష్పదకున్నది లక్షణములలో చతుష్పదపాదములకు యెడటిరెండు మూర్ఖగణములందకలేదని ఉన్నది. కాని లక్ష్యములో పాదమునకు 16 మూర్తిలే ఉన్నది. తెనుగు లోని చతుష్పద, విశాళచతుష్పదమున్ను, కన్నదములోని ఛందోరీతింపమున్ను, పాగ్గిపములోని కన్నదికా, అట్టి, సింహాలలోల, అనేకాదికాంతి చేసినది.

అప్పుచి కర్ణాటచతుష్పది అనిచెప్పినది కర్ణాటచతుష్పది కాదు. అప్పుచి చెప్పిలక్షణము పాద మునకు మూడువలయుగణముల, ఒక మార్యగణము, మొత్తము 18 మార్గములు. కాగరర్మ కర్ణాట చతుష్పదికి చెప్పిలక్షణము పాదమునకు నయనగా ఒకవిష్ణుగణము, ఒకరుద్రగణము : కాగరర్మ సంస్కృతప్రాకృతమూర్త్యాణః పంచమలలో అప్పుచి చెప్పిలక్షణమునకు సంబంధించిన చతుష్పదిని చెప్పివారు.

మైదివరించినదిగాక కాగరర్మ కన్నడములో మదనకతి (అయిదువిష్ణుగణములు + ఒకగురువు ; లేదా, 3 విష్ణుగణములు + 2 రుద్రగణము ; లేదా, మూడురుద్రగణములు + ఒకవిష్ణుగణము) ; గీతక (దీనిలక్షణము స్పష్టముగలేదు ; అక్షరపాఠాంతరములన్నవి ; రెండో, అలో, గణములు బ్రహ్మగణములుగా ఉండకలెననిన్ని, తక్కినగణములనుగూర్చి నియమములేననిన్ని, ఒకపాఠము ; తక్కినగణములు విష్ణుగణములుగా ఉండకలెనని ఒకపాఠము : లక్ష్యములుగా ఇచ్చినపాఠములలో ఈ రెండులక్షణములన్ను పుట్టె) ; అనే రెండు వేరేచతుష్పదులనుగూర్చి చెప్పివారు.

ప్రాకృతములోని హ్రస్వవికలున్న అంధ్రకర్ణాటకములలోని చతుష్పదులనున్న ఎట్టిసంబంధ మున్న లేదు

(ఈ) అప్పుచిచెప్పిన పంచమది సంస్కృతపదవ్యక్రములకు సంబంధించినది. తెనుగులోని శేతు గీత లోకప్పుడు ౯౦వపాదముగా చెప్పడము గలదు. అట్లే నీపమును కూడా చెప్పుకొంటే పంచపాది అవుతుంది.

(ఈ) అప్పుచి వత్తులక్షణమును పాదము కారంద్రగణములు, ఒకచంద్రగణము ; పాదములో మూడుప్రాసయతులు ; అట్టి ప్రాసముతోపూడిన ఆనపాదములు ; అనిచెప్పివారు ; ఇంద్రగణము లుండకలెనని చెప్పినా, లక్ష్యములో అయిదుమాత్రీల ఇంద్రగణములే ఉపయోగించివారు. కర్ణాటక కనుకవత్తుదిలో అయిదుమాత్రీలగణములు మొదటిరెండుపాదములలోను రెండేనిన్ని, మూడో పాదములో అయిదుమాత్రీలగణములు మూడున్న ఒకగురువున్న చెప్పబడినది. తెనుగువత్తుదిని కన్నడ కనుకవత్తుదిని మొత్తముమీద లక్షణ మొక్కటిగానే ఏర్పడుతుంది.

కన్నడములో అరవింశమలైన వత్తుదు లన్నవి. వాటిలో కనుకవత్తుదిని గురించి మైదిచెప్పి వారు.

(1) కరవత్తుది : మొదటిరెండుపాదములలో రెండువిష్ణుగణములు, మూడోపాదములో రెండు విష్ణుగణములు, ఒకరుద్రగణము. అట్లే మరీమూడుపాదములు. (లక్షణమిట్లున్నా, విష్ణుగణమునకుపదు లుగా కాలసుమాత్రీల బ్రహ్మగణములైనా — గగము, సగము — వాడకయ్యననిన్ని, రుద్రగణ మునకు పదులుగా కాలసుమాత్రీలగణమున్న ఒకగురువున్న వాడకయ్యననిన్ని, కాల్యాయములో ఉండే కరవత్తుదులకల్ల తెలుగుకోకయ్యను.)

(11) భోగవత్తుది - మొదటిరెండుపాదములలోను కాలగోపి మూడుమాత్రీలగణములు ; మూడో పాదములో మూడుమాత్రీలగణము లారు, తరువాత ఒకగురువు ఇట్లే తక్కిన మూడుపాదములన్ను ; మొత్తము 18 మార్గము. ఇది తెనుగులోని కుర్చిపాటకు సంబంధించి.

(IV) భూమినివట్టుది - మొదటిరెండుపాదములలోను 3+4+3+4 చూర్ణిలగణములు; మూడోపాదములో 3, 4, 3, 4, 3, 4 చూర్ణిలగణములు; రెక్కినమూడుపాదములన్ను అట్లే ఇది తెనుగులోని నువ్వుచిపాటున పరిపాతుంది. అందుకొంద్రోబాబ్బయములో ముక్కలవరములే చేర బయలుదేరుతున్న నీభూమిని వట్టుదులే. నీటికి చేటితెనుగుకత్తులు కొన్నియెడల చేర్చిన్ని చూర్చిన్ని, కొన్నిచూర్చులు చేస్తున్నారు. కాని, ఈవర్ణములనువిక భూమినివట్టులే పోలిపించుంది.

(V) పరిశీలనివట్టుది - మొదటిరెండుపాదములలో వాలుగేదీమాకర్ణిలగణములు వాలుగు; మూడోపాదములో అట్టిగణములు అరు, ఒకగురుత్తు. ఇట్లే రెక్కినమూడుపాదములు. మొత్తము 116 చూర్ణిలు. తెనుగులో ఇట్టి పాటలున్నది

(VI) వాల్చివట్టుది - మొదటిరెండుపాదములలోను అంబలేదీమాకర్ణిలగణములు వాలుగు; మూడోపాదములో అట్టిగణము వారు, తరువారు ఒకగురుత్తు. రెక్కిన మూడుపాదములన్ను ఇట్లే, తెనుగు లోను ఇట్టిపాట లున్నది.

(9) (i) వానరకృత రకలలో ఒక భేదమును చూపివాడు గాని చానిశేన చెప్పలేదు. చానిలోని ఒకపాదము.

మగ్గ నీ నింకలియె నెయ్యిపె తెంగొ శేరెయి కంకరా.

దీనిని క్రియె 3+3+3+3+3+3 చూర్ణిలగణములుగా విభజించివాడు కాని చాని వడకకనుకూలముగా తుదిభాగమున్న ట్లుకడదను.

మగ్గ నీ నింకలియె నెయ్యిపె తెంగొ శేరెయి కంకరా.
 3 4 3 4 3 4 3

గా చానిని విభజింపలేదనిపా.

(iii) రకలలోనిదే కన్నడములోని అయగొనీ. అప్పకవిచెప్పిన చూచివాళ్ళు క్రమములోని లయగొనీ పీలక్షణమున్న కన్నడ లయగొనీపీలక్షణమున్న ఒక్కటే. వాగవర్ణ ఈలయగొనీనీ మాటా వృత్తములలో లలితపద మనేశేనతో చేరచెప్పివాడు. వాగవర్ణచెప్పినకుడువరకు మనీమాటావృత్త మునకు అప్పకవిచెప్పిన లయనిర్మాతి పరిపాతుంది. కాని, చానిద్దరు ఆపాదములకు చేసిన గణవిభజన ములో భేదమున్నది.

అప్పకవి లయనాది, త్రిభంగి, అనేకునిరెండుమాటావృత్తములను చెప్పివాడు. లయనాదిపాదము నకు 11 నగణములు ఒకపూణియు, ఒకగురుత్తు అని అతనిలక్షణమున్నదిగాని, చానివడకనలట్టి 7 నలల ములు, ఒకగణము అనిచెప్పలేదు. త్రిభంగిలక్షణము అప్పకవిచెప్పినలక్షణములట్టిగాని లక్షణములట్టి గాని ములోద్దమగానున్నది. ఆరేడుచెప్పినపద్యములోని 3, 4 పాదములనుబట్టి త్రిభంగిపాదమునకు వాలుగుచూర్ణిలగణములు ఆరున్ను, గగణము, సగణము, గగణము, సగణము, గురుత్తు, అని గణములనుచెప్పి వలెనేపా. కనిబావాళియములో దీనికి న, న, న, న, న, న, న, న, న, న, న, న, న, న, న, న, అని పాదగణము లున్నది. అనంతరం ఆరుపగణములు, 3 పగణములు న, మ, సగ, లను చెప్పివాడు.

కన్నడములో దండకమునకు మూడు మాత్రాభేదములు వుండునట్లు, తరువాత ఏడురగణములున్న ఒకపాదమత్రుకుండి; అట్టిది కాలుగుపాదములు. ఇది సంస్కృతకృందకములో చెప్పబడిన దండక ఒకణమునకు సరిపోతున్నది. కాని తెలుగుదండకమునుసూచి కవిజాళియేకారము తొలగి నవహామలతో తగలము తెన్నైకాకానీ, లేదా తెలుపటినుండి తుదివరకు తగలములేకాని చేర్చి తుదకు గురువుచేర్చువలె నవ్వాడు. అనంతుడు సగణము, వహామ, తరువాత ఎన్నయివారగణములున్న గాని, తెలుపటినుండి తగలములుగాని చేర్చి తుదకు గురువుచేర్చువలె నవ్వాడు. అప్పుడని తెలుపట హగణము గాని, వగణముగాని, సగణముగాని చెప్పితరువాత ఎన్నయివారగణములు చేర్చి తుదకు గురువును పొందుపరచి దండకమత్రుకుం దవ్వాడు.

కాకతర్క అప్రకటిని మరలకదాని నుదాహరించికాదు. కాని ఒకణము : పాదమునకు కాలుగేసి మార్పిలుగలగణములు వుండుచోవున ఎరిమిదిపాదములు, ఎరిమిదోపాదముకుదను ఒక కాలుగు మార్పిలుగణమున్న ఒకగణమున్న చేయరది.

వైదిచెప్పినవాటిలో చాలామట్టుకు దాసరపదములలోను, స్త్రీలపాటలలోను కనబడుతది. వాటిలో కొన్నిటి జాకభానలో గ్రంథములలో వాడకపోయినా, జనసామాన్యము వాటిని త్యజించలేదు.

(10) అక్కటలుగురించి యొక విచారింపవలెను. ఇంతవరకున్న ఆయాసంధ్యములలో క్లాంకు బ్రహ్మ, విష్ణు, దక్షిగణములగురించిన్ని, తెలుగు మార్క, ఇంద్ర, చంద్రగణములగురించిన్ని ప్రస్తావన కల్పించి. ఇది దానివిధలాక్షణము మాత్రాగణప్రస్తావనలోనను ఏర్పాటుచేసకొన్న కొన్ని సంకేతములు. తదిత, కర్ణాటక, ఆంధ్రమాత్రాగణప్రస్తావనప్రకారము తెలక్కతీయ వనుగురించి ఉన్నది. అయాజాతిగణములు మూడుభాగములలోను సమానముగాఉన్నవిన్ని, ఒకభాగముయొక్కంటి మరలకదానిలో అధికముగా ఉన్నవిన్ని ఈ క్రిందివలెనై, వాటివరపురసంబంధము తోపడుతుంది.

I. తమిళము : తేమాగణములు - గగము, గలము.

ప్రళిమాగణములు - య, బ, స, న.

వీరిలో య, బ, గణములను తీసివేస్తే కర్ణాటకప్రహ్లాగణములున్న, వాటితోకాటు గగము, సగణములనుకూడా తీసివేస్తే తెలుగుమార్కగణములున్న అత్రుతది.

II. తమిళము : కరుదికేతు : నల, నగ, అల, అగ.

మరికేతు : త, ర.

తేయంగాయ : మ, త.

ప్రళిమాంగాయ : సగ, సల, యగ, యల.

వీటిలో అల, అగ, యల, యగ, అను తొలికై కర్ణాటకవిష్ణుగణములున్న, వాటితో ఇంకాను, సగ, మలనుకూడా తొలికై, తెలుగు ఇంద్రగణములున్న ఏర్పడుతది.

III తమిళము : కనువిశంగాయ : కన, నలల, కలగ, జలల, జగగ, జగల, కగగ, కగల, నగల.

మూలకేంద్రము : భగవద్, భల, రగ, రల.

பேரூபங்கள் : தக, தல

ప్రశ్నోత్తరములు : పలుగ, పలుల, యలగ, యలల.

తేమా-తాల్పా : మగ, మలఘా.

శ్రుతిమాత్రాల్ప : ఊగ, ఊగల, పగ, పగల.

చిటిలో నవ, నవల, నవగ, నవల, భగవదు, భల, రగ, రల, రగ, రల, సలగ, సలల, మగ, మల
 భుళు, నగ, సలలములతో 18 మాత్రము కల్పానుకర్యద్రాణములు. చిటిలోనుండి మగ, సగగ అను
 తొలగి తమను వంద్ర. అను తేర్యవలది.

ఈ సరికొత్త కమిషనరులలోనుండి కచ్చితమైన కొన్నిటిని, కచ్చితగణములలోనుండి పెనుగువా
రింకొన్నిటిని తొలగించడానికి కారణమైవుంటుంది అని ఆలోచిస్తే ఒకటూ తోస్తున్నది,
కచ్చితలనున్న, పెనుగువాటిన్ని యీనా, పొగలుటాగాని, వాటితోనున్న ఘోషలుగాని, ఇతరగణ
ములుగాని చేరికగణములుగాని యిప్పుడులేదు అనివాటిని కచ్చితగణములనుండి తొలగిస్తే కచ్చిత
బలిశక్తి, విస్తృత, సుదృఢగణములేకపోవడం. నూతనగణములలో మాత్రమేకొత్త మిందిరినన్ని, ఇంద్ర
గణములలో అయినమాత్రమిందిరినన్ని, సందర్భగణములలో ఏమమాత్రమిందిరినన్ని గణ
ములందరూకడని పెనుగువాన విలువముచేసుకొన్నారు. అందుచేత ఆయాకాలకచ్చితగణముల
నుండి అనుభూనియము సరికొత్తమిందిరినాటి వారు తొలగించారు.

అనుట ఆయా గ్రామములను లోకమున నుండి గ్రామములను సరిహద్దులను ముగిసి కురుము గా ఉద్దేశమును అది కా అభివృద్ధియను. మాడకరములూ మునుపు గురువుచేసే గర్భము తొలగిస్తుంటుంది. అగ్రాముల గురించి ప్రాకృత సైన్యములూ, ధర్మబంధులూ అగ్రాము లొన్ని మార్గాల్లో చదువులూ నిరంతరముచేసింది. చుగచులేని ట్రైనింగ్ గర్భమునుంటుంటుందంటే అగ్రాములేనీ. అగ్రాములేనీ చదువునన్న ఆర్థిక నిధులుంటూనూ, ప్రత్యేక ఉపయోగాలూ అగ్రాము నివేదించుచుంది. ఈ గ్రామములే అయిదుంటుంది ఆంధ్రగోరాలకునూ యాగ. మునుకూనూ నివేదించడము.

తెలుగులాక్షణికుల మార్గగమములలో కుడిది గురుత్వవాదీనిన్ని, ఇంద్రిగమములలో కుడిది రేండుగురుత్వము వాదీనిన్ని, చంద్రిగమములలో కుడిది మాడుగురుత్వము వాదీనిన్ని కర్ణాంక గమములలో కుడిది తొలగించుకొనుట. తీగిన్ని కుగితువుగకల్గవలె కావలయు.

(11) అక్కురల తెగునకన్నదములకు సామన్యముగా ఉన్న మాతాగృహపురుషులమును, లాక్షణములు అందుచేతను అక్కురలను తెన్నూర కన్నదవాల్లయందులో ఒక్కరియే అక్కుర (మహాక్కుర) మాత్రము వాడటమే, అట్లే తెగునలో మధ్యాక్కుర, మహాక్కురలనుమాత్రము కవులు వాగ్విదానము.

కన్నడ పీఠయక్కర తెనుగుభాగ్యరథ పరిపాతున్నది ; కాని, దీపిలక్షణమునగుంచి కొన్ని సంకేతములున్నవి. కన్నడములోని దొరయక్కర (రెండువిష్ణుగణములు, ఒకబ్రహ్మగణము, రెండు విష్ణుగణములు, ఒకబ్రహ్మగణము) తెనుగుభాగ్యరథ (రెండుఇంద్రగణములు, ఒకసూర్యగణము, రెండింద్రగణములు, ఒకసూర్యగణము) పరిపాతుంది. కన్నడ సమకాల్యర (ఒకబ్రహ్మ, మూడు విష్ణు, ఒకరుద్ర) తెనుగు మధురాక్కర (ఒకసూర్య, మూడుఇంద్ర, ఒకరుద్రగణములు) పరిపాతుంది. కన్నడ ఎడెయక్కర (ఒకబ్రహ్మ, రెండువిష్ణు, ఒకరుద్ర) తెనుగు అంతరాక్కర (ఒక సూర్య, రెండు ఇంద్ర, ఒకరుద్ర) పరిపాతుంది. కన్నడ కిషియక్కర (రెండువిష్ణు, ఒకరుద్ర) తెనుగు అల్పయక్కర (రెండుఇంద్ర ; ఒకరుద్ర) పరిపాతుంది.

(12) పీఠయక్కర (మహాక్కర) లక్షణమునగుంచి కన్నడపాపికవ్యవసర్యతిక అంగీకరణ పరిర త్రవ్యమానపరిరతిక విశ్రులముగా వర్ణించినాడు. ఆ చర్యసంగ్రహము నివృత్తి పాండుపద వ్రాసాడు.

కన్నడపీఠయక్కర వాగవర్త్యచెప్పకలక్షణము : 1, 8 పాదములలో క్రియముగా 1 అబ, 5 విష్ణు, 1 రుద్రగణములు ; 2, 4, పాదములలో 1 అబ, 4 విష్ణు, 1 అబ, 1 రుద్రగణములు. వీరికి క్రియలు ఇచ్చినపాకాంతరములలో అబగణమనడానికి అగణమనినవి, 2, 4 పాదాలలో అగణము అలో పాదము చుట్టుండనడానికి వాణగోళావములో ఉంటుందనిన్ని కనపడుతున్నది.

కన్నడపాపికయములో పంపకు తపభారతములో 1; అదిత్యరాజములో 2; పాపిష్ఠుడు తప కాంతిత్తరాజములో 5, పీఠయక్కరలను వాడినాడు మరెవరి కన్నడగ్రంథములోను ఈ పీఠయక్కరలు కనపడవు. పంపపాపిష్ఠులవాసిన పీఠయక్కరల వాగవర్త్యచెప్పకలక్షణము వర్ణించు. సమ వృద్ధితో చూస్తే నాలుగుపాదములలోను ఎట్టిభేదమున్న లేక పాదమునకు 1 అబ, 5 విష్ణు, 1 రుద్రగణములుండలేనది తోస్తుంది. పంపభారతములోను పాపిష్ఠికాంతిత్తరాజములోను ఈ లక్షణమునకుపరిపూరిత కొన్ని పద్యములున్నవి. తక్కిన పీఠయక్కరలలో భేదమున్నా, ఆ భేదములు ఒక్క 2, 4 పాదములకుసంబంధించినవికావు ; అన్నిపాదములలోను అన్నిగణములవర్తన ఆ భేదములు కనపడుతున్నవి. పాకాంతరములబట్టిచూస్తే నాలుగుపాదములకున్న ఒకపేటకము చెప్పకలక్షణము కనపడుతుంది. పాకాంతరములేనితోట్ల సవరణలుకావలసిన స్థావములు పాధారణముగా 2, 4 పాదములలోని అలోగణములుకావు. అయాపాదముల నడక, పాండికలనుబట్టిచూచిన, 2, 4 పాదములలో ఈ విశేషమునకు మక్కరలేనట్లు తోస్తుంది. తక్కిననాలుగుఅక్కరలలోను నాలుగుపాదములకున్న ఒక్కపేటకలక్షణముంది. ఈ పీఠయక్కరవ్రతులొకరి 2, 4 పాదములలో విశేషలక్షణము చెప్పడానికి కావలసిన కనపడదు. వాగవర్త్యకాలమువాటికి కన్నడములో అక్కరలు వర్ణించునలో నుంచిపోయినది. అయాఅక్కరపద్యములకు అలోపాకాంతరములు కలిగిఉంది. అపాకాంతరాలలో ఏదో కొన్నిటిని పేనుకొని వాగవర్త్యలక్షణమునకు కల్పించిఉంటాడు.

(13) తెనుగుపాపికయములో కన్నడపీఠయక్కరలకు పరిపూరిత మహాక్కరలు లేవు. కాని, లాక్షణికులు దానికి లక్షణమిచ్చినారు.

అవ్యక్తి

నూతనఁ | దొకఁడును | నున్నుగా | నుత్తరము | తేజస్ | విలువ వొక్క-
తార | కేతుడు | జగద్రాజ | విజ్ఞుడు | ప్రగణలు | లొక్కటా | దంబునకుఁ
తేజ | రెండవ | వోటా | లవవోట | తిక్కరా | నుగణలు | గదియయందు
వోర | విలువలు | నగణలు | ప్రకాశితి | యుద్ధలం | గనువొక్క | రంబునకు.

ప్రపంచములో ఇద్దరలనుగలవలసిన కర్మములుగా, అపర్యవసానములే వ్రే, అన్నిటాదా
లలోను 1 నూతన, 2 ఇంద్ర, 3 చంద్రగణములు కనబడుతున్నవి. “రెండవవోట కావవోట తిక్క
భానుగణలు గదియయందు” అనినా కవ్యకవి ఏమి అగమ్యైతిందినాడో తెలియదు. పృథి
పాదములోను రెండోగణము, వాల్మీగణము, చిక్కభానుగణములుంటవి అయినా, రెండోపాదము
లోను, వాల్మీపాదములోను చిక్కభానుగణములుంటవి అయినా అర్థమువెప్పుకోవచ్చును. మొద
టిది అపర్యవసాన వోటా; రెండోదిపరిఅయితే ఏ గణము చిక్కభానుగణమో స్పష్టముగాలేదు.
చిక్కభానుగణమనవచ్చు, భానుగణమనవచ్చు అవ్యక్తి యేమయినా భేదమును మనములోతిరు
కొన్నాడేమో తెలియదు. తెనుగుకావ్యాలలో మహాకర్మలలు లేకపోవడముచేత అవ్యక్తి లవలమీర్చ
రచనాది కాధారములేకపోయినది. అందుచేత అతడు కన్నడములోని పిరివక్కరలనుగలవో అను
పరిచరలపిరివచ్చి; అతని కొకకన్నడములుగల కన్నడప్రపంచముదొరకి ఉంటుంది; లేదా అతడవం
తుని అనుపరిచి ఉంటాడు. అయినా, తాను వ్రాసినప్రపంచములో వాల్మీపాదములనున్న ఒకటే
తీరుగా రచించినాడు.

అనంతము

అది | వారమా | దిగవను | క్రియమున | పన్నిచా | సరముల | వొక్కనుండు
వాది | తేయాధి | వాగులే | నువనల | రారం | వొక్కను | భాగము
వాది | పారిగొల్పు | రెండును | వాల్మీ | పనువాప | రంబున | పక్కలైవ
వాద | రంబున పెడసొచ్చు | కవి [య] య | పోక్కరం | బలమడు | రార్యులెల్ల

ప్రపంచములో మొదటిమాదుపాదములలోను 1 నూతన, 2 విష్ణు, 3 చంద్రగణములున్నవి. వాల్మీ
గోపాదములో “పనిమ” అని వాల్మీగణమున్నది; “పనియను” అని పరగణవ్రేతే లభించు తర్కిక
పాదములకలె అవుతుంది; ఇట్లుపరగణ వ్రేతలతో రెండోపాదములోనూ ఒకవార్యగణ ముందే
ఉట్లు పరగణవ్రేతలకలగదా.

కవిజనాశ్రయము

అమర | భాగ్యస్య | రెండును | తెలుగినా | లగువోట | విరతియా | దివ్యునియ
సమర | పరిరంజు | మూడునా | తైదునా | తైదునా | అనుకాత్తు | లనునిర్మి | సామనిరాల
కమర | తేయయ | బంధుగీ | దనువోట | కదికిన | యేదగ | గణులలోన
గృహము | కన్నక | యెప్పాట | రెండయ | క్కర తెలుగు | గదిగనా | క్రియఁడునిచ్చె.

ఇందులో రెండో వాణిగో పాఠములలో ప్రత్యేకించినది ఈ విధముగా వాణిగోపాదములకున్న ఒక్కటేటగము చెప్పబడినది. ఇదే మహాకర్మరత్న పరిమళముగము ; కన్నదనీయకర్మరత్న కూడా ఇట్లే 1 అబ, 2 విష్ణు, 3 గుప్తగ్రంథములది లేకు నిరూపించినదాని నీకవివవాళియములొని మహాకర్మరత్నము స్థిరపరచుచున్నది.

ఇంతవరకున్న సంస్కృతపూర్వకములలోని మార్గాచ్చందస్సులకు గురించిన్ని, వాటితో సంబంధించిన మార్గిదచ్చందస్సులకుగురించిన్ని చెప్పివారు. ఆయాసందర్భాలలో ఉచితావరణములూడా ఇచ్చిఉంటే చానందేది. కాని అట్లు లేక గ్రంథము పెరిగిపోతుందనే భయములేక యిహలోకవసరమిచ్చినది.

ప్రాచీనభాషాచ్చందస్సులలో వాణిగోపాదము పూర్వకమార్గము వసుసరించికేనా కనుగొనవలెననే ఉద్దేశముతో ఈ వ్యాసము వారంభించివాడు. ఈ వ్యాసములో అట్టిదిమర్చుము పూర్వమువారేయ. వేదాగ్రభావలనిపించుకుంటున్న బంగారీ, పింఛీ, మరాఠీ మొదలయిన భావలభందస్సులకు కూడా తెలుసుకొంటేనేకాని, ఈదిచారము ప్రాప్తికాదు. అట్లే మళయాళము, తుళు, మొదలయిన మార్గిదభావలభందస్సులకుకూడా తెలుసుకోవలసిఉంది. ఇదిగాక వేదగ్రంథస్థములయిన ఛందస్సులకేకాక, పాటలయూమగా గ్రంథస్థములైన భావలలోను, గ్రంథములలోని కేకాదిభావలలోను ఉంటే ఛందస్సులకు గురించికూడా తెలుసుకోవలసిఉన్నది.

విద్యాంశము పరిశోధించదగిన ఒకవిషయమును గురించి ఈ వ్యాసములో దిక్పాత్రముగా ఇచ్చుట నూతించివాడు. తనక తీరిక, ఓవికకలిగినవారికిది పరిశోధనార్హమనితోస్తే, ఈ వ్యాసములోలేయబడిన మూడవ సమసరించి పరిశోధనచున్నాడు.

తాలు వన దొడ కాదు

వర్షుల చినసీతారామస్వామికృతి

“శ్రీవంతులు గారి వాడమునకు అనుయాయముగా ఉండేట్లు తమవ్యాసము వ్యావ
హారికభావలో వ్రాయవలెను” అని యిట్లుత్సవనిర్వాహకసంఘప్రధానకార్య
దర్శిగారు కోరినందున వ్యవహారవిదూరగ్రాంథిక భాషానియమములు చొరకుండున
ట్టివ్యాసమును వ్రాయ యిర్పించుచున్నాను.

“వ్యావహారికభావతో నివ్వరును గ్రంథరచనము చేయరాదని నాయభిప్రాయము కాదు. ఏదేని కొన్నినియమములను గల్పించుకొని వ్యావహారికభావతో గ్రంథములు రచించిన రచింతురుగాక !...”

(కాలసరస్వతీయపీఠిక 28 పేరా)

ఏవో కొన్నిచోటులందుమాత్రీ మరసున్నలను ఆకారములను సరళాదేశకాదులను నియమింపకనుగా నిర్విచితమాత్రీమున గ్రాంథికభాష కానేరదు. అట్లే యేవో కొన్నిచోటులయందు “స్త్రా, తూ” వ్యభిక్తులను నిల్పనంతమాత్రీమున వ్యావహారికభాష కాకపోదు. ఉచ్చారణత్వరాదివిలసిత మగు శీవల వ్యావహారికభాషలో వ్రాయుట యెవ్వరికిని సాధ్యముకాదు. అట్లు వ్రాసి కృతార్థులైనవారును లేరు. సామాన్యవ్యవహారమున శక్తినిసంస్కృతపదములను ధారాళముగా వాడువా రట్టియూంధ్రీపదాదులను వాడుట శీలసంకోచించనలెనో భాషాభివృద్ధిలాలనులు కరికీలింపవలసియున్నది - అభివృద్ధి మనునంతము !

తాలుకల్పమునకు దాడయ్యగమని యాధునికులు వ్రాయుచున్నారు.

“తాలువు- సం. వి. ఉ. వ. దవుడ, కాకుడము.”

“కాకుడము - సం. వి. అ. వ. తాలువు, దాడ.”

“దాడ- డే. వి. బుగ్గలోపలిభాగము, తాలువు: సీ|| అరేయికడ న్నెలవారును గోలదాడలును నల్లనిమేనుగల నెలంత... భార. మాస. 1. అ.” (శబ్దరత్నాకరము).

“తాలు- ఉ. వ. కాకుడము. తె. నోటిలోపలిదాడ.”

“కాకుడమ్- అ. న. తాలు. తె. నోటిలోవలిదాడ.” (సర్వకల్పసంజోధిని.)

ఇట్లు తాలుకాకుడకల్పములకు దాడ యర్థమనడి ప్రిమాదికాయము వెలయుటకు లింగాభట్టియము మూల మవవచ్చును.

“తాలుకు కాకుడమ్.” (అనురకోశము. ద్వితియకాండము. మనుష్యవర్గము. ౧౦ శ్లో.)

“తలతి వ్రీతితివ్రితి జగ్గశేష మశ్రీతి తాలు. ఉ. న. తల వ్రీతితిస్థాయామ్. భక్తశేషము దీనియందు నిల్చును. నకారాంతంబును గలదు. ౧. కాకు ధ్వనినిశేషం దదాతితి కాకుడమ్. దా దానే. కాకుధ్వని నిచ్చునది. ౨ దాడచేర్పు. (లింగాభట్టియ మనడిగురుబాలవ్రీతితి. 40వ పుట.)

వయితిని ‘భక్తశేషము దీనియందు నిల్చును’ అనడియర్థమును వ్రాయుట చేత లింగాభట్టుగారు, తాలు కాకుడకల్పములకు బుగ్గలలోవలిభాగ మనడికల్పరత్నా కరోత్తాపమున సమ్యురించి రసకరీరదు. ఇట్టి బుగ్గలలోవలిభాగము ధ్వని (కాకు) నిచ్చున దెట్లుగనో తెలియకున్నది.

ప్రామాణికము లగు ప్రితికాఖ్యములును వాచస్పత్యాదికోశములును మూఢో పరిభాగయై తాలువని నుడుపుచున్నవి. ఇట్టిస్థితిలో లింగాభట్టుగారి కిట్టియ పార్థ మేలకలిగెనని యాలోచింపవలసియున్నది. పరిశీలింప శ్రీరస్వామికృత మయిన యనురకోశోద్ఘాటమను వ్యాఖ్య యందులకు మూల మవవచ్చును.

“తల త్యాహరోస్థిం స్తాలు”, “అవర్త వశే, కాకుం దదాతివా కాకుడమ్”; (శ్రీరస్వామికృతానురకోశోద్ఘాటవ్యాఖ్య). ఇది చూచియు ‘తల వ్రీతితిస్థాయామ్’ అను భాతుపాకము చూచియు మూఢోపరిభాగమునం దాహార మెట్లునిల్చునని తలంచి కావలయును లింగాభట్టుగా రచటియాహారకల్పము భక్తశేషాహారవర మని తలంచిరి.

కాని శ్రీరస్వామివ్యాఖ్య కిట్టియపార్థముచేయవలసిన వ్రీతి శేషము. నమలిన యాహారము జీర్ణములముచైనుండి కంకలిలములోనికి వెళ్ళుటకుముం దట్టి మూఢోపరిభాగ మగుతాలుపురు సంబంధించియున్న జహ్వవయిన నెల్లము. కాన శ్రీరస్వామి యట్టియర్థము నుద్దేశించియె యట్లు వ్రాసియుండవచ్చును. ఇట్టిసం దేహ మేలయని వాచస్పత్యాదికోశకర్త లీవుల్పత్తినే యుచేక్షించి ‘తరం త్యనన

వర్ణా ఇతి తాలు ' అని పుష్కర్ప ద్రి చూడసాగిరి. ఇయ్యది దీనివర్ణాయ మగు కాకు
దళబ్రువు పుష్కర్ప ద్రికి పరియై నిక్కిలి యొ క్తమై యున్నది.

"తాలు-క్లీ. (తరం త్వనేన వర్ణాఇతి. త్వ + 'ఓరశ్చలః' ఉదామ్ ౧-౧.
ఇతియ్యోః. రస్య లశ్చ.) జప్యేంద్రియాధిష్ఠానమ్. యథాభాగవతే. "ముఖత స్తాలు
నిర్విన్నం | జప్య రతో"వజాయతే. "

"కాకుదమ్. క్లీ. (కాకుం దదాతితి కాకు + దా + క్.) తాలు ఇత్యమరః.
౨-౬-౧౦." (శబ్దకల్పదుర్మకోశము)

"తాలు - తరం త్వనేన వర్ణాః. త్వ యోః. రస్య లః. జప్యేంద్రియాధి
ష్ఠానే (తేలో) స్థానశ్చేదీ : 'ముఖత స్తాలు నిర్విన్నం | జప్య రతో"వజాయతే...
భాగ.. తాలుని వైక మస్తీ తచ్చ కపాలాకారమ్.... "

"కాకుద. న. కాకుం దదాతి. దా-క. ఉప. స. తాలుని అమరః, తాలునా
కాకుచ్చారకాత్ తస్య తథాత్వమ్.... " (వాచస్పత్యకోశము)

"తాలు- N. (తరం త్వనేన వర్ణాః. త్వ. అన్(ఉః)రస్య లః of.vn 1-5.)
The Palate. త్పాన మహత్వా కరికుమ్-తాలవః.... "

"కాకుదమ్ The Palate." (అష్టికోశము)

"తాలా జప్యమధ్యేనచ వస్థే" (వైదిరీయప్రాశికాఖ్యము 2. అథ్వాయము
36. సూత్రము).

పైదికాళరణవ్యాఖ్యః— "పుర్యయతి త్వస్వయః"

(తాలుకయొక్క మధ్య భాగము తాలుపును స్పృశించునపుడు 'చవర్గము' జనిం
చును)

వయస్సందర్భమునుబట్టి తాలుశబ్దమునకు - దాడ - బుగ్గలోపలిభాగ మర్థము
కాదనియు మూర్ధభాగమే యర్థమనియు విశేషమగుచున్నదిగదా !

వయస్సీరి నున్న ప్రామాణికాశయములు చూచికొనకయే యాధునికులు సైతము
'తాలు' శబ్దమునకు దాడలర్థమనియే యాశ్రిందిరిని గతానుగతికముగా వ్రాయు
చున్నారు.

"ఇ య ఏ వ" అను నీయచ్చులతోఁ గలిసిన 'చవ' అనునవి తాలవ్యములు.
దప్రదలసాహాయ్యమున నుచ్చరింపఁబడును."

(తాలవ్యాకిరణసూత్రకాళిక. సంఖ్య 8. సూత్రపుటిక - 5. పుట.)

దేవత్వము

(ఏకాంక రూపకము)

పిలకా గణపతి

[గంగానదీతీరము. పృథ్విశాలము. దూరమున తరంగాంచలములో ఉదయించుచుండగ్గిరింబము. తీర్థముగా నీచు కొడగాలి. అవతలతీరమున ఉన్న సుగుడుతోటలోనుండి “ రయి ” మనుష్యుని వివలము. చంద్రగిరినిప్పుర్వరే ఉన్నతతరంగములు మల్లెపువ్వులు చిమ్మున ప్లందము. తెగటాలజేత తెనుకకూ ముంచుకూ లాగబడిన ఇసుకరేణువులు తళతళ మెరయును. అప్పుడు ఏటినురగలవలె తెల్లనైనదుకూలము భరించి ఒక పసిబాలకుని ఎత్తుకొని “ మంచాకిని ” గంగను సమీపించును. ఇసుక తిన్నెలో తెనుకనుండి త్వరగా సమీపించుచువచ్చుని. మంచాకిని చేలాంచలమువలె ఆమెప్పుడమును కూడా తటతట కొట్టుకొనుచుండగా శంభుడు కృతేకించును.]

మంచాకిని

ఎవరు వారు? మహారాజా? ఏమిది !!

రాజు

[గంభీరముగా] హతశేషవంశాంకుర మగు ఈబాలకుని బ్రీరికించుకొనుటకై వచ్చితిని.

మంచాకిని

తాను పూర్వము చేసిన ఘోరప్రతిజ్ఞ మరచితిరా?

రాజు

మరువలేదు.

మంచాకిని

[కొంత దూరమొచ్చి చూచుముదిగో] తమరేనా కృషిలకు భర్తాధర్మశిక్షకు లగు వరిపాలకులు ?

రాజు

[నిట్టూర్పును]

మంచాకిని

భోగిండు. తమకొరకయి, మెరుపువలె, దేవలోకమునుండి భూలోకమునకు దిగి

వచ్చి తమ్మి వమ్ముకొని ఉన్నదివ్యాంగన చేతుచాళిషుకూడా ఒకవేటుతోనే
ఫేదించదలచిరా ?

రాజు

దేవీ మందారకుసుమములవలె ఏడుగురు కుశిశండువులను — మొసళ్ళవలె బాస
కొట్టుతూ ఉరకలువేసే ఈ కెరటములలోనికి విసిరి వేసితివి. నే నొక స్తంభమువలె నిలు
వబడి నిశ్చలముగ నుండితిని. దివ్యపూ, దయాద్యౌహృదయపూ, అగునీ ఏమద్ద్యున
కీపుత్రాక్ష పెట్టగూడదా ?

మందాకిని

ఏమి యీమానవులధర్మనిష్ఠ ! మహారాజా ! నక్కర మగుపుత్రకీరీరమునకై
అక్షయ మగుకీర్తికరీర మెందుకు దగ్గమొనర్చెదరు ? విాయీధైర్యవిహీనతకు లో
కము నవ్వదా ? చూచుడు, ఈ అల లెట్లు విరగబడి నవ్వుతున్నవో ! దూరమున
ఆచిన్ని కెరటము లెట్లు తీరమునో గునగునలాడుతున్నవో ! ఏడుగురు కాలకుల మరణ
మున కంగీకరించి, సత్యపంథులకై దేవత్యము నందినవిూ రీబక్త-కాలకునికై మను
వ్యత్యమునకుగూడ కలంక మారోపించుకొనెదరా ?

రాజు

మందాకిని ! ఎందు కీధర్మభాధ ? నిష్కారణముగ - ఎందు కీపుత్రవధ ! నీది మా
తృప్త్యాదయము కాదా ? ఇంకను కంఠు తెరువక, చీను చిటుక్కునిన తనచిట్టిపిడి
కిటితో ని వ్వుడిమిపట్టుకొంటూ నీవృద్ధయమందలి చేతులకొకచిగురువలె ఉన్న
ఈకాలకు నెట్లు చిడిమి విసిరి వేయగలవు ?

మందాకిని

నే నిది అంతా మొదట చెప్పలేదా ? నా యిష్టమునకు వ్యతిరేకముగ వడిచిన
మన యిద్దరిని మధ్య ఒక మహావియోగప్రపంచి ప్రవహించునని చెప్పలేదా? ఎందు
కీనింద ? ఎందు కీఅనత్యప్రవర్తన ? అదుగో దూరమున కలెనుండి కోడికూత వినబడు
తున్నది. తెల్లనారుతున్నది. తమకు కావలసినది బహుపుణ్యాలభ్య మగు దివ్యాంగనా
కరివ్వంగమా ? కుమారకరివ్వంగమా ? బాగా ఆలోచించుకొనుడు.

రాజు

రెండూ అడగకూడదా ! నీ వీవుతునితో వచ్చి నాగృహలక్ష్మిని కాకూడదా ?

మందాకిని

‘రేచామాత్మము’ పాపగ్రస్తు! కాల మిత్రోమింతుత్పదీ. మరల అడుగు తున్నాను. దివ్యాంగనా? పుత్రుడా తమకు కావలసినది?

రాజు

దివ్యాంగవనా? సీత! శాశ్వత! పితాచీ! ... ఏమైనను నే నీకుమారుని విడుచువాడను కాను.

మందాకిని

రాజా! ఎందు కీనిష్ఠురవాక్యములు? తమరేకడా సంపూర్ణముగ నానియును ముల కంగీకరించి నన్ను వలలో వేసికొన్నది. తిరిగి వచ్చి నిందింపనేల? మీవలె నే నిక నిందింపదలచుకోలేదు. ఈ బాలకుడు సర్వభర్తావేత్తయై మహాధనుర్ధరుడును అగును. వీనిని స్వీకరింపుడు, నేటితో మీకును నాకును ఘరి.

[నిష్క్రమించుటకు]

రాజు

[పీఠానికి గృహించి]

దేవీ! ఏమి ఈకాశియము. ఒకమాట వివరముగా? అనాడు ఈగంగాతీరము వన, ఈప్రాంతకాలముననే నాకొర కీతీరమునకు దిగివచ్చితివి. అరుణాగిరీగర్భము లగు ఈతరంగము లన్ని నాడు నీచరణములకు కుంకుమపూజ చేసి స్తుతించినవి. అదివ్యసౌందర్యముతో భూమి కవలించిన ఉమకాంతవలె నన్నునుగ్రహించితివి. అట్టిచేమి అంతా ఒక్క అవరాధముతోనే వశించిపోయెనా?

మందాకిని

మహారాజా! పూర్వజన్మపురాంతములవలె గడచిపోయినవాధలు తగ్గివ్వ నన్నందుకు భేదింపజేసెదరు? ఈ బాలకుని తీసికొని నాకు సేలప్రదయచేయుడు.

రాజు

దేవీ! సీత నాశీవితప్తనాక కొకతెరచావపు. ఈవనీపావ ఒకచుక్కాని. మీ ఇద్దరిలో నెవరిని విడిచిలయినా శివించగలనా? ఒక్కసారి మరల ఆలోచించుకూడదా?

మందాకిని

మహారాజా! సర్వపాపములు నన్నురిచేసి లాగుతున్నవి. అనుగో నూరుని పృథ్వీరణములపై నిలబడి దేవతలు పిలుస్తున్నారు!!

రాజు

చిరసహచరుడగు ఈమధ్యని ఈమాతృపు వ్రీణయము చెల్లించజాలవా ! దేవతలగు మీహృదయములు పాపానిర్మితములా ?

మందాశిని

[కన్నీళ్ళతో] అసలే దుఃఖముతో కుమిలిపోతూ ఉన్న నన్నెందుకు వేధించెదరు ? దేవతలకువలె మీకుగూడ నాపై నిర్దయయేనా ? వ్రీణా ! నా కీసమావేశము సరకయాతనవలె నున్నది. వ్రీణన్నచదవముతో సెలవిండు.

రాజు

ఏమి చూచుకొని యింక జీవించగలను ? నాపై కరుణ లేకపోయిన ఈబాలకుని మీదనైన కరుణలేదా ! ఒక్కసారి ఈజనీబాలకునిగతి ఆలోచింపుము.

మందాశిని

రాజా ! నిత్యవిలాపానిర్మితయగు ఈగంగావ్రీణవాహమునందును ఈజనీపాపముఖమందును నన్ను స్మరించుకొనుచు ఈతనికొరకైన జీవింపుడు. దేవతలసత్వము హిమాలయమువలె స్థిరమైనది. వాఁడేవత్వము మానవుల కగోచరము. మీయందు దేవత్వ మున్నంతివరకును మనకు పాత్ర కుదినది. ఇదిగో బాలకుడు [దింపుడు] సెలవు ! పోవుచున్నాను.

రాజు

ఈజనీపాప నొకమారు ముద్దుపెట్టుకొని పోగూడదా ? అయ్యో ! ఒక్కనిమిషమాగుము !

మందాశిని

ఈజన్యమున నాకు భార్యార్థమునకును మాతృత్వమునకును యోగ్యత లేదు ! [నీరచరగుతోగూడ జలయాపిణియై వ్రీణవాహములో కలిసిపోవును]

రాజు

ఇదియో మీదేవత్వము!! మీకంటే మానవులయందే ఎక్కువదేవత్వ మున్నదే !

[కింకరింపినచో విన్నాడు. దూరమున నున్నదితోటలోనుండి శబ్దస్వరము కథలకలకలస్వరముతో, తరంగస్వరముతో వినిపించును. అలలు ఏర్పడున్న బాణిని సమాహించి ముద్దిడి తెడలిపోతాడు. రాజు నిట్టూర్పుడు. తెరవకుడు]

అణువులు, వాటిపరిమాణము

తెలిశెచ్చెల్ల కృష్ణమూర్తి

అసంతరూపములతోనూ అసంతవర్ణములతోనూ విలసిల్లుతున్న మన ప్రపంచ తత్వం గూర్చి ఆలోచించిన ప్రతి మనిషికినీ ఒకప్రక్క తప్పుకుండా స్ఫురిస్తుంది; ఈవస్తు సముదాయాలన్నీ వేరువేరుగా కల్పించబడినవా, లేక అన్నీ ఒకే వస్తువు యొక్క భిన్నరూపములా అని. దానికి సమాధానం తెలుసుకోవాలని అనాదినుండి ప్రయత్నాలు జరుగుతూనే ఉండెను. ఒకొక్కరు ఒకొక్కటిగా ఊహిస్తూ వచ్చారు. కాని పూర్వం గ్రీసుదేశంలో థెమోక్లిట్ అనునాతనిచే మొదట విశదంగా నిర్వచించబడిన సిద్ధాంతం ఒకటి మిగిలింది. అదే నానాటికి బలవదీ ఇచ్చడు చాలా మార్పులతో వృద్ధిపొంది అమలులోకివచ్చింది. నేటివరకు తెలిసినవిషయములనుబట్టి ప్రపంచంలో ఎవరైతెండు రకాల ఎలిమెంటు ఉన్నాయనీ, అందులో ఒకొక్క ఎలిమెంటు ఒకొక్క రకం అణువులతో నిర్మించబడినదనీ, ఒకే ఎలిమెంటులోని అణువులు అన్ని విధాలా ఒక్కమాదిరిగానే ఉంటాయనీ, అణువుల సంయోగమువల్లనే అన్నిరకాల వస్తువులూ తయారవుతాయనీ, ప్రతివస్తువునూ మూలికాల్కు అనే అణుసముదాయాలతో కల్పించబడినదనీ, ఆమూలికాల్కుపై ఆవస్తువుయొక్క గుణములు ఆధారపడి ఉంటాయనీ, మూలికాల్కు ఎల్లప్పుడూ కదులుతూ ఉంటాయనీ, ఆకద లికవల్లనే నేడిమి కలుగుతూఉంటుందనీ ఊహించవలసి ఉంటుంది. ఈపైని చెప్పిన వాటిలో మూలికాల్కుయొక్క సంచలనమునకు సంబంధించినదానికీ చలనసిద్ధాంతం అని వేరు. ఈవ్యాసంలో చలనసిద్ధాంతం గురించి చర్చించి, అణువులగురించిన్నీ మూలికాల్కు గురించిన్నీ తెలిసిన కొన్ని విషయాలబట్టి అణువుల కరిమాణం ఎంత ఉంటుందో పరిశీలించుదాము.

చలన సిద్ధాంతం ప్రకారం ఘనపదార్థములలోని మూలికాల్కు దగ్గరదగ్గరగా ఉండి, స్థలభ్రమణము లేకుండా ఇటూఅటూ ఊగుతూఉంటాయి. ఆ ఊపులోని శక్తి యే నేడిమిగా మనకు గోచరిస్తుంది. ఈ మూలికాల్కుగాని, వాటిలోనుండి అణు

ప్రభుగాని ఏమాత్రంబిగిలేటాయో నిర్ణయించదానికి తగిన ఆధారాలులేవు. అది కంఠి కవచదకపోవడంవల్ల వాటినిగూర్చి తెలిసినవిషయములుబట్టి ఊహించుకోవాలి. ఇవి అణువులు గుండ్రముగాను, గట్టిగాను, ఉక్కుగుండ్రవలె ఉంటాయనుకుంటే లోక్కలు చేయడం సులభం. ద్వివచదార్థములలోని మాలిఖ్యలు ఘనవదార్థము నందువలె ఒకదానికొకటి దగ్గరగా ఉన్నా ఒకదానిపైనుండి ఒకటి బారగలదు. తిందుచేతనే ద్రవవదార్థము వ్రేవహించడానికి వీలుగాఉంటుంది. ఘనవదార్థములో నూ ద్వివచదార్థములోనూ మాలిఖ్యలు దగ్గరగా ఉండి అన్యవ్యాకర్షణకలిగి ఉంటాయి. కాని వాయువదార్థములలోనున్న అణువులుకాని మాలిఖ్యలుకాని దూరదూరముగాఉంటే, అన్నివైపులకున్న వడిగా వరుగత్తుకూ ఒకదానినొకటి డీకొంటూ పాత్రని తన్ని పెనకకు మరలుకూ ఉంటాయి. ఒకదానితోనొకటి డీకొన్నప్పుడు తప్ప ఇతరసమయాలలో ఒక మాలిఖ్యలుతో ఇంకొకదానికి సంబంధం ఉండదు. కాబట్టి వాయువదార్థములోని అణువులయొక్కగాని, మాలిఖ్యలు యొక్కగాని గుణములను కలికిలించడం సులభం అనివేయం ముందు తీసుకుందాం.

వాయువదార్థమునకు వ్యాపించే గుణం ఉండడానికి అందులోని మాలిఖ్యలు యొక్క కరుగే కారణం. కాబట్టి ఆవదార్థమును ఉంచుటకు మూతవేసినపాత్ర అనవసరము ఆపాత్రలోనున్న వాయువుయొక్క వేడిమికిన్ని ఆపాత్రపైనికలిగే ఒత్తిడికిన్ని కారణము ఆ మాలిఖ్యలుయొక్క చలనశక్తియే అని చెప్పవలసి ఉంటుంది. ఒకవాయువదార్థముయొక్క సాంద్రత, అనగా ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులో ఉండే వదార్థముయొక్క బరువునుబట్టి అందులోనుండే అణువులయొక్కగాని మాలిఖ్యలుయొక్కగాని వేగము, తెలుసుకోవచ్చును. ఈ లెక్కచేకారం సామాన్యస్థితిలో ఉన్న గాలిలోని ప్రాణవాయువుయొక్క మాలిఖ్యలు ఒక సెంటిమీటరుకు సగటున సుమారు 500 మీటరు అనగా 1600 అడుగులు కరుగత్తగలదు. వాయువులన్నింటిలోనూ చులకన అయిన ఉడబనిమాలిఖ్యలు ఇంతకంటే సుమారు నాలుగురెట్లు ఎక్కువ వడికలిగి ఉంటుంది. ఎందుచేతనంటే ఒకే వేడిమిగల మాలిఖ్యలుకు సగటున చలనశక్తి ఒక్కటే. ఇంకొక విశేషం ఏమిటంటే ఒకే వేడిమిన్ని ఒకే ఒత్తిడిన్ని కల వాయువదార్థములలో సమాన భాగములను తీసుకుంటే, పాత్రలోనుండే మాలిఖ్యలుబిడ్డలకంటే సమానంగా ఉంటుందని “ఏకగాఢో”

ఉపాంతము. ఆ ఉపాంతమునకును దూరమునకును ఉన్నట్లుగా నున్నప్పుడు నవసృష్టలైనానానా "గ్రామీణమాలిక్యము" అణువులోనుండే మాలిక్యములయొక్క సంఖ్య ఒక్కటి అని తెలుసుకుంటుంది. అంతేకాక ఒక గ్రామీణమాలిక్యములోనుండే అణువుల సంఖ్య కూడా అంతే అని తెలుస్తుంది, అనగా సుమారు ఒక గ్రామీణ ఉపాంతములో ఉండే అణువుల సంఖ్య 18 గ్రామీణల పాక్షికమాలిక్యములో ఉండే అణువుల సంఖ్యకు సమానమవుతుంది. అసంఖ్యమే సుమారు 18 గ్రామీణల అణువుల ఆవిరిలోనుండే మాలిక్యముల సంఖ్యను సరిపోతుంది.

వాయువదార్థములోని మాలిక్యములు ఎల్లప్పుడూ ఒకదానితో నొకటి దీక్షాంతరము అన్నివైపులకూ కరుగెత్తుతూ ఉంటూ యనుకున్నాం అది ఒక దానినొకటి కలుసుకోకముందు సగటున ఎంతదూరం కరుగెత్తుతూ ఉంటాయో తెలుసుకోవచ్చును ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరులో ఉన్న మాలిక్యముల సంఖ్య వైని, వాటివరిమాణము వైని, అది ఆధారపడి ఉంటుంది మాలిక్యములు ఎక్కువ ఉన్నా వాటివరిమాణం ఎక్కువ అయినా మాలిక్యము స్వేచ్ఛగా తిరిగే దూరం తగ్గి పోతుంది సామాన్య స్థితిలో ఉన్న గాలిలోని మాలిక్యములకు ఆదూరం సుమారు 10^5 సెంటిమీటరు, అనగా సెంటిమీటరులో ఒక లక్షవంతు ఉంటుంది ఈ దూరం కనుక్కోదానికి వాయువదార్థాలకు ఉండే ఇంకోక గుణం తోడ్పడుతుంది దానికీ ఇంగ్లీషులో 'విస్కాసిటీ' అనిపేరు. ఒక దారం చివరకు రాతిముక్కనుగట్టి ఉపాంత కౌంటింగ్ పటికి ఆరాయి ఆగిపోతుంది దానికీ గాలి యొక్క నిరోధము కారణం అనిరోధం కల్పించే గుణానికీ విస్కాసిటీ అనిపేరు దృఢవదార్థముల విషయంలో ఇదే జగటకనం అనవచ్చు వాయువదార్థంలో ఉండే విస్కాసిటీని, అందులోని మాలిక్యములన్నింటి ఉన్న సంబంధం లెక్కవేయవచ్చును ఆ లెక్కవీకారం ఒక వాయువుయొక్క విస్కాసిటీని బట్టి అందులోని మాలిక్యముల సంఖ్యను స్వేచ్ఛగా వ్రాయడం చేయగల దూరం నిర్ణయించవచ్చును. అది సుమారు సెంటిమీటరులో లక్షవంతు ఉంటుందని తెలుసుకున్నాం ఈ విధంగానే ఒక వాయువుయొక్క "ఎలక్ట్రిక్ కండక్టివిటీ" విద్యుత్తును వ్రవసాగవలెనే కల్గింది, మాలిక్యములన్నింటి ఉన్న సంబంధం బట్టికూడా లెక్కవేయవచ్చును. ఈ రెండువదార్థములను వచ్చిన లెక్క సరిపోయినది వాయువునై ఉండే ఒత్తిడిని తగ్గించి

నవ్వుడు అది ఎక్కువ విస్తరించిపోతుందని మనకు తెలుసును. సామాన్యస్థితిలో ఉండే ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరు వాయువును పదివేలరెట్లు విస్తరించేటట్లుచేస్తే అవ్వుడు అందులోని మాలిక్యులు సగటున ఒకమిల్లిమీటరు స్వేచ్ఛగా ప్రయాణం చెయ్య గలుగుతుంది. కాని మనకంటికి మాలిక్యులు కనబడదు. కాబట్టి అసంచారం ఈ హిండుకోపలసినదేకాని చూడడానికి కష్టంకాదు.

ఇంక మాలిక్యులుయొక్క పరిమాణంగురించి లెక్కచేయవచ్చును. ఒకొక్కమాలి క్యూలు స్వేచ్ఛగా ప్రయాణించేసే దూరమునుబట్టిస్తే, ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీట రులోఉన్న మాలిక్యులు సంఖ్యనుబట్టిస్తే మాలిక్యులు అర్డుకోలక తెలుసుకో వచ్చును. ఇది ఒకముఖ్యమైనవర్ణతి. ఈప్రకారం లెక్కచేస్తే ఒకమాలిక్యులు యొక్క అర్డుకోలక సుమారు 10^{-8} సెంటిమీటరు, అనగా సెంటిమీటరులో పది కోట్లమతు ఉంటుందని తెలుస్తుంది. ఈలెక్కలో ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులోని మాలిక్యులసంఖ్య అవసరం. అది తెలుసుకోడానికి చాలావర్ణములు ఉన్నాయి. కాని వాటిలో శీఘ్రమైనది ఎలక్ట్రీకువర్ణతి.

నీళ్ళతో కలిపిన గంధకాద్రావణంలోనుంచి విద్యుత్ ప్రవాహం వుపసవ్వుడు నీటి లోని ఉదజని, ప్రాణివాయువున్న వేరయిపోతాయి. ప్రాణివాయువు పాటిప్ర దగ్గ రను, ఉదజని వెగటిప్రదగ్గరను చేరుతాయి. ఒక “గ్రామువటము” ఉదజని తయారు కావడానికి 9649 కోలోంబులు ఎలక్ట్రీసిటీ అవసరం. ఈఎలక్ట్రీసిటీని ఉదజనిలోని అణువులు ఒకొక్కటి ఒకొక్క చిన్నసమానభాగమువొక్కస వహిస్తాయి. అదిన్న భాగమునకు “అయానిక్ ఛార్జి” అనిచేరు. అది ఎలక్ట్రానునకు సమానమని నిర్ణ యించబడినది. ఆఎలక్ట్రానుపైనుండే ఛార్జిని చాలా జాగ్రత్తగా ‘మిల్లికను’ అనే అనురీతాశ్రుజ్ఞుడు కొనిపెట్టినాడు. దానినిబట్టిచూడగా ఒక గ్రామువటములో నుండే అణువులసంఖ్య సుమారు 6×10^{23} , అనగా 600 కోటి, కోటి, కోట్లు అని తెలుస్తుంది. ఒకగ్రామువటము బరువు అనగా సుమారు ఒకగ్రాము బరువుగల ఉదజని సామాన్యస్థితిలో 11200 క్యూబిక్ సెంటిమీటరుల ఘనపరిమాణం కలిగి ఉంటుంది. ఒకొక్క మాలిక్యులులో రెండేసి అణువులు ఉంటాయి. అందుచేత ఒకక్యూబిక్ సెంటిమీటరులో నుండే మాలిక్యులు యొక్కసంఖ్య 27×10^{23} , అనగా సుమారు 2.7 లక్షకోటికోట్లు.

ఇంతవరకు ఒకవర్గదళిన్ శారం మాలిక్యులుయొక్క చరిత్రాగమం తెలుసుకున్నాం. ఈ ప్రకారంగానే వాయువదార్థంలోని మాలిక్యులకు ఉండే అన్యోన్యసంబంధములనుబట్టి మాలిక్యులుయొక్క అడ్డుకొలత కనిపెట్టవచ్చును. ఆవర్గదళులన్నిటివల్లనూ సుమారుగా ఒకే ఫలం వస్తుంది.

ఇంక ఘనవదార్థములగురించిన్నీ ద్రవవదార్థములగురించిన్నీ చరిత్రించుదాం. ఈ రెండింటిలోనూ మాలిక్యులు దగ్గరదగ్గరగా ఉంటూ యను కున్నాం. ఒక గ్రాము మాలిక్యులు బరువుగల వదార్థములోని మాలిక్యులసంఖ్య 6×10^{23} అని తెలుసుకున్నాం. కాబట్టి గ్రాము మాలిక్యులుయొక్క ఘనచరిత్రాగమంబట్టి అందులోని మాలిక్యులుయొక్క అడ్డుకొలత తెలుసుకోవచ్చును. ఉదాహరణకొరకు పాదరసం తీసుకుందాం. దానిగ్రాము మాలిక్యులు బరువు 200 గ్రాములు. దానిసాంద్రత 13.6 గ్రాములు; అనగా ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరు పాదరసము బరువు 13.6 గ్రాములు. కాబట్టి ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటరు పాదరసంలో ఉండే మాలిక్యులసంఖ్య 4×10^{22} అని తెలుస్తుంది. ఈమాలిక్యులన్ని ఒకదాన్ని ఒకటి అనుకొన్నప్పుడే ఒక్కొక్కదాని అడ్డుకొలత 3×10^{-8} సెంటిమీటర్లు అని చెప్పవచ్చును. ఈ ప్రకారంగా ఇతర వస్తువుల గురించికూడా లెక్కవేస్తే మాలిక్యులుయొక్క చరిత్రాగమం సుమారు 10^{-8} సెంటిమీటర్లు అని తెలుతుంది. ఘనవదార్థంవిషయంలోకూడా ఇలాగే లెక్కవేయవచ్చును. ఉదాహరణ వాయువును చల్లార్చి గడ్డకట్టించి, దాని సాంద్రతను కనుకొని, ఆసాంద్రతనుబట్టి ఉదాహరణలోనుండే మాలిక్యులు చరిత్రాగమం కనిపెట్టినారు. అదికూడ 10^{-8} సెంటిమీటర్లకే అయింది. ఈవర్గదళిక ఇంకా చాలారకాలు ఉన్నాయి. ఒక మాలిక్యులుయొక్క “ఎలక్ట్రిక్ డైపోల్” ని బట్టికూడ దానిఅడ్డుకొలత నిర్ణయించవచ్చును. అవిధంగాకూడ అంతే వచ్చింది. కాబట్టి ఈసాక్ష్యములవల్ల మాలిక్యులుయొక్క చరిత్రాగమం 10^{-8} సెంటిమీటరుకన్న ఎక్కువఉండదని యాథిగా నమ్మవచ్చును.

చలనసిద్ధాంతమునుబట్టి వేసిన లెక్కలవల్ల తెలిసినవిషయం ఇది. మాలిక్యులు కుండ్రంగానూ, గట్టిగానూ ఉంటుందని యెదుట అవుతున్నాం. ఆరావప్రకారం

ఒకకూర్చికి నెంటివీటరు వాయువదార్థం తీసుకుంటే అందులో సుమారు ఐదేళ్లు వంతుమూత్రం మాలిక్యములు ఆక్రమించిన స్థలం. దీనిని 9999 వంతులు శూన్య ప్రదేశమే. ఇంక ఎలక్ట్రిసిటీవిషయమై చేసినవరీకోధవల్లనూ, తెలుతురు గురించి తెలిసినసంగతులవల్లనూ మాలిక్యములు కుండ్రముగా గట్టిగా ఉండవనీ, ప్రతి అణువునూ ఒకగ్రహకూటంవలె ఉంటుందనిన్నీ చెప్పవలసివస్తుంది. ప్రతిఅణువులోనూ ఒకపాణిపుచ్చార్ణి ఉంటుందనీ, దానిచుట్టున్నూ, సూర్యునిచుట్టూ గ్రహములవలె, ఎలక్ట్రానులు తిరుగుతూ ఉంటాయనీ అనుకున్నట్లయితే, ఇంక ఘనవదార్థంలోకూడ చాలవరకు శూన్యప్రదేశమేఅని, అక్కడక్కడమూత్రం బోటానులున్నూ ఎలక్ట్రానులున్నూ ఉంటాయనీ ఊహించుకోవాలి. నేటివరకు తెలిసినవిషయాలనుబట్టి ఇంతాన్ని దిద్దేదిదీర్చేమైన సంగతులూ, ఉహలూ బయలుదేరుతున్నాయి. ప్రపంచమంతా రెండురకాల ఎలక్ట్రిసిటీ మయమనీ, దానిభిన్నరూపములున్నూ సమానములున్నూ వస్తువుల కన్నీటి కారణములనీ, అసలువస్తువున్నీ, కట్టిన్నీ భిన్న ప్రకృతులు లేవనీ చెప్పుకూడెన్నారే. అదంతా ఊహాప్రపంచం. అవిషయం శాస్త్రానిలో అవసరం.

చెవి చేయు పని

విన్నా అప్పారావు

వాహ్యబ్రతుంచములో జరుగుచుండువిషయములను గ్రహించుటకై ప్రాణికోటి ఇంద్రియములు నిర్మించబడినవి. మనము కంచేంద్రియములద్వారా విషయములను గ్రహించుచున్నాము. అందు శ్రవణేంద్రియము ఒకటి. దానితో శబ్దమును గ్రహించుచున్నాము.

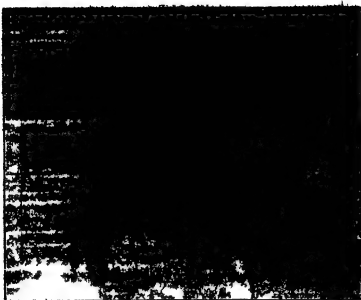
శబ్దస్వరూపము. ఇది తెలిసికొనదగినవిషయముగదా ఏవస్తువయ్యెనను స్పృశనము (Vibration) కలిగినచో దానివలన శబ్దము పుట్టును; అట్లు పుట్టినద్యని మనచుట్టూ ఉన్న గాలిద్వారా మన కవి వచ్చి చేరును. ఆద్యని ముఖ్యమగుగుణములు మూడు: (1) బిగ్గరతనము, లేక స్థూటత (Intensity or Loudness)-చాలాదూరమువరకు వినిపించినయెడల ద్యని చాలాబిగ్గరగా ఉన్నదందుము. (2) తరచురతనము (Frequency)-శబ్దమును చేసేవస్తువ ఒకసెకనుకాలములో ఎన్నివర్తాయములు కంటించునో చాటి తరచురతనము అనిపేరు. సాధారణముగా మనము మూల్గాడు నవ్వుడు మగవాని గొంతుకలోనిపాదలు (Vocal chords) సెకనుకు 80 సార్లు అడుగు; అడవాంద్రోగొంతుకలోనిపాదలు 120 సార్లు అడుగు. ఆశబ్దములకు తరచురతనములు 80, 120 అనివాడుదుము. స్వరముయొక్కస్థాయి హెచ్చినకొలది తరచురతనము హెచ్చుచుండును. అందుచేతనే స్త్రీలకుము పురుషకుంకంటె హెచ్చుస్థాయికలది. (3) మేలిరతనము (Quality or Character or Timbre) ఏకస్థాయిలో ఇద్దరు పాడుచున్నవ్వుడు ఎవరిపాట ఏదో గుర్తించుటకు ఈగుణభేదమే కారణము.

ద్యనియొక్క తరచురతనము గాలిద్వారా వచ్చునవ్వుడు మారదు. గాలి శబ్దముయొక్కతరచురతనము ననువర్తించుచు తెనుకకు ముంచుకును అడుచు ద్యనిని ముంచుచు కంపును. ఇంక ఇవివద్దకు వచ్చినతరువాత చెవి చేయుపని యేమియని విచారించుము. దీనికై చెవి యనగా నేమి, దానిభాగములు ఎన్ని, అను విషయమును ఘనము ముందుగా తెలిసికొనవలసియొన్నది.

చవియొక్క నిర్మాణము. (హా.పటము 1.) తెలువలిచెవి, మధ్యచెవి, లోవలిచెవి యనుమూడు భాగములు చెవికి గలవు. సాధారణముగా మనము చెవియనివాడు నది తెలువలిచెవియే. పైకి కనబడేదొప్పవంటిభాగము, లోవలికి పోవుగొట్టమువంటి బాది, దానిచివర నున్నగూబ ఈమూడున్ను తెలువలిచెవిలోని అంతర్భాగములు. ఈగూబ వల్పుటి చర్మముతో నిర్మించబడి మధ్యచెవికి పై చెవికిని మధ్యగా ఉండును. దీనిని టింపేస్ మ్ అనిఅందురు. దొప్పవంటి పైభాగము బంతువులలో పోడుగుగాను, అడించుటకు వీలుగాను ఉండును. మనలో సకృతుగా కొండరు చెవుల వాడించు వారుకూడా గలరు. కల్లము వచ్చుచోటును సులభముగా గ్రహించుటకును, ఎంత తక్కువ కల్లములనైనా గ్రహించగలుగుటకొరకును బంతువులకు అట్టినిర్మాణము ఏర్పరుకలబడినది. బహుశః ఇంతగా నాగరకతలేని బహుప్రాచీనమైన కాలమందు మనుష్యునికికూడ చెవులట్టిచేరియు ఉండి, క్రమముగా నేటివీధికి మార్పుచెందియుండ వచ్చును.

మధ్యచెవి. గూబయొక్క అవతలిభాగమువకు అంటి మూడు చిన్నఎముకలు ఉండును. ఆకారసామ్యమునుబట్టి వీటిని సుత్తి, రాయి, (గుట్టెత్తనునుండి వేలిలాకు) లగాము అని అందురు (the hammer, the anvil and the stirrup). సుత్తి వంటిఎముక గూబ ఆడుటవలన కదలి, దానితర్వాతనున్న రాతినిఘాటును. ఈఘాటు లగాముద్వారా లోవలిచెవిలోని ద్రవవదార్థమును కదలించును. లోవలిచెవికి ఒకచోట చిక్కుడుగింజ ఆకారము గలద్వారము గుండ్రోటిచర్మముతో మూయుబడి ఈలగాము వంటిఉండును. అందుచేత లగాము అడినచో ఈగుండ్రోటిచర్మము అడి లోవలిచెవిలోనిద్రవమును అడించును. ఈ మూడుచిన్నఎముకలు మధ్యచెవిలో ఉండును. వాటిమట్టును కొంతభారీఉండి గాలిచేత నిండియుండును. ఈమధ్యచెవి నుండి గొంతుకలోనికి ఒకసన్ననిగొట్టము గలదు. మనము గుటక వేసినవ్వుడల్లా గొంతుకలోని గాలికిని, మధ్యచెవిలోనిగాలికిని ఈగొట్టముద్వారా సంబంధమేర్పడును. ఈగొట్టముద్వారానే ఏదైనా కారవువస్తువులు తిన్నప్పుడు ఆకారము చెవికి చేరి గూబ గుండ్లుచునును. ఈగొట్టమునకు (eustachian tube) అని పేరు. లావుపాటిదూలమును ఒకమనుష్యుడు కదల్పులేకున్నను, ఒకగునవకును తెచ్చి నివరభాగమును దూలముగొండికి పోనిచ్చి ఒకరామో కరో మోపుచేసికొని

విజ్ఞానము

పది నిమిషాల కోసినచో ఇల్లందుము

1. బొత్తు	7. చావరము
2. బొత్తు	8. చావరము
3. బొత్తు బొత్తు	9. బొత్తుబొత్తు
4. బొత్తు	10. బొత్తుబొత్తు
5. బొత్తు	11. బొత్తుబొత్తు
6. బొత్తు	12. బొత్తుబొత్తు

శివ భక్త్యం

లోపలిచివ్వియ్యక్క అర్చనాకౌత

శివ భక్త్యం

కాశ్మీరభక్త్యం

గునవముయొక్క రెండవదివరకు నొక్కేకదల్చగలుగుచున్నాడు. ఈసాధనముచేత, మనుష్యునిబలము చాలారెట్లు పెంపుపొందుచున్నది. ఈసాధనమునే రీసరు అందును. అట్టిసాధనసమూహము ఈమూడు చిన్నయముకలగుంపున్ను. వీటివలన గూబనుండి వచ్చుకల్బముయొక్కబలము యాభైరెట్లు వృద్ధిఅయి లోవలిచెవిలోని ద్రవమును కదల్చును.

లోవలిచెవి. ఇది చాలాచిత్తము, అచ్యుతము నగునిర్మాణము. అందు ముఖ్యమైన భాగమును కాక్లియా (oochlea) అందును. అది యెదుట లావుగాను, పోను పోను సన్నముగాను ఉండి న త్రగులవలె మూడుచుట్లు తిరిగి ఉండును. దీనినిదా ద్రివవచ్చార్థ మొకటి యుండును. వెలువలికల్బము పైచెవిలో వ్రేవేళించి గూబను అడించును. గూబ ఆకుటచేత మధ్యచెవిలోని మూడు చిన్నఎముకలు ఆడును. పైన చెప్పినట్లుగా ఈయముకలసహాయమున కల్బకక్షి 50 రెట్లు పెరిగి లోవలిచెవిని తాకు ను. లగామువంటి ఆకరుఎముక లోవలిచెవిని అనినచోట కొడిగొడ్డకారమగుచిన్న ద్వారము గలదు. అదివల్చునిచర్మముచేత మూయబడియుండును. (ఈ: పటము 2.) ఈ ద్వారమునకు అవతలనున్నదానిని స్కాలాబెస్టిబ్యులీ అందును. దానిలోఉన్న ద్రవ వచ్చార్థము ఈ పెంపొందినకల్బకక్షిచేత ఆడును. ఈ స్కాలాబెస్టిబ్యులీకిన్ని కాక్లియా కున్న మధ్య ఒకవల్చుటి చర్మపు పొర గలదు. దీనిని రైబ్బరుపొర అందును. కల్బకక్షి ఈపొర ద్వారా కాక్లియాలో వ్రేవేళించి అందలి ద్రవమును కదల్చును. కాక్లియాకు అవతల స్కాలాటింపాని అను ఒకభాగము గలదు. ఈరెంటిమధ్యను రాసి లారు చర్మము (basilar membrane) కలదు. స్కాలాటింపేసియొక్క చివర భాగమున గుండ్రీటి చిన్న ద్వారము గలదు. అది చర్మముచేత మూయబడి ఉండి మధ్యచెవిలో లోవలిచెవికి సరిహద్దన ఉండును. కల్బకక్షి చిత్కుడుగింజఆకారమువంటి ఆకారము గలద్వారమున వ్రేవేళించి ద్రవవిశేషములను అడించును. స్కాలాబెస్టి బ్యులీనుండి, కాక్లియాకు, అందుండి స్కాలాటింపేసిలోనికి వ్రేవేళించి గుండ్రీటి ఆకారముగల ద్వారముద్వారా తిరిగి మధ్యచెవికి తేరును. ఈరెండు ద్వారముల మధ్యను ఉన్నద్రవవిశేషములు కల్బకక్షివలన ఊగులాడుచుండును. రాసిలారుచర్మ ముమీద కాక్లి అవయవముగలదు. (ఈ: పటము 3.) దీనినుండి నరములగుంపు తలలో నిలి పోవును. అనరములయొక్క చివరలు నూగువెంటుకలవలె సన్నముగా ఈఅవయవముయొక్కపై భాగమున తలలెత్తికొనియుండు. ఈసన్ననినరములచివరలు

కాల్లయాలోనికి ఉండును. అందుచేత శబ్దకల్పి కాల్లయాలోని ద్వీపము నాడించునట్లును ఈ సరములయొక్క తలలు ఆడును. వాటితోటి పాటు వాటిపైనున్న పెట్టెరి యలపారకూడ ఆడును. ఆచలనమువలన సరములద్వారా శబ్దముయొక్క స్వరూపము గ్రహించగలుగుచున్నాము.

కాల్లయాకు, స్కా-లాటింగేనీమధ్య, బాసిలానుచర్య మున్నదని చెప్పియుంటిని. కాల్లయా వత్తగుల్లవలె మూడుచుట్లు 8000 ఉండునంటిని. సాగదీసివచో బాసిలాను చర్యము 81 మిల్లిమీటరులపాడుగు గలిగియుండును. 25 మిల్లిమీటరులు ఒక ఆంగుళము. లగామువంటిదియుత తగిలియుండు చార్వరమునుండి బాసిలానుమెంజేర్చు ఆరంభ మగును. (హా పుట 4) ఆచుట ఈమెంజేర్చు సన్నముగా ఉండి క్రమముగా చివరకు వెళ్ళేసరికి పెదల్లుగా ఉండును. ఇంతేకాక ఇది దామాషాయూని మిల్లిమీటరులో నాల్గవవంతు అడ్డపుకొలత కలిగియుండును. ఆరంభమున చింతము గలిగి క్రమముగా చివరకు పోవునట్లును లావుగా మారుటయేకాక చింతముకూడ తగ్గి ఈ బాసిలాను పార ఉండును. చింతము గల చిన్నవస్తువను ఆడించినచో స్పందనపుతరచు చాలాపెచ్చుగాను చింతము తగ్గినచో తగ్గుగాను, చింతము తగ్గి లాఘ్యమైనచో మెలియు తక్కువగాను ఉండుననుచిషయము సాధారణముగా ఎరిగినదే. దీనినిబట్టి ఆలోచించినచో బాసిలానుచర్యములోని మొదటిభాగముయొక్క స్పందనపులేటు మిల్లిమీటరులపాడుగు చివరచివరకు వెళ్ళినకొలది లేటు తగ్గుగాను ఉండునని తెలియ గలదు. ఒక సెకనుకు 15000 సార్లు ఆడుటవలన పుట్టినశబ్దమునకు తరచుతనము 15000, 80సార్లు ఆడుటవలన పుట్టినశబ్దముయొక్క తరచుతనము 80. మనము చెప్పిచేత గ్రహించ గలుగుశబ్దము లన్నియును ఈ రెండింటిమధ్యను ఉండును. 80 కు తగ్గినలేటు గల శబ్దమునుగాని, 15000 కు పెచ్చినదానిగాని చెప్పి గ్రహించబడునట్లు. దీనికి సందర్భముగా బాసిలాను చర్యముయొక్క మొదటిభాగము చివరభాగము స్పందనము చెందినవృత్తు గలిగిడితరచుతనముకూడా 15000కున్న 8000 మధ్యనే ఉన్నది. దీనిని బట్టి హెల్మహోల్ట్సు అను జర్మను శాస్త్రజ్ఞుడు చాలకాలముకొందలనే శుద్ధిపాదము నొకదానిని వర్ణియన్నాడు. దానిని (రెజోనెన్సు) అనురణనవాద మందురు. అనురణనము (resonance) అనగా ఏమో తెలిసికొండము. తాంబ్రాతీగలు రెంటిని ఏకస్వరము వలంతునటుల విగించవచ్చును. అనగా ఒకటి, ఆధారవృత్తము (స) ను పలికినచో రెండవదియును ఆస్వరమునే వలంతును. అప్పుడు ఒక తీగను

ఉ.వ. వివరము

† వానిలాగ చక్కలుచెయ్యి, అప్పుడొకటలు మిగిలినప్పుడో ఇవ్వబడినది.

• ఈతోటి వానిలాగచక్కలుచెయ్యి, స్పష్టముగ కరణమునకు 1 కనుకవానిలాగో ఇచ్చి
ఈయన అది తానెరిగినది

మీటినిచో రెండవతీగకూడ వలుతును. కాని రెండవతీగయొక్క చితి కొంచెము ఇటువంటి తీవ్రమైన స్వరము భేదించును. అప్పుడు మొదటితీగను వాయిదినచో రెండవతీగవలకక ఊరకుండును. అనగా రెండుతీగలును ఒకేస్వరమును వలికెడిస్థితి గలిగియున్నప్పుడు ఒకదానిని మీటిన రెండవది వలుతును. రెంటిస్పందనపుతరచు తనముఱిక్కఱు దినవపుడు అట్లుజరుగును. ఒకతీగను రెండవది అనుసరించుటను రెజోనెన్సు అందురు. అందుచేత ఎవ్వడైనను ఒకస్పందనపుతరచు ఇంకొకస్పందనపు తరచుతో సమానమైనప్పుడు ఆరెండింటి సరిబంధముగ ఏర్పడినచో రెండవది తనంతట తాను ఆడును. 400 సార్లు తరచుతనము గలకేబ్బము వైచెనిమండి, మధ్య చెవిద్వారా, లోవలిచెవికి ప్రవేశించినప్పుడు ఈమధ్యమున్నగూబ, ఎముకలు, ద్వివ తదార్థములు ఆకేబ్బము కత్తిచేత 400 సార్లు ఆడుచునే యుండును. వైచ చెప్పి వట్లుగా సాగరావెట్టిబుట్టిలోని ద్వివముద్వారా, కాక్లియాద్వారా, బాసిలారు చర్మమునకు కేబ్బకత్తి చేరును. అప్పుడు ఆచర్మములోని ఒకభాగము-400 సార్లు ఆడే స్థితి గలది - తనంతట తాను ఈకేబ్బమును అనుసరించును. అథలమువంటియున్న నూక్ష్మనరములద్వారా 400 తరచుతనముగలకేబ్బమును మెదడువలన మనము గ్రహించుచున్నాము. ఈగ్రహణమును చేయుమెదడులోని భాగములు ఒక్కొక్క తరచుతనమునకు ఒక్కొక్కటిచొప్పునగలవని నిశ్చయించబడినది. అనగా బాసిలారు చర్మముయొక్క చ్చిత్రభాగమునకు సంబంధించి మెదడులో ఒక్కొక్కకేంద్రకస్థలము ఉన్నది అని అభిప్రాయము. బాసిలారుచర్మముయొక్క భాగములు ఆడును. వరముల యొక్కతలలు ఆడునుకాని ఈస్పందనము ఇంతటితో ఆగిపోవును గాని వరముల ద్వారా మెదడు చేరదు. మెదడునకు జోవునది ఈకేబ్బముయొక్క స్వయావమును గురించినపరస్పరసమాచారముగాని కంఠముగాదు. ఈకేబ్బగుణవిమర్శనకు చెందినవార్త వరములద్వారా గ్రహించబడి మెదడును చేరును అని మనము ఈవాదమువలన గ్రహించవలసియున్నది. ఏమనగా 15000-80 ల మధ్య స్పందనపుతరచు ఉండవలె నున్న యావరములయొక్క చింకమున హెచ్చుతగ్గులు ఉండవలెను. వాటిస్వరూప మునుబట్టి అట్టిస్పందనము వాటికి ఉండుటకు ఏలులేదని నిశ్చయించబడినది. వైచ చెప్పినదానిబట్టి బాసిలారుచర్మ మంతసన్నమో దానియందుండు నూక్ష్మనరము లెంతసన్నములో వాటివర్క్త యెంతకష్టమో, ఎట్టికఠినమగు నిశ్చితమగు వ్యయో

గము లనుసరించిన ఇట్టి విషయములు నిధారణ కాగలవో అట్టికార్యములను చేయ గల కాత్రుము ఎంతవృద్ధిచెందియుండవలసినదో వేరే చెప్పవసరములేదు.

ఈ (reasoning) అనురణ (శబ్దసామ్య) వాదమునకు వ్రతీవాదము లనేక ములు గలవు. అందు ముఖ్యమైనది (Telephone) తెలిపేనువాదము. దానిస్వరూప మును తెలిసికొందము. తెలిపేను అందరిని తెలిసినదే. మనము ఒకచోట మాట్లాడినచో అశబ్దమువలన ఒకవల్పుటిరేకు అడి, దానివలన విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టును. అది తీగలద్వారా వ్యాప్తమయి తీగల అవలికొనను ఉన్న మరియొకవల్పుటిరేకును అడించును. అది మొదటిరేకు అడినట్లే భేదములేక అడును. అందుచేత అశబ్దవరంవరలే మనము అవలికొనను వినగలుగుచున్నాము. ఇట్లే చెవియొక్క వనికూడ ఉండునని ఈవాదము. అనగా నేమి? శబ్దముయొక్క రతచుతనము చెలియొక్క మూడుభాగములద్వారా వ్యాప్తమయి, కాసిలారుమెంటేనును అడింది, దాని నంటియున్న వరములను సమూలముగా అడించును. ఆ అడింపు మెదడునకు అంటి శబ్దము గ్రహించబడుచున్నది అని ఈవాదము. ఆవరములనిర్మాణవద్ధతిని గుర్తించినచో అట్లు ఆకుటకు వాటికి సంధ్యము లేదని వైవ చెప్పబడియున్నది. అందుచేత ఈవాదమును తిరస్కరించినారు. ఈవాదము పుట్టుటకు కారణము ఏమనగా, కాసిలారుచర్మమునుండి తలలోనికి పోవు ఈవరములపోగును గుర్తించునపుడు జటలవలె ఒకదానినొకటి అల్లుకొని, ఉండును. వ్రతీవరములోను వైవ సన్నటిపీడువంటి భాగము ఉండి, లోపల గట్టితదార్క ముండును. ఇట్టినిర్మాణవిశేషమే తెలిపేనువార్తలకు సాధనమైన కేబిలు తీగలగుంపులోకూడ ఉండుటచేత నిర్మాణసామ్యమునుబట్టి కార్య సామ్యముకూడ ఉండవచ్చు ననుస్మరణచేత ఈవాదము పుట్టినది. కాని దానియందు నిజములేదు.

ఈఅనురణవాదము రానురాను బలీయమగుచు వచ్చినది. అనేకవిధములగు వ్రతీయోగములను సలిపి వాటివర్గవసానములవలన ఈవాదమే నిజమని కాత్రుజ్ఞులు నిశ్చయించిరి. అట్టివ్రతీయోగసామ్యములను కొన్నిటిని విచారించి చూడము.

1. స్త్రీముఖజనులలోని బాయిలరులు చేయుచోట వనివాంకు) ఎల్లవృక్షుడు ఒకతరచుతనముగలశబ్దమును వినుచునే యుండవలసియుండును. కాల్పిన మేకులను రేకులలోని కన్నములలో నేసి దీగించినవృక్షు వివరీతమగువద్దని

పుట్టును. దాని తరచుతనముపాక్ష్యగా ఉండును. ఈవనివాంఛి చనిపోయిన తరువాత వారిలోవలిచెవిలోని బాసిలారుచర్యమును కరిక్షించి చూడగా ఆ చర్యమందొక భాగము తక్కినవాటికంటె చెడిపోయి ఉన్నట్లు ప్రతివనివానిని కరిక్షించినవృత్తును గుర్తించబడినది. ఈచెడిన స్థానమునకు సంబంధించినస్పందనపుతరచుతనము బాంబులకుబృపుతరచుతనము రెండును సమానముగానే ఉన్నవి. ఇది గొప్పసాక్ష్యము కాదా.

2. చెపులపిల్లలను ఒకచోట నుంచి, ఒకతరచుతనము గలకల్లమును ప్రతి రోజు కొన్నిగంటలు, ఎడతెగకుండా అవి వినునట్లు చేసి, ఇంకొన్నిమాసములు జరపి, తరువాత అపిల్లలను చంపి, వాటి బాసిలారుచర్యము కరిక్షించగా, అందు ఒకభాగము చెడిపోయియున్నట్లు గుర్తించబడినది. ఆభాగము యొక్క స్పందనపుతరచుతనము అపిల్లలకు వినిపించినకల్లముయొక్క తరచుతనమున్న ఒకటే. ఇదియు ఒకచెడ్డసాక్ష్యముకాదా.

ఈపైనచెప్పిన రెండువిషయములనుబట్టి బాసిలారు చర్యములోని కొన్నిభాగములు చెడినవి అని తెలిసికొంటిమిగదా. చెడుట అనగా ఉండవలసినస్థితికంటె తగ్గుస్థితిలో ఉండుట యని గ్రహించ వలెను గాని పూర్తిగా చెడి చచ్చిపోవుటగాదు. ఏలననగా ఆభాగములకు ఏర్పడిన తరచునముగలకల్లములు అవ్యక్తులకు సాధారణముగా వినబడవు గాని, చాలా విగ్రహా ఆ కల్లములు చేయ బడినచో కొంచెముగా వినబడును. అట్టివానికి కొన్ని ధ్వనులు బాగుగా వినుట, కొన్నిచూత్రిమే కష్టమువైని వినుట తటస్థించును. చెవిటివానికి గుస గుసలాడినచో వినబడుట మామూలుగా మాట్లాడినచో వినబడకుండుట సాధారణముగా మనము గుర్తించి యుండుము. గుస గుస కల్లముయొక్క స్పందనపుతరచుతనము మామూలుమాటలతరచుతనముకంటె చాలాపెచ్చు. అందుచేత గుసగుసకల్లమును అనుకరించుబాసిలారుచర్యము సరియైనస్థితిలో ఉండుటచేత వారికి గుసగుసలు అందరివలెనే వినవడును. కాని మామూలుమాటలకు సంబంధించిన బాసిలారుచర్యముయొక్కభాగములు చెడుటచేత అవి అంతగా వినిపించవు. ఇది కారణము అని సాధారణముగా మనము గుర్తించక చెవిటివాని చెవిటితనమును గూర్చి అనుమానపడుచుండుము, కాని అది నిజముకాదు. నెలువలినుండి వచ్చుకల్ల

మనకును మనముగ్రహించెడుకల్పమునకును ఏమైనావ్యత్యాసము ఉండునా అనువిషయము ఆలోచించకలిగినది. ఏమైనా భేదమున్నచో అది దేనివలన కలుగవచ్చును. అని బ్రహ్మిండుకొనగా ఏసాధనములద్వారా కల్పముకల్తై ప్రస్తుంది మెదడులోనికీ వ్యాపిండుచుండునో వాటివలన కలుగవచ్చును అని తోచుట స్వభావికమేగదా. ఈకల్పమును వ్యాపింపజేయునప్పుడు గూఢముగాదుచిన్న ఎముకలను ఆడుననిచెప్పియుంటిని. ఆలటవలనకొల్లకల్పములు పుట్టవచ్చును. అదికూడ లోపలిచెవికీ వ్యాపింపితిమను. అందుకల్పముయొక్క మేలితనము వికారమును చెందును. కాని ఇట్టివికారము, సాధారణముగా విగ్రహకాయకల్పములు వ్యాపించునప్పుడు కలుగదుగాని మిక్కిలివిగ్రహకాయబడినకల్పమును గ్రహించునప్పుడు తప్పక కలుగును.

ఒకకల్పముకర్తార్థం ఇంకొకకల్పము అతి కీఢకాలమున చేయబడుచుండును. ఈకల్పకరంకరలు ఎంతమాత్రమును భేదములేకుండ మనము గ్రహించగలుగుచున్నాము. ఆకల్పముయొక్క విగ్రహతనము, తరచుతనము, మేలితనము అను మూడు విశేషములున్నంతమాత్రమున మాత్రమే జెందకయే సాధారణముగా మనము గ్రహించగలుగుచున్నాము. ఇది అంతయు బానిలారుచర్యముయొక్క నిర్వాణవిశేషము. ఏదో ఒకకల్పమును అనుకరించునపుడు ఆకల్పమును అతికీఢకాలమున మాత్రము పుట్టింది విరమించునేకాని తీగమోరవలె కొంతకాలమువరకు ఆ స్పందనమును సాగించదు. అందుచేతనే దానివెంటనే వచ్చు మరియొకస్పందనపుతరతుతనమును గ్రహించి తిరిగి ఆడుచున్నది. ఇట్టివిశేషము బానిలారుచర్యమునకు ఏర్పాటు చేయబడియున్నది. ఇది శాస్త్రోక్త్యా చర్యచేసి విశేషయంతయు శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించియున్నారు.

మైనచెప్పిన విషయమంతయును స్పందనపుతరమతనమును గురించియే. ఇకవిగ్రహతనమునుగురించి చెప్పెదను. విగ్రహతనము హెచ్చుగొలిపి వార్తనుకుంఠ నరముల సమూహము హెచ్చుగా ఉండును. అగుంపుయొక్క హెచ్చుతగ్గుడలలనుబట్టి విగ్రహతనముయొక్క తారతమ్యము మెదడు గ్రహించుచున్నదని శాస్త్రజ్ఞులు నమ్ముచున్నారు.

కల్పమున్నచోటు అది అని మనము చెవిపహించుమున గుర్తించగలుగుచున్నాము. అది ఎట్లు అని విచారితము. మనకు పరిగా ఎదుటగాని, వెనుకగాని కల్పము చేయబడినచో రెండుచెవులకును, అచోటునకును గలభూరము ఒకటిగానే ఉండు

ను. రెండుచెవులకును శబ్దము సమానమైన విగ్రహముతోనే విసలుదును. ఈదూరము, విగ్రహమును, సమానముగ నుండుటబట్టి, శబ్దముచేసేచోటు గ్రహించుచున్నాము. విగ్రహమును తగ్గినకొలది అనుభవమునుబట్టి చోటుయొక్కదూరమును గుర్తించుచున్నాము. ఇంక ఎదుట, వెనుక గాకుండ ఒకటొక్కను శబ్దముచేయబడినచో ఆచోటునుండి శబ్దము చెవికి చేరే దారియొక్కదూరపులో పొచ్చుతగ్గులు కలుగును. శబ్దము ఒక చెవికి త్వరగాను రెండవదానికి కొంచెము ఆలస్యముగాను చేరును. ఇదిగాక తలకాయ ఒకచెవికి అడ్డమువచ్చుటచేత ఆచెవికి చేరుశబ్దము ఆలస్యముగా వచ్చుటయేకాక, విగ్రహములో కొరతకూడ చెంది చెవినిచేరును. ఈ రెండుకారణములలోని పొచ్చుతగ్గులనుబట్టి, శబ్ద మున్నచోటు గుర్తించుచున్నాము. చోటును గుర్తించుటలో రెండుచెవులును కలిసి పనిచేయుచున్నవి. రెండుచెవులును భిన్నములగు రెండువార్తలను నెడమనకు వంపుచున్నవి. ఆవార్తలలోనిభేదములనుబట్టి మనము ఆచోటును గ్రహించుచున్నాము.

సరములద్వారా నెడమనకు శబ్దము ఎట్లు గ్రహించబడుచున్నది అనువిషయము కాస్త్రజ్ఞులు చాలా శోధించియున్నారు. శబ్దమువలన కలుగు కంపము సన్నసరముల తలలను ఆడించి సరములయందు విద్యుచ్ఛక్తిని కల్పించుచున్నది అని నిశ్చయముగా గ్రహించగలిగిరి. ఆవిద్యుచ్ఛక్తియొక్క స్వరూపము మొదలగు విశేషములగురించి కొంతవరకు నిశ్చయములు ఏర్పరుపబడినవి కాని విషయ మింకను కేటలేల్లము గా లేదు. ఈవిద్యుచ్ఛక్తి నెడమనకు సరములద్వారా వ్యాపించి శబ్దవిశేషము లన్నింటిని ఎట్లు గ్రహించజేయుచున్నది యను విషయము నెడమనకు గలుగు అన్ని విషయగ్రహణములవలెనే దురవగాహమై యున్నది. అది మనలోనిప్రాణముయొక్క గుణవిశేషము. దానిని గ్రహించుటకు సాధ్యమగుననితోచదు. అది ఎత్తైనను, శ్రవణేంద్రియముయొక్క నిర్మాణము అతి అద్భుతము, అతి చిత్రికము, అతి సూక్ష్మము. ఎల్లవస్తువును సృష్టియొక్క వైచిత్ర్యమును ఈశ్వరనియొక్క శక్తియొక్క సృజనకు చెప్పుచుండునట్టి విషయము.

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలూ - వ్రజాసేవానూ

పంచాంగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి

కురితి:— సప్తమివ తిరతకా త్రవంతో యశోధీరా మవసా వావ మకృత
అశౌచభూయ స్సఖ్యాది కావతే కస్త్రైహం లక్ష్మీ స్మిహిరాధి వాది. (వరంబలి.)

స్మృతి:— విద్యద్వి స్మేదిత కృద్వి, భృత్య మక్షకకాంభిః
వృషదయోవాఽభ్యమజ్జతో, యో భర్తృ త్తం నిశోధత - (తునువు)

* వ్యాసత్ర ఉద్దేశం. *

శ్రీటిలంపుల్లో పారవ్యతారాధనే పరమార్థంగా ఉంచుకొని గ్రాంథికవ్యాకరణాభివృద్ధి తగావణ బయలుదేరినవాడైతే, పూర్వకాలంలో నూతన సంస్కృతప్రాకృతభాషలను గురించినవివాదాలు ఉండడం అనేది స్పష్టం. శ్రీటిలంపుల్లో నాడున్న మతభేదాలు భాషల మండలాలు వాదభృతి వారాలు వర్ణాలు ఉండేవి. కానివాడమయూ - వాడయూ వీరివద్దకుల్లో, పరివర్తనాలోచనాలోచనా వ్రజా వ్రుంది. పూర్వకాలంలో వరపక్షపథావం అనేది సమాజం కావచ్చు, సర్వభృత్యభావమైన పారవ్యతాక్షేత్రం రక్షప్రభుత్వం కావడమనేది చాలా దయవీయమూ శోచ్యమూ అవుతుంది. శ్రీటిగ్రాంథిక వ్యాకరణాభివృద్ధిపరమ వాటిసంస్కృతప్రాకృతాల వివాదలకు చాలాపాఠికలు వ్రుండడంచేత, అత్యపవీతకా సత్యాన్వేషణం చేయడం అవసరంగా వ్రుండడంచేత, దేశమంతటా సంపదించి, వ్యాకరణాంధ్యం గ్రంథప్రయోగాన్నే అని నిరూపించినవూర్ణాలు రావడమై పంతులు వారి బహువిధీకృతసంప్రదానికి చేకూర్చాడు. సమన్వితమని అంతర్యామి బోధించడంచేత, 'ఉత్పన్నతేనైస్తి మమ కోపి సమానభర్తా' అన్నట్లు కాలాంటివాటి కొందరికీ వ్రూర్వకృతం తెలియవలసివ్రుండడంచేత వీన్ని వ్రాస్తామని. ఇందులో పాదుగ్రింతా కాకంటే ముందు అన్వేషించి అర్పించవలసివ్రుండే; కాని పాకంమూలం కావ్వంతం కావట్టి చదువరులు పాదుగ్రింతాసరం ఆత్రూయనే వాటోవాటూకృతజ్ఞత మౌనమిది వ్రుంది. ఇది శిష్టలారప్రాప్తమైనవధ్యం.

* సంస్కృతప్రాకృతాలలో మత్వక ఏది? త్రుతిక ఏది? *

పాండిత్యకాలంలో భారతవర్షంలో సంస్కృతం అనే ప్రాకృతం అనే రెండేరెండుభాషలు ఉండేవి. ఇందులో ఏది మత్వక? ఏది త్రుతిక? - అనే విషయం లేక వర్ణ మొదలు భాషావర్ణన వ్రాసు. ఏమంటే అది వాటిగ్రాంథికవ్యాకరణాభివృద్ధి వ్రాస్తామనక. అయితే ఆవర్ణ అంతా మూలా తప్పకుండా చెప్పడం అంతప్రభావం కాదు. కాని పూర్వం చూడాలి.

కొండరెంటూరు:— అమల సంస్కృతం అంటే ఆ భాష సమాజంగా వాటివారిభాషవడ మత్వకగా వ్రుండలేదనీ, వ్రుంబలలోని వావాభివృద్ధి అనియతవ్యవహారంలో వ్రున్న భాషను సంస్క-

ఐంది కృతియంగా నిర్మాణం చేయబడినట్లు తెలుపుతూ ఉండవచ్చు. మఱి కొందరంటారు:- కాశీ కామ. సంస్కృతం అనేది అప్పటి-అక్షరాలతో మూలభూతంగా వస్తూ ఉండవచ్చు, కాశీ అది గీర్వాణభాష అనిపించుకొస్తుందనీ, విద్యాసంస్కారభూమిలయిన పోర్చుగీసులచేత గానో పరిశీలనాంతరం పొంది పోర్చుగీసు అయిందనీ, కాశీ కామి అవభాగంకావచ్చుననీ అంటారు. ఈవాదాలను పోక రద్దీకాశీ సంస్కృతం అని పేరొందినట్లు ఇది పాఠాంతరాలు:- (౧) ఆదిమండీ పోర్చుగీసు అనువాదము. కామి సంస్కరించడంతో, సంస్కృతం అన్న పేరువచ్చింది. కామి పోర్చుగీసు మాత్రమే, సంస్కృతం ప్రతిపాదన. (౨) అక్షరాలన్నామ గీర్వాణం కామి సంస్కృతం మాత్రమే, అది పోర్చుగీసు భాషలలో భాగస్వామి అయింది కామి పోర్చుగీసు ప్రతిపాదన. ఈ రెండువాదాలూ అప్పటి వస్తున్న పేర్లు, అనువాదాలు కావు. కాశీ రెండుపేర్లు అనువాదాలూ కొంచెం మధ్యతానీ కాదనీ నేను తొక్కితాను.

* పోర్చుగీసు మాత్రం అనేవారి వాదానికి నివర్తనాలు. *

ఈ క్రమశిక్షాధ్యయనాలకా ముందు యావాదాలను ఆధారాలు లభిస్తున్నాయో చూడాలి. ఏదంటే ఇదే ఆధారాలు అతనికి అకాటిగానితికావచ్చుననీ భాషావాదాలను సంస్కృతపోర్చుగీసు ప్రతిపాదన మాత్రమే కావచ్చుననీ. కామి పోర్చుగీసు పరిశీలించడంతో పోర్చుగీసు స్వయంగా ఒకటిగానీ రెండుగానీ ఏమి ఉండవచ్చుననీ - ఇది ముఖ్యం. పోర్చుగీసు భారతవర్షంలో అనాదిమండీ మాత్రమే ఉండవచ్చుననీ ఈ వస్తువులన్నీ నిర్వచనంగా ప్రదర్శించిన ఒకటిరెండు ప్రధానకారణాలుగా ఉన్నవి. ఇక్కడనుండి.

కాశీ:- కాశీకారా అనేతరుల ప్రారంభం గొప్పకవి అని పోర్చుగీసు పరిశీలించినట్లు ప్రకటిస్తారు. ఆయన గొప్పకవి అనేకావ్యం కాకాను. అది అయ్యవచ్చు. ఆయన ఏమన్నాడో చూడండి.

కాశీ. ఉన్నట్లుంటే లాక్షణికం పొందవచ్చుననీ పరిశీలించవచ్చుననీ, పరిశీలించవచ్చుననీ క్లిష్టమైనది ఉండవచ్చుననీ. (౧) ఇది మధ్యకాలం సంస్కృతం అనిపించుకొంది. అందుకే మిగిలిపోయింది అనువాదం అని మిగిలి పోయింది. (౨) కాశీకారా ఇది వాయు నిసంతి ఏదోయి నేనీ వాయునా, ఏనీ సమస్తం అయి నేనీ పాత వాయు అయి పోయింది (౩) *

కాశీకారాలన్న ఇది:- పోర్చుగీసుకామి (మండలం) చేత సంస్కృతప్రమాణాలను లాక్షణికం ఉన్నట్లుగా ఉంది. ఇలాగే పోర్చుగీసుకామి సంస్కృతసంస్కారము అనిపించుకొంది (మండలం) చేత

* సంస్కృతప్రమాణ ఇది:- ఉన్నట్లుగానే లాక్షణికం పోర్చుగీసుకామి సంస్కృతకవితానామ సంస్కృతసంస్కారకృత్యనే పోర్చుగీసుకామి పోర్చుగీసు, (౧) నవ మధ్యకాలం సంస్కృత కవికా కృతి (సంస్కృతము), అదిరకే మన వాడుకవంతు మన వాడుక పోర్చుగీసు. (౨) నవలా ఇది కృతి వాయు నిసంతి కృతి అయింది వాయు, అయింది సమస్తమే నయనీ పోర్చుగీసు అని (౩).

ప్రభావం కలుగును. కొత్త కొత్త అర్థములను పోషించుటకు వాగ్దేవమును వాడుచుండునది - ప్రాకృతంలో అర్థవంతుగా వాడబడినంత తుల్యత వారి కొంత ప్రభావము లేదు. (ఈవాడు) సంస్కృతాదిరూపులైన కవిలే ఈవాడును వీరిలోనే (ప్రాకృతంలోనే) వ్రాసెనని. వీరిమందే తెలుషితము. సమస్తవలనను బలరాజుయిన సమవర్తిలో ప్రాకృతము, సమవర్తిమందే నిర్మమము; కాదు? అని.

చందా:- మహర్షి ప్రభవదేవము + యోగవాక్యవాగ్దేవవాక్యవైద్యవాక్యము రాజుడం వల్ల లోకములలోను బాహ్యుల కారీరములను ముడిచివీటి ప్రాకృత ప్రభావమును వీరికు దేయ్యదు పఠంబలి. వాగ్దేవవాక్యములో వర్ణనాన్నికంటా మరలదేవదేవరాజుసంకల్పాన - భూయాంసోపశ్చిత్తాః అస్మియాంశ్చిత్తాః. ఏతేకస్య పితృనస్య బహవోఽపభర్తృణాః, క దృశ్య-కారకస్య గానీ నోతీ నోతా నోపాతితే త్వమాదయో బహవోఽపభర్తృణాః.

చాలాఅపభ్రంశమున్న కొద్దిగా(మ)త్రాణమున్న(ప్రస్తుతి) ఒక్కొక్క కల్పానికి అనేకం అపభర్తృణాం దుఃఖం ఏర్పడదు. ఎల్లగంటే-నోతా అనే కల్పానికి గానీ, నోతీ, నోతా, నోపాతితా-అని యీ మొదలయిన చాలా అపభర్తృణాం ప్రశ్నలు - అని పఠంబలిమహర్షి అన్నాడు.

ఈవిధమునవాగ్దేవవాక్యములో వాగ్దేవవాక్యమునందున్నట్టి - సర్వభాషలూ ప్రాకృతంలో చేరిన వే అని అంగీకరించుచే నేటివిధభాషలూ ఏర్పడాయనీ, బలమును సమదాగ్గిలోంచి ముగ్ధులైన చాలావారూ వై అర్థమిది మేఘయానంతో తెల్ల పోయినట్లే సంస్కరించుకొన్న వారైనా ప్రత్యేకంగా వాగ్దేవవాక్యంగా అయినవనీ, వాటిని ప్రజలు వాడుకచేసికొట్టి - మేఘయానాన తుండే నీవు భూమినిక క్షంభి-మృత్యు, దక్షిణే మాంస కమలంలో ప్రాకృతంలో నిధిలేనట్లుగా అసంస్కరించబడిన వాగ్దేవవాక్యముగా ప్రజలనింకిరకమహారాజుల వల్ల మరలమరి ఏర్పడిన ప్రాకృతంగా ఏర్పడక కష్టమిది, కేవలవ్యవహారంలో వుండే భాషలనున్న ఇంతే అనినీ - మనకు కృతంగా విశదమౌతూ తప్పదు. కాబట్టి ప్రాకృతమే మౌఖిక. సంస్కృతమే ప్రతికృత +

పఠంబలిమహర్షి గ్రంథంలోని ప్రధానభాషలన్నింటి ప్రజలు నిత్యమూ వ్యవహరించడంవల్ల ఒక్కొక్కమాటకున్న అనేకఅపభ్రంశాలు ఏర్పడినవిన్న సంస్కరించినవాగ్దేవంలో మున్ను లేకుండా వున్నవివున్నట్లు వుండే కల్పాలు కొద్ది అనినీ, ఏలగంటే నోతా-గానీ నోతీ నోతా నోపాతితా అనే మొదలయిన చాలా అపభర్తృణాం ముగ్ధుల అనినీ కాబట్టి అపభ్రంశాదోమహారాజు వాగ్దేవరణం అపభ్రంశమే అని ఏర్పడుతున్నది.

+ యోగం చిత్రికృత ప్రభవ చందా ముఖం కరీరకృత చైద్యకృత, యోగివాక్యో క్రిం ప్రభవం ముఖం పఠంబలిం ప్రాకృతం రావతోఽస్మి - అని సమస్కరిస్తారు ఈమహాభాషణీ పండితులు.

++ మౌఖిక అనేమాటకు Original Language అనే అర్థంలేదు, ప్రతికృత అనేమాటకు Derived Language అనే అర్థంలేదు. కానీ వాడుక భాషగా.

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు - ప్రజాసేవానూ : పంచాంగముల ఆదివారాయనాశ్రయి గణక

దీక్షిల్ల తేలికది ఏమిటంటే-అన్ని భాషలనూ అసలు మార్కుల పోర్తుకను అనీ, సంస్కృతాది భాషలు ఈమార్కుల తుల్యము అనీ. ఇది వైపర్యాలవర్తనకే తేలికతార్థ్యార్థం. కాని పూర్వంలో కొందరు ఈచారిత్రాభిజ్ఞానానుభవంతోబాధితంబుగా చెప్పినవారు త్రవ్వారు.

శ్లో. యదోద్ధరిః కిల సంస్కృతస్య మద్భావం జిహ్వేతు య శ్లోకతే

యత్యి శ్రోతృపథావతారిణి కటు ర్భాషాకరాగం రసః

గద్యం చూర్ణవదం వదం రతివతే ప్ర త్పాకృత్యం య ద్వచః

తాత్ లాటాక్ లలితాంగి కళ్య నవతీ దృష్టే న్ని కేమకృతమ్.

(రాజశేఖరవాలరామాంజలిం)

అర్థం ఏమిటంటే- ఏదీ సంస్కృతభాషను కూడా మార్కుగా (మాటగా) వుండేదో, ఏదీ లలితలన శ్రీల జిహ్వోరంగముల (తాండవిస్తూ) సహృదిమూర్తువో, ఏదీ చెవిని పోకతరవార, సంస్కృతభాషయొక్క అక్షర (మాధుర్య) రసంకూడా పెంతులత్రుతుండో మనస్సుని పొడవార్చును- అనర్థచూర్ణవదమతే ఆప్రాకృతకవచరవచన ఉచ్చరిస్తూ దృష్టి నిమేషకృతం కలిగిస్తున్న ఆలాట శరీరములను లలితాంగి కన్నార మోడును-అని.

ఇలాను చాలామంది పూర్వకాలపుకవిమండితుల్లో ప్రాకృతాన్నే మార్కుగానూ సంస్కృతాన్నే తుల్యంగానూ చెప్పి వ్రాస్తారు. ఇంకొందరేమంటే- ఏమిటంటే- అసలు ఇన్ని భాషలు లేకనీవీ సంస్కృతం ప్రాకృతం-అని రెండేరెండు భాషలనీవీమాత్రం వా రన్నార. చూడండి:-

సక్తియా పాయియా చేవ్య భసిదీయో హోంతి తోన్లి వా. (ప్రకాశాంగమాళిం)

సంస్కృతా ప్రాకృతావేతి భాషే ప్రాకృతస్య వర్తతః (శిర్డీ)

అంటే సంస్కృతమనీ ప్రాకృతమనీ రెండేరెండు (పారస్పర) ఫలములు యిస్తుంది మొదటిదాని దీక్షి, సంస్కృతమూ ప్రాకృతమూ అని రెండేరెండు భాషలు ప్రాకృతాస్యమును పొందుతున్నవని- రెండోదానిదీక్షి అర్థము. కానిట్టి ఆచారము ఉన్న భాషలు ముఖ్యమైనవి రెండే అనీ, అవి శీటిగానిం దికవ్యాకరణాదిభాషాభిలాగు (సంస్కృతప్రాకృతాలు) ఉండేవనీ తేలుతున్నది.

• సంస్కృతమే అన్నింటికీ మూలం అనేవారి వాదానికి నిదర్శనాలు. •

సంస్కృతమే అన్నింటికీ మార్కుగాఉండేదీ అనేవాదానికి ఒకటిరెండుమర్యాదలు ఇచ్చిన ఇంకక :

(౧) వర్ణితే స్వసంస్కృతాయా మ్మ వికృతిః ప్రాకృతీ మతా (రూపకవర్ణనామ్.)

(౨) తద్భవతా సంస్కృతభవతా సిద్ధా సాధ్యతీ సా ద్విధా (వద్యామనంద్యిం.)

(౩) సంస్కృతం వామై లైవ వా గన్యాభ్యాకా మహ్నిలిః

తద్భవతా తేక క్షణికః ప్రాకృతకృతః (వండికాచారికర్మ.)

ఇంకలూ మొదటిది ప్రాకృతం సంస్కృతకృత తుల్య-అని స్పష్టంగా చెప్పుతున్నది. రెండోది మొదటిదానిలాగా స్పష్టంగా చెప్పడక్కర్లే, తద్భవమన్న సేవతో సంస్కృతంలోనుండే ప్రాకృతం

[illegible]

మరిన్ని అదండితుడికురే ఆకాశాదర్శనంలాగే మతోపాదకాదా తెప్పాడు. అదేయంటే—

అధికారి: కావ్య వ్యవధింశ ఇతివృత్తాః । కావ్యేకు సంస్కృతా ద్వయ ద్వయం
 కరయామి—అని.

అంటే-కావ్యాలభావలో ఆయన గొప్పగా ముద్రపయిన (నీడకావ్యం)వారిభావజ్ఞాన అభిధిం
కాలన్న పేరుతో వెప్పకర నడిచి, కావ్యాన్నిగాక కాస్తాల్ల అయితేమార్చిం సంస్కృతం లిపి
కట్టక-భావమిట్టి అభిధింక మన్నుచుంటో తెప్పరెనెదనిట్టి అన్నట్లుగా ఆయన అభిప్రాయం అని-
రెలుపుతుంది అక్కడ. ఇక్కడ కాస్తాలంటే మహా కాళికాదాత్రయం మోహంపాదాత్రయం
లాంటి కాస్తాలని అర్థం చేసుకోవాలి కావాలి. ఏమంటే మహాకాళికాత్రయం వివారణ చేసి, మహా
ప్రయోగానినీ సృష్టాదిపలామన్న అభిధింకాలయిన [అభిప్ర] ప్రయోగాలను కచ్చిస్తుంగా ప్రతిష్ఠ
కాయములున్నా నిర్దిష్టకాస్తాలని ప్రభావంగా ఆలెంటే. అందువల్లనే ఇల్లా అర్థంకెడికావాలి
అనుకుంటాను. కాళికరణమోహంపాదాస్తాలలాంటి ఆచర్యం ఈవ్యాసంలోనే పలాంకిరాన వివ
రిస్తాను. మున్నగుగాను-

వీరం ఈ సంస్కృతం పాఠ్యం మయా పోక్తం సమాసతః,

పాక్షికస్య తు పాత్యస్య సంప్రకర్షణాది లక్షణం

ఏతదేవ విభర్త్యంతం సంస్కారగుణవర్తికం

విజయం పొక్కుతం పాత్యం నానావస్తార పాత్యం. - అది.

“శతానా (తెలుగు యెక్కువగా) సంక్రమణిని సంస్కృతపాత్రము చెల్పిను. ఇకను పోక్త్యుత పాత్రాన్ని బ్రహ్మం వెత్తుబలిపించి. ఈసంస్కృతపాత్రము సంస్కారగుణవర్తియై కృత్యయము నొందినతో కావరపారపాత్ర్య మగు పోక్త్యుతపాత్రము అగునది తెలియదగిది” అని అంటాడు. భరతమనన్ మహారాని సంస్కారగుణవర్తిర - అక్షరీయము పోక్త్యుతాన్ని అబాది గాగియ ముగా (వార్తనరకభావన) యెక్కువగానుంచడాని గతక మని క్రిందికన్యలగు వేగవరాయ కామ్యుగారు వ్యాఖ్యానించారు. ఇంతకాంతా అభరతమునీ —

యే వర్తా స్మయమా స్మరవర్తా స్మరతాం చాఽపి.

గవ్యంతి పదస్యస్తా తే విధిస్తా ఇతి శ్లేయాః.

పాక్వరగ్రంథక రతూ - ప్రజాసేవానా : కందాగ్నుల ఆదినారాయణకాశ్రీ గుగ్గ

అది కర్మలోపకర్మకర్మయర్హకమాడులచేత పాక్వరమ సంస్కారకమనుండి వారి అవధింకక నొందింప కూడా నూదిస్తాడు. నిరంతరమూ కర్మకారంలో తుండే భావలతో ఇట్టిభింకాలు మూలంగా కర్మకారబట్టి, పాక్వరకం నాడు వ్యావహారికభావగా తుండేదని తెలుకూండి కాబట్టిన్న మనవాడుక్షేమంక అవధింకకనాడుతేయం పాక్వరకానితో అది సుప్రకూకూ తుంది.

కాబట్టి సంస్కృతపాక్వరకాలలో నాక్వర ఏది ? — అనేవర్మలో తూర్పులనివ్వికమైన అభిపాయం ఏమిటి ? - అంటే దైవ్యభావం తున్నట్లు సుప్రమే కదా ! అయితా నాక్వరకానికి వ్యావహారిక ఏదో స్వరక, నోవరినూనే తుంది అసలు కమనీతి ఇల్లాని తున్నా పాక్వరకావన మొత్తం అవధింకకభావ - అనికేత రాకడంకూర్కి విజయం. కేటివ్యావహారికంభావిలో గాగ్మ్యకర్మవిన్నం కచ్చి కట్టు ఇల్లాంకేతీత రాకడానితో కర్మభావకారణం నాకు తెలిసినంతమనూ, అది ఆనాడు చాలాది పరమకర్మకర్మకర్మకం వ్యావహారికభావగా - అంటే నాకుకభావగా ఉండడమే.

పాక్వరకం నాడు ప్రతిఅవధిరవారభావగా ఉండే దనడానితో ఏమీ కనకహింస అవసరం లేదు. తుదివయం వైనిమానీవ వర్మలోనే అవగత నూతున్నది. ఇంటే కాకుండా, సంస్కృతాలంకారి కలు మొదలయిన లక్షణాలే కలు నాకుకభావలు వికరించేసందర్భంలోవెప్పిన ఆయాపాత్రిలభావని నియమాలు బోధించే లక్షణవాక్యాలన్నూ వైమలూ బోధించా మున్నునివారు జనసామాన్యాలన్నీ కమనీతమతాలవై తున ఆర్థింయకులై చేసినమతబోధలన్నూ వాగ్వివేకగ్రింభాలన్నూ, మహాభావ్యం మొదలయిన కర్మకారానుగ్రింభాలు అవకర్మోచ్చారవిచారణసందర్భంలో ప్రకర్మించిన కర్మకర్మలన్నూ సుప్రంకా నాడు జనసామాన్యం పాక్వరకాన్నీ నాకుక చేసినాడనిన్నీ, దాన్నీ అవధింకకనూ రున్నీ రున్నీ దివేమన్నుచి. లక్షణాలే కలవాక్యాల మహాభావ్యక ర్మవాక్యాలను విచారణచేసేసోపి చెప్పకలయకొన్నాను ; కాబట్టి వైకర్మకర్మలు కమనీత మతకర్మచారాలను పాక్వరకంలోనే సాగించేవారనడాన్నిమాత్రమే ఇక్కడ తుదాచిస్తాను.

మహాకర్మకారి అనే పండితు డంటాడు - కర్మకర్మకర్మకారలో -

శ్లో. సక్రియకర్మకర్మకం కే న జాదాంతి మందబద్ధియా, సవ్యాని మనూబోహం కే నేమం పాయయం రయయం. నూధాధ్ధేనీ రయయం మలయయం క్మహిం విరియడం రమ్యం పాయయంకర్మ లోయో కస్య క హియయం మనూబోహం. పరమకర్మకారకరేయం పా భాసా జలాయ ఏక భనేయ వ్యా జాయయ కేయ విజయో సవ్యాని బాలయాయయం, [కాయా:- సంస్కృతకర్మకర్మకర్మకం కే న జావంతి మందబద్ధియా, సర్వేషా మనీ మఖబోధం కే నీడం పాక్వరకం రుచిం. నూధాధ్ధేనీరహింక మలలికకర్మ క్మరవికం రమ్యం పాక్వరకావ్యం లోక కస్య క వ్యావయం మఖయతి ? , కర్మకారకరేయం పా భాసా భకతి అత్రి భనే రవ్యా, జాయతే యయా విబోధా, సర్వేషా మనీ బాలకావీహం.

అనిఅన్నాడు. అంటే సంస్కృతకర్మకర్మకర్మకం తెలియని మందబద్ధిలందరికీ మఖబోధంకోసరం ఇది పాక్వరకంలో రుచి మైంది. నూధాధ్ధేనీ చేసినవాలతో లలితాలయకర్మకాలతో వాగ్వివేకంక మైనపాక్వరకావ్యం ఎవరికీ మఖం కలిగించునా ! కర్మకారకరేయం కే నీడం కలులు మొదల

గ్లో: అతని కర్మాకృతం తోటి ప్రియకర్తృమండలం

మూర్తియో యత్యే రాజం తే మధానివ్యందవిర్భరా. అని.

“ఉభయోః! ఏమాప్రాకృతభావ! ప్రియరానిమభవంద్రిశీతుల్లై ఏవమనోవరంగానా అందంగానా త్తన్నది. ప్రాకృతభావలాని మాటలన్నీ అమృతాం పరివచదంలో నిర్భరాగదా” అన్నాడు. సరస్వతీకంఠాధరణం అనే అలంకారకాస్త్రాన్ని వాగ్దేవ, సంస్కృతవాణ్యుడూ! స్వర్ణ యుగం ప్రసాదించిన విద్యవృద్ధులని ప్రసిద్ధికడనీ, ప్రాకృతస్మృతీయడైన భావరాజు రత్నగంధంలో-

కేలభూత వాన్యరాజ్యస్య రాశ్యే ప్రాకృతభాషిణః

ప్రసాదాపాంకస్య కేవలసంస్కృతభాషిణః. (విక్రవాంశవిరాజా:)

అని ఆహ్లాదకాగారి రాజ్యంలో ప్రాకృతం మాట్లాడలేని అరసివలంటూ ఉన్నారా! అని ప్రాకృతాన్ని పోషించిన ఆచార్యప్రభుత్వ దౌరాధ్యాన్ని ముతినాడు కొందరు ఈ ఆహ్లాదకా అన్నతదాని! బదులుగా వాన్యదేవస్య అని పాశాండరం వాగ్దేవ ఆపాతను ఉదాహరిస్తాడు. వారిపాశాండరం ప్రకారం ఆవాన్యదేవుడు కృమంగా నన్ను పోషిస్తాడనుగా మారితే ఆంధ్రులైనవానూ ఆకండను ముడుచి!

ఇంతవఱకు చెప్పినవాన్నిబట్టి ప్రాకృతమే వాటిప్రసవభూమి అనీ, అందులోనే వాటివూరు ప్రసవకు విజ్ఞానభూమివలంటోనం సహృదయులై గర్భిణీలు వాగ్దేవారనీ, సంస్కృతభాషిణులు వేటికి వున్నానో అవారి ప్రసవస్థలవారభావమ అపభ్రంశమని (నేనుగాగ్నియం - అన్నమాటలాగ) తిరస్కరించేవారనీ మూలక మైంది. ఇంతమ సంస్కృతభాషిణులు వాటిప్రాకృతాన్ని ఎల్లా నీరస భావంతో వృజిరించేవారో, జనసామాన్యం ఉత్తమవిజ్ఞానం కనుకు అందుబాటులో లేదనీ, వున్నా వాగ్దేవం అనే ఇనకగోలునులో బంధించిపెట్టకున్నారన్నీ ఎల్లా తగలేదో ప్రదర్శిస్తాను.

ప్రాకృతవాణ్యంలో లీలావతీకథకు అగ్రస్థానం ఇస్తారు. ఆంధ్రులమైనవనం కన్నవండా ఇయాల్లి. ఏమంటే - అది ఆంధ్రదేశమనకు సంబంధించిన కళాకావ్య కథలనీ, అందులో ఆంధ్ర దేశంలోని అనేకప్రాంతాల కల్పితవర్ణనలనీ క్రియాశక్తి రామకృష్ణవిగారు చాలాలోకాలింద భారతిలో ౨, ౩ వ్యాసాలు ప్రకటించారు. గర్భిణీమూలా వ్యవహార ప్రకటిస్తూ మన్నాడు. ఆంధ్రులు ఆచార్యకర్త వ్యవహార ఆగ్రహం ప్రకటిక మయ్యేట్లు యల్పించాది. కలీలావతీకథలా.

గ్లో: అయి రమణీయ రమణీ, సరస్వతి సునోహినీ మనం చ సాహితీనో

అనుమానపరిణామో మన్నే తం సద్ధి బం జతి

తా కింటి సరోవరానోదయే క్రమవతం మణిహరణ్మనం

సాహితీయ అభ్యుదయం మరసం మహిళామణిమణోజ్ఞం. (౧)

(౧) భావ-అయి రమణీయ రమణీ కరణీ మనోహర: కృతమీ స్యాధీనః, అనుమానపరిణామో: మన్నే యన్నానీ కన్నానీ. రత్నమణి ప్రదోషవిశోదహార్యమథానం మనోహరాల్లా సా సాధుల తాత్పర్యకథాం మరసం మహిళామణిమణోజ్ఞం-అని.

కాయక అడుగుతుందిగా - రాత్రి రమణీయంగా వుండి దాని కనిపిస్తే కరత్యాలకు కూడా మనోహరంగా వున్నది. శ్రీమాన్మహాభారతమునకు (కాక) స్వాధీనపడవై వున్నావు. పరిజనులు కూడా అనుమానించును వున్నావా - లేనిదంటూలేదని అనుకుంటాను. కనుక, ఏదేనా, మనమునకు ఇంతవరకు సుఖానందములుగానూ, ఈప్రపంచకాలపువిజౌదాని కనిపిస్తున్నాను ఉన్నకా క్రకభ-చక్రనిరసం త్రవ్వకదేదానినీ మహిళాజనాని కి ఇంతసంతోషించేదానినీ సాధించండి (అంటే చెప్పండి)-అని.

ఇలాగు ఎంతో అమాయకత్వాన్ని తెల్లదీస్తూ అధిగిరియురాలిని చూచి ఆకాశాంతము అంటాడు, మనలయదకాక్షి ! కవులు మూడురకాలైనవకథలే లోకంలో ఉన్నవన్నాడు. ఎల్లాయితే - దివ్యకథలనీ, దివ్యమానవీకథ అనీ, మానవీకథ అనీ. అందులో మొదటిరకం, దివ్యత తొల్లల్లటి కవుల ఏదో కొంచెం అక్షణం అంటూ ఏర్పర్చాడు. కల్పింపసంస్కృతప్రాకృతాల కలిపిన (దివ్యమానవీకథ) సంస్కృతము చక్రనిగ్ధరచక్రలో మహాకవిత్వంవలె చెల్లతారు. ఈమూడురకాలకథలన్ను చక్రనిగ్ధరే చాటిలో మూలాంటి అప్రాప్తాలు చెప్పకథలు (అక్షణకాస్త్రాలు అనుసరించి చెప్పేది కావుకానటి) లోకంలో మనసాన్ని పొందవుమరీ ! కనుక — ”

కొ. తా ౩౦ మం ఉపసాదీనీ మయము అమృతేణ సద్ధసశేణ ఉల్లపిదం న తీరది ౩౦ త్రణ నియదోకతాబంధోః [కాయ-క త్పిం మా మహాసూనీ మరణ ! అభ్యుతేన కృతకాస్త్రేణ, ఉల్లపితం న తరతి (కళ్యతే) ౩౦త్రణః నికటః కథాబంధః]

“మరినా! పెన్నెయడకు పరిపాశిస్తావా ! కృతకాస్త్రాన్ని విశేషా ఎరగనివాడికి కాగా మాట్లాడడానికి నీలా నిలకడంటూ కదా! అల్లంటికితిలో నికటమైనకథాబంధం-మరి చెప్పేదెమిటి!” అంటాడు. ఈమాటల్లో అక్షికాస్త్రాలిచ్చినపనిమూలం చూచి - ఎంతటిపరాచారుర్యం వున్నా - ఎల్లా నోయ తెలికదాని కి భయపడేవాలో, ఆకాలంవారు! - అనేవిషయమున్ను, వారిమనస్సులు విజ్ఞాన కృష్ణతో ఎల్లా తహతహపడుతుండేవో అనే విషయమున్ను విశదపడతాయిగా !

కర్నాట ఆకాయక అమృతము విసండిమరి :- ఏమంటున్నరో ! వ్యాదయం యమృతమకూతుంది, కొ. భణియం న వియతిమాయే - వియయమ ! ౩౦ లేణ సద్ధసశేణ ! లేణ మహావియమగ్ధో భగ్గో అమాగ్రిసజగన్మ, ఉపలబ్ధయి లేణ త్రుడం అథో అయితి ఏణ నాయయే, సో చేయి మహో సద్ధో ఇత్తో ౩౦ లభ్యశేణస్తూ ! ఏమేయ ముద్దిజాయెయి మరణోహరం నాయ యాయ భాసాయే, పరిరకేదేనీమలబ్ధం కనాకు కనాం దివ్యమానునియం — [కాయః— భణిం చ వీరియరమయా — వీరియతమ ! ౩౦ తేన కృతకాస్త్రేణ ! యేన మధాపిత ముద్యః భగ్నోహ్యుద్ధృతజనస్య, ఉపలభ్యతే యేన ముఖం అథోఽకదధితేన నాదయేన, పవిత మర కృత్యయే ౩౦ లభ్యశేణాఽస్మాకం కి, ఏనమేన మద్ధవృద్ధయం మనోహరం ప్రాకృతయా భావయా, పరిరకేదేనీమలబ్ధ్యం కథయి కథాం దివ్యమానునియాం-అని.]

“ ఇట్లా అన్నపియమియాలకు అతడిపిరియాలకు అన్నదీ - వీరియరమా ! ఏకకృత్యం చక్రని ముద్దులగునీ మధాపితోదాని పాడుచేసి కనిందో ఆకృతకాస్త్రంవలె లాభం ఏమంటి ! కనిరక

అర్థం చాలావిధంగానూ, చావలించి న్యాయంతోనూ వెల్లడిఅవుతుందో, అదే మాటలలో కల్పం - అని నాచుకం, అంతేకాని అర్థంని అక్షరాలతో ఏమీకాదో! కనుక అల్లసాని - అంటే రాని బాధకరదాని అక్షరాలాస్త్రాలవైపుపోయి, పెదగొట్టుకోకుండా తుండేసంభాషణ భావంతోనే) పరిశుద్ధంగా విశ్వాసవ్యవహారంల ఇంచినకథను విస్తారంగా దేశభాగంలో ఒప్పించేట్లు, దీర్ఘ మామూలకు చెందితుండేట్లు చెప్పండి - అని ఆకాశం అడిగింది

అలాచిందినాడండీ! ఈమాటలు ఆకాశివసామాన్యవ్యవహారాలు నిజానన్నతో ఎల్లా తర తర ఉచితమూ తుండేనో నూచించడం లేదు! అక్షరాలాస్త్రాలు అనేది అక్షరాలాస్త్రాలు వారిని బోధించడం లేదు! నిరాశలవ్యవహారంతో నేటివాడుక భావనలలాగు తెలిసి సానా సాని పుణ్యేస్తూన్నట్లు చావడం లేదు! ఏమని తెలిస్తారు నేటివ్యవహారాలు! చెప్పండి!

లీలావతికథలోని ఈసందర్భమున్నూ ప్రాకృతమే ఆకాశివసామాన్యవ్యవహారం అనినీ, నాటి సంస్కృతజ్ఞులయిన గాంధీకవారులు జటిలమైన అక్షరాలాస్త్రంతో వారిని విగ్రహించడాని యెత్తించే వారు అనినీ, నాటిప్రజలమార్గం నిజమంతటా వారిఅక్షరాలాస్త్రాలను గౌరవిస్తూ - సహించడం దుర్యం కాగానే తెలిసి అందులోనే తమవాక్యయాన్ని ప్రత్యేకించుటగానే వార నిన్న కంక్షిగా చెప్పకుండానే చెప్పుకుంటున్నారా! మఱి సందేహం ఎందుకూ!

మఱిన్నీ తమ మండేటి మామకొమ్మలన్న వనదం నాడున్నా తున్నదే వనసామాన్యాల బాధకరభావనగా తుండే ప్రాకృతాన్ని ఆకాశి గాంధీకవారుల సంస్కృతజ్ఞులు ఈసడించి కొనేవారు. ఇప్పటివాడుక భావన అదరించేవారి పెద్దలనే నాటివారున్నూ వికృతతనం పెట్టడం అనేది సర్వసాధారణంగా తుండేది. పృథువులోనూ పృథ్వీలోనూ కొందరు ఎల్లా ఈసడించేవారో ఇక్కడ కొంచెం చూపుతాను.

* ఆకాశిగాంధీకవారు ప్రాకృతాన్ని ద్వేషించినవిధం. *

అక్షరాలా మామూలుపుడైన కారవారానుడు లేక కాలివారానుడు అలాగనే పాలం తెలిసిన వాడే కాని మఱిటికాదు. ఈయన చరిత్రలో పులిస్థిగావాడమడే వీరవర్ణనాదుకని అంటారు. దక్షిణానభంబాని పరిస్థితులవల్ల ఇతని రాజధాని అంటారు. వీన్నే నేటి నైకర్ అని కొందరూ, నాడు పటా (గుజరాతులో) అని కొందరూ అంటారు. కాని ఇది మంతలకేళంలోని అని మఱికొంద రంటారు. సారస్వతీనదీగంగలో ఈవనరాజాశేధ కాశ్యపంగా నిలిచినగ్రంథం గాధాన ప్రకటి కొన్ని గాధానప్రకటిత్రులలో -

స. రామేశ్వర విరయయాచారీ మంతలకవయనాచారీ

సక్రమంగా య సమక్రం సక్రమమకావయనం ఏయం.

అని తున్నదని నాటి మంతలకేళంవాడనీ, నాశ్వానకుడు శేర్లొన్న మంతలకారకర్ణి అయితే అని అంటారు. కాశ్యపు, నాశ్వాన దరిత్రవర్ణతో వుండేను. మహారాని తెలకల ద్వారకవారా మంతలకేళమే అని క్రిమంతుకంత్రిం చెబుతున్నది. ఈవనరాజా సుధాసంలానే నునాశ్యుడనీ కర్ణవర్ణమనీ ఇద్దరు మనోమందితుల అందేనా రకు. అందులో నునాశ్యుడనే మందితుడు బృహత్కథ

అనే ప్రకారముగ్రింథం రచించాడు. కథాసరిత్సాగరం ఈబువచక్రలోని ఒకభక్త అతిసంగ్రహమైన సంస్కృతమాట. ఈకథాసరిత్సాగరాన్ని వేదంతదినులు సరసంగా అభ్యసించి తెలుసుకొనవచ్చును.

అసలు బువచక్రం ప్రకారముగా ఏడులక్షల శ్లోకాలు గలగ్రింథం అనీ, దాన్ని నిజాధ్యక్షునిచేతులు కర్మకర్మతో తెచ్చుకొన్న బట్టిమాలకంగా సంస్కృతపూర్వకముగా వేదభాష అనే మాడుభాషలోనూ తనఅనువాదానికి మార్చగా ఉండేందుకుగాను గ్రింథరచయితకుండా మాడు కొంటా వని భ్రమిస్తుంటే, అభ్యుదయమే, అమాదుభాషయే వదలి వీరభాషలో వ్రాయవలసి వచ్చింది అనీ, కథాసరిత్సాగరం అనేపేరుతో దానిలోని ఒకభాగాన్ని మాత్రమే (అంతేమిగిలింది మాత్రా) సంస్కృతీకరించిన పోయేదనూ తెలిపాడు.

నిజాధ్యక్షుడి కర్మకర్మజటిలనిగుడించి కర్మాత తెలుపుతాడు. ముందు పోయేదనుకొంటుంటే వీరభాషానుభవమేరాని పూర్వకాంతర్వాగమైన అనైకాదికబువచక్రభక్త దయచేసిన గౌరవాన్ని నివరిస్తాడు. మహానుభావుడు నిజాధ్యక్షునిచేతులు ఇల్లగు ప్రకారకభాషతో ఏడులక్షల దిక్కుగా వుండే కథాగ్రింథాన్ని వ్రాసి దాన్ని లోకంలో వెల్లడిచేయడానికి తనశిష్యులపూర్వకాంతో మహానివేదన చేసే పాండిత్యభాషానుభవ దిక్కుతనం తెలుపుతాడు కర్మాతకథ స్యయంగానే వదలండి.

ఏమని నిజాధ్యక్షునిచేతులపై ప్రకటనయ్యేవ్యభాషయోకథాదిబాధ్యకథిరాకామధూరితా, తనైకచ నిజాధ్యక్ష ప్రకారా భాషయో తయో, నిబద్ధాన ప్రధిర్వస్తై ధ్రింథులయో స ప్రసా, ప్రకాం నిబద్ధానా వస్తై తి తా మాకర్మకోనీతై, అటువల్లం మన్యభాషా వ్యతిరేఖ స మహాకవిః.

భ్రమిస్తూ పోయేదే మైదా పృథివ్యాం మే బువచక్రభా, అయి మహోదధి మే తేవ్యా కామంతోకావ్రవీరితః, త చక్రభం పూర్వయా మేవ్యాం కన్యై తాం కన్యమన్యయే, ఇతి చాచిరయతే తత్ర స నిజాధ్యక్ష మహాకవిః, అదైకో నిజాధ్యక్షునిచేతులపై వరః త మాచతు నిబద్ధానయం శిష్యు మహితా త్తత్ర, కర్మాధ్యక్ష పాత్రుత్వవిధాన మేవీ పాత్రానావః. రక్షికోపి వహే త్కావ్యం ప్రహ్లాదాద మివానిలః, ఏవమ స్త్రీతి తా శిష్యు అంతిం కన్యభూ వహే, పూర్వీకో మన్యయం దత్వా నిజాధ్యక్ష నిజాకరితా, స్యయం చ గత్వా తిరైక శ్రతిస్తాత్రరా వ్యహిః, కృతసంతేక ఉద్యానే తథా యే నిబద్ధతే.

వీరభాషయం తాం శ్రుత్వా తా చ వృష్ట్యా కదాకృతీ, నిబద్ధానయే పాత్రయం స రా నైక మభాషక, భ్రమయం స ప్రహ్లాదే ప్రకావం వీరయం వరః, శోభితే వామరభాషాం ధి ప్రికావకథా మయం.

తరు: త్తప్రకమబాయ గత్వా తాభ్యాం యథాగతం, శిష్యభ్యాం తద్దేవాభ్యాం యథా
త్వత్త మకర్ణత.

తత్రాగ్నుః పరి) మేత్రం శిష్యభ్యాం సామ్ర దీక్షితః, వాచయత్వా స దిక్షితః (వాచయ
శ్చుఃఽక్షిణః, వరవాహవదత్తస్య చరితం శిష్యయో వ్రయోః, గ్రంథలక్షం కథా
మేత్రం వర్తయత్వా తదీప్సితం. (కథాపరిచ్ఛేద, అంబ ౧, తరంగ ౮, శ్లో. ౧-౩౦.)

ఈశ్వరాలలర్థంయిహి: ఈరితిగా (సునాథ్యుడు సాగ్నిధియటచేత) అతదీహువౌత్సవక కాణ
భూతి కన(కాచ) భావతో ఏడుకథలతో వ్రస్త అదివ్యకథ చెప్పాడు. సునాథ్యుడున్న అయవ
చెప్పిన్న అచెకాదిభావతోనే అదివ్యకథను విని ఏలేంద్దు (కష్టింది) ఏడులక్షగ్రంథంగా వాన్ని
జూర్చాడు. ఈదివ్యకథలు విద్యాభద్రుల అపవారింపవలెనుకన్న అతతోనూ, అదవిలో కిరా లేకపోవడం
చేతాను, తపశ్శరీరపుర క్రంతోనే అనుభవించి వాన్ని పాఠికాడు. నేను రచించిన
యాలిపుత్రకథ భూమిలో పుడివ్వటానించాలెనా. ఈవిషయము చేసివాడా కాపాటాన్ని
అనుగ్రహించేయటం చెప్పింది. ఎల్లా పుడివ్వటానించాను దీన్ని కి పుడివ్వటానించేయవలె ఎవరికి
అర్పించేది ఈకథనా? అని అనుకోవలె అనునాథ్యుడు ఇల్లా చింతించాడు. సునాథేత్రుడు ఒకమా నంది
లేవుదనే సేవవాడు రెండోవాడు [అరవి] శిష్యుల ఇద్దరూ అన్నాడు అత్రువార్థ్యయిదీతో,
అకావ్యానిః సమర్పణసాధం ఒక్కచే సారివాహవదత్తరాజు భూలపరిచయిన్ని గాతరత రిక్షితచే
గదా కావ్యాన్ని వేసిస్తాడు! - అని. సతే. ఇల్లాగే కానిందని అశిష్యులను సునాథాలైనవారిని
అత్తప్రకం ఇచ్చి అరాజువద్దకు పంపించాడు సునాథ్యుడు. తానున్న పులివ్వవమ్మం తెలుగుల
చేసినిర్మితమైన వ్రువ్యావంలలో సంతకం ఏర్పరచుకొని వ్రువ్యాడు. [రాజు అశిష్యుల]
అవీకాచభావను వినినీ, వారి అకారాలు చూచిన్న విద్యాభద్రులతో అనూయార్పంగా ఇల్లా
అన్నాడు - ఏడు లక్షలు గ్రంథభియానుమా? నీరసమైనవైకాచకాకా? నెత్తురుతో అక్షరాలు
పాఠియదమా? ఇచ్చిచ్చి! వికాచత్రుకథా! - అని. రిచ్చాత అశిష్యులు త్తప్రకం కిషోరి వచ్చినవారి
మర్మిరేయ సునాథ్యుడికి జరిగినవంతా చెప్పాడు అక్కడ అశిష్యులు కష్టికతో
చూచుతుండగా - అగ్రంథంలో ఒక్కొక్క (తాటి) అమా చదివి, (అలవిలోవుండే) మృగాలమా
వమ్మలూ వినింది, అన్నిలో[వంయచేక్షి]లేకాడు. వరవాహవదత్తుడి చరిత్రలతో ఒక్కటియేయి,
వాని సాగ్నిధియపరిచయవాన్ని - అక్షణోకాగ్రంథపరిమితిలవాన్ని - వదిలి తక్కినవంతా
అన్నిలో లేకాడు. (ఏడు-ఇల్లాశింపిగితవగ్ధర ఒత్తివలకతె.)

పైని ఇచ్చివకథాపరిచయగర్భవంవర్ణించేత వాడు సాగ్నికవాని కాలవాహవదత్తరాజులంతివాడు
అనూయతేర ఎల్లాంటిగరకం ఇచ్చాడో, తమ్మలంగా ఎంతవోధకు సాగ్నితో అనునాథ్యులందరికీ
వృందయనున్న దానితోకాటు వాటికృతలభాగ భయమున్న, లేక వివరించకల్గి అతేవంతానే
వదుడయితి భూమింతే త్రుంటున. అంతే కాలవాహవడు చూడ్తుకాడు. అది అకాచివ్రియ
వారిసంతకవారమైనవకుం చేసికొన్న సావత్తవం! లేకుంటే కథాచూయిం కేసిందిల్రాగ్ధరతం

రచనల నన్నింటిలో కాలగర్భంలో పడిపోనీకుండ మిచ్చుకొనా దని చూచేందుకుగా గాధానంద శతమహాశయి భద్రసూరిన ఆమహారాజు అనూయనీకావం ఆశీర్వాదాలతో అల్లా చేశాడేమో? ఓహో! నశించుచున్నావు పండితులీ! ఏడులక్షలకొక్కరవాన్నియో! ఎన్ని చదువూరవు కథ అందేదో! ఎంత సారస్వతసంపద అందేదో! ఏడులక్షలగ్రంథాలంటే ఏడుభారతాలంత!

*** కాలవాహనమహారాజాగారి మోదతైస్త్రదయకథ ***

అసలు కాలవాహనమహారాజాగారు తొలుదొల్ల పోర్చుకభాషే. అంటే ఆయన పోర్చుకం వ్యవహారభాషగా ఎలాచే మహాటిలో మహారాజాగారితోనే! మోదతైస్త్రదయకథ భుజీవరవ్యాలే ఆయన మహాసంస్కృతులై పోతాడు. బహుశః అంతకుముందు ఆయనకుండి గాధానందకథని సంధానంచేయడమన్నది, లీలావతిః పాదానుబంధంగా వుండడమన్నది. పోమదేశమూరి ఈమోదతైస్త్రదయకథను ఇల్లా ఆరంభించాడు.

శ్లో. అత్రైకా రస్యమహీషీ రాజ్యః ప్రవర్తాలపా, శరీరమనుమాగాంశీ, క్రిదంతీ క్షణ మర్యగాత్, సా జలై రభిషింవంతం రాజాన మహాశాంతి, అభిషి ష్యేదతైస్త్రే ప్రేత పరితాడయ మా మితి, క మ్యుక్త్యా మోదకా నాగ్రితా ద్యుతి మానాయయ ద్మహాశా, కతో వి హస్య సా రాష్ట్రే త్తనరేత మభామత, రాజ స్వవహికోఽత్యై మోదకానాం జలాంతరే, ఉదత్త స్థింప మా త్వం మా మిత్తుక్షం హి మయా రిత, సంధిమార్తం కళానానీ మా! భోదకేంద్రమో, స చ ప్రికరణం చేత్సి మూర్ధ్న స్వం కథ మిద్యుకః ఇత్తుక్షి స్వ రయా రాజ్యా క్షేదకాశ్రువిదా నృపః, పరివారే వాన క్షింతిల్లకాగ్రింతో యిగి త్వ భూత్ [కథానంత]

ఈకాలం ఇదీ - " ఆరాజా (కాలవాహనము) గారిభార్యగ్లో కన్యతైస్త్ర ప్రవర్తాలపగాను శరీరమనుమాగానిగాను ఉన్నదై (రాజాతో జల) క్రిద జాతుకూ, కనిపెది అతిగా జల్లులానుకూ వుండే రాజును ప్రహేలకాలం అన్నది - దేవా! మోదతైస్త్రదయ - అని; (మా + ఉదత్తై + తాడయ = నీళ్ళతో నన్ను కొట్టకు - అని) ఆమకు విని రాజా త్వంగా మోదకాలు చాలా(మోదకాలు జలద్రవ్యం) తెప్పించాడు ఆరాణి నవ్వు మళ్ళీ తెప్పించి - రాజా! నీళ్ళతో బద్దంబులను ఏం అనవరం? నీళ్ళతో కొట్టకద్దని అన్నాడు. సంస్కృతంలో సంధిమార్తమేమో ఎరిగితే పోనీ ప్రికరణమేమో ఎరిగితే ఇల్లాంటి మూగుదత్త ఎల్లా అయినావో! క్షేదకాశ్రువిదరామయన ఆరాణి ఇల్లా అనగా, రాత్రువున్న పరివారజనం నవ్వుగా, మితిమీరి లజ్జ రేగా, ఒళ్ళంతా మెరుపులు చుట్టకొన్నై వై వాడు ఆరాజా.

దీన్ని జటి కాలవాహనమహారాజు అంటే అతని పోర్చుకమే మహాదేశవాదనీ, అప్పటికేగా మడి గట్టుకొని సంస్కృతం పరిత్యజించి చేతులేదనిపిస్తూ, విద్యాంకురాలైన ఆభార్యమాలకంగానే సం స్కృతవిద్యాభ్యాసానిపిస్తూ తమోంటగా నుణాధ్యక్షకరమృతంబు జటి ఏర్పడదనిపిస్తూ, ఆరవ్యత అన్నిచ సంస్కృతకల్యంతో నీ నుణాధ్యక్షగ్రంథాన్ని అన్నివియత్రులతో అన్నివిధాలానూ పోల్చురచ దానిపిస్తూ అనెత్త ఏర్పడదని కున్నంగా తెలుస్తూ వున్నది ఇది పాతకాలవాహనమహారాజాగారి మోదతై

చాళీశాను, అది మహాసూయదే శిరాశానినవరితి-వేమహాసూయంలాగా. అయితే ఆగింపువారిని మహాసూయది నినిసింకేతాంలా చాలుగా ఏవేయూయిడో ఆరాశానిని పూర్వకం అని భృంగిశాను అని, చాన్తినిద్దరలేది విశవానది, శేటినింకికలాగా మంగళానాథుడో సంగమ తాన్తి అనదచటనినది నినిసిందాడు. అయితే మహాసూయడు, మహాసూయలాగా మతి యెటుం తూదనది కట్టు పెట్టుకోలేదు. కాని, కొంచెం అనుమానించి, ఆసంగతిని పోయచంద్రిస్తే అదికాదు. అయితే బాబా చెబుతుంది. ఆసంగతి తగిలిచిందంతలో వస్తుంది. చి తగిలచంద్రితురీ—

అక్షరా 70% చక్కరి శ్రీహనుమంతేశ్వరస్వామి కళాంశే రాజాన మన మనాటిక-

“చేదః | బ్రాహ్మః పార్వీతమేతే వశంతి. సింహాంతోక్తిరేషాం పార్వతమయః, తత్పార్వతా
తేదానోక్త్యుచితం. క్షో. సంస్కృతం స్వస్థితాం భాషా నైవాచం పార్వీతం విజ్ఞః—
నైవ మహాం బ్రహ్మణ్యే నోక్తవాన్ నైవాదీ త్తేయస్మిన్ చ. ఏవంధితే తిత్తం
భృగవం భృగూతే కచ్చురీతం విద్యుతే తేతనః | ౨- ఇతి. ఏత రాక్షస రాజా విజ్ఞాత
భాషాభేదత్రోవీ స్వయం బ్రాహ్మతే సింహాంతాదరః తర్హ్యూతం నుమానాం అభ
యతః. క్షిగురవః బ్రాహ్మః - అమహావీరసంప్రసవంబు అజ్ఞాతాద్భుతతత్వస్య క్షాంత
తీవం తతో భవతః. రాజా, అనేకథా భాషాభేదవివేకీర్తితే పరం యోగాదా భృగవం
భూషణేన జ్ఞాత్రైలోకాశ్చర్యవర్తంశేచి భృగవం చతుర్థకస్యూతాంతింశ్వలంబహుక
విద్యుతాంతోరదవీరసమీక్షా ముత్పత్తేత ఉచితం. పాచ పార్వీతాంతానాం పరస్పరీకృత
లంకా మహావీర సమాచార. తతో రాక్షస యేనైవత్రింశద్వర్ణా నై స్సంసౌరీ-
గ్నతే సంస్కృతం వారం. తత క్ష అనేక భాషాభేదా అనూతక.

తదిత్యుక్తేన కలహాద్యుత్పాదం మత్యాయానం పూర్వకం మేక భక్తిభయం, యాగాదా
 సర్వశ్రేణి లోకాపరాధాని భక్తిభయం పూర్వకం ముచ్యంతే. కలహాదుపసంహారోద్ధిగాం
 శివైర్వాదనోపిర్వామహాభిధారాణాం గణభరాణాం సిద్ధాంతపూర్వకరణే కారణ మిదం
 రాత్ర్యుత్పన్నాభావాం పుణాం చాంశికాంక్షిణ్యాం, అమగ్నిభావం తత్త్వైర్నిర్మితం
 పూర్వకం క్షుప్తతః - రాక్షాః భావ భవతు యాని సాఽసి, పరంతు పరమాత్మైక విలా
 క్యతే, యత్యంతం లోకాః,

- (గ) కో. అక్రమిణీ కచ్చియ పద్ధా త చేర్చవలెననంతాది,

ఈ తీర్మానానికి కక్షలం భాషా జాతులోయి సా హాత్య.

పరం కళాపండితామహాపదవిగృహీతం ధోరీకృతనివా యదక్షం (౧) క్లో. పోతూయ
అవధామేయ య ఉత్తమంబో బహిష్ట పద్మయే, పితా సరస్వత్యా ధూతా అవత్యూ
కం ౩ బిద్యం. ఇతి కుశీత్యా రాజయః సర్వేషి (ప్రాశస్త్యకళికంసం త్వంబో
నిత్య తదరళితవతా బహూభిః, (మహాసోపనిషత్సంభాషణం)

- (7) ఉత్తరగోదావరి ప్రభుత్వ కల్యాణ ప్రాజెక్టు పనులు పూర్తయిపోయి, ఉత్తరగోదావరి కల్యాణ ప్రాజెక్టు పనులు పూర్తయిపోయి, (ఎ) శాశ్వత కల్యాణ ప్రాజెక్టులకు ఉపయోగం చేయడానికి అనువైన, ఏడాది పర్యంతం ప్రభుత్వ ప్రాజెక్టుగా పనిచేయాలి.

వీరవరసాగ్రంథంలోని యాదవలక్ష్మీరామకృష్ణం ఇలా వ్రాస్తాడు:— “ ఒకమాట వ్రాసినా
వరుకు పాపచండ్రునితేజమును పసింపలేక, ఏకాంతంలో రాజుతో అన్నాడు - కదా ! కరుణ
వీరు (వైకుంఠా వాడైనా) పాత్రకం చదువుతుంటారు. వీరుకనీసాంతంకూడా (ఇంకవల్లే
రాజులు) పాత్రకమయిం ! (ఇందులో అంతాపాత్రకం అని వ్రాసిన, అంతా పాపచండ్రునితం అని
రెండో అర్థం) కాబట్టి పాడుటే వివరాది - “ సంస్కృతం వేరలభావ ! విశాచలభావ పాత్రక
కం ! - అని వ్రాస్తా ఉంటారు. ఆ (సంస్కృత) భాష గొప్పవారికి పాడుటే వివరమయింది.
శ్రీయస్కంధాదుడు. ఈనీతిలో వేరలవాడు పాడుటే ఆభావ ఎంచుకు నింటూరా ? - అనీ. ఈ
మాట విని రాజు తాను ఏ భావమిల్లందో తెలిసినవాడే అయితా, స్వయంగా పాత్రకం అంటే
కొంచెం ఆవరం కలవాడు కాబట్టి రాష్ట్ర గురువుల వడిగాడు.

“ గురువులన్నాడుకదా ! - సంస్కృతమలాన్ని ప్రసాదించినవాడున్నా వాల్మీయకర్తవ్వం తెలియని
వాడున్నా అ స వడికటం అయివుంటుంది ఇది. రాజు లోకంలో అనేకవిధాలభావభేద
వైచిత్ర్యం అంటావున్నప్పటికీ యుగారంభకాలంలో మొదలమొదటి పురుషుడు మల్లాకాలవ్య
యంపం ఎవరివుండటంచాక, ప్రసిద్ధిభవం ౧౪ అమృతన్నా ౩౮ పొలులున్నా గల - మొదల ౫౩
అక్షరాలన్నా - ముక్త్యే ప్రవేశించాడు. అదికూడా పాత్రకరూపంకలదే. పరస్పరాత్రకరూపకా
వుకారకం ఏర్పడదే. ఆకర్మాక వైకుంఠాద్విన్ ముప్పదిఅక్షరాల వ్రాస్తే, వాటిలో సంస్కా
రంవెయ్యగావెయ్యగా సంస్కృతం ఏర్పడదీ. ఆకర్మాక చాలా భావభేదాలు ఏర్పడతాయి.
! కాబట్టి ఈ కారణంతా - పరస్పరాత్రక మూలాధారమైన ముక్త్యాయంపం
మొదట పాత్రకమే. యుగాదికాలంలో ఈకారణంచేతే పరస్పరాత్రక లోకోత్తరానికై మొదట
పాత్రకమే వ్రాసినట్లైంది. పర్యావరపరిపాకలన్ని గలవ్యాదకానివిర్యాణాంతరీచారలగు
గణధరులకు మొదట తమమతసిద్ధాంతాలు పాత్రకంగా రాయడానికే ఇవీ కారణం. ఏమంటే వీరిలు
అదాల్లా కృష్ణులు మూర్ఖులు చాకాత్రాధులగు మనుష్యులు వీరిని అనుగ్రహించేందుకు మర
సిద్ధాంతం పాత్రకంగా వ్రాసాలన్నాడు - అనీ ”

“ రాజు ! భావ దోషో వ్రాటి వ్రాసినందుకీ, వాని వరమార్థమే ఆలోచించాలి. ఏమంటే లో
మలు చెబుతుంటారు - అర్థనివేళమా అదే. కర్తృలు అదిగానే వ్రాస్తారు మరీకాదు. కాబట్టి
ఒకవిధమైన మాటపొందికే కాళ్ళం అవుతుంది. భావ ఏదైతే అదేకానింది. (వచ్చిలోపం ఏం) అయి
తా వక్రకృష్ణుడు, క్షాంతవర్ణకర్తృత్వమున్నా భండభండపాండిత్యంగలిగి ఉండకంపూర్తి కొరకున్న
వాడున్నా అయినవాడు ఇల్లా నిందిస్తుకూడా వ్రాసాడు. ఏమనిఅంటే - (దరదల) చచ్చుకో
పాత్రకం వ్రాస్తా వ్రాస్తా వివరానికే అనుభాన్ని (వివరమ) వ్రాస్తామంది. అందంచూతామా వీరివరంతేకా
(వ్రాసుంటే ఉండకో)! అల్లండికి ఈభావపరస్పర ! అసంభూతరాలు ! (వీరియోత్త) ఎవడికి
ఎత్తికోరాదు ! (అంటే కోపంరాదు అని అర్థం)

“ ఈమాటలు విని రాజు మొదలయినవా రంతాకూడా పాత్రకభావమే ప్రకటించా ఎప్పటి
కన్నా పాత్రకా దానిలోని అర్థాన్ని వివరానికే ఆసక్తి కలవాళ్ళు అయ్యారు ” - అనీ.

• పృథువులా, పండితులా నాదాదిది! జంటిపోయి కొండకు

పొక్కుకపరిశ్రమకు పడలకొనేవాడుక •

ఈసందర్భంలోనే మహాసంగతి చెప్పాలి నీవుంది. నేటికలనే కాదుమన్న పృథువులా పండితులూ చేసే ఈనాదాదిది! చెదిరిపోయి, కొంతమంది అక్కడోప్పలకుంట్లం 'లవారూ, తిరుగు ప్రియమే అయినామో, స్వయంగా రసీకులుగా వున్నామో, జంటిపోయి, పొక్కుకంలో గ్రంథాలుకాగితీ గ్రంథకర్తలు పొక్కుకరాన్ని పడలిచేసికొన్నవాడుమన్న తుండేవారని మనకు ఈకంది పొక్కుకకథా కథిలోని ఒకకథ చెల్లడిస్తూ వుంది ఈగ్రంథం అవ్వెందుకనాదా.

(౧) ఉల్లేటియే నయరీయే మహానాయా మహాకయాయ ఉద్ధిక్షణోకామ పాపాలూ, పోయి యాయా జంతో వాసీం దిక్లో విక్రమాయచ్చరాక్షసం చింతియం చ - ౧౧ నానామి ఇమేసిం శేషం అనీవాఉత్తి. కిదో నీ ద్విష్టకాశే. అర్జియం చ తిక్కాన ముప్పది యమాగోణి ద్విగళణ, దిక్లో మహానదేణ - ధన్యులావలో పహాదుత్తి రాక్షస ధన్యుల్లు నాకర్జియేణ దవాయాయా నీ దివ్యకోడి. భణియం చ ౧౨ రావి రాయపర్ణిమేం విక్రమాయచ్చప్ప వాయపర్ణియాయే -

ధన్యులావలోత్తి వుత్తర్మి దూరా దుస్పియపాణిలో, పాశాలో సిద్ధవేసన్య దన్య కోడి నివాసీతో నియాయా చ పా రాక్షసిల్లా దన్యకోడి సిద్ధవేగణా గురుస్స. తేనాది సంభవం సంభవది కిదోటియే పానోరణపయ్యుమో. అహ లంఠో ౪య పాయ యం జి : పాపణం ద్వి) ౧) లోఉత్తియే సిద్ధవేగో విజ్ఞతయ సంభవం - ౪ ౨య ధ : పా తో కోరయ సక్రయం ది సిద్ధంకం సంభవో భణయ చింతియేనామ ఇమేణ పాయచ్చిత్తి కిం ప్రణ జంటియేణ! తా చరమ మయం పాయచ్చిత్తం. అర్జియో సిద్ధవేగో. ఇదో రదోసి. తాయయోపాయదం, సక్రీయే మేనాదిదో (పొక్కు కథాకథి.)

(౧) సంస్కృతచ్ఛాత్రం - ఉజ్జయిన్యాం వగర్థం మహావాచీ మహావిక్ర సిద్ధవేగోకామ పాపం. న కదానీ చరతా రాక్ష్యా ద్విష్ట విక్రీమాదిత్యరాక్షా. చింతియం చ - ౧౩ నే వీరస్య కీన్యకోడికర్వాదధితి. కృతోన్యద్యప్తప్రణామః అక్షితం చ తచ్ఛాన ముద్ధాదిరివాత్తేన సిద్ధ వేసేన దత్తో మహాశక్తేన - ధన్యులావో భణియతి. రాక్షా చతురలక్షణావర్ణితేన దాదితాన్య ద్విగళణ కోడి, భణితం చ కదానీ రాజపర్ణిమేణ విక్రీమాదిత్యస్య వాక్యపథ్యత్వా.

ధన్యులావో స్వీతి వృత్తా దూరా దుస్పియపాణిః, పాశో సిద్ధవేసన్య ద్విగళణోటి ద్విగళణోటి. నివేదితా చ రాజపర్ణా ద్విగళణోటి సిద్ధవేగోక గురవే. తేనాది సంభవస్య సంభవది క్విర స్తయా పృథ్విధారణపయ్యుమో, అథ లంఠో పొక్కుకం జవకాపది మతి లోకోక్త్యా సిద్ధవేగో విజ్ఞా పయతి సంభవం - యది కథయత రక్తకోమి సంభవతేడిసిద్ధాంతం. సంభవో భణతి - చింతితే వాక్యగోక పొక్కుచ్చిత్తి. కింప్రప ర్జియతేన. త చరమ (భవాక) పొక్కుచ్చిత్తం. అర్జియో సిద్ధవేస భక్తస్థోడి. త్యాకతం (పొక్కుకం, సంస్కృతే చ మిలాపితం) (పొక్కుకకథాకథి)

“ఉత్తరాయణగర్భంలో మహాబాహు మహావీరుడూ, సిద్ధశేఖరని కళహస్తా. ఒకమాటు మహాశక్తి సంపన్నుడూ విశ్వహరికర్మరాజు అవ్వజేయరాడు. అనుభవానుభూతా - తెలిసికోవో, ఈయన ఆశీర్వాదమే ఎల్లంటిపై తుంటుండో! తర్వాత చూచి పుణ్యమంటే చేశాడు. ఉచ్చాదితమైన సిద్ధశేఖరు ఆతనియొక్కాన్ని గుర్తించాడు. భర్మలార్థం కలుగుతుంది అని పెద్దకంఠంతో - ఆశీర్వాదం కూడా ఇచ్చాడు. రాజుని చతురలక్షణానికీ అవ్వజేయడై ఇప్పించాడనికీ ఒకకోటిదొడ్డయ్య. తర్వాత కళమాటు విశ్వహరికర్మని రాజోద్యోగి బాగ్యభద్రతతో అన్నాడుగదా - భర్మలార్థం కలుగుతుందని దూరాన్నంటే చేతులెత్తికొని పరుగెత్తించినట్లవ్వజేయడనే సాధువుకు కోటిదొడ్డయ్య ఇప్పించాడు - అని.

“రాజు ఇచ్చిన ఆశీర్వాదమూ సిద్ధశేఖరు గురువుకు పరుగించాడు. ఆతడున్నా దాన్ని సంఘానికిచ్చాడు. సంఘంకూడా దాన్ని త్రుచ్చుకొని, బానిసీసాధారణమవ్వజేయ ఇచ్చింది. సిద్ధశేఖరు కోరా రాజుదర్బారుకు పోయేవాడు. ఒకమాటు వైసవసినద్దాంతం వట్టిపొక్కుకంటే - అనే రాజోక్తి వినినది అవమానంగా భావించి లక్షపడి సిద్ధశేఖరు సంఘంతో అన్నాడూ - యీ ఆజ్ఞ యిచ్చే సంస్కృతంలోకూడా వైసనద్దాంతం చేస్తాడు - అని. సంఘం జవాబు ఇచ్చింది “దీన్ని ఆలోచిస్తేనే మహాపాపంల్ని పోగొట్టుకోవడం చేయగలిగినవనికాగా ఏర్పడుతామిదా! ఈ నితిలో నోటవెట్టి చెప్పవచ్చినదేమయ్యిందో చెప్పవచ్చినది ఏమంటే! రాజుపై నీవు పోగొట్టుకోవడం చేయగలిగా - అని. సిద్ధశేఖరు [తర్వాత] రెండుచేతులా లక్షాష్టమిదేయ్యాడు. పోగొట్టుకోవడం విడలిచేశాడు. సంస్కృతంలో చేర్చుకున్నాడు” - అని వైరానికీ అర్థంగా ఎరిగేది.

దీనిపై పోగొట్టుకోవడం వట్టిపొక్కుకంటే అపారమృతమయ్యి ఎల్లా చేసినదానికో, అపభ్రంశాలయన జడ్డిశేఖ - [నేటిగానియ్యం, చచ్చటిభాష, భావవిత్వం, భావనిర్ణయ-ఇత్యాదుల లాంటి శేఖ] ఎల్లా పెట్టి సాటించేవాడో, ఈయనానుభావలక్షణ జడినీ కొందరుకొందరు ఎల్లాగా ఉభయచేతులూ ఆయ్యేవాడో బాగ్యభద్రం ఏమీ అక్కర్లేకుండానే స్వప్నపథకూ వుండవచ్చుంటాడు. ఇక నాటి పోగొట్టుకోవడం గ్రంథకర్తలు తమభావనూ విశ్వాన్ని ఏమని వాడుకొనే వారో, వారికి తమఉద్దేశంపై ఎల్లంటిఅభిమానం వుండేదో చూడరాదు.

* గాగ్గర్మలసినేర్లు క్షురకరభాషావాదులు వాడవట్టి వాటివారు తమపోగొట్టుకోవడం అపభ్రంశ మహాశేఖ. వైగా మధురమనీ అమృతమనీ చెప్పకొని గర్వించారు మాదానూ. *

ఈవాడు బాగ్యభద్రకరభాషావాదులూ వారిగ్రంథాలనూ శేఖ పెట్టివట్టి ఇతరులు ఆవాడు పోగొట్టుకోవడంవారులూ వారిగ్రంథాలనూ అపభ్రంశవైకాదికాదానానుభూతాలు అనిగొప్పించిందే గాని చేయరాదు. వైగా వారుఅందరూ-అంటే పోగొట్టుకోగ్రంథాలు వ్రాసినగ్రంథకర్తలందరూ-నియమచే బాధ్యులూని పోగొట్టుకోవడం, అది అమృతమే అనీకూడా స్వాత్మవిమోక్షనాదంగా చెప్పవచ్చును. ఒకటిరెండుదాహరణలు:- బోలెడనే మారుమేర్లు గల భారతవాసుకుడు (ఈయనే బృహత్సప్తశాస్త్రప్రాకరణకర్తకాదుకూడాను.) సంస్కృతాభిమానం మొదలకొంటే, యిది

దుష్కరీతం అనుభవాలి నవ్యసర్వతో, కర్మాత్మకై కాలో గాథాన ప్రకటిత మార్పాడు. ఈన ప్రకటితమే అకాటిప్రార్థనగ్రంథక ప్రకటితమి వర్తి మార్పిన ఒకరీతి సంధానగ్రంథం. అగ్రంథంలో రచనగ్రంథపురూపకాన్ని ఆయన వర్ణిస్తాడు. వివరించు:-

శ్లో! అమితం పాయితకవ్యం వర్ణితం సోకం చ తే న అనంత

కామ్య రత్నకంఠం మణంతి తే కనా న అన్తంతి.

[భాష - అమృతం ప్రార్థనకావ్యం మణుం శోకుం చ యే కవానంతి

కామ్య రత్నకంఠం మర్వంతి తే కథం న అన్తంతి.

ప్రార్థనకావ్యం అమృతమే. దాన్ని చదవడానికిన్నీ వివరాలిన్నీ ఎవ్వరు ఎఱుగరో, వారు కామి కృంగారదేవయొక్క తంతివాస్తవం ఎలా చేయగలుగతారు ? (ఒకవేళ ఘనాక్షరకావ్యం అంగా చేపితా) ఎలాగా వారు అన్తంతిక వుండగలుగుతారు ? కష్టక అన్తంతికనింటే అని తాత్పర్యం. ఇందులో హేతుం ప్రార్థనకాన్ని అవర్ణంకనువడం లేదు చూడండి! ఈవిధంగానే నేతులంధ మనే ప్రార్థనకావ్యం వాగ్దేవీ సంగ్రహం కైరత్వానం అని అచార్యుడండి అంతటివాడిచేత గాంవం పొందినవ్యవస్థను లోకం అంతా ప్రార్థనకాన్ని త్వరితమందనమ్మి, అందులో అంటే వారివాడంలో, వ్యాయం లే దనిన్నీ నూచిస్తూ ఉన్నాడు.

శ్లో! ఉచితవిషే కవ్యో భాసా వా హోయ సా హోయ.

కావ్యమంటే చమత్కారం ఉచితదేవు మార్చే ఒకరీతి మూలసంగం - అనేగాని భావ యేవైతే ఏమీ - అంటున్నాడు. [తెలుగులోకి పరివర్తనమి నేతులంధం ఇంకా రాలేదు. గాథాన ప్రకటిత వర్ణించి, క్రితవర్ణనకర్తగానున్నా (మొదట) క్రితవర్ణనకర్తగానున్నా (నంటూరు) అంద్రించింది. క్రితానుదీగ్రంథం అందించింది.] ఇయ్యల భుజి నుండితుడు వర్ణాలగు మనే కావ్యలంకారగ్రంథాన్ని రచించాడు ప్రార్థనకంలోనే. ఆయన ప్రార్థనకపు తియ్యవకాన్ని మృదు త్యాన్ని చాలా ప్రశంసించాడు.

శ్లో! పాయితకవ్యస్య సమో పాయితకవ్యం చ నిమిత్తం తేన, కావాలి చింత ప్రణయూహా పరిక్షణి యతే వివాహంతి. పాయితకవ్యలాతే వర్ణితమణం సక్రమేణ శో దేయ, సో మనుమధరం పరేతే అమితో నిదానీయ, ఉచ్చతి సక్రమేణకవ్యం సక్రమేణకవ్యం చ నిమిత్తం తేన, కంపహరం క పత్తిరం తితుండదేద్రత్తం మణయ, పాయితకవ్యం పరిక్షం గుంపేతం తేన యి మర్వస్తమణం, మణయం చ మృతయేతుం మర్వ వి మహాన యానంతి. [భాష - ప్రార్థనకావ్యం సమో ప్రార్థనకావ్యం చ నిమిత్తం యేన, కాం వైర పరిణయమ; సత్యా చ యే వివాహంతి, ప్రార్థనకావ్యోలాతే పరిక్షరం సంస్కృతేయ యో వచానీన మనుమధరం పరిక్షరం కామ్యో వివాహయతి. ఉచ్చతి సంస్కృతకావ్యం సంస్కృతకావ్యం చ నిమిత్తం యేన కంపగృహ విర పత్తిరం తదే తిదిట్టతం కరోతి, ప్రార్థనకావ్యం మణం గుంధితుం విధా చ మణిమర్వనూన, మణిం క పరిణయతుం అద్యాపి మహాన యానంతి.]

“ పోక్తుకావాణి అనేకవంశాలు. పోక్తుకావాణిన్ని నిర్మించినవారి, చదివినవారికి పొన్నబాటిన్ని వంశాలు. పోక్తుకావాణిలాసమునందు ప్రతివంశం సంస్కృతంతో చెప్పే అయిదు ముడుపు ప్రరాన్ని ప్రస్తవంతో సరిపజేటివారు సంస్కృతకావ్యం వదలండి. సంస్కృతకావ్యవిరూపం తెలుసుకున్న అగ్ని అంటివడవంటిది. పోక్తుకావాణిని చదవడానికీ మార్చడానికీ ముఖ్యమైనమాతిక నున్నదానికీ ముఖ్యమైనకారణము ప్రస్తుతము రాలి పోయిపోయింది ఇంకా ఈవాటికూడా చాలామంది బాధగా ఎదుర్కొనే దురుగద - అని తాత్పర్యం.

కనక పోక్తుకగ్రంథకర్తలు ఎవ్వరూ తమవాల్మీకి అవధిలో చదివేవారేనని, వాల్మీకియారామకావ్యమును రాశిభారమునూడా అవాల్మీకియారని చాలా గౌరవంగాచేసారని వివరించింది. మరి అవధిలో అనేకేడు చెట్లదానికీ కారణం అతిలోకపు దృశ్యం అనూయావళిశ్రవణం వల్ల వేరైతాడు.

* పరిపరి అవధిలోకానిగా చెప్పిన గానీ సోక్తాదులు మహాభూత ప్రాప్తినివ్వవలె! *

మహర్షి పరిపరి వాల్మీకిమహాభాష్యంలో - భూయాంపాదభక్త్యాః అర్పియాంశ కృష్టాః ఏతే కష్టా హి కష్టాన్య బహోఽపర్యంకాః, తద్వధా గౌరవ్యకృష్టగానీ సోదీకృతా సోదాతీతే త్యేకమాదయోఽపర్యంకాః - అని అవధిలోకాని పోక్తుకభక్త్యాదులన్నా, అందులో మహాభూత పరం పరగా వాడుకకేంద్ర కేంద్రాన్ని దిద్ది అయి వున్నాయి మహాభక్తి దండివండిమను అవధిలోకానిగా కేంద్రాన్ని అభివలయించువలయునవారు మట్లాడేభావ అని తెలుస్తూనే వుంది. గానీసోదీ ముదలయినభక్త్యాం పరిపరి అవధిలోకాని అన్నా - పోక్తుకగ్రంథకర్తలు నిరాశాకుంగా వందలు కలుగా వాడుకదేవారు. అనుకూలము వాటి అన్నిటికీ కుద్ధత సంగీకరించారు కూడా. మిచ్చుకు ఒకటిరెండు ఉదాహరణలు చూడండి ఇవిగో!

- (౧) గానీ:- గానీయే పుణ్య దిల్లం తిలం భీరత్రిణ మువేయి [భా.శ - గవే తువ గ్నత్రం కృణం కీర ప్రసం ఉపైతి] అభుగమక గడ్డనేతే అది [అంటే ఆగడ్డే - సత్సాధివాసం అవదంత కీరత్రిగ్నమై - [అంతోనిదిన] ప్రసంగా మాయ పొందుతుంది - అని అర్థం. (అవధిలోకాని) -

భీరసేనా గానీయా [భా.శ - కీరసయాః గావః] అభుగ పాటకు ప్రతిపద్యం - అని వీరిఅర్థం [అచారాగమార్థం అనేగ్రంథంలో] సోరగానీ - [చందకేతురపోక్తుకలక్షణం],

- (౨) సోదీ:- సోదీ వి ఆరావియ (సోరపాల్వ - భా.శ - సోత్రిమనూడా పులకరింది - అని అర్థం) ఏర్థం సోదీయే దిగ్గంతః [ఇర్థం గావః కృష్టాంతః] సోదీపరివృత్త నునా (సోదీవృత్తానితః భా.శ. అంటే నునపుట సోత్రిలాంటి (అదయినవృత్తంకల) వారని అర్థం) సోదీ చందకంథా (గవే చందనం కంథా - భా.శ. అత్త చందనం, కష్టాగోతరంతా - ఇవి లోకోపకారనిమిత్తమే వున్నాయి అని అర్థం) కష్టాగోతరంతా తాగిగ్రంథాల్లోనంది.

- (3) గీతా:- తస్యగోతాత్మతా నిష్ఠైకా - (తస్యగోతా వృత్తా విభాగైశ్చైవ - అని ఛా. బా.బా! అత్ర తోలితేచ్చి విభాగిహంధిపదద్దాః - అని అర్థం) - దత్తాత్రయః.

తంబ్రహ్మకేన విమానాగ్రంథం రచించినవమాలిభట్టుమీదా ఈపరిణతిచెప్పిన గానీగోతాది కల్పాలు అతాచార్యగ్రాంత్యత్వాదిగోతాని తెచ్చిచెప్పేటటువంటి అపభ్రంశాలు కావని అన్నాడు. చూడండి

పూర్వీణాహి శిష్టాశాం భర్తృచారప్రణీహితచేతసాం కశ్యపేన ప్రమాదా దలోపైతా చాగో భవతి. గాత్యాదికేప్రయోగోపపుష్కలః స శేషా మనీ అపాచారబుద్ధిః స చ కలం బాదిభక్షణం ద్విత్వాన్తిద్వావా దృశ్యతే. స చాన్తిశాస్త్రసూత్రీనీ ఏక స్త్యభివృత్త సాధుశ్చైతేన కృణోమహిమానో దృశ్యతే త్నో. కల్పమార్యస్పృతిగ్రంథ హమాంహృహ్య గారిణః శిష్టా ద్మహాప్రయుంజానా అపకర్తా నిశ్చళః - (తంబ్ర)వాత్సలం ౧ అధ్యాయ ౩ పాదం. శ్లో ౧౮ కాశీమండ్రము)

“తరుచుగా భర్తృచారప్రణీహితచేతులు కష్టమూ అపకారీవాఃలో, ఎకడో ఒకడుమాత్రమే ప్రమాదంవల్ల (అంటే పశ్చాత్తుగా) కొలదిగా అపాచారుకుగా వుండడంవలనూ పంభవిస్తుంది. గానీ (గోతీలాంటి)కల్పాలని ప్రయోగించినప్పుడు ఎక్కరికీమీదా వారు అపాచారంగా వీరిస్తూవున్నారన్న యిది కలంబం లేదు కలంబం (ఉల్లిలాంటిదీక్షేభవస్తువులు) భక్షించడంలోవలె దోషపూర్ణమయినవలె చిత్తవేగికోవడంగానీ, లేక లోతుగా వారిని గుయ్యబట్టుకోవడంగానీ కనపడడం లేదు. వైగా అహితాశ్వులలో నేయింటికి ఒక్కడిలోనూదా మీతు (వైయాకరణులు) చెప్పినసాధుకల్పాలతోనే కృణోమహిచేవాడంటూ కనపడడంలేదు కల్పమాత్రానివాగినవారూ స్మృతిగ్రంథాలు వాగినవారూ విమానసాగ్రంథకర్తలుగృహ్యమాదికర్తలూ - ఈ మొదలయిన శిష్టులందరున్నా అనేకంగా (ఒకటిగాదు రెండు కాదు - ౪:౧:౧!) గురుములయిన అపకర్తాని ప్రయోగించేప్రవృత్తు” అని వైకృతమాలిగ్రంథానికి తార్కికం. మహాలభట్టుగారు ఇట్లా చెప్పడమే కాకుండా, గానీగోతీలాంటి కల్పాలు ప్రయోగించినందుచేత భర్తృకానీ లేదనినీ, అని భౌతికవాయుజనకాదనినీ చెప్పి - కల్ప మాత్రాని మొదలయినవాట్లలోనుండి అపకర్తాలకు ఒకతట్టికగా ఉదాహరించాడు. ఆవిషయం ముందు కన్పిస్తుంది.

ఇట్లాగా పరిణతివారు అపభ్రంశాలన్నవి చాలావలనూ అవారు పూర్వకవలనూ నాటికల్పాలు మీదా కృణోమహితే కృణోమహిభాషణానినీ, వాటిని గ్రంథాల్లో ప్రయోగించడం వుందనీ, అంత మాత్రంచేత స్థానానూ ఏమ యడకకల్పః - అన్నభౌతికవాయుం రాదనీ, అత్యాగ్రునివానీ కృయ్య క్రమలయనకావ్యాదులకు స్థావీకభాక్త్యర్థామగమయంటూ లేదనీ, గాత్యాదులకుటికల్పాలు వైదికమతాలవారూ అతైదికమతాలవారూ సమంగానే కృణోమహితేవారనీ, పూర్వకప్రకారకర్త అయినవరదనీ, పూర్వకవలనకాతంత్రాదిగ్రంథానివాగిన ఇతరవైదికమతా వాటికి అనుకూలం

చేసి గృహధర్మయోగార్హత కలిగించారని తెలుస్తుంది. పూర్వకార్యకరణాలలో ఈనాటిగోత్రాదులే
రాక, భోజనాల సమీపముగా.

శ్లో. భిక్షుప్రార్థనా వాక్యాని నివృత్త్యేషు శరత్సేనానీతిరంధరంభోభిక్షుమానా నివర్తయః-

అనుభవాగ్భిక్షులము దాధానములను - అని ఇత్యాదిగా అక్కడికిరానిదిచేకర్తలకు
గణనాచారగా కూర్చునేకూర్చున్నా అనేకంగా మన గోచరము వుంటుంది. గాధానప్రకరణ
భిక్షులో అవ్యాఖ్యాత దావాత్ర గంభీరములైనా చేకర్తలని నిరూపించాడు. సేవాచంద్రికు
రసచేరివామలలో కంఠం చేరినవలన అర్థానా ప్రమాదాలు ఉదాహరించాడు. గాధానప్రక
తిలో భారవాహనము కెంఠం పూర్వకపుటగంభీరములనుండి కదిలకు నామనిద్రోపసహితంగా
ఏర్పడున్నాడు అభిమానచిహ్నము అంతిమంకరి భక్తిగోపాలుడు శరరాజా ద్రోణాచార్యుడు
పాపలిప్తాచార్యులు క్రితచీకెను రావలసినను సాంబుడు కిలాంతుడు మున్నగువారు చేకర్తల
లను పూర్వీకము ఆయాగ్రంథకర్తలు వ్రాసారనిచిహ్నవాచార్యులవల్ల తెలుస్తుంది. భవసాంబు
పూర్వకలక్ష్యకామల ఇంకా లభిస్తూనే వుంది. భావనలను పూర్వకప్రకారాభిప్రాయం - దాధా
నములను - అనే మార్గం వ్యాఖ్యానిస్తూ అన్నాడుగదా.

(౧) విధాన - కష్టమృతానం శిక్షేతే త్యేగమాదిస్మృతినివసరజేసే సేవకవ్యంధ్యాంకరాకృష్ట
మృగంబునాద్యుపలక్షితధర్మాధిభిక్షుతార్యులైనవానికర్తవ్య కర్మకానిభావకవ్య మేర్పి
తవ్యమానాదిరవాదకర్తవ్యమైనా నైవ భావం ప్రతిపాదిస్తే యుక్తం చ తిస్థానమతే
యాచానాత్ పరివారసయత్వం, సత్వాగ్నితరనివాసివ్రాయకేషు గాథానిధి మేర్పి
ధాన్యరావంతు కర్తవ్య. (విద్యుతవాదకం - చేరి గాథా.)

శ్లో. ఏషా దుపరిమేయత్యా ద్దాధానీశాం పదం ప్రతి,
న కళ్యా గణనా తేషాం శోచిచీ గ్లమయే మృదీ.
యా స్మర్తవ్యలోకసామాన్య సుసంస్కృతానన్వితా నిరః
అనుబంధప్రకరణం. తా సైన్యహర పరివర్తయేత్.
సంస్కృతిపరివర్తయేత్ సయే న సిద్ధ్యంతి కేవలం,
తేషాం లక్ష్యేషు కర్తవ్యం దాధానిత్యం ప్రకల్పనతాం.

"ఈ పూర్వకకర్తలకు అంతకు అంటూ లేదుకాబట్టి, దాధానలలో ఇతే చేయవలసి - అని ఒక్క
కల్పపదంవచ్చిన రెక్కపెట్టడం కల్పనాదు ఏమంటే - తరంగాలన్నింటిని రెక్కపెట్టగల
మంతుడున్నాడా? ఇతర ఏయేకర్తలు లోబలందరికీను ప్రయోగంలో సర్వసామాన్యముగా ఉన్న
నో, ఏది సంస్కృతితో పొందిక లేకుండా అట్టమట్టా - లాంటిమంటలుగా వున్నవో, వాటిని
ఈగణపాతంలో చేర్చుకోవాలి. మఱిన్ని ఏమంటుంది సంస్కృతమాలానుష్టుగా సిద్ధించనో, వాటి
కిన్ని, లక్ష్యలలో కనిపించే ఇలాంటివికర్తలకున్నా దాధానిత్యమే గతిగా కల్పించవలసివుం
టుంది" - అని మైములకు తాత్పర్యం.

కాబట్టి కేళలో పోవుచున్నా సున్నుచున్నా వ్యవహారచేధాన తేజస్వినీక చువచేత, అకాటికేళిబ్రాహ్మణ సంఘం చేయగాక, కౌటుసంఖ్యగా వుండేది, అనుకూలముగా పాటి క్రాత్రీయ సంస్కారం చేయదానికా [అంటే వ్యాకరణం వీర్వలది గ్రంథప్రయోగాన్వయక వచ్చిందని వీరూపిందానికా] సాధ్యపడవంటిది వైభవ్యం పాటికే వీర్వద్దవని తెలుస్తుంది. ఇంతటివిభ్రాంత్యతో ప్రజలు వ్యవహారంలోనూ గ్రంథాలలోనూ వాడుతున్న పాటిపోవుకదాకే సంస్కృతాధి మానులు అవధింకలేదు గావునకుని కావనిధాలక్ష్యతో పాడి గ్రంథంలేవినప్పడూ, కేటికన వ్యాకరణకాథానకు వాడుకలంఘనము తెలువయినవాడు గావునకులను కేట్లపెట్టివారంటేనూ కావనిధాల తిరస్కరించి చూపిస్తూవున్నారంటేనూ, అది వక అశ్వర్యమా! ఏమీ అశ్వర్యంలోనిది కాదు. అదేవారమున అచారములేత పోవుతమే !

* అవధింకం - గావునకు - అంటే ఏమిటి ? *

అవధింకం అనేది టికున్నా గావునకు అనేమటుకున్నా అయ్యేటటు వ్యవస్థితినిబట్టి కి) మంగా - భింకేమైనది (అంటే సంస్కారం లేనిది) అనే అర్థమున్ను, గావునకునుటకునాకు పాటిది అనే అర్థమున్ను వున్నది అయితా ఈ రెండుకల్పనలన్నీ అల్లెలార్థంలోనే రకునుటకుయోగిస్తూ వుంటాడు. కవులకృత్యయంబాంటి కేంద్రపెద్దవిధులుంటువులలోనూ ఈ అర్థానే వాడుతుంటుంది. కాని అవ - అనే వ్యవస్థగలభింకేటం ముప్పాటికేపాపు అల్లెలార్థాలనే తెలుపిస్తూ వుంటుంది. చూడండి - అవకానం, అవకాశ్యం, అవార్థం, అవధారం, అవకారం, ఇత్యాదులు.

అవధింకః - (అవ + భింకన్ + ఘట) గావునకునా, అవధానా, తిరస్కారముః - అవకల్పః.

అవధింకోఽపకల్పస్యా దితి కోః, యథా - అత్యాయాధి ధృతి మహతా మ క్షుణ్డం కనిష్ఠా (కాట)

అవకల్పః - (అసంస్కృతకల్పః, కర్మధారముః) అసంస్కృతకల్పః, అకాత్రీయకల్పః, లోకకల్పః గావునకునా. యథా - తివర కత్తివకల్పా కృత్యచాలనతాదిధిః, అన్యథోచ్చాదితా కృత్యా అవకల్పః. పక్షిత్తితాః అగ్నిరాదిగిరః కాన్యే వ్యవధింకయోదితాః కాత్రికు సంస్కృతా వన్య దవధింక ఇతితిః (కండి).

గావునకుః - భండాదవచనం, "భావికాకటికప్రధానత్వాత్ గావునకు భవం గావునకు - ఇతి భిరసి, తిరస్కారముః అల్లిలం - ఇత్యుతురః, కాన్యకృదోమవిశేషః, స వ కల్పకరః అర్థ గతకల్పః. తిరస్కార్యతో యథా - (సాహిత్యదర్శ) దిక్కురత్తిరిధాన్ లాదుతార్థప్రయోక్తతాః, గ్రామ్యప్రతికపండితయార్థవివారతాః. అపేక్షాచానరణం యథా - కన్యైక - కటిత్త వారతే మనః, అగ్ని కటికల్లో గావునకు. అగ్నితో యథా - అభ్యుదయప్రదగ్నివ్యవస్థాచాన్తికవృత్తతాః, ఉచావరణం యథా - కన్యైక. స్వపిపి ర్వం సమీపం తే స్వపిపిపాధుకాన్తిక - అత్యాన్తి గావునకు (కేంద్రకల్పప్రయోగం)

ఈకేంద్రకల్పప్రయోగంలోని అర్థాలను వివరించి చూస్తే - అవధింకంఅన్న అవకల్పంఅన్న వ్యాకరణసంస్కారసహితమైన వాడుకభాషఅనిన్నీ చాస్తే లోకభాష అని గావునకునా అని అంటూ

త్రవ్వదనినీ విజయించాడే వ్యాకరణసంస్కారం లేకపోయినంతమాత్రాంతరే లోకభాషను, లేదా అపభ్రంశవ్యాకరణాలను పేర్లతో శృంఖలించే వాడుకభాషను గానివ్యవహరించడం అనుచితమనినీ తోచుకుంది.

ఏమంటే—అక్షరకల్పదుర్మితమే గానివ్యాకరణ నిర్వచనా - గానివ్యాకరణం, కల్పకథార్థగర్భితాలతో ద్వివిధమనీ, కడిగివేయబడనిది కల్పకగానివ్యాకరణమనీ, “వాడు కల్పకమే తనదే” అన్న వ్యవహారం “అనుబంధము” అన్న అనుబంధములతో ముడిచే అక్షరకల్పములు గలవాకాదులు అర్థ గానివ్యాకరణమనీ ఉదాహరణాలని చెప్పడంతో, వాటి పొగొక్కంతలోగానీ వేటి వ్యాకరణభాష లోగానీ ఉన్నవనుకోనే అసంస్కార్యత నిజమిది! గానివ్యాకరణమనీ కల్పకమనీ రాదనినీ అది అనిచారానంతా అనూనూతనా ఏర్పడినదే అనినీ చాలామందిగానీ అంగీకరించుకున్నది. అచార్యుడండి గానివ్యాకరణమనీ ఏమని నిర్వచనా ఉన్నాడో చిత్తవించండి.

శ్లో: కల్పకాదులును మం కల్పం కాదులే కల్పం, ఇతి గానివ్యాకరణవ్యాకరణా
తైరస్య యేవ కల్పతే, కామం కందర్పచందాలో మయి వాహానీ నిర్వయః, క్షయ
నిర్మల్యతో దిప్త్యై ఇత్యగ్గానివ్యాకరణో రసావహః, కర్తేఽపి గానివ్యాకరణేన తా సర్వేతర
! ప్రకాశో, యథాయతారాదివదం రమ్యత్వరనిరూపనే, పవనంధామకృత్యై వా వాక్యార్థ
తేన వా త్రయః, దుష్ప్రసీధితరం గానివ్యాకరణం యథా యా భవతఃప్రీత్యా, భరం ప్రవృత్త్యై
వికాంతః ప్రహసనీ నిర్వచా నితి, ఏవ మనీషి కంపంతి మార్గయో దుర్భయో రసి. (వందా-
నాశ్రయదర్శనము.)

* పరంజలిభాష్యమా - అపభ్రంశకోమచారణా. *

పరంజలి వ్యాకరణమహాభాష్యంలో చెప్పబడినదే పన్నాసాన్నికం అనేభాగం. వ్యాకరణ ప్రయోజనము సామవాయకంగా విచారించినచో, ద్వారా స్పృశించినంతచేత దాని! అల్పాంటిపేరు వచ్చింది. అందులో వ్యాకరణప్రయోజనాలను ఆనునట్లున్న భ్రష్టమైనభ్రష్టంగా అపభ్రంశస్వరూపాన్ని మాదా పేర్కొనవలసి వచ్చింది. దీన్ని అపారంభేతులతోని రతయ గానివికల్పకోమములు తాండవిస్తుంటారు. కనుక పన్నాసాన్నికంలోనుండి సంతేదించి కొన్ని భాగాలు ఉదాహరిస్తున్నాను.

1. అభక్తానుభావం. అభక్త్యయం కల్పోడిభావార్థం. ప్రయోజనం. కల్పానుభావం కాదు కాదు మధ్యకరం వేదికతయం. కేమం కల్పానం లోకానాం కైదికానాం చ. కర్యో లోకా ప్రాకా గార్యః తుదయో వాస్తవే కథని ర్మ్యగో కాగ్రహణఇతి కైదికా భువ్యుఃకేనీదేని రభి ప్తయే, ఇక్షిత్వోక్త్యా, అన్నిమిత్యుకోమం. * * * కాని తన కల్పానుభావం కర్మ యోజనాని! రక్షితగమలభువనంకేనా! కర్మయోజనం (1) రక్షిత-రక్షితం లేదా కా మధ్యయం వ్యాకరణం. లోకానుభవవారణానీ- సమ్యక్ స్వరా మ్మహిమయమ్యుత్తితి (2) ఉపా-క్షయ! భువ్యుః క సర్వైర్నిగై ర్మ చ ర్వాని ర్మ్యక్తితి వేదే మంత్రా నిగదతా-తే చా-వక్తయం యజ్ఞాతేన తుదయేన యథానుభవం వివరించయితకాళః, తా వ్యాకరణయోగం క్షోభోతి వివరించయతుం. కల్పా దర్శనయం వ్యాకరణం. (3) అగమః - అగమఃభువని కాగ్రహణేన నిజానరణో భర్మ మ్మయో వేదోదేభ్యయో క్షేయ శ్రేయ. ప్రధానం చ మదం గేషు వ్యాకరణం. కర్మాదేన క్షోభో యత్నః సంభావోభవతి (4) అను - అభ్యుత్తరం అభ్యుత్తరం

యం వ్యాకరణం: బ్రాహ్మినీశాత్ర్యం కర్తా శ్లేయాశ్చి. న చాంతరేణవ్యాకరణం బహుశోపా
యేన కర్తా కృత్యా విజ్ఞానం (౧) అనందేహః - అనందేహేంద్రంబాద్యేయం వ్యాకరణం. యాద్య
తాః పతంతి - స్థూలప్రవృత్తి మన్నివాదజీ మనద్యాహీ మాబధేతీతి తస్మాం సంజేహః, క్షూల
వాహీ ప్రవృత్తితీ స్థూలప్రవృత్తిః ? మూలం చా ప్రవృత్తితీ స్థూలప్రవృత్తితీ. తాం తా ఓనైయా
కరణ స్వరతోఽధ్యవస్థతి. యది భూర్వపదప్రకృతిస్వరత్వం రితో బహుశోపా. అధాం
తో దాత్రత్వం, తర ద్రత్యయం ఇతి (పరింజలివ్యాకరణభాష్యం-పన్నాసాన్వికం)

తీది కాశ్యపం ఇతీ:-అథ కర్తానుకాశసం చేస్తం. అథ అనేకైః అధికారార్థం ప్రయోగింపబడు
చున్నది. కర్తానుకాశసం అని కార్య మధికృత మత్రమన్నదని తెలిసికోవాలి ఏకబ్రాహ్మణ! (అను
కాశసం) రాకీ కామమన్న వైదికామమన్న. అందులో రాకీ కామనగా - గోత్రా నుజ్జమా మను
మ్యుడూ ఏమనూ కనుగొని వ్యుగమా బ్రాహ్మణుడూ (అకీలాంటిది.) ఓ కామం - కనీశుడేది.
ఇతీ తోస్తే-అన్నిమాకీ - లాంటిది. + + మఱి ఏమిటి కర్తానుకాశసాని ప్రయోజనాలూ ?
రక్షోహగమలభ్యుపసంజేహం ప్రయోజనం. (౧) రక్ష:- వేదాలరక్షణకోసం వ్యాకరణం చదవతగ్గది.
(కర్తాలలోతుండే) లోపాలను అగమాలను వికృతులను ఎదిగినవాడేకాదా చక్కగా వేదాలను
పరిపాలింపగలుగుతాడు! (౨) ఊహ:- ఊహమూడా కారణమే. వేదంలో మంత్రాలు అన్నివిధ
త్వంతోటి అన్నిలింగాలతోటి గదితములు కాలేదు. అవి యజ్ఞగతుడైనపుడును ఆయాసంజర్మాను
పారంగా వివరితానం (మాన్య) చేసికోవాలి వాటిని అనైయాకరణుడు వివరితానం చేయలేడు.
కాబట్టి వ్యాకరణం చదవవలసి తుంటుంది. (౩) ఆగమము:- ఆగమమూడా ప్రయోజనమే. బ్రాహ్మ
ణుడు నిష్కారణంగానే ధర్మమూ వదం (సమీకర్తమైన) వేదమూ చదవవాలి. తెలిసికోవాలి
మూడా (అని ఆగమంపున్నది) వదంగాలలో, వ్యాకరణం ప్రధానమైందిమూడాను. ప్రధానంలో
చేసినయన్నమే ఫలితుంది. (౪) లభ్యత:- నులభంకోసంమూడా వ్యాకరణం చదవాలి. బ్రాహ్మ
ణుడు తప్పక కర్తా తెలిసికోవాలిగనక. వ్యాకరణం మివతీగా నులభోపాయంగా కర్తా తెలిసి
కోవడానికి వీలుకాదుగనా (౫) అనందేహః:-సంజేహమే లేమూడా తుండేమిండుటనూడా వ్యాకర
ణం చదవవాలి. యాద్యేమలు పరింజుతూ తుంటాడనా! స్థూలప్రవృత్తి అన్నివాదజీ అయిన అను
ద్యాహీనే ఆలంభం చెయ్యాలి - అని. ఆవాక్యంలో సంజేహం కలగవచ్చు. స్థూలమైన ప్రవృత్తికాబట్టి
స్థూలప్రవృత్తిఅతా? లేక స్థూలమయిన ప్రవృత్తిలు (యిక్కలు) గలది స్థూలప్రవృత్తిఅతా? అని. వాన్ని
అనైయాకరణుడు స్వరంబాక విశ్వయింపలేడు. భూర్వపదప్రకృతిస్వరం తుంటే-అప్పుడు బహుశోపా
అవుతుంది. లేక అంతో దాత్రత్వం తుంటే అన్నాడు అది తత్పరమగా అవుతుంది. కాబట్టి అనందే
హేంద్రమై వ్యాకరణం చదవవలసి తుంటుంది.

పరింజలింపవారు వ్యాకరణానికి ఇల్లాగా అయిదుప్రయోజనాలను చెప్పినారు. ఆయన అంతో
త్పత్తిపొందలేడు. ఇంకా వ్యాకరణానికి వేదాంగత్వం దృఢపడేందుకోసరమయిన్న వ్యాకరణప్రయో
జనాలు ఏ నుండి పొందించేకోవటమన్న తగ్గింక మనచూచిందే వలె వదమూడా ప్రయోజనాలను
మూడా చెప్పినారు. అది ఏమిటుంటే-

--- అని ముందు క కామకాశసంజేహం ప్రయోజనానికి:- (౧) రక్షణం. (౨) ద్విత్వం.

యోజా ఇహం. (౮) చత్వారి. (౯) ఉత్తర్యః. (౧౦) సప్తమిః. (౧౧) పాఠ్యశిం. (౧౨) చక్రమ్యం తుభ్యశ్చ. (౧౩) శుభ్రో అశి నయః.

ఈ పెద్దరవాట్లలో (౧) తేజురూ అనేదానివల్ల రాక్షసులు తూర్వం పోలేరయ్యః పోలేరయ్యః— అనడానికి బడులు పోలేలయ్యః పోలేలయ్యః అని పరాధవింశపదాన కాబట్టిన్న అవశ్యవాచకంకంటే మించిన వైచ్యవ్యం చుట్టోటితేడు కాబట్టిన్న — పోయ్యలం అవకుండా వుండేటందుకు వ్యాకరణం చదవాలని చెబుతాడు. (౨) వ్యాకరణంచాత పాఠ్యపురి అంకితవింశపదానకు సురతమగానీ, వర్ణరంగానీ దుర్బంగా పయోగిస్తే అక్కడలు మిథ్యాప్రయోగములు అనడంచూలాన పయోగించే వాడు అరిచివించినట్లున్న వ్యక్తికి చేయకపోవడమే కాకుండా - ఇంద్రోక్తమృత్యువ్య- అన్న పోకు అవస్థరప్రయోగంకూలాన వాగ్యప్రయోగం యజమానుల్లో హింసించినట్లై హింసించినట్లై - దుష్టకృష్టః - అనేదానిచాత కూచిస్తాడు. (౩) యజ్ఞశీతం - అన్న దానికూలంగా, చదివించి అర్ధకః తెలియబడ కుండా వుంటే అది శీతం కంఠకోశంగా చదివించి, ఎందుకట్టెడు అన్న కావచ్చువులలో వుండి నవ్వుటివల్ల వ్యతిరేకమందా వుంటుంది అభ్యయనం అవర్ధకంగా వుండకుండా బండులై వ్యాకరణం అకర్మకమని చెప్తాడు. (౪) నమస్కారానీ ప్రతిపదస్కారం చేసేవ్యయం వాస్తవికంగా ప్రయోగించ వలసిన వ్యక్తవ్యయం తెలియనివాడి స్త్రీలవలననే నమస్కారం చెయ్యకలసిందని ధర్మశాస్త్రం చెబు తూ వుంది కాబట్టి వ్రువయ్యవ్యం నిలుపుకోదానినీ అదంగీకరణం అనియోగింపదా వుండదానినీ వ్యాకరణం అక్కరం అంటాడు. (౫) పయోజనం సవిభక్తికంగా చేయాలి అంటూ కాబట్టి వ్యా కరణంబాగా విభక్తిజ్ఞానం కలగకు గనక, వ్యాకరణం ముఖ్యమని అంటాడు. (౬) యుగాదీవాన్య యాన్ని పడకః ప్యురే అమరకః విశేషించి పయోగిస్తే ఆ ర్థివేషడవుతాడు (భాగ్యతిగల యుక్తివ్య- అవుతాడు) కాబట్టి ఆ ర్థివేషడం అయ్యేందుకై వ్యాకరణం కావాలి అంటాడు. (౭) కామాదివాన్య రకాలవైభవాలకు భూతభవిష్యత్వ రమానకాలాలకు విశ్వకార్యరూపావపుండేకేవలంక - ఇత్యాదుల తెలింగీకరణం కల్పబిన్నాననే నమోదేవుడు కాబట్టి నమోదేకసావ్యం పొందుతుండుకై వ్యాకరణం అకర్మకమను. (౮) శుభాపయోగభార్య తన్నుతాన వీరిచే భర్తకు వివరియకొన్నట్లుగా వాక్కు వివరియకొనేటందుకై వ్యాకరణం అకర్మకం అంటాడు. (౯) జలైతతో ధాన్యం కుభ్యించేసేట్లు గా వీరియం (వైయకరణం) అపాధుకేవలంక పాధుకేవలంక విదవీకూ తిన్నానాన సమానభాగ్య తిని సాయోగ్యమ పొందుతాడు. ఇట్లాంటివానివాక్కుల్లో తెలిసివున్నది గనుక సాధ్యసాధ్యకల్ప విశేషకై వ్యాకరణం చదవాలి. (౧౦) యాజ్ఞేకులంటాడు;—అపితాగ్ని అవశ్యవాన్ని పయోగిస్తే పాఠ్యవాన్యప్రయోగిస్తే చెవ్యాకరణం. కనక పాఠ్యవాన్యప్రయోగం కాకుండా ఉండకలండుకు వ్యా కరణం చదవాలి అనిచూచిస్తాడు. (౧౧) యాజ్ఞేకులంటాయూ - వీలగు వ్యక్తికి పదకొండోశాబ అనిని సూచనవర్ణనగా మధ్యక అంతఃపదీకంగా అనరిప్రతిష్ఠితంగా తిత్తవజ్జానకముగా సేవ పెట్టాలి-అనీ, అది కృపించుకొనే ఉండాలనీ, తద్వికారంగా వుండరాననీ. వ్యాకరణం వివా తాన్యర్థవాదం తెలియవుతా! (౧౨) సత్యవేత్తలవయ్యేటందుకు వ్యాకరణం చదవాలి ననీ అంటాడు.

ఇందులో ౧-౨-౩-౪-౫-౬-౭-౮-౯-౧౦-౧౧-౧౨ పయోజనాలు చాలవలకు [మొదటి X పయోజన కావలసినదే] శీతం వైదికవాన్యంతో సంబంధించినది. ౧౦-౧౧ పయోజనాలు రోజు

ప్రాణస్థితం కేవలం యజ్ఞకాలానిః సూత్రేణ సంబంధించినవని యువాత్మ అత్రమానే భ్రష్టుః- ౧౦వది
కుశల్యావశ్యబ్రాహ్మి అర్థవాచనములకంగా క్తునినివాపరంగా నూదించేది కాబట్టి ఒక్క రోజుకా
వడ చందనకే కానీ రెండునానీ వుంది. పోనీదినున్న వ్యాకరణం రోజుసంస్కృతానిః గవా ।
మతే భావ్యంలూ ఇన్ని వైదికప్రయోజనాలు ఏకదత్త పెట్టడం ఎందుకూ అంటే పోనీదియవ్యాకర
ణానిః కేవాంత్వం నూదించేదనున్నా, తక్కినీ తక్కినకేవాంగాలయిన శిష్యునియొక్కచూడో
తివకల్పాలకంటే వ్యాకరణానికే పోరావ్యం నూదేదనున్నా అని స్పష్టం అవుతుంది.

వరంబలిచెప్పిన వ్యాకరణప్రయోజనాలు ఇంకా త్తం పద్దెనిమిదిటిలోనూ ఒక్కటికప్పు [అంటే ౪
గోడి, యదు ప్రయోగే- అనేదికప్పు] తక్కినవన్నీ మనకప్పుట అవశ్యకతలయినా సంగ్రహంగా
చూపాలికి వచ్చింది. కనుక తదిలిపోయినదాన్ని ఇప్పుడు చూడాలి. అతే మన యీ అవధిలోకా
వానిః నూలంగా ఉన్నది వరంబలి అన్నాడు —

III. యదు ప్రయోగే త్తంలో విశేషే శబ్దా వ్యుత్పత్తీ వ్యుత్పత్తీకారే, పోలవంత మూర్తతి
జయం పరకర్త వాగ్యోగవి ద్దవ్యతి చాడవశ్యైః ౪: ! వాగ్యోగవిదేవ. మత ఏకత్ !
యోషి- శబ్దా కావాతి అవశ్యతా వస్తుపా కావాతి యతైవ పి శబ్దానీ ధర్మ. ఏవ
మవశ్యబ్రాహ్మి- ౭వధర్మ. అధవా భూయా వధర్మ. పోనీవ్యతి. భూయావో- ౭వశబ్దా. అర్పి
యంప శబ్దా. ఏవైవ్య పి శబ్దస్య జనవో- ౭వధర్మకాలం. తవ్యథా - గౌరవ్యశబ్దశబ్ద
గానీదీగోతానీపోతలి కేత్యేమావయా బహవో- ౭వధర్మకాలం. అథ యో- ౭వవాగ్యోగ
౭త్ ! అవాం తవ్య కరణం. విమమ ఉపవ్యాసం. వాత్వంకాయావాం తవ్య కరణం
ధనికు మర్తతి- యోచ్యవావ త్వై కాన్యజ్ఞం వావ్యా క్తురాం వా పివో తో- ౭వ
మశ్యే పతిక ప్వాత్. ఏవంకర్మ - పోలవంత మూర్తతి జయం పరకర్త (అ) వాగ్యోగవి
ద్దవ్యతి చాడవశ్యైః ౪: ! అవాగ్యోగవిదేవ. అథ యో వాగ్యోగవిత్ ! వివాం తవ్య
కరణం స్వేత్రవతిదం వరం ! భాగవాతావ శ్లోకం. ౧౦ వ శ్లో శ్లోకాలని ప్రయోగం
ధనికు మర్తతి ! కించాః ! యది ప్రయోగం, అయమనీ ప్రయోగం ధనికు మర్తతి -
య దుడుంబరకర్తావాం భుజీవాం మందలం మవాత్, పీతం న గమయే త్స్వరం ౧౧
త త్కర్మకుగతం వయోత్ ! - ఇతి (వరంబలివ్యాకరణభాష్యం - పర్వం) ,

ఏవిత్తం ఇది - కేర్పరితయవనా దెవకు లోకంలో వ్యవహరించేపనుయంలో ఆయాశబ్దాలకు
వైకల్యం గుర్తెని యభావత్రగా ప్రయోగిస్తాడో, వాడు [త్రలోకంలోనే కాకుండా] వరకర్త - అంటే
పరలోకంలోనూ అవంకంగా జయన్నా పొందుతాడు. వ్యాగ్యోగవైతే అవశ్యకయోగలూక దోష
న్ని పొందుతాడు. [కనక వరపాథసంగా వ్యవహారకాలంలో యథావత్తగా ఆయావిశేషాలని
శబ్దాల ప్రయోగించేందుకై వ్యాకరణం చదవాని - అని తాత్పర్యం] ఎవకు (జయం) పొందుతాడు
వాగ్యోగవైతే! ఎండవైదీ! ఎండైతే కుశల్యాం తెలిసికొంటాడో వాడే అవశ్యకమనూచా రెం

• మున్నైసంపన్నురం మున్నాదేరితిలబ్ధులొకండేదీ నేర్చుకోవలెనై అల్లాంబివారి వరంబలి
భావ్యం తరగనికావాది. ఇందులో ఉదాహరించిన భావ్యంపంక్షలు వ్రోక్కేర్తరయకంగా ఉం
టాయి. కాబట్టి వడవరయ ఆభావం ముదిరిపోతుందా విమయం గమనించాలి పోనీగన వేస్తాడు

మనంబుడు, మగవృత్తాశ్రమమున భర్తృభావం కల్పింపజే అశక్తవృత్తాంతలో అభర్తృభావోపేక్షచూడ తుంటి. (కన్యకు). అభవా చ్ఛూరా అభర్తృమత కన్యకావేశవతి. (ఏతుంటే) అశక్తవృత్తం చాలామీ మగవృత్తం కొద్దిది. ఒక్కొక్కవృత్తిలో కూడా అనేకంగా అశక్తవృత్తం. ఎల్లాయితే - గా: అశక్తవృత్తిలో, గాది, గోడి, గోతా గోతరభేదములు ఇలాంటివి అనేకం అశక్తభంగియాయి. మఱి అల్లులతో వాగ్విగతత్రేత వానినా చేసుకొని అజ్ఞానము వాడికి వివర్ణము. వివరంగా తుంది వాగ్విగతత్రేత వ్రాసినా అజ్ఞానము వాడికి కరణంకాదానికి నీలం లేదు. (ఏతుంటే) అజ్ఞానంలేకవ్రాసినట్లున్నది చంద్రతామర లేచుకుంటానానం చేస్తాడు (అనిఅనుకోండి) వాడుకుంటా పరితుడత్రేతాను అనుకుంటాడు. ఇల్లాయితే - వాడే పరకరి అనుకుంటా నాయం పొందుతాడు. ఎవరు? వాగ్విగతముడు వానివాడే. మఱి వాగ్విగతముడో? విభావం వాడికి వివర్ణ అత్రుతుంది. ఇది ఎక్కడ చెప్పండితుంది? భాగవతంలో వ్రోగాలు. మఱి - అయ్యో! వ్రోగాలు కూడా పరమానుజా? కాకుంటే? (వ్రోగంకూడా) పరమాను అయ్యో ఘ్నంతు మఱి ఇది కూడా పరమాను కావలసితుంటుంది. ఏమీ-అంటే - " (ఆచార్యులంబర) కుడివంతు కంకుల చాలామండలు (మధ్యం) త్రాగినా, పుష్పాన్ని పొందింపలేదుకదా. మఱి అల్లుగతమైక యాపుష్పం పొందిస్తుందా? " అని. - ఇందులో పరమంబరవిభావం అశక్తభంగం అన్న వాగ్విగతమైనది. పరమంబరమైనది మహాభావ్యంలోని మఱివాన్ని భాగాలమనకూడా చదువలసింది చి క్రిందచాలి.

[illegible]

వృషభుఁడు. ఉపసర్థియైతే. క్రియతాం. మహా కర్మకర్తయొగవయ్యు. పద్మసూత్రము
మతీ (తాత్పర్యం) : : : : : వీరకృష్ణార్చితమహా కర్మకర్త క్రియోగవయ్యు. తేదే కర్మా
ప్రకర్తని నియమింపఁ దగ్గఱ - కతాగ్రహార్య కాంధోజేష్యుక భాషితో భవతి.
విభాగ ఏవ మార్యా భావంతేకవతి. హస్తతిమ్మరాష్ట్రీయ రంహతిహృద్యమగ్రహ
గమితుక వ్యావ్యాః పరియంతే. రాతి గ్లవహారేహృద్యమ రాతీ ముతీశ్యమ. యేవా
శ్యుతే భవతోఽప్రియతా అలియతా కర్మా శ్రేషఠ మివీయోగో ద్యుత్యతే. కృతీ తేదే.
కర్మధా మస్తాశ్చీరవతీరవదును. (ఇత్యాది. - వస్తుకం)

వీరకర్మకర్తం ఇతి:—ఇక కర్మామకాసనం చెయ్యాలి (కాబట్టి) ముకర్మోపదేశం చెయ్యాలి కా !
తేక అపకర్మోపదేశం చెయ్యాలి కా ! తేక ఉపసాధనం చెయ్యాలి కా ! ఏదోఒకఉపదేశంతో
గతం అవుతుంది. ఎలాగాఅంటే - భక్త్యుపచారములను నియమించడం లేదే అభక్త్యుపచారం
తోడుంది : : : అభక్త్యుపచారంలేదంటే గానీ భక్త్యునియమం ఏర్పడుతుంది : : : ఇట్లాగే ఇక్కడ
మూడూ కర్మోపదేశంలేదు - గాఁతదాన్ని ఉపదేశిస్తే రక్తిమయంగావ్యాదులు అవకల్పాలు అనీ,
తేక అపకర్మోపదేశంలేదు - గావ్యాదులు ఉపదేశిస్తే ఈ గాఁ ఇత్యాదులు ముకల్పాలు అనీ (ఏర్పడు
తుంది). ఏది ఇందులో మేలు ? లభ్యతకాబట్టి కర్మోపదేశమే. కర్మోపదేశము లభ్యత. అపకర్మోపదేశం
శుభత. (భారమన్నమాట) ఒక్కొక్కకల్పానీ అనేకఅవధింకాలు. గానీగోటిఅంటిది. : : :
తర్వాత మతీ కర్మోపదేశమే చేస్తే కల్పాలకు ఒక్కొక్కటికీగొనిచెయ్యాలి కా ! (మాదను. ఇది
చారికావంటాదు) : : : అప్రియతామైకకల్పరాశి (అనంతంగా) వుంది. ఊహ తేర చక్రి శేవ -
అనిఇలాగా. (అంటేఏమిది ?) ఏమిటిమీదట ? అప్రియతాలు అంటే - ప్రయోగాన్ని బట్టికదా
నీవు కల్పాలకు సాధుత్వం వస్తుందంటున్నావు ? నేను అప్రియతలుగా ఉన్నవి సాధుత్వం కా
మందాసోమి. ఇది నికర్మం! ఏమనంటే - కల్పాలఉన్నవి అప్రియతలు అనడం. ఉన్నవా ?
అప్రియతలు కావు. అప్రియతలా ? లేవు. కనక ఉన్నవనీ అప్రియతలనీ అనడం నికర్మం.
(ఒకవేళ) ప్రయోగిస్తున్న నీకుంటున్నావు - ఉన్నవికల్పాలు అప్రియతలు అనీ. : : : మూ
చేర అప్రియతలనీ మేలు అనడం లేదు. లోకంలో అప్రియతలనీ అంటున్నాం. మనవీవున్న
లోకంలోవాడికే కాదా ? నేను లోకంలో వాడికీ కానీ లోకమంతా నేనేకాదు : : : : అప్రి
యోగంకూడా వీటికీ వ్యాపమే! ఎందువలన ? బహుమాయలు ఉన్నవికాబట్టి (ప్రయోగావ్యాలు)
తేర - అనేకలోలో క్షయాయం తీర్లవంక - అనీ, చక్రి-అనేకలోలో క్షయాయం కృతవంతి-
అనీ, శేవ-అనేకలోలో క్షయాయం మృతవంతి-అనీ. : : : ఈకల్పాలన్నీ వేరందిరాలలో
ప్రయోగించమనుకొన్నాయి. లభించడంయార్యం లేదు. లభించేటందుకు యత్నంచెయ్యండి. కల్పాలకు
ప్రయోగాధారంగావుండేదేశం చాలావుంది. ఏమనీవుబహుమందలం (ఇత్యాది) : : : ఇంతటి
నిత్రులంగావున్న ప్రయోగవయ్యంలో ఆయాకల్పాలు ఆయాఅర్థాలలో ఆయావేళలలో నిత్రులై
వున్నవి. కలధాతువు గమకార్థంలో కాంధోజేకల్పానీ వుంది. వీన్ని అత్యులు వికారార్థంలో
కాదుకొన్నాదు కం-అని హస్తధాతువు ఆ అర్థంలోనే ముహూర్తకల్పానూ రంహాతువు సా

అవర్యుల క్లాంగంగా విరాచిస్తోంది. వేరొకరునున్న ప్రయోగం కనిపిస్తున్నది. ఎక్కడ ? ఇదంతా.
ఎల్లాగా అంటే - సప్తాక్షరీ రేఖ - (ఇత్యాదివాక్యాలలో) - (పుష్కలం)

[illegible]

శేషమంత్రులారా - ఇది - మఱిమీది కృష్ణానందా ధర్మ ముందా ? శేషకృష్ణప్రయోగంలా
నా ! మీది ఇంచులా (కృష్ణానందా) శేషా ? నానందా ధర్మం వుండటే అధర్మంకూడా తున్న
ది. కృష్ణానందం ధర్మం ఎలా కలసివున్నదో అధర్మంకూడా అలాగే కలసివుంది. ఎవడు మంత్రుల
తెలిసికొంటాడో వాడే అపకృష్ణానందా తెలిసికొంటాడు (ఇత్యాది) + అచారంలో నియమం
అనేది. అచారంలో మఱి మన్నే నియమం బోధిస్తున్నాడు - శేషరాజు అనేవాని వలన + అల్లా
నుంటే పుస్తానంలోకి అంటాను పుస్తానంలోకి అంటే - అందరికీ వస్తుంది అంటే - పుస్తా
నంలోకి ధర్మం - అనేట్రయితే సర్వలోకం అధర్మవంతంలో కూర్చుంటుంది. ఇప్పుడు మఱి నీకు
త్వం మీదికి ! మస్కం ఏమీ లేదు. పుణ్యత్నానికీ (వాళ్ళరచాశక్త్యవ్వం దుంచేపుణ్యత్నానికీ)
కృష్ణత్వం కలసివుంటుంది...పానీపుణ్యత్నంలేనవారే మంచికృష్ణాలను పుస్తానాస్తాడు + కృత్రికేళనం
కూడా ఇదివీళ్ళు వుంది. పుణ్యత్నంలేనవారు (శుభకృష్ణప్రయోగవిషయంలో) అధర్మినిలుగా కాక
దేవతా, పుణ్యత్నాని లేనివిధాన పుణినిలు కావడమా కనుక అంచులే కృత్రికేళనంకూడా
కావచ్చు. అలాగయితే - కేవలకృష్ణానందా ధర్మం లేదు. కేవలపుస్తానంలోనూ ధర్మం లేదు.
మఱి ! కామ్రూపుర్యమైకకృష్ణప్రయోగంలోకి అధర్మవంతం వుంది. కాబట్టి శేషంలో వాళ్ళకరణం
కుల్యం - అవిధానం. (పపృశం)

[illegible]

రహస్యమర్హక బ్రాహ్మణం హవాక్ ॥ సోమి మశ్యే తతితస్యైక్. విమతతవ్యాసః
యత్రైవం వాంతి యవ్యామహంతి ఉధా తా హతః ॥ యవ్యుత్యేనమసా బ్రాహ్మణం
వాంతి ॥ రహ్య అమర్హక ॥ కదో సుధం ధింద్యత్ ॥ స స మశ్యే తతిత స్యైక్.
ఏక మిహిమి య ఏక మహిమహ్యం క్రియం క్షైతి రహ్యమర్హక స్మహ్యం క్రియంతిత
హిమ్యుత్యైక్ సాక్! అయన్యవ్యైక్తవహ్యకశ్యైక్ యద్య ఉవదేతః కన్యైక్
నవ అవ్యుత్యైక్ క్షైక్తవ్యైక్ భవతి. అవ్యుత్యైక్ ఏకదేవం విదేతం - యోహి మవ్యుత్యైక్
అవ్యుత్యైక్ క్షైక్తవ్యైక్ భవతి ఇతి. అవ్యుత్యైక్ రహ్యమర్హకస్యైక్. నవ్యైక్
వ్యైక్. (కన్యైక్)

దీనివల్ల ఇది—అచారంలా నీకు అన్నమాటలే అది యధాకర్మలానే అనియడం. ఇల్లాగని
నిలూను. యర్యానుదనీ రర్యానుదనీ యును అ.....అథాబాధా యద్యును - రర్యాను. అని
ప్రయోగించవలసి వుంటే యర్యాను - రర్యాను. అని ప్రయోగిస్తారు. కాని యజ్ఞకర్మలానువర్తిం
అవధానించదు. మఱి అరాక్షణంలేనో యజ్ఞకర్మలా అవధానించదు. అంటే వారు పరాధ
నింపబడారు. ॥ ॥ క్షైమకరణం సాధులే అవుతుంది క్షైమకరణం కావడా ప్రతిషిద్ధం కావం
దా వుండేది దోమిన్నిగాని అభ్యుదయాన్నిగాని చెయ్యలేదు లోకలైదికాల్లాలాగ. ఇల్లా ఇక
నిస్తూ ॥ అని అనుకరిస్తూ ఇచ్చికా యజ్ఞంబా వాడుకూడా అభ్యుదయం పొందుతా దేవం
టాను. అభ్యుతిషిద్ధం ఎలాంటి - ఇల్లా ఇకను తెల్లతాడు ॥ అని అరన్న అనుకరిస్తూ తెల్ల
తా ॥ అని దోమంకోసం కాదు. అభ్యుదయంకోసమూ కాదు. ఎవడైతే ఇల్లా బ్రాహ్మణ్ణి చంపాడు
॥ అని అరన్న అనుకరిస్తూ బ్రాహ్మణ్ణి చంపుతాడో, వాడుకూడా చతితుడై అవుతా దేవం
టాను. ఉపవాసం (హస్తోరణి) వికటంగా వుంది. ఎవడు చంపుతాడో, ఎవడు వాణ్ణి అనుకరించి
చంపుతాడో వాడెవరూ వాతులే అవుతారు ॥ ఎవడైతే నీడు ఇల్లా బ్రాహ్మణ్ణి చంపుతాడు ॥ అని
అరన్న అనుకరిస్తూ అరణిలోన నడువతాడో ॥ వాడు పడితుకురాడని రణిస్తాను. ఇల్లాగ ఇక్కడ
కూడా ఎవడేతా - ఇల్లా అవ్యుత్యైక్ ప్రయోగిస్తాడంటూ వాణ్ణి అనుకరిస్తూ అవ్యుత్యైక్ ప్రయోగిస్తే
వాడుకూడా అవ్యుత్యైక్ అనుకుంటా అవుతాడా! ఎందునిదుక్తం ఈఉవదేతం చెయ్యాలికి వచ్చిందో, అ
అవ్యుత్యైక్ అవ్యుత్యైక్ వేటావా! అవ్యుత్యైక్ అవ్యుత్యైక్ అవ్యుత్యైక్ అంటూ కాళాను. రహ్యమందా
ఇల్లా వ్యవకం వుండుకోవాలి - (ఏయంటి) అవ్యుత్యైక్ అవ్యుత్యైక్ అవ్యుత్యైక్ అవుతుంది అనుకోనే
వాడుంటి - అవ్యుత్యైక్ అనే అయోనీ వాడికి అవ్యుత్యైక్ వాలే గాని అవ్యుత్యైక్ అని ఎందువర్తిం
కాదు - అని (కన్యైక్)

ఇక్కడికి చాలాగ్రింథం వ్రచావనించాను. ఇక్కడు ఒకమాట కింతలోకమం మనం చెయ్యాలి.
మహాభాష్యంలోనుండి అనుభందానగా గ్రింథం వ్రచనించానుకా! అందులో తెలుసుకొని రెండోదీ
మాడోనీమాడా వరంబులవారు వ్యుత్యైక్ ప్రయోగిస్తావని వివరించబడినది తెలుసుకొని వ్రస్తుంది.
వాటిని కలిపి ౧౯ సామ్య సంస్కృతవ్యుత్యైక్ అనేది [తాన లోకలైదికాల్లా అధ్యయని
చెందినా నిర్దేశించాను,] వేదాంగంగాను, వేదరక్షణాధ్యయనాను, వైదికప్రచారవ్యుత్యైక్ వేదికాను
వ్రస్తుంది నిరూపించడం వరంబులవారు మహాభాష్యే ప్రయోగిస్తూ వ్రస్తున్నామన్నది. అయిన వాడు

కలనా ఆయనవృత్తిలో-అవధిగ్రంథకర్త అనేది - నేను గాగ్రీయం అనిచెప్పి అవధిగ్రంథకర్త [అల్ల
లాభకం] లాంటిది కాదని, అవధిగ్రంథకర్త అంటే తప్పక వ్రాయును. ఫలానా ముక్తమూ
లేక అవధిగ్రంథకర్త-అంటే, లోకంలోని శ్రేష్టజనులు మున్నగువారి గ్రంథకర్తలుగాలనూ, వ్యాకరణ
హరికప్రయోగాలనూ బట్టి అది నిర్ణయించవలసి వుంటుందనే విషయం కాలుగోక్ష వాచారణం తెలిప
డమే కాకుండా, సర్వకాలవారీ, సర్వవిధాలవారీభావ శబ్దంగా వుంటే దానికీ అనుభవం
చెయ్యడమనేది వైయాకరణుల భర్తృమనిమాదా యుజ్యతమన్తూ - గాగ్రీయమునవారీ ఏకతే
కంఠో అవధిగ్రంథకర్త లాంటిదేయరాదనీ, లోకంబాదుకలో ఆధారంవుండేమా తెలిపి తెలిపి మార్పు
వలసి వుంటుందనీ స్పష్టంగా చెబుతూనే వున్నది. అయితే ఏకశబ్దం సమస్తకర్తయినట్లైతే స్పష్టమే
లోకీ కావచ్చు గృహకతి - అనుకూలమైనట్లైతే భర్తృమూ ప్రయోగంలో భర్తృమూ
అనే అంశాన్ని చక్కగా విచారణ చేసినచో గాగ్రీయభర్తృమైన శబ్దకర్తయొక్కలో భర్తృమని
నిర్ణయిస్తూ, తనవ్యాకరణం అందుకొకటి ఆరంభమైనట్లు చెప్పటండానే చెప్పవచ్చును. అలాగే
గాగ్రీయభర్తృమైనశబ్దకర్తయొక్కం - అనే అవిషయాన్ని నిరసించిన ఆచారమిందున్నా చర్చిస్తూ యర్హుని
కర్తావలంబిత మనాహించి యర్హులలో మార్పిడి అవధిగ్రంథకర్తలైనట్లైతే తృతీయవాదమనీ
తర్జిమానాలో వాడుకగా వ్యాకరణకంగా అవధిగ్రంథకర్త వాడేవారనీ చెబుతున్నది. ఇంకా-కాట
కాలా, లోకకృత్వాన్ని చెప్పే కథలూ కావాలనూ నకలనూ - తెలిపలయినఅనుభవగ్రంథకర్తయైన
వాబ్బయంలో అవధిగ్రంథకర్త మనేది దోషంకాకుండా వుండడమే కాక గుణమనిమాదా శ్రద్ధం చేస్తూనే
వున్నది. కాబట్టి శబ్దకర్తహరికంఠోభవే శబ్దకర్తం ప్రయోగమైనచో అది, వాద్యవారణం లోకకర్తహరి
కాగ్రీయమైన ఆధారమకూడా వుంటున్నదనీ, దానికీ గ్రంథకర్తయొక్కతే వుండనీ, ప్రత్యేకవాదం
అనేది సర్వకాలసర్వావధిగ్రంథకర్తలయినట్లైతే కాక, క్వాచిత్కంగా యజ్ఞకర్తయినదీ, కాబట్టి
ఆచారీవ్యాకరణకర్తభావం అయినవ్యాకరణం గాగ్రీయంకాదనీ, దానికోసే మహామహా అనేకము
గ్రంథాలు వ్రాసి వ్యాకరణాలు ఏర్పరచి అధ్యయనం చేశామనీ, అట్టిఅనుకూల కలదేకాబట్టి
నేటివనవ్యాకరణకర్తభావమాదా నిస్సందేహంగా గ్రంథకర్తయొక్కర్తదేవ కలిగివున్నదనీ, గాగ్రీయ
గమరీతి ఇల్లా వ్రాస్తూ, కాదనేవారీ, పరిపరిఅన్నట్లు (అవధిగ్రంథకర్త కళ్యాణకర్త స్వాధికర్త) వారి
గాగ్రీయభావం అన్నమాటే గాగ్రీయం అవుతున్నదనీ నిరూపిత మవుతూ ఉన్నది. ఈచర్చలకు వ్యాకరణ
హరికభావమే గాగ్రీయంగా నిర్దేశించి పరిపరి గాగ్రీయం అన్నాడు ! - అనే తాండకవాదం
వాదం కలగిందనాడం - అని తెలుసుకున్నా.

* పరిపరికర్తానామనామ - భట్టమహాశయి మతమా. *

ఈచర్చలకు ఇంకొకప్పుడుచెప్పడానికి ముందు మహాసందర్భం స్పష్టపరచవలసి వున్నది. పరిపరి
హరికవాదవ్యాకరణానికి ఇంకసంబంధితో నేరంగవ్యాకరణకర్తయిన నిరూపించడానికి తూర్పుకాస్తూ,
వివాదంపడటం ఈవాదాన్ని ఏమీ అంగీకరించలేదు వివాదంపడటం పండితులలో నిరూపితమైతే
అగ్రీయమను. అయిన తంకిరాత్రికం అనేగ్రంథంలో ఈపరిపరి వ్యాకరణకర్తయినవాడనాగా
చెప్పిన పరిపరిహరికానామ భండించితోకూ యుగమాటం లేకుండానే. అయినగ్రంథంలో
నంది, హరికర్తవ్యాకరణంగా ఒకటియే మహావారణాశిక్తా.

I. స్తో. ఏకం చాచేదమాత్యం స్తు ధర్మనియమాధతా, యాతా క్షపస్యతే ర్వక్షం న చాస్త్య
కృత్రతా స్యయం । కవీ వ్యాకరణాదీనాం నేదత్వేన శ్లోకంకృతా, త్తదాచేదమప్యతే
కృ సాచేత్తస్మాప్రయానతా. * * ఛాగ్రియేణ మనగౌతమకపిపిపిప్రదీతా; సమాగేష్వ
శేష ధర్మసమాతా వక్షంతే, తేనాచిగానా త్తాద్యవీక కృతయః స్యమయా; నర
వ్యాకరణస్య తాని స్యమానాద్యం.

స్తో. పరస్మత్ : చాచార్య విగీతవచనాన్వితాః, ముత్యవా ర్థికభాష్యేషు క్రితతాగ్రహణీ
యతాం । న తావత్కృత్యకారణం కింది దుక్షం ప్రియాయనం, కథంనై తావత్కరింధే
స్యా క్షయియవనిష్కృతిః.

యేవ్యసి క్షయింధేషు విస్మయకాన్తాదితపిపిపి ప్రియాయనాని జ్ఞాయంతే. ననై షం క్రియా
గ్రిహణధారణేషు మనతా భేదః, తేవ్యసి తత్కామాత్మనానం త్తూర్వం ప్రియాయనా స్యోక
వివక్ష్యంతే - ధర్మం వ్యాఖ్యాస్త్యాతా యజ్ఞం వ్యాఖ్యాస్త్యామ ఇత్యేకమాదిభిః, ఇహాత్రక
రత్నంకళవృం వ్యాకరణం ప్రియాయనా ముత్యకారణం ధర్మాన్తకామయాజ్ఞానాం న కస్యచి
క్షయియవనిష్కృత్యం. నచ సర్వప్రధానే వస్తు స్యకావరో యుక్తః, ముత్యాతత్వం త్రువ
రీప్యకం, యేనావ్యాసి వివక్షంతే -

స్తో. ధర్మ కృ ఫలసంబంధం క్షయి యాగాది వక్ష్యతే, న చ వ్యాకరణే కింది త్తూర్వం యా
గాది వక్ష్యతే । ధర్మత్వం యచ్చ విజ్ఞానకాత్రతూర్వప్రియాయనం, యదేవం వర్ణితం
చిచ్చ న కాత్రతూర్వకం వరం.

కాత్రతూర్వం వివక్షంతేనానాం భవతి. ఇహ చ త్తాద్యధర్మత్వ ముపన్యస్య అధర్మప్రసంగభీతేన
కాత్రతూర్వప్రియాయనేర్హ్యవయఇతి వా ర్థికకారణోక్తం. భాష్యకారణమా - అథవా త్రువ
చిస్తు త్తాదేధర్మఇతి. నచైవ మనియతేనధర్మత్వవధారణ ముక్తం. [తంత్రీవా ర్థికం, ౧
అధ్యాయం ౩ పాదం 198 శ్లో]

వీది తాత్పర్యం ఇతి-ఇది (వ్యాకరణం) నేదమాత్యం కాదు కాబట్టి ధర్మనియమాధతవంటూవున
దని చెప్పదానిగానీ స్యుతః కాత్రత్యంతునదదానిగానీ నీయతేన వ్యాకరణాదులన నేదత్వాన్నిబట్టి
స్వతంత్రిక లేనే లేదు. త్తదాచేదమప్యతీతి కాబట్టి సాచేత్తమైదానిః ప్రియాయనంలేదు * * తియ
మనత గౌతమయా నవీప్రథా నియవయనవారు రచించినస్మృతులు (ఎచ్చటైనా కా అభిప్రాయ
భేదాలు త్తూర్వా) సమానాలయన అర్థాలలో ధర్మసంహితాలు ఉంటున్నవి. అంతుకాలాన దిగాన
మంటూ లేకుండా, వాటినుండి కృతులు స్యమయానా తావదానిః నీయంతి. వ్యాకరణానిః వాటితో
సమానాధర్మ్యం లేనే లేదు. మఱిన్నీ ఇందులో [వ్యాకరణంలో] అధ్యాయ వరవీతోవరకు వివక్ష
వచనాలవారుగా వుంటి - మఱి చెయ్యవలసిందేమి ? నైగా ముత్యకారణం (పాదేని) తనవ్యాకర
ణానిః ఫలమేనా చెప్పాడువాడు. అంతగింధంలో ఫలవిస్మృతి ఎల్లాగు కలుగుతుందీ ? అగ్ని
భావ ఎట్టిదిగా త్తూర్వామే తొలకనే వాటిప్రియాయనాలు స్యవృంగానే గోచరిస్తూ వుంటి. క్రిత
గంలోనూ గ్రిహణంలోనూ ధారణలోనూ అంతమొచ్చు భేదంలేనివాటిలోనినాద తత్కామత్వం
త్తూర్వాం కలిగేటందునై మొదటి - ధర్మం వ్యాఖ్యానిస్తాము, యజ్ఞం వ్యాఖ్యానిస్తాము అని ఇల్లా
గా - ఫలం వివేకింపవలసి. వ్యక్తం ఇక్కడ అత్యంతకష్టమైన వ్యాకరణాన్ని రచిస్తున్న

[illegible]

[తండ్రి వార్తలు ౧ అధ్యాయము ౩ పాదము 198 వ శ్లోకము]

[illegible]

పం-అది వ్యాధికా ద్వికాం మహ్విర్యేదాదాన, ప్రయాగరణాకామ ధుమ్యక్తే తేద
సంయోగః | లోకే యస్య యద్యత్స మాప్నోతా అశ్విరే యే మతాః, తేద తేభ్యశ్చ కర్మకృ
యతాన దగమ్యతే | ఆయత్యనం చిత్వా తు స్వాగ్ధేయే నినియ్యత్యై, వ్యాధివ్యాధ్య
భూనం ప్రత్యేభ్యశ్చోపసంభ్యతే | సహాధ్యాయాధికాలోకేదేదా తాప్యైకం కర్మకృతే, కృతా
రవిశ్మృతేచి తేదేయే మహ్విర్యే మ్యత్యతే | రహ్యే క్షిప్రే యావత్తామై ర్విప్రై ర్యాధికర
ణాధిక, సహాధ్యాయం చేదా లభ్యతే తేద కర్మకృతే

ಕನ್ನಡ ಭವ್ಯರತ್ನಂ ತಾಂ ಕನ್ನಡಭವ್ಯಂ ವ್ಯಾಕರಣಂ.

[illegible]

అక్షరాలిగినవై యాకరణ దెవడు ? ఇలాగే తాదర్థ్యవంతవ్యం అంటారేకపోవడంచాత, దీనికి (వాగ్దరణాని) బాధ్యులవాక్యాలవలననే వేదాంగవ్యంబూడా ఉండనే ఉండదు. పురికినిగాదు లతో దీనికి తాదర్థ్యం పొందించడానికి నిలబేడు. ఏమంటే అక్షరాలమైనవాని (వేదాని) కృత్రి మమైన (వాగ్దరణం - అనీ) ది అంగంగా ఎల్లా ఉండగలదు ? వ్యాగరణం లేనిదే కర్తృలవలన తత్వా వశోభం సిద్ధింపదనేది యాతామ. అది విస్తృతం యావరసంగంధస్వరూపియంలో గూడా అవలంబిత యాతావా ? కనుక ప్రత్యేకంగా కంటి కనిపిస్తూ అభంతెలివేదానియంలో కాన్త్రంబల్లే తత్వా భం ఎవరు నిర్ణయించి తెలిసికోగలతారు ? కాన్త్రాల లావలస్వభావం ఎవరినబాధిస్తున్నా ఇల్లా అవదానికి సిద్ధపడడుగదా ! " - అని.

ఈవిధంగా మహాలభట్టు పఠంబలిగ్రంథయత్నం ముక్కుముక్కులచేసి నుదిగాలికి చచ్చిపోతు. ఆయనప్రతిష్ఠ గేం లేక ఓం శేలేలగ్రంథంగావుంది. పులంబోచంతేత కొంచెం మధ్యమశ్రీకు యావించాడు. కాని ఒక్కవిషయంబాత్రం యాన్తగా అనువదించక తప్పదు. అది ఏమంటే - పఠం బలంబాదు నిరూపించిన అవకర్తలవర్స. అందులో ఆయన విచారణ చాలా దీర్ఘంగా చేసిచేసి చివరకు పురికివాళ్ళవర్సంగా కల్పనూత్రిప్పూతిగ్రంథవిహాంబాగ్రంథకారణగ్రంథాలలోమంది అవకర్తలను ఏమి పులికిపెట్టాడు. అహికాన్నలనుకొనేవారి అవకర్తలవాడం వట్టి దాంలిక మని యుజువులేస్తాడు. నేడు రామయ్య త్రివేణియంగా గాన్త్రికాగ్రంథంబాగ్రంథికవాడం వట్టి దాంలిక మని యుజువులే కాదు. కనుక ఇందులో కూడా పురికివాళ్ళవాడూదానికీ నేటివ్యావహారికభాషావాడంతో పోలి ఏర్పడుతున్నది. అకారణంచేతే దాన్ని యాన్తగా అనువదించక తప్పదు కాదు మనచేత్రుత్వాదు. అది అవకర్తలవర్సలూడా అవుతుంది కాబట్టి చదువరులు కొంచెం శ్రీయత సమీపంచక తప్పదు. కనుక దయతో చి త్రిగించండి:-

*** అహికాన్నగ్రంథకర్తల అవకర్తల అని మహాలభట్టు వాగ్దీక్షభాగములు ***

మహాలభట్టు - ధర్మాచారప్రసాదానికరిత్రులను శిష్టలలో తరుచు ఎవడో ఒకడే - నూటికోటికి పులికిపెట్టక అల్పమైన అకారణమందుగా వుంటాడనీ, గావ్యాదికర్తలను పురికివాళ్ళే ఎవడినూడా అకారణబద్ధి కలగడం లేదనీ ఆపై ధర్మకాన్త్రంబాధారా పుర్యాయజనకాలవృత్తిలో నిశ్చలం వుండిన కలంబధకజాదులు చేసినవర్సడు త్రివేణియార్తాదంగా చేత గర్వమైవదికర్స (ఈగావ్యాది కర్తలను పురికివాళ్ళే) వేర్వేర్లు గోచరించడం లేదనీ శేలాలహికాన్నలను పరిక్షించిచూచి కా-అందులో ఒకడేగా భావ్యకారణలవానికి సరిపోయేట్లుగా ఉభయకర్తలతో క్షణమూరికలంబా డంటూ తనకు కనపడడం లేదనీ చెబుతూ పుస్తావకకాన అహికాన్నలయంగ్రంథకర్తలు వాడిన అవకర్తలను ఇల్లా ఉదాహరిస్తున్నాడు. యాడండి.

III. కోక కల్పనూత్రిప్పూతిగ్రంథవిహాంబాగ్రంథకారణం: శిష్టమయ్యలయంబావా అవకర్తల వశి కళ, (౧) 'సూత్ర వివర వ్యక్తి' - ఇత్యాదికారాంతర్యంబకత్రియోగమ యకళ తరి తరి వత్రియ క్తం - సూత్ర వివరం కోకొత్తిపేటే శేలి. సూత్ర వివరం గదా విని-శేలి మూత్రికారణాని అధినికం. (౨) 'అహికే నిర్విమృతయూనై నృపకీ మ్మర నిర్వి' - కర్త్రి విహారియోయాశుల్య శేలి తత్త్రిత్తిర్వక 'ప్రతే యంబి యావాఇతర కర్త్రత్తిర్వక 23 A.

ప్రాయశః (౨౦) భాష్యుడని - అదివికళాభూమికి ద్వైత్యగర్భితమైనది. భూర్యభూత
భూర్యవర్ణనాదు ముఖ్యము. సుఖాభావసాగ్రహణమునది ప్రత్యక్షమనియును అట్లన కృతః
(౨౧) కథా - అన్యధాకృత్యావృత్తిక మన్యధాకృత్యా వర్ణనమునది (౨౨) అన్యత్రైకం కథం -
ఇత్యన్యత్రైకసాధుత్వానిక నిమిత్త ప్రయత్నః. పరైకం నిపాతకై సాన్యవర్ణనః. కథః
శ్లో. యేషా మహాగతు నాన్యత్రైకే ద్వైత్యము స్థితాత్రైకః, అన్యధామగతానాం ప్రయా
గం కాథలే స్మృతిః । స్మృత్యాచారవిరోధే హి స్మృతి రేక బలియనీ, ప్రత్యక్షవర్ణన
శ్లో. యేషా మహాగతు నాన్యత్రైకే ద్వైత్యము స్థితాత్రైకః, అన్యధామగతానాం ప్రయా
గం కాథలే స్మృతిః । స్మృత్యాచారవిరోధే హి స్మృతి రేక బలియనీ, ప్రత్యక్షవర్ణన

ప్రత్యక్షస్మృతివిరోధే తు లక్షణనిపాతకైకై ప్రయోగాదేవ కైత్యచారభూతా వర్ణనావాచ
గమస్మృతి మహా - మాత్ర నిపాతకా త్యావర్ణనః. న చ లక్షణగర్భితాం సాన్యవర్ణనా క్రియా
విరోధా చాత్యావర్ణనావాచ్యా లక్షణానుగతి రవాచరణీయం శ్లో. ప్రత్యక్షవర్ణన
లక్షణవాచకమృతే, దేవాంతరీక్షక కృత్ లక్షణభూతోన్యత్రైకం.

[కంఠావృత్తిక, ౧ అధ్యాయ ౩ పాదం, శీష 199 - 202]

ఈవాక్యలక్ష్యాగ్రంథం ఇల్లాను ప్రస్తుతి - కల్పనాత్మిక గ్రంథ స్మృతిక గ్రంథా వివాదసాక్షాత్తు
క గ్రంథా గృహ్యసూత్రకరయోగిలూ ఈయనలయనశ్చేద్యం తమకమగ్రంథాలలో అనేకంగా అవగర్హ
ణ ప్రయోగిలూ దుష్టతమ పాండితవారే [ఎల్లాగంటి -] (౧) మహావర్ణన కల్పనాత్మిక గ్రంథ సమా
వహితవర్ణన - అనేలాంటి వివాదసత్తంబకలింగాయ ప్రయోగిలూచేయవచ్చును, అక్కడక్కడా
సమావహితం కల్పితమై మేన అని అకారాంతంగానే ప్రయోగించారు. ఇల్లాగంటి - సమావహితం
గదా వివాదావహితం - అని మూర్ఖివాదమున్న ప్రయోగించారు. (౨) అహింసే బహిష్కరణా
స్మృతినీ మైత్రీక - అని కర్తృత్వప్రయోగిలూభవంతిరంగా త్రవ్వా ముగ్ధులయ్యితిమృతం క గ్రంథ
గాగల స్మృతవయనం యజంతి యాజనాః - అన్న మోక్షమనగానే వర్ణనైకం ప్రయోగించవలసివచ్చు
మైత్రీకన్న వ్యాకరణాన్ని అవేక్షించవలసి అత్యవసరం ప్రయత్నమైంది. (౩) ఇల్లాగంటి అన్యధా
యజమానాదా తమకమగ్రంథంలో - ప్రత్యక్షకృత్యాచారీయశ్చైకం వాచామయః-అని సమాసవాక్యం
లోమాదా ల్యప్తప్రయోగించవలసి వచ్చితిమృతం. (౪) ఇల్లాగంటి వారదశక అనేగ్రంథంలో వార
దుల ప్రత్యక్షమే బ్రహ్మచరితయే క్రియ ఉపనీ - అని అవలంబించానే గానీకల్పనతో సరిపెయన అవ
కల్పన ప్రయోగించారు. (౫) ఇల్లాగంటి మనత్రమాదా వ్యాకరణసంకీర్ణమై అనేవోట సంకీ
ర్ణమైత్రీక-అని ప్రయోగించవలసి వుండగా వ్యాకరణాన్ని లెక్కచేయవలసి ప్రయోగించారు.
(౬) అదిగంటిగంటి వివాదసాక్షాత్తులో నూదా, కదానిమ - అని గోశ్వరాచారయన విషయంలో
సాధుకల్పనగా ప్రయోగించుట అర్హమైన గత్యుత్పత్తిని గతావయవం - అన్న అర్థంలో ప్రయో
గించారు. (౭) అదేరీతిగా వ్యాకరణప్రథమే క్రియ వ్యాకరణసంకీర్ణమై-అని అవలంబించుట అది
యగా చాలావోట్ల హింసలక్షణంగానే ప్రయత్నమైంది. (౮) అవగర్హణ గృహ్యసూత్రవాచక
మూర్ఖవర్ణనాగ్రంథం - అని చెప్పవలసివలెనది అయినా మూర్ఖవర్ణనాగ్రంథం - అని భూమికలో
తో ప్రయోగించారు. (౯) వ్యాకరణము నిత్యమందంతలామా లక్షణనిపాతకయన ప్రయోగాలు
అనేకం చేశారు. ఎల్లాంటి పంటి - వ్యాకరణో బ్రహ్మచారి అని. (ఇచ్చట వ్యాకరణం చేయ
లేదు.) (౧౦) సమవర్ణన కథావా - అనే మంత్రంలోని మంత్రాగమయమైన వ్యాకరణ

రచితమున అంతే ఒకకావ్యముగానీ, చరచితము వివరమునాదా ఒక ఎల్లా అవుతుంటే అంటే దానిలో ఒకరహస్యంవుంది. పోకృతంలో - కొ. కనాచాం కనాచాం కనాచాం యశోరమి, కనాచాం కనాచాం కనాచాం చ నష్ట చ - అని పదవ్యంతులో వచ్చే కనాచాం - అనే అక్షరాలను లోపించలేదు, అని లోపించిందంటే కలిగేలోటు తెలియకుండా, తేల్చి అతీష్టమంగా అతివ్యక్తంగా చరచితమే వుంటుంది. ఇలాగే సుయోక్తవ్యాస పరిశీలనకు (నేటిఇంట్లో పునః పరిశీలన) ప్రాంతము లోపించి లోపించడము దివిషించెయ్యాలి. కథా - ఇత్యాది సంస్కృతము వచ్చినప్పుడు మధ్యమన్న అనువాదకావ్యపు స్వరూపం వలెచుండా, దివిషించి దోష్టకం అయ్యేట్లుగాదా పునఃవలెను. రిచ్చియత్యుత దేవ్యావన ఉచ్చరించేపదయాలందున్న మహారాష్ట్ర కారణవ్యాధిభావిభాగాలను విశదపరచేపదమన్న అయాదేశమంతానా అనియు అక్షరాలను తెదకుండా ఉచ్చరించటమే వుంటుంది (పుస్తకములు సమర్థాల అప్పకావాద్యం దుర్గల గోపాల్కృష్ణయ్య, త్యాగరాజు వర్ణనామల అంతు రాక్షసలి అంతరిక్షపుకర్మా వక్తగా పోకృత పదం చేపారని ప్రతీతి. తొలిదాని నేను విన్నాను. చాలా అందగా వుంటుంది) ఇంతేకాకుండా మఱి మరొక విషయంగా వుంది. పోకృతం చరిత్రకాలంలో భవన్మనఃదత్త భంకం ఒకటంటే కొన్ని పోట్లను సువిధముగా వుండేఅక్షరాలను లఘువులుగా చేయాలి, మఱికొన్ని పోట్ల లఘువులను సువిధముగా చేయాలి. రెండోపాదించినానూ కాల్గోపాదించినానూ లఘువులుంటే తెనుగులోలాగానే సువిధముగా చరచాలి. కనాచాంపనికొన్ని అక్షరాలను ఇకనాచాంలాగానే పునఃవలె యితరం - ఉచ్చరించేపదము పోషించెప్పట్లు అనే భక్తిని పాల్గొన్న విశదంగా వివిధం చేస్తూ చూడాలి. పోకృతవచ్చున రచించింకొనియడముని కావచ్చే ఇట్లాగా -

కొన్ని యి వీరవారిని కృష్ణో బహు వీరీ పదము మాయ పోయి బహు
కృష్ణోది తురియవడినా దోషిని వి విక్ర కాదేశము.

అంటారు. ఇక వివరం ఎల్లా ఒక అవుతుంటే అంటే - భవన్మనఃదత్త అనుసరించి ర్మరర్మరగా చరువుకూ వుంటే రుదేశిమూదేనీ అక్షరాలయ్యట్లు చరువుకుంటారు. కొంత వాటిని పొందవలె విలువులని కావడం వుండుకోవాలి పాదవేదపాదంలోని - యితర యితర లాగా. ఒక్కొక్క పాదం రుదేశి మూదేనీ కల్లాలుగా వివిధ వాటిని వివరంగా అభ్యంతరించాలి. చరిత్రకొట్ట - అలాపదమర్మరగా మర్మరలోపిల్లలీతాలవలె అతిఅంతరిక్షానిగా చరువుకారు. వాటిని పోధవరమి కావేపరవ్యం తెలిపివుంటారు. ఇలాంటిది కొంతమందియింకే ఒకట.

* పోకృతం - అనువదేశితములు *

ఈరికా దావాల్ రెండు, రేగ మూడు తెలియిందేకొంత భారతవర్ష ప్రబల వ్యవహారముగా ఉన్న పోకృతం కొంతగా వ్రాయు అభివృద్ధిచెంది ధిష్ణ ధిష్ణ కాలలో ధిష్ణ ధిష్ణ వాచులుగా నెల కొని, అయాదేశకావన అయాదేశకాలతరీతులకును సువిధము లయిన మాయలు పొందుతూ వచ్చిన కారణంవలె, వారిభాషలన్నవి ధిష్ణంగా వృద్ధిచాంది అయాదేశకాలతరీతులతోనే వ్యవహరించుటకు వచ్చినవి. అలా వచ్చినవిధమయిన రేగ భాషలలోనూ విజ్ఞానపు అధికారము లున్నవి కానికొరికాని పోకృతవృద్ధి లున్నవి కొన్ని కొన్ని భాషలు విశేషవ్యాధిని గడించడమే కాకుండా, అనుపాకృతపు మూలం అభాష యేనా అనేక పోకృతవ్యాధిలుగాదా పొందినవి. కావచ్చే పోకృతవ్యాధులను

కర్తలలో కొందరు - పృథ్వీకృపారసేవీ, (నరమది పార్వీ, పృథ్వీశ, అని అనేకాదు) రాణి వ్యాభాగ్యురకా త్రస్తృ భావసాహాయ్యం - అపార్థ మంగధ్యాః పృథ్వీ కృపారసేవీ తదితర్యం - అని వ్యాభాగ్యురం పార్వీకాను సేవచంద్రాచార్యుడు -

శ్లో అగ్రత్రీమపృథ్వీమహానం పరమాభిధానినీ, సర్వభావమణితాం శైవీం వాచ మహాస్మతే
సేవీ (గృహీతహాసా మి భగవతోగ్రహాగ్రధాను వారిదనిమస్తవారిధారవచాశ్రియాను
దురాహ పరిణమతి. (కావ్యాలుకావన)

కర్తూ అణాయనాయకమయ్యభావనిసేవీ, సేవీ - (సేవీకావనం.)

అని అగ్రహాగ్రధాను (సేవీనే సేవ సేవీ అంటున్నది) సర్వభావ (పార్వీకృత) మూలమని అంటాడు. అచార్యధరకుడు కావ్యశాస్త్రంలో - శ్లో. మంగ ధ్యరంతిహ పార్వీయ్య మారసేవ్యమాగ్రధీ
వాహ్ని కావాహితాశ్చ వస్త్ర భావః పృథ్వీకృతః - అని ఎనిమిదిభావమణి పార్వీకృతభావలో ముఖ్యంగా సేవీ అంటాడు భగవానమహాత్మయడు అనే పండితుడు - మంగవర్ధనిమణికావనివర్ధం అగ్రహాగ్రహం, అహావా అగ్రారససేవీభావనియతం అగ్రహాగ్రహం - అని, మంగధార్యమయ్యభావనివర్ధం మైత్రీ అగ్రహాగ్రధమయ్యభావని, లేదా అస్తవగ్రహభావనియత మైత్రీకావ అగ్రహాగ్రహం - అత్రుకుమనీ అంటాడు. విష్ణు ధర్మోత్తరంలో కావ్యాలుకారంలోనూ

శ్లో. తేజోమ తేజోమ పృథ్వీనిస్తుం న కేత్యతే లగ్నతత మువర్ధం, లోకేష యశ్చాగ్రధవభ్యిస్తు
సంజ్ఞం । శైవీయం కర్తవ్యవిభోధికారం (భం ౩, అ ౭) అవభ్యింశస్తు యచ్చ్యం కర్తవ్యతేజోమ
భావీకం. (కావ్యాలుకారం)

అని అంటాడు. సంస్కృతం పార్వీకృతం అవభ్యింశం - అని మూడేభావముగా నూచిస్తుంది కొన్ని కావ్యాలు (ఇండియన్ అంటిక్వేరీ. ౧౦-౨౦౪, కలశిరాజావతేనవిశేషణం). సంస్కృతం (పార్వీకృతం) చాన్ద్రవర్ధంకే ఇతి తిర్థా - అంటాడు కావ్యాలుకారకర్త. పండితుడికుడు కావ్యావర్ధంలో.

కేతీ వ్యాఖ్యయం ధూయః సంస్కృతం పార్వీకృతంతథా

అవభ్యింశక్య మిత్రిం చేత్యావారాగ్య క్షేమవర్ధం.

కాలినిటి సెంచాడు. వాగ్మటుడు పండితులలోని మిశ్రికల్లానికే బహు ధూమిభావీకాన్ని (సైవాది) చేర్చి కాలకుభావం అంటాడు. భోజరాజా రెంటికి ఉంచుకొని అయిదుభావం అంటున్నాడు. పండితుడు త్రివిక్రీయకు సింహరాజా లక్ష్మీధరుడు (అందుకు మహా సాచరికకర్త.) కృతతీకృతం మార్గం చేయుడు వ్యాసీకుడు - సైవలయం వారి కావ్య కరణాలు మూర్తీ అయిభావముగా సువైవకుమిది. మురికిగానే కావ్యాలుకారకర్త యదో టుడు అవరచంద్రీకు భగవత్తుడు భోజాడు అచార్యసేవచంద్రీకు ఈ సైవలయం అలంకారికలు కూడా అతభావము పరిగణించివారే. కాని ఇందులో చాలామంది సంస్కృతపార్వీ కృతహాగ్రధారసేవ్యవభ్యింశసైవాదిభావమనే ఆతభావమని కొందరుమార్చిం ధూమిభావ తరసి అంటారు. వీనిఅన్నిటిలో అగ్రహాగ్రధానుకూడా సైవాది అవభ్యింశభావముగా మహావాస్తవికావ మన విత్తలంగా కావ్యయం కనిపిస్తూ త్రస్తృది. పండితి సైవ్యకృష్ణ సేవలంభం మహావాస్తవికావీ కృతభావంలో వాగ్మయివీది. కొంతవరకూ త్రిం భగవతీకూ త్రిం వర్తావకావూ త్రిం భూకూ త్రిం విశాకతీకం కొంతవరకూ త్రిం సైవలయంకర్తే వ్యాఖ్యయగ్రంథానున్న వ్యాఖ్యంథావలంకరి విశాకాదులున్న ఈభావంలోనే వాగ్మికాదు అంటారు. రావత్రిగ్రహత్రీం సైవలయంవిశాకా

ఇందులోనే ఆలంబ్యగ్రంథకర్తాచారంగంచేత తెలియబడే అర్థబద్ధమగు భీత్యాభ్యంతరములును మిన్న బృహత్సంఖ్యా సంక్రమణములును మొదటిగ్రంథమున ఉదాహరింపబడినవి. ఆచార్యులవలన వంతునియైనట్లునుజాబంబారం జాగ్రత్తయినచో భరణియందు శ్రీచంద్రునిగ్రంథాశ్రయం ఆచార్యులవలన సునిహారంశ్రుతములు మొదలయినవి అవర్ణించబడుచున్నందులో జాగ్రత్తయినవి. ఇవిగాక మొదట ఉన్నవి. ఆచార్యులవలనమొదటి నవత్రైకాళికములలో పరమార్థపురీకారం ఆర్యులవలనమొదటి - మొదలయినగ్రంథాలు అనంతంగా నూదా ఉన్నవి. ఇట్లుగా తర్రాఫీకృతం ఆర్యపురీకారములుగా మారితే గానందా అనంత (౧౮ రకాలను) దేశీయములుగా నూదా పరిణమించింది. ఒక్క పరిణమించడమే కాదు, మైత్ర్యపురీకారము చూపబడుచున్నప్పుడు కవులు అనంతదేశీయములైనా అనేది ఒక యోగ్యతగా నూదా శ్రీకృష్ణుడు వాత్సల్యముకాదులు చతుష్టయకాలమునీ దేశీయములైనా మన ఒకకళగా శ్రీకృష్ణుడు. కావ్యమునూదా రాజ్యాంగంలోనుండి రాజులనూ ముఖ్యముగా మారితే కావందా గూఢపురములను (అనంత) దేశీయములైనా అర్యుల ముఖ్యముగా నూదా. గ్రంథములను పరిమళములలో కలిపేకాలంలో - దేశీయములను ఒకరికి కలుపు - ఇది గాంధ్యులతో పాటుకలిపివచ్చింది ఇటీవల. కావ్యపురీకారమునీది క్రియంగా సమస్తములయినవి చీలి వచ్చినవి పెరిగి అనంతములైనవి పొందినవిగానే ఆయా దేశీయములతో తెలిసిన అనంతములైనవి వచ్చినవి. అనంతములైనవి పొందింది. చివర కివాటికి ప్రాంతీకములుగా పరిణమించింది.

* ముఖ్యములకథ - వచ్చిందిదేశీయములు. *

విశ్రుతముల ౧౮ కళావిభాగములందు ముఖ్యములకథ - అది ఒకప్పుడుకళాభ్యంతరములైనవి. అది ఒకరియైన గ్రంథం. దీనిరచించినవారు జాబానిపురపురము. వీరియారాజులలోకొందరు ఉన్నప్పుడు, వారి ఇంటికి రావలసివచ్చినవారి అని ముఖ్యముగా వుంది. ఇది సమకాలమున కథ ఉన్నప్పుడు పరిమళముల కథకథ - అనే అయిదుకాల కథలుగానూ నుదిలించి శ్రీకావ్యముల కలిపివేసినానో, లేదా వచ్చురాయలకొద్దిరాయలకథలుగానో దీని రచించాడంటూ భగవాన్ నూ మొదలయినవారు. అందులో అనంతములలో వచ్చిందానోవచ్చు వచ్చిందిదేశీయములు వారిదేశీయములు అతని శ్రీకృష్ణుడు. చదువరులు పరిమళములను యిచ్చింది. ఈ గ్రంథకర్త రక్షకభూమి:

* ముఖ్యములలో వుదాహరించిన పూర్వీకముల పూర్వీకగ్రంథకర్తలు *

1. (౧) పావనిపురాయణం తరంగతీకథ (పూర్వ)	(౨) విశ్రాంతి-పూర్వీకములందు (పూర్వ)
(౩) భక్త్యుగమి-చేతనతీ (పూర్వ)	(౪) దేవనాథుని (లేక దొంగిలించి) తీర్పును
(౫) నూతనపుర-బృహత్సంఖ్యా (పూర్వ)	చరిత్రం (పూర్వ)
(౬) వాత్సల్య-రచన (సం)	(౭) పరిమళకావ్యము-పరిమళశ్రుతములు(పూర్వ)
(౮) వాత్సల్య-రచనములు - (పూర్వీకములలో)	(౯) ముఖ్యములకథ - ముఖ్యములకథ (పూర్వ)
(౯) వాత్సల్య-రచన (సం)	(౧౦) వచ్చిందానో-యొకభరణి (పూర్వ)
(౧౦) పావనిపుర-నూతనకథ, లేక గాథా	(౧౧) ఆచార్యులవలన-మొదటి (పూర్వ)
సమకాలము (పూర్వ)	(౧౨) భక్త్యుగమి-సమకాలములకథ(పూర్వ)

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలూ - ప్రవాసీవానూ : వందాన్నుల పదినారాయణశాస్త్రి గారు

అక్షరగ్రంథాలనూ గ్రంథకర్తలనూ పేర్కొన్నాడు. అయిన ఉదాహరించినవికాని-తేలికపాటు శబ్దాలని వర్ణించినవి.

II. (౧) గొల్ల తేళం-గొల్ల భాష	(౧) నిజుర (ముగ్గుర) తేళం - భాష
(౨) మల్ల తేళం (మల్లతేళం) మల్ల భాష	(౧౨) రాద తేళం (రాడు) భాష
(మల్లతేళభాష)	(౧౩) మాళవతేళం-మాళవభాష
(౩) మాగభాం (మాగభం) మగభభాష	(౧౪) కల్లాదయ (కల్లాడుక) తేళం-భాష
(౪) అంతవేలే (అంతవేలది) తేళం, అంత	(౧౫) తాయితేళం-తాయభాష (తమిళమాళి)
వేలేభాష.	(౧౬) కోపలియతేళం (కోపలియ) భాష
(౫) వీరతేళం-వీరతేళభాష.	(౧౭) మరపార్వ(మరపార్వర్తి) తేళం-భాష
(౬) ఉక్క తేళం-ఉక్క తేళభాష	(౧౮) అంభర్తి తేళం - అంభర్తిభాష
(౭) సింధుతేళం - సింధుతేళభాష	(౧౯) భువతేళం - భువభాష
(౮) మాదుయా (మార్వాడీ) తేళం - మాదు	(౨౦) పూరవతేళం - పూరవభాష
యా భాష	ఇంకావర్తరాదితేళాలని అన్నాడు.

♦ III. (౧) బాక భోయంతరే దిష్టం ఇదివా అనేయవనీయప్రసారయోబద్ధకయదిక్పయవశు క్త వర్ణమాణకలంకలంకం పాట్రతగ్గంతి. కర్తయ వనిమహానీతి దిష్ట అనేయవనీయప్రసారయోబద్ధకయ వనీయ వనీయ (౨) కవితే నీష్టరవయనే బహుకసమరభంబయి అలక్ష్యయ, అరరే త్రి ఉల్లంకతే అనా పేన్యూగొల్లయే తిక్త. (౩) నయనీదిసంధిదిగ్గవయయి బహుబయియే య వయయియే తేరే తేరే అతి త్రి బయిరే మల్ల తేనీయ. (౪) వీరయియియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౫) కవితే సింగకయనీ భోయనీవనీయ కర్తయవానీ, కిత్తీకీయోకయ బయిరే య అనా అంతవేలే య. (౬)ఉత్తం

♦ III తత్ర యాక త్రికాంతరే ద్విష్టోఽనేన అనేకవనీయప్రసారయోబద్ధకయదిక్పయవశు క్త వర్ణమాణకలంకలంకం పాట్రతగ్గంతి. కర్తయ వనిమహానీతి దిష్ట అనేయవనీయప్రసారయోబద్ధకయ వనీయ వనీయ (౨) కవితే నీష్టరవయనే బహుకసమరభంబయి అలక్ష్యయ, అరరే త్రి ఉల్లంకతే అనా పేన్యూగొల్లయే తిక్త. (౩) నయనీదిసంధిదిగ్గవయయి బహుబయియే య వయయియే తేరే తేరే అతి త్రి బయిరే మల్ల తేనీయ. (౪) వీరయియియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౫) కవితే సింగకయనీ భోయనీవనీయ కర్తయవానీ, కిత్తీకీయోకయ బయిరే య అనా అంతవేలే య. (౬)ఉత్తం ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౭) కవితే సింగకయనీ భోయనీవనీయ కర్తయవానీ, కిత్తీకీయోకయ బయిరే య అనా అంతవేలే య. (౮)ఉత్తం ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౯) కవితే నీష్టరవయనే బహుకసమరభంబయి అలక్ష్యయ, అరరే త్రి ఉల్లంకతే అనా పేన్యూగొల్లయే తిక్త. (౧౦) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౧) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౨) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౩) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౪) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౫) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౬) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౭) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౮) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౧౯) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ. (౨౦) ఉత్తయియేమల్లమల్లమదనయి మరయతేలి తిల్లవేన్య, ఏగతే బంధులే అనా పేన్యయే మాగపా వనీయ.

గర్భాభ్యాసే కలయగ్నేయ భారవాహ్నియ సురవారి - అంబరే శీత మహాః పరాధేయ
(2) దక్షిణానానాన సురవాహనయోవికల్పయసరే, ఏవంచేహంచకరే విశ్వేకల శేష్యయ
మహాః (౮) సురయమయనదవయే గంధర్వవీర్యే సదేహయచిత్తే, చతుడయమే - భసే
మహాత్ర అహ శేధనే దిక్కు. (౯) వంతే జడేయ జడే బహుభోయ కలవీరియనానం,
అహ్మకుహ్మ - భసే అహ శేష్యయ మాయయే తత్త్వ. (౧౦) సుయలారి యత్తవంగే ధవ్వు
వరే సంధియరాం శివునే, నత్తరే భల్లత్త - భసే అహ శేష్యయ నుజ్జరే అవరే, (౧౧) వ్వా
హుత్తయవరే కలవీయంతే మహాహియనగత్తే, అహస్త కాంయ కుస్త మిత్త - భసే
శేష్యయ లాదే. (౧౨) ఉక్తదదత్తే ప్రియయోనానే వయశోదత్తే పయగదత్తయే, అదిరి
హందియవరే - భసే శేష్యయ కల్లాదయే అగ్నే. (౧౩) మహ్మపహాతింగే మాయయ
హామయనకాల్పయే, ఇవీ వీరిమిసిం భవమానే అహ శేష్యయ కాంయయే అవరే (౧౪) పత్త
కాపత్తయే ముడి వీయశోవనే కథివదేహే, జలరలరే - భవమానే శోషయే త్రివహియే అవరే
(౧౫) దధయధహహులంగే సహిరే అహిమావహహహిరేయ, దిల్లలే గహిరే - ఉల్లవరే తథ
మరహత్తే, (౧౬) వీయమహిశాసంగాయ మందరగత్తయ భోయనే శోదత్తే, అమ త్రియ
రమం-భవంతే అంధో మహాః పరాధేయ. (౧౭) ఇయ అత్తపరవీరీభాహా త్రియ
యూనివీయత్తే, అగ్నాయం య త్రియయే భువహరపబ్బరాదీయ.

(మవయమాలాకథా. ౧౩౧ శీత)

వీరికాశ్యగ్నం ఇవీ(౧) కొంచెమూరలో ఈ అన (ఉత్తవాన్య సంధియదే తత్తరాహ అశీ రజా
హాత్తరాహ) అశీమలకువ్వుమలలోనిది కొనుగోయ అన్యకంచేయదంలో బయలుదేరిన కలకల్పని
గల అంగడివిధిని చూపునకా-అక్కడ అనేక దేశభాషలవీరులయనవ ద్రవయ వ్రేసేస్తూ వున్నాడు.
ఏల్లాగంటే - (౨) కృశించినశరీరాలన్నూ ద్విధరమైమాటధోరణీ అశీకంగా ఓట్టుయి తిట్టలన్నూ
అత్తలేనిమాటలన్నూ గలవాలై - అరరే - అవి మహ్మదుశోనే గొల్లదేశంబారిని మాయయ అక్కడ
చూచాడు. (3) నయంలో వీరిలో సంధివిగ్రహరాకుగ్నంలో శేష్యగతిని, సహజంగానే వారాల
మయగా వుండే తద్యత్తేకాలవారిని - తేరే, మేరే, ఆత్త - అవి ముఖలాదుమాత్తందగా చూచాడు

అహస్త కాహిం కుస్తం మిత్త - భవతః శ్రేష్ఠతే లాదేయతా (౧౨) తమకామయదేశాకా
శోకా హ్మనదేశో రాద్రాక, భాయత్త బహిడి తుక్తే భవతోథ ములియాక వ్యవహాక
(౧౩) ఉత్పల్లవరూప్యియమహాహాక తదరాద్రాక పరంగవృత్తిం క్క అదిరిపాడి కునరే భవతః
శ్రేష్ఠతే కల్లాహియ నహాక, (౧౪) మార్వాపహివృతాంగాక మాయపహిరే హామయనకల్పి
హ్మక, ఇవీవీ మిసింభవంతేదధ శ్రేష్ఠతే కాంయ నవరాక, (౧౫) కాత్తకకామకలా
హ్మనినః ప్రియశోవనాక కలవీరీక, జలరలరే - భవతః కాపహిశావ్యిలోకేదవరాక. (౧౬)
వృధలభకామంగాక సహమానా వభిమావకలహిలాం క్క, దిల్లలే గహిరే ఉల్లవరే ద్రుతి మహా
రాష్ట్రీయాక. (౧౭) ప్రియమహిశాసంగాయ మందరగాత్రాంక్య భోగీరో రాద్రాక, అమ
త్రియరమం భవంతః అంధో ముయరః శ్రేష్ఠతే. (౧౮) ఇత్యయదరే తేభాహః ప్రిలోక్య
శివదత్తః, అహ్యం క్క ప్రిలోకయతి భు - హారప - బర్హరావీక. (అవి సంస్కృతవృత్తయ).
(మవయమాలాకథ శీత ౧౩౧)

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలు - ప్రజాసేవానామ : వందాగ్నుల ఆదివారాయణకావ్యము ౧౮౧

(౪) పాట్లలు పైవదిగి, పాట్లగా మారుతులుగాను మరకరీరాలమలుగాను తున్నచగభద్రతేజోవారిని ఆరాచరిస్తాడు - ఏగతే అని ముట్టాడుతూ తులదగా చూచాడు. (౫) కిలవర్ణయలిగి కచ్చునికన్నులతో భోజనకథాచక్రవ్యవహారంల అంకరేంద్రదేశభ్రమలను-లేలే కిమ్మ జయ-అని అనుకొంటూ తున్నవారిని పిషించాడు. (౬) పాడుగా లాగి-సముద్రమయి అమరంజనంబిమిలించుచున్న గల్లిలనువులను అకాయాసంగా మోయగలరీరదేశభ్రమంలను - పరి - పారి అనుకొంటూవస్తున్నవారిని మహాయుధునిరించాడు. (౭) రాక్షసియంగానీ దాసంగానీ పామంగానీ విభావంగానీ దయగానీ - తేజోవారినిరాలతో - ఏదాం రేదాం-అనుకుంటూవున్నఉక్కల దేశమలను విలొంబించాడు. (౮) ముఖమారంగానూ మృదువుగానూ మెల్లగానూ నడకలు పాగిస్తూ సంగీతయంబే ప్రియమంతూ నవ్వతేంబ్రేతే మనకుపెట్టుకొని - చతునయంబే అనుకొంటూ కచ్చే అందమైనసింహదేశభ్రమారిని దర్శించాడు. (౯) వంకరలు వంగి, చుక్కలుగా కదలలేకుండావుండి, విస్తారంబిహేతులవడంచాక, కట్టిగాకొత్తకట్టనవూలకరీరాలతో అప్పారుచున్న అనుకొంటూ వస్తున్న మాయనదేశోవారిని కన్నులపరించాడు. (౧౦) తెయ్యగాయతూ తుప్తి అయినఅతయవాలతో ఒప్పినవారై, ధర్మవియంబంతో ఆసక్తి వంధి విగ్రహంల పాపగించడంతో నేర్చుకొని - ఇవు - తేల్ల ఉకీ - అటూవస్తున్న నూర్వరదేయలను చూచాడు. (౧౧) చక్కగా పున్నంబేనీ గంధాయి ప్రాసీనోని తలలు చువ్వకొని, అందంగా అలంకరించుకొన్నరీరాలతో - అపాన్లు తాయి కుచం మిత్తు - అనిచెప్పకొంటూవస్తున్న లాటదేశయలను ఆరాచరిస్తే పిషించాడు. (౧౨) పన్నుని కన్యకులవర్ణయంబి తేలికదనంబి అయినతేజులతో ముగ్ధ-పులుగానూ అభిమానకాలలుగానూ కొవందనే కాదాకృతులుగాను ఒప్పుతూకాత్ర అపహిడే కుమ్మే అనుకుంటూవస్తున్న మాయనదేశోవారిని కన్నూరా కంచిచాడు. (౧౩) హస్తవిరిసవర్పంతో ప్రియమై మోహనగావుండేరీరాలుగలిగి, మాటల్లో రాదగ్గం తెల్లదీస్తూ వశంకృతులుగా (గాలివడగల్గా) వుండి - ఆదిరి పొండి మనితే - అని మాటాడుకొనే కన్నులదేశయలను చిత్తగించాడు (౧౪) మిప్పునంతో ఒళ్లంతా కత్తునీకొని, మాంసం - అంటే లాటలుదీస్తూ పాపం మిప్పుభవిహారం అంటే బాలసమకులూ - ఇది కిరి మిరి - అని చెప్పకొంటూ కచ్చే తాయికదేశమలను విలొంబించాడు. (౧౫) కాస్త్రాలూ కరలూ - పిటిల్లో ప్రిసిద్ధికెల్ల, మానవంతులూ కొవసిరియలూ కట్టిరీరాలుగలవారు అయి - నల తల దే - అనుకుంటూ వస్తున్న కాసలితులను (కొసలవేశోవారిని) కూడా విలొంబించాడు (౧౬) కట్టినవూ లఘువర్ణం (లాఘవం-తేలికా) కల కన్యకులకరాలతో మానవంతులూ అభిమానవంతులూ కలహింపియూ గా వుండే మహారాష్ట్రదేశయలను దిట్టలే కపిలే - అనుకొనివారిని కన్నూరా చూచిచాడు. (౧౭) అందక తెలవా అభవా యుద్ధరంగమన్నానూ నయానంగా శ్రీమందేవాణ్యున్న అందమైన రీరాలు గలవాణ్యున్న తిండిలోదిట్టలున్న అయినఅంధ్రంల-అటూ పుటూ (పెట్టూ - కొవోలు ?) రటూ (రట్టూ - ఏతూ) అనుకొంటూ వస్తుండగా చూచాడు. (౧౮) ఇల్లగా అస్తవగవిధాలయిన (పద్ధినిమిరికాలయిన) దేశభ్రమలను మాటలాడే [అస్తాదశదేశాల] వారిని ఆ శ్రీదత్తుడు చూచి, ఇంకానూ తక్కిన భవపాపిలవ్వరాని దేశభ్రమలను ముట్టాడే వారిని చూస్తూ తన్నాడు - అని భావం.

ఈమైహావీసంకర్పంబల్ల ౧౮ రకాలదేశభ్రమలనాక ప్రిసిద్ధంగా వుండేవారిని మనకు భోధమకుంది. మనకుఅవభోధన కాగినవాక్షిణ్యుని స్వరూపి తనవేదికలానిచ్చి స్పష్టంగానే

క్రీ. సకాతే వోషిగే వసంతా సయేహిం స క్రయం గయేహిం (వి. శ. ౧౩౧) ఏకదినానాశేహిం ఏన సమతా వస్త్యుః - అని చెప్పుకొన్నాడు. కావశానాంలా ఈవ్రతవినిధిభావనా పోయినట్లయినా పొంది ఉన్నది - అదేంతో ఏయేత్రీమా సావాసకవనం లేదనవచ్చును.

* అంతరాలము - భావభేదప్రయోగవిబంధనం *

సంస్కృతంలో మన్నన భరతుడు (కాట్యకాశ్రుకర్త) చెప్పబోయి నిత్యవాసవిరాజనమకమ గల అంతరాలగర్భకర్తలలో - చాలామంది దృశ్యకాశ్యలక్షణములకు నిర్వచించేటట్లుగా ఆయా పోయల నివశిలగర్వాల వనుపరింది ప్రయోగింపదగ్గ భావభేదంకూడా వివిధించారు. అందులో కాట్యకాశ్రుం వ్రాసిన భరతుమార్గ -

క్రీ. దీర్ఘతే దీరలలితే దీర్ఘాతే కర్తవ్యం చ, దీర్ఘకాలితే చ కథా పాత్యం యోజ్యం తు సంస్కృతం, విశ్వేష్యేణ పృథక్త్యేణ విశ్వేష్యకాన్త్యేష్యర, వాగ్యేష్యేణ పృథక్త్యేణ వాగ్యేష్యకాన్త్యేష్య చ, ఉక్తమపాత్యేణ బృతకః పోత్యకం సంప్రయోజయేత్, వాగ్యేష్యకం తస్మాదం త్రివిజానాం కవ్యేష్యకం భిక్షువ్యేష్యకం చ పోత్యకం సంప్రయోజయేత్, వాతే గతావస్త్యే చ త్రిజానం చ పోత్యకం కథా, నీతే మతే సలింగే చ పోత్యకం పాత్య వివ్యతే, పరివ్యాన్యవిలింగేషు వాగ్యేష్య కౌత్తియేషు చ, ద్వితీయే లింగేషు సంస్కృతం తేషు యోజయేత్.

అని దీర్ఘకావ్యానకులకు సర్వరకన్న వ్రాసినదివల్ల గల భాగ్యములు వరివ్యాసముల కవ్యులు శ్రోత్రియులు మున్నగువారికి సంస్కృతం ప్రయోగించవలయుననీ, విశ్వేష్య మకులు విశ్వేష్యములు వాగ్యేష్యకం పుత్రులు మకులు అయినవారు - నీవి ఉక్తమపాత్యముగా వ్రాసి పోత్యకము ప్రయోగించాలనీ ఇత్యాది వియతుం అయిన వేస్తున్నాడు. ఇంతయేర్పడు కావం దా అయితే - ఆకాట్యకాశ్రుంలో -

క్రీ. మాగధ్యంతరీకా పోత్యకా కురవీస్యమాగధీ, బాన్దీ రాక్షసాత్మాచ సప్త భావః పృథ్వితా, మాగధీ తు వరేచాగ్నిగాం అంతఃపురనివాసీగాం, దేహీగాం రాజత్రయాగ్నిగాం శ్రేష్ఠీగాం వాన్తమాగధీ, పోత్యకా విదూషకావీగాం ధూర్జతా మ ప్యురంతీకా, వాయుకాగాం సఖీగాం చ కురవీకావిరోధీ, యోధకాగ్నిరావీగాం రాక్షసాత్మాచ ఏకతా, బాన్దీక భావవీర్యాగాం ఖటాగాం చ స్యదేవకా, కపరాగాం కరావీగాం తర్క్యధాక శ్చ యోగవి, కపరభావ యోక్తవాక్య చందావీత్రులపాదిషు, అంగారకారవాక్యకాగాం కాన్యాయంత్రోపకరిగాం, యోగ్యా కపరభావ తు కింది ద్వానాకవీ కథా గవాన్యావాదికోష్ఠిరేష్యుష, పావనివాసీగాం, అగ్నిశ్రీ క్వానీ కా దాగ్నిదీ దాగ్నివాదిషు, సురంగాశునరావీగాం పొందీ కారాగ్నిరావీగాం, వ్యుపదే కాన్యకాగాం పృథ వాత్మరక్షాను మాగధీ, స బర్హిరీరాగాం భృహివిరావాక్యకు వాత్మ, కాట్యకప్రయోగే కర్తవ్యం వాన్తం భావసహాయం.

మోషి అంతి పోత్యక కురవీ అధమాగధీ బాన్దీ రాక్షసాత్మా - అని ఏమరాయనమనవచ్చునని వాచాన అంతఃపురనివాసీగాం నీవి మాగధీభావ, దేహీగాం రాజనిత్య శ్రేష్ఠులు - నీవి అధమాగధీ భావ ప్రయోగించవలెననీ, విదూషకులకు పోత్యకముగా ధూర్జతకు అంతరినీ, వాయుకులకు

యెన్నో కార్యాలను ఉపేక్షించి భారతదేశమున వారిదేశభావ, భారత భక్తమంత్రులూ ఆలాంబి
యతలనూ వీరి చూడాలన భోయనూ వీరి భారతభావ (సంఘటన)భోయనమన్నినవారిభావ)నూ
భాగ్యులయేయవార నేమియు నమ్మవువార, కరైయ యంతానిని జీవితగా కలవానా గొల్లెలు ఒం
టెవారన నేకలయందలవార వీరి ఆధారభావయెన్నో (భారతభావయెన్నెవరూ) ఒక్కటే ఉన్నట్లు
కలయవార కలయన చాచిరిచ్చి - వీరి చాచిరిచ్చిభావనూ, ఉక్తమయనలనల వ్యవహారాలనూ
అక్కరకలనా మంగిల్చి వాడవలయు ననిచ్చి - వర్తనలు కలయన అంతని (ఇంకా అవ్వజీ
వారకక రాతకలన) ఇల్లాంబి కలయలన వాడవలమిచ్చి అన్నాడు. సామీప్యవర్తనకర్త నిత్య
భావకలనానా సెతనూ,

౧. ప్రజామతా దురీచారం పోపుతం సంస్కృతాత్మకం, కారణీ ప్రియోక్త్యా తాత్పర్యం చ యోజితం, అసా చేతకు నాదాం దురీచారస్థిం ప్రియాయేతత్, అపోస్తా మాగ్ధీభాషా రాజాంఃపురచారిణాం, తేజానాం రాత్రుకాగ్నినాం శ్రీష్టానాం వ్యాఘ్రానాం పోపుర్యా విమలకాశీనాం ధూమ్రానాం శ్యావవంతీనాం, యోగభాగరతాతీనాం దాక్షిణ్యాత్మ నివీర్యతాం, కలరానాం కళాతీనాం కాశీం సంప్రయాయేత్ దాహ్నికభాషాపూర్వకానాం ద్యావిదీ ద్యావిదావిదం, అగ్నిరపి కథాగ్నిరీచాదాదీ త్రుక్తపాదపి అగ్నిరీ కాదీచాదీని తాన్ పోకోపవీరిషం, కర్మభాగంకారాదా నైదిగి ప్రియోక్త్యాచారా, తేజా దుష్టం చాహుతిం శ్యా త్వరణీకా, కాలానాం మండలానాం చ నీచగ్రహవిభాగాం ఉపసృతానాం అతురానాం నైక శ్యా త్వసంస్కృతంభవత్, విశ్వేశ్వేభా ప్రియత్రస్తృ వాగిస్త్రోపసృతశ్చైవ భిక్షుకల్యాణరహితాం పోపుతం సంప్రయాయేత్, సంస్కృతం సంప్రయాయోక్త్యం తిం గీషి పుత్రకానాం చ, తేజవంతీసుతాకాశ్యా యేషి క్షౌర్యకృషీతం అక్షేత్యం నీచదాహ్నికం శ్యా క్షేత్యం తత్రో భాషితం, కాల్యకర్షో ప్రమాతీనాం కాల్యా భాషితవర్ణకానాం, యోజ్యో భూతాకాశ్యాకరమృతసం కథాః, జైదాగ్ధ్యం ప్రియకర్షం సంస్కృతం చావరాంతరా-

[సాహిత్యదర్పణం, ౬ పరిచ్ఛేదం, కాలిక ౧౫౮-౧౬౦]

అని భరతాచార్యునిమనఃబలం గొప్పదానితో అనుకరించును. అప్పుడు బాగ్యకూటాచార్యులతో తుండే
 కట్టరాదునునాదా ఆకాలంలో తుండేది. గృంథకర్తల ఇష్ట భావాలలో పరిశోధించి వేదమును సాక్ష్యం
 కానరావాలని భరతకుమార్తె అప్పుడు ఒక్క సాధారణబాగ్యకూటాచార్య మార్పుకొని పరియోగించడా
 వలె చూడగలిగినాదా తెలుసుకొను చూడండి.

* పాక్కురం దేశభేదానుసారంగా మార్పుకొనివిధంమూడా వుండేది. *

జ్ఞో. బాహ్యకాచ నర్వన కుదాచ ద క్వికో త్రమా, కారణం సమాభిక్తి క్వాచ కార్య
నాచాచ, అథవా ధంతకః కార్య తేకాచాభియోక్తిని, గంగానగరమచ్చుకు ర్మ
దో సుభక్తి ర్వికా, ఏకారణకాంతేష క్వాచం రజ్జః పరియాచయేత్, వింశతినగర
మచ్చుకు ర్మ దో సుష్టి మాకాచ, నగరణకాంతేష క్వాచం రజ్జః పరియాచయేత్
పిచశ్చిందూపిరాశ్చే దో సుభాభికా, ఉకారణకాంతేష క్వాచం రజ్జః తేష క్వాచం
పరియాచయేత్, - కురాభిమంతితేష తేకాచాభిక్తి క్వాచం చ, ర్మ దో శ్రేష మ్మ

చారణశాఖా నివా చర్యవ్యతిరేకివార యేచార్యదనమాళిఖా, తారణశాఖా నిర్వహణ శాఖా వ్యయియే, ఏకం భావనిధానం తు కర్తవ్యం కాటాళియం, అర్థి నోక్తం మయా యచ్చ లోకా వ్యావృత్తం మనైస్తు తత్.

“ఈ చెప్పినవిధానములను కారణించి ఆలోచించి కానీ, లేదా ఆయాదేశభావప్రయోగముల యభిరుచిని ప్రకటించి భావభేదమును మార్చవలెను. గంగాపాకరమధ్యమున్న దేశాలపాత్రలపట్ల ఏకా రణశాఖ ప్రేమప్రకృతి, వివిధభాగర మధ్యదేశాలపాత్రల సారణశాఖ ప్రేమభావము, హిమవత్సం భువనీకరదేశాలపాత్రల పాత్రల మధ్యభాగమున్న పాత్రల తారణశాఖ ప్రేమభావము, మరాఠ్ ప్రాంతీక దేశాలపాత్రల సేవకరదేశాలపాత్రల తారణశాఖ ప్రేమభావము, చర్యవ్యతిరేకి అరణశాఖపాత్రల అర్థవ్యతిరేకములను తారణశాఖ ప్రేమ ప్రాకృతభావము వాడవలెను. తులనా భావనిబంధనం కాటాళియం లేనికారణము చేత చెప్పబడిన వదలి ఏదైనావచ్చును, లోకంలోనివాడు తులనా అనుసరించి పండితులు తెలిసికొనగలను” అని ప్రయోగముల తాత్పర్యమును ముగిసి, సంస్కృతాలంకారశాస్త్రంలో రీతిని ఈ దేశభేదాలపట్ల ఏర్పడి వుంటాయి.

* తూర్వం పండితులు ప్రాచీనముల కొంతగా దేశభావము చదివేవారు - అనగానే నిదర్శనం. *

ప్రాచీనపండితులు కొందరు ప్రాచీనతాదేశభావములను తులనించుకొన్నా కొందరుకొందరు చక్కగా చదివేవారు. రాజులపాత్రలలో రాజులూ గణపతులూ వాగ్ధీపతులూ ముఖ్యులూ తప్ప మరెవరూ ఉండేవారు. పాత్రలలోని కథలూ మొదలయిన విద్యాసంప్రదించుకొనగా దేశభావములలో బోధించే అధ్యయనం చేసారు. సమ ప్రదేశభావము సమ ప్రదేశభావము చేర్చుకొనడం వాటిలో తార్కాణ్యమును సమర్థించుటకు సమర్థించుచున్నా ఉండేది. భారతావనిధాన భావం వివరించుకొనడంవల్ల అన్ని ముఖ్యములను తులనించుకొని నిరూపించే అచారణశాఖను కొన్నింటిని మనవిచేస్తాము.

- (౧) వ్యాసమహర్షి-మహాభారతంలో కొంతవరకు ౪౬ అధ్యాయంలో - కొంత ౧౦౬-కావ్యచర్యల రాచుకావ్య కావ్యభావ కృత్య భారత, మరలా దేశభావము ముఖ్యమైనవిగా వివరించారు.
- (౨) భరతమహర్షి-కావ్యశాస్త్రం, అధ్యాయ ౧౬, ౧౭, ౧౮-౪౬ - అభివా చ్యుతరతః కార్య దేశ భావప్రయోగములు, కావ్యదేశములకు ఏ కార్యం భరత కావ్య.
- (౩) వాత్సర్యయమహర్షి - కావ్యశాస్త్రంలో [౧-౪-౫౦] - కార్యం తం సంస్కృతే నైక కార్యం తం దేశభావయా, కథాం గోష్ఠియ కథయా లోకే బహుమతో భరత.
- (౪) బృహత్కలము: - కావ్యదేశములలో కావ్యదేశములను ముగిస్తూ, అలాచేయవలెనని మరలూ తెలియజేసి గ్రంథము.
- (౫) విష్ణుభక్త్యర్థకరము: - సంస్కృతే: ప్రాచీనతే ర్యావ్యై: య కృత్యమనుమహర్షి, దేశభావము ముఖ్యమైనవిగా వివరించారు.
- (౬) వివాకమృతమహర్షి: - అ. ౧, మ. ౧, తత్త్వం వాచియాగమే కావ్యయా కావ్య గణియా కావ్యరీతికావ్యయో చతుష్కరణియా నుజోచియా ఏనామతీసరితేరమహర్షి * * అధ్యయనదేశభావనిదర్శనం.

[illegible]

(౮) కాణకది - కాదంబరి (పుట ౧౦౨) శ్రీకాళహస్తిభాషితమైన పర్వతీక్షణ - ఇత్యాది.

(౯) విశాఖనక్షత్రము - మొదటిరాత్రిసంధి - త్రియంత్తా శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యమహర్షియొక్క రమణమూర్తిని పూజించి, దీనిని బ్రహ్మవిద్యతో భాషించుచుండగా సంభవించినట్లుగా వర్ణించినట్లు. (౧౦)

(గం) దేశసంపాదకమునందు - డా. బేరేగూరుగారియొద్దనున్నది. వ్యక్తి పరివృత్తము, అంతా దేశసంపాదకముగా అభివృద్ధి పరిచినందున, అందరినీ సేవకులకు పాత్ర వ్రేసిన తరువాత - ఇతరులు.

* విజ్ఞానముతో కవిత్వం ఇప్పుడం ఒక గొప్పగా భావించడం కూడా అవకాశంలో ఉండేది *

కొందరుకొందరు కవులు చెప్పేది మానేసి భానులు కలిసి కవిత్వం చెప్పడం కూడా ఒకరక అనిపిస్తే తెలుస్తుంది గొంధాలపల్లెను. రాజశేఖరవంశానికి తాను గదిరిన కావ్యసాహిత్యం పూర్తి నిష్కలకం ఒకటి ఉదాహరించి కురిపిస్తున్నాను. యాదాద్రి:-

జ్ఞో. పూర్వ స్థంబస్మార్తాత్మా య ముఖవిరచనః చార్యకేతావరపితౄ, అశ్వినభగింగళ్యాః కిం
 తర మహిమో భూతభావాక్రిహీం, ద్వికాల్లిః కాదపికాన్యసృణోతి చరమ్మలిః కిం వల్లభైః
 తం య పక్షిణం ధీః పరివరాన్ స్తు పయంతి మాతే స్రష్టా శ్చ గ్రంథః.

[illegible]

సో. అటు నుండినుండిగోల్డ్ ఫ్యాక్షన్ కేసులోయిలా, లవయి నుకూర్కావెట్టబాయు న్నవారయినాయెలా అది పట్టి అలా రక్తాశోక్త ప్రవాహిని నుకోయిలే నకనకనం మానెనా క్క ప్రియంకరితి కావూదా.

* వివిధదేశాలవారూ వివిధంగా భాషల్లో పరిశ్రమించేవారు వారివారి అభిమానానుసారం *

[illegible]

వశత్రువలతోడన - వీరందరున్ను సైచిభావలోనే వర్జితుంచేసేవారనినీ మధ్యదేశానిఁ గెం
డినది, అన్ని భావలకు మధ్యగా అన్ని భావలలోనూ సమానంగానే కవికావ్యకసాయం చేసే నీయ్య
కలవాడనినీ - మూచిస్తాను. మఱిన్ని ఆయన అందే (అంటే కావ్యనిరూపణలో) సంస్కృతంలో
కవిని అవధిగించేవానియన్ను అతిలలితంగా ఉచ్చరించు నీయ్య అవతరయిపోవలె ననీ, పోకృతభావ
మన్ను సైచిభావమన్ను అంతకంటేనూ ఇనుమడించిన సామ్యంతో (మధ్యంతో) చదువలనీ
తుంటుందనీ ఇత్యాదివిషయాల చక్కనిధోరణితో తెలుపుతున్నాడు. ఎంతచక్కని అనుభవమూ!!

* సైవశాద్ధమతాలవారూ - పోకృతాభివృద్ధి *

విశేషము స్వదేశ్యులూ అయినవరికొకాడూ అంటూవుంటారు - భారతవర్షం ఒక చతుర్మా
రమైనం చేశం అనీ, అందులో ఏఉద్యమం వృద్ధిపొందినా మతసంబంధం తప్పకుండా తుంటుందనీ.
సంస్కృతపోకృతభావల ఉత్పత్తివికాసాల దశాపరిణామాలను వర్ణించేవారుమూడూ ఈమూడే సేల
విస్తూ ఉంటారు తరుచుగా. ఆర్యసంప్రదాయంవారి మతశ్రద్ధలకు సంస్కృతం వివిధకాళులలో
యావచ్చె బ్రహ్మాండమైనఆకారంతో ఎల్లానెలకొన్నదో, పోకృతంమూడూ సైవశాద్ధమతాలవారి
అండను అంతరిస్తున్నదని పొందింది. ఆమతాలవారిని నేటికీనూడా ఆర్యులరేంచారు విగాజానీ పాలు
వరుస్తూ వున్నా ఒకప్పుడు వారు అచ్చం భారతవర్షంలోనేగాక ఖండఖండాలంతటాలో నూడా
తమతమ మతసంప్రదాయాలను వ్యాపింపజేశారు. ఆర్యమతాలవారు సంస్కృతాన్ని చేపట్టి గం
స్కృతప్రబోధాలను మాడగట్టికొని రాగలిగితే, వారు పోకృతభావలను చేపట్టి పోకృతప్రబోధాలను
అనుగ్రహించి ఉద్ధరించారు. ఒకరిది కలవారికీ కలిగించడం ధర్మమైతే, రెండోవాడికీ లేనివారి
లేమిని తొలగించడమే పరమార్థంగా ఏర్పడ్డది. నామట్లుకు వాడు-ఒకమహామధాత్మకు చెప్పినట్లుగా-

క్రీ. పక్షపాతో న మే వీరే క ద్వేషః కవివాదిభుః,

యస్తైవ ద్వైవచం యస్యైవ కస్యైవార్థః పరిగ్రహః - (రాజేంద్రగోళకర్త)

సైవశాద్ధమతాలూ వారిభివృద్ధిచేసినపోకృతభావల అంటే పక్షపాతంగానీ, ఆర్యసంప్రదాయం
వారూ వారు అభివృద్ధిచేసిన సంస్కృతభావల - అంటే ద్వైవంగానీ లేదు. ఉభయమూ భారతవర్షా
నీ భారతీయులమూ అమోఘంగా నడిచేసినట్టితే ఒకప్పుడు అవసరమేగా అభివృద్ధి కాధారభూతయ
లుగా ఉన్నతే కాని మఱోటికాదు. విషయం యొక్కఉత్పత్తివికాసాదివలన విలసించేవాళ్ళకంటే
త్రస్తుండుననే ఉన్నప్పటిని తెలుసునీ వస్తున్నది. కాబట్టి సైవశాద్ధమతాలవారు పోకృతానుగ్రహం
లోనూ - చేసినప్రజాతీతమ విస్తృతంగా యాత్రాకామ.

(1) సైవతమతాలలో :- గ్రంథవాగ్ధాత్యంతం గ్రంథకర్తయ - కవులూ మున్నగువారు-

(౧) మలయగిర్యారాధకుడం - ఈయన ఆరాధ్యదేవతచంద్రునికీ సమకాలికుడు. అనేకంగా సైవగ్రం
థాలనువాగ్ధాత్యంతం సంస్కృతంలోనూ పోకృతంలోనూ మూడూ వాగ్ధి ఆకాలంలో చాలా
వర్గాలకు చేసినవాడు. ఆవర్ణకవ్యవాద్యులై. శ్రేణిసమాజీక, చంద్రావర్ణనైవ్యాభ్యుదయ, శివభి
గదకృత్రి, శోభితమృందజీక, శంఖజీక - మొదలయిన మహావాగ్ధాత్యవాలను గ్రంథకర్త అధికవృ
దిత్యలయైనవాడిని ౧౫ గ్రంథాలను వ్రాశాడు. విశేషముగ ౧౨ క కవితాని ఆరంభించాడు. చాలా
పోకృతానికను.

(౩) అభివృద్ధినిరూపకం - ఈయనకు విరహాంతరభక్తినిరూపకం అనినాడూ అంటారు. విశేషముగా ౯౮ కవితానిరూపకం. అదియొకచాపూరితక అవశ్యకమృతావృత్తి అనుభవమునకు అనుగుణముగా నిర్మితమై యున్నది. ఈయనగ్రంథాలలో ముఖ్యముగా (మహాభక్తికథ) అనినాడూ అంటారు. నిర్మితమైనదిగా అనినాడూ అంటారు.

(౩) అభివృద్ధినిరూపకం - ఈయన మహాభక్తినిరూపకం. అనినాడూ అంటారు. విశేషముగా ౯౮ కవితానిరూపకం. అదియొకచాపూరితక అవశ్యకమృతావృత్తి అనుభవమునకు అనుగుణముగా నిర్మితమై యున్నది. ఈయనగ్రంథాలలో ముఖ్యముగా (మహాభక్తికథ) అనినాడూ అంటారు. నిర్మితమైనదిగా అనినాడూ అంటారు.

(౪) తిలకాచార్యుడు:- ఈయన అనేకగ్రంథాలను వ్యాఖ్యలు వ్రాసి మహాభక్తినిరూపకం అనినాడూ అంటారు.

(౫) యశోదేశ్వరుడు, శ్రీచంద్రుడు సంగ్రహించినాడు. సాధారణమైనదిగా అనినాడూ అంటారు. విశేషముగా ౯౮ కవితానిరూపకం. అదియొకచాపూరితక అవశ్యకమృతావృత్తి అనుభవమునకు అనుగుణముగా నిర్మితమై యున్నది. ఈయనగ్రంథాలలో ముఖ్యముగా (మహాభక్తికథ) అనినాడూ అంటారు. నిర్మితమైనదిగా అనినాడూ అంటారు.

(౬) సీమచంద్రునిరూపకం - ముఖ్యముగా - ఈయనవ్యాఖ్యలు మహాభక్తినిరూపకం అనినాడూ అంటారు. విశేషముగా ౯౮ కవితానిరూపకం. అదియొకచాపూరితక అవశ్యకమృతావృత్తి అనుభవమునకు అనుగుణముగా నిర్మితమై యున్నది. ఈయనగ్రంథాలలో ముఖ్యముగా (మహాభక్తికథ) అనినాడూ అంటారు. నిర్మితమైనదిగా అనినాడూ అంటారు.

(౭) సీమచంద్రునిరూపకం:- ఈయన కవితానిరూపకం అనినాడూ అంటారు. విశేషముగా ౯౮ కవితానిరూపకం. అదియొకచాపూరితక అవశ్యకమృతావృత్తి అనుభవమునకు అనుగుణముగా నిర్మితమై యున్నది. ఈయనగ్రంథాలలో ముఖ్యముగా (మహాభక్తికథ) అనినాడూ అంటారు. నిర్మితమైనదిగా అనినాడూ అంటారు.

(1) భక్తినిరూపకం

(2) మహాభక్తినిరూపకం

(3) అనినాడూ అంటారు

(4) అనినాడూ అంటారు

(5) అనినాడూ అంటారు

(6) అనినాడూ అంటారు

(7) అనినాడూ అంటారు

(8) అనినాడూ అంటారు

(9) అనినాడూ అంటారు

(10) అనినాడూ అంటారు

(11) అనినాడూ అంటారు

(12) అనినాడూ అంటారు

(13) అనినాడూ అంటారు

(14) అనినాడూ అంటారు

(15) అనినాడూ అంటారు

(16) అనినాడూ అంటారు

(17) అనినాడూ అంటారు

(18) అనినాడూ అంటారు

ప్రాకృతగ్రంథకర్తలూ - ప్రజాసేవానూ : వందానూల అభినవానందాశాస్త్రి ౧౯౯

మహాశివభావనం కృతి రీతం శ్రీశైవచంద్రాచార్యులచే శ్రీశైవసమన్వితమైన క్రతయనా-అని ఈయన స్పష్టంగా గుర్తించడంలో చెప్పకపోయిన చక్కని ప్రాకృతకర్తలను అంటారు. నేను కంటిలో చూడలేదు & ప్రాకృతంలో రచించినగ్రంథము. చాచాత్ర వేయిలో కాలగ్రంథం అంటున్నారు.

(2) అతిమైత్రీచరితం - తూర్పుభక్తిగణి ప్రాకృతము. ఈయన జనవరదానాచార్యులచే దళకాగ్రంథకచరిత్ర భక్తికావ్య భక్తిచరిత్ర - తెలుగునామగ్రంథాలు కథలు సంస్కృతప్రాకృతాలలో సుబాగానే ప్రాకృతము. వికృతకళం ౧౩ లో ఉన్నదంటారు.

(3) అలంకారదత్తము - ఈగ్రంథకర్త పేరేమీ తెలియదు. ప్రాకృతభాషలోనే ఈయన అలంకార శాస్త్రం రచించాడు ప్రాకృతకవులకు ప్రాకృతకావ్యములకు. మచ్చుకు ఒకటింటిలో కాలా ఇచ్చాడు. శాస్త్ర మార్గంలోనూ భారత చాత్రమంది ఈయనకే:-

శ్లో. సుందరమయినదానం విభజనాలంకారాహితీ కరం, సుయతేమయం వక్తవం మణియం మణివర్ణదం | సవ్యాయం కవ్యాయం, సవ్యాయం తేజహాంతి భవ్యాయం, తమలంకారం భజి హేలంకారం మహావికవ్యాయం, అమృతసుందరం పి హే నిరలంకారం జలమృతీరంకం, కామి నీమనం వక్తవం శోభయి వర్ణదం విద్యాయం, తా వానీశుని నిత్యం లక్ష్మణా వజ్రావినా మలంకారం, తేనాం అలంకరియనాం విహమన్తీజంతి కవ్యాయం.

(4) అభివ్యక్తచరితం - దీనిని తరచుచేతనే జాచార్యుడు ప్రాకృతము ౧౧ వేల శ్లోకాలు గర్భి విడు అనసరాగా విరచించుటకు ప్రాకృతకవ్యం ఇది. ఇంతవిశ్రుతమైన జనచరితం ప్రాకృతభాష లోనే కాదు ఏ భాషలోనూ ప్రాయశఃలేదని వివరంపట్టికప్రాసినవారు ఆకృత్యవద్దారు. మధ్య మధ్య - అవధింకభాష తెలుగునామగ్రంథాలు వివిధరీతులవాడు ఈయన. ఇరవితేలి మచ్చు ఈగ్రంథ రంపకవర్ణాలు చాలి వుంటుంది. వికృతకళం ౧౧ వ కళానిచ్చాడు ఇతడు.

శ్లో. విక్రమనికలాళా ఉదయేషు ఏకాగ్రసేషు సర్వేషు, వీరిజయవినానంలే రంపక పరిపాలయం తస్మి, భంభావరీయేషిం శీతవత్తే చిత్రిజయదసమీయే శ్రుత్యేణం సురసునా సమర్థియం చరియ మేయం తి - ఇత్యాది.

(5) కయినీర్ణం :- ప్రాకృతభాషలో ప్రాసిన గొప్పగ్రంథాశ్రయగ్రంథం ఇది. అది నియమానగా గ్రంథభాగాలుగా ఇది విభక్తమై వుంది. మౌఖ్య క్రమకృతానుబంధ చక్కని ఉపాహారా అతో ప్రదర్శిస్తుంది. రచించినదీనే లేదు. కాని కయినీర్ణం కవినీర్ణం కృతనీర్ణం ఛందోవిధి- తెలుగునామగ్రంథ వీణి గ్రంథకర్త వర్ణనానూ | వ్రాసాడు. దండికవి కావ్యదర్శంలో తా వాక ఛందోవిధి ప్రాసినట్లు చెప్పకపోయారు. ఈవిధి - సర్వాధికారము గంధనా ప్రి అవతర విన్నాడు అనేకవ్రతులూ వింగళమన్నా పి సునింది నమస్కరిస్తాడు. వీణి భక్తిగోపాలుడు అనే అతడు మృత్తి ప్రాకృతము. ఈవాక్యభాగత కావ్యాయనదీని భరతుడీని కంబాకృతరాధుని ఉల్లే ఖిస్తాడు. చలాలు తెలుగునామగ్రంథ ఇది విరచించడం దని ఉల్లేఖించారు. మచ్చుకు-అగ్రంథంలో

& ఇక్కడ వికృతరసంగా వివరించుకొన్నామి - శ్రీరామందు భగవాన్ రామగారి గ్రంథ వివరణపట్టికనుండియే తీసుకొన్నాను. కొన్ని కావంతానూ చాచాత్రమంది. కానిని అక్కడే వ్రాస్తా విస్తాడు.

కొ. తేయం ధరస్థయం మణిమిత్రం గయయాగయ గంధసౌత్రియ, సుఖ్యులంధ్రం సింగళం
చ అర శేకయస్థం య, కామినీకవోలపస్త్రుపరికణంబు బుద్ధివిహవోది, వయయాగే సాహయ
సమన్వయం విరహంధ్రో విశ్రాంతాః, తం జయజాయే దువిహం మత్రాదిత్రం చ వల్ల
నిత్రం చ కన్య మయే కుచా లభ్యతేణ లభ్యం పీసయ వయోః.

(2) కాళాచార్యకథ :- ఇది చుట్టపర్యాయకావ్య చరిత్రకావ్యకథ. మంచుపరిమంధం
పర్యాయకావ్యం మంచుపర్యాయకావ్యం మాదా తాళితే వస్తుంది. కర్త ఎవ్వరో ? గ్రంథం
తిన్నది.

(౨) మంచుపర్యాయ :- తీసిని వాక్యవిభజన చేసి మంచుపర్యాయ ఉత్పత్తికావ్యం రచించాడు.
పరిసంగసంకల్పంగా ఇదికావ్యం కావ్యం ప్రచారంపెట్టాడు. చాలా చతుర్మూర్తిమంగళంబు. చిది
కావ్యం - పరిసంగం - పరిమంధం-చంద్రా మంచుపర్యాయకావ్యం కవిసంకల్పేనా మోక్షంగా
పరసంగా వర్ణించాడు. మోక్షం సంభాషణలైతిగా గల భాగాలనుండి కొంచెం ఉచితావర్ణించాడు.
కవి స్వయంగానే తీసిని కావ్య మంచుపర్యాయం పోకృతం మంచుపర్యాయకావ్యం కావ్యం
మంచుపర్యాయ - సంకల్పకంబా మాదా రచిస్తున్నానని కావ్య చంద్రామంచుపర్యాయం విశ్రాంతికం
చిద్రాత్రాదివరవాదనీ తెప్పకొంటాడు. ఉచితా:-

రేతే ఆశ్రయ ! భజరే భావణ ప్రస్తుతం, కావ్య ప్రస్తుతం కర్త మన్నే కల్ల జమిలియా !
(తేజ భజరే) పావీతం తే తేతకర్తకర్త ముఖ్యులయ్యేలయితా తేజయే జమిలియా. (తేజ
భజరే) కిం పా విశేషకా వశ్యులయ్యేలయితా (తేజభజరే) పా య భావణ సంకల్పా
సలక్షణ గావ్యులయ్యేలయితా. (అశ్రయ భజరే) కన్నే ! కిదళం తర్త జోయంబు వామయ
(తేజ అశ్రయ) రాయా భజరే ! మయే భోయంబు వ్రుత్తం తేభోపాం న వామయ ! (అశ్రయ
తేజ) కరు ఘటయ తేజ వాదయ ఉలూర. భోయంబు వ్రుత్తం పోవాయ సింఘానీ ! (అశ్రయ
అరేతే కన్నే ! మహామయ తే పాదవిత్త తే మహామయరేతే కే కర్తా సమ్యకం తే ప్రజ్ఞానం !
(అశ్రయ) అమృత ఇలం ముఖ్యులయ్యేలయితా. (అశ్రయ) రాయా భజరే ! (తేజభజరే) అని ఉలూరతేకర్త కిన్న
జార ! (తేజతేజ) భజరే సమ్యం క్షయ విద్యో కింత్రయ భోయంబు ముఖ్యులయ్యేలయితా. మాన కవి
యం ! (తేజభజరే) అరే మహామయ వామయరేతేకర్త కన్నే. కుర్తా మహారేణ
చింతిం-అమో అసంకల్పరాజావ క్షయం బాలకేత అలం అవచా కో అశ్రయ వాచా కో ఇయ
నం పరిసంగవ్రుత్తంరేతేకర్త - విజ్ఞానిజ్ఞానాదా విజయవిహాయం చంద్రపాతయం
మోక్షుల - ఇతి :

+ చాంత :- రేతే ఆశ్రయ ! భజరే ! యావన్న విస్మరతి. కావ్య ప్రస్తుతం మంత్రయాయం
కర్తే జమిలియా ! (భోజనం కర్తకంబు) ! (తేజభజరే) పాదరం, యా వన్న తేతకర్తకర్త ముఖ్యులయ్యేలయితా
గృహకర్తకర్త, తర్తే భుక్తం. (తేజభజరే) కిం పా వ్రుత్తమహారే ముఖ్యులయ్యేలయితా గృహా !
(తేజభజరే) పాచ భట్టారా సంకల్పకంబు, గావ్యులయ్యేలయితా తావ్యు. (అశ్రయ భజరే)
కన్నే, కిదళం తర్త భోయం ! వా మయ ! (తేజభజరే) కావ్య భజరే ! యా భోయం ముఖ్యులయ్యేలయితా.
కవితోపాం న వామయ. (అశ్రయ) మయే ఘటయ తేజ వాదయ ఉలూర ! భోయం ముఖ్యులయ్యేలయితా
కావ్య కర్తకర్త ! (అశ్రయ) అరేతే కన్నే ! మహామయ తే పాదవిత్త తే మహామయరేతే కే కర్తా సమ్యకం తే ప్రజ్ఞానం !

దీని అర్థంబు :- “ ఓరిఓరి అర్హు - చెప్పరా మరచిపోయితి. జహర్మా ! అనుగుణవాడు. ఎక్కడ నీవు పొయ్యలే భోంచేకావు ! (వాడు) చెప్పాడు. వాడు ఉండలేదు శేత్రభుక్తియా - బుక్షయా - జాదిమాకుడు ! అక్కడ భోంచేకాడు. (వాడు - అంటే రెండోవాడు) ఏమి ! ఆకోమటి ఆదివా ! బుక్షయ బుక్షయే తుంటుంటి ! (వాడు) ఆమెమాదా మహాబలాలు. సంపూర్ణమణి గాఢాది యెల్లాంటికో, అల్లాంటికి ! (ఇంకోడు) అక్కడ భోజనం ఎల్లావుంది ! (వా) మహావా ! (మఱం ఇంకోడు) త్యాగిభట్టా నేను భోయనము స్వీకరించాను. రక్షకుణ్ణి నేను. వామనిని గాను. (వా) మఱి - అని సంస్కృతం ముఖంగానే వుంచా అని ప్రశ్నించు. ఆప్రశ్న నిరసనగా పూర్వకంగా ఒకే మాటగా ఉచ్చరిస్తే వానికి - అని వినిపిస్తుంది. (ఇంకోడు) ఎక్కడనుండి వచ్చిందోయీ నీకు నం భావనగాతుర్యం ! భోజనం అడిగితే నీకు చెప్పకొంటున్నావు ! (వాడు) ఓరి! బహు మహామూర్ఖువా! పాటరిత్రకృత్యగరంభంపుండేవారి! సమాప్త ! (తెలిసికొనే) నేన్న ఎక్కడిదిరా ! (ఇంకోడు - కోపంతో మొకటివాణ్ణిచూపిస్తూ) చూడంటే ఈఅమ్మ ఇంకా మూర్ఖురాలు. (ఇంకోడు) ఎందుచేత ! (వాడు) అనిత్రులుబయలుల్లో నిత్రుజాగృత్యమాట సంత్రు చూత్రకానంటుంది కాబట్టి. (మఱలవాడు) భట్టా! నీవు నిజంగానే నేర్చుకొనే ! ఎందునంటే భోజనం కాకుండా ! అని అడిగింది. చుటి మాతా! జవాబు చెప్పరా ! (వాడు) ఓరి మహామూర్ఖువా చెప్పలేదు ! వామనిని య్యోగిస్సు చెప్పాడనీ ! - ఈమాటలు విని రాజమహారుడు అనునవాడు - ఓక్షాభా! మహామూర్ఖుగృహము అసంబద్ధంభావనం || అథవా, నీలే ఎత్తుకుమార్లతో పొట్టపెండేవారి! - విద్యావిజ్ఞానం జ్ఞానం విషయం - తెలిసారే ఇంకంటే పశేముంటి ! చట్టరసాయనం (వా) తాళానీ వడతి చెడితే - అని భావం.

మహా ఘట్టంలోంది మఱికొంచెం చూత్రకున్నాడు వడనకుల ఉల్లాసంకోసం-

• భోభో భట్టకుత్తా! తుష్టే న యానహ యో రాజుమరే వుత్తం ? (తేజ భగవంతు) భజాచా బ్యాభుప్యాదా! కా వార్తా రాజుమరే ! (తేజ) మనలయమాటయే త్రువవ్వేదీనీయే పాకయో బందికో, [ఇతం చ సోక్షణ ఆప్యేదియప్రీతిక్షియ చట్ట, భగవంతు చ నేనం] - యది పొందితేకా తతో పరినేతవ్య మయంబంబయమాట. (అక్షేణభగవంతు) అరే

తే ఖలో సమాప్తం వివాసంతి ! (అక్షేణ) అప్యాదనీ ఇయం మూర్ఖరికి ! (అక్షేణ) కప్యాత్కారణాకో ! (తేజభగవంతు) అనిత్రు ! నిత్రుజాగృత్యిచరా. (తేజ) భట్ట! వత్తం ల్వం నిద్రం. కింత్రం భోజనం ముక్త వున్నం మామ! కక్షరికి ! (తేజభగవంతు) అరే మహామూర్ఖ! వామనివనసహస్రం కక్షయతి త్రుత్వామహారణ చింతితం - అనలో ! అసంబద్ధరాజావీర్యం వాలచేకాక్షణం. అథవా : త్రువనోక్త్యావారపరమం మరనిందత్రువచేకాం విద్యావిజ్ఞానావినయవిహితాకాం చట్టరసాయనం ముక్త్యా - ఇతి.

• భోభో భట్టకుత్తా! యూయం నవానీధ యో రాజుమరే వుత్తంతో ? (త్రైర్భగవంతు) భజాచా బ్యాభుప్యాదా! కా వార్తా రాజుమరే ! (తేజ) మనలయమాటయే త్రువవ్వేదీనీయే పాకం బందికో (ఇదం చత్రుత్వా అప్యాభుత్వవికృతికృత్వట్ట భగవంతు తేజ) యదిసాంపేక్ష్యేత కతో మయా మగేశ భ్యా మనలయమాట ! (అక్షేణ) అరే నీవ్వర్తరసాందీర్శ్యం ! (మ) వడనం జవాబు త్రిగణం చుంత్రం నవామి. కిం న పొందిర్యం ! (అక్షేణ) అరే న మంత్రిశ్రీగురైః పరిణయతే, యః పాదా

కలువ కలి పండితు! (తేజ)వదంగు వధమి త్రిగుణయంత్ర వధమి, ౧౦౩ పండితు! (అశ్వ) అరేణ మండేహిం త్రిగుణహిం పండితయ, తో సహాయే పార్యే ధింయ పోరం పండితి. (అశ్వ) అహం సహితక్షణ్ గాధీ వధమి. (తేజ) కయనీత వాస్తుపాస్యమి గాధో! (తేజ) ఇది రే గాధో - సా రే భవతు కున్దితా అయధస్య మతో బలం! యస్య యస్య యదా భూమిస్సర్వర్యో మనుమాదవః, (అశ్వ) అరేరే ముఖ కంఠయోని గాధానం భవతి! అస్త్ర గాధం ౧౦ త్రుచ్చరా తేజ తుం వధ భట్టో యజాస్వమి! గాధో, (యజా) ముఖ్యపథమి-అయే కశ్యే మర్యాదయా గోదాని ౧౦ మంచయ, తో రహా కేసహా అవయది తో వ పరానిధి వాస్త్ర (అశ్వ) అరే! కిలోగో అస్త్రే ౧౦ త్రుచ్చయ గాధో. (అశ్వ) వరహలో (తేజ) ముఖ్య పథమి - కంఠోబరయమరాత్ర అహో తామినీం దిక్తా, అస్త్రం దియ మ్మగ్నయ మనో వారి ద్దగురూ నీవారయ. (పర్య) అవలో! భట్టయజా స్వామి విద్ధో పండితు. విద్యావంతు. గాధోవధయ. ఇమిం పా పండితా (అశ్వ) అరే తేహి పో పారిత. పో నే విస్మయ, పత్య లోక వధతి త్రి - ఇమంచ పోక్షా - దింతయం రాయ త్తేజ - అవలో అజావాట్టి యోగా అసంబద్ధత్యిలాక్షణం చట్టానం చట్టరహితంగా త్రి.

కీని అర్థం ఇదీ:- ఓయే ఓయే భట్టత్రుత్సర్గిలారా! మీవనివలేదా ఏమిటోయి రాజమలలో కలుది! (వాడు) చెప్పేయి వ్యాసునిస్వామి! ఏమిలేమం రాజమలలో! (వాడు) మలయమల మగవాడంటే ద్వేషితు పాదం వట్టుకొని వుండితి. (తేజ)మి విని కవకు చమట్లు చయితు తేవారు భట్ట వాడు పాండిత్యం పండివోత్తే తేజ వెల్లొదాని మలయమలకు (ఇంకోడు) ఎల్లాంటిపాండిత్యం వుండి నీకు! (వాడు) వదంగం (వేదం) చదివాను. త్రిగుణంగా (సంధివిగ్రహీతమాతంగా) వుండే మంత్రం చదివాను. ఇది పాండిత్యం వాదా! (ఇంకోడు) అరే మంత్రాలతో త్రిగుణాలతో వెళ్ళాడవరా! ఎవడు అపాదం విడచిస్తాడో వాణ్ణే వెళ్ళాడుకుంది. (ఇంకోడు) తేజ నలమదలే రా! గాధయ వాగా చదవగలను (వాడు)ఏదిరా వ్యాసునిస్వామి! గాధ (వాడు) ఇదిగో ఇదిరాగాధ - సాతేభవతు (చదువుతాడు). వాన్ని విని ఇంకోడు కోపంతో-అరేరే మూర్ఖుడా! స్కంద వాన్ని కూడా గాధ - అంటున్నావురా! నన్ను దస్సుడమా! గాధ! (వాడు) నీవు చదవరా భట్టయజాస్వామి! గాధా! (వాడు) ఓ. వాగా చదువుతామా - నొల్లింటికల్పంలో చచ్చివచ్చావు గోదావరి వదలడం లేదు. అక్కడనుంచి తిరిగి వచ్చేవాడెవరూ! వాస్త్ర చెప్పేవాడెవరూ!- (అని అల్లం) చూడోడు-

భవతి స తాం పండితతి. (అశ్వ) అహం సహితయో గాధాం పవామి. (తేజ)సరిం! స్వీకరే వ్యాసునిస్వామి గాధా! (తేజ) ఇయంగాధా - సా రే భవతు...మనుమాదవః. (అశ్వ)సకోవం అరే మూర్ఖ స్కందభవ మి గాధాం భవతి! అహ్మిక గాధాం స వుచ్చభ! (తేజ) క్యంకవ భట్ట యజాస్వామి గాధాం! (తేజ) ముఖ్య పథమి - అదౌ కశ్యే ముఖింక గోదావరిం స మంచతి, క త్రుస్మాదేగా వావంతి తో వా వర్యాణయతి వారాం. (అశ్వ) అరే! క్లోక! అహ్మిక్షుచ్చ వృధ గాధాం పవామి. (అశ్వ) వత (మ) ముఖ్యతవామి - తాంబూలరదితరాగమధంరమివ్యా వృక్ష్య, అహ్మిక మి ముగ్ధతి మతో వాద్భిక్తమయ మ్మివారయతి. (పర్య) అహో భట్టయజాస్వామి విద్యమండిత: విద్యాగగాధా: వతతి. ఏతేస పా పండితవ్యా. (అశ్వ) అరే తేహి పో పారిత తే తియం బలితి! (తేజ) రాజాంగనే మయావంతిత్ పనువిస్మయ, పర్యోలోక: వతతితి.

అల్లి శ్లోకం! చిత్తులిని అభ్యసాదమా! గాథ చదువుతామా! (వాడు) చదువు తురి (అంటే బాడు) ఓ, చక్కగా చదువుతాను:- తాంబూలంతో ఎర్రబడ్డ కామినీఅథవః చూచి మామగ్నము కూడా మోగిస్తూ తుండి, అయితే చాచివ్యయనే గురువుగాను వారికూ వున్నాడు. [అని అర్థం. అం దరూ] ఓచూలోలో! భక్తియజ్ఞాన్ని విదగ్ధపండితుడూ, విద్యాంకుడూ, మహాచక్కగా గాథలు చదువుతాడు. (ఇంకోడు) అదిద పట్టుకొన్న ఆసాదం ఏకోయ! (ఇంక కదం.) రాజాంగణంలో శేనా పదివాడు, మరిచాను. లోకంఅందరూ చదవగలరు-ఈమాట విని రాజుత్తుకురిచు అదిగోన్నాడు- ఓచూ పదిలేనిపోయరు అసంబద్ధప్రలాపం || - అని.

(౯) అభ్యర్థనవిధ్యై:- భద్రాకాళికామూరి అనే శైవాచార్యుడు శైవగ్రంథకర్తలలో గొప్పప్రసిద్ధిగాం ఁన బ్యాభ్యుత్. ఆ మన తాకు రదిందిన బ్యాభ్యుత్సంగింథాలలో పోగ్నకవాక్యయంలానుండి ఆవాడు ప్రసిద్ధంగా వున్న ప్రవాసరజాలను చాలా ఇక్తుంటాడు, అయిన ఆ చాచూందిన పోగ్న కవచాలు చక్కనివి:- చుచ్చు,

* శ్లో. అద్వియం చ తోహిం అకరింతో జాగయం చ పథంతో, కచ్చికి జూ కం విచ్చుల ఇయం చ అన్నం చ చుక్కినీసి. (గీతా) మత్తు బాయయం మత్తు గాయయం మత్తు కచ్చియం పాడు మందరి! అనుపాళియ వీచారాయయయూ మునియం కే మా పమాయయి. (గాథా గంగ, ౧౨౯౦) ఏతి పగదాలో భయయం అం పగదాఅ కరిప్పయి, నందరాయూ మారే వియ సిరియ ప్ర క్షే కరిప్పయి. (కథావళి పే ౨౬౦)

4 వరయూ వీంధమాచానీ మాయయి చాచియ ఇయం పోధేయ -
రాచనందు నని జానయి అం పగదాలో కాచియ, రాచ నందు మారేయ తో సిరియం కక్షేతవీయపా భయయం:- నడుక్కరం తోడియ అంబయందియ న దుక్కరం నచ్చికుంకిల్లి యారేకం దుక్కరం కం చ మహాబుధాం అం పో ముడి పమయనయం వి త్తవో.

(౧౦) ఉ క్తరాధ్యయనమాత్రి:- వీనియి వాచితేతాళమూరి గొప్పబ్యాభ్యుత్తుకూడా పోగ్నాడు. శైవం అగతుగ్నంథం కాబట్టి వీటి కర్త ఎవరో తెప్పలేము. ఇందులోనూ శేతాళమూరిబ్యాభ్యుత్తుకూడా అక్కడక్కడా చాలా పోగ్నీనత్తు పోగ్నకగాథలు వాచిలక్షణాలు ప్రవాసావధూంటాడు. ఇల్లాంటిది ఉపతేకపదంపైబ్యాభ్యుత్తు బీబానూకూడా చాలా ప్రవాసావధూంటాడు కూడా. ఒకటి రెండు చుచ్చుకో:-

* చాచు :- ల్లం చ తోధి మవర్వకో అజాగరం చ పోగ్నయయో, దిగ్గిక్కి యథా క ద్విన్యల! అపొచ్చావ్యవ్యుత్తు (ద్వంశమగ్నీ; మత్తు వాచికం మత్తు గీతం మత్తు కర్తరిక బ్యాచుమందరి! అనుబ్యాభ్యుత్తు రాత్రి). మత్తుంటే మాచియయి: (అభ్యర్థనవిధ్యై) ఏమ కేకటాలో భయయి య చ్చకటా: కరిప్పయి. నందరూలో మారయవన్య క్రియం (నందగ్న ప్రం) రాత్రి స్థాయయ్యయి.

4 వరయి: వీంధమాచేల్లి మాయా స్తత్యా పాళయయి-ల్లి. రాచ నందో శైవ జానయి య చ్చక టా: కరిప్పయి, రాచాం నందు మారయవన్య క్రియం రాత్రిస్థాయయ్యయి. పా భయి - శ్లో. న దుక్కరం తోగ్నీకాచిత్తుయియి న దుక్కరం కర్తరిక క్షీకయో క ద్దుక్కరం క చ్చ మహా మహాం య క. ముని: పోగ్నగావచాచి. (అభ్యర్థనవిధ్యై)

* శ్లో. అభూతే అసానుతయి సుసారయి దుష్టయారాదే, కిం కామ భవోక్త్యంతం కమ్యంతం
తేజాసాం దుష్టయం న గచ్ఛేత్తా. అం నిష్టయా త్రువ్యం ధువం చియ త్రువత్రువో సవ్యవ్యవంధకు,
ధువయం తి తి మిహ తియం సవ్యయం చతువయం ధువయం[ఏకం చ భగవతోద్ధీతే తే శ్లోక
మేద ధువకం పృథువ్యకాంతి.] అవా లోహమయా శ్వేవ్య చాలేయవా దుష్టవరం, అహ
దుష్టం భరతిం తే తే హోయి వాయస్వకోశలో, భాయరా మే మహారాయ సగా భవ్య కశీ
ష్టగా, త్రువ్యక ముక్తి జహానీ అహారే (ఇత్యాది)

ఉ త్రరాధ్యయవహార్యం ఆరంభం ఇల్లా త్రువ్యది:-

శ్లో. పంజోగా విశ్వయక్ష్మస్య అగగారమ్ భిష్టలో, కింజం పూత కరిసామి అమృతద్విం
మగేమమే. అజానీద్రువకే గురూః మోహయాకారయే, ఇందియాగరసంపన్నే నీది
యే తి త్రువ్యయా, అహమణీ త్రాయకవిన్య నిక్ష్మస్థియ కవ్యసో, ఏకం దుష్టీలపడితే యే
మహారీనిక్ష్మస్థియ, కణవంధగంచయత్రాం చిత్తం మంజయ చూతురే, ఏకం నీలం చయ
త్రాం దుష్టీతే రమయమియే.

(౧౦) గాదవహా (గాదవధ):- ఇది ౧౨వంధలశ్లోకాలకు సైమడిక మహాకావ్యం చక్కని (అంటే
నిర్దోషం - అయిన) పౌర్ణిధరవక గలకావ్యం. ఇది ముప్పాదిద్రువం. కావ్యంమహా అల్లాంటి. మూవి
యం విలియం - ముదలయవహాకావ్యపండితులూ వండిట్ శంకరసాంతురంగవండితులకంటే త్రా
చ్యపండితులూ మహా అత్యధికంగా విమర్శించి ప్రశంసించిన మహాగ్రంథం. వైది ౩.౬౬వంధం
పద్యాలిచ్చి విమర్శించా అల్లమతిని కనుకా.

ఇయ తే జయంతి కంఠానో జయమితి మో వాని సయల పరిణామం వాయమస్త్రీయం దీప్య
అవోభువనం క తుచ్చురవా. జీయయా యే కచ్చియ వాయయే అత్తేనో గారవం నితే
సంతా, తేయంతి తమం సందియ జయంతి ఇరా తే మహాకయణో. (62-63) మహామహావియ
యపత్త్రే వాయా కనాజామమ మయలీఇచ్చి, పద్మమమమహానీతినిం పర్యామమమం
వణలయాం (69) అనుకంపా వా హోవో వా హోయి అదిహానవ్య గయయా, ఇయరేమ
అజాయగుణం తిరేమ సక్షిణో హియమదుఖం (84) అచ్చా ఏ తియ మేత్రే వందిరహాయ
అమ్య పడిహాయ, కిరకమలాకనా చలకేహం కహాది అం గహియ బహుయాణో. భవగూయ
చలహానీయకవ్యామయరసకావ్య, త్రువంతి అమ్యనిహా అహం వియదేమ కహానీతేమ,
భాష్టు బలమమత్రే కంతి చతేయ అమ్య రహాయారే, హో బంధతేయబంధస్థు హోయం తేద
అంధో. (199-200) - గాదవధ కావ్యం.

* అప్పారే అకావ్యతే హి సుసారే దుష్టవారాదే, కిం కామ భవోక్త్యంతం కమ్యంతం యోహాం.
దుష్టంతి గచ్ఛేత్తా; యద గచ్ఛేత్తే త్రాయం ధువకం వైక త్రువత్రువో సవ్యవ్యవంధకు, ధువక
మితి తమిహ త్రివిధం మత్తుదం చతువ్యదం ద్వివధం, [ఇల్లాగే త్రావ్యంధువకావ్యా చదివితే వాయ
వీనితే హాదవాం.] యథా లోహమయా వైక చర్యయితవా దుష్టమన్యరూ, యథా దుష్టం
భవ్యం భవతి వాకవ్య కోశః భాగవతో మే మహారాయ స్వకా శ్లోకవిన్యకా, భిష్ట మచ్చి హ్యన్య
సారః. (ఇత్యాది)

చాక్రగ్రంథక రైతూ - ప్రభాశీషానూ : వందాన్తుల ఆదినారాయణశాస్త్రి ఆంగి

(౧౦) చంద్రావృత్తిచరితం - ఇది భూతేంద్రవేదీ చాక్రకావనూ యశోదేంద్రవేదీ దీక్షావాననూ గల ఒకతైవచంద్రికుడు రచించినచాక్రకావ్యం. వికృతకం ౧౧౧-౨ వాడు. సకలవృత్తిగ్రంథం బాధ్యుని మొదలయిన ఇతరగ్రంథాల రాశాడు. సిద్ధరాజవలంబిసారావ్యకాలంలో అలహిల్ల సగరాన ఉన్నాడంటారు.

(ప్రారంభం-లో. జన్మానుజచరితమో పశాంతరా సమంత ఆచరపదనా, అంతో అచంతరితీరియ భక్తిరాగవృద్ధిపంతి. (విరూ) - సిరిదేవన క్రమారీ తస్య వి సిహి అహీసి సచ్యరణో, తస్య విశేయోఽ ఇతం అయిదుగణదేశజామేనం, ఉపాశయయే పత్రంవి జాయ జసయేన జామ హేయోఽ సిరిచంద్రవృత్తిచరితం మయే సియం మందమయజా వి, సిరిధనలభింద హియో జారియ యే హుపామిజలభననే, అపానల్లిత్యరీయే శిరేణ ఏయం సమాధ క్రం, అలహిల్లవాద పత్రనే తయ జు జిలవిరమందిర రమ్మసిరిసిద్ధరావలంబిసారావేదకై విజయమానే, ఏన్నా రసవాసనయేను అయిగయేను య విక్రమవివాయా, అదపత్రరీయే అహీయేను కన్యతేరి సయే హిసస్య.

(౧౧) చతుష్పంచాక్షరీశతామ్రతవచరిత్ర :- ఇది శిలాంబాద్యుడవే కామాంతరంగం విజయవతి అనే తైవచంద్రికుడు రచించిన చరిత్రగ్రంథం. శిలాంబాద్యుడవే శిలాంబాద్యుడూ అనిమాదా విజు హ్రితు. ఈయన అచారాంగానికి వృత్తి చాక్రకాడు. చతుష్పంచాక్షరీశతామ్రతవచరిత్రను మహాత్మరి సచరితం - అని మాదా అంటారు. కాని గ్రంథక రై దీక్షిణించినతేద చతుష్పంచాక్షరీశతామ్రతా చరితం - అని. ల్లో. చతుష్పంచాక్షరీశతామ్రతా ఏకే చరితం సమప్తయే ఏయం, మయ దేశయయే వయోమలకంతి సోశోమహావేణి. ఈయన విద్యుతివలసమాదేశమాదిశిష్యుడు మహారహిణి రాజ్యంలో వున్నాడు. వికృతకం ౯ క శతాల్లివాడు.

లో. అది జనుజ్జోహాధనలియనేత్యయమలంబరాధోయా, మహిణ కిరణోద్యమారీ ఇహయం సిరి మాణదేశోతి. సీతేణ తస్య రయయం సీతాయరియేణ మాయడత్రుడత్రం, సయలజలజోనాగ్రం హయయధానయే ముచన్యం. * * సయణు పరియణు బంధవగ్గం పి భిచ్చయణు, మహి సజ్జణు వి మురి కలత్త అజావడిజ్జతి, అత్తన్య కిల ఘరిఘరయ జాన, తాక త్తన్యహిం సమ గ్గణ-(చతుష్పంచాక్షరీశతామ్రతవచరిత్ర)

(౧౨) రాజరంగిణిం - చత్తారి పరమంగానీ దులభోదీహి జంతుజో మూసుక్రం మయూ సద్దా సం జనం మియరియం, సుహావన్యజనంపారే వాణాగోత్రాను వాయుకు, కమ్మ వాణాశివకృత త్త్యో విస్యం భియా, మయా సమదగంభీరమహా దురావయా అచన్య యో శేవి దుష్టహంసయం, మయస్య త్తన్య విత్తవస్య తాయజో భవిత్తు కన్యం గయ మత్రయం కయా. ఇది ఏగ్రంథక రైతో తెలియజాగాని, రెండుతేలికోవానా ౬౦ కథనా గలగ్రంథం. చాలా ధారా శతైవరచన. ఎన్నో లోకోత్తయ. చక్కవివాచ్యామర్యం కలిగి త్తన్యతి. ఇంతకంటెను పేర్చి గురిం చినవివరం తెలియదు.

(౧౩) జంబూచరితం - కర్త ఎన్యోతో తెలియదు. కాని వర్ణితున్నయూ వర్ణితుర సిరభవాగ్రి చాన్యల శిష్యుడట.

(౧౭) నేమిచరితం:- ఇది మలకానాసీమచంద్రావికృతి. ఈయన భక్తభావశాస్త్రాన్ని మొదలయిన గ్రంథాలు చాగ్గివాడు. చాచాత్ర నేయ్యోకాలుగలగ్రంథం. ౧౧ క శతాబ్దికి కొండయా ౧౦ క శతాబ్దికి కొండయా అంటాడు.

శ్లో. అచ్చది జన్మ పక్షత్రయ భయ్యా నీయో యి భరమానాంబులి కం మధమజ్ఞానకరం మనోరమాని
జీర్ణలియదురయోచం.

ఇందులో నేమిశాస్త్రమని తోచుకొనిభవములలో చేపినవృత్తాంతములు సరసంగా మార్చబడి వున్నది.

(౧౮) కర్మచాతుర్యచరితం:- ఇది మహాపద్మీయారి రచించినది. పాగ్గివృత్తభావ, ఇందులో శిల మూలకశక్తిల పాచ్చుగా వర్ణితమై వున్నది. శిలోవనేకమాలావృత్తి మొదలయిన గ్రంథాలలో ఈకథ వున్నది.

(౧౯) నేమిశాస్త్రచరిత్ర:- మారిభవ్యమారి రచించినది. ఈయన పాగ్గివృత్తంలో - చతుర్వింశతాంతం వశమయిరయినాగ్గిరామసింగాలో-అని తాను చతుర్వింశతాంత భంగచరిత్ర చాగ్గివాని చెప్పి కొంటాడు. ఎనిమిదివల శ్లోకాలు గల గొప్పశాస్త్రం. చాలా సరస క్తరంగా వ్రాయబడి అంటాడు. అచ్చుపదలేతల లయ తాళం - సదృశ విచిత్రంగా వశమవుతు ఇప్పటికీ వైకవండితులు గానంపేస్తాడు ఇందులోనిగీతాలను.

మచ్చుకు:- (ఆరంభంలోనే) (౧) మహావిశయజిత కరణ ఆయాన, మహాచండియ భవ్యుని

మహామంత్రనియతావరణ

మహాకవితానందయిత, మహామల్లరయినావృత్తం

మహామతా వియిరియ వియలనిరాగి జలపరయజిండు

మాయమరామరనియరకయభయ విసవా జిజిండు.

(౨౦) శాలాయణం - మాతీకృతారి రచించింది. మలేరత్రరాణం - అని మూడా ఇంకోపేరు వుంది. ౧౨ శతాబ్దివాడు. ఇది మదిస్కంధానాన్న ఒక్కొక్కదానికి వనేసిసర్దులున్నా గల మతాగ్రంథం. యశోభరచరితం అమభవతారం మొదలయినగ్రంథాలు చాగ్గివేట్లు చెప్పకొచ్చాడు. ఇది ఇంకా ముద్రితం కాలేదు.

(౨౧) మంచమీకమా:- మహాశ్వరమూరి. అచ్చైంది. భవిష్యయ క్తకమా (భవిష్యద్వ క్తక) అనిమూడా మతోపేరువున్నది. అవగ్రంథపాగ్గివృత్తంలో చాగ్గియబడిన మతాగ్రంథం. చక్కని వైరి. మంచి కథాగ్రంథము మూడాను. గ్రంథకర్త కవనమనిరిది పేలం - పుష్పాపార్థాయణంపుష్పాని అనుకోవడం కన్న మతోపేరా చెప్పకొచ్చాడు. పాగ్గివృత్తభావంలో ౨౦౦౦ శ్లోకాలనే మించినగ్రంథం. మది పెద్దకథలు ఇందులో వున్నది.

శ్లో. దోమంబోయక రో దోపాసంగేలు వల్లయో అమయో, సిరివల్లకానయో అవ్రేవ్వచందవ్వ
అకవో, నీసేలు కన్న రయయో వసవి కచోచాయ మేతి పంచయయో, మూడుసోమరయో
నిం భవియోయం బోహావ్యాయో.

(౨౨) మంచమీకమా:- భవతామతావళిది. ఇదిన్నీ చాచాత్ర అంతయోగింపుడు. చాచ్చయినవారాగ్గిని మలక ఇందులో ఎన్నెన్నో వింతయా విశేషాలు కనిపిస్తవి. కథ మహాశ్వరమాలగ్రంథంలోనే పూకం వేరు.

(౧) అహిణతరంభగల్గుపోతులతి
భవమునుపరివర్తించుటలతి
కలువనీటిహీనీలుయియనట్లుయం
నీలినపోతునియియ భవనట్లుహం

(౨) హత్తి హత్తి భవయం బణింపవల
చరియితువోవలయు నట్లు బణింపవల
బరణాహిం నయం అంబయియట్లు
చామరగాహిణీహిం విష్ణుయి.

వరమ విలాపిణీ హిం యం విష్ణుయ అట్లుహిం పోనీడు అట్లుహిం విష్ణుయ.

(౨౩) మహారపాలపత్రితోధ:- సోమకర్మభాచార్యునితం. చక్కని రచనం. గద్యబద్ధాలలో రచన
వరుగులేకుండావుంటుంది. ముద్రితమైంది. బహుదాహరి సంస్కృతగ్రంథమాలలో. ఉదాహరణం
(నలుదిగ్రంథం)-

రహస్య భవయం - కో ఏసో నకో? సుమతా వ్రత్రం - మణుల్ కో. అత్తి ఇహ భరయభ్రో
కోసలదేవంమి కోసలాణయనీ, వాయంతిసువావసణస్య హేయయో అథ అచ్చరియం
కో. ఇకాగ్రుతురహస్యకో నిరవయనయచాయతిక్రమస్యకో, అరివరియయవిస్వయో నిసహో
వామేణ రేరేనినో.

కన్న మందరీతేనీత్రుసంభూయా బణమనానందహేయనందనా వలో మోవరోయ నివల్గు
దేవయదణం మండిణం నయరం, రేథ అనంభునింసంసరవలో భీమరవణో రాయా కన్న
నయలం తేవ్రతయత్రువం త్రువదంతీతేనీ!

(౨౪) కృష్ణీయంద్రీచరియం - దీనిని కాంతిమూసంపాదీతుడు విక్రీయకళం ౧౧ కతాద్రిలోరచించాడు.

కో ఇక్తిసాహియసోమనయహిం వాసానానియియేనీక్తియచరయతియే క్తియసోదేవనయత్తం.

(౨౫) పోయ్యవాధవరియం - వేదధన్యమూరి రచించాడు. ౯ వల కోవాణగల పోయ్యకృతగ్రంథం
ఇంకా అయ్యకాలేయ.

(౨౬) లీలావయ్యకవో:- దీనినే లీలావతి అనిమూడా అంటారు. ఇది ౧౯౨౩ వలకు ఉన్నదని చాలా
మంది ఎరగరు అందులో తెలుగువారికి దీనిని ఎవకవలదింది క్రియయతులు మూలక రామకృష్ణ
కవిగారు. ఇందులో కారవాచనమహారాజు నింతకీవ్యవత్ర రామకేయక సంసారము ఉపవర్తిత
మైవది. దీనిని రచించివది కవశీయ చెప్పకొనలేదు. అపారయతి యని తన్ను రా చెప్పకొ
న్నాడు. కవి తాత మహాకవిత్వదనీ, తండ్రి భూమణభట్టు అనీ, వారిద్దరు బాణుదేవయల వద్దగ
మిందినవారికి యజ్ఞయగాదిక్రియాకర్మయలనీ చెప్పకొన్నాడట. హేయచంద్రాచార్యుని కావ్య
మకావసయమయన్నా కల్పభావార్యునిబాణులిలావతియయన్నా భోవదేవుని దొల్యవ్రాకం
లోనూ - ఈలీలావతి శీర్షికవదినడట. రామకృష్ణకవిగారు గ్రంథకర్తవాలం మూడు
ప్రేమ-౨ కతాద్రియవద్దయి యుండువనినీ, లాల్పందభగవాన్ వాడు గాంధీగారు ౧౨ క కతా
ద్రిలోనో అరివత్తార్యయ అయ త్రుంటుందనినీ నిర్ణయయ త్రాన్నాడు. కథావల్లభ మిక్కిలీ
మనోహరంగాను కోకయజారపాణు తెల్లనినీట్లున్నా కర్ణింపవద్దది అంటారు. గ్రంథం నేను
యదలేదు. రామకృష్ణకవిగారు కావీయేయంది తెప్పించారని నింటున్నాను. ఈక్రింద ఉదాహ
రించే కోవాణ కవిగారిబాధసంలోనూ గాంధీగారిత్త్రువకమాదిలోను ఉద్ధరించి ప్రదర్శించివది అని
చదువయిలక మవది.

(పూర్వరంభంలో) పో. నవమా సహస్రశతాబ్దియే సుజనవ్యునియే కరణభావలీలయలం, వారిజగ్నమది యజ్ఞోరత్నభక్తికలగ్నం. పాఠ్యలో (౧) కం జయమా జగ్న కయయో కయయయం తివళా యలం కలంకెన్న, పాఠ్యరమణాయలే అవ్వని మప్పయ్యియ నివల్లం. (౨) కన్నేక త్రుణో నల మహా నిజాయం పానినా పానిజ్ఞయజగ్న, అవతా క్షదేహశీలంభుగద్దహనం శియం చలం. (౩) పో జయత జగ్న పప్తో కంలేర్థామరగ్న ఘటకనలో, ఉపాయవకష్టికాలకాలకాలదీ భయవ్యునిభావో. (౪) రభంతు పో మహావక్త్రీసయగే నేనగ్న ఫణీమజీమయాలా, పాఠ్యో నిహినిహిలోర్థయకోరహంకంబంబరాయారా. (౫) పాఠ్యో జయలజ్ఞాభిర్భవీకంకగ్న మురింద నేలాని, భంజనకళానియారణ కట్టబద్ధగే భయే జయమా. (౬) కళ్ళనభయకోవ్వరభూరి యాజానో కథిణకయకలాతేసో, కేసిసిసోరకయభిజకట్టమో జయయ మహామహానో, (౭) పో జయత తేన కయలోయకలనారంభగ్నయమాపాణ, పాపనీ వ్య నీయో పత్ర ని యల య్యాయో ఉపాయో (౮) +++ అపాపా - (౯) పో జయత తేన మయదా ని దుష్టదా ఇహ విజీయయో భయగే, వ కమేని నిజా పావంతి చందశిరణా ని పరిహం. (౧౩) దుష్టజాతుల జాణ జామో నీవ్యం పరకజ్ఞ వావదమజాణ. ఏక్లే భవనపహితో వరదోనవరంజ్యుభావల్లే. (౧౪) అపాపా వ కోవి దోసో వీసయ పయలంబి వీవలీయమి, వన్నీవ్వియమయల యలో జం భజీహేతం నిపామేహ. (౧౫) ++ అని తివేయతిహోమగ్నంకంకయతి యతి యసపరిణామో, సంతత తివగ్నలో బహాకాయవ్వితి నివేణ. (౧౬) అజ్ఞని గుహ్యగ్రహ రియధూవనీహోజయియం వ వచ్చయలం, ఉవ్యయయ మయలంకచ్చదేని మయలంభానో జగ్న. (౨౦) రివ్య య నిజరయలమహావహీయో ఏక్లే మయో సమమగ్నో, భూనలభ్యవో జామేని నియతిమలంబయలమయంకో. (౨౧) జగ్న నియలంభవేహియో చక్రవయతిబద్ధయో హిం వేయేహిం, ఏక్లేవయజాననిదగ్గయేహిం బహామగ్నేయోఅపా కచ్చ కథయేని ఏయం అపారమయదాని నిరయయం మనిహ, కోవీహిదేని లీలావయ త్రిజామం కహారయం (౨౩)

ఈక్రింది స్లోకాలు క్రియావల్లి రామకృష్ణకవిగారు - (కో)ధనమాఖ్యమాపత్రి భారతిలో లీలావతి వాక్యాన్ని గురించి భ్రష్టుంబలి అనేకేయతో వ్రాయయ ఉద్దరించి వాక్యభ్రానించినిది. క్రితార లీలావతివాక్యాన్ని వాచీతేయంచి తెప్పించారనీ వానిని అంభ్యంలాగే వర్ణయమానా చేయించారనీ తెలిసింది కొందఱుమిమిలించాచా. ఎత్తురు వస్తుంకో. వీరిలో (౧౮వది) వావహామని గ్రంథం చివల వేర్కొన్నది. ౩, ౪, ౫ అ భోజవేదమ అమరాగవ్రావలో - ౩౩1, 4౬౫, 487 గా వేర్కొన్నారనీ, వాళి చెప్పారు. ఆరొది ప్రాకృతప్రాకృతాన్ని తెలిపేది లీలావతిగారే. ఏవ వది లీలావతిలో 777 వ వర్ణయలు. ౪, ౪, 10, వాలివావనిభగ్నసంకరగ్నమని. 11 వది లీలావతిగారి మధుసూత్రగ్నలొనిదం. 1౩, 1౩, 14 - అ అంభ్యోవలలోని రాంభ్యోవలలోని వర్ణంలేవన్నీ అసల లీలావతిలో - 190, 24౩, 1147, సంఖ్యల స్లోకాలయ్య, 15, 17 వాలివావని హంశ్యో హంసరాలు. 18, 19 అ వాగాత్మవ్రావోపావయలు. 20-21 నియోవగ్నగ్నవరమయ. చదువయల తం వ్రాసేయల మహావంతుంబొది ఈక్రిందివర్ణయల చెదువయల వది ప్రాకృతయల.

(౧) భోజనము వద్దయి సాయంకాలము గంధర్వకళం...కుంబుననా, సరయవోదేవి కిదం
 వాదయగేయం సుఖగం రేచనం, (౨) తాకిం బహు రేచింపి చింతియేసాం పశుపాతకో
 వరో భోజయ, విద్యాపాదస్య కణయో గయమునా మహామహాపాతయేన. (౩) బం అయి
 యం బహుభాగస్యబాధయే సాహాయకపరస్య, తం సువిశేషం వీయసహా మహా హయపాత
 రేచన పారదం. (౪) తం కిద్ధతమారం శేచియోగ ఏయేసాం సహాయకేష్టిం, అదియ
 జిగ్గో హయలోఅనాసాం వీయస్తే కిం భవేయే. (౫) నా సహాయ కాళవేదో హియాయం
 మహా మయసహా అవహతేత్రియ, తస్య తి సువిశేషగయం విమయం చింత రేచి వి. (౬) భవే
 యం చ వీయయేయే రయయం మరహాప్రభాసాయే, అంగాయం ఇహి కహేయే సుభా
 సంగతో గాయ. (౭) అహ కహ వీయవహస్య తస్య విసయహిలాపవిమహాస్య, విష్ణుజ్ఞు
 లోయవీయమహాస్య ఏవవిహం రూపం. (౮) తోసో అవిగ్ధహో వి భూ సహ్యాంగాయ
 వకుంధరో మహాయా, దుద్దంసహో వి లోయలలోయదానం వసంజనలో. (౯) మహాయా
 వి కల్పహో సంగయ యాన తహా నయవహో వి సాహాసీయా, పరలోయభివయో వి భూ వీరే
 క్కరహో తహాచ్యయ. (౧౦) మారో వి సుతాస్యే సోహా వి కలంకరేష్టియో విచ్చయ,
 తోయో వి ప దోశేవహో కుంగో వి సువిశేషవ్యయలో. (౧౧) వివిహోయం వివిహస్యబా
 యం సహాయావకుంహిలాసాహియ, వీయవ్యవహిత తానీయాయం విచ్చంసే సాహాయం.
 (౧౨) తం స త్తమహావిహా త్తంబువిహావిద్యోయ కలిమలవ్యంకం, కిహకహవి వేద మయరేణ
 స త్తగోయావీరీయం. (౧౩) ఇయతస్యకణయదేవాలయస్య దాహియవిహయ అయగ్ధం,
 గోలాయవయవిశేషయం వదయ్యం మహాయయం, (౧౪) ఏవం భవేయో సో రేణ వర
 వయాయకనీయేసాం వీయహియేసాం. సంతతో కమలకశేచి స త్తగోయావీరీయం. (౧౫)
 తో నువయ సో ఏహ తం చియవహుమిన్తి తాన రహ భవేయం, సహ్యాయరేణ హోల్య
 శేచియావచ్చహో మహాహో. (౧౬) బహామన్న తో తం చియ మరణం సంతో సువిష్ణువి
 యహియయో. (౧౭) వాయువోవరోహియ విగ్ధయో వియత్రరాహిం తో. (౧౮) వాయువా
 విగ్ధత్రసస్యరేణ సువిశేషగయో రాయా, వియయం రేణమయం వివరాహాత్తం పరిక్రం
 తో. (౧౯-౨౦) బధిజయ అజ్ఞవి నుంశరాశిశుభలయాయయలలహియ, మహాస్య త్తే రావ
 జ్ఞుమగ్గో స త్తవ్యయహియే, నీవియ నవహో హంసకణయభవినేనా కిద్ధయవినేనా,
 బద్ధియవంగలావణ మరత తానీయో కహహో. (ఇత్యాదు)

- (౨౭) వకుంధవీరీయ:- ఇది సంధురావహావణియ రచించినది. పోర్తకథానలో అది మృతమ
 అగా వాగ్దేవజ్ఞ వకుంధవరతీయో ఇది విష్ణు. ఈయన హరిభద్రనారాయణా హియా పోర్తవీరీయ
 విష్ణు మహాశృంగకల్పకావ్యం ముదలయగంగోతానా పోర్తకథలో వాగ్దేవజ్ఞు అంటారు.
 (౨౮) విలాపవీరీయ:- ఇది గా సంధురావ గోత్రవరతీయోకథానకావ్యం అది, సమరాయవృహా-
 లోమంది ఉద్ధరించి పెంతురేయవజ్ఞునీ, కనే పెంతురేకాన్నాను. కావ్యం అరంభం అంతం
 ఇలావున్నది:-

సహజంగా విమలంగానూ స్వస్థగుండుటకెంతగానూ ఉంటుంది. కొరకలకన్నవరగానూ బోధించి పరీక్షించి అత్యంత అత్యుత్తమ (కర్మవృత్తి) కర్మమే వస్తుందో అత్యుత్తమ వస్తుకీ అది భయపడుతూ వున్నవాడై మాటమాటనూ ఏమీకూ ఆలోచించుకొంటూ ఎల్లాగో [కవిత్వ] దొంగ సామ్యునిసరం కవి కవిత్వంకోసరం కవిత్వం చూడగలుగుతాడు. వదలబోయిరా- దోషవర్ణనం - లాభికమా విన్నవ్వక, తీయదనమూ అనేదిగల భార్యమా కార్యమనూ ఎంతో త్రుణ్ణించేకతే లభిస్తాయి. సదా లోదాంబాన్ని గర్భిణీ విన్నవారికి ఆనందాన్ని తెలియిస్తూ, రేల పంపించేస్తూ వుండేట్టి కార్యమన్నా కేరీదూ కూడా నివృత్యులకాల - అని కాత్మరక్తం ఏర్పడుతుంది.

(3౧) కాంతివాదవర్యం - తీర్చి పోవువరలోనే వదలకుంటే కాలగ్రంథంగా రచించాడు కేక చంద్రికూరి నువ్వినట్టై సంస్కృతపాఠ్యాకాలలో ఆచార్యుడని పేరుపొందిన పాఠశాలవారి వామనీకి ఈయన గురువు. ఇంతవరకు అచ్యుతాలేక ఈ గ్రంథం. పోవువరలోనివిమలం విధి కేసశ్యం భాండాగారంలో వున్నది.

(32) కర్మబంధయోగం:- ఋషభరామ ఈయన రాజపుత్రుడని కొందరూ, కామ సాంగతి శ్రేష్ఠివంశంవాడనికొందరూ వివదిస్తారు. అతిపొలిసినవైక ఘోరపాఠ్యాకాలంలో ౧౦ వేల గ్రంథం గా తీర్చి ఈయన వారికాడు. పోవువరం పరిశీలించేవారికి అభావములయిన ఎన్నో కేక చాలా వృత్తాంతా అద్భుతంగా ఇందులో లభిస్తవి.

(33) సమరాయిచ్చకత - సాధారణాంశ సిద్ధిపేసనారి రచించాడని కొందరూ, పరిభ్రమిడినని కొందరూ వాదిస్తారు, అన్నెంది. చాలా గొప్పగ్రంథం వైది ఉద్యోగలు తీసుకూ వుంటుంది గర్భంలో పర్యంతాకూడా వైదినిబట్టి పరిభ్రమిడినే ఆనంద శాస్త్రయే ముదిస్తూ వుంది. కొంచెం మధ్యమాతండి కవిత్వం, ఎల్లాంటిదో.

(పాఠ్యాంధ్రం) ప్రణయపా విజయమధ్యయే నిశ్చయమధ్యయే సమరపరం, తిరుమలమంగళ నిలయం కపటగయ్యయం జ్ఞానం ఉపసాం, (౧) పరమ సిద్ధివర్ణనాం వర్ణనాం విమర్శకర దానం, గుణజ్ఞయం పోయిసం సయంభవం వర్ణనాం య, (2) నేనీది ను వాచినే జ్ఞానసామరణబంధనిమిత్తే కేలాగ్నయ్యయే తేలి తిథికరే భావయోగమనూ, (3) దేవల ముగాం దో మరసిద్ధమయినవందేసామరం వనియూ, తిథికరయినవంకయినిగ్నయూ మయినా రా వాడీ. (౪) అలం కవిత్వరేఖ, ముఖం పోయవ్యాంయం వసంమూ వసంయయ వ్యాంయం, పరిపాదూ పరిపాదయ వ్యాంయం అయినా అయినా వ్యాంయం, రేఖ, క్లో, పోయ వ్యాంయం జ్ఞానరసికమయినాంయ అత్తసారాయం, సవ్యమ్మ భాసియాయం ముఖంయి వయ్యయినాంయం (క్లో) తాయందియనిజాతాంయ వసంపక్షియం తిమయినాంయం చ, కేసాం వియ భిషియాయం సమర్థకాంయ పరియాయం.

(3౪) సమర్థపాఠ్యం - గ్రంథకర్త కేరీదూ తెలివైనా. కాని చక్కనిఅవస్థలలో ఎం కొలాల గ్రంథం ఉన్నది చక్కనికథలు వైది ప్రకటనకే. రెండుకొలాల ఉపాచారదాం:- క్లో. చందూరు పొందియోమాత సావయే అని వాడియే, మరసికరస్థ భగవయా నీనే పాత మహా పురో, నింగంభ పావయనే పావయే నేని కొందియే, పోయిన వరహారం కే సేవయ్యం వగర.

ప్రాకృత గ్రంథకర్తలు - ప్రజాసేవానా : కంచాగ్నుల ఆదివారాయగళ్యాస్త్రీ ౨౩

చూగయి. విశ్వాదేవతవారంతస్సు వాడియో నేయి ధూయరం, రం సుప్తం కంబింబు సుతేన పథియా.

(3౫) ముహుతివాధవరతి:- గృంథకర్త ఎవ్వరో తెలియదు. వారి ౧౫౦౦ క్లోజాగల మహాగ్రంథం

(3౫) మూర్తిమూర్త్యశి - తేక సింహారపుకరం - వీరికి ప్రాంతకళం అనిపాదా మహాశక్తియ అంది. చక్కనివిశిష్టత ధారామధ్య గల కవిత్వం, అతి సురుసంగా వున్నది.

(3౬) హితోపదేశామృతం:- ౫౦౦ గాథామృతాలతో గల కథాభాగాలుగా వ్రాయబడినది. అత్యు వారేమి వారి చక్కనిరచనల గద్యపద్యమయమైన పోక్తుల కథా గ్రంథం.

(3౭) సిరిఅథయదేవమణిమయ విజయసిరిదేవభద్రహరిణం, అనిత్యుణయూహిం నీతీహిం సిరివరమా నంద హరిహిం. గాత్రాణం సుఖాయో మంచసయా మంచనీసహియా (అరం) వమియ మురా మరసిరల్ల. సిరసరసమందారమమయ రేణూహిం, విశ్వక్షణమయహవప్త్యో పణిమియ సిరహి.

(38) సేతుబంధవాక్యం - పులివరసేతుడిది. దండిపండితుల దేవి లైగన్ను దండిపండితుడి పులివరసగన్ను వాక్యం ఇది. ఉత్తమపోక్తులయిన మహారాష్ట్రపోక్తులలో వ్రాయబడ్డది. గృంథం అయ్యై ముఖపాఠ్యంగా వున్నందున ఒకటి రెండు క్లోజాలే ఉదాహరిస్తాను. జగమెరిగిన వ్రాహ్మణికి జంబెం ఎందుకూ ? గల ఆశ్వాసాలగ్రంథం, వాస్తామస్తా వాడు. వాక్యమ అలా పులివేమింది. ఈగృంథానికి కవిపెట్టిన అనువాద రాత్రావమా మని. అయితా సేతు బంధమనే లోకంలో విఖ్యాతి పొంది వున్నది.

క్లో. జామనా అడైయితుంగం అవహరియవిత్తయం అడోణయ గహిం, అమృలమయ వసంగం అణాయవరతపోతుడం మహామణియ, దణుయందదహిరలగ్నే వస్మ త్రురం తేజాత్రహిదివృదే గుప్తం, తీవికలాయా గలియవృధణంతుయే మహామగలదీ. * * అహిజవరాయారథా మక్కు ఖలితిమో విహతియవరిరయియా, మే తివృతమహారసియా దివ్యోధంహరియ దుకగం కత్వ కళా. * * రం తిదసబందియోఖం సమకతేలోక్కుహియయగయందరణం, సణయ అణురాయ ఇల్లం నీయా దుఖఖయం దహమహాస్వహం, * * గమయా కలంబవాయా దిత్తం సేహం ధయారియం గయణయలం, సహియాగజ్జయగద్యో తహ వి హానీత్తి జరియా ఆసంగ్, * * దిత్త తి న సదహియం సహాహియంధరం దీపనీయం, హియయ మయం తిదగ్లం వహాజా తియయ తి మారణా ఉవహిధో.

శి కవిరాజా - పోక్తుకాదికపులపాసం *

ఈలా వ్రాహరించడం పోగిత్తి అంతుమట్టడం కన్యం, కాబట్టి తనియం ఇంక కొంచెం ఇట్టి పెడతాను. ఇంతఅమా పోక్తుకం అంటే కాటికొరవారెకమైన శివభాగ్నీ అనీ, అది తొల్లటిలో జాల్లో లాక్షణికుల ఆచారమయి మున్నగువారిచేత తిరస్కరింపబడ్డా, అకల్యాత శిష్టులూ ప్రమాణ భూతులూ అయిన పండితులూ కవులూ గృంథకర్తలు వార్యునితలూ కథకులూ అభాషలోనే గృం థాలు వ్రాసి, రచనలు అలంకారవాస్త్రాలు ఏర్పరచి వుండడంచేతమన్నా, మతవ్రాచారమున్నా మతకర్తలున్నా వారికి అగృహం ఇచ్చి పోతామం తావడం చేతమన్నా, అపోక్తుకాది గృం

భృగ్విద్యాగాస్త్ర తా గ్రంథమునట్టి లక్షణమునునుపదా ఇత్యాదులన్నీ చేర్చుచును. కేవలఇంతమాత్రమేగాక కవిరాజులు రాజులు కనుకను పారమ్యకథల్లో చాలి ఒకప్రత్యేకమైనస్థానమున్ను అధానలో కవిరచనములలో సంస్కృతినిలతోపాటుగా సమానములగురచనప్రకృతులు కలిసింది తెలిసి పోషించారు. ఇది రాజశేఖరకవిరాజు మాటలనుబట్టి నిశ్చయమగుచును. రాజశేఖరమహాకవి రాజకవిరాజులగునట్లు పట్లించే ప్రస్తావనలో గుం వ అధ్యాయములో అంటున్నాడు. వివరించి.

భూర్యులపాగ్నికృతాః కవయః, కవయః సమకర్తృగాయనవాదకవాగ్గీతసజ్జనకలకాల
వచనాః, అర్యుని కథానిధాన, కర్మకాండకర్తృగీతః, కవయః, కవః పరం చిత్తరేఖ్య
కృతో మాణిక్యమధికా...దక్షిణతో భూతభాషకవయః...తిత్రత స్సౌఖ్యకాః కవ
యః నివేశితాః. [రాజశేఖరకావ్యవిమోచన గుం. పే ౧౪-౧౫]

ఇట్లు అగ్రము కావించు, అనుచురాచే అయితేకాలలో పాగ్నికృతభాషలయ్యుచున్నవర్ణనము
చేడవించు కావలతోమంచికొని పోషించినచుచేరావలను కూడా కొందరిని వ్రుచుచున్నావు
తిత్రతసంచి.

- (౧) కూగ్రియలే పి- మగధపు కవితాగోళాదురాణ. లేక దురుచ్చరా వస్త్ర వస్త్ర సహస్ర
స్వాంతఃపురపర ప్రకృతి నియమం. అగారావయ కృత్యాలో మార్గభాగ్య, ర్మియవ్య
మామ్యుః క్రియః మగారశ్చేతి. (౨) కూగ్రియలే చ కూరనేషు మందిలో వాడురా
లేన పదమందుగామరవర్ణ మంతః పురప్రకృతికృతిలో నియమం. (౩) కూగ్రియలే చ మంద
లేన పాతకావగోళాదురాణ లేక పాగ్నికృతభాషకృత మంతః పురప్రకృతి సమానం
భూర్యుల, (౪) కూగ్రియలే చ- ఉజ్జయిన్యాం పాపాపాగోళాదురాణ, లేక చ సంస్కృ
తభాషకృతం అంతఃపురప్రకృతి సమానం భూర్యుల.

ఈవ్యాఖ్యలనుబట్టి రామరామ పాగ్నికృతభాషలు తొలగ తెగడబడ్డతే అయితే, కర్వాత ఎల్లా
తాగడబడ్డతే, కవితాగోళమందమంతపాతకావగోళాదురాణలు అధామలకటి ఉన్నవని ఇచ్చాలో,
మందితులు కవులు వాస్త్రలే క్రియా నిరంతరము వీరికి క్రియించి, గ్రంథాలువాగ్నికి క్రియోధం
కర్మించారో, సువ్రము అప్రకృతే తుంచకడ. కవిత ఈవర్షి - లేక - వాగ్నిసంగ్రంథసంవర్షం పాగ్ని
కృతగ్రంథకర్తృయ-వాగ్నివాగ్ని-అనే నియమాన్ని నియమించడమనక వర్తకప్రకృతే ర్మియ
న్నాను. ఇందులో ప్రలంబోచందేతా, వాగ్నినిగమ్యచందేతా నేను కేవలమని గ్రంథాలు కం
నయ నేయ ఉన్నవని చదువలు జ్ఞునితుంచుకో పాగ్నికులు.

క అంతర్వర్తిపాదిన పాగ్నికృతభాషలు నేను ఏమైవనీ ?

ఇక ఈవిషయం ముగిస్తున్నాను. పాగ్నికృతం ఇక్కడ కేవలమిది రెండుమామిడియలు వెళ్ళు
మని తున్నది. కొందరి పాగ్నికృతం నివంగా ఇంతయధివర్తిచెలిత్రంబే-మిది అభాష్యం ఎవీ-అనే
భిన్న కలగడం సమానం. కాబట్టి అట్లా చాటామంది కృత్తియూ తుంటామనావాను. చాలి చాలి
ఒక్క-నే మనం. కాబట్టి అట్లా నేనూ తున్నది. ఇక లేనిదేమంటే ఇప్పుడు పాగ్నికృతం మిది
భిదానంలో లేకపోవడమే. ఈకోమం సంస్కృతాని కూడా నేను తుంటే తున్నది. అలాటి
పాగ్నికృతం నేను విధిమయంన లేకభాషకగ్రంథమని వృద్ధిపాది నిర్మింకేవలకటినిధికృతం పాం

పించి. విధక్షలము చేకరేయక పెరగిపోయిన సాక్షరములకాలానానీ. పుట్టించి చేకరైన దుష్టలకీ వికారం పొందడం ఆరంభం కావడంతోనే అతొల్లటి న్యాయీకభావ - వ్యవహారిక భావ (అంటే పౌర్యతం) అలాగే సుఖించిపోయినది. అంటే ప్రస్తుతమునూ ఆకాటిగింధవనం గానీ కాటిసంస్కృతపౌర్యతాను సుఖించిపోయినది. చేకరాయన అంటే ప్రస్తుతమున ఆకాటి గింధవనం గానీ కాటిసంస్కృతపౌర్యతాను సుఖించిపోయినది. చేకరాయన చేకరాలపరివేరుల నువ్వనంది వెలుగుతున్నది. వెలిగినది. ఇంకా వెలుగుతున్నదా, ఇదే కారణం అంటూను.

[illegible]

* అంధ్రులు - అందులో నేటిపండితులు ప్రాకృతపరిశ్రమం

బెయ్యివలసిన అవస్థకం చాలా విస్తారంగా వుంది! *

నేను ఆయుష్షుకులై అదర్శమనులై త్వష్ట అంధర్మిశోభత్రాగ్నిధిగవామలై నేను చాగాగరవాదరాలు మాతాదాదే. తిరువతేంగళేశ్వరకవులు, తేంకటరాజకావ్యములు మంజుశాక పారమేశ్వరులు కవిరాజులు, (పారమ్యరంజితావన్నా సంపదాశేఖా) గొప్పవారగావుంటే నయం తెనాలూ, త్రిపురావదారాలు ఆచంటలు జనమందిరాలు ఈ నైవలయవ వారందరికీ పోగోవన్నులును సమర్థుడనై తుంటాను. కాం మానసి. వ్రోవ్వత్తులు అభివృద్ధిలు మానసి. పారమ్యర శైక్యం విస్తరించింది. పోగోవి కల్యణమైగావన్నా. కంటాలం ప్రయోగింపే సంకసిమహామ. ధర్మ. రాని కొత్తమగ్గులు వాళ్ళకాలం సమించింది. యువకర్ణంబాది నేటికాలం లాలోయి కాలంబాదా. వారు నెవకటిబాటి కృతజ్ఞతయాత్రుకూ వావిజ్ఞతయార్చా ముఖంబా జ్ఞానం వుంబోది, ముంబాగవారికి మార్గదర్శకులు కావాలని వాళ్ళింక. (ధామ కట్టుదిట్టం పెడవరకని నేను అనను. శివభక్తకవలం గ్రంథకర్తగా అంగీకరిస్తేరాలు.) వివిధశాఖలవారు తిరువకు పారమ్యరొద్దానాలు కానుకటికొంటున్నార. అంధర్మిలో అట్టియెత్తుం బరగాలి. కొంక ఆరంభమైంది కూడా. నేటిపండితులు కత్తికలవాడు కొండవతా పోగోకాలలో పరిగోయింపవలె నని పోగోర్వ. పోగోకృతకావ్యములకవలెనయ్యలపండితులు - అయిదుఅయినకుంటేనే. శి రాక్షస్తి అనంతకృష్ణ వర్మ, కల్యాణంబు కలకంకరాక్షి, తేనూరి వ్రోధాకరాక్షి, చిలమిరి వారాలవారా, మారవల్లి రామచంద్రరాక్షి, నేలూరి కలకంకరాక్షి, సింగిరి పట్టా వాంబు, నేటిపల్లి నెంకటరామకృష్ణులు ఇత్యాదులు కొండవతా. ఈసంఖ్య చాలాదు. నేను వావ్యులవిమర్శనకోసం పరిగోయింపే వారు. చరిత్రకోసం యాద్రోవారునూ పోగోకృతం గానించాటి. ఎన్నో శాఖలు, ఎన్నో కల్యణం ఎన్నుకొన్న వావ్యులకావ్యములు, మరనభవములు, ఎన్నోరచిత్రాంగాలు - పోగోకృతం ఇత్యది. శివకావీరి మలుకొనవలె నని వాడుకవివాదు. సిద్ధిల్లి వ్రోధానగా ఎంచుంటేనే.

అర్థవిపరీతామవధృతి

దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి

ఒకరియభిప్రాయము లొకరికిఁ దెలియుటకై మనుష్యులు కల్పించుకొనిననువ్యక్తము లగుధ్వనివిశేషములే భాషలని చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇట్టిభాషలను గల్పించు కొనకపూర్వము మనుష్యు లేవో యవ్యక్తము లగుధ్వనులచేఁ దమయాశయముల వెలదించుచు నిరదులయాశయములఁ దెలిసికొనుచు మూఁగవారివలె నెల్లాటో లో యాత్ర) నడపుకొనుచుండెడివారని భాషాశాస్త్రజ్ఞులసిద్ధాంతము. “ భాష్యతే ఆనయేరి భాషా, భాష వ్యక్తాయాం వాచి ” స్పష్టముగా మూఁగఁడఁబడునది భాషయని దీనియర్థము. దూర మాలోచించిచో నీవ్యుత్పత్తియే సైసిద్ధాంతమును గొంతవఱకు స్థాపితమఁజాలియున్నది. ఇట్టిభాషలు లోకములోఁ బలువిధములుగా వ్యాపించియున్నవి ఈ భాషలు వ్యవహరింపఁబడు దేశములభేదములనుబట్టియు వీనిని వ్యవహరించుజాతులభేదములనుబట్టియు లేదా వీనికిఁగల యేదోయొకయసాధారణధర్మమునుబట్టియు వీనికి జర్మన్, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము, హిందీ, అఱవము, అంధ్రము, కన్నడము, మళయాళము మున్నగుననేకము లగుసంజ్ఞ లేర్పడియున్నవి. ఇట్టివానిలో మనయాంధ్రభాషకూడ నొకటియై యున్నది. దీనిలోనికొన్ని భదములయర్థము కాలక్రమమున నెంతవీచిత్రముగా మార్పునందినదో యావిషయము మితింక చూపుటయే యిపుడు నొక ర్తవ్యము.

మనదేశములోఁ జరకాలమునుండి సంస్కృతభాష వ్యాపించియున్నది. కావుననే యాంధ్రమునకును సంస్కృతమునకును ననేకవిషయములలో సంబంధము పొచ్చుగానున్నది. వృక్షుతకాలమున నాంగ్లభాషాసంబంధముచే లోడ్డు, కాల్లు, మనియార్డరు, ఫులిస్తాపు (Fullstop) క్రిస్తానులు (Christians) ఆపారము (Halfarm) సబ్బు (Soap) (ఇది దేశ్యమని కేబ్లరత్నాకరమునఁ గలదు. ఉదాహరణము చూపఁబడలేదు. పా)చీనజ్యయోగ మిగవడునంతదనుక నిది (Soap) కేబ్లరత్న మనియే నా నిశ్చయము) మున్నగు నింగ్లీషుభదము లనేకములు తత్సమ

రూపమునను దృష్టవరూపమునను మనభావలోనికి జారఁజూచున్నట్లే సంస్కృతము నుండి, వేలకొలదికల్పములు తెలుఁగులోఁ బ్రవేశించియున్నవి. ఇట్లు ప్రవేశించిన వానిలోఁ బ్రాతిపదికములో విశేషముగ మార్పు లేకున్నచో నవి తత్సమకల్పము లనియుఁ బ్రాతిపదికముగూడఁ గొంతవఱకు మూతనచో నయ్యవి తద్భవములని యు లాక్షణికులు వ్యవహరింతురు. ఈ రెండుబాతులకల్పములలోను నర్థముకూడ నూలుచుండును. శబ్దముమూతనను నర్థముమూతనను నట్టిమార్పు సామాన్యముగాఁ బ్రకృతికి సంబంధించినదే యైయుండును. తుండితలనక పామరులనక యందఱును నిరంతరముగ దీనిని వ్యవహరించుచుండుటయే యిట్టిమార్పులకుఁ గారణము. అందును బామరజనవ్యవహారమే ముఖ్యకారణ మనఁదగినది. ఇట్టిమార్పులు గలుగు చున్న భావయే సత్యమగుభావ యని చెప్పఁబడును. ప్రైనిజాపిన రెండువిధము లలోఁ దత్సమకల్పములయొక్క మెట్లు వివరిణతమగును? అట్టి వివరిణామమునకు సరి యగుపేరు వేరు? అనువిషయమును గొంతవఱ కిటు సోచావారణముగ నిరూ పింతును.

1. అపభ్రంశము:- సంస్కృతము; అపభ్రంశము = చంకడగనివారు. తెలుఁగులో నీకల్పము తుంటివాండు, గుడ్డివాండు మున్నగునంగవికలులనుమాత్రము బోధించుచున్నది. ఇట్టియంగవికలులను హింసించరాదు. కావున వీరి కీచేరు రూఢమైయుండును.

2. అసహ్యము:- సం; అసహ్యమ్ = సహించకళ్యముగానిది. “అసహ్య శిరో వేదనా = తలనొప్పి సహించనలదిగాక మిక్కిలముగా నున్నదని దీనియర్థము. తెలుఁగులో మాత్రము తలనొప్పి యసహ్యముగానున్నదని సామాన్యముగా వ్యవహరింతురు. ఏవగింపు, రోత యను నర్థమున నీకల్పమును వాడుదురు. ఇదిగూడ సహించకళ్యముగానిదే యగుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా: వానిదుశ్చిన్ములు చూచినకొలదిని నా కసహ్యము కలుగుచున్నది. సామాన్యవాది కిటు విశేషకరత్వము.

3. గీర్వాణము:- సం; గీర్వాణాః దేవతలు. “గీ రేవ వాణః బాణః యేషాంతే” అని దీని వ్యుత్పత్తి. బాణమువంటిమాట గలవారని దీనిభావము. దేవతలు కపిండుటకు సమర్థులుగదా! తెలుఁగున నాధర్మము, గర్వమునని దీనియర్థము.

పైనిఱచినట్లు కావదానసామర్థ్య మున్నపుడు గొంతమిది కొద్దర్య ముండుటగూడ నైసర్గికము గావున నిట్టియర్థము క్రిమముగా వచ్చియుండును. ఉదా. “ఏవో నా లుగుముక్కలు చదువుకొన్నను వంత గీర్వాణము వనికరాదు.”

4. అనుమానము:- సరి; అనుమానమ=వరోక్షనిశ్చయము. భూమా ద్వహ్నయ నుమానమ=ధూమమునుబట్టి వహ్ని గలదని నిశ్చయించుట. తెలుగున నిట్లుగాక సంశయ మనువర్థమున వాడుదురు. లాక్షికవ్యవహారమే కాక కవులుగూడ నిట్లే వాడియున్నారు. ఉదా.

(1) కం. మనవీటన కా దయ్య

ద్దునునకు సరిపిటివానిఁ జూడగ లోకం

బున నెందు లేదు దెల్లం

అనుమానము లేదు తొడరనగునే వానిగ.

రా. ఉత్క. 2 ఆ. 188 క.

(2) చ. పిలసిరధర్మచారిణి వివేకవరీమణి సీత; సుస్వభా

వులు యమలార్థకు ల్లుకలపుల్ గ్రహియింపుము పీరి మువ్వరగ

వల దనుమాన మొండ నిటువంటిమహాసభఁ జేరి కల్ల లే

బలుకుదునయ్య లొంకినఁ దవంబు ఫలించునటయ్య మానికెగ.

ఉత్తరరామాయణము. 3 ఆ. 88 క.

ఇట్టివరోక్షనిశ్చయములకు సంశయము మూలమైయుండును గాన వనుమాన శబ్దము క్రిమముగా సంశయ మనువర్థమును బోధించుట సోపన త్రికమే యనఁదగును.

5. కర్మ:- సరి; కర్మ=కని. ఏమని బోధించుటనైనను సంస్కృతభాషలో దీనిని బ్రయోగింతురు. కాని తెలుగున కార్థకర్మమునుమాత్రమే బోధించుచున్నది. ఉదా= కర్మ చేయుట కొకకుమారుడైన దగ్గల తేకబోయెను. సామాన్యవాది కిట విశేషవరత్తము.

6. ఫలహారము:- సరి; (ఫలహార)ఫలహార=ఫలరూప మగువాహారము. ఏదేని నియమసమయమునం దెల్లపుడును భుజించునన్నమును విడిచి వేతాకారధారమును దేనిని భుజించినను నయ్యది ఫలహారమనియే తెలుగున వ్యవహరింతురు. ఉదా= “అమావాస్యనాటిరాత్రి శిష్టులు వినువరొట్టెగాని పిండిగాని ఫలహారము చేయు

దురు." నియమసమయములందు ఫలములకు బదులుగా భజించునదిగావున వీని కిట్టి వాడుక వచ్చియుండును.

7. సంభావన:- సం; సంభావనా = గౌరవము. మర్యాద. శుభాశుభము లందు బ్రాహ్మణులు మున్నగువారి కిచ్చువ్వల్యమగుధనమని యాంధ్రుల వాడుక. పూర్వకాలమున నేటిని శుభాశుభకర్మములందు విప్రులయోశీస్సును గోరువారు యోగ్యులని తమకుఁ జోదినవారి నాహ్వానించి వారికిఁ గౌరవధన మిచ్చి గౌర వించి వారియోశీస్సును బొందుచుండెడి సందర్భమునఁ బ్రాయశ్చిత్తము దీక్షబ్రతును వాడుటకు మొదలిడి యుందురు. అప్పటివాడుక గౌరవమునకుఁ బ్రకృత్యర్థసం బద్ధమే యనఁదగినను.

8. సంతర్పణ:- సం; సంతర్పణమ్ = రృప్తికలుదుట. ఏవిధమునఁ దృప్తికఱిచిన సందర్భమున నైనను సంస్కృతమున దీనిని వాడుదురు. కాని తెలుఁగున నట్లుగాక యున్నదానముచేఁ దృప్తికలుచుసందర్భమునమాత్రమే దీనికి వాడుక గలదు. ధనా దులచేఁ దృప్తికఱిగించినను నపుడు సంతర్పణ చేసిననువాడుక లేదుగదా! ఈసంత ర్పణకు సమాచారధన మనియుఁ గొన్ని యెడల వ్యవహారము గలదు. వచ్చినవారి నారా ధించుట యనఁగాఁ బూజించుటయే యుత్పత్తికర్తవ్యము గావున సీవ్యవహారముగూడ ముఖ్యముగనే యున్నది.

9. పార్థిరభము:- సం; పార్థిరభమ్ = పూర్వ మారంభింపఁబడినది. అనఁగాఁ జే యఁబడినది. అది పుణ్యకర్మముఁ బాపకర్మముఁగూడఁ గావచ్చును. కాని తెలుఁగులోఁ బూర్వము చేయఁబడినపాపకర్మ మనిమాత్రమే యర్థము. కావుననే పాపకర్మఫలము లగుకష్టముల నొందునపుడే "వానిపార్థిరభ మున్నున్నది. ఏమిచేయుఁ గలము" అని యుండును. అంతయుకాని యొకమనుజుఁడు సుఖమై యానందించుచుండ వాని నభి సంహించఁ దలంచి "నీపార్థిరభము బాగుగా నున్నద"ని యెవ్వరును బ్రయోగించరు. (సామాన్యవాది కిటు విశేషకర్తవ్యము)

10. దాహము:- సం; దాహః = కాలుట, తాపము. తెలుఁగులో నిట్లుగాక తా హావకాంతిసాధన ముగునీరు మున్నగువానికి వాచకమై యున్నది. ఉదా = " కొం తెముదాహా మిప్పించుడు." అతఁడతప్పుఁడై వచ్చి దప్పించే బ్రాహ్మణిష్టుఁడై యున్న మనుజుని నిట్టివాక్యమునదలిదాహకల్పమునకు సంస్కృతములోనియర్థమే దీనికిని గల

దనుకొని మఱితాపమును గలిగించుట శివ్యుడును సిద్ధపడుటలేదుగాదా ! మఱియు నీకల్పము తాపము, దప్పి యనునర్థమునఁగూడ “నాకు దాహ మధికముగా నున్నది” మున్నగువాక్యములలో నగవడుచున్నది.

11. ఉచితము:- సం; ఉచితమే- తగినది. తెనుఁగున ధనమును స్వీకరింపకుండఁ గనే యొకవస్తువు నిచ్చినచో నద్దాని నుచితముగా నిచ్చినట్లు వాడుదురు. ఉదా:- “ఒక్కసారియే దళనువస్తువులు కొనువారి కొకవస్తు ప్రచితముగా నియోజకును.” ఒకసారివంద్రేండువస్తువులు కొని తన తెంతోలాభము గలిగించినపు డావగ్రతుఁడు కొన్నవారి కొకవస్తువును ధనమును స్వీకరింపకుండఁగనే యిచ్చుట యుచితము. అ నఁగా న్యాయ్యము. తగినది. శాస్త్రవేదే యుచితకల్పమున కిట్టివాడుక కలిగినది. “శీటలా గుచితముగాఁ బంపఁబడును.” అని యిట్లువార్తావతీకలలోఁగూడ నీకల్ప నిట్టియర్థమునఁ దఱుచుగా నగవడుచుండును.

12. గగనము:- సం; గగనమే- అకాశము, (శూన్యము) తెనుఁగులో నప్రాకృతము; అసాధ్యమునని దీనియర్థము. ఉదా:- “అతఁడు చేసినట్లు చేయుట యేమి గగనమా?” అనఁగా శూన్యమా? = విచిత్రమున నెచ్చటను లేనిదా? = (అట్టిది చేయుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునీకృతమున దీనియర్థము వివరింపమై యుండును. లేదా “అకాశమంతయాఁకలి మూడిబెజ్జమంతనోరు” మున్నగుకొన్ని యాంధ్రలోకాశ్తులలో నాకాశమును బెద్దదానినిగా భావించుచుండుట గలదు. దానినిబట్టి గగనమా? = పెద్దదా = (పెద్దదనిని సాధించుట కష్టముగాన) అసాధ్యమా? అనునదియైనను దద్విత రిణాదుమునకు మార్గము కానోవును. దీని నీయర్థమున రామరాజభాషణకవినూడఁ బ్రయోగించియున్నాఁడు. “... .. గగనఘంటావధకృతముగలను తెంత గగనమయ్యె లతంగికొనువదలు....” (వసుచరిత్రము-౪౮. 99వ.) ఇట నంత గగనమయ్యె ననఁగా నంతపొందరాని దయ్యె ననియర్థము.

13. జ్ఞాన:- సం; జ్ఞానా= తెలిసికొనవలయు ననుకోరిక. దీనినేని దెలిసికొనఁ దలంపపుడు హృదయము తడవచింత నాయు త్తమై వ్యాకులమై యుండుట సహజము. ఏదేని కష్టదశలోఁగూడ హృదయ మిట్లే యుండును గాన నీసామ్యమునబట్టి జ్ఞానగానున్నదని కష్టసమయమునఁగూడ మనవారు వాడుదురు.

14. దక్షత:- స; దక్షతా = సామర్థ్యము. “ఈవస్తువులు పొదుపుగా వాడుకొనుటకు మాయంట దక్షత లేదు” అనగా మాకు సామర్థ్యము లేదనియే దీనికి మొదటియర్థము. ఎందువలన సామర్థ్యములేదు? పెద్ద లెవరును నింట లేకుండుటవలన. కావున సామర్థ్యాభావమునకుఁ జెద్ద లింట లేకుండుట హేతువైనది. ఇట్టి హేతు హేతుమత్యసంబంధమునుబట్టి కాలక్రమమున దక్షత లేకుండుట యనగా నింట వృద్ధులు లేకుండుట యనునర్థము వచ్చివచ్చి. ఈరీతిని దక్షతయనగా నింట నుండుపెద్ద లనునర్థము లేలేదని. ఈయర్థమునఁ గవులుకూడ నిశ్చయమును వాడి యున్నారు.

“దక్షత లేనియింటికిఁ బదార్థము జేతాక-చోటనుండి వే
లక్షలు వచ్చెనేనియుఁ బలాయనమై చనుఁ గల్గగాదు బ్ర
త్యక్షము ” (భాస్కరశతకము.)

15. శైల్యము:- స; శైల్యము = భృత్య భావము, తుతూహ, సేవ. తెలుఁగున దొంగిలించుట యని యాశ్చర్యమున కర్థము. విష్ణుభక్తాగ్రేసరు లగు తిరుమంగ యాశ్వురు పెరుమాళ్ళకు నిరంతరసేవ (శైల్యము) యొనర్చుచు నొకవృక్ష సాన్నిధ్యముగల యొకమును వారిందినట్లు బ్రసీద్ధిగలదు. ఈ తిరుమంగ యాశ్వురుల చోరబ్రీతియే శైల్యభక్తమున కవహరణ మనునర్థము వచ్చుటలో మూలమై యుండును. మఱియు దేవాలయములందలి యర్చకులు పెక్కుమంది దేవస్థానాధి కృతులచేగాని తదితరులచేగాని భగవద్వినియోగమున శైల్యమిప్పించఁబడిన వస్తువు లను సాన్నిధి వినియోగించక తా మవహరింతురని దేశములోఁ గింపదంతి గలదు. అది సత్యమో కాదో పెరుమాళ్ళ తెలుక. ఇట్లు వారు వస్త్రవహరణము చేయుచుఁ గైంకర్యము చేయుచున్నారమని చెప్పుదురు. కావున సామర్థ్యమునఁగూడఁ శైల్య భవనగా దొంగిలించుట యనునర్థము వచ్చుట కవకాశ మగవడుచున్నది. ఉదా. “అచట నేను నాలుగువస్తువు లుంచితిని. అందు రెండువస్తువు లెవరో శైల్యము చేసినారు.”

16. ఛాందసుడు:- స; ఛాందసః = ఛందస్సు తెలిసినవాడు. అనగా వేదవంశి తుడు. “శ్రోత్రియచ్చాందసా సమా” శ్రోత్రియచ్చాందసభక్తములు రెండును బ్రాహ్మణములని నామలింగానుకావనము. తెలుఁగులో నిరెండుభక్తములయర్థముల

కును బలభేదము గలదు. శ్రోద్ధియుండనఁగా సదాచారసంపన్నుఁడు, శిష్టాగ్రేసరుఁడు. ఛాందసుఁడనఁగా లోకజ్ఞానతూన్యుఁడు, ముందుఁడు. మనజేశములోఁ జరకాలమునుండి, యనఁగాఁ గాళిదాసుకాలమునుండియు వేదవండితు లనేకులు నాగరకతాతూన్యులై మాండ్యమ్యుల నుండివారని “వేదాభ్యాసబడఁ కథంను విషయవ్యావృత్తకాహూహలః, నిర్మాతం చృథవే నృనోహర మిదం రూపం పురాణోమునిః.” (వేదాభ్యాసమువలన మాండ్య ములవడినట్టివ్వు యిట్టిమనోహరరూపమును సృజించఁబాలఁడు) అనువిక్రిమోర్యశియవాక్యమువలన మఱుకు స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. నాటికిని నేటికిని వేదవేత్తలవిషయమున నీయధిస్థాయితే దేశములో నాటుకొనియున్నది. వేదవేత్తలలోఁ బాలమంది చెప్పినమాటయే వలుమాటు చెప్పఁడుఁ జేసినవనియే వలుమాటు చేయుచు నిట్లుండుట స్వాభావికము. దీనిని బట్టియే ఛాందసకల్పము చా(చే) దస్తము గలవా రనునర్థమునందు రూఢమైనది. చా(చే) దస్తమునకల్పమైనను ఛాందసత్వకల్పభవమేకాని కొత్తది గాదు. ఛాందసకల్పమును బైనిజెప్పినయర్థములో రామకృష్ణకవిగూడ వాడియున్నాఁడు.

ఉ. “సారథి ఛాందసుండు బడిసాగదు చక్కయుగంబు....

.....తానట మాసరియంచుఁ దత్పురి

దేరులు నవ్వు కంకరుని తేరిని గతనకింకిన్వని”

పాండరంగమాహాత్మ్యము - 1 ఆ. 115.

17. ముష్టి:- సం; ముష్టిః=పిడికిలి. దీనికి గ్రహముగా తిచ్చగాండోరుఁ బెట్టు పిడికెఁడుచియ్యమనియు ధాన్యమనియు వాడుక వచ్చినది. లేదా చియ్యముగాని ధాన్యముగాని గలపిడికిలి యనియైనను జెప్పవలయును. ముష్టికి వచ్చిరి, ముష్టి వేసిరిని మున్నగువాక్యములలో సంస్కృతమునఁ గలవట్టిపిడికిలి యనునర్థము చెప్పట పొసఁగనేరదుగదా !

18. దండము:- సం; దణ్డః=కణ్ణ. అంధోభావలో నిది సమస్కార మనునర్థమున వాడఁబడుచున్నది. వినీతుఁ డగువాఁడు పెద్దలకు సమస్కరించునపుడు కణ్ణవలె భూమిపైని బడవలయునని నియమము. దీనికే దండభగ్గిరామమని పేరు. దీనినిబట్టి క్రియముగా దండకల్పమునకు సమస్కారవర్యాయత్వము సిద్ధించినది. ఉదా. “పెద్దలు కనఁబడినతోడనే దండము పెట్టవలయును.” ఈవాక్యములోని దండమనుదానికి

సంస్కృతములోని యథామే చెప్పినచో తెద్దలు పిన్నవారి కగతడుటలే భయపడవలసియుండును.

19. చిత్తము:- భాగ్యము:- సం; చిత్తమ్=మనస్సు. తెనుగులో నెవరేని యొకనిషయము చెప్పుచున్నపుడు కోరికలు 'ఊ, ఊ' అని యూహింపబడుచు వినువలవాటు గలదు. అట్లు పెద్దలు చెప్పుచున్నచో 'అయ్యో, అయ్యో' యనుచు విందురు. ఈసందర్భముననే 'చిత్తము, చిత్తము' అనియు ననుచుండుదురు. అది తమ చిత్తములో నున్నట్లే యనగాఁ దమయభిప్రాయము పరిమైనదే యని యెవ్వరి కప్పుడంగీకరించుచు వినుచుండుసందర్భమేమోయని స్ఫురించుచున్నది. ఇదిగాక పెద్ద లేదనికార్యము నియోగించినప్పుడు 'చిత్తము' అని యుండును. అనగాఁ దమ చిత్తము ననుపరించి తప్పక యాకార్యము నెఱవేర్చు వన్నంతయర్థము దానిలో స్ఫురించుచున్నది.

మఱియు నిట్టిపన్ని వేళములలో, ననగాఁ తెద్దలు వ్రసంగించుచున్నయెడల పెద్ద పులు 'భాగ్యము, భాగ్యము' నుచు వినువాచారము గలదు. కటాక్షించి దేవతవారీసంగతి నాయించుట దాసునిభాగ్యము. అనగా నదృష్ట మనునూహతో నీవాడుక పుట్టియుండును. వీరిలోఁ బ్రవర్తి మిక్కుటముగా నుండును గావునఁ బ్రైవాడుక కిట్టి యభిప్రాయమును గల్పించుట యావధానమని తోచుచున్నది.

20. స్వయంపాకము:- సం; స్వయంపాకః= స్వయముగా వండుకొనుట. క్రియముగా నీకల్పము స్వయముగా వండుకొనుట కిచ్చెడిసాదుగ్నిని తోధించినది. ఇంకను రానురాను స్వయముగా వండుకొనుటకుఁగాక యింటికిఁ దీసికొనిపోయి విక్రియించుకొనుటకయిననుపరే యొకమధుష్యుడు స్వయముగా వండుకొన్నచో పరివక్షస కిచ్చెడిభోజనసాదుగ్నికి పాచకమైనది. ఆదా= నేడు ద్వాదశిగాత్రన నిర్దేశకు స్వయంపాకము లిచ్చితిమి.

21. క్రియము:- సం; క్రియమ్= ఇష్టమైనది. ఏవస్తువైనను బడియించి కిష్టమైనపు డందఱును దానినే కోరుట వైఫర్గికము. అట్లు వలుపురు కోరుచున్నవస్తువునకు విలువ హెచ్చగుటయు స్వాభావికమే. కావుననే క్రియమనగా హెచ్చుధర గల వస్తు వనునర్థము తెలుగున రూఢమైనది. "కీతకాల మగుటచేఁ గాఁతానిను బహుదనఁ గంబట్లు మిక్కిలి క్రియముగా నున్నవి.

22. స్వస్తి:— సం; స్వస్తి = మంగళము. తెలుగులో స్వస్తియనగా గొం
దలు వైదికులు రెండుపక్షములుగా విభక్తులయి వేదముతో నేదోయొకభాగము
నందుకొని యొకరివెంటి నొక రందలివాక్యముల నేకరుప్రపెట్టుట యనునర్థమువచ్చి
నది. శుభకార్యములలోను మఱికొన్నియుల్లేవాదులలోను వేదమును బఠింపవలయు
ననియు నయ్యది శుభవృద్ధియనియు మనవారిసిద్ధాంతము. ఇట్లు వేదమును నవిశ్రాం
తముగా నొక్కరే చెప్పుటలో శ్రమ యధికమగును గావున పట్టుభయపక్షముల
వారు సద్వకొని చెప్తవాడుక పుట్టియుండును. ఇట్లుచెప్పుట మంగళమునకు పేతు
వగుచున్నది. పేతుపేతుమత్తులకుఁ గ్రమముగా పఠేదాధ్యవసాయము చేసికొని
యిట్లువేదము నేకరుప్రపెట్టుటనే స్వస్తియని వాడుచున్నారు. లేదా యావేదముతో
ములలోఁ గొన్ని “మంగళ మగుఁగాక” యనునర్థముగలవికూడ నుండునుగావున నా
మంత్రములయాలమున స్వస్తిచెప్పుచున్నా రనువాడుక వచ్చినను రావచ్చును.

23. అన్యోన్యము:— సం; అన్యోన్యమ్=పరస్పరము ఆంధ్రమునఁ జేమి మను
నర్థమున దీనిని వాడుదును. ఉదా: “వారిద్దఱును నెంతో యన్యోన్యము” చేమి
మనుభావ మెక్కడును నొకరిపై నొకరిఁ బరస్పరము నుండవలసినది గావున నిట్టి
యర్థమువచ్చుట సమంజసమే యనఁదగును.

24. అవసరము:— సం; అవసర=సమయము. తెలుగులో నావశ్యకత యను
నర్థమున వ్యవహరింతురు. ఉదా: “నేను రావలసినయవసరము లేదు.” “ఎవరియవ
సరము వారిది” ఇత్యాదులలో సవసరశబ్దమునకు సమయార్థకత్వము చెప్పినచో
వాక్యార్థము పొసఁగియుండదు. అవశ్యకత యనునర్థమే యిట్టిచోట్ల వస్త్రీభీష్మమై
యుండును. ఏ కేవలప్ర కావలెనా? నా కవసరములేదు. అది కావలసినసమయము
నాకు లేదు— అది కావలసినసమయ మిది కా దనుట. ఇట్టి కొన్ని వాక్యములలో
మొట్టమొదట సమయార్థకత్వమే యుండి క్రమముగా నయ్యది యన్వయసారశ్యా
వేత్తు లగువారిచే నావశ్యకత యనునర్థము గలదిగా మార్పఁబడియుండును.

25. అగ్రహము:— సం; అగ్రహ=పట్టుదల. “అనేనైన తక్షణ విజయనా
భిలిష్యమితి నాస్మాక మాగ్రహః”—ఈపక్షమే నగ్గవలయునని మా తేమియఁ
బట్టదల లేదు. అని సంస్కృతములో దీని వ్యవహారము. ఏదేనియొకవిషయమును

బట్టుదలతో వాదించుచున్నపు డాసందర్భమునుబట్టి యా కట్టుదల శోచనమౌగిరి మిగులయుఁ గలదు. దీనింబట్టియే యాగ్రహమునఁగాఁ గోప మనునర్థము తెనుఁగు లో రూఢమైనది. ఉదా. "తత్పంచసేన భృత్యునిపై రాజన కాగ్రహము జనించును"

26. అలయము:- సంగ; అలయము=ఉనికికట్టు, స్థానము, ఇల్లు. గ్రంథాలయము, జీవాలయము, వస్త్రాలయము, కార్యాలయము, హిమాలయము, విద్యాలయము మున్నగుసమాసములలోని యాలయశబ్దమునకు స్థానమనిమాత్రోపే యర్థము. రానురా నిది తెలుఁగులో జీవాలయ మనువిశిష్టార్థమును బోధించుచున్నది. ఉదా: "సాయంకాలము కలుచుగా నందఱును నాలయమునకు వెళ్ళుదురు" శేవలమగు (జీవాదిపదసమిధివ్యాహారము లేని) నాలయశబ్దమునకు సంస్కృతమున నిట్టివిశిష్టార్థ మెచ్చటను గానరాదు. సామాన్యవాది కిట విశేషకరత్వము.

27 కుశలము:- సంగ; కుశలము= నేర్పుగల (విశేషణము) కుశలమ్= శ్రేయము. "అయి మఠివ కుశల" = ఇతఁడు మిగులనేర్పరి. "ఉభయకుశలోఽపరి"లోనికుశల శబ్దము శ్రేయార్థమని యందఱును నెఱుంగుదురు. ఇట్లుండ నాంధ్రభాషలో 'ఇటుక టము, ఇటుక్కు' అనునర్థములో వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇది క్రీశ్వరత్వమునకు సంబంధించియున్నట్లు పైకి గోచరించుట లేదు. కాని చిన్నయింటిలోఁ గాపురముచే యువారిని మీకు సమసాయముగా (వసతిగా) నున్నచాయని కృత్నించినచో "నేదో యిందులోనే కుశలముగాఁ గాలశ్రేయముచేయుచున్నా"మని చెప్పదురు. స్థలము తక్కువగా నున్నపు డింట నుండువస్తువులను యథేచ్ఛముగా నెచ్చటివాని వచ్చట విడువక నేర్పుతో వాని నన్నిటిని సరుదుకొనవలసియుండును. కాఁగా నిటుకుగా నున్నస్థలమున నేర్పుగానుండవలయునని తేలివది. ఇట్టివాక్యములలో "నిటుకటము, నేర్పు"అనువాని కిట్టిసంబంధము కలిగియుండుటచే గ్రమముగాఁ గుశలశబ్దము వ్యవహారమున నిటుకటమనునర్థమునందు రూఢమై యుండునేమోయని తోచుచున్నది.

28 కథ్యము:- సంగ; కథ్యము= హితము, మేలు గలిగించునది. "అతీయస్యచ కథ్యస్య వస్త్రాశ్చోరాచ దుర్లభః" అట్లుటికి శ్రోత క్షిప్తము గాకబోయినను భావికాలమున మేలుగలిగించుమాటను తెవ్వవాఁడును నట్టిమాట వినువాఁడునుగూడ సరుదుగా నుండురని దీనియర్థము. ఇట్లది మాటనుగాని కార్యమునుగాని మఱి దేనినైకనుగాని భావికాలమున మేలుగలిగించుసర్వమును సంస్కృతములో బోధింపఁజాలియున్నది.

కాలక్రిమిమున నిట్లన్నిటిని బోధించక తెనుగువ్యవహారమున మేలుకలిగించునాహారమునుమాత్రమే బోధించుచున్నది. అదియైనను సామాన్యముగా రోగనివృత్త్యనంతరము రోగి కిచ్చునాహారమునేకాని తదితరులయాహారమును బోధించదు. ఏదేని రోగము సంభవించునపుడే యాహారనియమముగాని లేనపుడుగూడ నిత్యము నుండవలసినయానియమము మనవారియభ్యాసములో లేనట్లుగూడ నీకల్పముయొక్క యర్థవివరిగామరీతియే నూచించఁజాలియున్నది. ఇదా- "నిష్ఠనే వత్స మిచ్చితిమి."

౭9. తద్దినము:- సంగ; తద్దినమ్ = (తద్ + దినమ్) అదినము. తెనుగులో నీకల్పము నాల్గిక మనువర్గమున వాడుదురు. లజ్జాకరమును జాగుప్సాకరమును వమంగళద్యోతకమును నగువర్గము గలకల్పముల నుచ్చరింపక వానికిఁ గొంచెము సంబంధించి యేవోకదములను బ్రయోగించుచు నాయర్థమును వ్యక్తీకరింపట మనవారికి స్వభావము కావుననే (1) యింటిలోఁ బసపు నిండుకొన్నది. (అయిపోయినపుడు) (2) దీపము పెద్దదయినది. (అజిపోయినపుడు) (3) మంగళసూత్రము పెరిగిపోయినది. (తెగినపుడు) మున్నగువాడుకలు వచ్చినవి. ఇట్లే చనిపోయిన దినమని చెప్పటకు సంకోచించి 'అ దినము=చనిపోయినదినము' అనువర్గము స్ఫురించునట్లు తద్దిన ముకల్పమును వాడుచున్నారు.

80. మంగళసూత్రము:- సంగ; మంగళసూత్రమ్ = వివాహములో వరుడు వధువుయొక్క మెడలోఁ గట్టడు పుస్తెలు గుచ్చిన మంగళకరమగు (కా)డు సూత్రము. పుస్తె లెవ్వరును నీమంగళసూత్రముతో సంబంధించియే యుండునుకావున వినికేగల యవివాహావసంబంధముచే నీరెంటిని వధిన్నయులుగా భావించుటవలనఁ గావలయును మంగళసూత్రమువగాఁ బుస్తె లనువర్గముగూడ వాడుకలో యాధమైనది. ఇదా- "మంగళసూత్రములు రెండిటిని గొంచెము పొట్లు (నొక్కలు) వడుటచే బాగుచేయుటకై కంసాలి కిచ్చిరి." "ఆరెండుమంగళసూత్రములును నొక్కకొటి తులము తులము బంగారముతోఁ దయారయినవి." ఇత్యాదులలో సూత్రమువగాఁ జూడని యర్థముచెప్పట యెంతసూత్రమును బొసఁగియుండదు.

81. మధువర్కము:- సంగ; మధువర్కము = తేనె, నేయి, పెరుగు, నీరు, చక్కెర యనునీయైదిటిని గలిపి యతిథి కిచ్చు మిశ్రితద్రవ్యవిశేషము - కన్యాదాసనమయమున వరునికిఁగూడ దీని నిచ్చి సత్కరింపఁనాచారము గలదు. అట్లుని నిట్లు సత్క-

రిందినవిదవ సూతవవత్త్రులుఁగూడ నిత్తురు కావునఁ గ్రీమముగా నల్లునిఁగ నవ్యా దానసమయమున నిచ్చువత్త్రము లను సర్థమునమాత్రిమీ వ్యవహరింపఁజొచ్చిరి. అతిథిసత్కారస్వరూప ముట్టితో యట్టిసత్కార మొందుల కావశ్యకమో తెలియని యాకాలమున మధువర్కశబ్దమునకుఁ గల కృత్యర్థమును మనవారు మఱచుట వింతకాదు. ఇక వివాహములో వరునిఁ జేసె మున్నగువానిని గలిసియచ్చునాచార మున్నను సయ్యది యావైవాహికకృత్యముల లొందరలో పందఱకును చెలియక దానిని సంబంధించి యచ్చుసూతవవత్త్రములు మాత్రిము స్పష్టముగాఁ జేక్షకుల కందఱకును నగవడునుగాన మధువర్కమునఁగా వరుని కిచ్చు సూతవవత్త్రములే యనుసర్థము నామకొన్నది. ఉదా. “అల్లునిఁ జరియించుభద్రరుమధువర్కములు తెచ్చినారము.”

౩౭. ఆయోమయము:- సంగ; ఆయోమయము= ఇనుకడి.- సర్వసామాన్యముగా మనవారిఁ చెలిసియున్నవృత్తిలోహములలో ననుము మిక్కిలిసాదృశ్యమై దిట్టముగా నుండునది; అయ్యది దుష్ప్రవేశము=చొరరానిది. ఈయర్థమునుబట్టియే తెనుఁగులో నేదేనిదుష్ప్రవేశముగఁగాని యసాధ్యముగఁగాని దుర్బోధముగఁగాని యున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినపుడు ‘మిక్కిలి ఆయోమయముగా నున్న’దని యందురు.

౩౮. పూజ్యము సంగ; పూజ్యము=పూజించఁదగినది, (విశేషము). ఇది తెనుఁ గులో శూన్యము (లేనిది) అనుసర్థములో వాడఁబడుచున్నది. అఱులునిఁ చెలివి చేటలు గలవా యని వృత్తిచిసపు దాపిల్లవాఁడు తెలివిలేనివాఁడయినచో “ఎన్ని యు నున్నవిగాని తెలివి లేటలుమాత్రిము పూజ్యమని సమాధానము చెప్పదురు. ఈపందర్భమున, “తెలివిలేటలుమాత్రిము నున్న” యనియొక తెక్కుట గలదు. ఈ నున్నశబ్దము శూన్యశబ్దభవమేకాని కొర్రది గాదు. కాన దీనింఁగూర్చి యంతగా విమర్శించఁబనిలేదు. ఈయర్థము పూజ్యశబ్దమున తెల్లవచ్చినదో యామార్గము మనస్సున కంతగా సరిపడకున్నది. పూజ్యశబ్దమునకు శూన్యమనుసర్థము లొకవ్యవహారమునందుమాత్రిమీకాక గాంధికభాషలోఁగూడ నున్నట్లు.

కా. “భక్తుం దెవ్వఁడు ముక్తికైశక్తవయోసానంబు గావించి నిర్ముక్తశ్రేణు ముక్తశ్రేణిఁ గరంబుల్ మోడ్చి సత్కామన పుక్తుం గన్గొను వాఁడు గన్నయిదిమో జన్మంబు మోదాల్చియొక ముక్తుం దాతఁడు భావికాలజననంబుల్ వానికిం బూజ్యముల్.

అను పాండురంగమాహాత్మ్య (2౮-15వ.) బృతాగము చెప్పుచున్నది. కన్నుల వద్దకొని సంగ్రహించవలసిన యాశ్చర్యమును శబ్దరత్నాకరకారులు మఱచిపోలు విడచినారు. మఱియు దీనికి నున్న యనువర్థము కన్నడభాషలోగూడ ను రూఢమైయున్నట్లు కర్ణాటకవండితులు చెప్పుదురు. ఇట్టిన్నిరీతుల వ్యాప్తమైయున్న యాయార్థము దీనికి వచ్చుటలో నేడేని జక్కనిమార్గ ముండితీరవలయును. ఇంకను విమర్శించినచో నిరూపించవలనుకదదు.

84. దేవతార్చనము:- సంగ; దేవతార్చనమ్ = దేవుని యాజించుట. తెనుగున "తాము మాయంటికి దేవతార్చనమునకు దియచేయవలయును" మున్నగువాక్యములలో దేవతార్చనమనగా భోజన మని యర్థము. ఈవాడుక స్మార్తలలో సభికముగా నుండును. పూర్వము స్మార్త లెల్లరును భోజనమునకు ముందుగా దేవతార్చనముచేసి వెంటనే భోజనముచేయు వభ్యాసముండెడిది. ఇట్లు భోజనము దేవతార్చనానంతరభావి గావున దేవతార్చనమనగా భోజన మనువర్థము రూఢమైనది. అదిగాక యేగృహముందు దేవతార్చనము చేయుదురో యచ్చటనే మండినవదార్థములను దేవునికి నివేదనచేయవలయుననియు స్వల్ప నివేదన చేసినవదార్థములనే తాము గూడ భుజించవలయుననియు నియమము గావున నెచ్చట దేవతార్చనముచేయుదురోయచ్చట భోజనము తప్పనే తప్పదు. ఇప్పటిస్మార్తలలోఁ జాలమంది దేవతార్చనా విధానమునైన నెఱుంగకున్నను వెనుకటివాడుక యే యనుస్మృతముగా వచ్చుచుండుటచే నందఱును నీకల్పమును వైయర్థమున వాడుచున్నారు.

85. ఛద్రీము :- సంగ; ఛద్రీమ్ = మంగళము. తెనుగున నిది జాగ్రత్త యను వర్థమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఎవ్వడైనను జాగ్రూతతో నుండుట శ్రీయస్సునకు, మంగళమునకు పేతువగును. క్రిమముగా పేతుపేతుమత్తుల కభేదమును గల్పించుకొనుటచే నిట్టివాడుక వచ్చియుండును. ఉదా - "నేను దిరిగివచ్చువఱకు నింటివద్ద ఛద్రీముగా నుండవలయును."

మన దేశములో సంస్కృతనమములై వ్యవహరింపఁబడుచున్న యాంధ్రీకదముల యర్థవివరిగామకద్ధరిని స్థానీపురాకవ్యాయమున నిటఁ జూపినాడను. ఇంకను సన్నాహి, అవస్థ, సంగతి, వర్తమానము, అద్వైతము, సదుపాయము, దురంతము, అభిజాత్యము, ఉద్యోగము, భ్రీమి = (అళ) రాధాంతము, వివరీతము, గృహవా

రము, తీర్థము, వాచకము, మిర్యాద మున్నగునిట్టికల్పము లెన్నియో కలవు. పైని జూచినకల్పము లన్నిటికిని వర్ణవివరిణామము తెలుగలలో తరిగినదేవాని సంస్కృతము లోనిది గాదు. సంస్కృతములోఁగూడ సామాన్యవాచకము లగువంకజాతికల్పము లకు విశేషవాచిత్యమును విశేషవాచకము లగుతైలాదికల్పములకు సామాన్యవాచకత్వమును రూఢమగుటయు నిట్లొకమీ దనకేరీతుల వర్ణము మాఱియుండుటయు నుచిత్ర సిద్ధము ఇట్లు దేశ్యాంధ్రములోఁగూడ వాయుసామాన్యవాచియగు గాడుపు కల్పము వాడుకలో వేడిగాలినిమాత్రము లోధించుచున్నది. తీదా: "ఘోరువు పెచ్చుగా నున్నది." ఇట కల్పరూపముగూడఁ గొంతమాఱియున్నది. ఏదైనను పెచ్చుగా నున్నదని చెప్పవచ్చు దాకల్పములో వత్తరములను (వర్ణద్వితీయచతుర్థములను) బ్రయోగించుట మనవారి కలవాఁడైయున్నది. కనుకనే "ఘట్టిగా వల్లించితిని" "మెత్తగా పలిగిపోయినది" ఇత్యాదివ్యవహారములలో వత్తరము లుచ్చరింపఁబడు చుండును. ఇక వివాహమగుచున్నవయస్ లోధించుపెండ్లికొడు కనువదమును వదక (వడుగు) పెండ్లికొడుకనియు, గర్భాధానపుఁ పెండ్లికొడు కనియుఁ జనరకు బాలసారె పెండ్లికొడు కనియుఁ గూడ పలివిదిత్రిముగా వాడుచున్నారు. ఇట్టి మామ్యులన్నిటిఁ బ్రవాహరూపమున నుండువ్యవహారమే కారణము. ఈమహాప్రవాహమును నివారింప కేక్యముగాదు. నివారింప యత్నించుట సమంజసమును గాదు. ఇట్టియర్థవివరిణామము గలకల్పములు లోకమున రూఢములై క్రమముగా మహాకవులచేఁ బ్రయుక్తములగుటయుఁ గొంతవఱకుఁ జూపియుంటిని. ఇప్పుటికింకను గవులచే వాడరింపఁబడని కల్పములుగూడఁ గాలక్రమమున గ్రంథములందుఁ బ్రవేశింపఁగలెడు. ఇట్లు మాటుచున్నకల్పములను వానియర్థములను గ్రహించుచు దీనినిబట్టి వ్యవహారములయన నెట్టిదో తరికిలించుచు నిట్టికల్పార్థముల తరిగివ్యూరను లోకమునకు లోధించుచు నానందించుచుండుటమాత్రమే భాషాతత్వజ్ఞానువులకుఁ గర్తవ్యము.

పైనిజూచినవానిలో వర్ణములవివరిణామక్రియమును పరిగా గుర్తించఁజాలక నే నేమనితప్పిల్చుగా నిరూపించియుంటినేమో! అట్టివానిని సూక్ష్మదృష్టితో విచారింపి సవరించుభారము భాషాచరిత్రకరికొధకులవలె నుంచి యిప్పుడి కింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

గ్రామ్యవవాదనిరసనము

వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రి

రాన్ సాహెబ్ శ్రీగిడుగు వెంటరామమూర్తివంతులుగారితో వాకు విశిష్టతరిచయము కలదు. వారు చేసిన తెలుగుభాషాసేవా విధానవిశేషములను కనులారచూచి చెప్తలార విని యున్నాను. వారు భాషాసేవకుద్రోమును పూర్ణముగా ముద్రించి దానిసారమును లోకమునకు ప్రసాదించినారు. వారు విమర్శకద్వంద్వితో కరికిరింపని తెనుగుగ్రంథముగాని, తెనుగుకవచముగాని, లేదనుటలో సరికయోలే లేదు. కొందరు కండితులు వంతులుగారు గ్రాంథిక భాషావిద్యేషులనిన్ని, గ్రామ్యవాదులనిన్ని, అవవాదములను లోకములో పెల్లడించారు. ఈయవవాదములు నిరాధారములు అన్యాయములని వాయల్పజ్ఞతతో నిరూపిస్తున్నందులకు ప్రాజ్ఞులను మన్నింపవేడుతున్నాను.

పాణిన్యాదులు అవభ్రంశము అవశేబృపర్యాయముగా చెప్పిరి. తెనుగువ్యాకర్తలు అవభ్రంశగ్రామ్యములు పర్యాయములని చెప్పి లక్షణలక్ష్యములను చూపిరి.

ఆచార్యుడండి. శ్రీ! “కాస్త్రీషు సంస్కృతా దవ్య దవభ్రంశత యేరితం.”

కాస్త్రములయందు సంస్కరింపబడినదానికంటె వేరయినది యవభ్రంశముని చెప్పెను. కొరసేని, మాగధి, మున్నగుప్రాకృతభాష లన్నియు సంస్కృతభాషావరిణానుములే. తెలుగుభాషకూడా వాటిలోనే యంతర్భవించును.

“సకలజగజ్జంతునాం వ్యాకరణాదిభి రవాహితసంస్కార సైహతో వచన వ్యాపారః ప్రకృతిః తత్త్వేన తతలగతంవా ప్రాకృతం.”

సకలజంతువులకు వ్యాకరణాదులచే అసంస్కృతమై సహజమైన వచనవ్యాపారమే ప్రకృతి. దానియందు పుట్టినదికాని, దానివలన వచ్చినదికాని, ప్రాకృతము అనబడును. ఈవచనమును పరికించిన ప్రాకృతభాషలు వ్యాకరణానిరచేక్షములని విశేషమగును. ప్రాకృతభాషలు వ్యవహారములో తరుచుగా మారుచుండుటచే ఆర్యాది నులనుబోధమున వాటి వ్యాకరణములు పుట్టియుండును. ఇట్టివిధిలో ప్రాకృత

భాషాసామాన్యమంతయు అవభాగింకే యగును. ఇది శ్రీరామమూర్తివంతులు గారివాదమునకు అత్యంతము సాధకముగా నె యున్నది. అంభోకబ్బచింతామణి వన్నయ భట్టదిరచితమని యంగీకరించినను అలక్షణము వారిభాషావ్యవహారములో శతాంశము నయినను సంపూరింపలేదు. వన్నయభారతముకంటె ప్రాచీనమైనతెనుగువ్యాకరణ మొక్కటిన్నీ కానరాదు. నేటికిన్నీ ప్రాచీనవ్రాయోగములను నిశ్శేషముగా సం పూరించినతెనుగువ్యాకరణము లేదు. కాబట్టి అసంపూర్ణము గామ్యము (అవ భాగింకము) అంటే భారతాదులకే అదుర్దాతివట్టను. “వ్రాయోగమూలం వ్యాకరణం” “సిద్ధి ర్లోకా ద్దృశ్యా” అనువ్రమాణములచే శబ్దసిద్ధి శిష్టలోకైకశరణ్యమనిన్నీ; సిద్ధశబ్దములకు వ్యాకరణ వ్యుత్పత్తివ్యత్యయవిభాగమును చూపి వర్ణాగమ, వర్ణ లోప, వర్ణ వ్యత్యయ్యాదిహాసంస్కారమును చేయుదురనిన్నీ తెల్లమగును

అచార్యుడండి - శ్లో. “అభీరాదిగిరః కాష్ఠే వ్యవభ్రంశత యేరితం.”

కావ్యములయందు గొల్లలు మున్నగువారివలుతులు అవభాగింకములు అని చెప్పె ను. “ఏటా” “అటా” ఇట్టిపదములను గామ్యములు వాడుదురు. అట్టిపదములను వాడందని వంతులుగారు ఎన్నడున్నా చెప్పియుండలేదు. కావున ఈయవభాగింకలక్షణమున్నా వంతులుగారివాదమును స్పృశింపదు.

ఉక్తలక్షణవంతమైయుండునట్టి కావ్యము నెఱుంగవలయు సంస్కారమనుచు హీనలక్షణకావ్యంబు నెఱుంగవలయు గామ్యమనుచునుమఱియవభాగింకమనుచు. చులకగా గ్రామ్యజనములుకలుకునట్టి తెనుగుమాటలు గామ్యంబులవఁగఁబడియె వర్ణలోపంబునొంది కావ్యములఁజొరపు వరులఁదెగఁదెనుచో నొప్పఁబాలవొంగ. వస్తాడా హరి సామ్యులు తెస్తాడా గొల్లడంట దిట్టక కరుణన్ ... ఇత్యాది (అవ్యక్తవియము.)

అవ్యక్తవి ‘లక్షణవంతమైనకావ్యము సంస్కారము; లక్షణహీనమైనకావ్యము గామ్యము లేక యవభాగింకము;’ అని నిర్వచించెను.

వన్నయభారతమునకు పూర్వము లక్షణము లేదుగదా! సమకాలీనులు తన్ను వ్రాశ్చించినచో వన్నయ యేలక్షణమును చూపి తనభారతమును సమర్థింపకొని యుండును? అర్వాచీనకవులయినను తమవ్రాయోగములకు ప్రాచీనలక్షణములను చూపజాలరు.

“పిదే కర్తార్థసంబంధే” అని కల్పసిద్ధియు అర్థసిద్ధియు లోకమువల్లనే కలుగవలయు నను వ్యాఖ్యయు సంగీకరించవలయును. తేజసి పాపీనవనీనాంధ్ర వాల్మీయ మంతయు లక్షణహీనమగుటచే నవ్యకవిగారి గ్రామ్యతాదోషమునకు లక్ష్యమగును.

గ్రామ్యజనులు చులకగా వలుకుటచే వర్ణలోపమును పొందినవలుకులు గ్రామ్యములని యిచ్చుకవి రెండవలక్షణమును చెప్పి “వస్తాదా” “తేస్తాదా” ఇత్యాది లక్ష్యములను చూపెను. వర్ణలోపము సంస్కారైక దేశము. చూచినవారు, చూచినారు; ఇందు వకారము లోపించినది. ఇట్టివి భాషలో వేవేలున్నవి. గ్రామ్యులే కాదు. నాగరికులయినను అర్థవ్రేలిరి కాకుండా విరూపముగా నుచ్చరించినచో నవి గ్రామ్యములై కావచ్చును. వస్తాకు తేస్తాకు ఇత్యాదివదములు భాషాశిష్టలచే సభలయందు అనేక కళాజ్ఞులనుండి భారాళముగా నుచ్చరింపబడుచున్నవి. గంగిధాదులయందుకూడా వ్రాయబడుచున్నవి. తెనుగువ్యాకర్తలు సిద్ధకల్పములను సంస్కరించవలసినదే కాని గ్రామ్యములని తోసిపుచ్చరాదు. అప్పుకవి గ్రామ్యలక్షణములున్నా కంతులు గారిభాషను అనుమానము సృశించవు.

కంతులుగారి వాదస్వరూపము

చాణిన్యాదులు దేవభాషను విపులముగా సంస్కరించి అందు వైదికభాష వ్యవహారభిష్టమగుటచే వ్రేయోగార్హము కాదనిరి. ఆయాదేశములలో నాయాకాలములలో శిష్టవ్యవహారమందున్నవదముల నన్నిటిని సంగ్రహించి సంస్కరించిరి. వలయుచోట పెక్కురూపాంతరముల నిచ్చిరి. వైదికభాషవలె నన్నయోదులభాష పూయికముగా వ్యవహారభిష్టమైనది. వారికాలములో నాభాష వ్యవహారముకు నన్ని హితముగా నుండుటచే అర్థస్ఫూర్తిని శిఘ్రముగా కలిగించియుండెడిది. వ్యక్తతకాలమున నట్లుకాదు. భాషవ్యభాషనమును చేయుటయే భాషయొక్క ముఖ్యవ్రేయోజనము. అట్టివ్రేయోజనము సంకుచితమగుటచే నాపాపీనవభాష వ్రేయోగార్హము కాదు. ఇంతే కాదు. నన్నయోదులు తమకాలపు శిష్టవ్యవహారములో నున్నభాషవలెను తమకృతులలో సంగ్రహించియుండలేదు. అట్టిసంగ్రహమున్నూ అకళ్యము; అసంభవము. వారు వ్రేయోగించిన ముఖ్యవ్రేయోజనములలో వారు వ్రేయోగించని యితరరూపములు నేడు మహాభూత ధురూహములు, అనాటికారకస్వరూ

వము మనకు సువిశ్లేషము కాదు. ఆధునికకవులు వాటి ననుకరింప వ్రాయునని ఛామకవిమాదములకు లోనయిరి. ఈయనకరణముచే పాదీనము, వ్యావహారికము, కాని యొకకృతకభావ దేశములో పాదచూపినది. కాబట్టి వైదికభావవలెనే పాదీనపు తెనుగు మన కత్యంతపూజ్యమే యయినను వ్రాయోజ్యము కాదు.

ఇన్ని, చేన్ని, భారవోన్ని, ఇచ్చేవారు, హెచ్చేది, అయితే, ఏలా, అంతా, అన్ని, వాళ్ళ, వాటికి, ఇత్యాదిపదములు వేలకువేలు తెనుగువ్యాకరణచే గ్రామ్యములని నిశ్చయపడినవి. ఈపదములు రామ స్రవరాశీయము, క్షౌభిరామాయణము, కరకములు, కావనములు, ధర్మకాస్త్రాదిగ్రంథములవ్యాఖ్యానములు, శివదలగువాటియందున్నూ, శివవ్యవహారయందున్నూ, అనేకకల్యాణములనుండి యుభదవ్యాప్తి కలిగియున్నవి. ఇట్టివ్రాయోగమహితము లయినపదములను గ్రామ్యములని నిరాకరించుట భాషాసంప్రదాయవిరుద్ధము. వలయుచో వాటిని సంగ్రహించి సంస్కరించుటయే వ్యాకరణధర్మము. ఉపద్రావములు నిత్యము పరిణమించే స్వభావము గలవి. వాటిపరిణామమును, అభివృద్ధిని, నిర్బంధించుట కెవ్వరికి నెన్నడు శక్యముకాదు. వ్యావహారికభాషలో తమభావముల చక్కగా తెల్లడించుటకు వలువుర కవకాశముండును. కానిచే లోకములో విజ్ఞానము, భావయున్నూ, మిక్కిలి యభివృద్ధినిపెడును. నిరోధము యభివృద్ధికి భంజకము, భావలయాలసూత్రమునకే విరుద్ధము. వ్యవహారభిప్రాయ భావ నావాటికి క్షీణించుట జగద్విదితమే. తెలుగు వ్యాకరణములు వరప్రదియిరుద్ధములు, అనిమితములు; పాదీనభావనైనను సమగ్రముగా సంస్కరింపజాలక కుంఠితములైనవి. వాటిపై నాధారపడి భాషను నిర్బంధించుటకాని, లబహార్థమునకు తివ్రుటకాని వ్రాయోగసంప్రదాయముల కనుగుణముగఁముకాదు. ఒకకొత్తపదము భాషలో వ్రేవేళింది శిష్టామోదమును బడసి నచో నది గ్రామ్యము, సంస్కార్యమే యగునుకాని త్యాజ్యము కాదు - అని శ్రీరామమూర్తివంతులుగారు సర్వదా వ్రాయోధమును చేయుచుండురు. ఇది వారి వాదస్వరూపము. తమవాదముయొక్క సత్యతను తెల్లడించుటకై ఆధునికవిద్వత్కృతులగ్రంథములనుండి దోషములను ఎత్తిచూపి పాదీనభాష యెవ్వరికిన్నీ నులభముకాదని రుజువుచేయుదురు. ఈదోషవ్రాయోధము ద్వేషముచేకాని ఈర్ష్యచేకాని కాదు. వ్యవహారభిప్రాయ వైదికభాష వ్రాయోగవర్త మనిచెప్పి శివవ్యవహార

నిద్రమైన దేవభాషా సామాన్యము సంతను సంగ్రహించి సంస్కరించినవానిని మున్నగు వారు గ్రాంథిక భాషావిద్యునున్నా, గ్రామ్యవాదులున్నా, అయినచో వంతులు గారున్నా, అట్టివారే యగుదురు.

ప్రకృతవాదము రామమూర్తివంతులుగారిరలపై నె టులవలేదు.

సుసందినీకరియము; సుఖమంజరీకరియము; తారాళకాంక్షనాటకము; ప్రీతా పరుదీయము; నాగానందము; శ్రీనివాసకల్యాణము; మున్నగునాటకములయందు విద్యవృత్తకప్రలు పాత్రోదితముగా గ్రామ్యము నుపయోగించి వాడుకభాషకు నాటకములలో స్థానము నొసంగిరి. నాటకములలో గ్రామ్యభాషాప్రయోగవిషయమై “అముద్రితగ్రంథదంతాముఖి” అనేపత్రికలో కండితప్రవరులకు ఘోరతరమైన వాదోపవాదములు పెచ్చుపెరిగినవి. అందు శ్రీ. ఎరుగుడిపాటి వెంకటాచలము గారు “నాటకములు రసప్రాధాన్యములు రసబోషణకై పాత్రోదితమైనభాష నాటకములయందు దవశ్యము ప్రయోగింపఁబడవలసివది” అని పెక్కు యుక్తులను ప్రమాణములను చూపిరి, పత్రికాధికతులయిన శ్రీ. పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు మున్నగువారు ప్రవాదమునె సమర్థించిరి. దీనిచే మన టెకయంశము సూహించవచ్చును. రసబోషణకై నీచపాత్రులయందు స్వాభావిక మైనగ్రామ్యభాష నుపయోగింపవచ్చునని నిరూపించినపుడు యుడితయర్థమూర్తిని కలిగించి తన్నూలమున వ్యవహారవిజ్ఞానమును రసాస్వాదాదులను కలిగించేవాడుక భాషములను భాషాకావ్యములలో నేలప్రయోగింపరాదు? కావున వంతులుగారివాదమునకు కలుపురు విద్యత్కపులు బీజములను పూర్వమే నాటియున్నారు. అట్టిబీజములకు వంతులుగారు ప్రమాణములు, ప్రయోగములు, సంప్రదాయములు, ప్రయోజనములు, మున్నగునాటిని విశ్వతోముఖముగా చూపి మహాబోషణము కావించిరి. ప్రారంభవర్ణలో ప్రతిపక్షులయినవలువురు కండితప్రవరులు సత్కార్యమును గ్రహించి వారివాదమునకు చేయూపినొసంగిరి.

నేను వారివాదమునకు పవనవాల్చయమొందున్నా, పత్రికాప్రచురమందున్నా, అనుకొన్న దానికంటె సూరింతలు ప్రచారము చేయవలసి. నేనున్నా ప్రారంభములో వారివాదమును పరిశుభ్రించి యాంజనేయునిముందర కుప్పిగెంతులు వేస్తిన. నాయుక్తులు వాదములు నిర్వర్ణములు కాగానే వారికివ్యకోటిలో చేరితిని. మాందలికప

కములు అన్యమందలములవారికి దుర్వృద్ధములుగాన పరస్పరాధారణమైనగానింధిక భావము గాన్మాముకాని వ్యావహారికము కాదని కొందరు అక్షేపింతురు. ఇది నిస్సారము. దీనికి సమాధానముగా అముద్రితగ్రంథచింతామణివ్రత్తిలో శ్రీ! ఎరుగుడిచాటి వెంకటాచలముగా రొకనిదర్శనమును చూపిరి. “1898 సం. డిసెంబరు నెలలోఁ జెన్నపురిలో జరిగినకవివండితసంఘమునకు రాజమహేంద్రవరమునుండి మి! వడ్డాది నుబృహదాచార్యుగారును, బల్లారినుండి మి! ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులుగారును, అక్కరూరునుండి మణియొకయాచార్యులుగారును; చిత్తూరునుండి మి! నాగపూడి కుప్పసామయ్యగారును వచ్చి అచ్చట వీరందఱు నిజ దేశీయవదభూయిష్టం బైనగ్రామ్య భాషతో నగదా వ్రసంగిందిరి.

“ అట్లుండియు వక్కండి వచ్చియుండినవారికి వీరివ్రసంగములయందలి రసభావములు చక్కగా విశేషములు కాలేవా? వైకారములనుబట్టి వెంకటసుబ్బయ్యగారివాద మనుభవవిరుద్ధమై యుక్తిభూస్యమై యున్నది” అనివాసిరి. వైన నేను వేర్కొన్న నాటకములను రచించినవారందరు ఇట్టియభిప్రాయముచేతనే తమనాటకములలో గాన్మాము నుపయోగించిరి. నేను రైల్వే, బస్సులు, తీర్థములు మున్నగుకావుల యందు కలుసుకొన్న అన్నిమందలములవారు తమతమవాడుక భాషలో భారాళముగా వ్రసంగింతుకొనుచున్నారు. వ్యవహారసిద్ధి యగుచు నయున్నది. కావున వైయాక్షేపణము నిస్సారము. కంతులుగారివాదము సరికట్టుటకు చూడబడినయాక్షేపము లన్నియు నిస్సారములయినవి. వారిమతము భాషావిజ్ఞానాభివృద్ధులకు తోచుచూపు చున్నది. వారు గాన్మికవిద్వేషులున్నా గాన్మ్యవీయులున్నా కారు. వారిపై మోపినయవదములునిరాధారములు అన్యాయములని విన్నవించి విరమిస్తున్నాను.

శ్రీల సారస్వతము

చింతా దీక్షితులు

“ఏడవకు నారందీ ఏడవకు తందీ ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు”

ఒక తెలుగువిచ్చగత్రై చంటిను జోలి వేసుకొని, శిశువు వెత్తుకొని ఇంటింటికి తిరిగి ఈపాట పాడుతోంది. చంకనున్న శిశువు ఒకమారు పాలుతాగుగోంది; ఒకమారు తల్లిపాల వింటోంది. కిన్నీరీకంఠముతో పాడుతున్న ఈపాటకు ఆమె కక్కడక్కడ గుప్పెడువియ్యము దొరుకుతున్నది.

“ఏడవకు కుశలప్రద రామకుమార, ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు”

పాపము ఎత్తుకోదానికూడా ఎవమాలేని ఈకుశలప్రసక్తికి విన్న తెలుగుకల్లులందరికీ హృదయములో శూలము గుచ్చుకున్న ట్లయింది ఈపాట పాడినతల్లి సీతాదేవి, “సిరిగల్లు ఋషివల్లెవిధుల ఇందిల్లలో,”

“నారచీరెలతోను ఉయ్యాలవేసి, జానకి తనయులకు జోలలుపాడె”

సంతోషముతో జోలలుపాడి కొడుకులను నిద్రపోగొట్టవలసినసీత కంట నీరుపెట్టుకొని గద్దడస్వరముతో పాడుతోంది. బంగారుతూగుటుయ్యాలాల్లో కవళించవలసినచక్కన రికుమాల్లు నారచీరలఉయ్యాలాల్లో కండుకొని నిద్రపోకుండా అల్లరి చేస్తూ తల్లిచేత పాలుపాడించుకొంటున్నారు. ఈచిన్నపిల్లలకు కట్టుకునేటందుకు మంచిబట్టలు లేవు, నగలు లేవు, అందెలు లేవు, గజ్జెలు లేవు, పురిగోరు లేదు, ఉంగరాలు లేవు, ఉయ్యాల లేదు. సీతాదేవి “మీవాళ్లందరూ అన్ని వస్తువులూ మీకు తెచ్చి పెడతారు ఏడవకండి” అని కొడుకులను ఊరడిస్తోంది.

“ఏడవకు కుశలప్రద రామకుమార, ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు;

ఉంగరమ్ములు గొనుచు ఉయ్యాలగొనుచు, ఉల్కిలాపినతల్లి వచ్చె నేడవకు;
వట్టు టంగీ గొనుచు పులిగోరు గొనుచు, భూదేవి అబ్బుచ్చు వచ్చె నేడవకు;
రావిరేకలు గొనుచు రత్నాలు గొనుచు, లక్ష్మన్న వీనతందీ వచ్చె నేడవకు;
ఏడవకు కుశలప్రద రామకుమార, ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు”

ఈపాట విన్నవనకు హృదయము తరుక్కుపోతోంది.

ఈపాట పాడిన తెలుగుచిత్రకలైకు గుప్పెడులియ్యము పెట్టి ఆదరిస్తున్నారు కొందరు ప్రజలు. ఈఆదరణకన్న తాను పాడేపాట యిచ్చే అనునయము ఆమెకు అతిశయము.

ఈపాట విన్నవకు సీతా, కుశలప్రలూ జ్ఞాపకము రాలేదు. పామరులకూ, స్త్రీలకూ, బాలురకూ బాలికలకూ వినియోగించుటకై పూర్వము కూర్చిన పదములూ, యక్షగానములూ, పాటలూ, ఆటలూ-ఏటిసీతీ జ్ఞాపకమువచ్చింది. ఆంధ్రీసరస్వతి చౌళాసారస్వతాన్ని ఉద్దేశించి ఈపాట పాడినట్లు స్ఫురించింది.

“ఏడవకు నాతల్లి ఏడవకు తల్లీ, ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు”

ఒకమూల పండితులసారస్వతము దీనిపీఠ నొక్కివేస్తోంది. కవిచరిత్రకారులూ, వాఙ్మయచరిత్రకారులూ చౌళాసారస్వతాన్ని నిరసించారు. పండితకవులు నిరసిస్తున్నారు. ఈవిధముగా ఇది నశిస్తుండేమో అనిపిస్తోంది.

ఇంకోమూల పాశ్చాత్యనాగరికం దీన్ని పీఠ నొక్కివేస్తోంది. చదువుకొన్న-అంటే ఇంగ్లీ చదువుకొన్న - పురుషులూ, స్త్రీలూ ఇట్టిసారస్వతాన్ని ఆదరిస్తే తమ నాగరికతకు ఎటువంటిభంగము వస్తుందో అని భయపడుతున్నారు. “నేటినాగరపు స్కూల్లో జదువుకొనుబాలిక లిట్టివాటిని (పాటలు మొ) ఎరుగరుగదా! వీరు తల్లులైనపుడు తనయుల కిక న్నెల్లు తెలియును.” ఇవి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మాటలు.

వీరు తల్లులైనపుడు “డికరీ డికరీ దాక్” అనిగాని “జాక్ అండ్ జెర్ వెంటప్ డి హిల్” అనిగాని ఇంగ్లీషుపాటలు పాడతారని తోస్తుంది. అవేగదా బళ్ళెల్లో చెప్పుచున్నది! తెలుగుపాటలకీ, పదాలకీ, యక్షగానాలకీ బళ్ళెల్లో చోటులేదుగదా. ఇంక వాటిగతి ఏమిటి? - ఆంధ్రీసరస్వతి అందుకనే జోలలుపాడుతోంది వాటిని ఉద్దేశించి.

“ ఏడవకు నాతల్లి ఏడవకు తల్లీ, ఏడిస్తే నిన్నవ్వ రెత్తుకుందూరు ”

ఎవ్వరూ ఎత్తుకోకుండానే కుశలప్రలు పెద్దవాళ్ళై రాజ్యము సంపాదించుకొన్నట్లు ఎవ్వరూ ఎత్తుకోకపోయినా ఈసారస్వతకాళు దివదినాభివృద్ధి తెంది కొంతకాలానికి మళ్ళీ తెలుగు హృదయాలను ఏలుకోగలుగుతుంది.

సీతాదేవి కొడుకులకు జోలపాటలు పాడి మనకు చాలిపుట్టింది.

గోవికలు త్రికృష్ణుడికి లాలిపాటలు పాడుతున్నారు వివండి ఉత్సాహముతో -

“లాలనుమ పాడరమ్మా, ఈలిడ్డలక్ష్మీవిలాసు డమ్మా
పాడమున చక్క మమ్మా, ఈలిడ్డ వేదాంతవేద్యు డమ్మా
వేణునాదంబుతోను, ఈలిడ్డ వేదములు పాడునమ్మా”

వేణునాదముతో వేదములు పాడే శ్రీకృష్ణుణ్ణి బోధింపగారి త్రికృష్ణుడిచిక్కను
కూర్చిపెట్టడానికి సందేహిస్తారెందుకో ఈవండితులు ? ఏళ్ళకు వృద్ధయౌ లున్నా
యంటారా ?

శ్రీరాముడికి లాలిపాటలు మనశల్లులు పాడుతుంటే మనము విన్నాము. మళ్ళీ
విందాము -

“రామా లాలీ మేళుకామా లాలీ, రామారాసానయనదళరథధరియౌ లాలీ
అద్దాలతొట్టలో నీవు ఆడుకొందువు, ముద్దుపావడంచునిన్నుమురిసిమాచేరు”
మళ్ళీ మనవైశవముచలిమాధుర్యము మనము అనుభవించి ఆనందిస్తన్నాము.

అదిభిక్షువై బూడిదబూసుకు తిరిగే శివునకుకూడా లాలిపాటలు పాడారు. సర్వ
జ్ఞుణ్ణిగూర్చి పాడినలాలిపాట యిదిగో.

“లాలి శంకర సదాలాలితకుమారా, లాలి కటుతాండవోల్లాసఘనధీరా
లాలి కంచాస్యై లాససంచారా, లాలి మధురాలాప లాలి గంభీరా
చరితపావన రుద్ర) ఫణిరాజభూషా, జితకాలకూట వర్ణితభవ్యవేషా”

కుయ్యారిగానుమందలి సీతారామదాసు వ్యాపిపాట యిది.

“లాలి బంగరుబొమ్మ లాలి మాయమ్మ, లాలి ముద్దులగుమ్మ లాలి సీతమ్మ”
ఇత్యాది సీత నుద్దేశించినలాలిపాట.

“జోజో చినానంద జోజో ముకుందా, జోజో కృపాపాంగ జో నుందరాంగ”

ఇది ముకుందునిగూర్చి. ఇంకా ఎందరెందరో దేవతలనుగూర్చి, మహాపురుషులను
గూర్చి లాలిపాటలు పాడి వైశవముచే తల్లులు తమశిల్పలకు ఆనందమును కూర్చు
తున్నారు. సర్వంగము విస్తున్నారు. శ్రీలసారస్వతములో జోలపాటలకు ముఖ్య
స్థానము కద్దు.

రామాక్షుణము, భారతము, భాగవతము - ఈ గ్రంథములలోని వ్రాతానుష్ఠానము లన్నింటిని చూచుట స్త్రీలు శాశ్వతముగా ఉంటారు.

వరివ్రేలవివాహాధిపతి గౌరవముగా స్త్రీలసారస్వతమునందు విరాజిల్లుతున్నవి. సీతవివాహము, సుభద్రకల్యాణము, ద్వైపాయనము, రుక్మిణివివాహము, పార్వతిపూజనము, శశిరేఖ పెండ్లి ఇత్యాది ఎన్నో ఉన్నవి.

“సీతాకల్యాణమహోత్సవపరిచయము చూడరామురారే చెలి” అనియున్న దువుల నందరినీ తీసుకొని బయలుదేరుతున్నారు స్త్రీలు. వారిమనకనే పెళ్లి మనమూ చూద్దాము రండి.

“బంగారుమంటపాంతరమున, నవరత్నకృంగారశీతముందు

రంగుగా చేమంతివిరుల, రంగుదండలు కాంతిపై

నుప్పొంగిచూడగ రఘుకుల, పుంగవుడు వేచేసె నడిక”.

భేరిమృదంగవాదకములు మ్రోగుతున్నవి. ముత్యాలవలె నివ్వారీ యిస్తున్నారు. “కల్యాణమహోత్సవము కన్నుల చూడగా కాకుకనుచున్నది.” “ఇంకా దివ్యరత్నాలైన వెరగులు బారగను కృంగారవతు లిద్దరి శ్రీమణిమంగళహారతులు” “ముత్తయిదువ లందరూ ముదముతో బతులు కూర్చుండగ పూజానైల భక్త్యభిషేకములు వడ్డిస్తున్నారు. సీతారాములకు నలగులు పెట్టారు.

“నలగిడ రారమృ నలినాయకాక్షి , చెలువుదా శ్రీరామచంద్రున కిప్పుడు మృగనాభిఘనసారథిగంధమున , కనీడినిగ్గులు గుల్కుచునుపు లందఱుగ కునుచురజము కీలగని కూర్చొనోను”

బూజుబలిపాటలుకూడా పాడారు.

“దింతబామృలు పెట్టెవారు , ముంతమూకుడు లంచేవారు
మంతసంబులు దెలిపేవారు , పంతోషంబున వచ్చేవారు
ఎంతరుచియని చెక్కుదును , రవ్వంత చవిగొనుమని రాముడు
దింతభక్త్యము తీసి సీతా , కాంత కొనగను చూడరే పఖ”

అదిధముగా వైభవముగా సీతారాముల వివాహమైనది.

ఈసందర్భమున శ్రీకృష్ణుని బూజుబలిపాట చూడండి.

“వచ్చుంగ కట్టిన కుండిల్లిండ్ , త్రికృష్ణకమర్పిరీ బూజమ్ముబంతి
తాళమేళముల సంగీతాలవాయా, సత్యభాగవతులు తమరు కూర్చుండు
తోటయరిటాకులే కుండివల్లములు, వెండిగిన్నెలతోను తెలసె బూజమ్ము
రాజనాలన్నమూ కండివల్లమునూ, వెన్నగాచిననేత తెలసె బూజమ్ము
అరువై కూరలూ పిండివంటలునూ, అమర విద్వాంసులతో అమరె బూజమ్ము”

వివాహసందర్భములలో శ్రీలు వేకుకిగా చేసేకార్యములన్నీ దేవతల కారోపింది
వారినిగూర్చి పాటలు పాడతారు. నువ్విపాట యిదిగో :

“నువ్వినువ్వి రామచంద్ర సువ్వినువ్వి కీర్తిసాంద్ర,
నువ్వి సీతమ్మ మాకు కుళము లిమ్మా;
మోదమునను పెండ్లిపీటమీద శ్రీరాముసరస
అదిలక్ష్మి యెససీతమ్మ నునిదిరీ;
వాటమైనకుందనంపు మేటికుందెయందు నిల్చి
గాటమైనపసిడిరోకల్లు బట్టుకా;
రాజనములు యిప్పుపువ్వు రాజనములు మందిపునుగు
మేలుకొండరాజనములు మేలువంకెలూ;
కుండియందు నిండ నునిది కొట్నములు దందిరపుడు
కుందరదనలెల్ల నవ్వుకొనుచు తెలగుచు”

ఈవిధముగానే పూలకుండులపాటలు, గంధంపాటలు, వగైరా.

శ్రీలసారస్వతములో కరుణారసభూయిష్టమైనపాటలు అప్పగింకలపాటలు. ఆడ
పిల్లల గన్నకల్లులూ తండ్రిలూ అప్పగింకలవృక్ష పొందే ఆవేదన ఆపాటలలో
వ్యక్తిబింబిస్తూ ఉంటుంది. చూడండి. జనకమహారాజుగారు తనకుమార్తె సీతమ్మని
రామాదులకు అప్పగిస్తున్నాడు. కవి కరుణారస మెట్లు పిప్పించాడో! జనకుడు
సీతను రమ్మనిపిలుస్తున్నాడు.

“మామిడివండురావె మాశీకృమా రావె , మత్స్యావతారులదేవి రావమ్మ;
గుమ్మడివండు రావె గుణధామ రావె , కూర్మావతారులదేవి రావమ్మ;

వనసంకురాన బంగారులామ్మ , కట్టాధిరాములదేవి రావమ్మ
జనకుడు జానకిని తొడలపై నుంచి , ఆనందబాష్పములు కన్నుల నించె..."

జనకుడు సీతకు బుద్ధులు చెప్తున్నాడు.

|| విభుడు కోపించెవని వింతచేయకును , భ్రీమగల్గి ప్రాణేశుఁడౌననుండు
విభుడు మన్నించెనని విర్రవీగకుమి, భ్రీమగల్గి ప్రాణేశుఁడౌననుండు
రాములచి త్రమ్ము ఎరిగిందవమ్మ, మామిద భ్రీమ తల్లి మరచుండవమ్మ;||

తరవాత చేరుచేరువరసని దళరథాదులను పిలిచి జానకిని జనకుడు వచ్చునిస్తున్నాడు.
దళరథునిచేతిలో చెయి యొప్పుగిందినపిమ్మట

“త్రైకన్యుచేతిలో చెయి యొప్పుగింది, చేదరో మీసేవ చేయించుకొండి
ఆడలోయి తాను అట్టి ఊంటేను, మెల్లగా నేర్పుతో పిలుచుకోరమ్మా
మాచట్టి గాదునుమి మీపట్టినుమ్మి, అది కాంత ఇది సీత సమముగా జాడు”
కానలక్కు జానకిని ఒప్పుగిస్తూ తల్లివీచు ఎల్లావలుకుతోందో చూడండి
“నీటి పాలలో ముంచెత్తవమ్మ, పాలనే ముంచెత్తు నేరముంచెత్తు
పాలు గాచనేరని వడతిసుమి వదెన, నెయ్యి గాచనేరని నెలతనుమి వదెన
ఆకలని యెప్పుడు ఆడగనేరదు, వేళ యెరిగి పెట్టుమి నెలది మావదెన”

సీతను ఒప్పుగించేవేళ సీతచరిత్రై లందరూ వచ్చారు...మామూలునీకారం ఆడు
కోదాని! కాబోలు. అప్పుడు అన్నమాట లివి :

|| మాసీత లేదుగా మీతోటి ఆడ , అమ్మలారా మీర లేలవచ్చెదరే;
బొమ్మరిండ్లున్నవి బొమ్మలున్నవి , ఆట యెవరాడెదరు అమ్మ మాయంట;
బొమ్మరిండ్లు గట్టి బొమ్మలను బెట్టి , ఆటయెవరాడెదరు అమ్మ మాయంట;
బొమ్మలకు సొమ్ములు బోరి తెమ్మనుచు , నన్నవ్వ రడిగదరు నాతల్లి సీత;
ఇంట గుజ్జెవగూళ్లు అట్టె వండుతును , ఆ న్నెవ్వరొండెదరు అమ్మ మాయంట;
అడుచు పాడుచు అట్టె రమ్మాని , నన్నవరు పిలిచెదరు నాతల్లి సీత;
నేకువజామున నెలదులను విలచి , తదైవ్వ రుండెదరు తల్లి మాయంట;
ఊగుదము రమ్మని ఉదిదలను పిలిచి, ఇంకనూగడిచార లేవరు మాయంట;
బులి నారుబోసి మాదొడ్డినిండ , చెల్లవరు వేసెదరే చేదరో సీత”

సీతను పీనుకు పెట్టిపోతున్నారు. తల్లిదండ్రుల ప్రాణం ఉండబట్టడంతేదు. ఒక మారు తిరిగిచూడనే అమ్మా అని సీతను పిలుస్తున్నారు.

“ముత్యాలమాణిక్య మల్లాడగాను, ముదితరో మాసీత తిరిగిచూడావే
వచ్చులభాషికం అల్లాడగాను, వడతిరో మాసీత తిరిగిచూడావే
నీలాలభాషికం అల్లాడగాను, నెలతరో మాసీత తిరిగిచూడావే.”

సీత పెట్టిపోయింది అర్తవారింటికి.

మళ్ళడాకల్యాణమనేపాట వేంకటకవి విజయవిలాసముననుసరించి వ్రాసిన
ట్లున్నది. దీనిని వ్రాసినది తాత్పర్యం తియ్యవు. మచ్చుకీ రెండుముక్కలు:

“ఉష్మితప్రప్రపంటి ఉరికినమదర, సఖియలు కొనితెచ్చి నాకిచ్చినను”

“తరళాక్షి తలపోసి అడిగె కీరమును, ఎచ్చోట నున్నాడు ఎలమి నర్తుడు
ఏపుణ్యభూములకు ఏగియాన్నాడు, ఎచ్చోట తీర్థంబు లాడుచున్నాడు
అనుచు కీరము నడుగ విని అర్జునుండు, కోమలి యిద్దరం గోకన్దముండు
కూడిపాడుంటిని కొన్నాళ్లు అచట, శయనభోజనములు ఒకచోట మాకు.”

శ్రీలసారస్వతములో జననములుకూడా వ్రాధానమై ఉన్నవి. శ్రీకృష్ణజననం, మేనకనాన్దలు అనగా సారవతిజననం, రుక్మిణీవేదిత్య అనగా మన్మథజననం, కుశ లపులపుట్టుక, సీతపుట్టుక, మూర్కండేయజననం మొదలైనవన్నీ ఉన్నవి. ఇద్దరు అడుక్కునేశ్రీలు శ్రీకృష్ణజననం గొంతుకలు కలుపుకొని ఒకనాడు ఏధిలో పాడారు. వాస్తవం నారించిన పాటలు. మొదటిమంచి పాడవన్నాను. నగంవర కూ వచ్చునని పాడారు. మీరేమి ఇవ్వమన్నా రన్నాను. మీయిష్టం తండ్రి మీ మేనైనా ముల్లె దాచామా ఏమిటి మీదగ్గర అన్నారు. గుప్పెడు చియ్యముతో సంతోషించే వృద్ధులము వారిది. మీ కాపాట రుచిచూపిస్తున్నాను. కాని నారి కలకంఠము, సామూహ్యము, జీవము ఈఅక్షరాల్లో మీరు చూచుకొండి, చూచు కోకపోయినా పాటమాధుర్యానికి లోటులేదు. ఇంక ఏనండి భిక్షుకశ్రీలు మొదల శ్రీమతులవరకూ పాడుకొనే శ్రీకృష్ణజననం.

కస్తూరిరంగరంగా నాయున్న కావేరిరంగరంగా
 త్రిరంగరంగరంగా నినుబాసి యెట్లు నే మరచుందురా
 కంఠున్ది సహరింపా నద్గరుడు అవతారమై వపుడు
 దేవ! గర్భమునను కృష్ణావతారమై జన్మించెను.

అదివారముపూటను అష్టమీ దినమందు జన్మించెను.

నత్తురుతో ఊడి అపుడు అలాల కావుకావున ఏళ్ళును
 నన్నేల ఎత్తుకొనవే నాకల్లి దేవ! వందనంబు.
 ఒల్లెల్లి పీనంబుతో ఈరితి నున్నాను కన్నతండ్రి
 నిన్నెట్లు లెత్తుకొందు నీ వొక్కనిమిషంబు తాళురన్నా.
 గంగనూ పార్థింపెను జలనిధులు గంగ తా నుప్పొంగెను
 గంగనదిలో నవ్వుడు దేవ! జలకంబులాడె తాను.
 ఇకనైన ఎత్తుకొనవే ఒకల్లి దేవ! వందనంబు
 కానిబాలునిరీని నన్నిట్లు ఎడబాసి యుండతగునా.
 నీపుణ్యమామె కొడకా ఇంకొక్క నిమిషంబు తాళుమనుచు
 కామధేనువు నవ్వుడు దేవ! మదియందు తలచగాను
 పాలవర్షము గురిసెను అప్పు బాబాలపై జల్లగానే
 తడివస్త్రములు విడిచెను దేవ! పొడివస్త్రములు కట్టెను.
 పొత్తులమీద నవుడు బాలుండు చక్కగా కవళించెను
 తనరెండు హస్తములతో దేవ! బాలున్ది ఎత్తుకొనిను
 అడ్డాలపై వేసుకు అలాల చక్కదనమూ చూచెను.
 వసుదేవపుత్ర! డమ్మా ఈలిడ్డ వైకుంఠవాసు డమ్మా
 ననసిరచోడు డమ్మా ఈలిడ్డ కందగోపాలు డమ్మా
 సీతాకథు! డమ్మా ఈలిడ్డ శ్రీరామచందు! డమ్మా
 శిరమున చింతామణి నాకండి! నాలుకను న్మర్రీము
 కండ్లను కరసవేది భుజమందు శంఖచక్రములు గలవు
 నీయావు నీచక్కన అబ్బివ్వు ఎన్నాళ్ళు వ్రాసె తండ్రి!

పుట్టినట్లెవడు శ్రీకృష్ణుడు అల్లరిట్లెవడు. ఏడవదం మొదలుపెట్టాడు. తల్లి బూచివాడనీ, జోగివాడనీ, పామనీ భయపెట్టుతుంది. నా శీమీ భయములేదంటాడు, చూడండి.

“నీపుణ్యమామె కొడకా నీవొక్క నిమిషంబు కాకురన్నా
అలదిగో పామొచ్చెను నాతండ్రి గోపాల కవళించరా
పామలకు రాకవినా శేషుడు పానుపై ఉండగాను
పామిని చేసునమ్మా నలినాక్షి భయము నీ శేల నమ్మా”

ఈసందర్భములో గుమ్మడిపాట జ్ఞాపకంవస్తోంది. మనోహరమైన ఆపాట ఈ లాస అంతగా వినిపించడంలేదు. కాలకృష్ణుడు యశోద పెరుగుతరుస్తూంటే కుండలో చెయ్యి పెట్టపోతాడు. కుండలో గుమ్మడున్నాడు, కరుస్తాడునునూ చెయ్యి పెట్టటో కంటూడి తల్లి. గుమ్మ డెవరే అమ్మా నే నె త్తిన అవతారాలలో ఎవ్వడూ ఆచేరే వినలేదు అంటాడు శ్రీకృష్ణుడు.

“ఘుమ్మ ఘుమ్మన పెరుగుతరచగ, కోరివిని పొంగింది కృష్ణుడు
అమ్మ వెన్నా యనుచు కవ్వము, నణచి వట్టగనూ
నమ్మరా కృష్ణమ్మ పెరుగులో, నడుమ గుమ్మడు తిరుగులాడును
నమ్మకున్నను ఘుమ్మఘుమ్మను, నాడ మిటు వినుమీ - కృష్ణాగుమ్మ డిడుగో”

కాటలోయినవారిపాడు, కడవలోవల చెయ్యి ముంచెను
తూటబూడిచి కరచె గుమ్మడు, తొలగిపోవగనూ
మాట లేటికి విడుపు కవ్వము, అన్న నీకును వెన్న బెల్లెద
యేటికీ యిందున్నగుమ్మడు, ఎగిరి కరచెడిని - కృష్ణా గుమ్మా డిడుగో !

తల్లిమాటలు విని శ్రీకృష్ణు డంటున్నాడు.

గుమ్మడేదే గోడిదేని, గుమ్మడేదే కన్నతల్లి
గుమ్మడిని పొడచూపగదనే, అమ్మ గోపమ్మా - అమ్మా గుమ్మా డేదే ?
ముచ్చిర్చుతనమున వేదములు గొని, తెచ్చి తెరచుచు జలధిలోవల
జొచ్చియున్నా వానివెంటడి, జొచ్చి జలనిధిలో
మర్మోమై సోమకుని దుగ్గించితి, మగుడ చదువులు బ్రహ్మ కచ్చితి

అక్షణమున గుమ్మరనియెడి, మాట నే నెరుగా - అమ్మా గుమ్మా చేడే ?”
అనిభముగా వది అవతారములగాధ చెప్పి చివరకు నోరు తెరిచి బ్రహ్మాండ
మంతా తల్లికి నోట్లో చూపిస్తాడు. అప్పుడు తల్లి అంటుంది-

“కన్నులనిలి గుమ్మడంటిని, కరుణాబాదుమి చేపమణి నను
చిరుతతను పెరపించుచందము, చేస్తే నోతండి”

బాలకృష్ణణ్ణి అటపాటలలో పెరగనిచ్చి కంపవధకు కయారుకానియ్యండి.

మేనకాచేవి నొవ్వులువడతోంది. పాపము! జగజ్జననిని కపటోంది. పెడదాం
రండి. భయపడకండి- మేనక చెలికత్తెలు,

“వనబాహ్ని తినికొచ్చి, అలసట, సాలసెనని మిడిని గాంచి
అమ్మలో రాగడమ్మా, భుజింయించ, వస్తు యేదివ్వు మమ్మా
వద్దనగూడ దమ్మా, వినవమ్మా, ఎర్రాపుపాలునుమ్మా
ఎర్రగా గాచి రమ్మా, మాయమ్మ, జాగ్రేవే ముద్దగుమ్మా
నుడతి భుజింయించలేకా, నిజవ్రసవ, చేదవకు నిలువలేకా
నొవ్వులని తెప్పలేకా, చెప్పకను, చెలులకను గప్పలేకా
నగవతి! తెప్పరమ్మా, వేల్పులకు, వగ మీడుగట్టరమ్మా
మగువలకు గండమమ్మా వీలైవ, తగువారి నడుగరమ్మా.”

ఏలాగైతేనేమి చెలికత్తెలు కించామిదావద్దారు. కష్టపడి కష్టపడి మేనక వ్రసవిం
చింది. పాఠ్యుని పుట్టింది. ఆమెచక్కదన మెట్లున్నదంటే

“తమ్ములను జోలుకనులు, ముంగురులు, తుమ్ముడలబారు మిగులు
అమ్మ యీబాలహోయలు, జగమెల్ల నెవ్వడిని జోవజాలూ
ముఖము పిక్కింకరమ్మా, యీబాల కామారి సొమ్మునుమ్మ
అమ్మలో వినగడమ్మా, శివుని! వట్టంపురాణి నుమ్మా”

ఇక జననములసంగతి వదిలిపెట్టి రాయబారా లెత్తుకుందాము. శ్రీకృష్ణుడికి
రుక్మిణి చిలకచేత రాయబారం వుండింది. వలుడు హంసచేత రాయబారం వదిపిం
చాడు. రుక్మిణి చిలకచేత రాయబారం వుండడం భాగవతంలో లేదు. పాటలలో
ఉంది. హంసరాయబారం భారతానికి పాటలలో ప్రమాదమే. రామాయణములో
సీత రాముడికి రాయ బార ముండినట్లు లేదు. కాని పాటలలో కోకిలచేత రాయ

బారం వంటివట్టుంది. రాయబారం ఎటువంటిదైనా కోరిలచేత వుండదునేది కవి హృదయానికి తాళేవిషయం. ఆరాయబారం ఎట్టిదో రెండుముక్కలు ఉదాహరిస్తున్నాను.

“భూదేవికూతుర్ని కోయిలారో, జనకునికూతుర్ని కోయిలారో
దశరథులకోడల్ని కోయిలారో, కాంతకు మరదల్ని కోయిలారో

రాఘవులదేవిని కోయిలారో, సల్లవయినవారె కోయిలారో
సప్తమసుందులే కోయిలారో, శ్రీరామచంద్రులే కోయిలారో

భక్తను విడిచుంటి కోయిలారో, ఆహారనిద్రలేకుంటి కోయిలారో
రాము రమ్యునిచెప్పు కోయిలారో, మెడది హారం యిస్తు కోయిలారో
ప్రాణేశు యోధుడైయు కోయిలారో, కష్టచేసినవనులు కోయిలారో
ఉపకారమై యుండు కోయిలారో.”

శ్రీలసారస్వతములో రామాయణకథ ఎన్ని విధాలుగా వడిపించడానికి ఏలుగాడిం దో అన్ని విధాలా వడిపించారు ఈశ్రీంధిరామాయణం ఎత్తుగడ చూడండి. ఈపాటకు శ్రీరామదండములని పేరు.

పాలసముద్రంవీరి పవళించురామ , శేషునివయినిద్ర నేవించురామ
వటవర్రోకాయినై పవళించురామ , శ్రీలక్ష్మితో స్థిరంబుగ నుండురామ
దండాము దండాము
దండాము కోదండవర్రోకైనరామ , దండకారణ్యాన చరియించినరామ
దండిగా పనురుల చెండినరామ , దయతోటి ముమ్మేలు దశరథరామా
దండాము దండాము.

ఈవిధముగా రామాయణకథ అంతా చెప్పబడ్డది.

ఈర్రరామాయణమునకు సంబంధించిన కుశలపుల కథ అనేకవిధములుగా గేయరూపముగా చిత్రింపబడ్డది. కుశలపుల యాధమునీ, కుశలవ కుచ్చలవరితో అనీ, కుశలాయోగమునీ మూడుపెద్దపాటలు గలవు. అందు కుశలాయోగములో రామచంద్రరాజుకువి ఈవిధముగా రసభావముగురించి చెప్పుకొంటున్నాడు.

వరగ మూఢులకైన బాగుగా తెలియగా, అతిశేషకపుమాట లన్ని యుంచెదను
వదగుంభనముచాయ వరగజాలనటంబు, గేలికాయగ నిాకు వీలుకాదయ్య
కతివంటుందితే కాపులకు తెలియదని, మరుగులుంచుటమాని మాటలుందినిని”
అనిరిమితప్రయోజనము కలదనీ అందరికీ అందుబాటులో ఉంటుందనీ వ్యవహార
భావ వాదమని చెప్పిది యిందుకనె.

ఈచిన్న వ్యాసములో ఈపెద్దకథలను గురించి చెప్పడంవల్ల గ్రంథం పెరిగిపో
తుందని వదలివేస్తున్నాను. కాని కుశలవకుచ్చలచరిత్రలో ఒకవింతకథకట్టు ఉంది.
దానినిమూల్యం చూపుతాను. దశరథుడు శ్రైష్ఠ్యునితో వచ్చాడు. అతగాడికి
అవిద ఎంతచెప్పితే అంత జంతుజాలంకూడా ఈసంగతి గ్రహించింది. తలంటినీళ్ళు
పొయ్యిదానికి శ్రైష్ఠ్య పీటవేసి దశరథుణ్ణి కూర్చోబెట్టింది.

“పీటకుకోళ్లు మూడే ఆనె, నాలుగోకోటను చీమలబాదు
వెళ్ళుతుండగా చీమలరాజు, సేనతో తెప్పను చోద్యముగాను
సవరివారము చక్కగ వినుడి, పెక్కునుక్కువతో చక్కనిసరిచే
జక్కి రాజు మోహంబడియూ, అభ్యంగనము అమరగ చేసె
కళ్ళూడడు కరుణయు లేదు, చత్తుమొ ? పుత్తుమొ ? కడలేరుదుమొ ?
కోడు వదలి ఈకొననే రండి”

అవిధంగా చీమలరాజు పరివారాన్ని నడిపించుతూ వెళ్ళిపోయాడు. రాజుకు చీమల
భావ తెలుసు. తెలిసినా శ్రైక్తు దాసుడే. మరిన్ని ఒకచీమోతు ఒకమేకను
ఒకకోరిక కోరింది. ఆమేక అందిగదా - వదినిల్వలబావిలో వచ్చనిపూరి ఉన్నది,
అది తెస్తే కోరిక చెల్లిస్తానని. అప్పుడు చీమో తుంటుంది.

“పూరికి బోయి చావగనేలా, భువిలో పాగిణము ఒడలిని ఉంటే
బలుసుకూర దివి బ్రతుకగవచ్చు, శిరస్సుపైని శిగ ఉంటేను
వట్టెనుపువ్వులు చుట్టగవచ్చు, వెర్రివాడు రారాజు గతుకను
భార్యమాటలకు భ్రమసి రాజు, అర్థం పాగిణం అలిగి నిచ్చె”

అంటూ రాజును ఈనడిస్తుంది. దశరథుడి కిమాటలు తెలిసినా లాభం
లేకపోయింది.

సీతమ్మ ఒకవాడు రామునిపై అలిగింది. అలిగి కోవగృహములో వదుక్కొంది. రోజులు గడచిపోతున్నవి. మానములు గడచిపోతున్నవి. అలక తీర్చేవా రెవరూ దొరకడం లేదు. పెంపుడుచిలకను రాముడు సీతదగ్గరికి రాముకారం వంపుతాడు. వంపుకూ అంటున్నాడు

“చిలకరో ఓచిలక మారానుచిలక, ఎర్రనిముక్కుకు తెండి పొడిగిస్తు
వచ్చనిరక్కలకు వయిడి పూయిస్తు, నీవు పోయెడితోవ నెలగవేయింతు
నెలగ దిని చెయికడగ చెలమ తీయింతు, నీరుకాగి నిలుచుండ నిమ్మవేయింతు
అలసిపోయి కూర్చుండ అరుగు వేయింతు”

ఇవన్నీచేస్తాను సీతఅలక తీర్చుచుని వంపుతాడు. చిలక వెడుతుంది. చిలకను చూచి సీత వడరకీ, పోవే, లేకుంటే తల వగలగొడతానని చెదిరిస్తుంది. ఇటువది చిలక పారిపోతుంది. చివరకు ఎలాగైతేనేమి చిలకే అలకతీర్చింది. లక్ష్మన్ననెలకా దొడ చిలక సీతదగ్గరికి తెల్లి ఆయెను విసబడేటట్టు “అరు నెలలబట్టి సీత అలిగి కూర్చుం దడంవల్ల రాముని వ్యవస్థ తప్పింది పాపం” అంటుంది. ఆమూల వివగానే సీత ఇటుం వది దిగ్గన లేచి రాముడిదగ్గరికి వరుగెత్తుకు వెడుతుంది.

శ్రీరాముడు హనుమంతుణ్ణి సీతదగ్గరికి వంపుకూ ఆనవా ట్టెన్నో చెప్తుతున్నాడు. ఈపాటలో చెప్పినఆనవాళ్ళు చాలామట్టుకు మూలములో లేనివి. అందులో ఒక ఆనవాలు వివండి:

మరిఒక ఆనవాలు కలదునుమ హనుమా, మరువక చెప్తూమా మాసీతతోనూ
కొత్తగా కట్టిన మేడలోవలను, శ్రీరాములు సీత మాట్లాడుచుండె
నాకు పొగిడ్తుపోదు సరినాయితాక్షి, సొగటాలు ఆడుచామని సీత నడిగె
బంగారుపాచికలు వట్టుకొనివచ్చి, తిరిగి తీసుంచునిధివక్కు భారా
అస్టారదష్టోక అది భారయనుచు, సరియనుచు దుగయనుచు సారివేయచును
మూలమూలకు సీత రాము వోడించె, ఇంత యోడింతురా ఇండివరాక్షి?
సీతదొడ కోపించి శ్రీరాఘవులు, వట్టుకొన్న మునుగుపెట్టుకొని నెల
తప్పుగలమా దేవ ధరణీశ్వరూడ, అని వద్దనాభినిపాదములు యొక్కె
నప్పుకూ లేచెనే నారాయణుండు, యిది ఒక ఆనవాలనిచెప్ప హనుమా”

ఇక సీత అగ్నిప్రవేశం అనేపాట ఎత్తుగడ పరిశీలించండి :

“సీతాంగనయేటి పరమవశిష్టకూ, చిత్రించి కట్టరే చిరవల్లకాల
అమర్చి కట్టరే అడిదంపుకాల, అవల్లకాలకు వచ్చులా తలుపు
తలుపు పీఠుగమండ బంగారుగడ్డ, కృంగారగడ్డవయి చిటిచాప బింది
సీతయు రాముండు జూడమాడంగ”

అప్పుడు నైదిలేడి వచ్చింది. దానిని సీత చూచి తెచ్చుకుంది.

“లేడివెంటి నేగ దళరభానుతుడు, పుడకలు కొడుకునూ పూరిమేయించును
అకులు కొడుకునూ గంతులేయించును, చంగునాచాటునూ చొకలిండుచును
అడవులన్నీ తిరిగి అలసటను చెంది”

చివరకు రామరాముడేత హతమయింది. ఈవిధంగా అగ్నిప్రవేశంవరకూ
రామాయణకథ నడిచింది. సీత అగ్నిప్రవేశం చెయ్యడానికి హనుమంతుడు చితి
చేర్చాడు. అడవిలో చెట్లన్నీ పీక్కువచ్చి చేద్దచితి చేర్చాడు. అదిరిమీద నయ్య
బోకాడు.

“భగభగమంటలలో పావకుడు వెలుగ, వచ్చిరే వాసులు టైడేహికడకు
రామచంద్రునిపతి లక్ష్మణునివడినె, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవచ్చు
కొసల్యకోడలా కడుబుద్ధికాలి, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవచ్చు
భూదేవికూతురా భూలోకమూత, అగ్నిగుండానికే వేంచేయవచ్చు”

అని యిట్లువాసులు పిలువగా సీతమ్మ లోలకరిమెరుపువలె వచ్చింది. ఆమెరా

కను చూచి లక్ష్మణుడు గడగడ పగిలినాడు. అతన్ని చూచి సీత అంటోంది,

“అడలకుని లక్ష్మణా జనువేల నిపుడు, మిమ్మన్నమాటలు అనుభవబయ్యె
చేసిన పాపమ్ము వండినచద్ది, కుడువక బోదయ్యె కొంకాలకుతు”

అని లక్ష్మణుణ్ణి ఊరడించి సీత వ్రతిజ్ఞచేస్తోంది వినండి ఆవశిష్టకవ్రతిజ్ఞ-

“అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, ఇంతును జలనిధులు ఇల నుండబోవు
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, నల మూడువర్షాలు కురవ వెన్నటికి
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, శ్రీరాముని గామి నేను లక్ష్మణుడ
అగ్నిజొచ్చి నేను ఓడితినయినా, భూలోకమూతనరు ఈవృధియించు”

అభిప్రాయము విని బిచ్చారాజులు హాసించిపోయారు. భూమి గడగడ వణికింది. ఆకాశ మిదిరింది. పక్షపక్షములు కంపించినవి. విష్ణుట సీతాదేవి అగ్నిగుండాని ఆకు రుగా నిలబడి,

“గుండమున ఆడురుగా నీర వలెంచి, ముమ్మారు బ్రదక్షిణంచేసి నిలుచుండె
దోసెడుముత్యాలు గుండాన బాసి, ముందు శ్రీరాములను మృదయాన దలచి
వెంటకొట్టజ న్నములు ఎత్తివా గాని, గోవిందుడే నాకు పరిగ గావలెను
పదిసేలజన్మాలు ఎత్తివా గాని, లక్ష్మణుండే నాకు మరిది గావలయు”

అవిధంగా తనకోర్కెలు చెప్పి

“అనిపల్కి అగ్నికి వందనం చేసి, కొలను పొచ్చువల్లు అగ్నిలో జొచ్చా.”
అత్తడు జరిగినవంత చూడండి

“కుప్పలనివ్వలూ కుంకము లాయె, వరిదిననివ్వలూ వన్నీరు ఆయె
చానీననివ్వలూ చందనం బాయె, మండేటినివ్వలూ వడగల్లు ఆయె
చిలకలూ కోవిలలు పాంసలూ గుమిగ, సీతకు తోడుగా కొలనానుముండె”
ఇదేమిచోద్యమని లక్ష్మణుడు రామునితో వసగా రాముడి కింకా నవ్వుకం కలగక
అంటున్నాడు,

“ఆడవారికి గలవు అగ్నిమంత్రములు, అలిగేరు తుడిచేరు ముగ్గుపెట్టేరు
మండేటిమంటలకు మారుమనలేరు”

అనిఅంటే అగ్నిమాతృత్వికే కోపంవచ్చింది. భూదేవికి కోపంవచ్చింది. సీతకు ఏల
కుంటే లోకాలు నశించిపోత వన్నారు. ఆకాశవాణి కూడా వలికింది. రామునిసం
దేహం కిరింది. అక్కడ

“దుందుభులమోగమకుంబులుడుపాడె,రంభ ఊర్వసులభుడువాల్మీయులుచేసె
పుష్పవన్దము కురిసె వృథినిపై నవును, సీతను భూదేవి కీర్తులుగ ఎత్తి
శ్రీరాములొడలపై సీతనే ఉంచె.”

రామాయణానికి సంబంధించినగాధ లెన్నోపాటలుగా ఉన్నవి. అందు కొన్ని
పాటలే యిందు మధ్యచూపించాను. అచ్చుపక్షని కొన్నిమాటల్తో ఉన్నవి. అచ్చు
వదనిని అనేకమున్నవి. అచ్చుపక్ష ఒకపాటనుండి ఒకవిషయమును చెప్పి రామా

యథాగాధలు కట్టిపెట్టుకొను. ఆ పాటచేరు లక్ష్మణదేవరసప్త్య. శత్రునిజయము
అయినవెడక శ్రీరాముడు సోదరులతో, బంధువులతో, సామంతులతో, సేవ
లతో కొలువుదీరి ఉన్నాడు. లక్ష్మణునకు బద్ధకం వచ్చింది. కునుకు వచ్చింది.
సభలో ఆతడు నవ్వాడు. అనప్త్య అందరూ చూచారు. ఎవరినుట్టుకువారు కను
చూచి లక్ష్మణుడు నవ్వాడని అనుకొన్నారు. బాలారికెన్నను కలమిద ధరించి
వాని కాళ్ళు వత్సకున్నాడని శివు డనుకొన్నాడు. దశకంఠునింట నుంటివని
కాళ్ళు యీనప్త్య అని సీత అనుకొన్నది. రాముడి కోరిందచ్చి భగ్గంటిని కల
వరకబోయాడు. లక్ష్మణుడు వత్సకుకారణం చెప్పాడు: అడవులలో రామునితో పాటు
సంచారం చేసేటప్పుడు లక్ష్మణస్వయీ నిద్రాడేది దర్శనమిచ్చింది. “నేను రానుసేవ
చేయవలసి ఉన్నది. ఇప్పుడు నన్ను అవహించకు. వాభార్య ఊర్చిత పురములో
ఉన్నది. ఆవిడను పూర్తిగా సీత అవహించు నన్ను వదిలిపెట్టు. వనవాసమైనతర
వాక ఆవహించువుగానిలే నన్ను” అన్నాడు. నిద్రాడేది వత్సకొంది. వనవాస
మైనది. ఇంటికి అందరూ వచ్చారు. రాముడు సభల్లో ఉన్నాడు. ఇప్పుడు నిద్రాడేది
లక్ష్మణున్ని సభలో వట్టకొంది. జరిగినసంగతి జ్ఞానకంచేసుకొని లక్ష్మణుడు నవ్వాడు.
రాము డీనమాచారం విని శాంతించాడు. చెప్పుదలచుకొన్నవిషయం ఏమిటి అంటే
బంధువులతో, మిత్రులతో, కరివారముతో రాముడు విందునాగించడలచాడు.
అరవై కూరలూ, వచ్చయ్యూ, పిండివంటలూ సమస్తమూ వడ్డించారు. అంతాభోజ
నానికి కూర్చున్నారు. కాని ఒకపూరపాటు వచ్చింది. మొదటనుంచి చివరవరకూ
హనుమంతుడు వడ్డకవ్వమూ, చేసినసేవా యింతో అంతో కాదు. ఇంట్లో ఏమికావ
లసినా హనుమంతుడుడే యివ్వాలి. ఎవరికి ఏవ ర్రమానం లేనుకుపోవలసివచ్చినా
హనుమంతుడే లేనుకుపోవాలి. ఏచాటిచేయవలసివచ్చినా హనుమంతుడే చేయాలి,
ఇటువంటిహనుమంతుణ్ణి అదివము వంత్రితోకవాని! పీలవడం మరిచారు. మిగిలినకథ
కాస్యరసముతోషిస్తూ కది చెప్పుతున్నాడు విసండి.

“అనాడు లంకలో ముచ్చటాలన్నీ, చెక్కకొనుచు వారు భుజియింపుచుండి)
అనాడు రావణునిముచ్చటా లన్నీ, చెక్కకొనుచు వారు భుజియింపుచుండి)
అప్పుడూ హనుమను మరది ఉండిరి, పులుతువులుకూమని వచ్చె హనుమూను,
ఇంటివాడవుగనుక ఊరుకుంటిని, పోవున కూర్చొల్లు ఉత్తమాపురుష,
సీత్రుడ గాగా సీత చెచ్చుకొని, అయ్యోధ్య కట్టుము ఏలగలిగితిని

నిపుండగాగదా తమ్యులవంత్రి, భుజియింకగలిగిని హనుమన్ను వినును
పొత్తునా కూర్చొమ్మి ఉత్తమాపురుషుడు.”

హనుమంతుడికి కోపంవచ్చింది. సర్దిచెప్పితేమాత్రం కోపం తీరుతుండా. రామ
భక్తిలో కోపం రాకూడదు. కోపం తీర్చుకోవాలి. మానవజన్మ ఎత్తితింటే కోపం
ఎలాగతీర్చుకొనేవాడో. ఎత్తింది కోరిక వ్యగ్రవక కోపం ఎల్లా తీర్చుకొన్నాడంటే-
“పొత్తునా గూర్చుండ ఉత్తముడగాను” అనిసమాధానం చెప్పి, రాముడివనసా-
దం భక్తుడు కాను అనుభవించవలెను కాబట్టి,

“సర్వేశ్వరుభోజనం తా గాగ చూచి, ముందారవల్లెమ్ము ఎత్తుకొనిపోతె
తా బోయి హనుమన్ను అవినీచెట్టెక్క, దావడకోకి ఒకముద్ద కొమ్మపై నుంచె
అందుమీద వల్లెమ్ము అంది వడవేసె”

శ్రీరాముడు లేచి వెళ్లి అవినీచెట్టు మొదట నిలబడి హనుమన్నుని బలిమూలంతు
న్నాడు,

“వృక్షమున కెదురుగా రామచంద్రులు, చెయిబాచి హనుమన్ను రమ్మనిలచె”
అప్పటికి హనుమన్ను కోపం పోయింది. రాముడు పిలుస్తే రాకుండా ఉండగలవా
అవరనుభక్తుడు కి రాముడుచెయిచాపి రమ్మంటే,

“రామచిలకావలెను చేతికయి వాగై, చేతిపై హనుమన్ను ధరణిపై దింపి
ముక్కాలహారమ్ము మెచ్చి మెడవేసె”

హారము మెడలో వడ్డంతోనే హనుమన్ను యథావ్రాతరం రాముడినోట్లో నాల్కి
నాడు.

మహాభారతానికి సంబంధించినకథలు చాలాఉన్నవి. వ్రాత ప్రమేయపాట ధర్మరాజు
జూదము. కీచకవధ ఇంకొకపాట. రెండున్నూ రసవంతముగానే ఉన్నవి. శ్రీల
వాల్మీయమున కవి భూషలవలె నున్నవి. గ్రంథవి స్తరమునకు తెరచి వాటిని చదివి
వేస్తున్నాడు.

ఇక యితరకథలగురించి కొంచెం చెబుతాను. శ్రీలసారస్వతములో సారంగధర
చరిత్రపాటలు రెండున్నవి. ఒక్కటి చాలాపెద్దది. వెంకటకవికావ్యమునకున్న పెద్దది.
రెండవది చిన్నది. రెండున్నూ వెంకటకవికావ్యానికి భిన్నముగానే ఉన్నవి. వెంకట

కవి మతములో చిత్రాంగి రోజెలది. పాటలలో చిత్రాంగి రాజరెండవభార్య. పెద్దపాటనుగురించి చెప్పడం వదిలిపెట్టి చిన్నపాటనుగురించి కొద్దిగా మనవిచేస్తాను.

శ్రీలసారస్వతములో ఒకవిశేషం ఏమిటి అంటే చెప్పవలసికొన్న విషయం చూటిగా వృద్ధయానికే తగిలేటట్లు చెప్పడమే. అందువల్లనే రసము చిలుకుతూ ఉంటుంది. అఖండకావ్యాలు చేద్దామనిగాని అర్థముచేసుకోలేని కావ్యా లల్లుదామని గాని వారు తలపెట్టరు. అందుకేనే ఆకవులు అనవసరము లగువర్ణనకు తానియ్యరు. వ్యబంధలక్షణములను ఎదుట పెట్టుకొని వరవడి దిద్దుకొనే వ్యబంధకవుల కావ్యాల కంటే సహజమై సెలయేల్లవలె వ్రాసేటట్లు చేసి ఈపాటలలోనే గుణము అతిశయముగా ఉన్నది. కొద్దిగ్రంథములను వదిలిపెట్టి కుడితసారస్వతాన్ని శ్రీలసారస్వతముతో బోల్చి నిష్పక్షపాతముగా చూస్తే శ్రీలసారస్వతమే గుణకావళ్యము కలదిగా కనబడుతుంది. సారంగధరచరిత్రపాట ఎత్తుగడ ఎంతచూటిగా ఉన్నదో వరించండి. శివుని వరవ్రసాదమున సారంగధరుడు కలిగినాడని చెప్పబోతున్నాడు కవి :

“వర్వకాలమల్లన్న భుజిడితుడలమీద, మెరిపించె జోగియాపు
పులితోలువస్త్రమ్ము పునుకగణములపేరు, చంకజోలెయి కట్టుకు
ముఖమునా వీణాధి సెందనిండ రుద్రాక్ష, తావళంబులు మెరయుగా
బంగారుకన్నెరా రత్నంపుమెట్లాది, వాయింపుచుండగాను
కన్నెరానాదముకు కిటికీలు తెరుచుకొని, రత్నాంగి సారజూతె
ఈశ్వరా నీవంటిపుత్రుని ఇచ్చుని, కంభుణ్ణి తా గోరెను
రత్నాంగి కోరిక రంజిల్లువట్లుగా, రజతాచలేకు దీప్తి”

ఈవిషయమునే వ్యబంధమర్యాదను కుడితకవి చెప్పవలసివస్తే అధమవక్తం రెండు కావ్యపాలైనా వ్రాసిఉంటాడు. ఇక కథ. సారంగధరుడు చిత్రాంగిమీదకు పాపురముకొరకై వెళ్ళాడు.

“బాలరాకలు చూచి కణితి తా నెదురుకొని, యేకనిత్యాదు లిచ్చె
అమ్మ కట్టుం చివ్వ అన్యులమా మేము, అమ్మ నీ సుతుడగాదా
ఆలితో ఉండినో అన్నమ్ము వడ్డిస్తే, ఆరగించుము అల్లుడా
అలంబునా లేదు అన్నము వాకొద్దు, అమ్మ నావక్షి నిమ్ము
అమ్మన్ననోటికి కమ్మనిశ్చలంబు, కాముడా నే వెళుదును”

సారంగధరుడు చిత్రాంగికి వశుడుగాక తప్పించుకు పోవడాడు. అప్పుడు చిత్రాంగి అంటుంది.

“కాముడా నీ వింత కఠినంబు తే న్నివి, కాంతునకు నే చెల్లుదు
కట్టిస్తు కొట్టిస్తు కాల్చిస్తు నిన్నయిన, కండలే గోయిస్తును”.

కథ అంతా ఈవిధంగా రసవంతంగా నడిపించాడు కవి. సారంగధరుడు బ్రతికి ఉన్నాడని రత్నాంగి విన్నప్పుడు తల్లిని కవి ఒక్కమాటలో ఎల్లా చిత్రించాడో!

“ఘడితాల్లు చెచ్చినా, కలుకులూ వివగానె, కణతికి పాలు గురిసె”

అసంతామాత్యుడు వ్రాసిన భోజరాశయములో కామధేనువుకథ ఉన్నది. తెలుగువాడి కన్నుడులకూ ఈకథ అభిమానకథ. అసంతామాత్యుడు గోత్రకథ విరివిగా రసవంతముగా వ్రాశాడు. శ్రీ సారస్వతములో గోవుపాట అనేపేరుగల ఈకథే అంత విరివిగా కాకున్నా రసవంతముగా వర్ణించబడ్డది. శ్రీకృష్ణుడు పాలు పీతకదాని! గోవుల్ని పేరుపేరున పిలుస్తున్నాడు. వందేత సారస్వతములో మునుచరిత్ర, కృంగారకాకుంతలము మున్నగు గ్రంథములలో తేటకుక్కలను పేర్లున్నవి. శ్రీ సారస్వతములో గోవులకు పేర్లు - శ్రీకృష్ణుడు పిలుస్తున్నాడు అలకించండి.

“వెద్దకాలపు ఆవులారా, పేరువెద్ద మందలారా
కపిలయాపు దూడలారా, కరియాపుదూడ రానె
తెల్లయాపుపీల్ల రానె, బొల్లియాపు నీవు రానె
కామధేనువ కల్పతరువా, శ్రీలక్ష్మి పేరించెవి
అన్నపూర్ణ వికారాక్షి, తెల్లమచ్చగోవు రానె
నల్లమచ్చాఆవు రానె, చిన్నిఆవుదూడ రానె”

మరిస్తే ఆవులన్నీ వచ్చినవి. వచ్చినగోవులన్నింటినీ పాలుపిడికి యింటికి వంటివేసి కామ చెట్కి వేణువూడుకొంటున్నాడు. గోవులన్నీ తేతకు పోయినవి. అవి తేత చేస్తుంటే,

“గొవ్వనాడము తెవుల బడగా, అడరుకొంటూ బెడరుకొంటూ
తేతమాని ఎదురుచూడగ, గాండుగొండు మునుకు తేగమె
తెడ్డపులి ఒక బొచ్చి నిలిచి”

నాపాలములో మీరు వచ్చి మేస్తున్నారు. పారిపోకండి అంటూ పెద్దపులి,

“దాటిపోనా బాతురేమో, పారిపోనా బాతురేమో

కురువకొమ్మల చిన్న ఆవుల, నిజపుకొమ్మల పెద్ద ఆవుల

చేరువద్దా ఆవులను, కోట్లకొద్దిగ తిన్న దావను”

అనివాటితో చెప్పి భయపెడుతుంది. మిగిలిన ఆవులను పెంటబెట్టుకొని ముసలి ఆవు ముడుము వచ్చి పెద్దపులితో చెప్పతుంది,

“ఒక్కమనవి చిత్తగించు మూడుదినములకింద నేను

కవలదూడల కన్న దావను, నన్ను పెంచినదాత లెల్లా

పాలు పిడుకక యిందగాను, రెండుదూడల పెంచుచుంటిని

వాదురాకకు దూడలెల్లా, ఎదురుచూచును తెంగతోను

కలవుయచ్చిన పాలు యిచ్చి, మర్చివచ్చి నీదుయాకలి

తీర్తు ననుచు బల్కగాను ”

ఎన్నో ఒట్టు పెట్టుకొన్న మీదట పెద్దపులి “జాలిగలిగి” పెల్లి రమ్మంది, ఆవు దూడల దగ్గరికి వచ్చి పాలిచ్చి బుద్ధులు చెప్పతోంది.

“బుద్ధిగలిగి మసలుచుండుడి, వచ్చిచేతులో మేయబోకా

కాపుచేతిలో చిక్కబోకా, పొడలచాటున మేయబోకా

పులులనోటి కందబోకా, ఇండ్లలోనా తిరుగబోకా”

కడుపునిండా కపపుతిని దొడ్లో నిద్రిస్తోందని చెప్పింది. పిమ్మట మందలో ఆవుల్ని పిలిచి వాటికి తనదూడల్ని ఆపుచెప్పతోంది.

“చేరిందేని మీనాక్కి, అదిలక్ష్మీ అన్నపూర్ణా

కామధేహు కల్పకరువా, చేరువద్దా గోవులారా

వాదుకొడుగుల మీరు జూచి, ముందుకొచ్చిన పొడువబోకా

తెనుక కొచ్చిన తన్నబోకా, మందతేర్పుక బుద్ధి గరవుడి”

అని తాను పెద్దపులిదగ్గరికి తెడుతుంది. దానిని గట్టిగా పిలుస్తుంది. పులి గోవును ముచ్చుకొని వదిలిపెడుతుంది.

క్రిందపాఠస్వరములో త్రోధానస్థాన మాక్రిమిందే చిల్లరిపాట లనేక మున్నవి - మంగళపాఠకులు, మేలుకొలుపులు, కోలాటంపాటలు, గొచ్చిపాటలు, పాటవేట

వచాలు, విసురురాతివచాలు, మువ్వగోపాలవచాలు, దంపుళ్ళపాటలు, తున్నెడ
వచాలు, పిల్లలనాడించేపాటలు మొదలైనవి.

ఈవ్యాసములో ఎత్తుకోని పెద్దపాటలుకూడా చాలా ఉన్నవి. తులసీమాహాత్మ్య
మనే తులాభారము, ఉర్విశనిద్ర, త్రికృష్ణునిచట్టాలు, వంశపాట, వేదాంతకుచ్చెల
కథ, లక్ష్మణమూర్త్య, లంకాయాగము, సీతనురటి, సవతులకయ్యము (వంశాగ్నుల
అదినారాయణశాస్త్రుగారు గంగాగోపంబాద మనేపాటమీద మంచివ్యాసము
చాసిన క్రికటిందితన్నారు) పారిజాతవల్లవి, తుచేలోపాఖ్యానము, చెంచీరపాట,
కాంతగోవిందవామములు, గోపికలజలకీడలు, గుహభరతుల అగ్నిభ్రేతకం మొద
లైనవిన్న ఉన్నవి. ఏలూరిలో నందిరాజు చలవతిరావుగారు, కాకినాడలో మంగు
మొకటరంగనాథరావుగారు చాలాపాటల నుద్ధరించి అచ్చువేశారు. ఇప్పుడక్క-
డక్కడ కొద్దిమంది అచ్చువేస్తున్నారు. అచ్చువడసి చాలా ఉన్నవి. విచ్చగాళ్ళ
సోళ్ళలో ఎన్నో ఇంకా అడుతున్నవి. మనకెల్లలసోళ్ళలో కొన్ని అడుతున్నవి.
ఏటి నుద్ధరించవలసిఉన్నది. శ్రీలసారస్వతానికి ప్రాముఖ్యము రావలసిఉన్నది.
దీనితోపాటు బాలురసారస్వతానికి, పామరులసారస్వతానికికూడా ప్రాముఖ్యము
రావలసిఉన్నది. ఇప్పటికపులచరిత్రలూ వాఙ్మయచరిత్రలూ సంపూర్ణముకావు.
అంధోదేశములో పుట్టి పెరిగి వ్రచారములోనున్న వ్రశిసారస్వతకాళికూ కపుల
చరిత్రలో స్థానమున్నప్పుడే అది సంపూర్ణ మనిపించుకుంటుంది. లేనినాడు కాదు.
శ్రీలసారస్వతములో భాష జీవచ్ఛావ. అందరికీ తెలిసేది. హృదయానికి గుచ్చు
కొనేది. సహజము కాలటి నుండరమైనది. వ్యాకరణాని కిది బాగుపాడు. ఇదే
వ్యాకరణాన్ని బానిసగా చేసుకోకలదు.

ఇందలిభండస్థైర్యేయగతులుగా ఉంటుంది. వడకవిత్వమని తిట్టవారు తిట్టుకో
వచ్చు. వద్యముగాని పాటగాని ఒక సాధనమే అవుతుంది. నిర్లప్తముగా వద్యము
చెప్పినంతమాత్రాన కవిత్వ మూడినదను. దుష్టముగా పాట వ్రాసిన ట్లాహించినం
తమాత్రానకవిత్వముకొలువదను. స్వారస్యము పోదు. ఈపాట లెక్కువగా ద్విపద
వలె నుంటుంది. పాస ఉంటే ఉండ వచ్చు. యితలువద్దచోట వడతది. గణము
లలో ఒక్కొక్క మార్చి తగ్గవచ్చు పొచ్చవచ్చు, భంధస్థుకు గాని వ్యాకరణ

నిశాని కవి బాసకాడు. వీటిని వెనక్కి నెట్టివేసి కవి తనభావాన్ని హృదయాన్ని దూసుకుపోయేటట్లు వదులుతాడు.

మనదేశములో కళవలెనే కావ్యమున్నూ నిత్యజీవితాన్ని ఆక్రమించి అలముకొంది. కట్టు, బొట్టు, కాట్టు గుమ్మము, గోడ, పీట, ఆరుగు, ఇంటికప్పు, పాత్రలు, ఆభరణాలు. అంతటా కళ బ్రనేశించింది. కూలివనికీ, కడవలాగుటకు, బంపుగ్గకు, పిండి విసరచాలకు, అటలకు, అన్నిటికీ కవిత్వ మూత ఇస్తోంది. పండితసారస్వతానికీ నిగ్రతకీ వనాన్ని అలముకొనేకత్తి లేదు. బ్రహ్మసారస్వతాని కుష్మట్టు కన్ను తెరిచి చూచేవారికీ పుష్పము. ఇట్టిసారస్వతాన్ని నిరసించేవండితులు చిన్నప్పుడు తల్లులపాటలకు త్తులకరించినవారే నుమిడి. రాజావలంబనంవల్లనే పండితసారస్వతం వృద్ధిచెందింది. బ్రహ్మసారస్వతము బ్రహ్మవలంబనంవల్ల వృద్ధిచెందక తప్పదు.

ఆచార్య భారతిలో చిన్న పిల్లలపాటలూ కథలూ వేశారు. ఈవిధముగానైనా ఇవి ఉద్ధరించబడుతున్నవని సంతోషిస్తూంటే ఏకారణంవల్లనే వారు వాటిని బ్రకటించడం విరమించుకొన్నారు. భారతవంటి చరిత్రకలోనే ప్రాచీనపదములకూ కథలకూ చోటులేకుండా పోయిందిగదా అని విచారించవలసిఉన్నది.

ఇక చిల్లరపాటలనుగురించి కొద్దిగా వ్యాసీ విరమిస్తున్నాను.

మేలుకొలుపులు జోలపాటలకువలెనే హృదయమును హరించకత్తిగలవి.

“బంగారు చెంబుతో వన్నీరు కట్టుకొని, వగిరి రుక్మిణి వచ్చి మేలుకో”

ఈవిధముగా ఆప్తమహిమలూ ఉపచారము చెయ్యవచ్చారు మేలుకొన్నుని కృష్ణుని పిలుస్తున్నారు.

కేకవ యని నిన్ను వాసిగ భక్తులు, వర్ణింపుచున్నారు లేరా

వాసవపండిత వసుదేవపండన, చైతన్యపురవాస లేరా

కృష్ణా తెల్లవారవచ్చెను”.

ఇంకొరకం-జీవుణ్ణి ఉద్దేశించి వేదాంతభరంగా చెప్పినమేలుకొలుపు:

“మేలుకొనవే రాజహంసా, మేలుకొను నైకవ్యమా

మేలుకొనవే కుద్ధునిలయా, మేలుకొగడవే, శివా మేలుకో.

కృంగారవరంగా శ్రీకృష్ణునిగూర్చి,

“తెల్లవారవచ్చు తెలియక నాసాదు, మర్నీ వరున్నావు లేరా
నేనునాదము విని వేగ వరుగిడివ న్ని, వేళాకోళామల లేరా”

పాదువేటవదాలు రాయలసీమలో నేడు ప్రచారముతో ఉన్నవి. ఆయూరిజీవాల
యములో స్వామి ఏటి కొకమూరి వేటకు వెళ్లుతాడు. వేటనుండి తిరిగివచ్చాక చేని
తలుపు తియ్యదు. వారిద్దరికీ వాదం జరుగుతుంది. ఈవాదమే పాటలుగా పాడతారు.
తలుపులదగ్గరపాటలు యివిగో.

“శ్రీతరుణిగో నే శ్రీరఘురాముడ, తేరి కవాటము దీయవే”
అని రాముడంటే సీత అంటోంది.

“ఘృతిగ శ్రీరఘురాముడ నైతే, కోతుల తేరగడోయి
ఘనసేతువు గూర్చగడోయి”

అని హాస్యముచేస్తుంది.

మర్నీ

“క్షీరాభిరసయగో శ్రీలక్ష్మి వాళిలి, తియ్యవె సీతాచేవి తియ్యవే”
అని రాముడు తలుపు తియ్యమంటే

“వాళిట నిలచుండి వాళిలి తట్టుచు, వాడించేవు నీవే లేదు రామా”
అని అడుగుతుంది.

మత్స్యవతారదను నే నంటే మడుగులో ఉండక యిక్కడి కందుకువచ్చా
వంటుంది. ఈవిధముగా వది అవతారములవేళ్ళు చెప్పితే వదింటినీ ఆక్షేపిస్తుంది.
చివరకు నావేరు రాముడంటే తలుపు తీస్తుంది.

విసరురాతివదాలు - పెద్దతిరగళ్ళలో జొన్నలుబోసి ఇద్దరు శ్రీలు విసరుతూ
పాటలు పాడుతారు. తిరగలికిందరాతిపాడ వయిరాయి తిరిగేటవ్వడు కట్టము వుడు
తుంది. దాన్ని తుగ్గిగావేసుకొని ఈపాటలు పాడతారు. కర్ణూలుజిల్లా నందికొట్టూరు
కాలాకాలో ఈపాటలు నేను విన్నాను. పాటలలో స్వారస్య మంతగా లేకున్నా
విసరురాతికట్టముతో తుగ్గిలిగి ఇద్దరుశ్రీలు మధురకంఠములతో పాడివచ్చును
మూలీయు తోగ్రవనుబోయేమనిషి నిలిచి వివరమానడు. మచ్చు! ఒకవదంచూడండి.

“ఈయూరికుమ్మరీయిల్లు నే నెరగ, చెయ్యాలి కుమ్మరీ గజ్జెల కడవ
గజ్జెలకడవా! ఏకావిన్ద్య, వేరైవ ‘యిసుకాల’ పెడకానిన్ద్య

బుడుగుబుడుగున ముంచి మోకాట పెట్టి, అక్కడిక్కడ చూచి కట్టపై చూచి కట్టమీద పొయ్యిది ఎవరన్న విూరు, కట్టమీద పొయ్యిది గాళ్లపైట్టి నే నొచ్చి తడవాడె కడ తెల్లవయ్యా, కడవచేరు పంచేరు నీచేరు ఏమి కడవచేరు గంగన్న నాచేరు సీత, అయిబోయె గౌరన్న అయిబోయెనన్న ఏదైనగిరిమీద ఆడి రావమ్మా, మాబోన్న లయిబోయె మేము పోతాము ముళ్ళొచ్చి నీపాట ఎల్ల పాడేము."

కోలాటంపాటలూ గొట్టిపాటలూ ఆనాటి కానాడు అదరణలేక నీరసమన్నవి. శ్రీకృష్ణలీలలూ రామకథా కోలాటంపాటలుగా పాడతారు. రెడ్లెరికితం మీద రక రెవ్వులో "తెంగాలు భోతుడాన్ను" అంటూ బొమ్మలతోకూడా వ్యాసము వద్దది. ఇట్టివాళ్ళులు తెంగాలుకేకాదు భారతదేశాని కంటికి సమానమే. మనలో కోలాటమువ్వుడు వృత్త్య ముంటుంది. పూర్వము పిన్నలూ పెద్దలూ ఈవిసోదములో పాల్గొనేవారనుకొంటాను. ఇప్పుడు పిన్నలుమాత్రమే పాల్గొంటున్నారు. పురుషులూ స్త్రీలూ పిన్నలూ పెద్దలూ పూర్వకాలముందువలె ఆటలూ పాటలూ తండుగు లికి వచ్చాలి! ఏభుల్లో ఆడుతూ పాడుతూ మళ్ళీ ఎవ్వుడు వినోదిస్తారో! స్త్రీలుగాని పురుషులుగానీ కొంతవయస్సు రావడంతోనే ఆటలూ పాటలూ కట్టిపెట్టుతున్నారు. చదువుకొన్న వారుమార్గము కిందిత్తు దొరలఆట లాడుతున్నారు. మనఆటలూ పాటలూ అడుగంటుతున్నాయి.

"చిన్నినిన్నికి ఎన్నో ఏడు, తెంగలగారికి ఎన్నో ఏడు

తాడిమీడికి ఎన్నో ఏడు, తామరసముగల్గూ"

అంటానున్నా,

"చివచివదొంతులో చిటరిదొంతులో, లక్కామేడలో లవంగముగ్గలో

చిన్ని మీ కేటివారే, చిలకా మీ కేటివారే

తాయీ మీకేటివారే, తామరముగల్గూ తామరముగల్గూ"

అంటానున్నా బాలికలు అడేఆటలు ఒకమోస్తరు నాట్యమే, కోలాటంవలెనే.

ఈనాట్యకళమికూడా సారస్వతముతో ఉద్ధరించవలసిఉంటుంది.

గుణరాకుండకములో గర్భవృత్తమని స్త్రీలు వృత్తముచేస్తారుట. ఒకమారు ఈ "గర్భవాన్ను"మీద వైకరికలోనే ఒకవ్యాసము బొమ్మలతో వడింది. గొట్టిపాటలు పాడేటప్పుడు స్త్రీలు చేసేవృత్తము గర్భవృత్తమే. "గర్భ" అనేవడము "గొట్టి"అ

యినదని అనుకొంటాను. సంగ్రాంతినెలలంతా గొప్పపీడకలు చేసుకొని పాయంకా
లం దీపాలుపెట్టి గొప్పపాటలు పాడుతూ స్త్రీలూ బాలికలూ నృత్యముచేస్తారు.

“నువ్వీ గొప్పయ్యా, మొగలిపు వ్వంటి
మొగుణ్ణి యియ్యానే, చామంతిపు వ్వంటి
చెల్లెలి నియ్యానే, కామరపు వ్వంటి
తమ్ముణ్ణియ్యానే, కవనకం దంటి
బాలుణ్ణియ్యానే, . . ఇత్యాది.

ఈగొప్పపాటలు అనేకవిధాలుగా ఉన్నవి.

స్త్రీలసారస్వతములో మంగళారతుల కున్న ప్రాముఖ్యమూ బ్రాహ్మరమూ ఇకదే
నికీ లేదు. సమస్తకుళకార్యములకూ ఇవి అవసరముకాబట్టి సమస్తదేవతలకూ అనేక
వరసలలో మంగళహారతులు రచించియున్నారు కవులు. ఇతర భాషలలోనిమంగ
ళారతులుకూడా తెనుగులో బ్రాహ్మరములో ఉన్నవి. ముఖ్యముగా సంస్కృతభాషకు
రచించినవి.

“రామచంద్రాయ జనకరాజబామనోహరాయ
మామకాభీష్టదాయ మహితమంగళమ్” ఇత్యాది.

ఒకమంగళహారతితో ఈవ్యాసము ముగిస్తున్నాడు. పాఠ్యతి సరస్వజ్ఞి చూడబో
తోంది. ఎక్కడికీ వెళుతున్నావని చెలికత్తె లడుగుతారు. పాఠ్యతి సమాధానం
చెప్పవలసింది.

ఘల్లుఘల్లున పాడగజ్జె లండెలు మోయి, కలహంసనడకల కలి! యెక్కడికీ

జడలోను గంగను ధరియించుకున్నట్టి, జగము లేలేసాంబకీపునిసన్నిధికి

మంగళం మంగళం;

తళతళమను తన్న తాటంకములు పెరయ వసిడికుండలములకడలి యెక్కడికీ,

కరియోగచర్యము కటిభారుడైపట్టి గురుడైవ శంభుకంకరుని సన్నిధికి,

మంగళం మంగళం;

చెంపిచీరలకొంగులు జారంగ, రంగై నవవహూహనాంగి యెక్కడికీ

పులితోలు వస్త్రాలు భూతి ధరియించివ, బ్రహ్మాండ మేలుజగదీశుసన్నిధికి

మంగళం మంగళం.

ప్రాకృతభాషాచరిత్రము

వేదాల తిరువెంగళాచార్యులు

లోకమున బుద్ధించినవక్రీతిమానవుకూ దనతోడిమానవునితో సంబంధమునకై వ్రాయుకొనుట సహజము. అట్లుసంబంధమును కల్పేసాధనము లన్నిటిలోనూ ఉత్తమమును మలభమును సహజమునునైనది భాష. ఇది మానవులలోమూర్తిమేళాకమృగములు, పక్షులు, వీటిలోగూడ గవ్వడుచున్నది. చెట్టలుగూడ గొంతసహజము లగుసాధనములేకాని అవి యొకరికొకరు కనబడుచున్నపుడే తాత్కాలికముగానే వక్రీత్యములగువానివిషయముననే తివరయోగించును. భాషసంగతి అట్లుకాదు. కనుకనే ఇది సకలమానవులకున్న సహజముగా నేర్పడి విస్తరించి మారుపుల నొందుచున్నది.

ఈతిరున నార్యజాతిలో మొట్టమొదట బుట్టినది ప్రాకృతము. ఇప్పుడు మనము చూచుచున్న ప్రాకృతము చాలతరువాత నేర్పడినది. మొదటిప్రాకృతము పుట్టిన నాటికి వేదములుకూడ ఇంకా పుట్టియుండలేదు. అప్పటిసంఘపుసామాన్యవ్యవహారమునందున్న భాషయే నైదిక భాషకును, ఇరెనియక, గ్రీకు, లాటిక, మొదలగు భాషలకున్న మూలమైనది. ఆ భాష మాటాడువారిలోని కొంతమంది అందు శుద్ధముగా, అనగా సంఘమునం దెక్కువగా బ్రసీద్ధములగువదములనేర్పియే వేదమంత్రములు రచించిరి. సంఘమునందు శిష్టులగువారు మాటాడునవియు, సంఘములో నెక్కువగా వ్యవహారవ్యాప్తి నొందినవియు నగువదములే వేదములం దెక్కువగా వాడబడినవి. అప్పటివసామాన్యవ్యవహారమునందు ప్రాకృతమే నిలదియుండినది. ఈవిషయమే "హేలయో, హేలయో" ఇతి! అనునైదికగ్నింధభాగమువలన మనకు జ్ఞాధనమను. అచ్చటి విషయ మిది: 'అనురులు' అనునొక తెగవారు "హే అరయో" అనివలుకవలసియున్నచోట "హేఽలయో" అనిరట. అనగా "హే అరయో" అని విసంధిగాను, 'రేఫతోను నుండవలసినదానికీ, "హేఽలయో" ససంధిగాను, లకారముతోనూ ఉచ్చరించినట్లుమాట. అందుచే వారు కరాళితులైరట." ఇందువలన మనకు తెలియవచ్చువిషయ మిది. శిష్టులైనవారు సరిగా భాష నుచ్చ

రిస్తూఉండిరినియు సామాన్యులుమాత్రము భాష వశభావిధముగా నుచ్చరిస్తూ ఉండే వారనియు అవ్యవహార నివృత్తి * ప్రాకృతమువంటి వ్యావహారికభాషయే యొకటి యున్నదనియు మనము స్పష్టముగా గ్రహించవచ్చును. అపుడు సామాన్యులు మాటాడునది ప్రాకృతమేకదా! దానిని అప్పటికిప్పులభాషకును నెక్కుదంతరము లేదు. ఈవదంతరమే. “పేఅరయ్య” అనుదానిని “పేలయ్య” అనుదానిని నెక్కుడుభేదము లేదుకదా! ఇప్పటిసంస్కృతప్రాకృతములకు అనగా కిష్ట భాషకును సామాన్య వ్యావహారికభాషకును గలయంతరము వేదోద్భవకాలపుభాషలకు లేదనుటచే యింత చెప్పిరిను.

ఇహోక్త-టాక ఇంకోసంగతికూడా అప్పటికిప్పుకిష్టభాషల కెక్కువంతరము లేనట్లు తెలియజేస్తుంది.

అంజనేయుడు లంకలో సీతతో మొదట మాటాడదలచినపుడు “వాచం చోదా హరిష్యామి మానుషీ మివా సంస్కృతం” అనినా. “మానుషీ” అనడంలోగల భాష మిది. “తాను వాసరుడగుటయు, ఇక్కడివా రందరు రాక్షసులగుటయు కారణంగా మనుష్యులారినైన సీతాదేవికి వచ్చుకం కలిగేటందుకుగాను మనుష్యులు మాటాడుకొనే గైర్వాణిని మాటాడుతాను” అని. “సంస్కృతం” అంటే “గైర్వాణి” అనే వ్యాఖ్యాతలుకూడా రాశారు. అంటే ఇది జనసామాన్యము మాటాడుకొనే ప్రాకృతగైర్వాణియనే యర్థము గ్రహించా లిక్కడ; లేక పోతే ముందు గ్రంథము కుసురదు. ఏమంటే వెంటనే “యది వాచం వ్రీదా స్యామి ద్విజాతిరీవ సంస్కృతం రావణ మువ్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి” అని, “అవశ్యమేవ వక్ష్యం మానుషం వాక్య మ్భద్రవత్” అనిఅంటాడతడే. సంస్కృతమును అంటే గైర్వాణిని ద్విజాతివలె అనగా బ్రాహ్మణీయతలె వ్రీదాస్యామి-అధికిముగా వ్యవహరిస్తే - అనగా చక్కగా సంస్కారము క్రమైవభాషను బ్రాహ్మణుడు మాటాడినట్లు నేనుకూడా మాటాడితే సీతకు అనుమానం కలిగి

* అకాలమున బాధకరతాభాషకు “ప్రాకృతము” అనుపేరు కాని, జనసామాన్యమునకు “ప్రాకృతము” అనుపేరుకాని లేదు. ఈరెండు పేరులను చాలతరువారే బ్రాహ్మణాదివర్ణవ్యత్య భృష్టమై వర్ణాధిక్యము లేర్పడినతరువాత వచ్చినవి. కావున నిచట “ప్రాకృతము” అనుపదమును కొంత బాధకరమని వర్ణమున గ్రహించకలయును. అనగా “జనసామాన్యపుభాష” యని యర్థము చెప్పకొనకలెను.

భయపడుతుంది. ఏమని అనుమానం? “వానరుడి! ఇంతసాపుగా ప్రశ్నసంస్కృతం (గైర్వాణి) మాటాడడం కుమరడు. కాబట్టి బ్రాహ్మదైవరావణుడే ఈయనతో వచ్చి నాతో మాటాడుతూంజాలి” అని. “ప్రదాస్యామి” అనేచోట బ్రోక్ష మే మిటో తెలుసునా? సంస్కారాధిక్యమే. ఊళ్లోకంలో “సంస్కృతం” అనేదాని! ‘సంస్కరింపబడినది’ అనేఅర్థమే చెప్పకోవాలి. అట్లా కాకుండా తెనుకటిళ్లోకంలో మల్లె “గైర్వాణి” అని అర్థంచెప్పకూడదు. ఏమంటే “ద్విజాతివలె సంస్కృతమైన మాటను మాటాడితే” అనడంలో ‘సంస్కరింపబడినది’ అనే అర్థమే ఉదితంకాని గైర్వాణి అనేది కాదుకదా! అది అందరి! సామాన్యమేగా! బ్రాహ్మడివలె ననడంలో గలవిశేష మేముం దత్తుడు? ఇంతకాకుండా “గైర్వాణి” అనే అర్థాని! ముందు చెప్పిన “అవశ్యమేవ వక్రవ్యం మానుషం జ్యో మర్థవత్” అనేది అడ్డుతుంది. మానుషసామాన్యభావ గైర్వాణి కాబట్టి దానిని మాటాడితే రావణుడనే అనుమానం సీత తెల్లపోతుంది? పోదు. తెనుకటిళ్లోకంలో గైర్వాణిని మాటాడితే సీతాదేవికి రావణుడనే అనుమానం కలుగుతుం దనిచెప్పి ఇప్పుడు మళ్ళీ గైర్వాణిని మాటాడుకావనడంలో పూర్వోత్తర విరోధం రాలేదా? మానుషభావ గైర్వాణినని “వాచం చోదాహరణ్యమి మానుషీ మహా సంస్కృతం” అనేచోట స్పష్టంగా చెప్పి ఉన్నాడు. కాబట్టి పైళ్ళోకాలకన్నటి భావం ఇట్లాచేయాలి. “నేను సీతతో మాటాడటపుడు మనుష్యులు వాడుకచేసే గైర్వాణినే (సామాన్యభావ విసప్రకృతగైర్వాణినే) మాటాడుతాను. అట్లా కాకుండా ద్విజాతివలె - బ్రాహ్మడిమల్లె సంస్కరింపబడినభావ ముక యోగిస్తే (వానరవ్య విశేషేణ కథంస్యా దళిభాషణం) “ఈవానర మింతచక్కగా బ్రాహ్మలు మాటాడటంతరితుడంగా సంస్కృతం భాషను మాటాడడం అసంభవం కాబట్టి రావణుడే నాతో సల్లాపసాఖ్యంకోసం ఈవేషంతో ఇట్లా వచ్చివుండాని” అని అనుమానించి సీత భీతిల్లుతుంది, కనుక మనుష్యసామాన్యం వాడుకచేసే గైర్వాణినే (ప్రకృతగైర్వాణినే) నేను మాటాడుతాను.” అని ఇట్లా అర్థంచేసుకుంటేనే తర్వాత హనుమంతుడు దూతలను నిందించే బ్రోక్షణంకూడా సరిపోతుంది. అంటే “నేను (అంజనేయులు) బాగా సంస్కృతం మాటాడగలను గదా యని మాటాడితే అపలుకుని పాడవుతుంది; సీత అపలు మాటాడనే మాటాడదు భయపడి. కందిరమృత్యులైన దూతలు తమిగొప్పుదనమునే చూచుకొంటారుకాని కార్య

సాధల్యం విషయం గమనించరు. ఇంకా వాళ్ళు చాలాతప్పులు చేస్తారు. నేనుకూడా బుడితుణ్ణనేగర్వంతో అట్లామాట్లాడితే దివలకు వని పాడుచేసి చెడ్డదూత వనిపించు కొంటాను. కాబట్టి తప్పుకుండా సీతతో మనుష్యసామాన్యభాషలోనే ప్రాకృత గైర్వాణిలోనే మాటాడడం ఉచితం. అప్పుడు రాక్షసులు అనే అనుమానంకాని రావణుడు అనే శంకకాని సీతమనసుకు గలుగదు" అనివిర్ణయిస్తాడు. అదికూడా సరిబోతుం దన్నమాట.

ముందు సీతతో మాటాడినతరువాతకూడా సీత శుభనిభాషమనుగురించి అనుమానపడలేదు. "యథాయథా సమీపం స హమామా నువసర్పతి | తథా తథా రావణం సా సీతా తం వరిశంకతే" అనగా అంజనేయుడు సీత శోకంతో వదురడం చూచి ఆమెచేరువకు ఏచార్చడానికై బోతుండెను. అతడు దగ్గరకు వస్తూన్నతీరు చూచి సీతకు "రావణు డేమో" అని ఫండేహము కలిగెను. అంతేకాని భాషావిషయంలో హమామంతుణ్ణి శంకించినట్లు లేదు.

నిజంగా అంజనేయుడు సంస్కరింపబడినభాషనే మాటాడిఉంటే అత డూహించినట్లు సీత తప్పుకుండా అనుమానంపడనేవచ్చేది. కనుక మనుష్యసామాన్యం మాటాడే గైర్వాణిలోనే సీతతో అంజనేయుడు మాటాడాడని పుష్పము. ఆభాష రామాయణపుభాషే. వని మనం గ్రహించాలి. అంటే జనసామాన్యము వ్యవహరించే భాషయందే శ్రీమద్రామాయణంవ్రాయబడిందనిభావం. అయితే ఈభాష కేవలం పామరులు మాటాడేదికాదు కాని సామాన్యంగా శిష్టులు మాటాడేది జనసామాన్యానికి సాధారణంగా బోధపడేదిన్నీ అయినభాష అని మనం అర్థంజేసుకోవాలి. చూడండి శ్లోకాన్ని :

“వ్రీశప్యమానే పర్వతీ కదాత్తి త్రతీ గాయకా
రధ్యాను రాజమాన్గేషు దదర్శ భరతాగ్నిః”

(కుశలపులు శ్రీమద్రామాయణముకు రధ్యల్లోను రాజమార్గాల్లోను పాడుతూ వినవారందరికీ విందు కల్గిస్తూ వారందరిచేతనూ కొనియాడబడుతుండగా శ్రీరామ చంద్రుడు చూచెను.) శ్రీమద్రామాయణము రధ్యలవారికిన్నీ రాజమార్గములవారికిన్నీ చక్కగా బోధపడేటట్లుంటేనేగదా వారందరూ కుశలపులను కొనియాడడం

సంభవిస్తుంది. వట్టిచాటకే అట్లా జరిగిందనుకుంటారేమో ? కాదు. 'విశ్రుతార్థ మ గాయతాం' అని ఊహిస్తుంటుంది. ఇంతెందుకు అసలు శ్రీమద్రామాయణానికి మూల మైన 'మూనిపాద' శ్లోకం ప్రటిష్ఠితిని కొంచెం భరిశీలించండి వాల్మీకి యాచాలా కంగా అన్నమాటకదా అది. మనం సహజంగా ఎట్లామాటాడుకుంటామో అలా 'మే' అటువంటిసమయాల్లో అప్రయత్నంగా మననోట వస్తుందికాని మనం మాట్లాడాలని వట్టుదలతో కల్పించుకొన్న భావ రాదుకదా; ఈవిషయం అందరికీ అనుభవం లోడేకదా ! దీన్ని బుచ్చుకొని అలోచించినాకూడా శ్రీమద్రామాయణం జనసా మాన్యం మాటాడేప్రాకృతగీర్వాణంలోనే ఉంది అని మనకు సులభంగానే తెలుస్తుంది.

అయితే అవ్యతిరేకసామాన్యపుభావమన్నా గాంధీక భావమన్నా భేద మేమీ లేదని మనం గ్రహించాలి. అంటే అవ్యయ గ్రంథాలు జనసామాన్యం మాటాడే భావలోనే రాస్తున్నారన్నమాట. అభాషే. మే మిప్పుడు ప్రాకృతం అనేది. జనసా మాన్యం మాటాడేది ప్రాకృతంఅనేఅంటారుకదా ! బాహ్యము కండితులు సభల్లో గాని ఎవరైనా దేశాంతరం శిష్యులుకానీ వ్యవహరించేది సంస్కృతమే. అనగా వ్యాకరణసంస్కారాలతో సానదీరిందే. కనుకనే కిష్కింధాకాండలో శ్రీరామలక్ష్మణులతో యుద్ధముదట హనూమంతుడు మాటాడాన్ని గురించి శ్రీరామచంద్రుని డిట్లా అంటున్నాడు.

“నూనం వ్యాకరణం కృత్స్నం అనేన బహుధా శ్రుతం
బహు వ్యాహరతాఽనేన సకించి దవళల్లితం
సంస్కారకృమిసంపన్నా మదుితా మవిలంబితాం
ఉచ్చారయతి కళ్యాణేం వాచం హృదయహారిణీం” అని.

మనంకూడా సామాన్యంగా ఎవరైనా పెద్దమనుష్యులతో మాటాడేటప్పుడుగాని సంస్కృతవంశీకు లితరవంశీకులతో ఏదైనా విషయాన్ని చర్చించేటప్పుడుగాని సంస్కృతమైనభాషలోనే బాగోర్తగా మాటాడడం అలవాటు. అట్లాగే ఇదిన్నీకూడా నని భావిస్తే ఏకకాలిక మైనవ్యవహారభాషమన్నా సంస్కృతమైనభాషమన్నా ఎక్కువఅంతర ముండబోదని మనకు స్పష్టమవుతుంది.

ఈవ్యవహారం భారతం కాలానగూడా ఉండవచ్చునని నూచనలున్నవి. కర్ణాటకలో కర్ణకు కల్యాణిదేశాచారాలను నిందించడంలో “ హేమాశే హేమాశే శ్యవం స్వామిభర్తృహతేచ ఆశ్రీకన్యః”.

(“ ఏచచ్చించానా ! ఏచచ్చించానా ! ” అని “ అనాథా ! ” అని “ మిగడు చచ్చి వముందా ” అని ఇట్లా పెద్దగా కేకలు వేసి పిలుస్తుంటారు)

అదేకంలో అడవాళ్ళు ఒకరినొకరు పిలుచుకొనేటరు బుదాహరించాడు.

మరిన్ని భగవద్గీత సంస్కృతంలో వుండేదము, అందులో కొన్నిశ్లోకాలు సంభాషణ రూపానవుండి ఛందోభంగంకలిగివుండడంకూడా ఇందుకు సూచకాలే.

ఈసందర్భాలన్నీ గమనించి చూస్తే ప్రాచీనకాలపుప్రాకృతానిన్నీ సంస్కృతానిన్నీ భేదం ఎక్కువగా లేదని మనం సిద్ధాంతం చెయ్యవచ్చు. రానురాను కాలం గడిచినకొద్దీ సంఘంకాలాను ఆచారవ్యవహారాలనుబట్టి ప్రాకృతం శిష్టలు వ్యవహరించేభాషకు చాలాదూరమైపోయింది. ఏమంటే వేదకాలానికి పూర్వంగానీ ఆకాలం లోగానీ ఆర్యసంఘంలో బ్రాహ్మణాదిజాతుల కింతటివిభేదాలు ఒకరినొకరు అంటుకోకుండనేరవలసినవని ఆవును సంఘమంతా ఒకటిగానే ఉన్నది. “దన్యులు” అనే అనార్యజాతివారువచ్చి కడమ అందరూ కరస్పరం భోజనశయినాసన కన్యాదాన్వీకారాదుల్లో ఒక్కటిగానే ఉన్నారు. కాబట్టి ఆవును భాషలో ఇంతటి విప్లవం రాలేదు. కాని కాలక్రమేణ బ్రాహ్మణాలు, కల్పమాత్యాయి, స్మృతులు, మొదలైనవి వుట్టిపెరిగేనాటికి బ్రాహ్మణాదిజాతులవర్ణవిభాగం స్థిరపడి వర్ణవ్యవస్థ ఏర్పడి ఉత్తమాధమభావములు, స్వర్ణాపృథ్వాదులు, భోజ్యాన్నత్వాభోజ్యాన్నత్వాదులు, దృఢంగా ఏర్పడినవి. ఇంతేకాక సంఘం పెరిగి నానాదిక్కులా చెదిరికూడా పోయింది. ‘దన్యులు,’ ‘మైత్తులు,’ మొదలైన అనార్యజాతివారు ఆర్యసంఘంలో క్రమేణిందిరి. చిరకాలసమావాసంవల్ల వారికి సంఘంలో వారివారికనువైనతీరుల క్రమేణం ఏర్పడ్డది. ఇట్టివారినుండి జాతిసాంకర్యం తొలగించాలననే తలంపుతోనే వర్ణవ్యవస్థ దృఢంగా చేయబడ్డది. అందువల్లనే జాతులమధ్య దృఢతమాలైన విభేదా లేర్పడ్డవి.

అంటరానివారు, దూరస్థులు, చూడరానివారు, అసంభాష్యులు, మొదలగు నానారకాలు విభేదాలు ఏర్పడడం స్మృతులను కాస్తే తెలుస్తుంది. ఇది అంతా

కూడా అప్పుడు దూరదర్శులు లోకజేతూర్ణిలావులున్నా అయిననువపురవపు
తెద్దలు మహాద్వులు జాతిసాంకర్యం మర్చికలుగకుండా జాతియొక్క ఉత్తమగుణాలు
మంచి సాంప్రదాయాలున్నా వశించిపోకుండా జాతి నిత్యశుద్ధంగా చిరస్థాయి
కావాలనకోరికతో చేసినయేర్పాటుకాని ఇప్పటివారు కొంద రనుకొన్నట్లుగా ఒక
జాతినికాద అనూయజ్వేమాలతో చేసిపిమాల్గొం కాదు. వేదకాలనా డెట్టివర్ణా
లున్నవో అసాంప్రదాయాలు చెడిపోకుండా నిలువడమే ముఖ్యంగా తలచారు
కనుక మహాద్వులవర్తనతో అనేకవర్ణాయాలు వర్ణాలలోదింపబడ్డవివయాలు
వేదాన్ని సాంప్రదాయశుద్ధంగా అవలంబించినవాటిని మనువు భృగువునకు బోధించి
అతనిద్వారా స్మృతి నిబంధించినాడు. ఈ భావమే “యదైవ మను రవద త్ర ద్భేషజం”
అనేమాటకు. అది వేరేవిషయం - అది అట్లావుండనియ్యండి.

అయితే వారు జాతిసాంకర్యం వారించడానికెంతటిప్రయత్నాలు చేసినా అది
తప్పనట్లే భాషాసాంకర్యంకూడా తప్పిందికాదు. వారిమాటలు వీరి! వీరిమాటలు
కొన్ని వారిన్నీ సుభవించినవి. గైర్వాణిలోని చాలావదాలు తదితరభాషల్లో సంత
కోమించి అర్హులనాగరకకాసామిర్హముచేత వారిభాషలను జాలవరకు రూపుమాపి
చేసినవి. ఎచ్చటెచ్చటనో కొన్ని వదములుమాత్రము అనార్యజాతివారిచి విసవకు
తూటంటవి. చూడుడు. అవిడ, పిళ్ళచ్చ, హల్లఫలం, రుమ్మ, చిరడిం, వడోహారం,
పిర్మవ్వస, కడవ్వజలం, త్యత్, వర్ణావరీ, వర్ణాద్వహం) — ఇట్టివే యిం
కనూ అనార్యజాతివారిచికూడ కొన్ని వదములు గైర్వాణియందు సంతకోమింకలే
లేదు. అనగా గైర్వాణివదములుగానే పుర్రుత్రిసహారంగా స్వీకరింపబడ్డవి. చాల
మంది కవి ఈ భాషావదములు కావని తెలియనే తెలియకు. “కామరసం, పిక,
విష్కంఠః, కిష్టుః” ఇత్యాదు లిట్టివదములే. కొన్ని కొన్ని వదము లార్యు లొక
యర్థముసందున్నా అనార్యు లొకయర్థముసందున్నా వాడుతూండీరి. ఇట్టివే “పీ”యం
గు, పీలు, వరాహః” మొదలైనవి. పూర్వదామాంసలో మొదటి అధ్యాయం
సాంగంగా వరికీలిస్తే ఈవిషయం మనకు స్పష్టంగా రుజువౌతుంది.

ఇట్లా వర్ణ విభాగాలు దృఢంగావడం సంభం నానాదిక్కుల వ్యాపించడం భా
షాసాంకర్యం అన్నీ కలిసి జనసామాన్యం మూటాడేమాటకూ కావ్యమాద్యుత్తమ
జాతులు మూటాడేమాటకూ కనుక్కొండగినంతభేదాన్ని ఏర్పరచినవి. కాని అది

వరలో గైర్వాణి నే వాడుచున్న జనసామాన్యమాత్రం వర్ణలోపవర్ణాగమవర్ణవర్ణత్య యాదులతో వెనుకటిగైర్వాణి నే భాషా ప్రరసంక్షిప్తమైనదాన్ని వాడుచుండిరి. అందు వలన ఆభాష చాలవఱకు గైర్వాణిభవశబ్దాలతోనే (100 : 80 వంతులు) కలసి నేకభాషగా ఏర్పడింది. తామ్రాక్షాద్య త్రయజాతులుమాత్రం గైర్వాణి క్రితభాషా సంవర్కం కలుగుటవల్లను తమసంఘం దూరదేశగత మగుటవల్లను తమసంఘాని కంతటికి నిస్సంబేదంగా బోధనజేటట్లుగా భాష తమకుండవలెనని తలపెట్టారు. అంతే కాకుండా వేదములనుబట్టి యేర్పడినయజ్ఞయాగాదుల్లో కొన్నికొన్నిమాటలు మంత్రాలు ఆ వెనుకటియాచాలతోనే వుండాలి కాని మారు చేయి వుండరాదనేకట్టుకల కూడా వారికుండి. అవికనుకమారితే ఆపలు ప్రాచీనమైనవైదికసాంఖ్యదాయం చెడి పోతుందని వారివిశ్వాసం. కాబట్టి వారందరూకూడా వెనుకటివైదికసాంఖ్యదాయం ఏమాత్రంకూడా చెడిపోకుండా నిలవజెట్టగల్గినట్టిన్నీ దూరదేశాలలో వున్నవృత్తి కూడా వారిసంఘాని కంతటికిన్నీ అధికాంశాగలట్టిన్నీ వీలుకలిగేట్లు వెనుకటి గైర్వాణి నే సంస్కరించి సంస్కృతమనే పేరుతో దానిని వ్యవహరిస్తుండిరి. ఈవిషయమే “సంస్కృతమాను వైవీ వా గన్వాభ్యాశా మహ్నిధిః” అనేదండివాక్యం వల్ల బోధనజేసి. అయితే అందులోకూడా దేశభేదాన్ని అనుసరించి “వర్తికా కున ప్రాచాం, ఉదీచా మాతస్థానేయకపూర్వాయాః” అని యాతీరుగా భేదాలు మార్పులు రాకపోలేదు. కాని ఆవిషయం మన కవిత్రుతం. ఇట్లా విస్తృతభేదమైన భాషకే ఈనాడు ప్రాకృతమనేపేరు కల్గింది. నిజాని కిది మొదట “ప్రాలీ” అనేపేరుతో బయలుదేరి దేశంలో వ్యవహరింపబడ్డది. మొదట - అంటే గైర్వాణికి సంస్కారంబిగి జనసామాన్యభాష గైర్వాణినుండి విడివడ్డదొక్కటే-ఇంకా యెక్కువమార్పులు లేకపోవడంవల్ల ఈప్రాలీకిన్ని సంస్కృతానికిన్ని ఎక్కువభేదం లేకపోయింది. కాబట్టి అవృత్తిభాష ఇంచుమించుగా సంస్కృతమల్లేనే వుంటుంది; చూడండి.

“సుఖకామాని భూతాని యో దండేన విహింసతి, ఆత్మనో సుఖమేసానో పెచ్చహా న లభతే సుఖం” ప్రాలీభాష.

“సుఖకామాని భూతాని యో దండేన విహింసతి, ఆత్మనో సుఖ మిచ్చన్ ప్రేత్య న లభతే సుఖం” సంస్కృతభాష.

అశోకచక్రవర్తి శిలాశాసనాలలో ఈచారీభాష ఇంతకంటెగూడా సంస్కృతానికంటె దూరమైనట్టిదితి మనకు కనబడుతూ ఈభాషయందు వెంటవెంటనే ఎటువంటి పరిణామా లేర్పడినవో మనకు స్పష్టపరుస్తుంది. అదికూడా చూడండి.

(1) దేవానాంపిత్యే వీయదనీలాళా ఆహా (2) జనే శిచాపుచం మంగలం కలేతి ఆళాధనీ అవాహనీవివాహనీ కజోదానవవాహనీ ఏతాయే అనాయే తావీడిసాయే జనే బహుమంగలం కలేతి. (3) హేతమ అబకజనియో బహుచా బహువిధం చాఖుదాచానిలధియాచా మంగలం కలంతి. (కాల్సీ, శిలాశాసనం.)

(1) దేవానాంపిత్యే వీయదనీ రాణా ఆహా (2) జన శిచాపుచం మంగలం కరోతి. ఆళాధే అవాహే వివాహే క్షజోత్పాదే వ్రవాసే ఏతస్మిన్ అన్యస్మిన్కై ఏతా ద్భుతే బహుమంగలం కరోతి (3) ఇవాతు అర్యకజన్యో బహుచ బహువిధంచ తుద్యోచ నాధకాంచ మంగలం కుర్వన్తి. (సంస్కృతం) దాన్నిగమనించేవారికి చాలీ భాష ఎల్లా రోజుకురోజుకూ మార్పుపొందుతూన్నదిన్నీ స్పష్టపడకపోదు. ఇది ఇంకా చాలామూరి వానారకాలమార్పులతో జనసామాన్యం వాడుకలో వుండి దేశవా మాలతో “కొరసేని” “మహారాష్ట్రీ” “మాగధి” అని యీతీరుగా కొంతచేరు పడ్డది. మరికొంత, వ్యవహరించే మనుష్యులను బుచ్చుకొని “అశీరి” “వైశాచి” అని అయింది. దానిస్వరూపాన్ని అనుసరించి మరికొంతకు “అవభాంకము” అని యీతీరుపేరు వచ్చింది. అంతేకాని ప్రాకృతం అనేపేరుతో ఇందులో ఏకకృతీకూడా మొదట చెప్పబడలేదు. అయితే ఈపేరు రావడానికి కారణం ఏమంటే ఉత్తమజాతి వారముని వివేకులముని అనుకొనే బ్రాహ్మణులు మొదలైనవాళ్ళు వైభాషలు మాటాడేవార్యనండరినీ ప్రాకృతము - వివేకహీనులు అనిన్నీ వాళ్ళు వాడేభాష సరించి కాదనిన్నీ ఎల్లా నోటికి వస్తే అట్లా సహజంగానే మాటాడుతారనిన్నీ (‘ప్రాకృతే రాగతం’ అని పుస్తకృతి) ప్రాకృతము మాటాడుతారనిన్నీ కారణాలు ఏర్పడుకొని వైభాషల మొత్తాని కంతటికీ “ప్రాకృతము” అని పేరుపెట్టిరి. వారు బొడ్డుకొనీ పెట్టి సచేరే ఇది. వారిమానుకరణమాహాత్మ్యమో వారికి సంఘంలో గలవలుకుబడిసామి ర్భ్యమో కాని వారిమాట ఇప్పుటివరకూగూడా ఆభాషలమీద చెల్లుతున్నది. ఈభాషలనుగురించి వారికి ఎంతెంతో నిరసనభావం ఉంది. భాషాకావ్యం రచించరాదనిన్నీ దానిని ముట్టి చూడరాదనిన్నీకూడా వారు వ్రాసిరి. ఈబ్రాహ్మణాదిజాతులకు ప్రాకృతభాషలవిషయమువగల నిరసనభావాని కుదాహరణంగా, బృహత్సంధ్యనుగురించి

సర్వసర్వ మాటాదినమాటలున్నా దానివిషయంలో జరిగిన అనాదరణమున్నూ మనం చెప్పకోవచ్చు. అయితే ఈప్రాకృతాన్ని అందరున్నూ నిరాకరించలేదు. నిరాకరించనూ లేకపోయిరి.

“మహారాష్ట్రాక్రయాంభాషాం ప్రకృష్టప్రాకృతంవిదుః యవ్యయం సేతుబంధాది” అనేదండిమాటలవల్ల ‘మహారాష్ట్రీ’ అనేప్రాకృత విభాగాన్ని మార్చి చాల మంది అదరిస్తుండేవారని తెలుస్తుంది. ఈ అదరణకు కారణమేమని విచారిస్తే ఇది సంస్కృతభాషకు చాల చేరువగా వుండడమూ అందులోనే “సేతుబంధము” మొదలైన మందిమందిబ్రంథాలు నిర్మించబడడమున్నూ కారణమని తెలుస్తుంది. ఈభాషకూ సంస్కృతానికిన్నీ ఇంతదగ్గరవుటచే మేమంటే ఈభాష వ్యవహారములో వున్న మహారాష్ట్రీదేశం పూర్వం ఉజ్జయినిచాలకు దైనవిక్రీమార్కునిచాలలోది అంటే కాకుండా అతనినివాసదేశమైన మాలవదేశము నంటిపెట్టుకొనియున్న దీదేశము. అంటియుండడమేమిటి కాగాఁబరికిలిస్తే మాలవదేశంలోని కొంతభాగం వస్తుత మహారాష్ట్రీదేశంలోనే ఉంది. పూర్వకాలపు పెల్లలు మారిపోయివని కనుక ఇచ్చి దీని స్పష్టంగా అందరికిన్నీ తెలియరావడంలేదు. అది అట్లా వుండనీయండి. అయితే అప్పుడు మాల్యాదేశం చాలించే విక్రీమార్కుడు తనరాజ్యంలో అందరూకూడా సంస్కృతమే మాటాడితీరాలెనని నిర్బంధంచేసి అందరిచేకాకూడా సంస్కృతమే మాటాడిందితీరను. జనసామాన్యంకూడా మాయాలు లోకవ్యవహారాలలోకూడా సంస్కృతమే మాటాడుకుండేవారు. ‘కాలే క్రీసాహసాంకస్య కే వ సంస్కృత భాషిణి’ అనేభాషనిసరస్వతీకంకాభరణోక్తిని గమనిస్తే అప్పటికాలపుసంస్కృత భాషావ్యాప్తి మనకు బోధపడితీరుతుంది. ఇట్లా జనసామాన్యంకూడా మాటాడక తప్పనికారణంవల్ల ఎక్కువవ్యాప్తిచెందినసంస్కృతభాషసంబంధంచేత చరిష్కృత మైనమహారాష్ట్రీకి అట్టివిశేషం సంభవించదానికీ తగినఅవకాశం కలిగింది.

ఈకృతభాషకాక “భూతభాషాయుయాం పా”ను రఘురాధాశం బృహత్కథాం” అని మిగిలినప్రాకృతభాషావిభాగాలకునూడా గౌరవం ఉంది. వైమాటమటట్టి కర్మారోదిస్తే ఈభూతభాషకు(వైకాదికి) కలిగినగౌరవం దానిలోవుండే వాబ్బయిం చేత, అంటే మందిమందిగొంథా లందులో వుండడంచేత, కలిగిందని తోస్తుంది. కాని మహాకవి నానాభాషారహస్యతేరై గొప్పకావ్యక్షణా అనుభవరసికుడున్నూ అయిన రాజశేఖరుడు తనకయ్యరమంజరిలో వటిమూత్రకారసంభాషణగా ఇట్లన్నాడు

“సంస్కృతవాక్కులు కఠినాలు. ప్రాకృతవాక్కులు సుకుమారాలు. పురుషులకు కాంతలకు మాదకావం విషయంలో నెంతటి అంతరమున్నదో అంతటి అంతరము వాటిరెండిటిమధ్యనూ ఉన్నది ”

ఈమాటలనుబట్టిమాస్త్రీ ప్రాకృతభాష మొత్తమంతా అత్యంతసుకుమారం గనక సకలజనాదరమును పొందడానికి అవకాశం కలిగింది అని మనం విశ్వసించవచ్చు. ఈరాజశేఖరు డాక్టర్ డాక్టర్ ఇంకా చాలామందిమహాకవులు ప్రాకృతభాషను విశేషించిరి. నిజమేకాని ఇది ఇట్టిస్థితికి వచ్చేటప్పటికి చాలాకాలము వట్టిది అనేవిషయం మనం మరచిపోకూడదు. ఏమంటే బ్రాహ్మణులవైదికమతభావం విశేషించి ఆ త్యుచ్చస్థితిలో వుండేటప్పుడు జనసామాన్యపువ్యవహారంలో వున్నయాభాషను ఇం తింకా అనరాని నిరాదరణచేసేవాళ్ళు. అంతేకాదు. అసలీతరజాతులనుకూడా ఎక్కువ ఆదరింపక తామే సర్వోత్కృష్టులనేభావంతో ఇతరులనందరినీ ఒకవిధమైన అనాదర బుద్ధితో చూచేవాడు. పశ్చాత్తాపం చేసి యజ్ఞయాగాదులు చేయడం వానికి సంబంధించినయితరకర్మకలాపం నిర్వర్తించడమూ ఇతే అతిగొరవంగా గణించబడేవి. అందుకు బ్రాహ్మణే బ్రవర్తకులుగా వుండాలనే దానిలోచెచ్చే మంత్రాలన్నీ బ్రాహ్మణాధిపత్యం వుండాలనే అనుకూలమైన ఎవరికైనా చెప్పడానికిగాని యజ్ఞయాగాదుల్లో చదవడానికిగాని బ్రాహ్మణులకేగాని ఇతరులకెవ్వరికీ అధికారంలేదని అందువల్ల తామే అందరికన్న గొప్పవాళ్ళనీ బ్రాహ్మణులు చెప్పడం మొదలుపెట్టిరి. నీతి, ధర్మము మొదలగునవి అన్నీ బ్రాహ్మణులు కానించినతరువాత ఉండాలనిందేకాని వేరే తోవలేదు. దయ, పశ్చాత్తాపము, అహింస, మొదలైనమందిగుణాలన్నీ వెనుకబడ్డవి. వాని కాదరమే లేదు. జన్మచేతనే మనుష్యులమెచ్చుకర్మము నిర్ణయించబడేవి. ఇది అన్నీకూడా ఆకాలంలో వుండేజనసామాన్యానికి కంటిగింపుగానుండేవి. వేదములలోను ఉత్పన్నమైనవిలోనూ ఉన్నధర్మము, సద్గుణములు నిరాదరంబర మగు భగవత్సేవ, మతము, యోగానుష్ఠానము, ధర్మచింత, తత్త్వవిజ్ఞానము మొదలైనవి అన్నీ వెనుకబడ్డవి. కొద్దిమందిబ్రాహ్మణులచేతిలో సంఘానికిసంబంధించినఅధికారాలన్నీ వుండిపోయి వారే సంఘానికి సర్వాధికారులైరి. ఇతరులకు వైదికభాష దుర్భేదమై అందరిరసస్యములు తెలియరా వయ్యెను. అధ్యాపనాధికారము బ్రాహ్మణులేతప్ప ఇతరులకు లేదయ్యెను. అందువల్ల బ్రాహ్మణాధిపత్యం పాటింది కాదు అయ్యెను. అతడికి రాజ్యాధిపత్యమే కలిగియుండు తోడయ్యెను. ఇక నరసింహ

ప్రాహ్మదీశకృత ఇతరులకు లేదయ్యెను. అందువల్ల ప్రాహ్మణు డాడిందాటా పాడింది పాటా అయ్యెను. అతడికి రాజ్యకాసకుడగు క్షత్రియుడు తోడయ్యెను ఇతవతడిఅధి కారానికి అద్భుతగిలేదేముంది? నిజాని కాకాలంగో బ్రాహ్మణుడేమి తదితరులకేమి యజ్ఞయాగాద్యమహునాలవల్లనే నమ స్తకోరికలూ వెర వేరుతవనీ మోక్షంకూడా సిద్ధిస్తుం దనీ బలమైనవమ్మకల ఉండేవి. కాబట్టి నానారకాలధలాల వనువలెంది నానారకాల కర్మ లేవ్వద్దని. వివిధాలైనయాగాలు పుట్టినవి. ఇంతెందుకు ఆశ్వమేధయాగం చేస్తే మోక్షంకూడా లభిస్తుందని యేర్పడ్డది. ఈతరుగా విజృంభించినబ్రాహ్మణాధికారంతో వ్యవర్తించే బ్రాహ్మణమతం జనసామాన్యానికి అసూయాజ్వేషాలను కల్గించింది.

ఇటువంటివరిస్థితిలోనే గౌతమబుద్ధు డవతరించి ధర్మబోధ చేయి నారంభించెను. బ్రాహ్మణుమతంబాద విరక్తులై అసూయాజ్వేషాలతో పున్నవృజాసామాన్యాని కాధర్మబోధ అమృతాయమానమై వారినందరినీ బుద్ధునివంక కాకర్పించెను. వృజాసా మాన్య ముగ్గురి ఆకర్షింపబడడానికి రెండుకారణ లున్నవి. మొదటిది బ్రాహ్మణు లదివర లేర్పరచిన జన్మమూత్రలభ్యమైన అధికారాన్ని తోసివేసి “సర్వవర్ణులున్నూ సమావాలే, పెచ్చురక్తం లేమీ లేపురిని సిద్ధాన్తించడం. రెండోది, ఇదివరలో జనసామాన్యానికి బోధకాని వైదికభాషలో బ్రాహ్మణులు గుప్తంగా వాడుకొన్న రహస్యాల వన్నింటినీగూడా బయటపెట్టి జనసామాన్యానికంతకూ సులభంగా తెలిసేదీ వారు నిత్యమూ వాడుకగా మాటాడేదీ అయినభాషలో మతాన్ని సులభంగా బోధ వరచడము. ఈ రెండోకారణంవల్ల జనసామాన్యం బుద్ధుడియం చెక్కువగా అనురా గంతో పుండి అతడిబోధలను అతిశ్రద్ధాభక్తులతో వింటూ ఇతడు చెప్పినట్లు నడుస్తుండెను. అతడు తనఉపదేశాల వన్నింటినీ జనసామాన్యభాషలో చేస్తూ అదివరకు బ్రాహ్మణుమతానికి వైదికభాష అసాధారణదీన్నా మైసట్లుగా తన మతానికి గూడా ఈప్రాకృతభాషను (ఆకాలపువాడుకలో నున్నదానిని) చిహ్నముగా నొనర్చెను. కనుకనే అప్పటిభాషకు పాలి యనిచేయ కల్గింది. పాలి.గురు. “పాలి. శేతు ద్వ్యతో లింగం నిమిత్తం వ్యంజనం వదం” అని అమరుడు. సర్వమండలవ్యాపియున్నా సెం స్కృతభాష కర్మంతరమారము కానిదిన్నీ అయిన ఈపాలిభాషలోనే అతరువర గృంథాలన్నీ పున్నవి. మహాభారతమైన అశోకచక్రవర్తిలిలాకాసనాలుకూడా ఈ భాషలోనే పుండి జనసామాన్యాని కర్మంతము అన్వేషాలై అవరసాకాలైనవి.

తరువాత వాడుకూడా చాలామంది మహారాజులు బౌద్ధమతాన్ని అవలంబించి దానిని వృద్ధిచేయడంవల్ల అమతచిహ్నమైన పారిభాషకు గౌరవం పెచ్చైంది. ఈ సందర్భంలో మనం సవిమర్శంగా గ్రహీంచవలసిన విషయం ఒకటే. అది యేదంటే సరిగా గౌరములుగ్గుతు తన మతాన్ని ఉత్తరదేశాన వ్యాపింపజేసేటప్పుడే దక్షిణదేశాన మహావీరుడుకూడా జైనుతాన్ని వ్యాపింపజేశాడు. ఇతడు తన ఉపదేశాలన్నంటిని పారిభాషలో తెలులేదు. తదితర ప్రాకృతంలో చేశాడు. అందుకు కారణం అప్పటి కడికూడా జనసామాన్యభాష కావడమే. అంటే దీనిభావ నింది :

ఉత్తరదేశంలో మొదట గీర్వాణవాణిజ్యచారం అధికంగా వుండడమూ అర్యజాతి చాలావరకు హెచ్చుగా అదేశంలోనే నివాసం చేయడమూ కారణంగా అవటి మొదటిప్రాకృతానికిన్నీ సంస్కృతానికిన్నీ భేదం హెచ్చుగా రాలేదు. అంటే దక్షిణదేశంలో ప్రాకృతానికిన్నీ గ్రామ్యానికిన్నీ ఎంతటిభేదం వున్నదో అంతటివిభేదం రాలే దన్నమాట. దక్షిణదేశంలో ఇంతటి విభేదానికి కారణం ఏమో? యిది విచారిస్తే ఇచ్చట అర్యజాతి ఉత్తరదేశమునం దంత హెచ్చుగా నివసించకపోవడమూ అనార్యజాతులైన ద్రావిడాదిజాతుల సంహర్మము హెచ్చుగా కలగడమున్నూ కారణంగా కన్పిస్తవి. ఇందువల్ల సంస్కృతానికి కడుదూరమైన ప్రాకృతభాషలో జైనోపదేశాలున్నవి. వారిమతానికిగూడా ప్రాకృతం చిహ్నమేకాని అమతకర్తాని క్రతువర్తకులుకాని గ్రంథాల విషయంలో ఎక్కువ అదరం చూపలేదు. అయితే జనసామాన్యా వ్నాకర్ణించి వారికి భర్తృశ్రద్ధ కల్గించుటకున్నూ వర్ణవిభేదం తొలగించి అందరినునసులుదున్నూ సమానత్వముద్ధిని కలిగించి ఇదివర కొకరిమీద ఒకరికున్న అమామాద్యేపాలను తొలగించడానికిన్ని వారు చేసినప్రయత్నం వ్యవహారభాషములముననే కనుక అప్పటిదక్షిణదేశపుప్రాకృతంకూడా విస్తరించి అదర పాత్రమైంది. ఉత్తరదేశములం దిట్టిప్రాకృతం వ్యాపించేవరకు దక్షిణదేశములందరి ప్రాకృత మింకా చాలాహెచ్చుగా మారి సంస్కృతంతోడి సాజాత్యం గ్రహించడమే కష్టమైపోయినస్థితిలో వచ్చింది. అల్లూవర్షద్ద ప్రాకృతవిభాగాలే “అభీ” “అపభ్రంశము” “పైకాది” “చూలి” అని పేరుపడ్డవి. సంస్కృతభాషతో ఈభాషలకున్నంత అంతరము లేక పాలికన్నమాత్రం ఎక్కువఅంతరము కల్గిఉన్న ప్రాకృత విభాగాలు ‘కౌరసీని’ ‘మాగధి’ ‘మాహారాష్ట్రీ’ ఇత్యాదిసామాంత్రో వున్నవి.

ఈప్రాకృతవిధానా లన్నీకూడా జైవబాధ్యమకా లేర్పడినవాటియందీన్ని లోకులకర్థం తం అదరకాచాగ్నైవని. తేవలం ఒక్క-సంస్కృతంలోనే సారస్వతముకా మూలగట్టి ఉండలేదనిన్ని తమతమభాషల్లోకూడా సారస్వత ముందనిన్ని అసలు నిజాని! ప్రాకృతంకంటే సంస్కృతమే వరుషంగా వుంటుందనిన్ని ప్రాకృతం అట్లాకాక చాలా మృదువైనదనిన్ని వ్యవహారభిన్నమైన సంస్కృతంలోకంటే వ్యవహారంలో వ్యస్తతం ప్రవృత్తికనుక సజవభాష దన తమభాషలోనే గ్రంథంగాని ఉపన్యాసంగాని అర్థంత మధురమై జనుల కానందం కల్గిస్తుందనిన్నివారిఉద్దేశము. కాబట్టి ఈభాషలోనే గ్రంథాలు రచించడం మంచిదని జవసామాన్యాని కలిప్రాయం ఏర్పడ్డ తరువాత ఆభాష కాదరాని! లోక మేముంటుంది? పైయధిప్రాయాని! భాగ్యులుకూడా లొంగి ఈభాషల్లో గ్రంథాలు రచింపసాగిరి. రాజులకుకూడా సజవం గనుక చాలా మధురంగా వున్న దీనిమీదే మోజు ఎక్కువైంది. రాజాదరణను పొందింది కనుక యీభాషనే భాగ్యులూడి సర్వవర్ణాలూకూడా అదరించి నిర్భయవ హారం జరగడం సాగించినవి. కాలక్రమేణా ఈభాషలోనే మధురమధురాలైన చాటుప్రలూ రసంతాలైన గద్యవద్యగ్రంథాలున్నా బయలుదేరినవి. సంస్కృతం ఉత్తమజాతులవ్యవహారంనుండికూడా క్రిమంగా తొలగిపోయింది. ఏకాద్విమందో మాత్రం ఏదైనా విశిష్టకర్తల్లో (యాగాదుల్లో) ను శాస్త్రచర్చల్లాను మాత్రమే సంస్కృతాన్ని ఉపయోగిస్తుండిరి. కాని మొత్తముమీద ప్రాకృతమే దేశమంతటా అల్లుకొనిపోయింది. రాజులుకూడా వరుషవర్ణాలులేక చాలామృదుమధురంగా వున్న యీభాషామాధుర్యానికీ లొంగిపోయి తమతమ అంతఃపురాల్లోకూడా దీనినే వాడి తీరవలెనని కాసిందిరి.

కూర్మాయతేవ కుంతలేషు సాతవాహనోనామ రాజా తేవ ప్రాకృతభాషాత్మక మస్త్రపురపవేతి సమానం పూర్వేణ. (కావ్యమీమాంస - రాజ తీర్థుడు)

(కుంతలరాజును కారవాహనుడు నిట్లే తనయంతపురమునందు సంభాషణకాలమున ప్రాకృతభాషానియమమును చేసికొనెను)

అయితే అక్కడక్కడా కొందరు రాజులు వట్టుదలతో ప్రాకృతాన్ని నిషేధిస్తూ దేశీయులదైనవ్యవహారాల్లోకూడా సంస్కృతాన్నే వాడితీరవలెనని కాసింది తమకాలమంతా నడిపిరి.

“కాతీ శ్రీసాహసాంకస్య శీవ సంస్కృతభాషిణః” అనేభోజనివాక్య మిట బ్రహ్మణము.

ఈసాహసాంకుడు తనఅంతఃపురంలోకూడా సంస్కృతం మాటాడవలసిన నిర్బంధం చేశాడు.

శ్రూయతే చోజ్ఞయిన్యాం సాహసాంకోనామ రాజా తెనచ సంస్కృతభాషా త్మక మంతఃపురపవేతి సమానం పూర్వేణ (రాజశీఖరుడికావ్య మీమాంస).

(ఇజ్ఞయినీరాతైన సాహసాంకుడు తనఅంతఃపురంలో సంభాషణకాలాన సంస్కృత భాషనియమించేసెను.)

ఇట్టివా రింకాకొంద రుడుఁటారు. కాని వారందరున్నూ తమతమకాలాల్లో మాత్రం ఎక్కువగా యేటి కెదురీదారు. కాని మహాప్రవాహం అడ్డులేకుండా అతివిపర్యాయ పొందివచ్చేటప్పుడు అవదాని కెవరితరచూతుండి. కాబట్టి ఆరాకల కాలం తీరిన వెంటనే మరీ బ్రజలు మాయాలుగా మాటాడుకొనుభాష తలయెత్తి విజృంభించసాగింది. అందువల్ల సంస్కృతం డి త్రమజాతుల్లోకూడా అందరికీ తెలియక పోయేసింది యేర్పడగది. కాబట్టి అంధ్రచక్రవర్తిఅయిన సాతవాహనమహారాజుకు అతనిరాణి కలిగిన “రాజ మామోదతైస్తాదయః” అనేమాట సరిగా భోధపడింది కాదు. అతడిరాజ్యంలో ఏటకమానూడా ప్రాకృతం మాటాడనివాడే లేడట.

“శీభూవ న్నాద్యరాజస్య రాశ్చై ప్రాకృతభాషిణః” అని భోజమహారా జివిషయమే తెలియకేళాడు అధ్యరాజంటే సాతవాహనరాజ అనిఅర్థము. మూలపదేక పాలకుడైన విక్రమార్కుడికి సంస్కృతభాష మీదా కుంతలదేకపాలకుడైన శాతవాహనుడికి ప్రాకృతభాషమీదా ఉన్నమోహాన్ని చూచి సాహసాంకుడిరాజ్యం అతడితర్వాత పెన్వంటనే అంధ్రుడైన సాతవాహనుడిచేత విచ్చిన్నంచేయబడి ఆక్రమించబడడమున్నూ విక్రమార్కుడికాలంలో వున్న సంస్కృతభాషావ్యాప్తిని వారింది ప్రాకృతభాషను వ్యాపింపజేయడమూ ఇవన్నీ చూచే జనసామాన్యం విక్రమార్కుణ్ణి కాలివాహనుడు చంపాడనే కథను కల్పించివుంటుంది. న్యాయానికి వారిద్దరు వాకకాలంలో లేరుగా. వాళ్ళకకాలాలు చూస్తేనే మనకు తెలుస్తుంది.

మరిన్ని దేశీయులందరి ఇష్టానికి విరోధంగా వారిదైనదివభాషను నిరాకరించి ప్రాకృతభాషను వాడుకచేయవలసిందన్న విక్రమార్కునిమీదకంటే వారిఅజాననీధ

మైన భాషకీ ప్రాధాన్యముద్విచారిస్తే ఎక్కువగా అదరించిన శ్రీకాతవాహనచక్రవర్తిని వర్ణించే వర్ణనల అక్కువగా చేమాభిమానా లుండివుంటవి. ఈకారణంవల్లనే అదివర కత్యంతబలిష్ఠమైన చతురంగవైస్యం కలిగిఉండి శకాన్ని ఏర్పరచిన విక్రమా ద్విరాజ్యం వ్యక్తికోవం కలగడంవల్ల ఇంతకన్నదుర్బలమైనప్పటికీ దుర్బలాలైన చతురంగబలా లున్నప్పటికీకూడా వ్యక్తుల అనురాగసంకల్పితేత సాతవాహన మహారాజకు సులభంగా లోబడి వుంటుంది. ఈవిషయమే “మట్టిగుడ్డలు మట్టి ఏనుగులు మొదలైన సాధనాలచేత సాతవాహనమహారాజ మంత్రీబలంవల్ల విక్ర మార్కుణ్ణి జయించాడు” అనేకట్టుకథగా పరిణమించివుంటుంది. కాని దీని యెట్లా అయితే మనకేమిదాని శ్రీ కాతవాహనచక్రవర్తికాలంలో ప్రాకృతం అత్యంతవైభవంతో వెలసిందనమాట సిద్ధం. అప్పుడే ప్రజాసామాన్యానికి అంటే, చందాలాది ఏచజాతులకుకూడా సులభంగా, బోధపడేభాషలో అత్యంతవిదితమైన కథాబాలం చేత శ్రవణానందం కల్గించే బృహత్సభను గుణాధ్యక్షనే గొప్పపండితుడు రాకాడు. ఈచక్రవర్తికూడా స్వయంగా గాధాసక్తతరీ అనే గ్రంథాన్ని వ్రాసాడన్న సమకాలికుడు. ఈపనువందల పద్యాలల్లోను కొన్ని యీచక్రవర్తి స్వయంగా రచించిననే మరికొన్ని ఇతరకవులు రచించివున్నవి ఈగ్రంథాన్ని చూస్తే ఆకాలంలో ఎంతమంది భాషాకవులున్నారో ఎంతటిఅందమైనమార్గంలో ఈభాషావికల్పం నడిచిందో మనం తెలుసుకుంటాము.

తరువాత కొంతకాలానికి శైవబౌద్ధమతస్థులదుమ్మివర్తనలవల్లనూ అదివరలో బాధిగారవం నశించడంవల్ల అంతకున్నట్లైనబౌద్ధాగ్రహణశక్తియులవల్లనూ శైవబౌద్ధ మతాలగారవం నశించి వర్ణనలో దాని అదరం తొలగింది. అప్పుడే బౌద్ధాగ్రహణ అగమముసారీ అయినబౌద్ధాగ్రహణమతం బయలుదేరింది. అది తనకీర్తియుక్తులవల్ల మతాన్వరాలను నిరాకరింప వీలయినంతవరకూ నిరాకరించింది. వీలుగానివాటిని తనలోకి తీసుకొన్నది. ఇట్లా విజృంభించి అసేతుపీమాచలంగా వ్యాపించి శైవ బౌద్ధమతాలను రెంటినీకూడా ఇంచుమించుగా నాశనం చేసింది. తమ మతానికి ఉపాద్యంలా వుండడానికిగాను పురాణాలను సృజించింది. నిజానికి బౌద్ధ మతం ఏర్పడకపూర్వమున్నవి రామాయణం మహాభారతం విష్ణుపురాణం కల్పనూ త్రాల్సి ఏవో కొన్నిమనవ్విడిస్మృతులున్నూ మారకమేకాని యీబౌద్ధాగ్రహణం

లో ఆదిత్యపురాణం మొదలుకొని తలామొలాలేని ఆగ్నేయపురాణంవరకు పుట్టి వది. ఇది అన్నీకూడా తమమతమువకు భంగం లేకుండా ప్రండడానికోసమూ మత వాఙ్మూనికోసమూ గౌరవంకోసమున్నూ బ్రాహ్మణాదిజాతులు సంస్కృతభాష లోనే వ్రాశారు. కాని జనసామాన్యభాష దినప్రాకృతంలో వ్రాకొటికూడా వ్రాయలేదు. దీనిలో రాస్తే దీనికి గౌరవం అధికం అయిపోతుండేమోనని వారిభయం. కాబట్టే మతగ్రంథములకా సంస్కృతంలోనే ప్రండాలెనని కాశ్మీర్యాలైనవాదోపవాదాలన్నీకూడా సంస్కృతభాషలోనే జరుగాలెనని అప్పటికాసనికమైన సాంఖ్యదాయం.

కాని వీరిమొత్తంతటాటువడినా దేశంలో జనసామాన్యానికి వ్యాపించినప్రాకృత భాషను నివారించడం కాలేదు. అది మిక్కిలి అధికంగానే వ్యాపిస్తూండేది. బ్రాహ్మణాదులు సమయవిశేషాలల్లో సంస్కృతం మాటాడినా దైవందివ వ్యవహారంలో ప్రస్తుప్రాకృతాన్ని వదలడానికి వీలుకాలేదు. అకోవడికిలాకాసనాల్లో ప్రాకృతం ప్రందని దానికి వీరికిగా కాసనాలల్లో సంస్కృతగద్యవద్యాలు నించారు. శైవులు బౌద్ధులున్నూ తమతమమతకర్మలందు ప్రాకృతాన్ని వాడతారని అది జనసామాన్యంలో వ్యాపించకుండడానికిగాను మతకర్మలన్నీకూడా సంస్కృతంలోనే జరుగవలెనని కాసించారు.

కాని ఎన్నివిధాలవ్రాయర్చినా జనసామాన్యం తమ కందుబాటులో ప్రస్తుప్రాకృతాన్ని మూత్రం విడువలేదు. అందువలన వారి నాకర్చించుటకై శ్రీరామూడివరికి ములను ప్రాకృతభాషలో రచించిరి. ఈకారణంవలననే అతివ్రీహ్యదైవ బహుళాభమై వుండి లోకమనోరంజకముగా ప్రస్తుయ్యాప్రాకృతభాషను నిరాకరింప వీలుగాక బోవడంవల్లనే దృశ్యవ్రంధాలల్లో రసమూర్తి కల్గుటకుగాను ప్రాకృతం కూర్చక తప్పిందికాదు. అయితే వారి కందులో నిరాదరం పోలేదు కాబట్టి సీవచారిత్రం ప్రాకృతం ప్రవయోగించాలెనని కాసనం వ్రాశారు. కాని రూపకాలలో మహారాజ భార్యలకు విదూషకుడికిగూడా ప్రాకృతభాషను వాడకతప్పకబోవడంవల్ల ఈసంస్కృతం వారిహంగరసమూ వారికి ప్రాకృతాన్ని గురించి వుండే అమాయా ద్వేషాలు మూత్రమే లైటవడ్డవికాని ప్రాకృత గౌరవంమూత్రం పోలేదు. అయితే మహారాజులు మొదలైనవారికిగూడా ప్రాకృతాన్నే వాడుకచేసి ప్రాకృతభాషయొక్క

సహజగరవాన్ని నిరూపించినగ్రంథాలుకూడా లేకపోలేదు. మహాకవి రాజశేఖరుడు “కర్పూరమంజరి” అనేనట్టకంలో అందరికీ ప్రాకృతాన్నే వాడి దానివిషయమైన తనకుగల అసాధారణగరవాన్ని వ్యక్తీకరించాడు. నాటకాలలో ఉత్తమపాత్రలు మిగిలిన సంస్కృతం మాటాడినా రాణులు విదూషకుడువగైరా ప్రాకృతంలో మాటాడితేనే సామాజికత స్ఫురించి సామాజికులకు రసాస్వాదం ఏర్పడుతుంది. ప్రాకృతికమకరణాలై ప్రత్యక్షంగా కప్పట్టవలసినవయావకాల్లో అంతటా భాష పాత్రలకు సహజంగా ప్రండడం ఆత్మావశ్యకం. భాష సహజంగా ప్రండడమంటే వారు మామూలుగా ప్రతిరోజూ మాటరాడేదై ప్రండడమే. ఈవిషయం సుస్కృతనాటకకవులు గుర్తించే ప్రాకృతభాషను ఆకాలంలో దైనందిన వ్యవహారమునం దున్న దానిని రాణులు మొదలుకొని అందరికీ వాడారు. ఇందువల్ల ఆకాలంలో ప్రాకృతం ఆత్మధికంగా వ్యవహారంలో వున్నదని జనసామాన్యభాష గ్రంథాలలో ప్రవేశించదాని శీవిధమైన అభ్యంతరమూ ప్రండలేదనిన్నీ ప్రాకృత కాలంలోకూడా వ్యావహారికభాష గ్రంథములలో ప్రవేశిస్తేనే ప్రాగ్రంథాలవలె ఏటికీకూడా శివకళ ఏర్పడుతుందని ఆపుడే భాష సరిగా మంచిమార్గమునందు నడచి జనసామాన్యపుటబివృద్ధికి కావలసిన విజ్ఞాన సందకలను సమకూర్చగలుగుతుందనిన్నీ మనము దృఢంగా నమ్మవచ్చును.

తూర్పు గాంగరాజుల ఆరుకొత్త శాసనములు

రా శ్ల ౭౦ డి ను పృ రా పు

మహారాజశ్రీ రాప్రసాదపాలు గిడుగు వెంకటరామమూర్తివంతులు బి. ఎ. గారి సప్రతిభమేజవృద్ధినోత్సవసందర్భమున జ్ఞాపకచిహ్నముగ వెలువడు సామ్రాటమున శ్రీదేవ వ్యాసమును వ్రాయవలెనని శ్రీయుత తెలికిచర్ల వెంకరత్నం ఎం. ఏ., ఎల్. టి., గారు నన్ను కోరినందుకు వారి శెంతయు కృతజ్ఞుడను. శ్రీ వంతులుగారి జన్మదినోత్సవము జరుగవలెనచడమూ, అట్టి సందర్భమున జ్ఞాపకచిహ్నముగ విద్యాధికుల వ్యాపరచనలు గలవృత్తి యొకటి వెలువరింపజేయడమూ కడు సంప్రదాయములు. శ్రీ వంతులుగారు ఆంధ్రదేశమునగల సువృద్ధివరిశోధకులలో నొక్కరు. వారు తెలుగు, సవర, భాషావాఙ్మయములకు చేసిన సేవ లోకవిదితము. మరియు పురాణ వస్తు, శాసన శోధనములందును, భాషా, శిక్షాశాస్త్రములందును కడుసమర్థులు. అట్టివరి, వారి కభిమానముగలట్టివిన్నీ, వారిశిష్యులలో నొకరగు శ్రీయుత డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావువంతులు ఎం. ఎ., ఎల్. టి., పి. హెచ్. డి. గారు సంపాదించినట్టివిన్నీ, వారిదేశముకు సంబంధించినట్టివిన్నీ, నూతనచారిత్రకవిషయములను దెల్పునట్టివిన్నీ, ఆర్ధురుతూర్పుగాంగరాజుల తామ్రశాసనములనుగురించి వ్యాసమును వ్రాయవలెనని. ఇదివరలోనే శ్రీయుత డాక్టరు నారాయణరావుగారున్నూ, రాప్రసాదపాలు వెంకటరామమూర్తివంతులుగారున్నూ కలిసి హిందూదేశశాసనావళి యందు వ్రీకటింపవలసియుండెనని శాసనాధికారుల 1918-1919 సం. నివేదికనుబట్టి తెలుస్తున్నది. ఏకారణమువనో అట్లుగాకుండెను.

ఆరుశాసనములయొక్క పాఠములున్ను, వీలైనంతవరకు పాఠాంతరములును, సంక్షిప్తార్థములును ఇందు పొందుపరిచితిని. కాని ఒకశాసనమునందలిభాగములే, మరియుకశాసనమున జావట్టునక్కడ అట్టిభాగములను తిరిగివ్రాయక, అట్టివిషయమును సూచించి, వదలితిని. అట్లే, శాసనపాఠములు గలవృత్తిబింబములయొక్క భాయముద్రాములనుగూడ అందందే పొందుపరిచితిని. ఈవ్రీకటనకు అంగీకారమిచ్చిన ఆంధ్రేశాసన పరిశోధకమండలివారి శెంతయు కృతజ్ఞుడను.

ఈ ఆరుకొత్తశాసనములున్న, ఇదివరలో, ఆవగా 1918 సం॥ వకు పూర్వమే, క్రీస్తుక దాక్షరు వారాయణరావుగారు గంజాజిల్లా శిశిరాకొళంగామీమున సంపాదించి, వెన్నరాజధాని సర్కారు శాసనాధికారికి పంపినట్లును, వారు వాటిని తమ 1918-19 సంవత్సరనివేదికపట్టిలో 2, 4, 5, 6, 7, 8 సంఖ్యలుగా నూచించి తిరిగి వారికి ఇచ్చివేసినట్లును, తెలియవచ్చివది. నివేదికయందు 8 వ శాసనము తూర్పుగాంగరాజులు మూడవవజ్రహస్తములోరాజుడిగాను, 4 వది ఆరనికొడుకగు దేవేంద్రవర్మరాజరాజదేవునిదిగాను, 5 వది ఆరనివినకండియగు శుభకామార్జవదేవునిదిగాను, 6 వది ఆరనికొడుకైన రాజరాజదేవునికొడుకు ఆనంతవర్మచోడగంగదేవునిదిగాను వ్రీకటించబడినవి. ఈ నాల్గు శాసనములున్ను సన్నిహితబంధువులగు నాల్గువురు మాంతరముల రాజులవి; కడవటితూర్పుగాంగవంశచరిత్ర తెలియజ్వుటకు చాల తోడ్పడగలవు. 7వది రాజేంద్రవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మశాసనము. 8వది దేవేంద్రవర్మకొడుకు ఆనంతవర్మదేవునిశాసనము. పోయక: ఈఆనంతవర్మకొడుకే గాంగసంవత్సరము 51వ ఒకదానశాసనము నిచ్చెను. 7, 8 సంఖ్యలు గల శాసనములలో తేడిలు ఇవ్వబడలేదుగాని లిపినిబట్టి చాలాప్రాచీనకాలపువి అని తేలుతున్నది. పోయక: క్రీస్తుకకము ఆరవకతాబ్దమునాటివై యుండవచ్చును. పైఆరుకొత్తశాసనములున్ను దాక్షరు చిలుకూరి వారాయణరావుగారు వాపోశ్చనామున అంద్రేతిహాసవరి శోధకమండలివారికి ఇవ్వగా, వారును క్రీచ్చారుగారిని వారిమండలిగారవ: యావజ్జీవ, సభ్యులుగా నెన్నుకొనిరి. అంగమున మండలివారిచ్రైమానికవ్రతీకయందు మే మిరువురమును ఈ ఆరుశాసనములను వ్రీకటించనిశ్చయించినాము. మొదటి ఐదుశాసనములను మే మిరువురము కలసి పాఠములను సంస్కరించినాము. ఆరవశాసనము నేనున్ను క్రీయుత చిర్రావూరి ఆత్మారాం, బి. ఎ., బి. ఎల్. గారును వరి శోధించి పాఠములు తయారుచేసినాము. పోచీనలిపిస్వరూపమునుబట్టియేమి, శాసనవ్రతీలిపిములలోనిలోపములనుబట్టియేమి కొన్నిచోట్ల పాఠములలో స్వల్పభేదములు వచ్చియుండవచ్చును. ముందు వ్రీకటించబడు అంగవ్రతీకయందు ఏటినిగూడ సంస్కరించి సవరణచేయదలచినాను.

పాఠకులసౌలభ్యమునకై శాసనములలోని పాఠములకు క్లుప్తార్థములు అందే నూచించబడినవి. మరియు, శాసనముల ఛాయాముద్రణము లుండందే యుచున్నది

నవి. వీటినిబట్టి ప్రాచీనకాలపునాగరి, ఆంధ్ర, భాషాతత్వ, లిపిస్వరూపములు బాగుగ తెలియగలవు.

. 2, 4, 5, 6 సంబంధ గల శాసనములు సంస్కృత భాషయందును, నాగరిలిపియందును వ్రాయబడినవి. 7, 8 సంబంధ గల శాసనములు సంస్కృత భాషయందును, ప్రాచీనాంధ్రలిపియందును (అనగా కుటిలాక్షరములతోడను) వ్రాయబడినవి. కఠింగ దేశము నేలిన మొదటిహయగంగరాజుల శాసనములవారిత కైలి ఎట్లు రెండు మూడువిధములుగా నున్నదో అట్లే కొన్ని శాసనములలో (వీటియందును) అక్షరములుగూడ రెండుమూడువిధములపోలిక గల్గియున్నవి. ఆంధ్ర, నాగరి, గ్రంథ, చేర లిప్తులలో సమ్మేళనమై ఒప్పుచున్నవి. ప్రాచీనాంధ్రభాషా-లిపితత్వపాఠము (స్వరూపము) వీటినిబట్టి బాగుగ గోచరమగుచున్నది.

2, 4, 5, 6 సంబంధ గల శాసనములకాలములు వరుసగా శక సం॥లు 971, 998 గాంగ సం॥ 526, శక సం॥ 1006 నాటివైయున్నవి. 7, 8 సంబంధ గల శాసనములలో కాలములే నూచింపబడలేదు. కాని, లిపిస్వరూపమును బట్టి, క్రిస్తు ఆరవశతాబ్ద మధ్యభాగమునకు చెందియుండునని ఊహించదగి యున్నది.

3 వ సంబంధ శాసనమున, మూడవ వజ్రహస్తదేవుని ఏరడ విషయమందలి సత్తి బాడగ్రామమును, కంచి దేశమందలి వలురవూరు గ్రామిన్లుడైన గణపతి మనుమడగు గణపతినాయకున కిచ్చివట్టు గలదు.

4 వ సంబంధ శాసనమున, మూడవవజ్రహస్తదేవునితోరాజనకును అనంగమతోడేవిడిగి గల్గినకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ రాజరాజదేవు విష్ణుసంక్రాంతినిది ధ్రువున కలి పురనివాసులగు నాసుదేవ, నారాయణేశ్వరలకు వరాహవర్ష విషయమందలి వివాదోపశాంతిగ్రామమును దానముచేసినసంగతి గలదు. మరియు, రాజరాజ శకవర్షము 992 న శ్రేష్ట శుద్ధ అష్టది గురువారమునాడు ఉత్తరఫల్గుని నక్షత్ర సింహలగ్నమున వట్టాభిషిక్తుడైనట్లు గలదు దీనినిబట్టి రాజ క్రిస్తు సం॥ 1071 లో వట్టాభిషిక్తుడైనట్లు తెలుచున్నది.

5 వ సంబంధ శాసనమున, అనంతవర్మ కుమారుడు మధుకామార్జునదేవు గాంగ వంశబ్రహ్మసామంతరాజ్య సం॥ 526 లో రాజ్యమేలుచున్నట్లు తెలుపబడినది. అతని సామంతుడు క్రిష్ణగంగరామదేవు వైక్యకులమునకు చెందిన మందినాయకుని

కొడుకగు ఎరవనాయకునకు వటుగ్రామ వహందరవడో, మొరఖని యను మూడు గ్రామములు వైశ్యాగ్రహారముగా తేసియిచ్చెనని తెలుచున్నది.

మూడవవజ్రహస్తునికాననమున గలవంకావలి, కానిర్ల యములనుబట్టి, ఈకాన నమున గల గాంగ పం! శక పం! నకు సమానముగ మార్చగల్గిరిని. (చూడుము కలింగదేశచరిత్ర - పుటలు ౪౮౬ - ౪౮౮.) మరియు, గాంగశకప్రారంభవర్ష రము క్రీస్తు సం! 408 ప్రారంభమునందని నిర్ధారణతేసిరిని. ఇదియే ఈ కాననముఖ్య తకు గారణము. ఈ కాననమున మధుకామార్గవదేవుని వ్రత స్త్రీకాలము ఇవ్వబడి నను, నిజముగా ఆతనిసామంతుడగు శీలక్ష్మణరామదేవునిదై యున్నది.

6 వ సంబంధ కాననమున, రాజరాజదేవునిని రాజమందరికిని గల్గినకొడుకీ అనం తవర్మచోడగంగదేవు అనియు, ఆతడు శకవర్షము 1006 వ సెల్లెదగ్రామదేవత యొక్కబలి, భూవ, దీవమునకును, అలయుము బాగుచేయుటకును తలగ్రామవాసి యగు వల్లసీపాగుమనుమడును నన్ని పాంగు కొడుకును అగు కొమారచంద్రునకు భూవన ర్తనివిషయమందలి సెల్లెదగ్రామమును దానముచేసెననియు, గలదు.

7 వ సంబంధ కాననమున రాజేంద్రవర్మకుమారుడగు దేవేంద్రవర్మ పుష్కరిణి విషయమందలి విరింటికగ్రామమును సూర్యగ్రహణకాలమున నల్లరు సోదరుల కిచ్చె నని తెలుచబడినది.

8 వ సంబంధ కాననమున దేవేంద్రవర్మకొడుకగు అనంతవర్మదేవు చంద్రగ్రహణ కాలమున కంటకవర్తని విషయమందలి దానమిచ్చినవిషయము తెలుచబడినది.

(1.) C. P. No. 3 of 1918 - 1919.

తూర్పుగాంగరాజుల మూడవవజ్రహస్తుదేవుని తామ్రకాననము (శక సం! 971)

పా శ ము లు.

మొదటిరేకు - రెండవవక్ర.

1. ఓమ వ్యస్తీశ్రీమతా మఖల భవన వినుత నయ విసయ దయాదాన
2. దాక్షిణ్య సర్వ కాచ కొయ్యకొండ ధైయ్యకొండ గుణరత్న వరిశ్రీకాణామాత్రే
3. యశోతాగం విమల విచారాచార పుణ్య క్షేత్ర వ్రహ్మలిత కలికాలకల్ప

4. మమప్రీత్యా మమో మహేష్వాచల శిఖరవీరిష్టితస్య సచరాచ
5. రగనోః పకలభవన నిరూపకైక మాత్రీధారస్య కళ్యాణ-యో
6. దామదే భృగవతో శోకణ్ణా స్వమిసః బ్రహ్మదాత్మమాసాదితై
7. కళభభేరీ కప్పా మహాశబ్ద భవలచ్చరీ హేమరామరవరవృక్షలాంబు
8. స సముజ్వల¹ సమస్త సామ్రాజ్య మహిమ్నా మనోక సమరస్థుట్ట సముత
9. లబ్ధ జయలక్ష్మీ సమాలిక్ష్మీ తోత్తుజ్జ భుజ దణ్డ మణ్డితానాం త్రికలి

రెండో-రేతు - మొదటిప్రక్క.

1. జ్ఞ మహిభుజాం గంగానామస్వయములబ్ధిష్టో విష్ణోరీవ విక్రమారా-
2. స్త్ర ధరామణ్డలస్య గూమహాన్ణావ మహారాజస్య పుత్రీః పూర్వం భూతలి
3. భిష్టో-సో జ్య వసుధా యా కప్పలిః కప్పాధా భుక్తా భూరి వరాకోమోభుజబ
4. లాత్రా మేక ఏవస్వయం ఏకీకృత్య విజిత్యో సతునివహాన్ శ్రీవజ్రి
5. హస్తశ్చతు శ్చక్రావంశిత మత్స్యదార చరితః సర్వా మరక్షీర్ష
6. మాః । తస్యేతనయో గుణ్డమరాజా వర్ష త్రియమచాలయతో మహింః
7. తదనుజా కామాన్ణావదేవః కప్పో తింశతమబ్ధకానః । తస్మానుజో విస
8. యాదిత్యో సమాస్తీనోః । తతః కామాన్ణావాన్ణాతో జగతికల్పభూరుమాః ।
9. యో రాజద్రావిణః । చ్చామో వజ్రహస్తావసీపతిః । వ్రశ్యోదన్యద గ

రెండో-రేతు - రెండోప్రక్క.

1. స్థ లుబ్ధ మధున వ్యాచీక గర్జా గ్రహస్పథికాభ్యః సమదాత్మహస్థమతులా
2. యస్త్యాగినామగ్నిశో¹⁰ సః శ్రీమానవియబ్ధ- భీమవృతలి గ్గణాన్వయో
3. త్రంసః కప్పతింశత మబ్ధకాస్సమభునక్పృథ్వీం నుతః పాథివాః ।
4. తదగ్నిమానుః సురరాజమానునా సమ స్థమస్తాం¹¹ సమితారి మణ్డ
5. లః స్థపాతి కామాన్ణావభూతలి భృవం సమృద్ధిమానధ్ధకాస
6. మాం సముజ్వలః । తదను తదనుజన్వో చిత్తజన్మోపమానో గుణం
7. ధి రసవద్యో గుణ్డమాభ్యో మహీసః¹² సకల మిత మరక్ష త్రిణి వమాణి

1. సమస్తం 2. కప్ప 3. కమ్రీ 4. మహాలయదహిం 5. తింశత 6. కబ్బరాగ
7. విజ్య 8. శూచీస్త్రీ 9. ద్రావిణాచ్యుతాః 10. మగ్నిశో 11. కలుకా 12. మహిః

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಸ್ತಕಗಳು (೧೫ ನೇ ೨೭೧) ೨೪

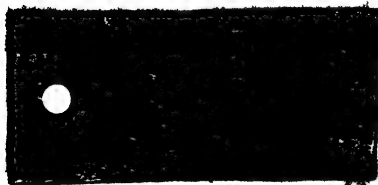
ಪುಸ್ತಕ - ಪುಸ್ತಕ

ಪುಸ್ತಕ - ಪುಸ್ತಕ

ಪುಸ್ತಕ - ಪುಸ್ತಕ

SECRET - SECURITY

SECRET - SECURITY

8. ధాతీవలయ మలఘుతేజో నిజ్జాతారాచి చక్కో॥ తావైవైయూతురస్త
9. స్య మధుకామూర్ణావోస్థుః॥ అవతిస్సావసీమేతా మద్దామీకావ్న

మూడోలేకు - మొదలవీక్క-

1. వింశతిం 10॥ అధ వజ్జివాస్త స్యవతి రగ్గిసుతా దళలగుణి జనాగ్గో
2. గ్గో కామూర్ణావా త్మ-పింద్యప్రగీయమానావచాత తుభాతిగ్గో శ్రియగ్గ
3. వ వై మమ్యవ్యయ వః॥ తయోనిధి సముద్భవాయాశ్చ యః సమజని
4. విసయమహాదేవ్యాః శ్రీవజ్జివాస్త ఇతి తనయః॥ వియద్వతు
5. నిధి సంఖ్యాం యాతి కాకాబ్జ సత్తే దివకృత వృషభస్తే
6. రోహిణీభేనులగ్నే ధనుషి చ సితవత్తే నూయ్యకావారే తృతి
7. యాం యుజి సకలధరిత్రీం రక్షితుం యోధిషి క్ర॥ న్యామేన
8. యత్ర సమమాచరితుం త్రివర్గ మాగ్గేగ రక్షతిమహీమ్య
9. హితవ్రీతాపే నివ్యాకథ యశ్చ నిరయాశ్చ నిరావదశ్చ శశ్వ

మూడోలేకు - రెండవవీక్క-

1. శ్రుణ్ణ భువిభవన్తి విభూతి మత్త్యః॥ వ్యాప్తే గజకులో త్రయస్య య
2. శసా దిక్పక్రీవాలేశశి వ్రీద్యోతామలినేన యస్యభవనః వ్రీ
3. హ్లాదనంపాదివా సైన్దూరై రతి కివాస్త్రవజ్జ-వటలై తుమ్మిస్త్రీచే?
4. ట్టతే శ్వాలోమ్మన్తి పునః పునశ్చ హరితా మాధోరణా వా
5. రణా॥ అనురాగేణగుణిణో యస్యవత్తే ముఖాబ్జయో(1)
6. 10 రాశీనే శ్రీసరస్వత్యా వసుకూలే విరాజతీ 10॥ కలిజనగ
7. రాత్నరమ మాహేస్వర¹² వరమభట్టారక మహారాజాధిరాజ త్రి
8. కలిక్లాధివతి¹³ శ్రీమద్వజ్జివాస్త దేవ¹⁴కూశలీ¹⁵ సమస్తామార్య వ్రీ
9. ముఖ జనవచా స్సమావళాయ సమాజ్ఞావయతి విదితమస్తు భవతా

1. మద్దామీకావ్న 2. జనాగ్గిగ్గయ్య 3. న్యః 4. దివకృతి. 5. పాక్షి 6. కటలై 7, 8, 9. పట్టకేమ్మిత్తియ్యంతి 10. రాశీనే 11. విరాజతః 12. మాహేస్వర 13. కలి 14. దేవ. 15. భవతః.

నాలుగోరేకు - మొదటివర్గము

1. అ ఏకదవిమయే । పత్తి వాదామ । చతుఃశ్రమావద్భిన్నం సఖ
2. లభ్యం సవ్యకావీదావిపజ్జతం ఆచన్ద్రాక్కా ఓతిసమకా
3. అం యావన్ద్రాకా పిత్రోరాత్మనః పుణ్యయితోవృద్ధయే । ఆ
4. ఆ ఆరి నిధికాజ్ఞే । కక్కాటకమాళి తుగ్గవత్
5. త్రియోదశ్యా మాదిత్యవారే । కందిదేశవజర
6. పూరుగ్రామనివాసిః గణపత్యాఖ్యస్య సూనుః । కూతాడి నా
7. యకః । తస్యభార్యాయా శ్రీదేవి । తయోః సంజ్ఞాతాయ । గణప
8. తినాయకాయ ఉదాపూర్వం తామ్రుకాసనం కృత్వా । పత్తివా

నాలుగోరేకు - రెండోవర్గము

1. డాం । వీదత్ర మున్నాళి బృహవిధి భుజుమిపాలై మ్మూనునో ధమ్మకాగా
2. రవాత్సరిపాలనీయునితి । తస్యైవగ్రామస్య శీమా లిఖ్య
3. నై । పూర్వస్యాం దితి కోప్పలి గ్రామ తటాకా ద్దగ్ధతబద్ధోవ
4. రి తి ప్రిణీ వృక్షః । ఇన్ద్రాగ్నేయయోమ్యుధ్యే ధన్వాకార వక్త్రం
5. । ఆగ్నేయ్యాం దితి తి ప్రిణీవృక్షః । దక్షిణస్యాందితి త్రికూ
6. ట ఆమ్మివృక్ష వాల్మీకా । వైరిత్యాం దితి త్రికూట వాల్మీకయుగలం
7. వక్త్ర ముస్యాం దితి తి ప్రిణీ వాల్మీకా । వాయుస్యాందితి పాపాణః
8. ఉత్తరస్యాం దితి త్రికూట వివవృక్షసమూహం । ఈసాన్యాం దితి త్రి
9. కూట కోప్పలి తటాక బద్ధోపరి తి ప్రిణీవృక్షః । వస్తీవక్షాసపాని

అయిదోరేకు - మొదటివర్గము

1. డి స్వర్గకామోదతి భూమిదః । అక్షేప్తచానుమస్తా చ తాశ్శ్రిక వ
2. రశీ వశీత్ । దత్త విష్ణోస్తవస్తవం శుభతంచైవ యుధిష్ఠిర । ఆ
3. ధ్వా జ్ఞురేన సీమాయా హరణేన వీణశ్యతి ॥ స్వదత్తం ధరదత్తా
4. ం వా యోహరేత వసుధరాం । పరిష్టాయాం కృమి భుజకాన్య

1. సీమా 2. త్రియోదశ్యా. 3. సీమా 4. వైయత్యాం, దిక్షాకాన్యాం, 5. విష్ణుం తత్.

5. పిల్లి¹ భిన్నహ వచ్యుతి । భూమిం యః ప్రితిగ్నవ్లఃతి మి
6. శ్చ భూమిం ప్రియ² శ్చతి ఉభా తౌ పుణ్యకమ్మాకాదౌ నియతం
7. స్వగ్గః గామినా । మహాకాయస్థ పద్ధివిగ్గిహి మాపురయనూనునా
8. పద్ధివిగ్గిహి శీవామోద రేణ లిఖతం । ఉత్పిలితముక్షకాలి వల్లే

అయిదోరేకు - రెండోవర్గము.

1. మోక్షనా ఇతి!

(2.) C. P. 4 of 1918-19.

దేవేంద్రవర్మరాజరాజదేవునిరామిత్రాసనము (౪౪ 998)

పా శ ము లు.

మొదటిరేకు - రెండవవర్గము.

1. ఓమ్ స్వస్తిస్త్రిమతా మఖిల భవన వినుత నయ వినయ దయాదాన³ వాక్షణ్య సర్వకౌ
2. చ కౌయ్యకా ధైర్య్యాకాది గుణరత్నవనిత్రీకాణామాత్రేయ గోత్రాగ్రాం విమల విచారా
3. చారపుణ్య శలిలవ్రతాలిత కలికాలకల్పమహాక్షీణాం మహామహేష్వా
4. చలశిఖరవ్రతిష్ఠితస్య పచరాచరగురోః సకలభవననిర్మాకా
5. దైకమాత్రీధారస్య శసాబ్జయాదామదే బ్బుగవతో గోశక్ల్యానామివః
6. వ్రసాదాత్మమాసాదితైక శక్తిభేరివనిత్రీమహాశబ్దధవలచ్చత్రోహేమ
7. చామరవరవృషభలాఙ్ఘనసముజ్జ్వల⁴ సమ ప్రసామాబ్జయహిమామ్నా
8. మనోకసమరసస్థుప్తసముపలబ్ధ విజయలక్ష్మీసమాల్లింగితో

రెండోరేకు - మొదటివర్గము.

1. త్సంగభవదగ్ధ ముద్దితానాం త్రికల్పమహేభుజాం గజ్జనా మన్వయే మి
2. లబ్ధివిజ్ఞానవిజ్ఞానవికృతా ప్రధరామర్దలస్య శిఖరామాహార్యవోమాహా

1. పిల్లి 2. ప్రియచ్యుతి. 3. వాక్షణ్య 4. పలిక 5. కళ్యాణ 6. సముజ్జ్వల 7. త్సంగ 8. మహాబల 9. మహా.

3. రాజస్యపుత్రః॥౧॥ పూర్వఙ్గాంభూతతిథిర్విశాఖజ్యేష్ఠసమధాయాకృష్ణాభిరక్షాపూర్ణా
4. భుక్తాభూరితరాశిమీభుజబలాత్తామీక ఏవస్వయం ఏకీకృత్యవిజ
5. త్య కతుగివహా శ్రీవజ్రిహస్తకృతుశ్చత్వారింశత మత్యుదార
6. చరితఃసర్వామరక్షీత్సమాః॥ తస్యతవయోగబ్ధమరాజావహాత్రయమహ
7. లయద్వపీం॥ తదనుజఃకామాన్ణావదేవః కష్పాత్రింశతమబ్జకా తస్యా
8. సుజీవినయాదిత్య స్సమాస్త్రీనః॥ తతః కామాన్ణావాన్జాతో జగతి

రెండోరేకు - రెండోపర్యక్తము.

1. కల్పభూతుహః॥ యోరాజ ద్వాజితద్వాయో వజ్రిహస్తావసీకతిః॥ కశీస్త్రిద
2. స్వదగన్ధలబ్ధమధుకవ్యాల్స గన్ధా స్థా స్పృష్టిక శ్చస్సమదాత్సహస్రము
3. మతులో యస్త్యాగినా మగ్రీనేష్ఠః శ్రీమాననియజ్కభీమమృతతి గ్గకాన్తయో
4. త్రంసకః కష్పాత్రింశతమబ్జకా సమభునస్త్రిన్ద్రోస్తతః పార్థివైః
5. ॥ తదగ్రీమానుః సురరాజసూనునా సమస్సమస్తాస్త్రవికారి మ్న
6. లః¹ స్సపాతి కామాన్ణావ భూతతిభూతవం సమృద్ధిమానధ్ధా సమాం సముజ్జ్వల
7. ॥ తదను తదనుజన్మో చి త్రజన్మోకమానో గుణనిధి రవవద్వోగబ్ధమాభ్యా
8. మహీసో సకలమిదమరక్ష త్రీణి వహాణిధాత్రీ వలయమలఘు కేశో

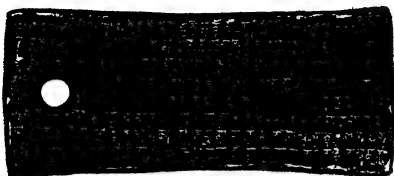
మూడోరేకు - మొదటిపర్యక్తము.

1. నిజ్జాకారాతిచక్రిః॥ తతోద్వైమాతురస్తస్యమధుకామాన్ణావోస్పృశః॥అవతిస్తావ
2. వసీమేతా మబ్ధానేకాన్నమిశ్రతిం ॥౧॥ అథ వజ్రిహస్తస్యవతిగ్రీనుకాదళల
3. గుణిజనాగ్రగణ్యః కమాన్ణావా త్కపీన్ద్రగ్రయమానావచాతీసుభకీర్తిః॥౨॥
4. య ఇవ వైమన్మూస్వయ కయః కయోనిధి సముద్భవాయాశ్చయః సమజని వి
5. నయమహాదేవ్యాః శ్రీవజ్రిహస్త ఇతితనయః॥ వియద్వతునిధి సంభ్యాం యాతి
6. కాకాబ్ధసంక్లే దివకృతిమృతభగ్ధో రోహిణీశే సులగ్నే ధనుషి చ నితకత్తే సూయకా
7. తృతీయాయుజ సకలధరిత్రీం రక్షితం యోభిషిక్తః॥ వ్యామ్యేస యత్ర సమ
- మాచరి

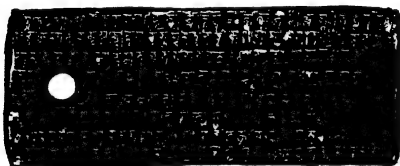
1. సహిత 2. సమజ్జ్వల 3. మహీశః 4. కామాన్ణావా 5. కుశ.

దేవేంద్రవల్లభరాజరాజదేవునితామ్రశాసనము (౧౩ ౨౨౪)

శా.శో.రేఖ - రెండవరక్క

శా.శో.రేఖ - మొదటిరక్క

శా.శో.రేఖ - రెండవరక్క

8. తుం తివగ్గే- మాగ్గే- రక్షతి మహీమృహితవృతావే నివ్వ్యాధయశ్చనిర
యాశ్చ ని

మూడోలేకు - రెండోవృక్క.

1. రావడశ్చ కశ్యప్తివా భువిభవన్తి విధూతిను త్ర్యః! వ్యాప్తేగ్లకులో త్రయస్య
యశ
2. సా దిక్పక్తివాతే కళి వృద్ధ్యేతా మలినస యస్యభువనః! కృష్ణః 2 సమ్యాదివా
నైస్తా
3. రైరతి సాస్త్రీ కష్ట- కటలైః కుమ్యస్థలీ కట్టతే మ్వలిఖ్య నిపునః పువశ్చ హరితా
4. మాధోరణా వారణా! అనురాగేణ గుణిన్యో యస్య వక్షోముఖాబ్జయో
5. ।। అనీనే కీ సరస్వత్యా వనుకూలే విరాజతః ।ం! అగచ్ఛన్మురు విక్రీమ
6. య సహసా కస్తూరియాతాద్వివో యేనావ్యాహత విశ్వవృత్తి మహీమా హేలా
నిర
7. స్తః కనిః । తేనకారి నికామికామ్య తమనారాజ్యం మహీమదైలే త్రింశద్వత్సర
8. ముక్త సిమ్రయశసా వమకత్రయేగాధికం! తతోవల్లమతోదేవ్యాం వజ్రదస్త్ర
మహీ

నాలుగోలేకు - మొదటివృక్క.

1. కలిః గాయ్యాకామినహరస్యాభూత్తా త్రిణీయశ్చివాత్మజః! లక్ష్మీవభూవదన
2. కష్ట-కమాకరస్థ సన్దోహకరియంబవచంబరీక! యోమానినాంచగుణీవాంచదురా
3. తృవాంచ సాన్తించమోదమతులంచభయించదత్తే! కాకాజ్ఞేనయాన్బాగ్భూ-
నిధిగో
4. శేషేష్టమిహిశేష్టతే లగ్నేనో త్రరఫల్లగీగురుదినే కజేసుసీసుశే
5. సీసుశే లోకాలోకమహామహీధృవలయాలక్ష్మారవత్యాభువన్సం¹⁰శ్చ
6. స్ఫుకలిగ్లరాజతిలకః శ్రీరాజరాజోపమః!ం! కలిగ్లనగరాత్మరమమా
7. హేవ్యరవరమభట్టారకమహారాజాధిరాజ త్రికలిగ్లాధిపతే ¹¹శ్రీమదైవేష్వరీస
8. మూర్కారాజరాజదేవః కుశలీనమస్తామాత్మ్యక్రముఖజనక దాస్యమాహూయన¹²

1. భువనం 2. సమ్యాదివా 3. కుభి 4. కుభిహస్త. 5. కాన్తి 6. కృష్ణ 7. నింజ 8. కు
కుభి 9. కుభి 10. పుంశ్చ 11. సతీ. 12. సహ

నాలుగో లేకు - రెండో వీక్షణ

1. జ్ఞానయతివిదితమస్తుభవతాం వరాహవర్తనాంతం బృహతోద్భవగామిని
2. న్నావవాట్ట కేవలహాగ్నిగామిని కృత్యాచతుస్సీమావద్భిన్నస్వలస్థలస్థ
3. వ్యవహారికవజ్జతి మాచన్ద్రాక్షణితిసమకాలం యావత్ మాతాపితౄరా
4. త్వవశ్యపుణ్యయతోభివృద్ధయే వద్భాగాన్ కృత్యా వసునిధివస్త
5. గణితేకాకాశే చైత్రమాసివిషువతిసంక్రాంత్యాం కలిపురగామి
6. నివాసి వత్సగోత్రీవాసుదేవశమ్యుక్తచక్రార్థాగాః కాన్యకగోత్రీ
7. వారాయణశమ్యుక్తచక్రార్థాగాః అస్మాభిః ప్రియత్రాగ్భిః

(3) CP No. 5 of 1918-19

అసంతవర్తకుమారుడు మధుకామార్గవదేవునికాలమునాటి శ్రీలక్ష్మణరామదేవుని కామ్యకాసనము. (గాం. సం. 528.)

పాఠములు

మొదటి లేకు, రెండవ వీక్షణ

1. ఓమ్ స్వస్తి ఆచారపుర¹ను కారణ²వర్ణతానుభవమణియా విజయవతో³ కలిజన
2. గరవాసకాత్ ప్రిసిద్ధసిద్ధ తావసాధ్యాసిరకస్తరోదరదరి మహేంద్రాచలా
- మలక
3. వశిష్ఠిభరత్రుమీతస్య చరాచరగురో⁵నకలభవవనిమ్యూనైః
4. సుశ్రీతధారస⁷కాన్య-యశిమామశేష్యుగవతో గోకల్లసాస్యమివశ్చరణ
5. మలయుగల ప్రిమాదనగత సకలి⁹కలంకో గంగామ
6. లకులలిక కీమా¹⁰అనస్తవమ్యుదేవః । తస్యను¹¹నువి¹²పుల
7. వికృమానరానేకభూపాలమా¹³ముశిమరీచిర¹⁴రజ్జ¹⁵పాదవద్దయుగల
8. విమలచిత్తచిర¹⁶స్తరశరీరాశేష¹⁷ద్యుగధ్యాయి త్రతావసురస

1. పురాణ 2. కారణ 3. యుగ 4. విజయవతో 5. సుకల 6. మాతృ 7. కాన్య 8. యాదా 9. సకల 10. కీమా 11. మా 12. మ 13. మా 14. చిరం 15. రజ్జ 16. చిత్త 17. శేష

రెండోరేకు - మొదటివొక్క-

1. రిత్ కులామల మహారాజాధిరాజ శ్రీమా¹మధుకామణ్ణోదేవ కుళలికలి
2. ఇమణ్ణలవ్విరివభూతి²గలిక్లా³గత్యా⁴ సై సిరివ్యలి పాణ్ణాపురవరమే
3. క్వర సమధిగత వజ్జుమహాశబ్ద తిమిల, వరశోషణ వశిత్వ⁵వైరవ శ్రీమా⁶
4. కుదలవణ కులలిలక శ్రీల్లి⁷క్షణరామదేవ¹⁰వడుడేగ్గా¹¹మే
5. యిసద స్తపురవాస్తవ్య వైశ్యకుల వణ్ణ శ్రీమణ్ణనాయక త
6. స్యమసు వరమమా హేశ్వర మాతావీత్పరామానుభ్యత వరవనాయక
7. స్యయమశ్రీ మహా¹²ణరవల్లా మొరళి లే । త్రయగ్రాసమేత వైశ్య ఆ
8. గృహ¹³ర క్రిత్యా¹⁴సవర¹⁵మితి రాణక రాజదుత్ర¹⁶విషయవతి సమ

రెండోరేకు - రెండో వొక్క-

1. సై రాజపాదోవదేవినా¹³వతుసీ¹⁴మావచ్చిన్న సవలస్థల సవ్వగ¹⁵పీజాబాధ వివ
జేత¹⁵
2. అవటభటవ్వివేక చన్ద్రా¹⁶క్షణ క్షితిసమకాలిఅధసీమాలిక్లా¹⁷ని కధ్యస్తే
3. పూర్వ¹⁸వైవడేలా¹⁶మాగ¹⁹గతా²⁰ తిన్న²¹జిత్రియంలెగ్గియదికాయాత్మకుటు
రాజ
4. వధగతా²² శృకానగాడడచ్చ తిమిరవృత్తయేచివడ సద్దివ్విత్తరో
5. పితళిల తిన్న²³జిత్రియ వాచికాపాలిదక్షి²⁴డేద²⁵కాయా వవ్వ²⁶తే²⁷సి
6. ఖర వైరిత్య²⁸దికాయా గతా²⁹ శిలెగ్గియదికాయామధవినగతా³⁰
7. శిలా వాయవ్యదికాయా మనగోడికూపా³¹ఉత్తరదికాయా³²గుభులుభాగాడవ
8. వ్వ³³రదో³⁴జి బృహత్సవ్వ³⁵త ఉత్తర³⁶దో³⁷జివ్యయవవ్యతమధ్య³⁸దో³⁹జికా
9. వాచికాపాలి అశ్వభవృత్త⁴⁰గతా⁴¹ సద్దివృత్త⁴²దవ్యవృత్త⁴³తిన్న (లే)

మూడోరేకు - మొదటివొక్క-

1. వాల్మీక²³రోపితళిలతిన్న²⁴జికా వాల్మీక²⁵తత²⁶రోపిత శిలా
2. ద్వయతిర్వశి శుకాన దికాయా రాజువృత్త వాల్మీక²⁷గతా²⁸వవ్వ²⁹తతల

1. శ్రీమా¹ 2. కామా² 3. వరశో³ 4. వశి⁴ 5. 6. 7. కుమల⁷ 8. (a) ప్రత్యక్ష⁸ 9. శ్రీమా⁹ 10. పాణ్ణా¹⁰ 11. పాణ్ణా¹¹ 12. సమ్య¹²
వర్తమితి 13. తిమిల¹³ 14. మహా¹⁴ 15. వడుడే¹⁵ 16. వరు¹⁶ 17. వడు¹⁷
18. వరు¹⁸ 19. వైయ్య¹⁹ 20. మా²⁰ 21. ఉత్తర²¹ 22. వర్మ²² 23. వర్మ²³ 24. రదో²⁴ 25. వర్మ²⁵

3. మా గాఢ సత్యస్వభూతి మురయితదవ్యయంఁఁ దోలినుగ వేర్చె
4. బోదభోజి లేవనరానత్య గిలవదనోఁ అనదివదఁ బవనలి
5. వనసుధాదత్తారాజావనగ రాధిలియస్యయస్యయవాభూతి త
6. స్వతస్వ తథాఫలస్వతఃపరదతః మ్వామౌహారేతిసుధరావప్తి
7. వవన సహస్రారిణిస్థాయాంబాయతే క్షృతివాతు దేదకతనవ్యస్య గగిం
8. గల్లవీచధన విజయరాజ్య సమ్యక్సర అప్యే గాఢింఽతః లిఖనగరవాస్త వ్యమాధ
వనూనును
9. ధునుదనన లిఖతలేఖకస్య భుమి(1) మురయితంఁ అక్షకాలి రగామేన ఉతిరిరితః ।

(4) C. P No 6 of 1918 - 19.

రాజరాజదేవుని కుమారుడు అనంతవర్మ చోడ గంగదేవుని కామ్రోహసము.

(४४. 1006)

పా శ ము లు

మొదటి శ్రేణు, రెండవ శ్రేణు,

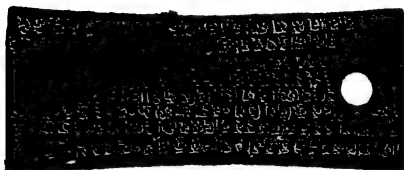
1. ఓమ్ స్వస్తి శ్రీ మహామఖిల భవన వినుత నయవినయ వయాదాన చాక్షిణ్య
2. । సత్యశాసన శాంతి ధైర్య్యాదిగుణ రత్నభవిత్రాణా మాత్రేయిగోత్రా
3. గాం వినుల విచారాచార పూర్వనిల బ్రహ్మచర కలకాలకల్పమ మ
4. పీఠాం మహామహేంద్రాచల శిఖర భరిణిస్తీతస్య సచరాచర గురో
5. । నవల భవన నిర్మాణైక మాత్రేధారస్య శశాంశ చూడామణిభృం
6. గవతో గోకర్ణస్యవిను బ్రహ్మచర్యసాధితైక శక్తిభేరి త
7. శ్చ మహాశక్తి భవనచక్రే పీఠాచారవరవృత్తభలాశ్చన సమ
8. ప్త్యల సమస్త సామూహ్య మహిమ్నాననేక సమరసజ్జలసముదలబ్ధ

రెండో రోజు - మొదటి ప్రశ్న.

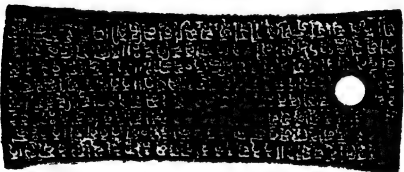
1. విజయలక్ష్మి సమాచిత్రతో ముగ్ధ భువదర్శిమణిరానా తిక్కలిమ్మమహాభు
2. బాం గజ్జానామవ్యయమబ్బి డిట్టోవ్విగజ్జోరిమవిక్రిమోస్త ధరామర్దలస్య
3. గుణమహాగణా మహారాజస్య పుత్రః శ్రీరామోనా సదేవశక్తుశక్తుత్వారి

— 1960.000 - 1960.000

— 1960.000 - 1960.000

— 1960.000 - 1960.000

(9001 19) 1960.000 - 1960.000

4. శతమబ్బకాన్ క్షితిమరక్షిత తనయో గుణ్ణమరాబా వమాశ్రియ
5. మహాలయితదను తదనుజః కామాణ్ణావ దేవః కచ్చుతింశ
6. ద్యుమాణిశస్యనుజో విసయాదిత్యః సమాస్తీప్సితతః కామాణ్ణా
7. తతనయో వజ్రిహస్తాయోమదగలిత గణ్ణానవాన్ సహస్రమిథిభ్యః
8. సమదాత్సవచ్చుతింశతమబ్బకాన్ తత స్తదగ్నినూనుకామా

రెండోరేకు - రెండోవొక్క.

1. ణ్ణావదేవోద్ధాసమాం । తత స్తదనుజోగుణ్ణమహీవతి ¹క్రీణివమాణి । త
2. దను తస్యదైయమాతురో మధుకామాణ్ణావ ఏకోనతింశతివమాణి । తతః కా
3. మాణ్ణా వాదైవదుమ్మువ్వయ సముద్భవాయా విసయమహాదేవ్యాం జాతః
కీవల
4. హస్తదేవోదివః తతస్త మతిభీషణమశనిం శస్త్రాభిజణఘాన స
5. త్రియతింశతమబ్బకానపనిమహాలయిత । తతనుతస్యత్యభ్యనోరి
6. మద్దణవ స్సరాజరాజక్షితివః క్షితింసమాః అరక్షదప్త వరుణాల
7. యామరాన్నిధి గుణానానిధిపాలసన్నిభః తతోరాతేస్త్రహేల
8. స్యతనయో రాజనుస్తరీ రాజ్ఞస్తస్యాగ్నిమహీమ్ । సతీసుత మనూయ

మూడోరేకు - మొదటివొక్క.

1. కాకాదే సప్తరంధ్ర గృహగణగణితే కుమ్భసంస్థేదివసేకుక్షేపతే
2. తృతీయాంశా రవిబదినే రేవతిథే స్యయగ్నే బగ్నే గణ్ణాన్వయాయాంబు
3. జవనదివక్వద్విస్వవిస్వంభరాయా శ్వకృం సంరక్షితుం సద్గణ
4. నిధి రధి తశ్చోదగక్తాభిష్క్తుః । యి కలిజనగరాత్పర
5. మహాహేళ్యర తరమభ్యుత్పాదక మహారాజాధిరాజ తిగలిక్తాధి
6. తతిః కీమద వ్రవమ్మాణా వోదగణ్ణదేవోమశరీ సమస్తామాత్యవ్రము
7. ఖ జవనదాస్సమాహూయసమాజ్ఞానయతి విదితమస్తు భవతాం యాచా వ
8. తానివిషయే । సేల్లదాఖ్య గ్రామః చతుష్పీమావచ్చుత్సాసజల

మూడోరేకు - రెండోపక్క.

1. స్థలం సవరణచేత వివరణ మార్చడానికి ఉత్తరముకలం యావన్మాతాపి
2. తొలిరాత్రివల్పు పుణ్యయశోభివృద్ధయే¹రుతుగగనవియత్ చస్త్రగణితే కాకా
3. బ్రేతస్థానిమస్థగవత్తై పూజా నైవేద్య దీపాదికరణాయ దేవగృహగణకృ
4. మృదిత సంస్థారాయ చాపలాగామ నివా²శీ వల్లసపాగుస్తస్య పు
5. త్రి: పన్ని పాగుస్తస్య పుత్రాయశోమరచస్త్రాయోమాదరంతునవ
6. ర్తి కాస్యాభిర్దాత్రేతి³.

(5) C P No. 7 of 1918-19

శ్రీమహర్షనువర్తకుమారుడు దేవేంద్రవర్మకామ్రాసనము

పా ర ము లు

మొదటిరేకు - రెండోపక్క.

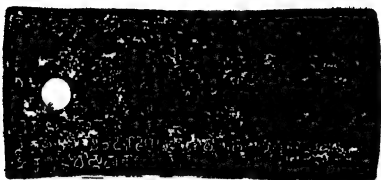
1. ఓమ్ స్వస్తి ఆమరపురానుకారిణ సుఖరమణీయాద్విజయవరకలిజ్జ
2. వగరాధివాసక మహేంద్రాచలామల శిఖరవ్రతిస్థితస్య సచరాచర గు
3. రో సకలభువన నిర్మాణైక సూత్రధారస్య శశాంజు చూడామణేభక
4. వశో గోకర్ణాస్వామిన శ్చరణకమలారాధనైకతత్పరస్యనేకాచా
5. వ సంక్షోభజనిత జయకల్ప వ్రతాపావనతసమప్తసామస్త చక్ర
6. చూడామణే వ్రథామిజ్జరీ పుజ్జరజ్జత వరచరణయగలో శ్రీమహా
7. జానువమా సూను మహారాజాధిరాజశ్రీదేవేంద్రవర్మపుష్కరిణీవిషయే విరి
8. జీకగ్రామవాస్తవ్య కుటుంబినా సమాజ్ఞానయతి విదితమస్తు నో

రెండోరేకు - మొదటిపక్క.

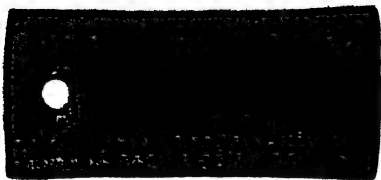
1. యదాయగ్రామక వ్యాసకవిలచిసూను హేలిలోకయజ్ఞ వ్రదత్త
2. సవరణ కరణరామకవ్యార్థ చస్త్రాక కాకర యావన్మాసనస్థిత్యా వ్రతి
3. పాదితేరి చతుర్నామపీ హృతరాణసామాన్యధారి స్వకమధ్యిత్వ భ
4. గరికయాభూమిహిమ్నార్థతి సుగ్ర సీమాలిక్సాని లిఖ్య

శ్రీమహాద్భుతవర్ణమూర్తుకు దేవేంద్రవర్మ కామగ్రాసనము

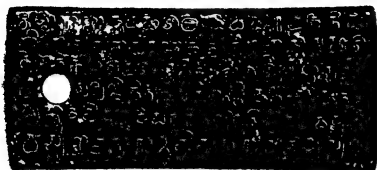
అంబరీష - అంబోల్కర్

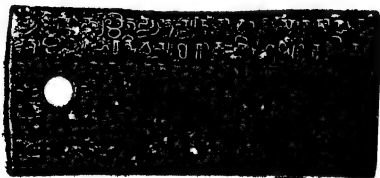
అంబరీష - అంబోల్కర్

ಪಂಚ-ಕವಿ - ಪಂಚ-ಕವಿ

ಪಂಚ-ಕವಿ - ಪಂಚ-ಕವಿ

5. నే పూర్వస్యదిశి మారదగ్రామసిమా సేతువనరాజకా చ ర
6. దక్షిణనాది పుష్కరిణిసమావనరాజకాచేని వచ్చిమణి
7. పుష్కరిణిగ్రామసిమాసేతువ (వ) రాజకాచ ఉత్తరేణాది కుమా
8. రికాళటగ్రామవనరాజకాచేని సుగ్రీవవ్యాపగీతా

రెండోరేకు - రెండోవీక్కు

1. ని శ్లోకా మూర్ఖాదఫలశబ్దవ వరదత్తేతి పా
2. భిక్షవా స్వదానావరమావస్త్య వరదానాను పాల
3. నే ఇతి కమలదలామ్బు చిన్దులోలా శ్రియమనుచిస్త్య
4. మనుశ్య జీవితజ్ఞు సకలదుదముదాహృత (౦) హి
5. బుద్ధ్యా నహిపురుషై వరకీర్తక యేవిలోప్యా బహుభి
6. వకానుభా దత్తా రాజభిసగరాదిభి యస్యయ

మూడోరేకు - మొదటివీక్కు

1. స్యయదాభూమి తస్య తస్య తదా ఫల స్వదత్తా వర
2. దత్తా మ్యా యో వారన్తి వసుధరా స విష్ణుయా కృమి భూ
3. త్యా పితృభి సహ వచ్యతే హిరస్య మేకం గామకాం భూమి
4. రష్యేకమ జుల వార వరక మాయాతి యావదాభూ
5. తి సంప్లవం లిఖితమిదం సవ్యకా చన్ద్రో శ్రీ సామన్త నేతి
6. ఉత్పిణకాకామ్యికాసనం శ్రీ సామన్త విజ్ఞమితేనేతి ।

(6) C. P. No. 8 of 1918 - 19.

దేవేంద్రవర్మ కొడుకు అనంతవర్మదేవుని తామ్రకావనము.

పా క ము లు

మొదటి రేకు - రెండవ వీక్కు.

1. ఓహోవస్తి అమరపురానుకారిణ సర్వస్యముతు సుఖరమణీయా
2. ద్విజయవర్మలిక్లనగరాధివాసకాల్ మహేంద్రా చ
3. లామల శిఖర వ్రీతిస్థితస్య చరావర గురోస్సక

4. బ భవనైక నిర్మాణక సూత్రీధారస్య కళాబ్జ-చూడామ
5. తే భృగవతో గోకర్ణస్సామి¹న చరణకమల యు
6. గలప్రభామోద్విగతకలికలక్ష్మీనేతాహవ సంఖోభ
7. జనితజయశ్చైవ బ్రతావనత² సమస్తసామజి³ పుష్కర
8. ర్జితవరచరణకమలసితకుముదకుండేంద్రావదాత
9. వినిర్గత యశోభ్యస్తారాతి తులాచలోనయవినయ

రెండవ రేఖ, మొదటి బ్రహ్మ.

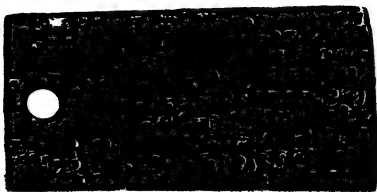
1. దయాదా⁴క్షిప్యకౌర్యాచార్యసత్యత్యాగాదిగుణ
2. సమృదాధార భూతో కరమమాపేశ్వర కరమభాగుకరమట్ట⁵
3. రాజాధిరాజ గాంధేమల కులతిలకః దేవేష్టనర్మ సూను
4. శ్రీ అనస్తవర్త్య దేవతుశలీ కంటకవర్షనివిషయ రా
5. ప్తీకుట నాజెకరడ దాశ్మత్య సవాప్రప్య దీపజనావద
6. సర్వసమాజ్ఞావయతి విదితమస్తు భవతాం వ్రేదత్రం
7. ద్విషష్టికుర్షిర్నగా భవతామూమ్న అత్రీపుణ్యకలేవ
8. ర్నశనాపాటువిభజి తాలచన్వారి పూడరోమవాహా⁶
9. లుచాబ్జలోమభభూరన్వాదచ్చమాణవభట్టచ
10. ర్వభట్ట నారదసగోత్రాయ । కష్టో సాఖాయ వేద్యనస

రెండవ రేఖ, రెండవ బ్రహ్మ.

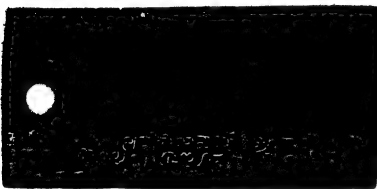
1. మానాయమట్కర్పాధిరతాయ । ¹⁰సోగ్రహణవరాగ కా
2. లేన ధారా పూర్వకేన మాతాపితౌరార్యవత్స పుణ్యధి
3. వృధయే¹¹అచంబా¹²ర్కా వంతాత్స కాసనం కృత్వా బ
4. త్రేవ్రేదత పూరసానామ్నాని¹³కేనది కరివంతినాసవి
5. తథ్యం సముదిత వ్రేదయాదకమాసకా మిద
6. సమస్తవరిహర¹⁴కేన భోక్తవ్య । అత్రీ సీమాలిఖ్యా

1. ప్యమిన్వరణ 2. పృజాహ 3. కర్ణ 4. పావనత 5. మర్కరి 6. బాక్షిబ్జ 7. కరమభట్ట
8. ఈ కంఠీరర్వాత కంఠీ సరిగా తెలియకయ్యుటలేదు. 9. కాళాయ 10. సోమగ్రహణ 11. వృధయే
12. అచంబా 13. నికేనది 14. వరిహర

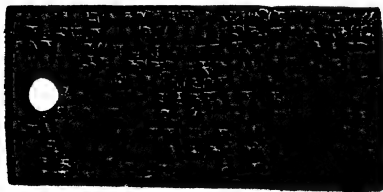
చేపంద్రవర్త పోతుక అనునది పుచ్చిని కామ్యకావనము
అనునది - అనునది.

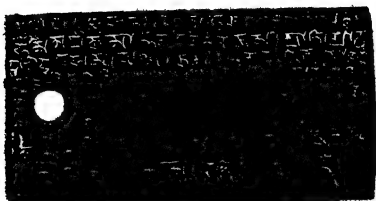
అనునది - అనునది.

అనునది - అనునది.

15-1511 - 2000/1

7. ని లిఖంతే । చతుర్దిక వ్రాయానై స్వాధ్యక్షలంకృత
8. గృహదృతి ప్రదైవచా భూమి సహవరిగృహ్లాతి ఏచ
9. వ్రాయచ్చతి అశ్రేయతే పుణ్యకర్మణా నాయత పాపల
10. కామిన ! స్వదత్తా కరదత్తామ్యా యోహరీతి! వసుధరా
11. సవిష్టాయాంకృమి

మూడవరేకు - మొదటివ్రక్క.

1. ద్యుత్యాపిత్వలి సహవశ్చతే । హిరవ్య మేకంగా మేకం
2. భూమిమస్త్వక మిక్కులం హరన్నరక మాయాతి । యావ
3. చాభూతసప్తవం । ఇతి కమల దళాంబు విందునా కీ
4. యనున చిన్మయమృతతోజ్ఞ సకల ని
5. హముపాగతం జ్ఞ పుధ్వాపహి పురుషైవరే
6. రయే వివాప్య । లిఖతం సద్విగ్రహి వి
7. స్వకేనేతి । వేలుగ్రామవా ప్రవ్య విష్టనను
8. త మహిష్టపాక మారవిష్కర్ణ వృద్ధి.

(1) C. P. No. 3 of 1918-1919.

సంక్షిప్తా ర్థము.

ఆశ్రేయశీలమునకు చెందినట్టియు, మహేంద్రగిరి శివార్లస్వామిపాదభక్తులైనట్టియు, త్రివింగేశ్వరులైనట్టియు, గుణమహార్ణవుని సంతతివాడైనట్టియు, (రెండవరేకు రెండువ్రక్కలను గుణమహార్ణవుని మొదలుకొని ఈమూడవ వజ్రహస్తనివరకు గల సంకాపలి రాజ్యకాలములు ఇవ్వబడినవి) కామార్ణవుని కొడుకగు శ్రీవజ్రహస్తదేవు కలింగనగరము వాసకముగాగలవాడును, కరమమహేశ్వర కరమభట్టాచర, మహారాజాధిరాజ త్రికలిక్లాధిపతి లిరుదములు గలవాడు - శకవర్షము 960 వ క్రీ. శా. 971 వ సంవత్సరము వరకు గామినివాసియైన గణవతినాయకునికి దానమిచ్చెను. మహాకాయస్థుడును, సుధివిగ్రహియు అయిన మూహూరయకొడుకు దామోదరుడు ఈ కాసనమును లిఖించెను. వల్లమోళ దీనిని చెక్కెను.

(2) C. P. No 4 of 1918-1919.

సంక్షిప్త ప్రార్థన.

వైశాఖనముయొక్కయు దీనియొక్కయు రాగిరేఖలపైగల మొదటివార్లు
చిక్కిరింప పాకములు ఒక్కవిధముగానున్నవి. మూడవరేఖ రెండోచిక్కిరింప గంగ
వంశములో శ్రీమద్దేవ వజ్రహస్త దేవుని కిది సం॥ లు కరిపాలించినట్లు తెలుపబడినది.
ఈతనికర్వార ఈతనిని ఈతనిభార్య అనంగమహాదేవిని జన్మించిన శ్రీరాజరాజ
వ్యవతి - కలింగరాజ తిలకుడు, కలింగనగరము రాజధానిగాగలవాడు, కరమ మూ
హేశ్వరుడు, కరమభట్టారకుడు, మహారాజాధిరాజ, శివలింగాధిపతి, శ్రీమద్దే
వేంద్రవర్మ రాజరాజదేవు శకవర్షము 992 న చట్టాభిషిక్తుడై, సమస్త ఆమోల్య
వ్యముఖజనవదుల ఎదుట, వరాహవర్చనియందలి ల్మహాత్మాటిలగామము (లిన్నా
లవాట్లక గామసహితముగా) గామము ఆరుభాగములు శక, సం॥ 998 న, విష్ణు
సంఖ్యాంతి సమయమున, కలిపురగామనివాసులగు వాసుదేవనారాయణశర్మలకు
ఇచ్చెను. రాజ, శక సం॥ 992 న శ్రీమద్దేవ అష్టమి గురువారం సింహాగ్నిమున
ఉత్తరా ఫల్గుణి నక్షత్రసమయమున చట్టాభిషిక్తుడయ్యెను.

(3) C. P. No 5 of 1918-1919

సంక్షిప్త ప్రార్థన.

అమరపురమును బోలిన విజయకలింగనగరమునుండి కరిపాలించుచున్న మహేం
ద్రగిరిపైనున్న గోకర్ణస్వామి పాగళత్తు దైవటీయ, గాంగామలకులతిలకు దైవటీయ,
శ్రీ అనంతవర్మదేవ కుమారుడైన మహారాజాధిరాజ శ్రీ మధుకామార్జునదేవు సుఖ
ముగా నుండగా, కలింగమండలముయొక్క శివలింగం కడమటనున్న శివస్థలిలోని
చట్టాపురాధీశ్వరు డగు శ్రీ లక్ష్మణరామదేవు — చిత్తశుద్ధి, కంఠమహేశ్వరి
సమధికర, కరమేశ్వర, కువల వగులతిలక — కడుగుగామమునుండి వచ్చి
దంరపురవా ప్రత్యక్షుగానున్న మంచివాయకుని కొడుకును, చైత్యకులోత్తముడును,
అయ్యి శ్రీ ఎరవనాయకుని కలుగఁగొని, హంసారవాడ, మొరాఖనిగామములు
మూడును కలిపి వైశాఖగృహారముగా చేసి, సర్వకరవరిహారముగా దానమిచ్చెను.
రాజకులు, రాజపుత్రులు, విషయవతులు, సమస్త రాజపాదోపదేవులు, ఆచార్యు
భటులు ఎవ్వరును ఎట్టి ఆటంకములు పెట్టకూడదు - దానము గాంగవంశచక్రవర్తి
మానవిజయ రాజ్య సం॥ 528 లో చేయబడెను. కలింగనగరవా ప్రత్యక్ష డగుచున్న
మానుడు దీనిని లిఖించెను. ఈతనికి 40 మరయల భూమి దాన మివ్వబడెను.

(4) C. P. No. 6 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

ఆశ్రేయ గోత్రమునకు జెందినట్టియు, మహేంద్రాచల శిఖరముననున్న గోకర్ణ స్వామి పాదభక్తుడైనట్టియు, కంచమహాశబ్దాది సమస్తసామ్రాజ్యచిహ్నములుగలట్టియు త్రికలింగాధికారి ఐనట్టియు, గుణమహార్ణవుని వంశమునకు జెందిన (గుణమహార్ణవుని మొదలుకొని ఈ అనంతవర్మ చోడగంగునివరకుగల వంశావళి, రాజ్యకాలము లివ్వబడినవి) రాజరాజ రాజసుందరుల కుమారుడు అయిన చోడగంగ, కక సం. 999లో కుంభస్థంబు దిశ్శుక్లవక్ష తృతీయా రవివారమున కేవలీశ్వర న్నియుగ లగ్నమున కట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. కలింగవగరమునుండి కరమహాపేశ్వర, కరమభట్టారక, మహారాజాధిరాజ, త్రికలింగాధికారి చిరుదములుగల శ్రీచుదనంతవర్మ చోడగంగ దేవ సమస్తామ్రాజ్యాధిపత్యము ఎదుటను యావవర్త వివిషయముందలి సేల్లద గ్రామమును, సర్వపీఠావరితారముగావించి, తనయొక్కయు, తన తల్లిదండ్రులయొక్కయు పుణ్యమునకై కక సం. 1008 లో సేల్లదగ్రామ భగవతీదేవియొక్క పూజానైవేద్య పీఠాది కర్మలకు దేవాగ్రహముగా చేసి (చా) తలాగ్రామ వివాసియైన కొమర చంద్రుని కిచ్చెను.

(5) C. P. No. 7 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

అమరపురమునకు సమానమైన కలింగవగరము రాజధానిగా గలమహేంద్రాచల గోకర్ణస్వామి పాదభక్తుడైనమహేంద్రవర్మ కొడుకగు మహారాజాధిరాజ శ్రీదేవేంద్ర వర్మ పుష్కరనీవిషయముందలి విరళికగ్రామ కుటుంబినుల కిచ్చిన ఆశ్చ :- యదాయ గ్రామనివాసియైన విలచికొడుకు పేరిలోకకు సదరుగ్రామము సర్వకర కలితారముగా ఇవ్వదమైనది - సర్వచంద్ర శ్రీసామంత దీనిని లిఖించెను. విండితులన శ్రీసామంత దీనిని చెప్పెను.

(6) C. P. No 8 of 1918-1919.

సంక్షిప్తార్థము.

అమరపురమును బోలిన సర్వమునునుఖరమణియైన విషయకలింగ వగరము రాజధానిగా గల్గినట్టియు, మహేంద్రాచల గోకర్ణస్వామి పాదభక్తుడైనట్టియు,

అనేకయుద్ధములందు జయము గల్గుటచేత వంచబడిన తలలుగల సామంతురాజులు గలట్టివాడును, నయవినయాది సత్ సంచన్నుడును, కరమమాపేశ్వర, కరమథాగు, కరమభట్టారక రాజాధిరాజు బిరుదములు గలవాడును, గాంగామలకులతిలకుడును అగుజీవేంద్రవర్మ కొడుకు అనంతవర్మదేవ కంటకవర్మని విషయమందలి నాజెకరడ గ్రామం మాణవభట్ట, చర్యభట్టలకు చంద్రగ్రహణసమయమున చాన మిచ్చెను. వ్యాసగీతలు చాన పంక్షణై ఇవ్వబడినవి. విసజక యనుసద్ధివిగ్రహి దీనిని లిఖించెను.

పొట్లదుర్తి - మాలెపాడుశాసనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరకర్మ

నా మిత్రులు శ్రీయుత దాస్యరు వెంకటరమణయ్యగారితో కొన్ని దినాలు నేను కడవమండలములో కర్కటవం! చేసినప్పుడు సుపాదించిన శాసనమిది. అసలు ఈ శాసన మొకటి ఉన్నట్లు మాకు తెలిసినది మొకటి సుపాదించిన శ్రేణీయతుల వలన. మేము చూచిన యీ శ్రేణీయతు పుట్టి అక్కడే దాదాపు నూటపాతిక సంవత్సరాలయింది. ఈ శాసనాన్ని గురించి మేము పొట్లదుర్తి గ్రామంలో చాలా వాకలు చేశాము. ఆ పూర్వ కరణుగారికిగాని, ఆపూర్వోని యితర పెద్దమనుష్యులకుగాని ఇది వకటి ఉన్నట్లే తెలియదు విచారించగా విచారించగా దీని ఉనికి మాకు గొర్రెలకావరులవలన తెలిసింది పొట్లదుర్తి మాలెపాడు తోవకుత్తరముగా పొట్లదుర్తి సరిహద్దులోచేసిన వెంకటాపురం గ్రామానకు దగ్గరగా ఒక శాసనపు రాయి వుందని తెలిసినాడు గొల్లజోయి డోకను. కాని ఆ ప్రాంతాన దీన్ని వెదకితే కనబడలేదు. తుదకు ముంక గొల్లజోయిడు కనబడి తోవకుత్తరంగా లేదు, దక్షిణంగా పొలిమేరలోనే వున్నదని మమ్మల్ని తీసుకెళ్లి చూపించినాడు. ఈ ప్రాంతాల శాసనాలన్నీ యెర్రారాళ్లమీదే చెక్కడం వాడుక ఇదికూడా యెర్రారాళి మీదే చెక్కి వున్నది. వ్రేలిలింబు తీదామంటే ఈ రాతికి దగ్గరగా నీళ్లు దొరికినవికావు. దూరాన ఒక చెలమవుంటే దొరుపు తవ్వి కూడా దాహం తౌగుటకని తీసుకెళ్లిన గాజ్లాసుతో నీళ్లున్న రాయి కడగడానికని చెలమబురదనీటిలో తడిపిన తువ్వలు న్ను తీసుకువెళ్లినాము. ఎట్లాగయితే నేమి వ్రేలిలింబు తీసినాము. రాతిగర్గరకూర్పునే చదివి కొంతవరకు శాసనపాఠం సరిచూడుకొన్నాము. వ్రేలిలింబునుబట్టి తయారు చేసిన శాసనపు బొమ్మను వేరొకచోట చూడవచ్చును.

నాదగ్గరున్న ప్రాచీనాంధ్రభాషాశాసనాలలో ఇదే అతిప్రాచీనమయినదని నా నమ్మకము. ఇంతేకాదు; ఇప్పటివరకు శాసనవచ్చినప్రాచీనాంధ్రభాషాశాసనాలన్ని

1. కామిక్రిలు కిరీ వెంకటరమణయ్యగారి అధికనతోయేతే లేకపోతే ఈపర్వటవంటి జరగకపోదు. ఇందుకు కారీ కిందుజాలంగా కాకృతజ్ఞత తెలుపుకొంటున్నాడు.

టిలో నూకూడా ఇదే అతిపొచిన మయినదేమో అనిపిస్తున్నది. ఇది రేనాటిని పాలించిన దినకరకులవంశములు, 'కాశ్యపగోత్రులు' అగుచోళవంశస్థులది.

కడవమండలములోని చాలాకాసములలో రేనాడు ఏడువేలదేశమునివున్నది. కడవజిల్లాలోని కామలాపురం, పొద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు తాలూకాలున్ను, కర్నూలు జిల్లాలోని కోవెలకుంట్ల, సంచ్యాల తాలూకాలలో కొంతభాగమున్ను, బంగనపల్లియెట్టేటున్ను పూర్వము రేనాటిలోనివి. కాలం గడచినకొద్దీ రేనాడు ఏడువేలదేశమల్లా పోయి డెబ్బయిదేశమయింది. రేనాటికి దక్షిణపుసరివాద్దు పెన్నుగా కనబడుతుంది. పెన్నకు దక్షిణానవున్న ప్రదేశం ములికినాడయినది.

కీర్తికళం ఏడవకళాద్రినాటికే కడవమండలాన్ని చోళులు పరిపాలిస్తూ వున్నట్లు తెలుస్తుంది. బాదామి చాళుక్యభూపతి అయిన రెండవపులకేశికాలములో దక్షిణ హిందూదేశమునకు వచ్చినయివాళాచాంగ్ అను చీనాచారికికుడు ఈప్రాంతాన్నే చూచియే అన్నాడు. దీనికి చోళులదేశమని అర్థముచెప్పినారు చరిత్రీకరికొధకులు. దీనినిబట్టి ఏడవకళాద్రి కెవ్వచో పూర్వమే చోళులు ఈప్రాంతమును పశ్చిమరూపిని రాజ్యాధిపత్యపుంధిరని స్వప్తమవుతున్నది. మాల్యభేటపు రాష్ట్రకూటవంశస్థులయిన ధృవముహారాజున్ను, అతనికుమారుడు మూడవగోవిందభూపాలుడున్ను కాంచీపురకల్ల పులకోద్దివైరము సంధర్పములో క్రీ.శ. 800ల ప్రాంతాన ఈప్రాంతమువయి దండెత్తి వచ్చి వశంచేసుకోవడంవల్ల క్రీ. శ. 800 లనాటికి రేనాటిచోళుల స్వతంత్రీకరించాలన అంతరించివల్లె చెప్పవలెను. అందువల్ల చోళులస్వతంత్రీకరించాలనను సూచించే ఏ కాసముదొరకినా అది 800 లకు పూర్వపుదే కావలసివుంటుంది.

రేనాటిచోళులది శిలాకాసనాలేకాని రాగికాసనాలు అట్టే బయలుపడలేదు. వీరి శిలాకాసనాలు పులికెండల, కామలాపురం, పొద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు తాలూకాలలో చెదరివున్నవి. వీటిలో గవర్నమెంటుకాసనకాళువారు కొన్నిటిని క్విట్టింగ్ బాలు సీసి పరిశీలించినారు. ఇంకాకొన్ని బారిద్దప్పిలోనికి రాలేదు. అటువంటి వాటిలోనిదే ఇక్కడ డివ్ కటించే కాసం.

ఈకాసనం చోళముహారాజుకాలంనాటిది. దానిలో ఆతనికి క్విట్టలయిన మహారాజు రెవ్వరూ చేర్చినవిడకపోవడంవల్ల ఇది రేనాటిచోళుల స్వతంత్రుని

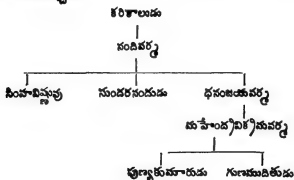
2 Ep. Coll. No 393 of 1904, No. 466 of 1906; No. 517 of 1906.

3. Ep. Coll. No. 380 of 1905.

బాగా పాలిష్టావున్నవృక్ష మేషిననే అయివుండాలి. అందువల్ల ఇది క్రీ. శ. 800లకు పూర్వపుది. ఏమంతపురాకాలమగురించి అయినా తెలిసికోవాలంటే శిలాకాపనాల కంటే రాశికాపనాలే ఎక్కువగా ఉపకరిస్తవి. పూర్వకాలమునాటిని రాశికాపనా లిచ్చినన్ని వివరాలు శిలాకాపనా లియ్యవు. కాబట్టి రేనాటిచోళులరాశికాపనాలు తెడకాలి.

రేనాటిచోళుల రాశికాపనాలు ఇంతవరకు రెండే దొరకినవి; ఒకటి పుణ్యకుమారుని మాలేపాడుకామ్రాకాపనం. దీనిని కొంతకాలంక్రితం 'ఎన్.గొస్సెయా ఇండియా' అనే గవర్నమెంటువారి 'త్రైమాసికపత్రికలో' క్రిక్కుకుంటున్న శ్రీరావుబహద్దరు హెచ్. కృష్ణకాశ్రిగారు ప్రకటించినారు. రెండవది శ్రీకంఠచోళునికాపనం. ఇది యింకా ప్రకటనకాలేదు. ఈకాపనం మద్రాసుగవర్నమెంటుమ్యూజియములో వున్నది. ఈ రెంటిలో పుణ్యకుమారునికాపనమే పురాతనపుది ఇంతవరకు దొరకిన రేనాటిచోళశిలాకాపనాలన్నీ సంపాదించి ప్రకటించి నా వాటినిబట్టి అనుస్మృతమయిన రేనాటిచోళవంశావతారక్రియం వర్చరుచదము కన్దము. కుదరదు.

పుణ్యకుమారునిమాలేపాడు కాపనమునుబట్టి ఈచోళులవంశవృక్షం ఈక్రింద చూపినరీతిగా వేయవచ్చును.

ఈ కాపనకాలమునుగురించి 'ఎన్.గొస్సెయా ఇండియా' లో 'క్రిక్కుష్ణకాశ్రిగారు' రున్న, 'క్రిష్టియన్ కాతలిక్ మిగిల్స్' లో 'త్రైరాజ్యవల్లభ' వ్యాసం రచించిన సందర్భములో 'A note on the date of the Malepadu plates' అనునీర ప్రకటించిన అనుబంధమందు నా మిత్రులు డాక్టరు ఎ. తెంతకరమ

గయ్యగారున్నా బాగా చర్చించినారు. ఇది ఎనిమిదవశతాబ్దం చివరిదని నిర్ధారణ చేసిన కృష్ణకాశ్మీగారివాదం పూర్వవత్తుంచేసి వెంకటరమణయ్యగారు ఏడవశతాబ్ది నడిమికాలమునాటిదని సిద్ధాంతంచేసినారు. ఇందుకుగల కారణాలు మళ్ళీ ఇక్కడ తెలుపడము అనవసరము. కావలసినవారిని ఆవ్యాసము చూచుకొనలసినదని కోరుతూ వెంకటరమణయ్యగారి సిద్ధాంతమునే అనువదిస్తున్నాము. ఈ సిద్ధాంతము ప్రకారము చోళమహేంద్రవిక్రమవర్మ, అతనికొడుకులు పుణ్యకుమార, గుణముడితులున్నా కాంచీపురపు రాజయిన వల్లవక్రభువు మొదటి మహేంద్రవర్మనాటివారయి పుంటా రసవచ్చును.

ఇప్పుడు ప్రకటించేకాసనం చోళమహారాజుడని ఇదివరకే తెలుసును. కాని యీచోళమహారాజు అసలుచేరు ఏమిటోమాత్రం కాసనంలో విడిగా లేదు. చోళమహారాజు అన్నచేరుతో పున్నప్రభువుకాసనాలు కొన్నిటిని గవర్నమెంటు కాసనకాళివారు సంచించినారు. ఇవన్నీ అయి. మహేంద్రవిక్రమవర్మకు చోళమహారాజు ముదితశిలాక్షరుడని, నవరాముడని లిరుదు లుండినట్లు మాలెపాడు కాసనంవల్ల తెలుస్తున్నది. చోళమహారాజునలిరుదు ఉండడంచేతనూ, లిపికూడా చాలాప్రచీనమయినదిగానే కనబడడంచేతనూ కృష్ణకాశ్మీగారు వైదిశినిన ఆరుకాసనాలూ చోళమహేంద్రవిక్రమవర్మనే అయిపుంటవని ప్రాపించినారు⁶. కృష్ణకాశ్మీగారు వాటిని ఏకారణంచేతనయితే మహేంద్రవిక్రమవర్మవిగా భావించినారో ఆకారణాన్ని పురస్కరించుకొనే నేనున్న విమర్శలోపున్న యీకాసనంకూడా ఆరాజుడే అని ప్రాపిస్తున్నాను. అంతేకాకుండా కాసనభాష తెలుగయినప్పటికీ స్పష్టముగా అర్థముకాకుండాను కొన్నిమాటలు విలక్షణముగాను ఉండడముకూడా కాసనప్రచీనతకు గొప్పనిదర్శనం.

రానిని పెడల్పగా పున్నప్రక్క, చతురస్రముగా మలిచి దానిమీద కాసనం చెక్కినారు. కాసనమంతా కలసి నాలుగు చుక్కులుమాత్రమే పున్నది. కాసనం చెక్కినవైపుకాక దానిప్రక్కవైపున కాసనం చెక్కినవారిచే రున్నది. కాసనపాశం లో దానిని అయిదవవంకగా వ్రాసినాను. ఈకాసనంలోని లిపి వేంగిని పాలించిన

6. Ep. Coll Nos 405 & 406 of 1904, Ep Coll No.408 of 1904, Ep. Coll. No.352 of 1905; Ep. Coll. No. 466 of 1906, Ep. Coll. No. 517 of 1906.

7. Ep. Ind. Vol. XI, P. 481

మొదటిచాళుక్యరాజులకానకములలోని లిపి ఒక్కమో సరుగా వున్నది; అనగా ఈకానకం ఏకాలపురమని చెప్పుతున్నామో ఆకాలపుకానకాలలో మాయాలుగా కనబడే తెలుగు - కన్నడలిపిలో వున్నది యీకానకం. దీనిలో అచ్చులు ఆ (ఓ-వ, ఓ-వ వంతులు), ఇ (ఓ-వ, ఓ-వ వంతులు) లు వచ్చినవి. అరవంలోని 'ష్ట' వర్ణము, 'ల' 'ళ' వర్ణములూ వృష్టంగా ఏర్పాటుగా వున్నవి. 'ష్ట' వర్ణమును మొదటి వంత్రిలో 'సోష్టమహారాజ' వదంలో చూడవచ్చును ఈవర్ణానికీ మొదటివంత్రిలోని 'పుష్టోలి' వదంలోను మూడవవంత్రిలోని 'ష్టచ్చు' వదంలోను కొంచెం భేదముతో దూపాంతరాలు కనబడుతున్నవి. 'సోష్టమహారాజ' వదంలో వున్న 'ష్ట' వర్ణము వంటిగుర్తునకు మధ్య అక్షుగా ఒకగీటు గీసినందువల్ల ఈకానకంలో బుడిర యేర్పడినది. ఈవిధమయిన 'బుడిర' మూడవవంత్రిలో 'చెన్నాట' అన్నవదలోను, అదే వంత్రిలోని "ఇళితేనికీ" అన్నవదలోను కనబడుతున్నది.

కానకభాష అంతా తెలుగే. కానకమంతా గద్యంలో వున్నది. కొన్నికొన్ని వచనాలమార్తేమీ కాకుండా వాక్యరచనకూడా విలక్షణంగానే వున్నది. అగబోతులు రేవణకాలు, పుష్టకాలు, పుష్టోలి మొదలయిన వచనాలు చాలావిలక్షణంగా వున్నవి.

చేసిన భూదానమును గురించి తెలుకడమునకు ఈకానకం పుట్టించన్నమాట మార్తేము వృష్టమేకాని ఆదానం ఎవరిచ్చినదీ, ఎవరికిచ్చినదీ అన్నవిషయం మార్తేని నిర్ణయించడం కొంచము కష్టమయినవని. దాన మిచ్చినదీ 'వన్నప' అని కానకంలో కలదు. ఈ 'వనన్న' వదం పోచినశిలాకానకాలు చాలావాటిలో వస్తుంది. భూమి భోగాలలో (Land Tenures) దూడమయిన ఏదో ఒక భోగానికొక మనకీర్తనకు

8. చూడుడు పోచీదీశాంధ్రభాషాపరిచయము - రాజరాజవరేంద్ర పట్టాభిషేకసంహిత, త్రితీయా 82-83.

ఈ 'వన్నప' అనేమాట బహుళా ప్రాకృతంలోనుండి ఏర్పడినట్లు కనబడుతున్నదని కామిత్రులు కాక్లూరి మార్యజాయంతరాత్రిగాడు అంటున్నారు. వారన్నది ఇది : (పో.) పణ + పన్ = దబ్బులేదు అని అర్థము; అనగా ఈభూమిని అనుభవించినందునగాను రాజాజీ పన్ను చెల్లించవక్కర లేదని భావము. ఈమాటలకు సరి అయిన మార్కలగు సంస్కృతపదములు పణ + పన్ అనేవి పణ పోకృతంలో పాగామా, పన్ పోకృతంలో పన్ గాడు మారి ఉండవలెను. ఈ త్విష్టపై సరి అయితే (పో.) పణ + పన్ - (తెలుగు) పడవన - వన్నపగా మారుతుంది. "మహారాజులుగాడు ఇచ్చినదీ వన్నప" : ఇది వాస్తవముగా చెందుకాకకమున, రాజరాజ 'వన్నప' త్విష్టపై తెలుగు 89

తెలియని ఏదో ఒకవర్గతి భూమిగొలతలో కొంతరూపకృమాణం గల జేతానికో పూర్వం 'వన్నస' అనివాడుతూవుండివట్టు తోస్తుంది. పూర్వపు కిలాకాసనా లేని చూసినా అది సాధారణంగా, చేసిన భూ దానమును 'వన్నస' అనే చెప్పుతూ వుంటుంది. దాతలు 'చేపదానాలు, పుష్పదానాలు' అని అనుకొంటున్నాను. దానమిచ్చినది 'చెన్నాట ఇకెతేని!'

ఇక మనం శాసనంలోని కదాల కర్ణం చూదాము.

'సోమమహారాజులైన ఇన్దుప్తేలి':- దీని కర్ణంకావడంలేదు సరికదా 'స్లోక' అన్నది అసలు 'స్లోక'నో, 'లిక'నో, 'లైక'నో కూడా తెలియడంలేదు. కొన్ని కొన్ని ప్రాచీనచారిత్రకాసనాలలో 'ల' వర్ణానికి ఇత్వము, ఎత్వము, ఒత్వముకూడా మనశాసనంలో వున్నట్లే వ్రాయడం కద్దు. కాని యిట్లా వ్రాయడం పూర్వకాలపు ప్రాచీనశాసనాలలో ఒత్వమునకే రూపంగా వున్నట్టు కనబడుతుంది కనుక 'స్లోక'నో పాతమునే నేను గ్రహించినాను. ఇక 'స్లోక'నో లోని 'స' ను వకారపుపాల్లుగా కూడా చదువవచ్చును. ఈశాసనంలో 'స' వర్ణమిది తలకట్టు కొన్నిచోట్ల స్ఫుటంగా వుంది; కొన్నిచోట్ల స్ఫుటంగా లేదు. 'ఇచ్చిన' అన్నచదంలో 'స' ఎట్లా వున్నదో, 'ఇకెతేని!' అన్నచదంలో వకారపుపాల్లు ఎట్లావున్నదో 'స్లోక'నోలోని 'స' కూడా అట్లాగే వున్నది. కాబట్టి దానిని 'స' వర్ణముగానూ గ్రహించవచ్చును; వకారపుపాల్లుగాకూడా చదివి 'ఒక ఇన్దుప్తేలి' అన్న పాతముగా గ్రహించవచ్చును. 'సోమమహారాజులైన ఇన్దుప్తేలి' పాతము గ్రహిస్తే దీనిచదవిభాగ మిట్లా వుంటుంది : సోమమహారాజుల + ఒకస + ఇకపుష్టేలి.

'పుష్టేలి':- 'ఒకస'వదాని కర్ణములేదాని! ముందు 'పుష్టేలి'వదము ను గురించి విచారించాము. ఈవదము ప్రాచీనశాసనాలలోకూడా తరుచు కనబడదు. 'ష్ట' వర్ణం రానురాను కొన్నిచదాలలో 'డ' వర్ణముగానూ, మరికొన్నిటిలో 'ళ' వర్ణం గానూ మరికొన్నిటిలో 'హ' వర్ణంగానూ ఇంకా కొన్నిటిలో 'అ' వర్ణం

వారు మరచిపోగానే దానిని ఒక వాడువాచకంగా యోచించినారు. అంకట అది మహారాజులుగారు ఇచ్చిన వస్తున అనివాడుకలోనికి వచ్చినది. ఇట్టివాళ్ళు తెలుగుసంప్రదాయమును అనుసరించి యున్నది. (యో. రాజాగారు-ప్రాచీనద-వాడు-ఏదో! రాజాగారు-ప్రాచీనవాడు-ఏదో!) ఈ రెండింటిని భావములో వ్యత్యాసము ఏమిన్నీ లేదు. నేటి 'వస్తు' అనేమాట (ప్రా.) వలె అది కద్దుముందే వచ్చినది.

గానూ మారింది; ఎట్లనగా, 'చోష్ట' వదము 'చోడ' 'చోళ' వదములుగా నూ, 'మేష్టాంబ' 'మేహంబ' గానూ, 'ప్రోల్నాండు' వదము 'ప్రోల్నాండు' గానూ, 'చేష్టోలు' 'చేష్టోలు' గానూ మారివని. తరువాత ఈవర్ణం తెలుగు భాషలోనుంచే అంతరించి పోయింది. ఇది పొందిన యామాత్యులనుబట్టి చూడగా 'వష్ట' వదం 'వఱి' 'వఱ్ఱి' 'వర్కి' 'వర్కి' గా మారినట్లే 'పుష్టోలి' వదంకూడా 'పుఱోలి' 'పుఱ్ఱి' 'పుఱ్ఱి' గా మారివుంటుందనుకొంటున్నాను. 'ప్రోలు' అంటే వట్టగాము అన్న అర్థం మనకు తెలిసినదే. 'పుఱ్ఱి' అన్న అర్థం లోనే 'పుష్టోలి' వదానికి 'పుష్టోలి' అన్నరూపాంతరం కూడా కద్దు కావనా లలో. 'ప్రోలి' అనగా వట్టగాముయొక్క, వట్టవానికి సంబంధించిన, అని అర్థము చేయవచ్చును. 'ఇళపుష్టోలి' అనగా 'ఇన్సోలి'. 'ఇన్సోలు' అన్నది ఒక వట్టగాముచేరయ్యుండవచ్చును. దానిరూపము 'ఇనుపొలి' అగునేమో. 'ఇనుపొలి' వదానికి 'ఇన్సోలు' అన్నరూపం వ్యాకరణసిద్ధమేకదా!

'ఒళవ' :- దీనిచ్చాతివదిక 'ఒళ' అయియుండవచ్చును. 'ఒళ' రూపాంతరమే 'ఒడ'. ఇదిరెండు చాచినయూపాలే. 'ఒడఁబడు', 'ఒడఁగూడు' రూపాలలో మాలె మే సప్తమ్యంతమయిన 'ఒడ' రూపమువృత్తి నిర్మిస్తున్నది. అసలు విశేష్యముకాదగు 'ఒడ' వదం అంతరించే పోయింది. 'ఒడఁబడు' అన్నదానికి సమ్యక్తము, అనే అర్థం వున్నదిగనుక 'ఒడ' కు 'సమ్యక్తి', 'అంగీకారము' అని అర్థంచెప్పవచ్చును. 'నెల' 'నెలపు', 'ఇరు' (ఇర) 'ఇరపు' వదాలవలెనే 'ఒడ' 'ఒడపు', 'ఒళపు' కూడా కాద గునేమో. 'ఒళపు' రూపం శబ్దరత్నాకరములోనికే ఎక్కింది. దీనికి 'మర్కము' 'విగా దండము' 'లోతువ' అనే అర్థాలువున్నవి. దీనిలో మొదటిరెండర్థాలలోనూ ఆవదానికి వ్రాయోగాలున్నవికాని 'లోతువ' అనే అర్థంలోమార్చిం వ్రాయోగంనబడలేదు కాబోలు శబ్దరత్నాకరకర్త ఇవ్వలేదు. బహుశా ఈయర్థంవాడులో వుండి వుంటుందనుకొంటాను. 'ఒడవ' 'ఒళవ' వదాలు వరసృజము రూపాంతరాలు కావడంచేత 'ఒళవ' కు సమ్యక్తినే, లేదా లోతువనే, లేదా అధీనతనే అని అర్థంచేయవచ్చునేమో. 'ఉడయ' (ఉడైయ) అనే అరవంలోనివృత్తినికే వ్రత్యయమూ, 'ఒడయ' అనే తెలుగువిశేష్యవదమూ, 'ఒడ', 'ఒళ' వదాలుకూడా ఒక్కొక్కదురులోనుండివచ్చినవే కావచ్చును. పుట్టుకలో వ్రాత్యయంచేత మొట్టమొదట కొంత అర్థసామ్యం కలిగి

ప్రండవచ్చుటికి, భాషావరిణామంలో ఒక్కొక్కచోట ఒక్కొక్కచోటయొకటం కలిగి వేరువేరుగాలకు రూపములు ప్రండవచ్చును. 'చోళమహారాజుల్లోనభివృద్ధి' అన్నదానిలో 'ఒక' అన్నది 'అధీనత' 'సమృద్ధి' అనే అవధారణార్థకమయిన వ్యవధయూ కావచ్చు; లేదా 'స' అన్నది సప్తమీప్రకారము (అధీనత యందలి అన్న అర్థమిస్తూ) అది సమాసభాగమూ కావచ్చు. 'రాజుల + ఒక' = రాజుల్లోన' అయినది. వ్యక్తియందు ఈమాదిరి ద్వితీయము రావడం కొన్ని ప్రాచీన కావ్యాలలో కూడా కనబడుతుంది. 'సోమమహారాజుల్లోన' అనగా 'చోళమహారాజు సమృద్ధి' లేదా 'మహారాజునధీనత' అనికాని; 'చోళమహారాజు నధీనత యందలి' 'చోళమహారాజు నధికారమునందలి' అనికాని అర్థమని తోస్తున్నది.

'అగపాతులు లేవణకాలుపుద్దణకాలు':—ఏదే కాననంలోని చాతలుగా కనబడుతారు. కాబట్టి యీమూడుపదాలూకాని, లేక కడవటిరెండూగాని మనుష్యుల పేరులయే ప్రధాని. 'కాలు' అన్నది అరవంలోని బహువచన, గౌరవవాచక ప్రకారముయిన 'కళ' 'గళ' రూపవికారమని తోస్తుంది. అదేకనుక అయితే 'కాలు' అన్నది యిచ్చటి 'గారు' పూర్వరూప మనుకోవాలి. అప్పుడు 'లేవణకాలు,' 'పుద్దణకాలు' పదాలను 'లేవణగారు,' 'పుద్దణగారు' అని గ్రహించవలసివుంటుంది. 'లేవణగారిపుద్దణగారిని అర్థంచెప్పడంకంటే 'లేవణకాలు' లోని 'కాలు' ప్రభుత్వోన్మే ప్రండడంవల్ల 'లేవణగారు,' 'పుద్దణగారు' అని చాతలిద్దరినెప్పడమే సమంజసమేమో. 'అగపాతుల' కర్థం దానికి పూర్వమునున్న 'పుష్ట' పదాన్నిబట్టి నిర్ణయించవలసివుంటుంది. ఈకావ్యకాలంనాటికి వాగ్ధేయలో ఓ, ఓలకుభేదంలేక బోధపడేంత 'అగపాతుల'ను, 'అగపాతులు' గానూ చెడువచ్చును. కానినేను 'అగపాతు' లన్నరూపమునేగ్రహించినాను; ఎందుకంటే 'పుష్ట' (ప్రేరి) కి సంబంధించిన 'అగపాతులు' - ఇది ఒకపదమిచ్చేలాగాకనిపిస్తున్నది. అందువల్ల ఈపదం 'అగపాతులు' అన్నదానికేగాని, 'అగపాతులు' (Executors) అన్నదానికే గాని వికృతి అయిప్రండవచ్చును. ఈపూవా సరియయినదే అయితే 'లేవణకాలు పుద్దణకాలు' అనేవారు ఇన్స్ట్రుమెంటరీ అగపాతులు - అనగా అట్టగనకు సంబంధించిన వ్యవహారాలు రాజ్యాజ్ఞవనుసరించి నిర్వహించేవారయ్యవుంటారు. పూర్వకాలంలో రాజు దానంచేసినవస్తులు ఆదానము వయలుజరపడమునకు 'అగపాతు' ఒకడు ప్రంత

దము వాడుక. ఈ 'ఇదుబోలి అణపాతుల' వదవికూడా 'అజ్ఞప్తి' వదవినంటిదే కావచ్చును.

'పెన్నాటఇకెతేనికీ' :- దానమిచ్చినది 'ఇకెతేనికీ' కావనంలో 'ఇకెతేని' వదంలోని ర బండిరగకూడా వ్రాసివున్నది. 'ఇకెతే' దన్నది వ్రాసిగోపీశ పేరు. ఈరడు 'పెన్నాట' - 'పెను', 'పెన్', - పెద్ద, 'పాట' 'బ్రాహ్మణుడు (గారు)'. 'పాట' బహువచనంలోనే కావనాలలో తరుచుకనిపిస్తుంది. అరుదుగా మూర్తియు ఏకవచన విశేష్యానికి విశేషణంగానూ కనబడవచ్చును. అప్పుడు అది బహువచన రూఢమయినదే. అయితే దానిని గౌరవార్థకముగా వాడివుండాలి, లేదా అవదాన్ని ఏకవచన, బహువచనాలు రెంటికీ సమానంగానయినా వాడుతూవుండాలి. 'పాట' వదాన్ని తునకావనంలో 'ఇకెతేనికీ' అన్నదానికీ విశేషణంగా అన్వయించుకోవలసివుంటుంది.

'తేని' :- ఇదివరకటి ఈ కావనంలో వచ్చిన విలక్షణవదాలలో. కొంచెముచు మించుగా ఇంతటి ప్రాసమయినదే మరికొన్ని తెలుగుకావనాలు చూస్తే వాటిలోనూ ఈ 'తేని' వదం కనిపిస్తుంది. కాలం గడచినకొద్దీ కావనాలలో క్రియంగా 'తేని' కి బదులుగా 'దేని' ని వాడినారు. ఇది సంస్కృతంలోని 'యత్' అనే వ్రాయోగానికి సమార్థకంగా కనబడుతుంది. ఈవిధమయిన వ్రాయోగాన్ని బట్టి కావనం చాలాపూర్వకాలపుది అయినదీ కానిదీ నిశ్చయంగా నిర్ణయించవచ్చును; ఎందుచేతనంటే ఈవ్రాయోగం రానురాను వాడుకలోనుంచి జారిపోయింది.

'వచ్చినవాస్తు' :- 'వచ్చు' వదము పూర్వకాలపు తెనుగుకావనాలు చాలా వాటిలో వస్తుంది. ఇన్నిటిలోనూ దీనిని సకర్మకీయగానే వాడినారు. 'చెడగొట్టు, పాడుచేయు, భంగముచేయు, ధ్వంసముచేయు' అనేఅర్థంలోనే ఇది కనబడుతుంది. 'తేనివచ్చినవాస్తు' అనగా దేనిని (యేదానమును) భంగపరిచినవాడు చెడగొట్టిన వాడుఅనిఅర్థం. 'వచ్చు' వర్ణంకాలక్రియాన్ని తెలుగులో పొందినమార్పువల్ల వచ్చు' వదం 'దచ్చు' అయిన దనాలి, 'దయ్య' అన్నది కనబడుతున్నదిగనుక. కాని 'దచ్చు' రూపం గ్రంథాలలో మృగ్యం. 'కృశించు' అన్న అర్థం వున్న 'దయ్య' వదం అకర్మకీయ. 'వయ్య' కు 'వచ్చు', 'గొయ్య' కు 'గొచ్చు' వలెనే 'దయ్య' కు 'దచ్చు' రూపాన్ని వ్రేరణంగా గ్రహించి 'కృశించవేయు', 'క్షీణించవేయు', 'తగ్గించు' అని

న్న అర్థం చెప్పకోవచ్చుననుకుంటాను. 'వాస్తు' కాలక్రియమున 'వాడ్డు' గా వరిణ ముంచినది.

'కర్షామహాపాతకుస్తుకా', :- 'కర్షామహాపాతకుస్తు + అకూ' వనవిధా గము. 'వాస్తు' అన్నది 'వాడ్డు' వలెనే 'పాతకుస్తు' అన్నది 'పాతకుడ్లు' అయినది. ఇప్పటి 'అగు' ధాతువు తొలియావము 'అకు' అని ఈ కాసనమునుబట్టి తెలుస్తున్నది. అసలు రూపము 'అకు' గనుకనే 'అగు' అని వ్యవహారంలో పుష్కలియకు 'కా' అనే తుమున్నంతరూపం ఏర్పడింది. 'అకు' - 'అగును'

'అసివైరుప్రలికరమ్' :- అసివైరువనేది కాసనం చెల్లినవారిపేరు. 'అసివైరుప్ర' వ్రాసి నది' అని అర్థం. 'లికరమ్' అనేసంస్కృతరూపం తక్కుగా 'లికరమ్' అని వ్రాసి పుష్కలి.

కాసనంలోని వాక్యరచన విలక్షణంగావుందని యిదివరకే వ్రాసినాను. కాసన పాతంపున్నదున్నట్టు అర్థంచెప్పవలెనంటే "చోళమహారాజవధీనతయందున్న ఇను బోలి అణపాతులు లేవగాదు పుద్దగాదు పెద్దబాహ్మణుడుగాదు 'ఇతేషేణి' ఇచ్చినవిన్నప (ఇది); దేనిని (ఏదానమును) చెడగొట్టినవాడు వంచమహాపాతకు డగునో - " అని అనాలి. దీనిబట్టిచూస్తే దానమిచ్చిన ఖేత్రంవద్దనే ఇట్టికాసనాలు వేస్తూవుండేవారేమో అనితోస్తుంది.

పొట్లదుర్తి - మాలెపాడు కాసనము. †

1. స్వస్తి [1*] తీ) పాష్టమహారాజ స్థాన ఇన్నుప్జలి
2. అణపాతులు లేవగాదు పుద్దగాదు ఇచ్చిన వ
3. న్నపచెన్నాట ఇతేషేణి [1*] తేని వచ్చినవాడు [వ]
4. [కృ*] మహాపా [త] కుస్తుకా [1*]
5. అసివైరుప్రలికరమ్ [1*]

† కాకగర్లన్న కాసనకృతినింబయింబు.

పదకర్తలు

తల్లావజ్ఞుల శివశంకరాశ్రమి

౧

శ్రీగిడుగు రామమూర్తివంతులుగారి సత్ప్రతిభనుజన్మవాసరోత్సవ పంధర్భములో వదకర్తలనుగురించి వ్రాయడము సమంజసముగా తోస్తున్నది. ఆధునికుల్లో వదకర్త అని వ్రీధముములో చేరు పొందిన గురజాడ అప్పారావుకు ఈయన కుడి బుజముగా ఉండి ప్రోత్సహముచేశారు. చాలామంది నవీనకవులకు రామమూర్తిగారి రచనలవల్లా ప్రసంగాలవల్లా వ్యాకరణభయము తీరిపోయింది. రామమూర్తిగారికి చాలా యిష్టమైన వాడుకభాషగాని, ప్రయోగాలుగాని వదకర్తలరచనలలో ఎక్కువగా కనబడతవి. ఇంతే కాకుండా రామమూర్తిగారి హృదయానికి ఆహ్లాదము కలిగించే జాతీయభావాలు ఈవదకర్తలగేయాలలో ఎక్కువగా వ్రీతి వించిస్తున్నవి. అందుచేత వదకర్తల వ్రీతంస చేస్తున్నాను.

ఆంధ్రీభాషలో వద్యాని కున్న గౌరవము వదానికి లేదు. శ్రీనాథుడు ఆరోజుల్లో వదకవిత్వాన్ని నిందించాడు. వ్రీధమునుంచి మనభాష వండితుల చేతుల్లో వడదమువల్ల పురాణవ్రీబంధపాకాలు గట్టిపడ్డవి వీరశైవము వ్రీబలినవ్వడు జానతెనుగులో వద్యాలూ పాటలూ బయలు దేరినవి; శైవమతవిజృంభణము తగ్గగానే అవీ మూలపడ్డవి. జనసామాన్యము మాత్రము జానతెనుగులోనే ఉన్న పాటలూ, కీర్తనలూ, వదాలూ, రగడలూ ఆదరిస్తూ వచ్చింది. మధ్యమధ్య వ్రీబంధకర్తలకూడా రమణీయత కనబడదముచేత రగడలను తమపుస్తకాలలో కొద్దిగా చేర్చుకొన్నారు. వండికాదరము లేకపోయినా వ్రీజల అండవల్ల పాటలూ మొదలైనవి వృద్ధిపొందినవి. కాలక్రమేణా యక్షగానాలు బయలుదేరినవి.

త్యాగరాజకృతులకు, రామదాసుకీర్తనలకు, జేత్రీయవదాలకు, అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలకు మాత్రము కొంత ఆదరము ఏర్పడింది. వండితుల ప్రాబల్యము తగ్గినకొద్దీ వదకవిత్వము ప్రాళవము చెందింది.

అంధ్రభాషలో జరిగిన అన్యాయము లక్ష్మీనభావలలో వదాలకు ప్రాప్తించలేదు. సంస్కృతములో భజగోవిందానికి అష్టపదులకూ కృష్ణరీతాతరంగిణికి అభంగ వైభవ మున్నది. హిందీలో నూరపదావలీకి, కవీరు కీర్తనలకూ కావలసివంత మర్వాద. వంగభాషలో కడక రైలము మహాకవులుగా ఎంచుకారు. విద్యావతి, చండిదాసు, గోవిందదాసు, రామకృష్ణుడు మొదలైనవారిపదాలు ఆదరాదురాగాలతో పాడుతారు. మహారాష్ట్రములో తుకారాం కృష్ణకుల అభంగాదులను అత్యంతగౌరవముతో కృజలు పాడుతూ వుంటారు. కృపించవిఖ్యాతి పొందిన రవీంద్రకవిమిదుగిరిరచనలలో ముప్పాత్రక కదాలే.

వద్యముకంటె వడమే ముందుపుట్టిందని సాహిత్యమీమాంసకుల ఆశయము. నాగరకత ప్రారంభంలో నాట్యము పుట్టింది. మనుషులు వగలంతా కష్టపడి రాత్రి వలు గురూ ఒకచోట ఉల్లాసముగా కాలముగడిచేటప్పుడు నాట్యము ప్రారంభమవుతుంది. క్రమేణా కూనిరాగము బయలుదేరుతుంది. ఆ తర్వాత మనస్సులో మాటబయటికి అనేటప్పుడు లయ యేర్పడుతుంది. ఆశబ్దాలమే పాట అవుతుంది.

కొద్దిమంది సాహిత్యకర్తలచేర్చలమతము మరొకవిధముగా కనబడుతుంది. మనుషులు కనిపాటలు చేసేటప్పుడు కష్టము కనబడకుండా ఉండడము కోసము అప్రయత్నముగా కూనిరాగాలు తియ్యడమూ, ఏమో మాటలు లయతో అనడమూ సంభవిస్తుంది. వడవలాగేవాళ్ళు, కళ్ళాలదగ్గర కనిచేసేవాళ్ళు, బుల్లులాగేవాళ్ళు, వడ్లుదంటే వాళ్ళు, పిండివిసిరేవాళ్ళు పాటలుపాడడము వింటూనే వున్నాము. అవిధముగా పాటలు ఏర్పడుతవి. ఏదిఏదాంతమయినప్పటికీ, కవిత్వము కష్టనివారణకో, ఉల్లాసముకో ఉదయమవుతుంది.

ఛందోబద్ధమై ఉన్నా, వాల్మీకిరామాయణాన్ని కుశలప్రలు పాటవలె పాడేవారట. కృపించములోకల్లా ప్రాచీనమని కరిగిణించే వేదసంహితలు వివిధ ఛందస్సుల్లో ఉన్నప్పటికీ పాటలే అనవలసి వస్తుంది. స్వరము లేకుండా మామూలు వద్యాలలాగా వాటిని చదివితే పావము వస్తుందని పూర్వులు భయపెట్టినారు. పావము కట్టుకోకపోయినా స్వర హీనముగా చదివితే క్రమేణాపాశ్రయము లేనేలేదు. భగవద్గీతను విద్వాంసులు ఊరికీ చదువుతారు. కొద్దిమంది పాడడము నాకు తెలుసును.

గీతా అనేనామము వల్లనే అది గేయగ్రంథమని స్పష్టమవుతున్నప్పటికీ అనేకులు గమనించకుండా ఉన్నారు.

పద్యముకంటే పదమే చక్కని అనుదము కలిగిస్తుంది. పద్యములో బుద్ధోబస్తు ఎక్కువ ఉండడముచేతనూ, ప్రాణోక్తులవల్లనూ కవిసమయాదులవల్లనూ కాస్తకష్టమనిపిస్తుంది. పాట సామరులకుకూడా ప్రమాదము కలిగిస్తుంది. జానపదసాహిత్యమనే జాతీయవాఙ్మయములో ఊర్విభాదేవి నిద్ర, కుశలవకుచ్చలకథ, దేశిగుమహారాజు చరిత్ర, బాబ్బిలి పాట మొదలై వనిమంతో హృదయంగమముగా ఉంటవి. పాటలలో పాకము ఇండు మిండుగా చాిత్రపాకమే.

2

ఆధునికులలో వద్యాలలో పాట వదాలు చెప్పిన విద్యాధికు లున్నారు. అయితే పదక ర్తలుగా పేరుపడ్డవారు గురజాడ అప్పారావు, బసవరాజు అప్పారావు, చింతా దీక్షితులు, అడవి రామరాజు, వందూరి నుల్లారావు, కవికొండల వెంకటరావు, దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, తురగా వెంకటరామయ్య క్రళ్ళు తులు; నిరంతరా ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవారు. ప్రాణోక్తి బాగా వట్టుపడ్డనాశ్చర్యంవచ్చు టికి, సరళమైన ఉక్తి స్వభావిక మనీ, సరస మనీ సమృదధుల కావడముచేత పదక ర్తలైనారు. పద్యములో చెప్పితే ప్రమాదము చక్కని కలగని విషయాలు పదములో చెప్పితే బాగుంటుందని అదే అవలంబించి ఉండవచ్చును. వీరే కాకుండా ఇతరకవులు కొంతమందికూడా కొద్దో గొప్పో వదాలు చెప్పారు. విద్యావంతులై కీర్తిభాజనులైన కవిశ్రేష్ఠులు పదక ర్తలు కావడముచేత వదానికి ప్రకృతకాలములో గౌరవము వచ్చింది. ఆధునిక కవిత్వాన్ని అవహేళనచేసి “యెంజిపాట” అను తెక్కిరించే దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య వంటివాడు కూడా పదక ర్తలమీద పరిమితాదరము చూపుతూ వుండేవాడు.

వల్లవి, అనువల్లవి మొదలైన కట్టుడిట్టాలు లేకపోయినా గేయగుణము వుంటే చాలుననే సామాన్యలక్షణము మనస్సులో ఉండుకొని గేయాలు చెప్పిన “వనీవ” కవులను పదక ర్త లంటున్నాను. తుమ్మెదవదాలూ, చిలుకపాటివారి వచనాలూ, రగడలూ పాడినట్లే కొన్ని గేయాలు పాడవచ్చును. కొన్నిటికి “సాహిత్యము” కుదిర్చి పాడవచ్చును. అయమాత్రము ప్రధానము. బంతుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రిగారు వద్యాలకు రాగతాళాలు ఏర్పరిచి పాడతారు. పారాణికులు చూర్లకలూ దండతాలూ పాడతారు. కవికొండల వెంకటరావు వచనమే పాటలాగ పాడుతాడు.

కొంతమంది వదాలు దిక్పాత్రముగా ఉదహరిస్తున్నారు.

* రాగిణి *

చూడ చూడ నీరూపము
సుందర మై యొక్క జీవ !
సాక్షి సాక్షి నీ వలపున
సాలి కరవశత కిందును.
వినగ వినగ నీనామము
వీరుల వింజాను నాధ !
చనగ చనగ నీబాడల
సౌఖ్యము మునుముండె తోచు !
తలవ తలవ నీలీలలు
తనువు పులకరించు స్వామి !
వలచి వలచి జీవ, నిన్నె
వంత రెల్ల మరచిపోతి !

* నాట్యసుందరి *

అడవె అడవె అన్నుల మిన్నా,
అడవె లేవకు మల్లలనాడగ !
అడవె నీవకు మందము గాంచిన
అల్లాడవె ప్రేమను లోకంబులో ? అడవె
పాడవె పాడవె భామామణిలో
పాటలాధరము బాగులు గుల్కగ. అడవె
వలుపుకల్లు నీపాటలు విన్నగ
కరవకగాడే వ్రకృతియెల్లగ అడవె

అడవరాజు అపహరణ

* అవిసారిక *

గాలియడుగుల నెవరికోసరము
ఓమోహాకిలా,
కడలి వచ్చితి నీ నిశీధమున ?

గాలియందెలు భులుమనుననియె
ఓవలపురాశీ,
శీలగొని మెల్లన వడచెదవు
పులుగుతుటుము లేటాన కీచనుచు
అరగూర్చి గూగుల
బలుక, తెరపున దెసలు గాంచెదవు
నిలిచి యే మని యాలకించెదవు,
నీయడుగు నడికే
ఉలికడి యెవరనుచు మరలెదవు !
తెల్లవెన్నెల నీ దుకూలంబు
మైపూరినీగలులు
తెలియరావని యూహనలెదవు.
నీవు నడచెడి బాట యెల్లెడల
వ్యాపించు గందపు
చావు లెట్టులు కప్పిపుచ్చెదవు
ఓ ముద్దరాలా
నీ విచారము బతులు కరచెదవు.

దుష్టాని రామశక్తి

* నమిలీ ఉంగిస నాయెంకి *

యెంకి వొంటి పిల్ల లేదోయి లేదోయి
యెంకి నావంకింగ రాదోయి రాదోయి !

మెల్ల పూసలచేరు

తల్ల పూసలసేరు

శిల్పి తేనాలు

కవళానిసేతాలు !

యెంకి ..

నెక్కిట నీన్నీ మచ్చ

నెక్కితే పాలడు లచ్చ !

వాక్కు నవ్వే యేలు
వాణ్ణి వొయిడ్చారాలు ! యెంకి...
వదమూ పాడిందంటే
పాపాలు బోవాల !
కరలూ నెప్పిందంటే
కలకాల ముండాల ! యెంకి...
తోటంతా నీకల్ల !
దొడ్డి నీకటి మయ్యను !
కూటి తెలితే గుండె
గుబగుబముంటా బయిమె ! యెంకి...

రాసో రింటిలైన
రంగు తెచ్చే పిల్ల !
నాసామ్మ - నాగుండె
నమిలి మింగిన పిల్ల !
యెంకి వొంటి పిల్ల లేదోయి లేదోయి
యెంకి నా వొంకింక రాదోయి రాదోయి !

సంహరి శుభాపాత్ర

* గొళ్ళ పల్లాయి కూతురి *

గొళ్ళ పల్లాయి కూతురు
కడు చక్కం దని చూతురు !
దాని కళ్ళు నీలిగుళ్ళు
దాని కళ్ళు మొగలి ముళ్ళు
దాన్ని కలకరిస్తే వళ్ళు
మోహనా గగురు పుళ్ళు ! గొళ్ళ...
నెండి వడ్డెణం మొలకు
సన్నాగాళలు చేతులకు,
నెడను వేసిం దీ తీరు
పిల్ల కానూలా పేరు ! గొళ్ళ...

కల్లు కన్నా రునీ కలుగు
దాని పెదమె తెంపు నెలుగు
దాని చేతి నీలు కొంటే
సాగ్గా సాగ్య మేమి టంటే ! గొళ్ళ...
డబ్బు లిస్తూ వున్న వేళ
డిట్టరి వా డైన కాళ
లేక రాగిలిళ్ళ బదులు
నెండిడబ్బు లిచ్చి కదులు ! గొళ్ళ...

అదని కాపిరాజు

* చీవనగీత *

చీవన మొకనన్నజాజు
చిన్న మొగ్గ కదర !
దినదినమును జ్ఞాన మనెడు
తెలిశేకులు విడుచు !
చీవన మొకటిట్టెతోచు
చిట్టెనుట్టుకదర !
చిరు సగవను ఇంద్రధనను
సింగారం బొసగు;
చీవన మొక తెరచావను
బోవునావ కదర !
మోక్షమనెడు పారంబును
పొందజేయు తుదకు ;
మృదు మధురము దాని తేనె
సదమలంబు దానిచినుకు
వదలకుండు దాని గాలి
స్వచ్ఛందము చీవనంబు
సౌఖ్యదంబు చీవనంబు
సాధకంబు చీవనంబు
చీవనమిదియేలా యని
చింతతేయబోవు.

కవికొండల సంకలనాత్మ

* భారతజనని *

ఓ భారతజనని
విషయపనిధివిహారిణి
స్వతంత్రీకిరణ స్వర్ణారుణ
కంకణకటక కలాపిని !
భవదాశీర విషయవృద్ధయ
వృషిమలనురాగ మేమొ.
ఉదయాచల సామ్రాజ్యల
వదపాలల తేజ మేమొ.
తావక సేవకజనతా
వికసిత చిత్రామోదమొ.
ప్రాభాతానిలకీతల
వహ్నిచల వరిమళమో !
కవిగాయక చైతానిక
కంఠకమృగాన మేమొ.
దిశదిశాంత నవ శకుంత
దివ్యగీతికామృతమో.
ఇదే స్వతంత్ర భరతశాంత
సమయ సమర సుభోదయమొ,
ఇదే జగతి కళ్యాణో
త్సవకాండవ కలకలమో !
ఓ భారతజనని.

కేతలకల్లి కృష్ణాశ్రీ

*

ఓ మానవోత్తమా
ఓ పరమార్థస్య
ఓ యన్మతభాసమా
నోన్నతప్రేమసామ్రాజ్యిక చక్రవర్తి
స్నేహకీర్తి !
నిహృదంతికములో
నిరుపమానాభారత

రత్నాకరామూల్య
రాగసంపద మొరయు
నీయాశయములో
నిర్మలోత్సంగ ది
వ్యాకాశసంకాశ
భాగ్యరాసులు మొరయు !
ఈయశ్చంద్రులతో
ఇరులతో రొదలతో
సొదలతో ఈహాస
మృదులవాసనలతో
విసముతో సిగ్గుతో
కొనరు తేనియలతో
ఈపాట బ్రతుకు నీ
కేపాటిదోయి, నా
నచ్చెలీ
నచ్చెలీ !

కేతలకల్లి కృష్ణాశ్రీ

* ఉషస్సు - సంధ్య *

ప్రాజ్ఞైకకయ చిట్టి
బొట్టుపెట్టెడు బాల
మాయ మర్మము లేని
మంచు చల్లనిమాపు
కొనలం దుమకన్య కోర చూచింది
వసలం దుమకన్య పారువోయింది
కొడుకు కోడండ్ర మొ
క్కులు గోసించెడు చాగ
మాతృమూర్తి కళాంత
మధువు లూరెడు కంటి
కొనల సంధ్యాదేవి కోరగించింది
వసల సంధ్యాదేవి భక్తిమోసింది

విశ్వకాథ కథకారాణ్య

* అగ్ని కణాలు *

ఈమాయలోకమే

ఈకృత్యుని రాజ్యమా
మాయవాదీ కని

మాట బొంకోయి
కడుపుమంటల కింత
గంజయైనా లేని
చిరుత బిడ్డలగోల
భరియింపగా లేక
తిరి పోసుకో నున్న
నిరుపేదయిల్లారి
గుండెలోవలి యిన్ని
కుండమ్ము నీని

చల్లార్చునా బ్రక్కతి
చల్లార్చునా ? కని !
కర్త లేనేలేని
కలుషబ్రహ్మచమ్ము
బ్రహ్మ రాజ్యమ్ముగా
బ్రహ్మ పాదపద వల ?
కరకుగత్తుల చాల్చు
వరహంకరుల యింటి
చానినై భూదేవి
వడియింపె నీవేళ
కష్టశ్రవులమీది
యొప్పుర క్రము నీల్చు
భగవంతుని దైవమే
చాను దయ్యెను నేడు ఈమాయ...

ఈమాయ...

కురగా కుంకురాణియ్య

* పిరపాదీ *

ఈ వలగు పాటలే
ఈ గారి తేటలే

వినికొని పోవు నీ

విరజాశవప్రసే

నాయెడద దహింయింతు

వనువేదురుల ముంచు

నచ్చునీ నచ్చునీ

నేనెటుల జీవించు !

ఈయగమ్య వధాల

నిటులె రోదించునా ?

ఎడలేక మోగు నా

యెడ నావుకొందునా ?

అతని అడుగులబాడ

నైవరువు లిడుదునా ?

అంభకారము భావి

నై నిరీక్షించునా ?

ఈ కలపు బరువునా

ఎడ కాలచ్చ కోర్కెతో

ఈ నిరాకైక బ్ర

వాసజీవితముతో

ఈ భాద్రవదరాసు

లే రీతి వేసింతు !

నచ్చునీ నచ్చునీ !

నే నెటులు జీవించు !

శ్రుతిచందా అప్పలస్వామి

* స్వప్నము *

నిదుర పోయే యెడ

బెడరుచూపుల గోసి

నివదించు జలచాల

నీలిమనే లేసి

అడుగుబాడల మార్గ

వాసవనె వాసించ

మాయమైనానె నా
మధురస్వప్నంబా !
మునిచిటలు తొంద
పెనది యర్పించు నా
శరవరీ గర్భాన
సలువరించిన వెలుగ
మోగని గీతాల
మూగ పోయగంబ
కూలి పోయే యెడక
కానిరాగము తియ
అడుగింటు అతియమ
యగిరు ధూపమువేయ
నీడలో వెలుగునై
నిలువున పులకించి
తనితమ పుష్పించి
జలుగులేకులు విరియ
చెలియ కను మోక్షునై
శరవరీకాంతిపై
కడలు చీకటి యలల
ఘటింపు నురగ కై
మాయమైనానె నా
మధుర స్వప్నంబా !

క్రిరంగం శారాశుకరాజు

* గ ర కి *

కెంజాయ కిరీటముగా
సంజ జగతి పాలించెడు
ఓరులే లేనిది ప్రళాంత
సరస్వముజ్వలకిరము.
నాలుగు దిక్కుల గాలులు
బాలురవలె తటలాడు,

జరిచిరి తేటల పాటల
వలె తరగలు ముర్దురించు.
ఈ సంజ కరీమలించు
ఇంచుక సేవే చాలును
నీలో నీవే గీతిక
లాలాపింపుము హాయిగ.
గాలులె వినులే, ఈతర
టాలును వినులే, చీకటి
లో నీపాట రగుల్కొనె
తారలు జన్మించి వినునులే !

క్రిరంగం శ్రీనివాసరావు

*

వెన్నెలలో బయలుగో వెలుగు జాలిల్లి నై
యెపుడు నిను బిలుచుకోనె !
నచ్చెనే !
యెపుడు నిన్నాశించనే !
మునిమునీసప్రస్ విరికొసల సందికల్లో
సొక్కి సొలితిని నను
కాంతినే
నొక్కి ముద్దాడినాను :
తరియబొంపముల లోకల మంచుదినుకునై
యల్లల నాడినాను
మెల్లగా
నటు వొడ్లి కలసినాను :
నాయడుగు తోవనే నాటె నన్నె మల్లె
తెలుగత్తె పాడుకొనెను
పీకములు
పలికె పాటల లోకము.

క్రిరాజుచంద్ర అప్పారావు బహదూరు

*

పెందలకడ రారా !
 నుండరుడా! నురపొన్న నీడలో
 చందురునకు చాటుగ నిలుచుందును
 పెందలకడ రారా !
 సందెనీకట్టుల జడలో రిక్కల
 జాజి మొగ్గులను తురుముకమునుచే
 పెందలకడ రారా !
 విందు గుడువ బరుగిడు విహంగకతి
 వెనుక వెనుకగా వేదీయుండెను
 పెందలకడ రారా !
 కందిరిపై సంచెగలు కోసి నీ
 పై జల్లులకయి భద్ర పరిచెదను
 పెందలకడ రారా !
 నుండరుడా! నురపొన్న నీడలో
 చందురునకు చాటుగ నిలుచుందును
 పెందలకడ రారా !

కుందుర్తి వరసింహారావు

*

ఈవేదినిట్టూర్పు
 లెందాక మనలునో
 ఈవిశ్వ మవ్వాని
 నెందాక లోలుచునో
 అంతవరకే నేన
 నంత సామ్రాజ్యంపు
 టానుదరేఖలో
 వారియింది బోగలను.
 బోనినో - విశ్వవీ
 గానిస్వవంబులో

నెవని నానిట్టూర్పు
 లెగయింది పొగలింది
 మన్మథనూనరసార్ధ
 మాధురీలహరితో
 పాణివాలుపుల వి
 లీన మొనరించెదను.
 నాకేల కాకున్న
 ఈలోకపురాబాధ !

కొమరవోలు కాగభూమిరావు

* గజ్జలందెల పీల్ల *

గజ్జలందెల బాల రావే
 రవ్వలై రంకైన పిల్లవగ నీవే. కల్లవి.
 మేఘాల వన్నెగల దేహమే నీది
 మెరుపుగల తగుతు మను
 కళ్లు కలదానివి. అనుకల్లవి.
 నామనసు మబ్బులో
 మేఘమై కమ్మూపు
 నామనసు మెరుపులో
 తీగవై పాకాపు. నివృత్తి.
 మబ్బులో మేఘాలై
 మేఘాల నీడలై
 మెరుపులో తీగలై
 తీగలో తగుతులై
 తెల్లతెల్ల వెలుగులై. వ్యవృత్తి.
 గాలిలో వైకుంఠపాళిలో
 నత్తావి లాలిలో
 పుష్పాలచాలులో
 పుష్పకృశ్ణ కేలిలో
 మాధుర్యమున బారు
 వైమెంచుచినుకు లై

పూసిన పాపలై
 కలకంఠవానలై
 క్రియామయ్యరములై
 సెలయేడ్ల జంటలై
 లాల్ల లల్ల లల్లలల్ల
 లాల్ల లల్ల లాలాల్లలల్లలా
 వరుగెత్తుమా పైకి
 నురుగెత్తుమా ఏక
 జేవమై సాగరక్షేరమై
 క్షీరసాగరళయన
 మూర్తులై వానంక
 జేవులై చిరునవ్వు
 పూకలై యుండాము
 చెంగలన్ నూగారు
 నునుపులే తెక్కిళ్ళు!
 సంజ కెఱాయెలా
 మందహాసాలు
 నామనస్సరసులో
 కలువనై వెలికాపు
 నాహృదయ సంజలో
 కెఱాయెనై నాపు
 కొలనులో కలువనై
 కలువల్లకన్నులై

గజై...

అనునల్లవి

నివృత్తి

సంజలో కెఱానై
 కెఱాన చినుకులై
 నననన్నుమిగులనై.
 కాటిలో కీర్తెలవాటిలో
 కైలాస వీటిలో
 రాత్రిలో మిలితమై
 భూలో దహనమై
 దేవీవ్యూహనమై
 దివ్యమా జ్యోతిలో
 జ్యోతులే పెద్దవై
 కంచారు జ్వాలలై
 జ్వాలలే పెగిల్చి
 వజ్రాల వెలుగులై
 కుండకీట చిటచటల కదములతో
 నృత్యాలు దొడ్డునూ
 మృత్యువును మింగునూ
 వ్రణయశంఖాల గర్భమా
 నోంకోరాల నూదర్శ
 నాశకృతుల యదైక మాదాము
 గజైలందెల కాల రావే ...

కృష్ణుడి

కృష్ణ ఉపాదేశిక.

3

గురజాడ అప్పారావు రచించిన “సీలగిరిపాటలు” “పూర్ణమృగధ” మొదలైనవి
 ఆధునిక కవుల వదాలలో మొదటివి. తర్వాత బసవరాజ అప్పారావు తెప్పిన కీర్త
 నలన్న కదకవిత్వానికీ ప్రతిష్ఠ పెచ్చింది. ఇతను కావ్యకంఠతో పాటలు పాడు
 మాత్రం ఏంకో ఈయిగా వ్రాడెడి. చిలహరి ఇతనికి అభిమానరాగము. చేమ,
 స్వేచ్ఛ, భక్తి, దేశభక్తి - వీటిని గురించినపాటలు ఎక్కువగా చేశాడు. చింతా
 దీక్షితులు గేయాలలో చిన్నపిల్లల భావాలు, వ్యవర్తన, ఇష్టానిష్టాలు మొదలైనవి

ముచ్చటగా వ్రేలివీసినది. దువ్వూరి రామిరెడ్డి పేరు, వైరాగ్యము, సంసారమును గురించిపాడినాడు. అదవి కాపిరాజు వదాలలో గ్రామిణుల జీవితము, కష్టసుఖాలు కనిపిస్తవి. నందురి సుబ్బారావు “యెంకిపాటలు” విశిష్టమైనవి. యెంకి అనేపాత్రను సృష్టించిన కారుండా సుబ్బారావు వదానికి కట్టుగొమ్మ అయినాడు. చడకవిత్వము లో యుగాంతరము వచ్చింది ఇతనివల్లనే. ఎన్ని “గాలిదుమారాలు” రేగినా యెంకి పాటలకు ఏమీ చలనములేదు. మధురకంఠముతో ఇతను పాడుతుండగా విన్నవాళ్ళంతా ముగ్ధులయిపోతారు. సంగీతవిద్వాంసులైన పారువల్లి రామకృష్ణయ్యగారు స్వరలిపి కల్పించినందువల్ల యెంకిపాటలు “కృతులు”గా మరిగియించినవి. కవికొండల తెంకట రావుపాటలో ఒకటి ఉన్నది, ఒకటి లేదు అనడానికి పీలులేదు. సమస్తమూ కనబడు తుంది. మానవభావాలే కాకుండా కుశు, కక్షి, నదీ, కర్పూర, సముద్రసందర్భాలు కనబడతవి. దేవులవల్లి కృష్ణశాస్త్రి గాయకుడు, శిల్పి, కవి కావడముచేత ఇతనిపాటలు సానబెట్టిన వజ్రాలవలె ఉంటవి; దుఃఖము, భక్తి, ప్రేమ, దయ, దేశభక్తి మొదలైన విషయాల్లో వ్రాశాకెస్తవి. “మహాతి” అనేచేయగల ఇతని చడసంగ్రహము గొప్పది. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ పాటకుడు. ఇతని “కిన్నెరసానిపాటలు” చాలా జనరంజక మైనవి. ఏటిల్లో కృష్ణతిశోభ యెక్కువగా వ్రేలిఫలిస్తుంది. శిష్టా ఉమా మహేశ వ్రేలిభావంతుడు. సంగీతజ్ఞుడ మున్నవాడు. పాటలలో కొత్త ఆంకాలు కల్పిస్తున్నాడు; ఆటోహస్తంబరత్నంతురచనలలో ఇముడ్చుతున్నాడు. సర్వతోముఖముగా కరుగెత్తుతున్న ఇతని బుద్ధికి లక్ష్యముకాని విషయము లేదు. ఇతని చడసముచ్చయము గొప్పది.

కవులు నవీనమార్గాలు కల్పించుకొని గీతికావ్యాలు, యాచకాలు, గీతాంజలులు రచించి, నున సాహిత్యానికి సుందరము సమకూర్చుతారని నా విశ్వాసము.

తెనుగుభాషలోని 'పదములు'

అడిదము రామారావు

పదముని పేరుతో ద్విపద కావ్యమువంటి కొన్ని గ్రంథములు ముఖ్యముగా శూద్ర జనముచే నిర్మయము పాడబడుచు జనరంజకమై వెలయుచున్నవి. వాటిలో ౧. గంగా వివాహము ౨. కుసలాయకము ౩. బాణాసురయుద్ధము అనునవి విశేషముగా జనాదరమును బొంది పేరుగాంచినవి. ఇవి శేవలము జానపదులకై వ్రాయబడిననఁ, వీటియందు రచనావిషయమున పెక్కు లోపము లున్నను, కవిత్వమని చెప్పదగిన గుణవిశేషము లిందు, లేకపోలేదు. నిశ్చయముగ కవిప్రవరులనుగూడ దలయుచు శేయు మనోహరము లగు రచనలు వచ్చటచ్చట గానవగును. మీద తెప్పిన గ్రంథములలో నొకటి యగు "గంగావివాహము" ను రచించినది బట్టలనేరయే వృత్తిగా గల పాలెఘలస్థుడగు పసకాడ సవ్యాసీ యనువాతడు. విశాఖపట్టణమండలములోని మరువాడ గ్రామ మిటని కాపురము. ఈతడు 18 వ శతాబ్దముగో నున్నవాడు. ఈతడే యీ పదకవిత్రయమునకు ప్రధమారాధ్యక్షుగ గనబడుచున్నాడు. తనకవితను పదముగా పాఠించినందులకు గారణ మిట్లు కృతిపతికి విన్నవించుకొనుచున్నాడు:-

“సరసపద్యంబుల సత్కవుల్ నుతియింతు”

పదముగానే తెప్పి పాఠింతు నిన్ను

జగతిలోపల వరసనము సేయక నేను

నీ కంఠముఁజేతు నాకవిత్వంబు.

పారంగధరచరిత, శతకంఠయుద్ధంబు

పరగ నీకృతిఁజేసి పాట పాడితిని

కడుభక్తితో నిఘ్రుతు గంగావివాహంబు

పదముగా నేఁ గూర్చి పాట పాడెదను.

ఈతడు తన కవితచే విద్యార్హమును మెప్పించునని కార్యమునకు బూనుకొన్న వాడు. శేవలము జానపదుల యువయౌగముకొరకు శ్రీరామాంకితముగా పాటలపాడి తరింగనవలెన యల్పసంతోషి. ఆకారణముచేతనే యందు కొన్ని కొన్ని

వట్టులయందు ముద్దులొలుకు మాటలు గలచక్కని రచనలు గలవు. ఈ క్రింది పంక్తులను జూచెదరు గాక :-

౧. రాజాధిరాజ వారాయణాంశుండు
సింహాసనమునందు రంజిల్లుబ్రోధువు
మండలాధీశుండు మూరాండతేజుండు
వరగ విజయపురిపాలకుండు
భాస్విల్లు శ్రీపూసపాటివంశాంభోడి
రాజావిశేషరత్నరవబాంధవుండు
రాణించు శ్రీవిజయరామగజవతిమహారాజు.

౨. ఇంతి చక్కదనంబు నెంచ కళ్యణము గాదు
వదునారునన్నెల బంగారుతీగె
కతిని దైవంబుగా భావించు నేవేళ
పీఠపతివ్రత విఖ్యాతచరితః

... ..

3. గంగతైలే నీవు గగనమం దుండక
మగనిశిర మెక్కుటా తగునటే గంగా ?
చావలమ్మే నీవు జాలారిదానావు
నిన్నెట్లు వలచెనే నీలకంఠుండు ?
కుల మొదిలే లేదు గుణ మొది తెచ్చేను
జాతు లెన్నగఱాకు సవతిగారవ్వు !
జాతికెక్కువదాస జాలారి నాసవతి
నీతిమాలినదాస నెరజాణ గంగ !
ఎంతవని వచ్చెనే యింకలోనే నీకు
జాతికెక్కువ లెంచ చెల్లదే గౌరవ్వు,
జాతేది కారణము నీతె కారణము.

ఇంక నీ సన్యాసికవికవిత సనుకరించుచు నీ విశాఖపట్టణముండలములోనివాడే యగు నొక క్షత్రియకవి సీతూరి రామచంద్రరాజు “కుసలాయకము” వ్రాసెను. ఇందలి కవిత ఏవిధమునను గంగావివాహమునకు దీటు రాజాలదు. కథాగారవమే దీని జన రంజకర్తవ్యమునకు కారణము గా నోవును. కవితాధోరణి చెలియుటకునై కొన్ని కం క్తు లిందు జూపుచున్నాను:-

౧. ఆలనాడు రావణుండా సీత గొనిపోయి

లంకలో నిడుకొనె శంక లేకుండ

తిరిగి తెచ్చియు సీతఁ బురములో నుంచుకొని

మర్రి యేలుచుండె మహారాజ గనుక

పెదచెరువునీళ్లుకును పెద్దింటినడవడికి

తవ్వలే వనుమాట ధరణిలో గలదు.

...

...

...

ఆలాగునే నేను వత్కీర్తి నొందంగ

తెట్టిరాముడ గాను వినరయ్య మీరు.

౨. మావంకజనికాంత మరీ యిటు దుఃఖంక

చూడలే ననుమాడ్కి మూర్ఖుడును గుంకితే ;

కడుదుఃఖమున సీత కన్నులెట్టగునట్లు

సాంధ్యరాగము గప్పె జగతిలోపలను ;

సీత దుఃఖము నొంది చిన్నబోయివరీరి

వదిదిక్కులును గప్పె వపుడు చీకటులు.

౩. కష్టసుఖములు రెండు కాలములు గలవు ;

కడయెల్ల నొకలాగు గడువ దెవ్వరికైన

కానున్నవను లన్ని కాకపోవమ్మా

యెంతవారలైన హెచ్చుతగ్గులు గలవు

మదిలోన చింతింక మానుమా తల్లి.

ఇంక మూడవదియగు ‘బాణాసురయోధము’ కందితప్రసరుడును, కవియు, నగు నడిమింటి రామయోగిశాస్త్రి రచియించెను. ఈతడు శ్రీనివాసనగరప్రభువుల

యాస్థానపండితుడు. 19వ శతాబ్దారంభమున నున్నవాడు. ఉభయభాషలయందు గొప్పవైద్యుడుగలవాడు. కావుననే యీ పదము లలితమగుటకైలో నొప్పి యెంతయు మనోహరముగ నున్నది. కవి గొప్పపండితు డగుటచేతను, ప్రబంధయోగ ప్రభావమువకు లోగినవాడగుటచేతను, ఈపదమునందుగూడ ప్రబంధరచనారీతులను జూపి కవిత్వ సాగించినాడు. ఈవిప్రవరుని కవితామాధురి తెలియుటకు నీ పిగువపంక్తులను జూపుచున్నాడను :—

౧. వారితోడను గూడి బాణాసురుడు తాను

ఆనెండికొండ యొక్కారంబు జూచె.

పాలుచైనవజ్రాలు పోగుచేసినయట్లు

చందమామలకోట్లు పరివెలిగినట్లు

చుక్కలన్నియు గూడి యొక్కటై యున్నట్లు

పాలసంద్రముగట్టి పడవేసినట్లు

ఆజీముత్యపుకోవ లల్లి వేసినయట్లు

పాలనున్నముగచ్చు పారించువట్లు

ఆకొండ గనుపించె సరిసంభ్రమంబుగను.

౨. చెప్పు పలవికానిదీకటులు ముంచెను

మొల్ల మొగ్గలలాగు మొలచె తారకలు

జారచోరులకెల్ల జాల సంతసమామె

... ..

౩. అంతింతయువరాని వింతయా కల గాంచి

గుండె దుప్పలని మేలుకొనియె పంకటను

చేతబద్ధఫలంబు చెదిరిపోయినలాగు

నెలత గొట్టున నప్పుడు నిదుర మేల్కొనెను

... ..

౪. కల్లగా దీమాట గట్టిగా నీమోము

నలపుబాసన వేసె పనిత వింతగను

... ..

గుండె యుల్లన వాని నిండారగా జూచి
తల యూచి సిగ్గుచే తల వంచుకొనెను
కలలోన నాతోడ కలసి భంగించిన
దుండగి డీతండ్రి దొరకినా డమ్మా
కొమ్మరో వీడె నాకొల్లలాడినవాడు
వీడె నాతల్లిరో పెడక వ్రాసిరివి
కళ్లు మొగమునగాని కలగ పెవ్వరికైన
చేత కళ్లున్నవే చెలియరో నీకు
చూడ నవృత్తికైన తుదముగ వ్రాసిరివి
ఎంత నేర్పరివమ్మ ఎంతరో నీవు .

పాశకులహృదయముల నాకర్పించి వారికలల సూత్రయు కవితాగుణ మీపడ
ములయం దుంటుచేతనే యివి జనరంజకములై యధికసంఖ్యాకులగు శూద్రజనము
లచే బలింపబడుదు రామాయణాది గ్రంథములవలె పాశకులభక్తి గౌరవములకు
పాశ్రములై యలరారుచున్నవని తెలుపుట శైలయు సంతోషముగా నున్నది.

హాస్యము

వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

హాసము అరోగ్యానికి లక్షణము. దుఃఖభ్రాంతివైపున పగలంచుములో నవ్వు అనేదే లేకుంటే వినుగూ అసహ్యమూ పుట్టి మానవజీవము దుర్భర మైపోతుంది. అందువల్ల నిత్యానుభవములోకూడా వ్యతిరేకవాడూ ఏదో ఒకవిధముగా నవ్వడమునకు యత్నిస్తాడు. చమత్కారము సుపరించేటవ్వకుకూడా నవ్వలేనివాడు హృదయము లేనివాడో జబ్బువాడో అయి ఉంటాడు. అటువంటివాణ్ణి చూచి మనము జాలి వడతాము. కొందరు నవ్వడము దర్జాకు లోకమని ఎదుకొంటారు. తెలివితక్కువను కీర్తిపుచ్చుకోవడమునకు కొందరు నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకొంటారు. వాళ్ళను చూస్తే మనకు నవ్వు వస్తుంది.

‘నవ్వు నాలుగండాల నవ్వు’ అనేమాట మనలో ఉన్నది. తమదంతా ఒక్కే ననే గట్టినప్పుడేము ఉన్నవాళ్ళు కల్పించినమాట కాని అది చమత్కారవిషయము కాదు. నవ్వగలవాడు ఒకవిధముగా ధీరుడని చెప్పవచ్చు. వాడు తన నవ్వుతో, కష్టాన్నిగాని దుఃఖాన్నిగాని నిర్లక్ష్యముచేసి, మనస్సుకు విశాసమూ, కీలానికి మార్గవమూ కలిగించుకొంటాడు. సంఘములో వాడికుండే కలుకుబడి, కరిచయ్యమూ, గారమూ మరొకరికి ఉండవు. హాసరుచి తెలియనివాడి బతుకు దీవపుసెమ్మా వంటిది. మనస్సు కులాసాగా ఉంచుకో తలచుకొన్నవాడూ, తనలో కలిగే బాధా, వినుగూ పోగొట్టి తలచుకొన్నవాడూ వ్యతిరేకవిషయములో చమత్కారము గ్రహించి నవ్వడమునకు పూనుకొంటాడు. కాని కొందరు తత్వము తెలియనివాళ్ళు అటువంటి వాణ్ణి తెలియనిపిగా అడోమోస్తరు చూస్తారు. వాడిలో గాంధీర్య మనేదే లేదని వాళ్ళతలంపు. గాంధీర్యమూ లక్ష్యమూ లేనివాడు పిచ్చివాడు. వాడు తనచేదుల వల్లా మాటలవల్లా ఎడటివాళ్ళకు నవ్వుపుట్టిస్తాడు. కాని వాడి నవ్వువల్ల వాడికియీ వ్యయోజనము కలగదు. చమత్కారకీలాడి నవ్వు అటువంటిదా మరి ? పిచ్చివాణ్ణి గాని, స్థూలకాయుణ్ణిగాని, టీకుటాకుగా ఉండి కరాళవము పొందేవాణ్ణిగాని చూచినప్పుడు మనకు కలిగే నవ్వులో జాలి ఉంటుంది. అజాలి తెల్లడించడానికి

మరొకరితో మనము నవ్వకము. చమత్కారవ్యయన వప్ర అటువంటిదికాదు. మనస్సుకు వికాసము కల్గించే జీవక క్తి ఇందులో ఉంటుంది. అందుకనే గాఢమహాత్ముడు “నవ్వుతోనే నేను బతుకుతున్నాను. అదే శేకుంటే నాచోటాలు ఇదివరకే ఎక్కువో పోవలసిందే” అని అన్నాడు. వికాసకీలమైన చిత్రానికి నవ్వుకంటే విశ్రాంతి, హాయి, మరొకటి లేదు.

మనస్సును వట్టి ఇచ్చేది ముఖము. అందరికీ నవ్వుముఖము ఆకర్షకముగా, మనోహరముగా ఉంటుంది. ఇలవేల్పుముఖముకూడా మందహాసవప్రమై ఉంటేనేకాని మానవప్రదీ! తృప్తీలేదు. అనందమూ పుట్టదు. మనకవులు ‘కరదించువికాసమందహాసం’ అని భాషాదేవిని నుతించారు. చివరకు అంజనేయుడికి, విద్యానుకుడికి కూడా స్మితవదనము తగిలించకుండా మనవాళ్ళు ఊరుకోలేదు. కాబట్టి హాస మనేది మానవుడు మొదలు చేప్రదీవరకూ అవసరమనే పెద్దలరకలపు.

స్మితము మొదలు అట్టహాసమువరకూ హాసము అనేకవిధాలుగా ఉంటుంది. జాడ్ధలు ఎనిమిదివిధాలు పేర్కొన్నాడు. మన లాక్షణికులు ఆరువిధా లన్నాడు. “స్మిత మిహ వికస్మితయనం, కించిల్లత్యద్విజం తు హస్మితం స్యాత్, మధురస్వరం విహస్మితం, సకరఃకంఠ మిద ముహహస్మితం, అహహస్మితం సాసాక్షం విక్రీప్తాంగం భవ త్యుహహస్మితం” అని ఆరువిధాల నవ్వుకూ ధ్వనిజయము లక్షణము చెప్పాడు. వాటిలో మొదటిరెండూ ఉత్తమములు. కదవటిరెండూ అధమములు. ఇవికాక జాకినిబట్టి, మర్యాదనుబట్టి నవ్వు అనేకవిధాలుగా ఉండవచ్చు. జగత్కళ్యాణము కాంక్షించే బుద్ధభగవానుడు ఎక్కువ మందహాసము చేసేవాడట! వ్రోణాశాండవ మూడే మహానటుడు అట్టహాసము చేస్తాడు. అట్టహాసము అంటే బొచ్చినవ్వు, భయము పుట్టిస్తుందిగాని వికాసము కలిగించదు.

నవ్వు పుట్టడమునకు కారణములు ఎన్నో ఉన్నవి. సంఘ మెక్కువూ ఒకవద్దటికి అలవాటు వడి ఉంటుంది. అవద్దటి అరిక్రమించినా, అవకతవకగా అవలంబించినా నలుగురిలో నవ్వులాలపాలు కాక తప్పదు. ముఖముగా, హావభావాలూ, ఆచార వ్యవహారాలూ మేమభాషలూ మొదలైన వాటిలో మైతరీత్యముగాని, వికారము గాని, కనబడినప్పుడు నవ్వుపుడుతుంది. వరుల పరిహాసానికి చాలుకాకుండా వ్రోణ ద్రించగలగడము నిజముగా గొప్పనేర్పే. కాని ఇతరులు పవ్వనా ఉడుక్కోకుండా

ఉండడము నామైన వాగరిక లక్షణము. ఒకొక్కడు తాను వత్సలాటపాలై కూడా ఇతరులను వద్దిస్తాడు హాస్యచతురుడు. వేషభాషాదుల విచారమువల్ల హాసము పుట్టుతుండనీ, నిద్రాలస్యాదులు దానిని బోధిస్తవని రూపలక్షణనిర్దేశ ముకము. వేషములో, చేష్టలలో విచారము కనబరచి నవ్వించడము అంత కష్టమైన వనికాదు. నాటకాలలో, వీధిభాగోక్తాలలో, వగటివేషాలలో దీనిప్రభావ మెక్కువ. కాని ఇది తరిగినవంకాయవంటిది. చూస్తుండగానే కనరెక్కిపోతుంది. వికృతి! చతు గ్గతి! శేష చాలా వున్నది.

వత్స పుట్టించడానికీ ఉత్తరైతి! ప్రభావము. సరసాత్రి, ఘోత్రి, సర్వోత్రి మొదలైన ఉత్తరైతివేషాలు మనలో ఉన్నవి. మాటలతో నవ్వించడమునకు ఎంతో నేర్పుకావాలి. ఆనెప్పు అందరికీ ఉండదు. అందులో సహజవాంఛిత్యముగల వరప్రసాదాలు కొందరు ఉంటారు. వీరు మాట్లాడుతుంటే హాస్యరస మొలుగుతుంటుంది. చమత్కారముగా మాట్లాడగలవారు చాలామంది వ్రాయవలసినవచ్చినవత్సదు సహజ మైన తమకీ ఉత్తరైతి! చూపలేరు. దానికీ కారణము రచనకూ శబ్దకాని! సంబంధము లేకపోవడమే. ఈ కారణమువల్లనే తెలుగులో హాస్యవాఙ్మయము తక్కువైపోయింది. ఉన్నకొంచెమైనా మనస్సుకు వికాసము కలిగించడానికీబదులు వెగటుపుట్టిస్తున్నది.

నవ్వించడ మంటే తెక్కిరించడముకాదు. బుద్ధికి హృదయానికీ గిరిగింతలు పెట్టేది నిజమైన హాస్యము. తెలుగులో నున్నిత మైనహాస్యము తక్కువ. బూతులు మాట్లాడితేగాని వత్సపుట్టదని మనవారితలంపు. ఈతలంపు క్రతులకుకూడా తక్కింది కాదు. ఒక కవి 'బూతులంబూర్ణత' అని చెప్పకొన్నాడు. 'బూతాడక దొరకు వత్సపుట్టుడు' అని మరొకకవి అన్నాడు. తిట్లు క్రతుల మని విట్టినగోవారు కూడా లేకపోలేదు. అనసూడదుగాని, 'పెడితేపెండ్లి పెట్టకుంటే చావు' కోరిక క్రతులే తిట్లకు దిగుతారు. తిట్లకుకూడా మెచ్చుకొని సంతోషించేవ్రజుల అభిరుచి! మనము విచార వడవలసి ఉంటుంది. బూతు లంటే అసభ్యములైన మాటలు. వాగరికతా, సంస్కారమూ కలసంఘములో అసభ్యము అసహ్యము పుట్టిస్తుంది. వరిహాసములో అసంభావ్యమూ, అసంభవ్యమూ, అసహ్యమూ ఉంటవని కొందరంటారు. కాని నిజమైన వరిహాసము హేతువువైతే ఆధారవడి ఉంటుంది. హేతువు నున్నితమైనకొద్దీ హాస్య నికీ లాభిత్యము వస్తుంది.

లలితమైన హాస్యము జాతీయతకు వ్యాఖ్యానమువంటిది. అది లోకాన్ని విమర్శించి లోపాలు సద్దతుంది. ఆచారవ్యవహారాలలో, వ్యక్తులనడతలలో, మర్యాదలలో, వేషభాషలలో కనిపించే అవకతవకలనూ, అక్రమములనూ తర్కదృష్టితో విమర్శించి బయలుపెట్టి ప్రతివిషయమునూ మరమ్మత్తు చేస్తుంది. కరస్పరము పోల్చి చూపించి తీర్పు చెప్పుతుంది. హాస్యమెప్పుడూ తెలివివల్ల పుట్టుతుందనీ, ఇతరులను కుంగదీసి చంపుతుందనీ, తనకు ఏమీ అనుభవములేకపోగా ఎదటివార్లకు కనీపుట్టస్తుందనీ చాలామంది అంటారు. కాని నిజమైన సరసతీతానికి లొలిగి ఉండి, బ్రతుకంతా ఒకయంత్రములాగున నడచుకొనేవారి మాట లవి.

లలితమైనహాస్యము వీర్యురాలి దంతక్షతమువలె ఉంటుంది. ఎవరిని ఉద్దేశించి హాస్యమాడుతున్నామో వారుకూడా నవ్వివచ్చుచే హాస్యము సార్థక మవుతుంది. చూడండి విజయవిలాసములో, సవ్యాసే ఆర్జునుడని గ్రహించి పారిపోయినవచ్చిన సుభద్రను “కాగ్నియాన్నది మిగుల సంగంబు, చూడ కలవరించుచున్నది కలదొ యేము పోకు, డల్ల సవ్యాసినీ చూడవలయు” అని సత్యభామ మేలమాడుతుంది. ఎంత సున్నితమైన కలిహాసము !! ఆ మాటకు సుభద్రకూడా నవ్వితిరవలె. ఎదటి వాళ్ళ మనుస్సును గిరిగింత పెట్టే సరసాక్షి ఇది. ఇంకొకటి హరివిలాసములో విక్రమరూర వేషముతో శంకరుడు వచ్చి, తనకోసమే తపిస్తున్న పార్వతితో వికవిక నవ్వుతూ “మేలు లెప్పు వానికియు రాగబంధమును నిల్చే మిదిం దరళాయతాక్షి మీసరియ వివాహనేర పురకాననుపాగి కరిగ్రహించుచో మొకమున టున్నమంచు నహి మోగిన వెట్లు భయంబు చెందునో” అని పరిహాసిస్తాడు. తన్ను తానే కలిహాసించుకొంటున్నందుకు శంకరుడు నవ్వుతాడు. ఈ మాటకాలితనానికి నిజముగా పార్వతికూడా నవ్విక మాడుతుందా! వివాహసంతరమైనా ఏకాంతముగా ఈ మాట లతోనే శంకరుణ్ణి హాస్యమాడి ఉంటుంది పార్వతి. లాలిత్యముతో ఒకపువారిస కలిహాస మిది ; ఎవరు మరచిపోతారు ?

హాస్యానితములైన సంకర్షాలు ప్రతివిషయములోనూ చమత్కారకీలుడికి కని పిస్తవి. వాటిని వ్యంగ్యమర్యాదతో, అందమైన భాషలో అతడు వెల్లడిస్తాడు. లోపాలూ అవకతవకలూ వెల్లడించడమే హాస్యము కాదు. ఆ వెల్లడించే కద్దరిలో చాతుర్యమూ పనివాడితనమూ ఉంటేనేకాని రసజ్ఞులు హాసించరు. ఘోషార్థమైన

వ్రేలిడి కవిత్వము కానట్లే పెక్కిరింపు వ్రేలిడి హాస్యము కాదు. కళాదృష్టితో యావ
కల్పనము చేసి జీవకక్షి కలిగించవలె.

లోపాలు వెల్లడించి సంస్కరించడమూ, నీతి ఉపదేశించడమూ హాస్యానికి
ముఖ్యమైనా చానికి తగిన అలంబనోద్దీపనాలు ఉండవలె. హాస్యములో తరగతులు
ఉన్నవి. కొంచెము సుతిమిందిన హాస్యము 'ఐరనీ' లోకి వెళ్ళుతుంది. ఇది రెం
డవరకము. 'ఐరనీ' అంటే 'ఎత్తిపోడుపు' అనవచ్చునేమో ! లలితహాస్యమువల్ల
అనురాగాదులకు భంగము రాదు. కాని ఈ ఎత్తిపోడుపు అనురాగాదులకు సంక
యము పుట్టిస్తుంది. ఇది ఎడటివాడికి బాధకలిగించి కలిగించనట్లు తగులుతుంది. ఒక
విధముగా ఇది వెనకనుంచి వీపుమీద గుడ్డి కరుగెత్తడమువంటిది. నాజాకు తక్కువ.
చూడండి భారతములో తనమూలాన కట్టుబడిన దుర్జయి చూచి దోంగుడు " వీ
రెవ్వరయ్యో దుర్జయచూచారాళై యిట్లు కృతఘులయి వట్టువడక వీరికి వలసెనె " అని
ఉల్లస మూడుతాడు. బ్రాహ్మడి ఉక్తోష్వము తీరిందిగాని, దుర్జయడి మనస్సు
చివుక్కుమరి ఉంటుంది కనీశిర్వుకోవడానికి వ్రేయోగించిన వేళాకోళము మనసు
నొప్పించడూ మరి !

హాస్యములో తక్కువ తరగతికి 'సైరెయి'. 'సైరెయి' అంటే నింద లేక తిట్లు
అనవచ్చు. ఇది బడితబాబాకపు హాస్యము. నాజాకూ సున్నితమూ ఇందులో
ఉండవు. ఎంతవరకూ పిల్లిమీదనో ఎలుకమీదనో పెట్టి దూషించడమే గాని చమ
త్కారము తూన్యము. ఎవరిని ఉద్దేశించి ఈహాస్యము బయలుదేరిందో వారికి ఉప
కారము చేయకపోగా హాస్యమాడినవాడిమీద అసహ్యమూ, అగౌహమూ పుట్టి
స్తుంది. మన వ్రేనాసనాలు చాలావరకు ఈ తెగలోవి. హాస్యవాఙ్మయములో ఈ
'సైరెయి' చాలా తక్కువరకముగా లాక్షణికులు వరిగణించారు. కొత్తగా బయలు
దేరిన 'కుక్కకత్తము' ఈ జాతిలోదే. పుస్తకాల బాలికలలో చేరడమునకీ గాని
మరొకవ్రేయోజనము వీటివల్ల ఉన్నట్లు కనబడదు.

సమాసభావవ్యాప్తి ఉన్న నాగరికసమయములోనే హాస్యమునకు సార్థకతవున్నది.
భావవ్యాప్తికి³డు సంస్కారమూ అభిరుచి ఉండవలె. సాహిత్యవిజ్ఞానమూ ఉండ
వలె. ఇది లేనివారికి సత్యమైన హాస్యములేదు. దయ్యమువట్టినవాడూ వచ్చుతాడు.
లాభమేమిటి ? అర్థమేమిటి ? ఉచ్చిబూతుల కృంగారముతో, పెక్కిరింపులతో కర్ర

వడిగా ఉండే హస్తము నాగరీకులకు ఇంపుకాదు. మోటుపారిస ఏధివారులకు హస్తమువంటిది అది. అటువంటిదానిని వాఙ్మయములో చోటులేదు.

హస్త్యవృత్తానములైన కావ్యాలు మన తెలుగులో తక్కువకావడానికి కారణము సంకీర్తనాదాస్యము. కానిసలకు స్వతంత్ర్యముది ఎల్లా తెలుస్తుంది? నేయేండ్ల నుంచి వస్తున్నా మన వాఙ్మయము వట్టి బోధకమృత్యులతోనే దేవులనుతున్నది కాని దేవకాలానురూపములైన పరిణామవిలక్షణతలు పొందలేదు. క్రిందిదానిని సంస్కృతపు వరవడి మనకు తప్పదు. వస్తువులో, శిల్పములో, విశ్వాసములో, రూపములో, మనకు సంస్కృతము భిక్షుచెట్టవలె. ఇతరతా సంచాదిచుకోవడముగాని, కల్పించు కోవడముగాని మనకు పాపము. ఈ సంకీర్తనాదాస్యము మన బుద్ధిని, హృదయమునూ, ఆకృష్టించివేసింది. 'చిన్నప్పటిచోక్కా సరిపోకపోతే కరీరాన్ని కోసివేసు కోవలసిందే' అన్నంతమాత్రము ఆవేశించింది. ఇందువల్లనే మన వాఙ్మయము కూడా వెజ్జిరలలువేసిన తోటకూరచెట్టు అయి పోయింది. దాస్యము లేకుండా బ్రతుకే లేదు మనకు. నవరసాలలో ఒకటిగా పరిగణించినా సంస్కృతములో హస్త్యానికీ పాత్రావస్థ మెక్కుడూ లేదు. కృపాసనాలు ఉన్నప్పటికీ అవి వట్టిరోక పుట్టించే బూతుల బుంగలు. వచ్చినప్పుడు కృపాగారానికి గట్టి కోటలు. మరి హస్త్యానికి కృపాగార దాస్య మెక్కుడూ తప్పదు. దానికీ ఒక విదూషకపాత్రము. ఆ విదూషకునికీ తిండి దేవులాటా, భయమూ, దాసీలతో చెలగాటమూ తప్ప మరొకవిషయములేదు. మృచ్ఛికటికలో హస్త్యము కొంచెము దూరము పోయింది. అంతే. అనుకరించే జీవితానికి అలవాటుపడ్డ తెలుగు అంతకన్నా మంచి నీతికి రావడము సాధ్యమా?

తరుణులతో రగాదావడము హస్త్యానికి మందిదికాదు. మనకూ మందిదికాదు. సహారా ఎడారిలో చిన్న చిన్న పొదలలాగు మన కృబంధాలలో నవ్వుపుట్టించే ఘట్టాలు అక్కడక్కడ లేకపోలేదు. కాని ఎడతెగని ఈ జీవయాత్రలో కలిగే తాపకాంతలకు ఆమూలము సరిపోదు. సరసమైన హస్త్యసృష్టి కావలె.

హస్త్యాత్మకములైన వద్యకావ్యాలు వ్యాసినవాయ నే నెరిగినంతవరకు వీరేశలింగముగారూ, దాసు శ్రీరాములుగారూ. వీరేశలింగంగారి అభాగ్యోపాఖ్యానము కృబంధభోరణిని పరిహసిస్తూ వ్యాసిన వికటవాద్యము. అసలు కృబంధభోరణి నవ్వుపుట్టిస్తోంది ఇక అభాగ్యోపాఖ్యానముమూల చెప్పడమెందుకు? తెలుగువాళ్ళ

మతసాంఘికాచారముల తిలసిస్తూ సున్నితమైన మరికాసము దాను శ్రీరాములుగారి
'తెలుగునాడు'లో జూరుతుంది.

'తెలుగునాడు' లోని వద్యమొకటి మచ్చుకు ఉదాహరిస్తాను.

"లేవరు లేండు లేం దనిన, లేదినవారయినం దటాలునం
జోవరు, పొందు పొం దనిన, పోదుము పోదుము తోయికుం దటం
చీవరు పండు, గేస్తు నలయింతురు పెండిలిలో పదస్యపం
భావనవేళ చూడవలె భావనసాముల సాముపోదుములే."

శ్రీనాథుడిచేర తెలుసుగి అవుతున్న ఏధివాటకము ఒకటి ఉన్నది. వ్యక్తులకు
వారి ఆగ్రహానికీ, కుండితుల ఆవరాణికీ పాత్రమైన ఆ ఏధివాటకములో స్త్రీవ్యక్తికి
సా, బూతులూ, మొదలైనవి ఎక్కువ. లలితమైన హాస్యము తక్కువ. శ్రీవాణి
రామముకూడా ఈ తెగలోనిదే. ఉదాహరణములు అనవసరము. కూచిమంచి జగ్గ
కవిగారి 'చంద్ర'రేఖలింపము' మాట చెప్పకుంటే దోహ మవుతుంది. ఇతనిని
మొదట చెప్పడము మంచిది. "వాక్యశిల సరిగా ఎవ్వడూ కృతి చెప్పలేడు" అని
ఇతడు కవితకు చెబాడు. నిజమే. ఇంతవరకూ ఎవ్వడూ చెప్పలేదు. ఇకముందు
చెప్పకాదనే ఆకకూడా వద్దు. ఇదీ వికటకావ్యమనే చెప్పవచ్చు. ఇందులో మనకు
లభించేది నికరమైన పాశాపబద్ధ వచ్చిబూతు. కవిమూలము స్వతంత్రము. సరి
యైన దారి తొక్కితే హాస్యదేవతకు ఆలయము కట్టించవలసినవాడు. ఏమైతేనేమి
అవమార్గములో వడ్డరెవ్వర ?

మనకతక క్రలు కొంచెము హాస్యబీజములు. ఏధిభాగవతాలగంతులకు అలవాటు
వడిన హాస్యలక్ష్మికి ఛందోవాట్యము నేర్పారు. అయినా బండికి కట్టిన గానుగెడ్డు
వాలకము వచ్చింది. ఇవ్వలేదని తిట్లూ చేతగాదని తెక్కిరింపులూ, నవ్వం దనిగా
మ్యాక్రులూ మొదలైన వాటితో ఈ కతకాలు తెగటు పుట్టి పైవి. ఉత్తరీలోధా
నికీ ఏత్తుకదేశానికీ ఈదుకోడుగాదు హాస్యము. వేమన్నలో హాస్యమున్నది. కాని
చురుకుపాలెక్కువ. సంఘములో, మతాచారాలలో ఉన్న బూటకమూ, దొంగ
నేడమూ, కోపము పుట్టించి ఇతనికీ కడునెక్కిందినవి. చెప్పకొట్టవలసిన కాని
మరిహసించవలె నన్నదృష్టి ఇతనికీ తగ్గిపోయింది. వాడుకభాషను తిట్టడానికీ గాంధీ
బాదులకు కనిపించే గామియాక్రలతో నిండిన కతకాలుకూడా ఉన్నవి.

చూడండి ముచ్చ.

“ పెద్దలు తెచ్చ గింటి బవు పెద్దట యెగ్గెసామాదు లంట బర
గద్దరి తోడ యాటలును కంబముకాడ మరుండమట్టి యా
డిద్దరులోన ఓమమట యేకిముగా రొడపెట్టి బావనాం
డద్దులమోలె తిందురని యెన్నును మూఢుడు చంద్ర శేఖరా.

వేణుగోపాలశతకము, కవిచౌడపుకళకము, సారంగ పాణిపదములూ మొదలైనవి
ఈ చంద్రశేఖరకళకానికి రీసీసానివి. కవులక క్రింది దుర్వినియోగకరచిన ఈకళకాలు
నద్విస్తవో వీడిపిస్తవో చేబ్రుడికి తెలియవలె!

కృంగారవృధానములైన నాటకాలలో హాస్యము అంగముగా ఉంటుంది. మనలో
స్వరంకినాటకాలే తక్కువ. కొన్ని ఉన్నా వాటి విష్కంభాదులలో తప్ప హాస్యా
నికి చోటుండదు. తెలుగు నాటకాలలో హాస్యానికి పూజ్యస్థానమిచ్చినవారు ఇద్దరు.
అందులో వృధమగ్గులు పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు. సరస్వతీ, కంఠా
భరణిమూ, వృద్ధవివాహము, మొదలైనవి వీరి హాస్యవృధాననాటకములు. వీరి కంఠా
భరణిమూ సరస్వతీ చదువుతున్నప్పుడు మృచ్చకతిక జ్ఞాపకము వస్తుంది. వీరిభాష
ముదురు బెండకాయపాకపు గ్రాంథికము. వీరి హాస్యము అనుభవించినకొద్దీ అసంద
ర్భము, అలోచించినకొద్దీ అసభ్యము తోపిస్తుంది వస్తుపూ, సంఘటనలూ చాలా
హాస్యవృత్తిపాదకములుగా ఉంటవి. ఉచితానికి వాఙ్మయానికి ఉన్న సంబంధము వీరి
రచనలో కనబడుతుంది. కృత్తిభా, లోకజ్ఞానమూ కలిసి ముద్రితమిచ్చిన ఈ కవి రచ
నలు వాడుక భాషలోనే ఉంటే తెలుగువాళ్ళభాగ్యము వుండి ఉండును. హాస్యము
వల్ల ఈయనా, ఈయనవల్ల హాస్యమూ వాఙ్మయములో ఎదుట నిలబడకారంటే
చాలును. వేదము వెంటరాదుకాస్త్రీగారిలో హాస్యమున్నది. కాని అది చాలా ముడి
గట్టుకొని ఉంటుంది. వీరేశలింగంగారి నాటకాలు తర్జుమాలే. స్వరంకినీలు బున్నా
దెవ్వరో దగ్గవి లేవు. బళ్ళారివారి నాటకాలను నాటకాలనబాగానే భయమువేస్తుంది.
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు సహజముగా హాస్యప్రియులు. కాని అప్రియత్వము
నాటకాలలో కనబడదు. మొదపాలుడివంటి కొన్ని పాత్రీ బున్నా వాటి మూలపురు
షుడు సంస్కృతనాటకాల విదూషకుడే.

తెలుగులో కొర్రదారిలోకి వనాటకము గురువాడ అప్పురావుగారి కన్యాశుల్కము. బాటియమైన భావావ్యవహారానికి, బాటియమైన చక్కని హాస్యానికి ఉండే సంబంధము ఈ కన్యాశుల్కములోనే అనుభవానికి వస్తుంది. ఇది నాటక మంటారు కొందరు. కాని నాటుధికి వ్రహ్మసమనడమే ముంచిదని తోస్తుంది. కథాకల్పవలలో, వస్తువిన్యాసములో, హాస్యకృతిపాదకములైన సంఘటనలుగాని, అంగకర్తృంగముల ఐక్యముగాని కనబడలేదు. ఏరంగమున కారంగము ఒకవ్రహ్మసమముగా ఉంటుంది. తూర్పు యాసతో ఇంగ్లీషుమూటలు గుచ్చి వాక్యరచనచేయడమువల్ల మనకనవ్రస్తుప్రభుత్వమిస్తుంది. తర్జుమాచేయడానికి అలవికాని సరసమైనవాక్యమత్కృతి మనసు మోహింపజేస్తుంది. ఏభావమైనా వెల్లడికావాలంటే భాషలో ఉండే ఒకపూ, నాజాకూ, కాకుపూ, విరుపూ కృధానాలు. కృత్రిమమైన గాంధికభాషకూ వీటి! ఎదురుచుక్క. మూర్ఖుడేటక్కుడు హాస్యరసమొలికించే చిలకమర్రి లక్ష్మీవరసింహముగారి చాతుర్యము గ్రాంధికభాషకొగిల ఉక్కిరిబిక్కిరై అవసన్నమయిందంటే ఆశ్చర్యము ఎందుకు ?

ఇక మనవ్రహ్మసనాలు ఇచ్చటినాగరికులకు వెగటుపుట్టిస్తవి. అవి చదివేటక్కుటికంటే చదివినతర్వాత మనకు నవ్వువస్తుంది. వీరేశలింగముగారూ, చిలకమర్రి లక్ష్మీవరసింహముగారూ, పానుగంటి లక్ష్మీవరసింహరావుగారూ, మంత్రివర్గడ భుజంగరావుగారూ మొదలైనవారు వ్రహ్మసనాలు వ్రాసినవారు. వాటిలో శిల్పచాతుర్యము కన్నా సంస్కరణాభిలాష, వెక్కిరింపూ, లేవిడీకొట్టడమూ ఎక్కువ. మరసాంధ్రుల కాచారవ్యవహారాలను నిందించడమే వాటికరమార్గము. అందరూ తక్కులనుకొనే వాటినే నిందించడానికి పూనుకొనడమువల్ల వీటిలో తీవ్రత తగ్గిపోయింది. చదివి ఆనందించతగినవికూడా లేకపోలేదు. కాని చనిపెట్టుకొని ఎవరు వెతుకుతారు ?

నేకాకోకముతో నవ్వుపుట్టించే చాటుధారలు తెలుగులో చాలా ఉన్నవి. బండకారి నా ఆహాస్యము కొంతమేలు. ఆహాస్యము వ్యక్తిగతముగా ఉండడమువల్ల మనస్సుకు కలిగే హాయి తక్కువ. చూడండి.

“మాకలిదిండికామయకుమారకు డన్నట తందిరేలిపో”

కాక తడన్య డెట్లగును గాడిదకుండురుగంటు పుట్టునే!”

“మారామయమంత్రి ఛోజనకరాకృతి మేమని చెప్పవచ్చు, ఆ

సామి యెరుగు తక్కఁజలచామరి కాకనలకృమాణమా.”

“ కావ్యరూపం మిగిల గండరనోళ్ళు మూలమై రసా

భావపు హేతువై వికటవద్ధతిమై సిగవల్లనోళ్ళమై

దాసరిపాటమై దెహదారస చేసిన యగ్నిహోర మా

కాళము ముట్టి తోక తెగి గాడిదవాలక మెయ్యె చూడగా.”

సారస్వతదృష్టితో వాసేదీ, స్వానుభవమువల్ల కల్పించేదీ, సంప్రదాయసిద్ధమైనదీ, హాస్యము మూడువిధాలుగా మనకు చాటుధారలలో కనబడుతుంది. మర్యాదను ఆతిక్రమించని స్వతంత్ర్యము చాటుధారలకు ఒకవిధమైన మాధుర్యము వ్రసాడింది. దానిని వివరించవలసిన అవసరము ఉండదు.

వచనకావ్యము లంటే నవలలుకూడా. మనభాషలో స్వతంత్రములైన నవలలు చెప్పకోవలసినంతగా లేవు. మూలవల్లి, రామచంద్రవిజయమూ మొదలైనవి ఉన్నా వాటికి హాస్యానికి సగములేక. కావలసినంత అవకాశమున్న నవలలోకూడా హాస్య వాసన అసలే గట్టకపోవడము ఆంధ్రజాతికితత్వానికి నిదర్శనమేమో అనిపిస్తుంది. ఇతరభాషలలోని నవలలను గూర్చి చెప్పడము నిరర్థక మిక్కడ. వ్రీశ్లోకము హాస్యముకోసమే బయలుదేరిన వచనగ్రంథాలు మూడు. వీరేశలింగముగారి ‘సత్యరాజా పూర్వజేతయాత్రీ’లూ, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి ‘గణపతి’, మొక్కచాటి నరసింహాచార్యుగారి ‘శ్యామిష్టరు పార్వతీకమూసూ.’ వీరేశలింగముగారి దృష్టి ఎవ్వడూ సంస్కరణముమీదనే. భాష గాంధికమే. ‘సత్యరాజాపూర్వజేతయాత్రీల’లో మతసాంఘికాచారాలమీద దండయాత్రకన్న మరొకటి లేదు. దౌర్జన్య వ్రీశిపాదము అందుకోసమే ఆయన ఉపయోగించాడు. ఇక చెప్పి తేమిటి? వాడుకలో ఉన్నకథలలోనుంచి నిగ్గుతీసి ఒకహాస్యపాత్రను సృష్టించారు లక్ష్మీనరసింహముగారు. ఆపాత్రే గణపతి. తిండి, విద్యా, తెలివితక్కువా, భయమూ, మూర్ఖమిందిన అగణపతి, కత్తా గాంధికభాషాభిమాని. ఇక వత్సలాటగాక మరేమిటి? పైరెడుగ్రంథాలూ వాడుకభాషలోనే ఉంటేనా—

హాస్యవీర్యమైతమితో అంత స్వతంత్ర్య వీర్యమైతమున్న ఈత్రు లిద్దరూ భాషావిషయములో అల్పసంతుష్టులు కావడానికి కారణాలు చాలా ఉండవచ్చు. “యజ్ఞోపవీతము చిలకొయ్యకు తగిలిస్తే లాభమేమిటి? నమ్మకములేకుంటే తెంచిపారేయడము మంచిది” అని మన మినుకోక తప్పదు. శ్యామిష్టరు పార్వతీకము ఆంధ్రుల ఆదరానికి పాత్రమయిన గ్రంథము. పీఠకీయాంబవాడుకభాష. తన తెలివితక్కువను

కప్పిచ్చుచుకొవదాని! పార్వతీశముగారు వదేపాల్లు, చేసే అవకతవలు మనకు సప్రస్తుతిస్తవి. కాని వాక్పయత్కారము కావలసివంతలేదు. ఆ అవకతవలకు తోడు హాస్యకర్తలే ఉంటేనా ఆశ్చర్యమేమిటి? గర్వపడవచ్చు. ఈగ్రంథములో తలదుకొన్నవృత్తల్లా సప్రవచ్చేది 'జౌరపానిటోపీ తమామా'. పోతేబాగుండుననుకొన్న కొద్దీ వెంటబడి నేటాడుతుం దది.

రామలింగడి పేరా, పరమానందయ్యగారి శిష్యులచేరా చెప్పకొనేకథలు చాలా ఉన్నవి కాని గ్రంథస్థములు కావడముతోనే వాటి మహా తగ్గుతున్నది. కారణము గ్రాంథికభాషే. ఇటీవలి వారిలో చాలమంది తెలుగులో హాస్యరచనలు లేవనే అవవాదము తొలగించడానికి పూనుకొన్నారు. చింతా దీక్షితులుగారూ, మురిమాణికశ్యము సరసింహారావుగారూ, ఇమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారూ, బ్యారీప్తరు పార్వతీశము వ్రాసిన సరసిహాకావ్యిగారూ, వండివాడ చిదంబరంగారూ, కొమరవోలు నాగభూషణముగారూ, వెలివల నిరరాధువస్వామిగారూ, నందూరి బు గారయ్యగారూ మొదలైనవారు. వాడుకలో ఉన్న చక్కని తేనెతీల తెలుగుభాష లో, హాస్యశ్రోతములైన కథలూ, వ్యాసములూ, మొదలైనవి వ్రాస్తున్నారు. వీరి రచనలలో ఒక్కొక్కదానికీ ఒక్కొక్క బ్రత్యేకగుణము ఉన్నది. దీక్షితులుగారి 'మాయెంట్లో పిల్లీ, జాతకమూ, మొదలైనవి చదివినవచ్చును నిర్మలమైన మనోవికాసము కలిగించే సప్రవస్తుంది. మొక్కపాటివారి 'పిలక' 'నేనూ మాఅవిదా' మొదలైనవి అనుభవించడానికేగాని వెల్లడించడానికి అంది కాని అనందము కలిగిస్తవి. వడుచు దంకతుల కాపురములోని బ్రగిణయమాధుర్యాన్ని హాస్యసంకడతో అమర్చి బ్రహ్మ చారులకుకూడా పరిణయవాంఛ కలిగించాడు సరసింహారావుగారు. వీరి 'గంగాధరం గారి కోటు' హాస్యాని కలుకార ప్రాయము. అద్దెకొంకల హంగామాతో ఆంధ్రులను బాగుబాగుపించాడు ఇమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు. తక్కినవారి రచనల లోనూ లాటిత్యమూ, నిశితచణత్కారమూ ఉన్నవి. తెలుగులో చక్కని హాస్యము బయలుదేరడానికి ఒడుదొడుకులులేని దారిచూపినవారు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి వంతులుగారు. వాడుకభాష వాడుకోవడమునకు భయముతీరినతర్వాతనే రచయితలు చాలామంది బయలుదేరారు. ఇప్పుడు దేశములో గ్రాంథికభాషతో గంతులువేసేవారు కొద్దిమంది. ఇప్పుడు వ్రాస్తున్న వారినిబట్టి శ్రీరామమూర్తివంతులుగారి కృషి సఫల మయిందని చెప్పవచ్చు. కన్యాశుల్కము, బ్యారీప్తరు పార్వతీశమువంటి గ్రంథాలు మనకు లభించడానికి శ్రీవంతులుగారి పరికృషి కారణము. అందుకొనమే వారి సత్తుతిరను వార్షికార్థవాని! ఈవ్యాసము వ్రాయడము ముందెదల తోచింది.

కాంక్ష

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

ఈ సుమత్య మెట్టొ ఘటియిలైన నా కొకనాటిపాటి నై
వాసనలను సోయగము వాయని తీయని పోడుముల్, తూం
బో నగమో విచారవడబో నయినక విడివడ్డ నాయెదక
మోనులువారు నొక్కటి మనోరథ మామనివేడిపొంగులక.
పేదలరక్తమాంసముల పెంపువహించి దయారసామృతా
స్వాదదడరిదులై న ధనవంతుల పెద్దరికమ్ము మతో
న్వాదిము పెంచుదేవునికి మారుగ నిల్చినరాతిబొమ్మలం
చూడరవోపుపాడుబ్రదు కొక్కనిమేషము నైన నెన్నడు.
నాకు తలంపు లేదు లలనాజకతాకబరీభరైక భూ
షాకలక సరేమృదుఘజాంతరతల్పకుచోషగాహవి
బొప్పిమునక, వధూసితకపోలగళచ్చువణావలెంస పే
వాఃమునక విలాసినులపావలచందురుకావిపూతలక.
లేనెలకొనమై కొదమలేటులచాటు లానర్జునృత్యగీ
తానుకయమ్ముగాని, మలయానిలుకొగిట పుట్కరించుసో
భ్యానుభవమ్ముగాని, తరుణారుణ రాగకిడుష్టమంబక
శ్రీసవ్యమ్ముగాని, పరితృప్తి యూనంగదు నా కొకింతయు.
కానుకనై ధరాధిపులకాశ్శృంఖం బొరలాడి వాడిపో
లేను, ధరావరాగపటలీమలిమృగు ద్వారతోరణా
స్థానమునం దుపింబడగజాలను, దోసిటిపేరి ఘోరకా
రానరకష్టునం దునురు లెల్పగలేను నిమిషరక్షిత్తై.
సిద్ధపుదాస్యవృత్తి మననేరకకూరత, మాతృదేశనే
వాదరగమ్మునం దనుపు లర్పణచేసినవారిపార్థివ
శ్రీచెలువారుచోట, తదన్యగురులక విడిసించి, వాసనల్
పించు లాలిపోవగవలెం దదుదాత్తవమాధిమృత్తికక.

ఆంధ్రనాటకములలో వాడదగినభాష

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

కవి రచించినది కావ్యము. ఇం దనేకభావములు కూర్చబడిఉండును. ఈ భావములచేతనే తనకు కలిగిన ఆనందము ఉత్సాహమును ఇతరుల హృదయములందు పుట్టునట్లు కవి రచనకూర్చి వారికికూడా ఆనందము కలిగించును. కవితయొక్క ఉద్దేశ్యమిది ఒకటి.

కావ్యమును వ్రాయించినందువల్ల కలిగే ఆనందమును రసమని పేరు. రసోత్పత్తిసాధనములు భావగర్భితవాక్యములు; వాక్యము లనగా శబ్దసమూహములు. రసము శబ్దార్థములనూ, వాక్యార్థములనూ ఆక్రమించిఉండును. అందుచేత రసస్ఫూర్తి సఫలము కావలెనంటే యోగ్యములైన శబ్దములు వాక్యములున్నూ ఉపయోగించి కవి కృతకృత్యము కావలెను.

శ్రీవ్యములనీ దృవ్యములనీ కావ్యములు పెండు రకములు. దృవ్యకావ్యములు నాటకములు యొడలైనవి.

ఆంధ్రనాటకరచన ఏలది సంవత్సరములక్రిందట ప్రారంభమయి ఇప్పటికి కూడా నాలువందల నాటకములు వ్రాయబడినవి, కాని వీటిలో సర్వాంగరమ్యమై వచ్చి వెళ్ళినవి తక్కువ.

రసోదయమునకు అర్హమైన భాషాభావములు పొందుపరచి రచించుటకై కావ్యములే వ్రాశెనై చెందుతవి. మనదేశముందు కావ్యరచన తొలుత సంస్కృతభాషను కానినటచి ఉత్తమకావ్యము లనేకములు వెలువడినవి. వాటిని వరికీరించి కొందరు విద్వాంసులు ఆయాకావ్యముల నుంచిశెడ్డలు ఆలంకారకావ్యమునుకూడ వికసితరచి నారు. రసమనశ్శబ్దో, అది ఎట్లుదయించునో, అందుకనుకూలమైన రచన ఎట్టిదో, ఏయే నియమాలను పాటిస్తే ఎట్లు కృతార్థత చెందవచ్చునో ఆకావ్యవరిశోధనచేస్తే తెలియగలదు.

కాలక్రమమున ఆంధ్రమున కావ్యరచన ప్రారంభమైనది. అప్పటి కవులు సంస్కృతాలంకారకావ్య నియమాలే పాటించిరికాని ఆంధ్రమునకు వ్రాశేక నియమములు

మూల సేర్పరచలేదు. ఇప్పుటి కవులలో చాలామంది సంస్కృతనియమాలజ్ఞులిపోక, అంధానియమాలు లేక, తమది తమవచ్చినట్టిని కావ్యరచనచేస్తున్నారు. ఈగ్రంథముల లోటుపాటు లెవ్వరూ గమనించరు. కృమమైన విమర్శ లేనందువల్ల సామరజనముల రుచులననుసరించి ధనార్జనమే ముఖ్యమైనవారయి యెంచి కవులు అధమ కావ్యములు రచిస్తున్నారు. కవిత్వ కల్పములేని గుర్రమువలె పరుగెత్తుతున్నది. ఒకానొకప్పుడు దానిని ఇంపుగా నుంటుందికాని సాధారణముగా సర్వాసహ్యముగా ఉంటుంది. ఇది యోగ్యము ఇదయోగ్యమనే తెలివివృట్టదాని! అసలు శిక్ష ఏదీ? రాకు పరిజ్ఞానము కలవాడుకాదు, గుర్రాని! శిక్షలేదు; పడక బాగుండకపోతే తప్పేవరిది?

వాఙ్మయాభిమానులు తమభాషలో ఇమకావ్యములు చేరకుండా చేసుకోవలెను. లేకుంటే దేశాని! తద్వాయులకూ అవమానము తప్పదు.

నియతి లేకుంటే ఏ కార్యమూ ఫలము కాదు. నియమరహితమైన నడవడి దుఃఖిదాయకము; నిష్ఫలప్రయత్నము కాలవ్యయమునకు పాతపై కృషియుగా దత్సాహకీ! నూడగొట్టుతుంది. నియమజ్ఞానములేనివాళ్లు తమ తప్పుకృత్యములెలుసుకోలేరు. ఇతరులు వాటిని చూచితే దిద్దుకోరు. మొదటిదాని! కారణము అజ్ఞానము. రెండోదాని! కారణములు రెండు :- మొదటిది ఉదాసీనత. ఈ పాటి తప్పుకేమి? “ఉర్విజనులల్ల నుండు తప్పు.” ఈ భావముబలిసి దుష్పరవృత్తిత్వ మావహిస్తుంది. ఇది రెండో కారణము. తనంత వాడు లేడనే దుర్భిమానము తలకొనిన తర్వాత బాగుపడే బుద్ధివృద్ధుడు, పాటుపడవలెననే కోర్కెవృద్ధుడు, వృద్ధుడల ఉండడు.

దుష్పరవృత్తిత్వములేక నయిన రైతపై కొన్నాళ్లు ఉదాసీనత వహించి, అది తప్పు తోవ అని తీకరగాకుట్టిగా నమ్మి, సన్మార్గమెట్టిదో తెలుసుకొని ఆచరించి పోదామనే ఉత్సాహము కలవారు బుద్ధిమంతులు, బాగుపడవలచేవాళ్లు. వీళ్ళని హెచ్చరిస్తే కొంతమేలు కలుగుతుందనే భావముతో నాటక భాషారచనకు చేయవలసిన కృషిని గురించి కొన్నివిషయము లిందు పొందుపర్చబడినవి.

అనందము కలిగించుట హితమునజేయుట కావ్యమునకు ముఖ్యోద్దేశములు. వీటి! ముఖ్యసాధనము భావవ్యక్తత. వ్రాయెడివలసిన వాక్యముల అర్థముచే ఇది కలుగును. వాక్యార్థము కల్పార్థము ననుసరించి ఉంటుంది. కాబట్టి కల్పములు వాక్య

ములున్నా యోగ్యురీతిని కూర్చితే కవిభావము సరిగా జోధవడి రసమూర్తి కలుగుతుంది. కావున శబ్దములూ వాక్యములూ ఎట్లువ్రాయాగించవలెనో తెలుసుకొనుట కవికి ముఖ్యమైన విధి. శబ్దముల వ్యుత్పత్తి, అర్థము, బొదిత్యమున్నూ సరిగా గ్రహించవలెనంటే, నిఘంటువు, వ్యాకరణము, అలంకారశాస్త్రమున్నూ జాగ్రత్తగా చదిస్తూ, తీర్థమకావ్యములను సవిమర్శకముగా చదువుతూ, నిరంతరమూ సత్కవులతో సాంగత్యము చేయవలెను. విద్యావిశేషములు లాభదాయకములు కావలెనంటే లోకవర్తన ముఖ్యముగా పరిశీలించవలెను.

ఈ విషయమున దండికవి మాటలు వినుండి :—

“ ఇది దోషం, చిది గుణ, మను
నది మనుజు డెరుంగగలుగునా శాస్త్రములం
జదువనిచో ? రూపముల
భిద తెరుగగ సంధుడుం బ్రవీణుం దగునే?
“ వ్రాకృతిచే సిద్ధమగుదు నేర్పడు వ్రాతిభయ్య,
నమలినం బంబు సమధికంబగు చదువును
గాఢమై యొప్పెడి యభియోగము ననునిది
కావ్యసంపద కగుచుండు కారణంబు.
వ్రాతిభ లేక బోయినా,
“ చదువుకొని యత్నమున నుపాసన సలిపిన
భారతి యనుగ్రహించును బడయు నరుడు. ”

వస్తుతమున గృంథములకు కొదువలేదు. వ్రాతికలలో సాహిత్యవిషయంక మిగుల చర్చలు జరుపబడుతున్నవి. వాటిని చదివి తమకు ఆవసరములైన విషయములు తిర్చింది జాగరూకతతో జ్ఞానము సంపాదించి కావ్యరచనకు గడంగవలెను. అట్లు చేయుటంటే తాము చెడదడమీ కాక ఇతరులను కూడా చెరువగలరు. ఇందువల్ల వాఙ్మయమునకు హాని చేయరుత్తుంది.

ముద్రాక్షరకాల, గ్రామ్యభాషాభివృద్ధి

నందూరి ఈశ్వరదత్తు

వీచందచరిత్రలో సుత్యుష్టవిషయము ముద్రాక్షరకాలాగమనము. ఇదివఱకు అనన్యసాధారణముగా ఉండి వండితాధీనమైనవిద్య, సర్వసాధారణము, సామరజనాధీనమై పోయింది. విద్యాపారంగతులమని చెప్పి, భాషానుకాసనమును చేతులో నుంచుకొని, భాషాకరిణామమునకు అడ్డువడేవారి గర్వపరంభమును కట్టిపెట్టినది ముద్రాయంత్రాలయమే. ఇదివఱకు మహాకవులు వ్రాసిన గ్రంథములన్నీ తాళవత్రీగతములై, ఓపినవారు వ్రాసుకొంటూ ఎక్కడెక్కడ గుప్తముగా ఉండవలెనో భాషాభాగ్యము ఒక్కరికానాచియై ఉండేది. ఇప్పుడో! అవరిస్థితులు తాలూతూటములై తారుమారైనాయి. వేదాలు, శాస్త్రాలు, పురాణాలు, కావ్యాలు వాగ్మీవమునీ, లిఖితరూపమును వదలి ముద్రాణరూపము దాల్చినవి. విజ్ఞానాంకూరాలు సర్వమానవ హృదయక్షేత్రాలలో వృథవిల్లి, పండిత్యము ఒక్కరిపాలుగాకపోయినది. అక్షరాస్యులందఱూ గ్రంథమును ఒకరి అక్షేపలేకుండా చదువుకొని పండిత్యం సంపాదించుకోవడానికీ నిలయింది.

ఆంధ్రీకవికాసామ్రాజ్యంకూడా నిరంకుశ వండితవృత్తాధీనము అయి ఉండేది. ముద్రాక్షరకాలాగమనము ఆ నిరంకుశ ప్రభుత్వములో గొప్పవిప్లవము కలుగజేసి వృజావరిపాలనముగా మార్చివేసింది. ఈ సవ్యకవికా సామ్రాజ్యంలో అక్షరాస్యులెల్లా సర్వసాధారణములతో వండితులలో సమానంగా నూతనాధికారమును చెలాయిస్తున్నారు. ఇప్పుడు దెన్నిగ్రంథములు! ఎన్ని వత్తికలు! వాటిలో భాష ఎలా ఉంది? గాంధిక భాష లేదే! గ్రామ్య భాష! విరివిగా వ్రాయాగముకలుగుతోంది! జనసామాన్యమునకు తెలిపేటట్లు వత్తికలలో వ్రాస్తున్నారు. గ్రామ్య భాష తీవ్రభాషయై, నూతనవికాసముతో నలుగుతోంది. దీనికీ అడ్డువచ్చువా రెవ్వరు? ఇంగ్లీషు భాషలో హడ్సన్ (Hudson) వండితు డిట్లు వ్రాసినాడు :—

“Of the importance of the invention of the printing, it would be impossible to speak extravagantly ... The Print-

ing Press began the decentralization of scholarship by impairing the powers of universities ... The intellectual exclusiveness was destroyed once and for all, the humblest man who could read became a citizen of the new Republic of letters and a tremendous impulse was thus given to the spread of the lay spirit " Story of Renaissance Page 32-35.

పైవాక్యములే ఆంధ్రభాషకుకూడా వర్తిస్తాయి. భాష ఎప్పుడూ ఒక్కటిగా ఉండదు. ఆయాకాలముల రాజకీయ సుతసాంఘిక పరిస్థితులనుబట్టి ఉంటుంది. భారత దేశములో బ్రహ్మయైత్రపరిపాలనాంశూరములు మొలకలెత్తినప్పుడే, భాషకూడా పండితులజాస్రంధములను వీడి సామరసనాభారమై పోయింది. ఆఖ్రీతుల కూటలాడేభాషయే ఉపభాషగా ఉండి, ఆచంద్రోతారార్కము ఉంటుంది. వ్యజలలో నూతనోత్పన్నము కలిగి, రాజకీయముగా స్వరాజ్యోద్ధరణమునకు పూనుకొన్నప్పుడు, వ్యజలమనోభివృద్ధియు సరజేర్చుటకు, నాయకులు పూనుకొన్నప్పుడు, వారిమనస్సు ఉద్యోగపూరితము చేసే భాష గ్రామ్యభాషగాని మఱిఒకటి కాదు. జిల్లాఅధికారిగా పనిచేస్తూఉన్న గేలెట్టి (R. Galletti) వారగారు వ్రాయరించున్న తెలుగునిఘంటువునకు పీఠికలో ఈక్రిందివిధముగ నున్నది:-

ఈక్రిందము Oxford University Press వారిచే వ్రాకెతిరమవుతుంది.

"Perhaps inspiration will be lacking while the nation is in tutelage; but when the noble and puissant nation views its mighty youth, when the full tide of its inspiration begins to flood the land; it is surely the *Common People*, who would hear and applaud. *It is their language that must be used therefore for its study this work is devoted*".

కావున గ్రామ్యభాష కొర్రైతైధవములో రాజకీయభాషయై, బ్రహ్మనాయకులయొక్కయు, వ్యభిచర్యమువారి యొక్కయు నాదరణమును సంపాదించుకొని తెలుగొండెడు దినములు రానున్నవి.

అభినందనము

లక్ష్మీ - కారదలు

శ్రీరమణీమణిమలచిత్రసరోజమరందపాన ! బృం
దారణీవ్యహాన ! భవతారణరామ ! భజింతు ; సాహితీ
వారిధి బోవుదు ! గిడుగు వంశవయోనిధిలోము, రాము ! నిం
డారగ నాయుదున్నతు లుదంచితకీర్తుల, నెల్లవేళల.

నీ చిలుపావహాగ్యనిత నీ కరపద్మములందు మేలు, కా
ణాచిగనాడగా దొత్తగ నవ్యమహద్భుతిభావసంపదగ ;
జూచినమోదమాను ! కడుబోద్యము ! అంభోవచక పయస్సుధా
పీచికలందు చేతదవు వింత భవచ్చరితంబు, చూడగన్.

ఉదయమాటకు మున్నె మదినాటెనో యేము, స్వారితస్యోక్తి బా కృతిమరక్తి !
కనులు విప్పకమున్నె గాయత్రీ కాబోలు, మాతృభాషాసేవ మననమయ్యె !
జననియ్యగ్గునబోసి చవిజూచె గాబోలు, వాడుక భాషగాపాడినావు !
దేశోద్ధరణకొంత దీసిపోవనిభక్తి, చిననాడె వంటబట్టినది యేము !

కొండభావకు బంగారు కొండవోలె, ఎలమిని నిఘంటువును వ్రాసి యిచ్చినావు
అంధ్రమాధ్యంతమస్సుల నడవనెంచి, ధరకు దిగివచ్చినట్టి యీ తరణివోలె.

డబ్బదియెండ్లు నిండియు దృఢీకృతమైన త్వడియధీబలం
బబ్బురమా దలంప భవదవ్యతిమాన వికాలశోధనలో
నిబ్బరమైన మార్గముల నే ల్పొనగూర్చును మాతృభాషలో
గబ్బములగా రచింప నమకట్టెడు సాంఘ్యుల కెల్లవారికి.

అంభోభాషాతత్వ మవ్యతిగానేర్చి, నిండువిఖ్యాతిమై నెగడినావు
కవులందఱో, యాంభో కవిరణ్యుండ పీ వనియెడు ప్రఖ్యాతి సలరినావు
అంభోభాషాముఖి నవతీల నెల్లరు, తరియింప దరణిపై తనరినావు
అభునికాంభోభాషానుశాసనుడ పై, నిత్యసత్కీర్తుల నించినావు

భావవిన్నూర్తి నలరాజు జీవభాష, వ్యావహారిక భాషయే యానటంచు
 నర్వవిధముల లోకాన జాతినాపు, పండితశ్రీము లాశ్చర్యవాద్ధిమునుగ.
 విద్యయే ముక్తికి విమలసాధనముగా, నిరతము గృహీసల్పు నీదువృత్తి
 వాఙ్మయ సేవయే భావిశుభోదయ, సాధనమ్మని యెంచు నీదుభక్తి
 భాషాభివృద్ధి నీ పరమతపంబుగా, జేయుచుండెడి నీ యమేయరక్తి
 నిండోలగమునందు పండితప్రకరముగా, సాధింపగలుగు ప్రచండ శక్తి
 అంభభాషాప్రవాహము సఖిదిశల, ముంచితేలింప నీదు రసాంచలంబు
 సాటివత్తుర నీదువాగ్ధాటి కెనయ, తెనుగుతల్లికి మలికాన్ను టనుగువిడ్డ !
 నీవల్లనేగాద ! నీవంశమెల్ల వి, బృద్ధవృంశమునుకీర్తి బడయ గలిగె !
 నీ కృషిచే గాద ! మా కెల్ల రకు నాంధ్య, భాషయం దభిరుచి పరగ గలిగె
 నీ పోజుచేగాద ! సుప్రసిద్ధాంభభా, షాయోష తెనెని శక్తి గలిగె
 నీ పాండితియె గాద ! యేపండితులకైన, ప్రాప్తైక మాగ్గముల్ జూపగలిగె
 ప్రాజ్ఞపాండిత్యనురభి సంపూజ్యమాన ! తరుణి వాక్సతీగర్భమత్రాఫలంబ !
 గిడుగువంకాద్ధిచంద్ర ! సత్కీర్తిసాంద్ర !, లక్షణోపేంద్ర ! వేంకటరామచంద్ర !
 చందునకు నూలుపోగనుచందమునను, నందుకొను మాదుభక్తి వ్రష్పాంజలులను
 శ్రీమహావిష్ణు వెల్లప్పు తోముగాత, సేమములగూర్చి వేంకటరామ ! నిన్ను.
 తమవిద్యామహానీయ శేషుషియె, త్వద్వంశము విద్యత్సు వం
 శముగాజేసెడి నందుకోడలగుటల్ జన్మించుటల్, మాన్యమా
 తమ భాగ్యముననే, పాసంగెనని, యత్సంతము సద్భక్తి మై
 విము బూజించుచు నుండువార లిదె, లక్ష్మీకారదారకానతల్.

గౌతమీతీరవిభాగతచారిత్రీకా, ఘనపుణ్య మీ విట్లు గంటివేము !
 మదనగోపాలరమ్యనసజేత్రీంబ, వైయున్నఫల విట్లు లందిలేము !
 ఎలవి మార్కండేయునిలయమై యుంట ద, తృల వివిధధర్మమున బడసిలేము !
 కవితల్లజల జీరి గౌరవించుదు వన్న, ఘనకార్య ఫలవిట్లు గాంచిలేము !
 అంభభాషానుకాసనాధ్యక్షవిరుదు, “రామమూర్తి”ని నీవిట్లు ప్రేమజాడ ;
 అంభభాషావధూటీవిహారసీమ !, రాజరాజనరేంద్రపురాభిధాన !

శ్రీరామమూర్తికి తొలి జోహారు

జోషి లగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

అంద్రు లిత్తడిత్రుకు రణమహాత్రురఫలను గుర్తించుచున్నాడు. భాషానీరవలపై త్రొలచెందెను దుత్య యున్నాడు. చెందెను, వందల పుజల రథముపై యత్యయిండు, భక్తిని, భావను, అంబలిని అందుకది రథము, లోనిదిగ్రహయా, కేలమిదిసాంకుశకులయా అని పుట్టింది 'మాట మా' కను నీనివరము లను జుట్టుకు కత్తెనని తెలిసి చక్కని ఒకరంగిలికయిండు రవిగరి అనుభావనయ్యునును తనవా దనుమును జూచివెను. వృషభదీపితుని పుట్టి యందును, చెందునందును, వంతునందును గలగభీర భావమునే నీ నిత్రుకు వియ్యింపబోలును. కాని నేను తెలుగులచేతులనుండి ఎరుగుచెందులను వంతు లను అందుకది భావయా, భాషానీరయా, భాషానీరయ, త్రుణ్ణివిన కృత్రిక క్రియా, అంభోక క్రియా, అని పుట్టించుచుంటిని. అంభోమునకు అనుభావనయాపము తెచ్చుటపై క్రియించిన మహాపాపాధ్యాయుడు శ్రీరామమూర్తి నేను చెందెను వందల అందుపట్ల యభ్యయిం నీపుట్ట తలయొస్తువున్నది.

శ్రీరామమూర్తి అంభోభావన విశేషమైననీర పలికెనని అంభోగింట్ల మహా అంభోగింట్ల అంభో తెలుపకకరలేను అంభోభాషాయామకు నీరపలికినవా రింకను అనేకులు యున్నారు. నీరిలో కొందఱు జీవితాలోనే ఉచితరీతిని పత్కారముల నందిరి. వారి నీరవను నేను సభాసభయను శ్రీరామ మూర్తి నీరవను కృత్యపమున్నది. ఇతరులు పహంసంగ్కృతగ్రంథములను-రివ్యగనేని ఒకవృత్తేని- తెలిసింపలేదు. అకుకవనమును, - ఇందు భావమును, తీరమును ఉన్నను లేవన్నను-గణయతులకర్ష మును, సభలందు గురించి చక్కని కాల్యలను గవ్యకావలేదు. రంగాయబంగారు అలంకారములను చాల్చలేదు. శ్రీరామమూర్తి పవలలు వ్రాయలేదు-కాటకములు కిభింకలేదు. పతనీయగ్రంథములను- వీరినగ పతనీ జనులైకను-వ్రాయలేదు. దోబూదికథలు వ్రాయలేదు. కాని, భావను భాషానీర పలికినాడు, అట్లనిక, పాపస్వరమున నీరను నిర్వహించుటకది తెలుపను. పాపిత్వలయ్యయనే తెలిచి భావనననునకు భవనము చాయెనని తెలుపను. భాషలో తేనిసోయగము నీరను లేలేదు. లేని భావను నీరను అల్లొనినాలేదు. భాషాయందుండి కవ్యపదీక సోయమును తెల్లనియటకును, మునుగుతెరలందును, ముంద్రపాదలందును ఇరుటగోనినభావమును తెలుపలుతుటకును భావను నడుము గలైను. ఒక్కడు గునపము చేయని కథాబ్రతులనుండి గుట్టయై నిలిచిన మూఢసంభ్రాంతమును తిర్రుటపై భాషానీరలచే, భావ చెందేని కృతుకడకలనీరచ్చును.

కాలవాచిని అట్లు భావ చరిత్రవలెనని గుర్తించిన నేటిఅంభోగిలో శ్రీరామమూర్తి కృత్యముడు. మననీరలో విశేషముగా భాషానీర భావమునకు అదరము లభించినది కాదు. భావమునుండి చిగి చిగిందయైనభావ గురుండి-గుడ్డ కేలికయట్లు నిరర్థకమైనవని ఎందఱో గుర్తించలేదు. మానకవానిని ప్రసన్నధర్మంపంధాములను వివిధభాషానీరవలలు వృద్ధిపై తెనవలలిరి. గెటెలకు (Goethe) జర్మనీ ప్రకల్పక మందిరిది. త్రాగింతునగనికలము ఇంగ్లండునకు మొదటా త్రు నిచ్చినది. వాల్టెర్ యాసోలెభి

నలు ఛాన్సిన్లును ఉత్తరంకిరి విడిచివది. కంగీములరచనములు రామమూర్తిని కష్టపరచుటకు నుజ్జములైనవి. అంధులను లేపి నిలవంబెట్టుకొనముగాని, మనుష్యులను దురుసుచేయుటకు, పుష్టిరికి ములందు అంతర్యామినులట్లు ప్రవేశించు ఉద్దేశములుగాని తెలుగు గంటములకు దృష్టాంతము కాలేదు. బండెడుపూసములందు కొంతవృంగారము నిలిపి ఎగుడుదిగుడు తొలగించు మనశ్రుతి మున్ను అంధప్రకారమైనది కడిపిరి. సంస్కృతమందలి ఉద్దేశములను తెలిపింది. తిమ్మిరి స్వరమున “తందాన !” యనిరి, గంభీరస్వరమున “భవాభి !” యనిరి. కాని స్వరంతిమైనది అంధులు “అల్లలరీరా !” యని ఎరిగి గంభీరమైనది సారస్వతీద్యమైనది “శాంతియులకలె ఊరిన బాది నిధాంతిభలయొకడిని కలము తిప్పి ఒకడేమిటక లేగమాడలెలు చరించుటగాని, ఒకడేమిట నున్నరీతియును గ్రహించరైరి. తల యెత్తి, కాని యనుభావము చెప్పరైరి. నిలిచి ‘ఈభావము’ కావ్యదానియున్నదియందు దుష్టులందరినీ చదవరి. ఉపదేశాత్మమును, వాక్యరహితాత్మమును దివిగిరి లక్షణములను, కవిరీతినివలెను, తీవ్రములను, చివరి ‘తద్విరాతోం’ అనిగాని బ్రహ్మాండమునందలిభావమును చదువరుచేయుచు చొప్పించరైరి. పిండిగిరి, కంగీములు లును భావబంధములైనవి కావచ్చును. కాని యంతపిండిని, ఇంతకున్నమున-ప్రకారము ప్రకారము కొనిని చెప్పి-భావమునందలి ప్రాస “శీ ! శీ ! శీ !” అనిన సారస్వతాంగన సర్వాంగమునందలి ముట్టుకా ! కావలె ననుపరిచి స్వేచ్ఛ-ఇష్టానిభావమును కాదు-నీతిక, భావన తిమ్మరైరి-చివరే, అది ఒకయందున కదలకాదు ! ముంద్రుంకలందే చదవను, సాకాశానిందే మనకు నిలుపుచును ఉండే, సర్వతోముఖమైన వాక్యరహితమునకు వలయుభావములను అంధులు కట్టికొనివలెను. ఈయన ద్వారమునకు కడిపిరి సంపదము, సమర్థమగు గదయి. స్వరంతిమైనదిగాని, వాక్యరహితమైనదిగాని, భావసర్వకావ్యమైనదిగాని, భావములకావ్యమైనదిగాని పెడబొమ్మలు పెట్టక, భావమునందలి సంద బములై శ్రీరామమూర్తి చెనుటలోచ్చెను.

భావముభావము తెగమునకుటకును, భావముయొక్క ముక్కులపట్టి దురంతమున కొడిగట్టు కుల కావ్యభావ మచ్చుచుటకును, నిర్మలమున తెలివితేటలు భావము సంఘమును ప్రవర్తించుటకును, భావమును స్వరంతిమైనది కావలెను ఈతడు విలాసములకు తిలాక్షరములు కడిగెను. తెలుసును చరిత్రకా చెప్పును కొనిని నిలిపి, చివర బలమునకు మం దొసగును. దుర్మనీనిరీక్షింపగాని, నిష్టా మనగాని, నిర్మలగాని పది యేముందును ! యముభావనిష్టానియు ముగిసినచివరకా విరాటమొట్ట కుగాని, దుర్మనీనిరీక్షింపగాని భర్తవైతి మనకర్మవైతియును పరియెందును ! ఒంటిపై పాటుపడు చున్నందున, శ్రీరామమూర్తి దుర్మనీనిరీక్షింపగాని అర్థకావ్యమును తెచ్చింపెను. కట్టినయెందును ముగి సినగాని ఈతనిభావనీక ముగియదు. నేడు భిన్నులై యున్న ఈతని కంఠవర మైనది ఉండకపోదా !

శ్రీరామమూర్తి దుర్మనీ దేవుడు ఎన్నేని భావము లున్నది. సోమసోమ మనక భావములు సాదగల్గుచునే యుండును. దుర్మనీకు తనది. శ్రీరామమూర్తికంటే కచ్చితమగుటకే తెల్లలందు మలొక్కరుడు లేడు. భక్తిసంపదమునకు నిదురపోవనిది, విమలముగొల్పి దివివలమున గర్వభంగ మునందలి యొక్క దీర్ఘము. తిలాక్షరములనుండియు, తెదవులనుబొమ్మలనుండియు, బాహ్యజ్ఞ

కాచిచూడుటమందీయె, కాస్తామలలోకునుండీ అలగుండీయె తెలుగుమాట ఉత్పత్తి, తెలుగుకిని
తామకు, తెలుగువదమలపరీయామకు, కాచిగ్రామమున నవస్థాపనంబగునైదుమ తెలుగున గోచ
రించినదామృతము చూచి నీటితెలుగులై మామృతము అనివార్గముని నిరూపించుట కిదకు వదిన
కామి అనివర్గవదీయములు. తక్కినభాషలందరిని సంపదము నిరూపించుట ఇతర దాదాపూర్వపురి
ములకు కరిచి వానియందలిపట్టిని కడభాగలపట్టి నేనికావకపోయినను, కడభాగము ప్రభువికలకామము
నల్ల వలయునదికావదునట్లై పులపాలోయ్యము తెలుగు కిరిక తెలుగు కుకర డెండేయియ్యము పరి
పెను. ఉచ్చారణమందు కప్పుటకు దాటిపోకపోయినను, కుకరకు వంగభాష చదువుకు నీ తెలుగు
దును. మాటకల్పములు వాడుకమాట లెక్కువనీ నిరూపించుటకు పుచ్చునొంపివదలుల నీకను నీర్మా
నుట నీ తెలుగుదును. పోలిభాషలలోను వాడికల్పములంబానింది యంగళమునైదు చదువుయందగా
నీను ఇతలార వింటిని. అంగ్లభాషయందలి సంపదకల్పకృతము నీకర దేశగవులెట్లును నీ తెలుగు
దును. అక్కడములలెని పరకభాషను గూడెములందు దిరిగి గోధింది దానిక వ్యాకరణమును, నిఘం
టువున నీకను వాగ్మయకు నీను కాంచితని వాతంతరంగమొకున క్రితునీకరమాఘంట్టియను, కావ
మిగులగూర్చునవగుల అమాలవరగ వివాదభాషలును అర్థభాషల పోయివచ్చి వానిందిన
యెత్తుముల వింపుకొల్పిన వానికనయైన అంధునిక క్రిరామమాన్త యొక్కదీక్షని గగ్గించి
అతలతో కాన్పిదినము అన్యత్తును నీను మిగుల ముడికెని. చురవాదదేవరి నీకను భాషవత్పాకర
మున యదుగున కడపదముల వింపునైదు, భాషయందలి వాల్మీకియావదముల తెలుగుకు అపవ్య
యైన భృగుపరిపెను. ఈపట్టియందు అంధునికల కుకరకి కుకరకి పాటియని నీర్మియెచ్చును.

"Style is the man" అని Newman కు "Style is psychological" అని Dequency యును తెలిసిపెట్టిన రచనకర్తయైన భావస్వాగతమును, శైలి దృష్టియ నీరకు నివహించియుండినచో కాగుక నుండిది. తన గమ్యస్థానమును చేచ్చి, తోపుకొని బొంకలను తెగజులుటలై ఈతకు పయనమైయుండినచో, అంభోహృదయవంతయ నే దీని నవకరింపజేగాక, ఈతని అడుగులను వదులుని లాల్చెడిది. తన గమ్యస్థానమును తెలుపక - ఈతని భావస్వాగతము విారనిగమ్యస్థానమని చేసి తలపన - ఈతని పాదల నగ్రకుటనను, మూలుబియ్యన్న పోకియంటులను కాటుకునకు, పూనకానినందున "ఏమి తెలిక" ని పలువురు అతిశయింపి ఇందుమించుక అందజే కవులవారికను ఈతనికొచ్చియును చదివారనినది. "నేను ముందరింభయములందే నేననేతలకప్పులందే ఇక తక్కినవారి వారిలను" చేసి " అని ఇతడు చలనకంఠిరవ్వరయన పలికెనపుడు పలువురుపండితుల నుండెను వదవలాడినది! క్రితావకారిని దీనిని గలవలెకనము, కొనుచూపులందును కొనెనవలయునడును అన్నది అంభోహృదయవంతము. "ఈతని సంస్కృతముగాని, పోలిచివాంభోహృదయగాని వచ్చిపట్టు తోచదు. ఇటుంటిఅంతయు నివశ్యనల విూండినాన అచేడినాను. " అని క్రిరామమూర్తి వల్లభివారి వాగిని. ఈలేఖ మాడపట్టక తగిలినంత నే రెండవవారు, కొంతకాలము "వ్యాధియనడ మను" యుగించిరి. క్రిరామమూర్తి కలకత్తవ కర్తలేను. -మూమూలమునై వర్తనైన లేను. అరిరింత నైన కా దిలలేను. క్రిరామమూర్తి అగ్గిరామ దాయకనియు, గిడుగు రామమూర్తి గిడుగురామ దాయక నియు ఎనిగి పోతివధుల ప్రక్కనుడయి యారి "పతివధురేఖ" అగ్గిరి.

తప్పకుండా పట్టాల్ పరిగలవాడు దొంగలను పట్టువారివలె అడవి పుటిండును. కాంచీకోశం

మందరలెనే సాక్షాత్కృత్యంవలన పోలికలగు "అమృతం" అనిపించును. అదృశ్యమైన దను భావనీకవలన రాజానందీకాదుగాని దృవతయను లింగయగోనిన పోలిక గాదు. క్రైస్తవమూర్తి భావయోగ్య-jurisdiction (భర్తృవాక్తవ) వదిల వదిల నమలి నమలి మింగివాడు. "శిక్షణము, రక్షణము, పోషణములకు మూలకండ్ల మైన రాజ్యవ్యవస్థ కోమ్యని అతని తెలుపకలగుడు. దుదొక్కయై అతడు తెల్పింపజూడని సత్యము తెంతో తెల్పించివెళు నుదర్క ఎన్నడును గాడ్లరి పెట్టుకుతో, భావన నే లొకతటన మాట లేదు మూడును భావనను మూల పదదొడ్డి, మాటలయై పొందిన పెనులొలుకున తిలకున్నది 'మానుకొ'య్యకు అనుచారి కయ్యునకునకు భేద ముండదు. తనమాటల పెనులొలుకు ఒకయంద్రోమనకు మార్గముగాని, తయంద్రోమనకి కావనియు, టౌన్ ధర్మియమొక్కొక తనపనిగాక కందొక్కొక యగుచోషణమును, తల్లిక గ్రవ్య మగుభావనీకవ్యవస్థియు పారస్పరీకతనుంధరపై తాను తెలుపకలయమభ్యవ్యక్తమనియు, 'దేటి Destructive criticism తనకయ్యుపామకావనియు, క్రియమూర్తి పెట్టియందడంతో, ఈరలలోనే తన మనశ్శ్రేయినున తనచారి యకతారమట్లు తొలి తనపాంచనస్థమును ప్రారంభించువాడు! తానేకాత్రను తెలుపక తనత్రమక నేమాయావక, క్రియమూర్తి నడచుచుండుచే, ఈతనివ్యయ విప్పిగంతులు తెలుసు, భావనీకవలనను విప్పింప నేటివెలుచున్నాడు తాను 'భిషక్'ని ఈతడు తెల్పుకొనివాడు. ఈతడు భిషక్కులదని తొలిమందయు వక్కానించుచునే యుంటిని. ఈతని అనుచరులు వైద్యమెలు గని వైద్యులు. తొగకు వారింతునని తెలిసి, తెలుగునకు వాతలు పెట్టిరి. అది ముం తెల్పించి అంధోభావన 'అమృతం' అనిపించిరి ఒకఅంగమునకు వాతయను క్రైస్తవితో నేటో అనుయకు నకు ముట్టియెడత, తొగి నిమగ్నయలో మటుమాయము గాదా! అనుయకవాక్త మెటిగ వైద్యుని క్రిపొటునకును, బంధవైద్యును చేయు మంగలిక క్రిపొటునకు భేదము లేదా! తెలిమాటలకట్టుక కొంత అర్థమనాకత్యమను తెల్లదించిన, విరివ్యయ reform అని చేతున ఉన్న భావను మార్పణభుజనచేయొ, ముట్టెవెళున కోయనన్నును, వారి వంకరటింగరలు తెచ్చియొ, వారును మగు పాతయొగమున భావనసాక్షిగలలు తెలుకన విడిచియొ, తల క్రిందలిని, పదములు మిడిని విప్పి ముచ్చెరుటలు కార్పించి గుండె లరలేక బట్టింది, అమెపొణములు లొలులొలులాడించు చున్నాడు. భావ మన్నభావనసూత్ర ముచ్చుటకు మాటలు, పెట్టియొత్త చెచ్చి భావనీకవలనకు రితుగొలిపి నీకు 'సమితింబు' అనుచున్నాడు. క్రియమూర్తి ఈదృశ్యమును పరిచించునగాక.

ప్రారంభించునకు క్రియమూర్తి భావనీకవలన, క్రియమూర్తిగాదా అనిగాదా తొలి భక్తి! ఒకవిధమైన భావనీకయం నీతడు ఒంటరియై యున్న నే తిప్పననిమలంబునాడ నీక జించుచుండు' కొంటరియై యున్నాడు. సాహసము, ఇచ్చాకీ, దృఢనిశ్చయము, పావకేత్యవ్య, నిరంతరపరిశ్రమ మున్నగునత్యంతసమర్థతలులు కలిసి క్రియమూర్తి అయినది. ఈత దేగురు' ద్దమ నిద్ర పర్యవీల లేదు. తనంత వాడు వదిల తుదికొమ్మ తెక్కను. తనభావనసంస్కరణోద్య మును పెంపొందుట నిస్సహాయుడై అంధోభావనును, అంగుతుండున ఈతడు కొంతకాలము పరిశ్రమ నడిచెను. తొలుక నీతడు గింపాకాద మెనరించిత్రము, అంధోభావనను గడలు చేబొంది. మతసంస్కరణమునకు కందుకొరిపంతులు తొడరినత్రము తొలివకట్టెట్టును, పెట్టిరింకలును, మూలి విలువులును, చేతిమార్పులును ఈతనికాద మార్కొనినది. మార్కొనినత్రము వర్ణవిడిచిరామును

[illegible]

శ్వాకంశ్రేయస్సుం తీర్థం మిగుల చిత్తిం. ఎవ్వరికిని వియ్యక్తిరింటి రామ్యుడైనది, శత
దేవాదరణమనకును, అరమామనకును, దుష్టయమనకును, దోష్టయమనకు కలయ్యి, విశ్వయమన
గుంబించి పోలదు. నిరంకుశత్వమునకు దిగుదునవియు, బలవిహీనమౌతునవి బలమానవియు
ఈతడు తనస్వాకంశ్రేయమును, తన అశ్రమగౌరవమును కాపాడుకొని, అశ్రమమున అధ్యక్షమవుట
కాలిగింప జోక్యమును; క్షీరామము దివియగులలో వర్జ్యమియ్యి.

శేటిచెండుల నందున వీరభక్తియూ, ఆంధ్రభక్తియూ, అనికాదా తొలిపెక్కు ! ఆంధ్రునిపట్టుచు
ఇతిహాసములకాటి వైచిత్రి. శేషది వెనుకగంతువుచివరిది. రచనాత్మకమైన రచనలందు ప్రస్తుతికే తెలుసు

విడిచి కొలచుచుండి అంధగీర్ణులలో శ్రీరామమూర్తి యొకడు స్వయంకీర్తి కాధారపడి తులనకు వైకి వచ్చెను. తులనజ్వాల ప్రకరియించు బుట్టిపడి వాడు. జ్ఞానసింధువున నీరవి! తెనకలూత్ర భృగవక్షత్రి ముమయ నడుగునభయన లేదు. తులనకి దృష్టుతరమైన దీక్షలేకని బలవీర్యుడగు లేడు. ఇందువల్లనుండి ముటుములైయి కట్టివారే తులనకు నేలుతున్నవని చాటును. వారే అతనియొడుగు ఎత్తైనకొండ తోవిడిది! బనియక తెలిసిన యాత్రీకునివలె (Vide Bunyan's Pilgrims Progress) నడుముట్టి తులనకు కొండన పట్టెను. వెనుక లోనునుగాని, పుక్కిలతులనుగాని తులనకు చూడలేదు. తులనాత్మనిర్వృత్తమే భావనీకతం దీరినది! భృశని, విజయము లేనూర్చినది! తులననిజాయము అంధగీర్ణునిజాయము!!

తులనగర్వక మింకను పూర్తి కాలేదు. తులనలో నీరడు తనపయమునంతను భావయొక్క Physiology కై తెచ్చించెను. భావలోని Psychology కై తులన దొకనిముసమైన నడుమొగింప లేదు. మానవునకు కరీర మానకృత మయ్యెను. కరీరమునే పద్యధిక అత్యంతి యేమి! భావలోని technique భావయొక్క అత్యంతి అనవలయును మునునైన దేలియాడిన లోనికనము చూపును! భావనిర్మలములయలై అంధులు కాట్లాడుకొనినట్లు ముత్యవ్యయము పెనులూడన చూపునయి మునులే సారస్వతమనియెను, బహువిధానకై ప్రజలము కవిత్వమనియెను, తెల్లగొడ్డ వంటి సమానములే భావయనియెను తలచు కాంధుగిలందు నేడు అత్యంతిని మిలువమిలువ మనుచున్నది. అదర్శసార స్వరూపు నే కాంధుగిలందు బండినున్న యెనది! తెలుగువల్లి కడుపుబుట్టి ముటులను తెలిపెట్టుట పండితులకు తగదు. పండితులగానితలను స్కేలులవలెతో కొలిచి, ఎరుడునుదులకు వెనుకెట్టుట శ్రీరామమూర్తి తగదు. తులనకు ఎరుడునిగుడులను చూడదగదు. చూడదగినవాడు దిగుడుచానిలో కొచ్చుటేలని శ్రీరామమూర్తివాదన. భావను కానించునూర్చియులు పూర్తికైతలకాత్ర కట్టుకుని పెట్టియూర్చియులైనను సుచారమునకు నంగి సలాముననియెను! పూర్వీక భావయందలి తేటందన మును తెచ్చుటకును, అనుభావన భావనైకలిని అంధగీర్ణులమైన పులికొంపనిచ్చుటకును, మేధా సంపదనేగాక వ్యాధియనిభూతినిగూడ పూర్తియియెను పూర్తినిచ్చుటకును, నగలను చాటునవయ్యెటార్చియెను కర్మకర వాడు - అత్యున్నయోషమును, అత్యంతిమనును, అత్యునివ్యాసమును, అత్యగౌరవమును అంధగీర్ణులయెను రక్షించుకొనుటకును అంధులై నేడు కేక వంకనలేకయత్నించువలెను.

శ్రీరామమూర్తి సుప్రత్యక్షమయి రాజమందిరిలో జరుగుట తులనాత్యయము. అంధగీర్ణులమైన కేత్రులను పట్టగొట్టు. శ్రీరామమూర్తిని అతని పులికొంపయెనులకు రక్షించుమైనది రాజమందిరి, నేటియొక్కనవయెనును కాంధుగిలందు తమపారపాచ్చెములను దిగవొక్కి అంధగీర్ణులకు కొత్తపొగును, అంధగీర్ణులకు బలూర్వావందమును గొలుతుడుగుగాని అభవమునందీని.

తులనాత్యయము నీర్ధింతులకు సమయముపట్టును. అంధగీర్ణులమైన శ్రీరామమూర్తి కంకర ముగళమునది రాజమందిరిగంగ. సమానధీకీర్తి తేటపడ నీయోషులను మునుకర్వకర్మనిర్వహణమున కేదే కంకరము గట్టకొనుగాక!

సారస్వతనీకతండును, కాంధుగిలందును తులనకు వాడు పూర్వీకమును. నేడు పట్టరచి దనుచున్న శ్రీరామమూర్తి తొలిజోహారు నిచ్చుటకు వాడే ఎట్లొకమట్టు కలదు.

అన్నీ తగాదాలే

భవిష్యత్తు కాలమునకు

(కన్నానాథ్) యిల్లు. ఒకప్పుడు కృష్ణానది, రాగిచెంబుల వలన, మరొకతరువాత కాళహస్తి గ్రామం, ఒకప్పుడు చంద్రుని అవతారం, కానీగానీ అలాంటిది ఉండదు.)

కానీ - (తనలో) ఏముంది! వెనకటి కాలంకాదు, వెనకటి కథగాదు. రోగాలకి మారేలు లేవు ఇప్పుడు. గజ్జకురుచేసినా సరే, బ్రతివాడూ సీసా చీటి పుచ్చు గుని బయల్పడుతాడు. తగాదాలు వైసలు చేసుకునే వాళ్ళు లేరు; బ్రతివాడూ బావా, దావా, దామకీ అనేవాడే గాని. చదువులో ఆయనం వల్లే బేసే చవట ఎవ్వడూ కనబడదు. బ్రతివాడూ బి.ఎ.డి., యమ్.ఎ.డి. అంటూ యింగిలీషు. పోసి పాఠాల పుస్తకాలు చూద్దాం అంటే, “మంగలి తలగొరుగును” అంటూ మొదట్లోనే కురాడికి వదనకీయ బోధిస్తాయి శరీరానికి బలంగాని, మనస్సుకి వికాసంగాని, ఆత్మకీ శక్తిగాని వెనకటికి మల్లే లేవు. కూరలూ అవి వెనకీ రావడం లేదు. గాంధీపులు వెనకీసినవే గొప్పవి. అప్పటి వర్షాలే వర్షాలు పూర్వపు దీపావళి కండుగలాంటిది ఇటీవల ఒక్కటి రాలేదు. వెనక చెబుతున్నది ఎల్లా ఆడవానూ! వెనక ఒక్కొక్కడికి ఎన్నెన్ని తెలివితేటలు ఉండేవి! వెనకటి వాళ్ళు తిన్నట్టు ఇప్పుడు రకాలు తినలేరు. వాళ్ళకి మల్లే నడవలేరు, కష్టపడలేరు, అమాటకొస్తే ఏమీకూడా చెయ్యలేరు. ఆరిండ్ల ఆరివ్వలూ వెళ్ళాయి, ఆ తెలివీ ఆ తెలూ నడిచాయి, ఆ నీటి ఆ బాటి చచ్చాయి! యుగధర్మం! ఒకప్పుడు వలసిన వనే మిటి! అంతా యిల్లా పాడై పోతుందని పురాణాల్లో స్పష్టంగా వివరంగా రాసే కారు. ఆ రాత్రుకొరం జరక్కుండా బ్రహ్మదేవులు చేయగలరా? ఆయో! అడ్డమైన గడ్డి కలిచి, పకలమైన అనుభవములునూ అయిన మీదట తాము గ్రహించగలిగిన జీవిత జీవితాంతరాలయొక్క రహస్యాలు ఇమిడిపోయి జ్ఞానవిజ్ఞాన

[ఇది కావలసిన తగాదాల గురించిన వాదోపవాదములు గలవి. 2-3-24 తేదీన, మొట్టమొదట కన్నానాథ్ కృష్ణమండలంలో, మ. రా. కి పాడుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు అధ్యక్షత క్రింద రావడం ద్వారా అన్నీకానీగానీ అలాంటిది ఉండదు, ఇది ప్రతిపక్షంవడం అయింది ఇప్పుడు ప్రకటించబడి, మూడవ తగాదా.]

నాల్గి, అజ్ఞానమైన ఇత్తుటివారికి కావ్యరంగా అదేవభావలో పూర్వము ఇచ్చి బోలేడూ ! వాళ్ళవాక్యాలు ఇత్తుటివారు చూడరుగదా ! చదువరుగదా ! చదువ లేరుగదా ! వివరుగదా ! వివలేరు గదా ! తత్తువిసరిగా ఏళ్ళచేత చదివించే విద్యావిధానమేనా లేదుగదా ! ఆ నాగరవాక్యాగరం చాలావరకు, నాటకాలం కారాలూ, గణితరహితాలూ, నిఘంటు వైద్యాలూ కూడా, వద్యమయం గదా ! అందు విస్తరింపబడని జ్ఞానభాగమున్నూ ముచ్చటించబడని విషయమున్నూ ఉండ బోవుగదా ! వల్లమాలినన్ని కాస్త్రాలూ విద్యలూ చెరుకుపావకంపంటి ఆ సం స్కృతంలో చిరస్థాయిగా ఆకారం చాల్చి ఉంటూండగా, ఏదో తెలుగుంటూ దేవుళ్ళాదేశారు కొందరూ ! తెలుగులో ఏముందీ ? మృత్తిక ! తెలుగు వొక్కి విప్పి, తేలిక, సంస్కృతంయొక్క జరుపులో నాలుగోవంకేనా ఉండదు. అందు కనే నేను తెలుగుపుస్తకం అనేది ఇల్లా చూడలేదు, ఎన్నడూ చూడను. ఇం దులో “ కాగున్నా ” యంటూన్న గ్రంథాలు, పూర్ణంగా తల్లిభాషలోని కావ్య నాటకాలంకారాలు జీవ్యగ్రామం దున్నవారివే. తెలుగులో ఉన్నవేమం అంతా ఆ సంస్కృతాండే ! తెలుగు రచనలో హాయిగా ఉండేవట్టులని జనం మెచ్చు కొని రొట్టలు వేస్తూండే ఘట్టాలన్నీ, ఆ సంస్కృత సమాసాలు జటిలంగా ఉన్నవే. కాని, అరోజుకారోజు అన్నిటితోపాటు భాషకూడా తగులడి బోతోంది. వ్రీలివాడూ భాషతో కలగచేసుకోవడమే. ఈ అచ్చురావడం మరీ పుట్టిముసక అయిపోయింది ! వ్రీలివాడూ కనే !, పాండిత్యం లేదు, ఏళ్ళ తలకాయా లేదు ! పాండిత్యం అంటే సంస్కృతంలో అన్నమాట, కడవి పాండిత్యాలే కావు ! ఒక వ్రీలిక తాలూకు స్వకీయ విలేఖరి ఒక అయన్ని ఎవర్నైనా వట్టుకొని వ్రీలి కలో “ కుండితుడు ” అని అచ్చు కొట్టిస్తే, అయిన అక్షరాన్నించి కుండితుడుగా మారిపోనా ! “ తెలుగు కుండితుడు ” అంటూంటారు, వారు నిజంగా, ఏకొంత వరకో, సంస్కృతకుండితులే. తెలుగులో అసలు తెలుగేదీ పాండిత్యానికీ అవ శంగా, ఏదో రాకాం అంటూండడం, సైసరమజ్జ అని అచ్చువడుతుండడం ! అచ్చుకి కుంటున్నాడు, రచన, కాకితానికి ఒకవేపునే వ్రాయాలట. కాని, కొందరు వ్రీలికలు వడివేవారు, ఒకవేపున రాసి ఉన్నదైతే చాలు, ఏమిటనా సరే, అచ్చుకొట్టి పారేస్తారు. ఇక నన్నిదికావాలి ? కవిత్వం లేకుండా నాట కాలుట, సంగీతం లేకుండా వద్యం, వద్యం చండన్నూ లేకుండా కవిత్వం,

అర్థం తెలియకుండా కదిర్వంట! అయ్యయ్యా! ఏకేశ్వరు! కాల్పుకు తినే
స్తున్నాడు, వీళ్ళమొహం తీర్థానికేళ్ళ! తెలుగు వాళ్ళాయంట, దాని! కొన్ని
కొత్తకొత్త అలంకారాలుంట. అందులో నవలలంట చెవలన్నట్టు, దాల్లో చక్కని
కల్పన లుంటాయంట, వేడివేడివి. ఇప్పుటి కాదువాళ్ళు, వీళ్ళు ఏం కల్పించి ఏదవ
గలుగి వీళ్ళపించాకుడూ! వీళ్ళపించాకుడూ నా బ్రాహ్మణార్థమూనూ! ఇదివరకే
సర్వమూ వ్రాయబడి చక్కగా సంస్కృతంలో ఉంటూంటే, ఇహేముంది
వ్రాయడానికీ! మళ్ళీ వీళ్ళు ఏదో రాస్తూండడం ఎందుకో నాకు బాధపడలేదు.
కొందరు ఆ దివ్యభాషలోంచి తర్జుమా చేశాం అంటూంటారు, కవ్యాని!
కద్యం, వచనాని! వచనం, పులిస్తావు! పులిస్తావునా! ఛస్తే చెయ్యలేదు. ఆ
సారస్యం చచ్చిపోతున్నాయనా రాదు. తెలుగు ముక్కలు రాలిస్తే, సంస్కృతంలో
ఉండే మహాకా అంకా పూర్తిగా దిగదుట, అందుచేత, కొందరు అసలులో
సమాసాలు ఆట్లానే ఉంచుదు, ము, పు, లు లాంటివి చివళ్ళకి తొడిగి తెలుగుని
పారేస్తాడు. అది కద్యం కాకుండా వచనం కాకుండా, తెలుగు కాకుండా సం
స్కృతం కాకుండా పలుకుతున్నంతలాగ కరిగిమిస్తుంటుంది. పోనీ నిజంగా కొత్త
వైతే ఉద్భవమవు - కొన్ని కొత్తవి లాంటివి గోళీవాళ్ళున్నా, వ్యాకరణం
చూట్టం లేదు వీళ్ళమొహం యాదా! ఆవన్నయా, అధర్వణుడూ, వాహ్యు,
ఆ తెలుగువ్యాకరణాన్ని సుబ్బరంగా నాగరంలో వ్రాసిపోతే, తెలుగులో రాస్తే
అట్టే విలప్తుండదనీ! సంస్కృతప్రాకృతాలకూ, వేదాధ్యయనాదులకూ ఖనియై
ఒప్పీనటువంటి ఆయొక్క సప్తయభట్టు అదిని వ్రాసిన చింతామణి మింగిన్నీ,
మరియితరమైనవి గోళిలిన్నీ, పెడిపాటి, అడిదం, కస్తూరి, గణపవరపు వారల
నిఘంటువులు తినేసిన్నీ కాకపోతే, తెలుగులో అసలు 'కవి' అనేవాడు
జనించి ఉండునా? (కుడి తక్కు చూచి) ఎవరో వస్తున్నారు!

(సభాపతి వస్తాడు)

సభాపతిలా ఉద్భవించాడు, సభాపతినా ఏమిటి? సభాపతీ! సరే, గడ్డం
పెంచడమైంది, పెడవిడిక కొంత ఉంచడమైంది, దొరవేషమైంది, ఇక్కడు మళ్ళీ
ఇదొహవేషంలోకి దిగావు! ఇతర హిందువులకి ఎవర్నోనా ఏడు అరవ, ఏడు
వంజాబీ, ఏడు బుగాళీబాబు, అని ఆనవాలు వట్టెచ్చుకు కాని, మన తెలుగు

అసామాన్య చూచి బోల్చడానికి కొంతమంది ప్రయత్నించినా లాభంలేదు. తెలుగులో నూటికి తొంభైతొమ్మిది అనుకరణం. ఒకడు వియ్యంతురెడితే అంతా అమరే; ఒకడు మోటారుకారు వేస్తే, అంతా ఆకారే; ఒకడు దివాలాకీస్తే, అంతా అదే. దండకారణ్యానికి దగ్గరవడంచేత రామసైన్యపు లక్షణం సంగీయించి ఉంటుంది. ఈమాటకొం ఆలోచించలేదు, ఏమన్నా అంటే ప్రశ్నచూపి
“ ఎందుకు? ఎందుకూ? ” అంటూ నిశించగా కారణం అడుగుతారు. అయినా గానీ, వాకెందుకులే, నీవేమం కోరి! నీ కాలాల్వపు తిక్క వదిలే నువ్వే తిన్న పదకాపు! తేవాని నీవూ అనలేదు. గానీ, భావ పాడుచెయ్యడానికి బయలుదేరావు టిమిటి నువ్వకూడాను!

స - మీ “ ట ” కారప్రయోగాన్ని బట్టి, మీరు ఏదోమో సైదగా విన్నారని తెలియబడుతోంది. ఈ భావావ్యవహారం స్థిరీకరచడానికి రాసి ఉన్నదాల్లో లేకమైనా మీ రెసుగదు. ఎరిగిఉంటే, పాడుచెయ్యడం పుణ్యం ఎవరు కట్టుకున్నారో గోహంతి మరీ మూట్టాడి ఉండురు!

కా - సరిపోయింది! ధ్వంసంచెయ్యడం మొదలెట్టింది నువ్వు! అమాట నిన్ను అని పోకారని, ఇతరులమీద ఆ అక్షరలు ముందే వేస్తున్నావ్? అయితేదూ, వండితున్న పట్టుకొని దులుపుతున్నావు టిమిటి, ముహంబెడటే, ఏమీ అట్టే చెట్టుకుందాను!

స - అందుకనే మీరు సత్యంచూడకుండా అభిప్రాయా లిస్తున్నారని చెప్పింది! అసలుముందు “వండితుడు” అంటే ఏమిటో నిర్వచించి, ఆతరవాత మరేమన్నా కానీంది. వండితుడికి నేను చాపాహం చేస్తాను.

కా - టవలూహా! మరిగానీ పోతోందా ఏమిటి నీకు, సభాపతి! ప్రశ్నచూపి నిర్వచనం అంటూకూడుంటే ఎల్లా ఏడుస్తుంది? కదాబయ్యక్క- నిర్వచనాలు అయ్యాకాత్రు సందర్భాల్నిబట్టి ఉంటాయి, పీరాస్తాయి. గోరంతలు కొండంతలు చెయ్యరాదు. మామూలుగా “వండితులు” అని మనం ఎవర్ని అంటామో నీకు తెలియనే తెలియదూ? అభిమం సంస్కృతంలో వంద... ..

స - తెలుగులో మాట నే అడుగుతూన్నది!

కా - తెలుగులో మాట నే చెబుకూర్చుడి! ముందు సంస్కృతంలో వంచ....

స - అక్కడికి ఆవంచళిఖిలూ ఏవరేనా తెలుగులో భరిస్తే చాలదూ, ఆ ఒకర్ని తెలుగు వండితుడు అనడానికి?

కా - ఏదీనప్పటికీ, ఏమిట. ముందు దేవభాషలో కావ్యాలు చదివి, కాస్తైనా వ్యాకరణం, అలంకారం గాడి, నాటకాంశం చూచి, అప్పుడు తెలుగులో వంచ....

స - మీరు చెప్పేది సంస్కృతాభ్యాసానికి. పైగా, అన్నింటికీ శిఖరప్రాయంగా ఆనాటకాలు ఉద్భవించడం చేతనున్నూ, ఆనాటకాలు రాసినవాళ్లు తర్కవ్యాకరణాలకారాదులలో మునిగి తేలి ఉన్నవాళ్లవడంచేతనున్నూ, చదివేవాడు కూడా ఆకోమాన్నే చదువుకోవాలి. కాని, తెలుగులో నాటకాంశం అన్నా నాటకప్రారంభం అన్నా విశేషంలేదా ఉండదు. మనం మాట్లాడేది ఆచదువు కోడం ప్రశంసకాదుగా!

కా - కాగానేవచ్చింది, నీకోటికుతర్కం! నీకో మాట్లాడ భయం, ఎదటవడ భయం. నీకు బ్రీటి తప్పే! అల్లాయిలే, వంచ ...

స - ఉండవయ్యా, వంచాలేదు, ఉత్తరీయంలేదూ! అదా! తప్పులు కనకరచడమూ నీకు కోవంవస్తా! ఉన్నదిఉన్నట్టు చెప్పడమేనా, నువ్విందాకా తిట్టడమన్నావ్! తప్పు అనేమాట నిర్వచించు. భాషలో తప్పు ఒక్క నిర్ధారించగలవాడెవడు? "ఇతరులంతా తప్పులుక్కుకునేవాళ్ళేరు" అనుకునే చాల్లా వండితులు!

కా - అదికాదు! ఇల్లా లెక్కపెట్టి మాటల్లో తప్పులు ఏకరువుపెట్టడంలో నీఅభిప్రాయం ఏమిటి? ఎన్ని తే ఎవరికుండవు? ఆయెన్నిక మీ ఆక్రమక వచ్చేవని? "ఏకోహిదోహో గుణస్సన్నిపాతే" అనిలేదూ! "ప్రబుధము నా జలరాశి, చానిలోపలగల నెరుమల్ గణించురె, అపారములొ మణులుల్లసిల్లగన్" అనిలేదూ! "కాళిదాసమయూరాదికవులైన గలవు తప్పులవంగ, నయ్యలకులేమి!" అనలేదూ అప్పుకవి?

స - అదా! నేను వండితుణ్ణికాను, విద్యార్థిని. వదస్వయావం, వదప్రయోగం, కారకం మొదలుగాగలవి సూత్రానుసారంగా నిర్వహించిన వానికోసం ఆంధ్ర

వాళ్ళయిన వలలువేసి వెలికి చూస్తున్నాడు. ఇంతవరకు ఎవ్వరూ దొరకలేదు. అనుసరిస్తాం అన్నవి అనుసరించకపోవడంవల్ల వారికి కదస్వయావంతలో కుప్పలు కుప్పలుగా తప్పలు. అవి యేరడంవల్ల తెలుస్తూన్నదేమిటంటే, పాండిత్యం వ్యాకరణం వాయిదం ఎడంఅనీ, వ్యాకరణం కవిత్వం వేరనీ, కవిత్వానికి పాండిత్యానికి దూరమనీ ! ఇక్కటిగొంధక రైల్వే ఉన్నారు ఒకటికొండు పుష్కరాల్నించి కృషి చేస్తూన్నవాళ్ళు. వాళ్ళతప్పలు 'ఏకోహిజోహ' అయితే ఇంకేం. నిజే వంతాగ ఎల్లానో అల్లా ఏడుదలం, వేనవేలుగా ఉన్నాయికర్తం. వాటితో మహా మహాగొంధాలు, మాకు అవర్యంగా రాసిపారేకారు. అతప్పలన్నీ వాళ్ళు దిద్దుకోవడం ఎప్పుడు? అవి రాసేటండా వారుగొంధాలు రచించడం ఎప్పుడు? ఇంకా ఇన్నేళ్ళొచ్చి చదువుకోక మున్నుకొట్టుకోనా, అన్నట్లు! మనల్ని ఒకరు అభారంలో దింపుతుంటే, ఆమాట అనుకోవడం తప్పా? వాళ్ళయినలో వర్తకాలంటాయి, అభారాలంటాయి. వర్తకాలమొదిలేర్చి ఆనందించడం గురించి పామరులకి చెప్పడం విమర్శించేవాడివని ఎల్లాగో, అల్లాగో అభారాల్లో వాళ్ళు వదిలిపోతుంటే కాపుపెట్టడంకూడా వాడివన. తప్పలైతేనేం? పెద్దవాళ్ళతప్పలు గణ్యతలోకివచ్చి కీర్తిపహిస్తాయి. వాటిని తప్పలుకాకపోతే, పోనీ, విశేషా అనండి.కవక, ఈగొంధక రైలనెత్తివేడి ఇన్ని ఎగుడుదిగుడులు ఊరేగుతున్నాయి కాబట్టి, అంతాకూడా, నన్నయ్య వెయ్యేళ్ళకింద రాసిన వ్యాకరణం అవతలిట్టి, ఉపయోగిస్తూన్న భాష పెరుగుతున్నకొద్దీ గొంధం చేస్తే చక్కగా ఉంటుంది.

కా - (తలగొక్కిని చెయ్యి కడుక్కొని, ఆచమనంచేసి) అయ్యయ్యా, కర్మమా! కలియగాదిని నన్నయ్య వ్రాసింది కాదంటున్నావు, కళ్ళొకాయ్యా!

న - ఏమీ బోవు! నన్నయ్య ఇవ్వడంలే దెవక తను రాసింది కట్టిపెట్టి మరోద్రవ్యం తీసి ఉండేవాడు. అంచేత ఇప్పుడు నన్నయ్యవద్ద, మరి చిన్నయ్య వద్ద!

కా - వ్యాకరణం అక్కడేకపోతే ఎల్లాగయ్యా ఏడవడం? వ్రాసి వ్యాకరణం రాని చవటకూడా, వ్యాకరణం వదిలే? రాకానంటూ బయల్దేరుకాడు, వచ్చి మానేసి పట్టా!

న - బయల్దేరితే ఏం? మీరెందుకు కోవం? శవభావంలే మీకంత అగౌరవం తెలుసుకూ ఎంతమందినా రాయించి!

కా - మూల మాదిగ అష్టాదశవర్ణాలవాళ్ళనీనా ?

స - ఆ !

కా - ఆ రాకలన్నీ నేను చదవనా ?

స - ఎవరన్నాడు ? అవి చదివేవాళ్ళు వాళ్ళు ఉంటారు. రాయవద్దని అనటానికి మీ రెవరు ?

కా - నేనా ? కండితుణ్ణి ! నోటికొచ్చినట్టు రాసేవాడికి వాతెట్టిస్తా. ఆ రాక నాకే నం చేయిస్తా !

స - రాతల్లో దేశానికి కావలసినవి నిలుస్తాయి, అనగా మనుష్యులకి. “ దేశమంటే మట్టికాడోయ్, దేశమంటే మనుష్యులొయ్ !” అని వి అన్నాడు. మనుష్యులకి అక్కరలేనివి వేరేస్తాయి. కాబట్టి, మీరే బోధన మాణిక్యం పెట్టుకొని పుట్టలేదు. అందరినీ ప్రయత్నించండి. యత్నావళి? నినిమై మాటలొచ్చి, జన్మానికి శివరాత్రిలాగ చివరకి ఒక్కమాటైనాసరే ఎవరో ఒకసందర్భంగానేనా ‘ఆహా!’ అని అనుకోగలిగి ఉన్నవ్యక్తి అయితేంటిచాలు! రాయచ్చు! అల్లాచేస్తే, కృమి, ఈ ఆచారవాఙ్మయంలో విశేషపరిచయం వదాలతో గలిగిన ఆకడు ఒకడు బయలుదేరి, వివికబుం స్థానం అయిపోయినవారి రచనల్లోఉండే నిత్య ప్రయోగాలు చూసుకొని, వాటి ఆధారంతో లక్షణంగా వ్యాకరణం రాస్తాడు.

కా - అచ్చడెందుకు ఏదవనూ, ప్రతి ప్రసిద్ధిమాలినవాడూ వాడులేకుండా పుస్తకాలు రాసి తగులడ్డాక! అది రాయడం పూర్తి అయ్యేటప్పటికి మళ్ళీ కొంత మార్పు మాట్లాడేమాటల్లో కలిగితే. కాకులలెళ్ళలోలాగ- ఆవ్యాకరణాన్నిబట్టి వ్రాసింది కృతకభావ అయిపోదు మరి! చావొచ్చి కండిడయ్యా, వ్యాకరణం కాదుగాని! అందుకనే దివ్యాంశసంభూతులైన ఆపాణిని, వరంజరి.... సరేకాని, వ్యాకరణం ఎందుకంటావ్, ఆసలూ!

స - వ్యాకరణం ఎందుకంటే, సజీవమైన భాషాస్వరూపాన్ని సమర్థించి, సకారణంగా సోదాహరణంగా నిర్ణయించడానికి; వదాలచరిత్రలో ఉండే మార్పు గ్రహించి, వాటి దారి సూచించడానికి; ఐనక ఓకడం ఎల్లా ఉండడో గ్రహించుకోవడానికి;

అనగా, పూర్వగ్రంథాలు చదువుకోటం వీలుగా ఉండడానికి; అన్యభాషవాడు ఈ భాష నేర్చుకోవడానికి;

కా - అల్లాయిలే, వైయాకరణి తనకాలంలో బ్రతుకుమై ఉన్న అడ్డమైనచెత్తా చదవాలనా నీమాట? బాగుంది. బససామాన్యం మూర్ఖులుగనక, వాడు కానీ చి చీన వ్యాకరణభిరారం వీళ్లు మాట్లాడడం నేర్చుకోవద్దూ !

స - ఇల్లా అసందర్భంగా భీష్మించుకొని కూచునేవాళ్లు భాషని తాము పెంచాలేరు ఇంకోర్ని పెంచానియ్యరు.

కా - లావైలే సరావీమిటి, బలుపో వాపో చూసుకోవద్దు !

స - సజీవమై ఉండో లేదో చూసుకుంటే సరి... .. పెంచలేరు సరిగదా, కండిలి నామం తమలే జాబ్బుకోవాలని వారి ఊహ. అందుకేనే, అందరినీ రాయనియ్యద్దం టారు. నూటికి చదువురానివాళ్లు తొంద్రై పైగా ఉన్నారు. ఇంతమాత్రానికీ, బ్రతివాడూ చదువేనా అని కొందరు గోలెత్తుతున్నారు. ఇల్లా గోలెత్తేవాళ్ళు ఇతరభాషల్లో లేకపోవడంవల్లే అవి పెరిగి కొమ్మక్కాయి.

కా - సరేలేస్తూ! వాకు తెలియదూ ఈమాత్రా! మూలమాత్రాలు వాడిలి లేని పోని కరుగులె త్రమంటావ్? ఏమీ వ్యాకరణం లేకుండా బ్రతివాడూ రాయ వచ్చుననా, నీఉపదేశం. అహోహా! మానాయ్న మానాయ్న! అన్యకు ఒహాడి మాట ఒహాడి బోధవద్దం ఎల్లాగ?

స - అక్కడే ఉంది మీబోట్లవెరి! వ్యాకరణాలు ఈరోజున చింతిపారేస్తే, మన కందరికీ, భాష, బోధవడదా మానేస్తుందా? పంచాంగా యండకపోతే గ్రహణం వట్టడం అటుకం వడిపోతుందా? భాషాభివృద్ధి సహజం. బ్రతుంచములో చెపు లెట్టుకొని విన్న బ్రయోగాలతో, తెలుగు భాషగ్రంథాలు కల్గెట్టుకొని చూ సిన బ్రయోగాలతో, ముందు తనకీమన్నా విశేషభావం ఉండి, అది నాబ్రజి అందిస్తాడు అనుకునేవాణ్ణి బ్రతివాణ్ణి రాయసింది. మీకు అక్కల్లేకపోతే ఊరుకోండి. ఒకరచన ఊళ్ళోవాళ్ళకి ఎవళ్ళకో తెలియడం లేదేమో అంటూ మీరు పూసుకొని రాకండి, వాళ్ళ గుండెలన్నీ మీరు దూరి చూసినట్టు!

కా - అల్లాయిలే, మనిషికోవ్యాకరణమా ?

స - ఎవడేనా అఖండుడై, వాడిఆలోచన జనానికి అవసరమైనదయితే, వాడి భావజనం నేర్చుకోవలసిన వనోద్భి, వాడినిమిత్తం ఓవ్యాకరణం లేవదీయవలసివస్తుంది. అల్లా వ్రక్త్యేకవ్యక్తులకోసం పుట్టిన వ్యాకరణాలు ఇతరభాషల్లో ఉన్నాయి.

కా - ఎన్నట చెప్పు. తప్పులాస్తే రావచ్చు! ఎవరేంజేస్తారు వస్తూంటేనూ? "వ్రమాడో" అన్నారు చెప్పలు. అంతమాత్రాన్ని అదర్శం ఎల్లాపోతుంది?

స - అదర్శం అంటే, వ్రమంచంలోలేనిదా? వ్రక్పతి సంభవాలకి అదర్శం ఏమిటి? అదర్శం ఈదర్శమూను!

కా - ఏమైనాసరేగాని, మాట్లాడుతూన్నట్టు రాయడం వేరొకోకపు రాకల్లో ఒక్క గోవచ్చు!

స - ఒక్కగోవడం ఎవరు? ఎందుకు? మాట్లాడుతూన్నట్టు ఉంటే మానవులు మింటారు. లేకపోతే దేవతలు ఆలకిస్తారు, తీరుబడి చూసుకుని.

కా - మానవులు వినిపించుకోక పోయినాసరే, అవ్యాకరణంకంటే కువ్యాకరణం నయం.

స - మరీసెలవ్, ఒకేమాట! వాదించేవారు వేరేవరుగా నిర్వచనం చెప్పేటప్పుడు న్నూ, లేనిపోనిచోట్లకూడా అదర్శాలు అంటూ యెదలెట్టేటప్పుడున్నూ, అహంభావత్యాలు బయలుదేరివచ్చునున్నూ, వాదనలు కూడదు.

కా - అల్లాఅయితే నువ్వు రాయ్నోయ్, వ్యాకరణం! నువ్వు కానీండు!

స - అబ్బ! అది కాదు వ్యాకరణం అంటే అని చెప్పలేమా! పోసేలెండి. దీనికి అంతేమిటి తెంచేమిటి? సభలు సాయంత్రం, ఆనందం సంగీతరావూవాల్లా వస్తారట మీరుకూడా రండి, వాదం అనేది మనతోనే ఉంటోంది ఎంతోకాని!

(అని కుడిచేతుకి తెల్లపోరాడు)

కా - చూద్దాం!

ప్రశంస

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము

శ్రీరామమూర్తి పూర్తి కృపనూర్తి
యుడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి; వారికి భువిపై
చాలా సౌఖ్యము నమకూడఁ గాక !

వివిధవిద్యలందు విశేషంబగు
విజ్ఞానమునకును, జ్ఞానమునకూ,
మడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారని ప్రసిద్ధి గాంచిరి.

విద్య యెంత పొచ్చుగా వచ్చినా,
క్రియ యెంత పొచ్చినా, విషయమే
తొడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి : నయి తొడుపురేల ?

డెబ్బయియేడులు, వారి యీడిపుడు ;
శిష్యులన్ని నో, వందలూ వేలు;
అయినా, ఇప్పుడూ చిన్నప్పటివలె
విద్యాసంపాదనమున మాత్రము
నడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి :
పంతులుగారే, బడిపిల్లఁ డహహ !

తనకు తెలియనట్టి విషయ ముంటే,
తనకంటె చిన్న వాళ్లనైననూ
సంకయమురెల్ల రీతేవలకూ

అడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి,
పంతులు గారని ప్రజల్లు పలుకక.

ఏవిషయాలను బట్టుకొన్ననూ,
వాటిలోని కల్లవమెల్ల పోయి
సారాంశము తేలే వలకూ జల -

గడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారి యపారవివేకము.

శాస్త్రవర్ష యంటూ పడినవ్వడు,
ఇతరపండితుల వాక్యసందయము
వేగ వంటివైతే, యా నేతకు
నడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రెడి పలుకుదురో యది.

ప్రజ్ఞ లేమిచే పరులకు వెలుచే
బడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి పరిచర్య చేసి,
పండితుం డయి, సభారంజకుఁ డగు.

తెలిసీ తెలియని దంధపండితుల
వటవట వాఁగే నోరూ ముఖమూ
ముడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రొక పరిని గనంబడ.

అంధవ్యాకరణజ్ఞతను విట్ట -
విడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి

పంతులుగారని బాగా యెఱింగి,
వారు కోరు భాషాసంస్కరణము
రమ్మరింపనట్టి వారలైనా,
వారితోడ వాడింప జంతుదురు.

శోటిలోనుండి వెలువడి వచ్చిన
రుద్రుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రతిపాత్రులని తెలుపు ;
'ప్రాణము పోనీ, పవిత్ర'వాక్కున
వెనుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా దెప్పటికీ పలుకరు.
నవ్వగ పోయండి ద్రవ్యము తల -

పాడుగు, గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగా రోక పాపంబైనా
చేయుదురని నమ్మడమే పాపము.

ఏ గాలివానలో నైనా తన
మంచితనమె తను సంరక్షించే
గొడుగు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి
పంతులుగారికి భగవంతుఁడని
శరవర్షబీజిగాఁ జేసి, మంచి
యారోగ్యమునూ, భాగ్యమునూ, సుఖము
నొసఁగి, వంశాభివృద్ధి కలిగించుఁ
గాక !

మాతృభాష - పరభాష

తెలికిచెల్ల వెంటరత్నం

శిశువు, పుట్టగానే, శరీరములోని కొన్ని కండరములవ్యాపారమువల్ల ఏడుస్తాడు. మొదటిదినములలో ఆయెప్పు తన జీవించునా కావలెనని తెలియజేసే ఉద్దేశముతో కూడుకొనిఉండదు. కాని క్రమముగా ఏడుపు ఎక్కువై వివేకము తల్లిగాని చాడిగాని విద్వవద్వతు పోయి తగినతరహాలో చేసే, ఆహారము ఇచ్చి సంరక్షిస్తూ ఉండడము కనిపెట్టి, అటుపైని ఉద్దేశపూర్వకముగా ఏదీ తనవదులు సాధించుకొనుటకు శిశువు ఉపక్రమిస్తాడు. కొన్నాళ్ళకు ఆయెప్పులోనివైవిధ్యము గమనించి విద్వ ఎందుకు ఏడుస్తున్నాడో తల్లి గ్రహించగలుగుతుంది; అనగా అప్పటికి ఆయెప్పుయొక్క స్వరములో భావబోధకత్వము ఇమిడి ఉన్నదన్నమాట.

ఆరేడువారములపాటును వచ్చేదాకా విద్వతు ఊసులాడుట (babbling) రాదు. ఊసులాడుట భాషాభ్యాసప్రయత్నములోని ద్వితీయావస్థ. ఈసమయములో శిశువు తనవారింద్రియములను ఉపయోగించడానికి నిరంతరప్రయత్నము చేస్తూఉంటాడు. ఆప్రయత్నమువల్ల మొట్టమొదట సాధ్యమయేవి సులభముగా ఉచ్చరించదగిన వ, బ, మ వర్ణములు. విద్వ తల్లివద్ద పాలు తాగేటప్పుడు వానిపెదవులలోని కండరములు బలపడి వర్ణోచ్ఛారణమునకు శక్తిమంతము లవుతవికనుక ఓవర్ణములు వలుగగలుగుతాడు. క్రమక్రమముగా ఇతరవర్ణములుకూడా ఉచ్చరించడము అలవాటవుతుంది.

శిశువు సహజకీ సంపన్నములయిన తనవారింద్రియములు ఉపయోగించడానికి ప్రారంభించినవ్యక్తుడు అవ్యక్తాలాపములు చేస్తాడు. చేతులూ, కాళ్ళూ వ్రయోజనముజేసించకుండా అడిస్తూ అడుకొంటూఉన్నట్లే, వారింద్రియములతోకూడా అటలాడుకొంటాడు. ఆలటనందర్భములో అమృత్యుత్పత్తి, అత్తత్తత్త మొదలగువర్ణములు వెలువడతవి. అధ్యనలకు మరిసరవర్ణలగుపెద్దలు భావములు కల్పించి తల్లిని అత్రనూ శిశువు పిలుస్తున్నాడని భావిస్తారు. ప్రతికల్పమునకూ నిర్దిష్టార్థ ముంటుందనే భావము భాషాపరిచయమువల్ల వారికి ఏర్పడిఉన్నది గనుక శిశువు ఉచ్చరించే వదములకు

ఈభాషాపరిచయములలో 1955 క సంవత్సరములో జరిగిన అంధ్రప్రదేశ్-కర్ణాటక రాష్ట్రాలలో చదివినది.

కూడా భావబోధకత్వ ముపాదించి తమకుతోచిన అర్థములను అవదములకు అంట గడతారు. ఈవిధముగా ఏర్పడినవే ఒకవిశిష్టజాతివదములు ప్రతిభావలోనూ ఉంట వి. ఈవదములలో సంయుక్తాక్షరములుగాని, ఉచ్చరించుటకు కష్టతరములయిన పాల్లులుగాని ఉండవు. కొన్ని భావలలో ద్విత్వాక్షరము లుంటవి. ఒకేపాల్లు తరుచు గా అకారసహితముగా వలుచూరు వస్తుంది. కొన్ని భావలలో ఇవి అజాదులు, కొన్నిటిలో హలాదులు. ఇట్లే కొన్ని భావలలో ఇవి హలంతములు, కొన్నిటిలో అజంతములు. ఆయాభావలత త్తమునుబట్టి ఏర్పడే ఇట్టిస్వల్పభేదములలోకప్పు తక్కిన విషయములలో ఈవదజాలములలో స్వరసామ్యము కనబడుతుంది.

అమ్మ అనేవదమును గురించి ఇక్కడ విచారించుము. నిర్దిష్టభావ మేమీ లేకుండానే 'అమ్మమ్మమ్మ'అని శిశువు ఉచ్చరిస్తూ వాగిందియ్యములతో అటలాడుకొంటూ ఉండగా శిశువు తన్ను పిలుస్తున్నాడని పేరుపూరిత అయినమార భావించుకొని వాని వద్దకు పోతుంది. ఆకల్లము ఎక్కు దుచ్చరించినా తల్లి తనవద్దకు రావడము చూచి శిశు వాకల్లమునకూ తల్లి వచ్చుటకూ సంబంధము గుర్తించి తొలుతటి అవ్యక్తలాప మునకు భావబోధకత్వము కల్పించుకొంటాడు. పాశ్చాత్యభావలలో Mamma, Mama, Ma అనుపదములూ, ఆర్యేనియను భావలో Ama, పాపీసనాద్వి భావలలో Amma, సెమిటిక్ భావలలో Am, um, em అను అజాదివదములూ అమ్మాఅనుఅర్థము బోధించునవి ఉన్నవి. ఇండోయూరోపీయ భావలలోనిమాతృ, Mother, Mutter, Mater, Meter అను వదములు తొలుతటి మా అనువద మునకు ప్రత్యయసంయోజనమువల్ల కలిగినరూపములు. సైవోనిక్ భావలలోని Baba, బంగాభావలలోని Bama అనువదములకూడా తల్లి అనుఅర్థమునే బోధిస్తవి.

తల్లి అను అర్థముగల వదములలో Mamma, Mama, Ma ఉన్నట్లే తండ్రి అనుటకు Pappa, Papa, Pa అనువదములున్నా పాశ్చాత్యభావలలో కలవు. ఈ రెండువర్గముల వదములకూ గల స్వరసామ్యము గమనించవలెను. ఇండోయూరో పీయనుభావలలో ter అను ప్రత్యయము అంతమందుగల మా అనువదముయొక్క రూపములయిన మాతృ, Mother, Mutter, Mater, Meter సంతివదములే, తండ్రి అనుఅర్థములో పితృ, Father, Fader, Vater, Pere మొదలయిన పా అనుపాపీసనాద్వియొక్క రూపములు. Pope అనువదము Papa అను వదము

నుంది జనించినదే. ఇటాలియనుభాషలోని 'Babbu' బర్బేరియను భాషలోని 'Baba', సెర్బియనుభాషలోని 'Baba', టర్కిష్ భాషలోని Baba అను నాలాది వదములున్న సెమిటిక్ భాషలలో, Aba, Abu, Abba మొదలయిన అజాది వదములున్న పిర్మికల్బుబోధకములే. ఈఅర్థములోనే తవర్గముతో కూడుకొన్న వదములు చాలాభాషలలో ఉన్నవి. సంస్కృతములో తాత, కాంగో మొదలగు అస్రికన్ భాషలలో tata, సీగోభాషలో tatta, రష్యన్ భాషలో tyatyty, టెల్ టెల్ భాషలో tat— దానినుంచి ఉత్పన్నమయినదే ఇంగ్లీషుభాషలోని dad. ఈవర్గములో అజాదులగు వదములుకూడా కొన్ని భాషలలోఉన్నవి: గ్రీక్ భాషలో 'Atta', గార్జిక్ భాషలో 'Attila', మాగ్యారుభాషలో 'Atya', టర్కిష్ భాషలో 'Ata' మొదలయినవి.

అమ్మ, అన్న, అమ్మ, అక్క, అత్త, నాన్న మొదలగు బాంధవ్యార్థబోధకవదములలో మూలగ్రామీణాక శిశువునకు అపకృగలవస్తపులచేర్లలోకూడా వివిధభాషలలో స్వరసామ్యము కనబడుతుంది. ఆహారము కావలసినపుడు శిశువు 'మి మి మి' అని రోదనముచేస్తాడు. అయేడుపులో తనకాహారముకావలెనని తెలియజేసేఉద్దేశము ఉన్నట్లు నిర్ధారణచేయలేము. అవిధముగా ఏక్షిన్పుడల్లా తల్లి వచ్చి ఆహారము ఇస్తూ ఉండడముగనునించి అటుపైని ఆహారముకావలెనని సూచించడానికి అవిధముగానే ఏడుస్తూ ఉంటాడు. దానినుంచి పుట్టినదే వివిధభాషలలోని మమ్మామ్, మామ్, మమ్, అమ్, హమ్ మొదలయిన వదములు.

శిశువు ఉచ్చరించినవక్రికృష్టమునూ తల్లిదండ్రులెంతో ముద్దుముచ్చటలతో ఆలకిస్తూ, వాటికి భావములను కల్పిస్తూ, తాము శిశువువద్ద ఉన్నపుడు అమాటలే వలుమాడు వలుకుతూ ఉంటారు. అవదములు దుష్టములనీ, అర్ధరహితములనీ తత్వములపట్టి వండించక, అవదములు మరల మరల శిశువు ఉచ్చరించేటట్లు బోర్పిస్తూ, వాటిలోని దోషములను తమచేతుచేత కప్పిపుచ్చుచూ, క్రమ క్రమముగా వాటిని నవరిస్తారు. తమ కదివరకు వదిలివేయిన శిశుభాషకున్న తమిల్లిపాని భాషకున్న సామరస్యము కలిగింది వానిభాష కొక స్వరూపము చేకూరుస్తారు. ఇట్లేర్పడిన శిశుభాష శిశువు తనకార్యములు నెరవేర్చుకొనడానికి సరిపోతుంది. ఇదిమూర్త్యభాషాభ్యాస వ్యయిత్నములోని మూడవ అవస్థ.

శిశుభావ వ్యవహరించుకొంటూ ఉన్నకాలములో పిల్లవాడు తనతల్లిదండ్రులూ బంధువులూ వాడుకొంటూఉండేభావను ఎల్లవృద్ధుడూ వింటూ, సందర్భమునుబట్టి కొన్నికొన్నిమాటలఅర్థము గ్రహిస్తూఉంటాడు. అవదములను తాను స్వయముగా ఉచ్చరించడానికొన్నిదినములు, లేక మాసములు పూర్వమే వానిఅర్థము తెలుసుకొని ఉంటాడు. క్రమముగా గృహవరణమును కుటుంబావరణమును చాటి తోడి కాలకాలికలూ, ఇరుగుపొరుగువారూ, బంధువులూ మొదలయినవారితో కలిసిమెలిసి ఉండి ఆసంఘములో వ్యవహారములో ఉన్నభావ నేర్చుకొంటాడు. కొత్త ఆట పాటలు నేర్చుకొనడము, కొత్తవస్తువులు చూడడము, కొత్తభావములు ఏర్పడడము, కొత్తవారితో సహవాసముచేయడము మొదలయిన వ్యాపారములు నానాటికి వృద్ధి పొందడమువల్ల పిల్లవానిభావకూడా వృద్ధిపొందుతుంది. ఈవర్ధింతులలో తా నదివరకు ఉపయోగిస్తూ ఉండే శిశుభావావదములు వ్యవహారచ్యుతములయి వాటిస్థానమును లోకికభావావదములు ఆక్రమించుకొనడము తటస్థిస్తుంది కొందరిపిల్లలభావలో ఈ శిశుభావావదములు కొన్ని చాలాసంవత్సరములవరకూ నిలిచిఉంటవి. అవదములు వ్రయోగించేటప్పుడు తోడివారు పరిహసిస్తుఉన్నా అవి విదవకాలసంతటిదృఢముగా నాటుకొనిఉంటవి.

శిశుభావ నేర్చుకొనడములో పిల్లవాడు ఎన్నోతప్పులుచేస్తూ క్రమముగా వాటిని దిద్దుకొంటూ ఉంటాడు. కొన్నివర్ణముల ఉచ్చారణము అతిసులభముగా పట్టుకుతుంది, కాని కొన్నివర్ణములు ఎంతవ్రాయుర్పించినా సాధ్యముకావు. కొందరు పిల్లలు కకారమునకు బదులు టకార ముచ్చరిస్తారు. అట్లే గకారమునకుబదులు డకారమును వాడుతారు. నాలుగుసంవత్సరములపిల్లవా డొకడు “అమ్మూ టండికుండ ఏటూ డలో ఉండే” అని ఉచ్చరించినాడు. తనఉచ్చారణలో లోపమున్నట్లు అపిల్లవా డెరుగడు. ఇతరులు ఉచ్చరించినదీనే తానుకూడా ఉచ్చరిస్తూన్నట్లు భావించుకొనేవాడు. రకారము చాలామందిపిల్లలు కలుకలేరు. మూడేండ్లపిల్లవాడు ‘రారాసందకుమారక’ అన్నవద్యము రకారమునకు బదులు లకారము వ్రయోగించి చదవగావిన్నాడు. ఒక్కరకారములేపు తక్కినవర్ణములన్నీ వాడు సరిగా ఉచ్చరించినాడు. కొన్నివర్ణములుచ్చరించలేకపోవడము ఒకచిన్నపిల్లల విషయములోమాత్రమేకాక వయోవృద్ధులలోకూడా కనబడుతుంది. 80 సంవత్సరములు చాటిన ఆంధ్రబ్రాహ్మణమామర

వ్యాపకము అర్జునము అవధానిబడులు 'అగ్నివము' అనివలకడము నే నెరుగుదును. కొత్తరక్తములు నేర్చుకొనడములోనూ, తనఉచ్చారణలోని తప్పులు దిద్దుకొనడము లోనూ పిల్లవాడు ఎంతో శ్రద్ధవహిస్తూఉంటాడు. ఒకపిల్లవాడు గుట్టు అడుటకు బడులు గుయ్యం అనిఉచ్చరించేవాడు. కొంతకాలానికి పరిఅయినఉచ్చారణము నేర్చు కొని మిక్కిలి సంతోషముతో ద్వితీయరకారముతో ఉన్నమాటలు తనకువచ్చినవన్నీ సగర్వముగా వలుకుతూ, ఇతరబాలురు తనవలె ఉచ్చరించగలరో లేరో పరీక్షిస్తూ ఉండేవాడు. కొత్తపదము నేర్చుకొన్నప్పుడుకూడా ఎంతో సంతోషపడేవాడు. అయిన సందర్భరముల బాలిక స్వంతము అన్నమాట కొత్తగానేర్చుకొని 'ఈబాడు నీస్వంతమేనా, ఈయిల్లు నీస్వంతమేనా, నాన్న నీస్వంతమేనా' అని ఈవిధముగా తల్లిని అడుగుతూవచ్చినది.

వర్ణోచ్చారణము అలవర్చుకొనానికి చేసేప్రయత్నముకంటే ఎక్కువప్రయత్నము అవసరమవుతుంది వదములను నేర్చుకొనడానికి. నాన్న అనేవదము ఉచ్చరించడానికి పిల్లవాడు ప్రయత్నిస్తున్నప్పుడు సమయములో తల్లి 'నాన్న ఏదీ, నాన్నను చూపించు' అంటూ పిల్లవానితోడివైపు చూస్తుంది. పిల్లవాడుకూడా ఆవైపుచూడడానికి అలవాటుపడి క్రమముగా అవదముమొక్కతరము గ్రహిస్తాడు. మాటల సందర్భములో ఇంకెవ్వరినాన్ననుగూరించి మాట్లాడుతున్నా అపిల్లవాడు తనతండ్రివంకనే చూస్తాడు. నాన్న అనేది తనతండ్రిపేరే అని వానిభావము. మీనాన్న పేరేమిటిఅని అడుగగా 'నాన్నే' అనిన్నీ, అమ్మపేరు 'అమ్మ' అనిన్ని అంటాడు. ఇతరబాలురు తమతల్లిదండ్రులను అమ్మా నాన్నా అని పిలవడము విని మొదట వింతగా చూస్తాడు. కాని క్రమముగా అవదములతరము ఇంకా కొంచెము జోధవడుతుంది. 'పిల్లిపిల్లా, వాళ్ళనాన్నా పోతున్నారు' అంటాడు. తనబుధువులపేళ్ళే కుక్కలకూ పిల్లలకూ చిన్నపిల్లలు పెడుతూ ఉంటారు. ఒకపిల్లవాడు కొన్నివందలు పోతూఉండడము చూచి "అమ్మగో వాళ్ళకల్లదోర (కళ్ళజోడు) నాన్న, వాళ్ళదొడ్డమ్మ, వాళ్ళది తల్లకాయ్య" అని చూపించినాడట. 'వాళ్ళయింట' పాపిచేరే-కన్నయ్య' అని అనడములో పాపి అను కల్పమునకు దాసి అనుఅర్థము కల్పించినాడు. తమయింట దాసిచేరు పాపి. అమ్మ, నాన్న, దాసి మొదలగుఈవదములవాడుక సమగ్రముగా తెలియదానికి ఎంతోకాలము వడుతుంది.

ఒకాదిక పిల్లవానితో “ ఏడుపు మానేస్తే నీకొకతాయిలం పెడతా”ని చెప్పి తరువాత ఖడ్గారవ్వండు వానికిచ్చివది. తాయిలం అంటే ఖడ్గారవ్వండు అనేభావము అపిల్లవానియెప్పుడో చాలకాలమువరకూ నిలచిపోయినది. ఒకపిల్లవాడు జాట్లు అనేమాట నేర్చుకొన్నాడు. ఆపుతోకకుచ్చుకీ, గడ్డములకూ, మీసములకూ, పిలకకూ, సవరమునకూ, కూడా జాట్లు అనేవదమే వ్రాయొగిస్తూ ఉండేవాడు. ఈవదముల కన్నటికి ఉన్న అర్థభేదము ఎంతోకాలమునకుగాని, ఎంతోవ్రాయుత్తుముమీద కాని బోధవదదు. వడుట, జారుట, కారుట పీడుట, పలుకుట, దిండుట, మొదలయిన భావములు అన్నీ తెలవడానికి సరియైన వదములు వాడుట తెలియక వాటిలో ఏదో ఒకేవదమునే అన్ని అర్థములలోనూ మొదట ఉపయోగిస్తాడు. వాటిలోని అర్థ భేదము కొంతకాలానికి గుర్తించి కోమముగ ఆయావదములు ఉపయోగించ గలుగుతాడు.

వదముల స్వరూపము, వాటిఅర్థము, వాటిని ఉపయోగించవలసినవిధము పాఠశాలలో వరభాషనేర్చుకొనేటప్పుడు గురువుతోధించేవిధముగా మాతృభాష నేర్చుకొనేటప్పుడు పిల్లవానికి ఎవ్వరూభోధించరు. సందర్భమునుచుట్టి మాటలఅర్థము తెలుసుకోవలసినదేగాని కొత్తవదము వినడము లేటప్పించినపుడల్లా అవదముయొక్క అర్థము వివరించి చెప్పేవాడుండరు. ఒకడు ‘ఆపును తీసికొనిరా’ అని వలుకగానే రెండవవాడు ఆపును తీసికొనివచ్చుట చూచి దగ్గరగా ఉన్న పిల్లవాడు మొదటివాడు ఉచ్చరించిన మాటలకూ రెండవవాడు చేసినవని! గలసంబంధమును గుర్తించి ఆ మాటలభావమును తెలుసుకొంటాడు. ‘ఆపును తీసుకుపో’ అని ఉచ్చరించగానే కానిని తీసుకుపోవుట చూచి అవదముల అర్థముకూడా తెలుసుకొంటాడు. తన చుట్టూ ఉన్నవస్తువులనుగూర్చి తెలుసుకోవలెనను కుతూహలముతో వాటిపేర్లు అడిగి నేర్చుకొంటాడు. దేశభాష ఈవిధముగానే అలవడుతుంది. చెయ్యి అనువదమునకు బహువచనము చేతులు అనికాని, ఉన్నాడు అనుకీయకు వ్యతిరేకార్థము లేదు అనికాని పిల్లవాడికి, పిల్లవాడితో అనేది పిల్లవాడు అనుకల్పమునకు వ్యతిరేకత యాదిభక్త్యైకవచనరూపములనికాని వరభాషావిషయములో పాఠశాలలో వ్యాకరణకార్యములు నేర్చుచట్లు ఎవరూ నేర్చకపోయినా వ్రతిపిల్లవాడును కొంతవయస్సు వచ్చేటప్పుటికి వ్యాకరణాదిదోషములు లేకుండా మాతృభాష సలక్షణముగా వ్రాయొగించగలుగుతాడు.

అమెరికాలో ఒకపిల్లవానికి 10 వ నెలలో 3 మాటలు మాట్లాడే వచ్చువట. 11 వ నెలలో 12 మాటలు; 12 వ నెలలో 24 ; 13 వ నెలలో 88 ; 14 వ నెలలో 48 ; 15 వ నెలలో 106 ; 16 వ నెలలో 192 ; 17 వ నెలలో 282 అలవచ్చుకొన్నాడు. అపిల్లవానికి 6 సం గడువగానే ఎన్నిమాటలు వచ్చునో తెలుసుకోవలెనని ఇంగ్లీషువారందరూ అపిల్లవాడు ఉచ్చరించిన ప్రతిపదము వ్యాపిపెట్టుట ఆరంభించినారు. వివిధవిషయములు పిల్లవాడు ప్రసంగించేటట్లు చేస్తూ తనకు వచ్చిన మాటలన్నీ ఉపయోగించేటట్లు వాని కవకాశము కల్పిస్తూ చూడునెలలు వనిచేయగా 2888 మాటలు లెక్కకువచ్చినవట. ఈ లెఖలో సంఖ్యాపాఠకములు, వ్యక్తులపేర్లు (Proper Names) చేరలేదు. అపిల్లవానికి ఇంతకుంట ఎక్కువపదములు రావని యాధిగా చెప్పటకు ఏలులేదు. వాడు ఉపయోగించలేకపోయినా, బాధకరముకోగలపదములు వందలకొలది ఉండవచ్చు. స్వీడన్ లో కర్షకులకు ఎన్నిమాటలు వచ్చునో తెలుసుకోవలెనని మిక్కిలికృద్ధతో లెఖిమీచూడగా 26,000 పదములు లెక్కకు దొరికినవట. విద్యాంసుల పదజాలములో 40,000 పదములవరకూ ఉండవచ్చును. షేక్స్పియర్ తననాటకములలోనూ పద్యకావ్యములలోనూ ఉపయోగించినపదములన్నీ ఇంచుమించు 20,000 ఉంటవి. మిల్టన్ ఉపయోగించినపదములు 8,000 మాట్లాడే సన్నయ ప్రయోగించినపదములన్నీ ఎనిమిది వేలకు మించి ఉండవు. కవులగ్రంథము లాఘారము చేసుకొని భాష నేర్చుకోవలెనంటే లాఠికభాషలోనివి పదవంతుపదములైనా దొరకవు. అట్లునేర్చుకొనేభాష అసమగ్రియుగా ఉంటుంది. దానితో లోకవ్యవహారము సాగించడము అసంభవము.

ఒకగురువుపద్ధతాని భాషాశాస్త్రకుడితునిపద్ధతాని ఏదో యొకక్రిమగురుపద్ధతి వలంబించి నేర్చుకొనేదికాక సంఘమునుండి లోకవ్యవహారమువల్ల నేర్చుకొన్నతే లాఠికభాష-లేక మాతృభాష. ఉచ్చారణలోను మాటల నుపయోగించు రీతిలోను ఏయిద్దరిమనుష్యులపద్ధతి ఒకేవిధముగా ఉండకపోయినా ఒకేసంఘమునందలి వ్యావహారిక భాష ఇంచుమించు ఏకముఖముగానే ఉంటుంది. వ్యవహారభాష కలుగకుండా ప్రతిమనుష్యుడూ మాతృభాషను ఉపయోగించుకోగలడు. ఎంతచక్కగా నేర్చుకొన్నదైనాసరే కరభాష మాతృభాష వచ్చినంత సమగ్రియుగా అలవడదు.

దీనికి కారణము మాతృభాషాభ్యాసమునకూ పరభాషాభ్యాసమునకూ ఉండే వ్యత్యయములైన భేదము, మాతృభాష శైలివాచనముండి నేర్చుకొనేది. జ్ఞానము వచ్చిన కొద్దీ ఒక్కొక్క నూతనవిషయము తెలుస్తూన్న కొద్దీ భావములు వాటితోపాటు ఆ భావములను వ్యక్తముచేయుటానికీ తగిన భాషా ఆలవడతవి. ఈమాతృభాషాభ్యాసమునకు పూర్వము ఏవిషయముతోకాని, ఏభిత్తరభాషతోకాని కఠినతయ ముండక పోవడముచేత మాతృభాష చక్కగా ఆలవడడానికి ఆటంకము బుండవు. పరభాషాభ్యాసము ఆరంభించేటప్పుటికి పిల్లవాడు పెరిగి కొంతజ్ఞానమును సంపాదించి మాతృభాష మాట్లాడడము నేర్చుకొంటాడు. ఒక భాష వచ్చినవాడు ఇంకొక భాష నేర్చుకొనేటప్పుడు తనమాతృభాషకు విలక్షణములైన పోకడలను పరభాషలో ప్రవేశపెట్టడము వింతకాదు. ఎంతటిదగ్ధతో పరభాష అభ్యసించినా మాతృభాషయొక్క ప్రాబల్యము (Influence) లేకమైనా లేకుండా ఉండేటంతచక్కగా అది ఆలవడదు. గాంధీమహాత్ముడు దొరలకంటే బాగా ఇంగ్లీషు మాట్లాడగలవని ఆంగ్లభాషానుండి తులన దొరలే నేర్చుకొన్నారు. ఆంగ్ల భాషలో వారికి గొప్పపాండిత్య మున్నదని వారిభావము. అయితే వారు చేసిన కొన్నికొన్ని ప్రయోగములు ఆంగ్లభాషాసంప్రదాయమునకు వ్యతిరేకముగా నున్నవని, అట్టిప్రయోగములకు హిందీ, గుజరాతీ భాషల ప్రాబల్యము కారణమని శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు నిరూపించినారు. వ్యవహారములో నున్న మాతృభాషను కఠిన్యజించి గాంధీకాంధీమే వ్రాతలో ఉపయోగించవలెనని దీక్షపపించినవారి గృంథములలోకూడా పూర్వకపులవాడుకలో లేని వ్యావహారిక భాషాసూక్ష్మములు నేలకొరిగి అనివార్యములుగా ప్రవేశించినవి. అట్టివారికి నాయకులూ, ఆకార్యముల కొనసాగించడానికి ఏర్పడిన ఆంధ్రసాహిత్య కఠినదధిష్ఠాకులూ, పూజ్యులూ అయిన శ్రీజయంతి రామయ్యవంతులువారు మొన్న మొన్న ప్రకటించిన ఆంధ్రీకృతోత్తరరామచరితములోని “విలకింప నైతిగాదు, లేనేలేదా? అయినట్లూ, లేనట్లూ?” మొదలగు వచ్చిగామ్యరూపములు ఎక్కినవి. అరువది సంవత్సరములనుంచి కఠిన్యచేస్తూ ఉన్నదైనా “గాంధీక” మని వ్యవహరించబడు ఈపరభాష 73 సంవత్సరములనుండి నిత్యవ్యవహారములో ఉన్న వ్యావహారిక భాషను అణచివేయుకాలవని రూఢిగా దీనివల్ల తెలుస్తూన్నదిగదా!

మాతృభాష శైలివాచనమునది లోకవ్యవహారమునుండి నేర్చుకుంటారు. పరభాష నేర్చుకొనుటకు కొన్నినియమితములైన వ్యత్యయ నమస్కరించి వ్రాసిన పాశ్యపుస్తక

ములుమూర్తిమే సహాయపడతవి. వరభాషను నేర్పుటకు ఆవృత్తిలో వ్రేవీలులైన ఆధ్యాపకు లంటారు. మూర్త్యభాష వ్రేవీలు వ్యవహరించుటంటూ ఉండగా గమనించి అలవరుచుకొనేదేశాని వరభాషవలె పాశ్చాత్యునైకములు, వ్యాకరణములు, కోశములు మొదలైన గ్రంథముల సహాయముతో వ్రేయత్నపూర్వకముగా నేర్చుకొనేది కాదు.

వరభాష నేర్చుకోడానికి ఇన్ని సాకార్యము లున్నా మూర్త్యభాష అలవడివంత సమగ్రముగా అలవడదు. అతుండితుడైనా మూర్త్యభాష చక్కగా మూట్లాడగలిగే ఉంటాడు. ఏవద మెట్లు ఉచ్చరించవలెనో, ఏవిధముగా వ్రేయొగించవలెనో ఎరిగి ఉంటాడు. ఎంతటి తుండితుడైనా మూర్త్యభాష ఉపయోగించుకొనేటంత చక్కగా వరభాష ఉపయోగించలేడు. మూర్త్యభాషలో 'నికెండుకు వచ్చాడు' వంటికల్పు వ్రేయొగ పెవరూ చేయరు. వరభాషలో 'మీ రిట కేల చనుడెందిరి' వంటి వ్రేయొగములు చేయనితుండితులు లేనేలేరని చెప్పవచ్చును.

